This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

WIDENER
HN Z3N1 G

Digitized by Google

Slav 320.1.11(1-2)

Harvard College Library

FROM

.....

.....

.....

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

SVĚTOVÁ KNIHOVNA

Č. 570.-574.

JAN KOLLÁR:

CESTOPIS

I.

REDAKTOR JAROSLAV KVAPIL.

kor.

J. OTTO
NAKLADATELSTVÍ V PRAZE
SILIALKA VE VÍDNI I., GLOCK

Digitized by Google

...ĚTOVÁ KNIHOVNA.

(...slice ležaté značí řadová čísla svazku.)

DLE OBSAHU:

Básně.

...amoens, Lusovci I. 247-24.. — II. 278.-280.
Carducci, Ódy barbarské 284-288. Nový výbor básní 401-403.
Čelakovský, Ohlasy 57—55.
Čišinski, Výbor básní 509.
Dačický, Prostopravda 294.
Erben, Kytice 190-191.
Hálek, V přírodě 420-421.
— Alfred 425.
— Pohádky naší vesnice 437.
— Ballady a romance 438.
— Večerní písně 442.
Hamerling, Ahasver v Římě 167-169.
Heine, Kniha písní 141-143.
Hněvkovský, Děvín 465-468.
Hugo, Nové překlady 127-128.
Klácel, Ferina lišák 495-496.
Kollár, Slávy dcera I. 307-310.; II. 311-314.
Kombek, Básníkova cesta do pekel 406-406.
Leconte de Lisle, Nová řada básní 210.
Lomnický z Budče, Vybrané rýmování 368-369.
Longfellow, Básně 259-260.
Macpherson, Básně Ossianovy 322-328.
Mácha, Básně 8-9.
Moderní lyrika francouzská 600.
Někrasov, Komu na Rusi blaze? 494-6.
Neruda, Výbor básní 256-257.
Preradović, Básně 261-262.
Rozmlouvání Petra Svatého 360.
Shelley, Výbor lyriky 213-214.
Staroskotské ballady 173.
Šolc, Prosoenky 458-462.
Tasso, Výbor lyriky I. 580-581. — II. 587.; III. 642.
Vigny, Osudy 316-318.
Visconti, Lyrika 454-455.
Vocel, Labyrint slávy 16-18.
Vrchlický, České ballady 201-202.
— Portréty básníkův 3.
— Satanella 69.
Výbor českoslov. poesie lidové 93-100.

Dramatická díla.

Aischylos, Oresteia 268-270.
Becque, Pařížanka 547-548.
Bjørnson, Nad naši sílu I. 154-156.; II. 455-456.
Benová, Masky 41.
Byron, Manfred 196.
Corneille, Cid 153.
Franko, Ukradené štěstí 68.
Giacosa, Červený hrabě 174-1..
Gogol, Revisor 271-272.
Hebbel, Judita 75.
— Marie Magdalena 204-206.
Hugo, Hernani 255-256.
Torquemada 294-295.
Ibsen, Nápadníci trůnu 11-13.
— Paní z námoří 505-508.
Klicpera, Žíý jelen 86.
Krasiński, Nebožská komedie 1..
Lessing, Mína z Barnhelmu 47..
Maeterlinck, Pelléas a Melisa.. 155-156.
Molière, Lakomec 111-112.
— Šibalství Skapinova 47.
— Tartuffe 278-279.
Musset, Se srdcem divno hrát..
— Rozmar 472.
Nikola, Balká...
Rostand, Cyr...
Shaw, Pekeln...
Shelley, Odp... 181-182.
Tolstoj, Vláda tmy 176-177.
Tyl, Strakonický dudák 19.
Vacquerie, Člověk třtina 65..
Wilde, Salome 450-451.
Zorrilla, Don Juan Tenorio 2..

Romány, povídky atd.

Aharonian, Obrázky z arméns.. ovzduší 343-346.
Aho, Dvě ženské povídky 64.
— Kniha o Finsku 209.
de Alarcón, Třírohý klobouk 174..
Aldrich, Tragedie stillwaterská 4..
— Sábská královna 393-395.
de Amicis, Albert 4.
Andersen, Pohádky a povídky 303-304.; II. 375-376.; III. 435-..
Andrejev, Tři povídky 544.
d'Annunzio, Nevinný 157-161.
Arbes, Akrobati 30-31.
— Ethiopská lilie 116-119.
Arbes, Newtonův mozek 65.
Balzac, Eugenie Grandetová 120..
Baudelaire, Malé básně... 223-224.
Bjørnson, Absolonovy...
..., ...lé dí...
Bret Harte, Crassy ...

Digitized by Google

Digitized by Google

Str. 35.

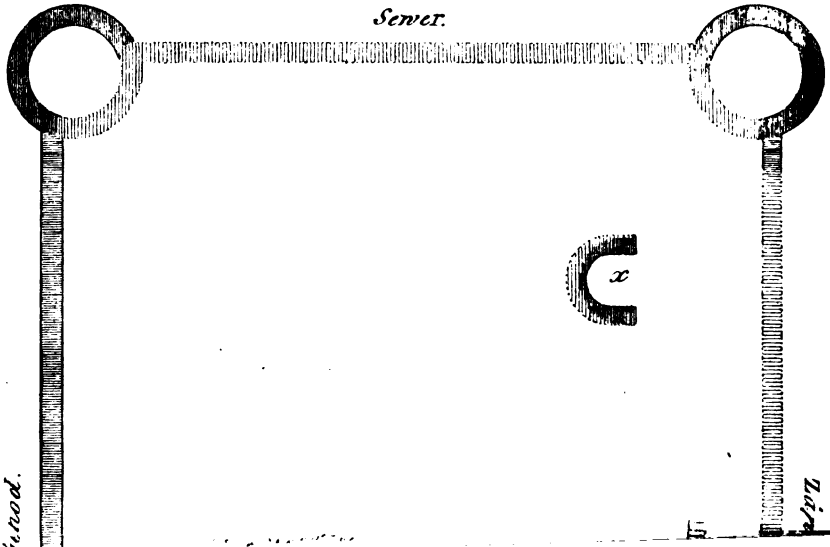

Digitized by Google

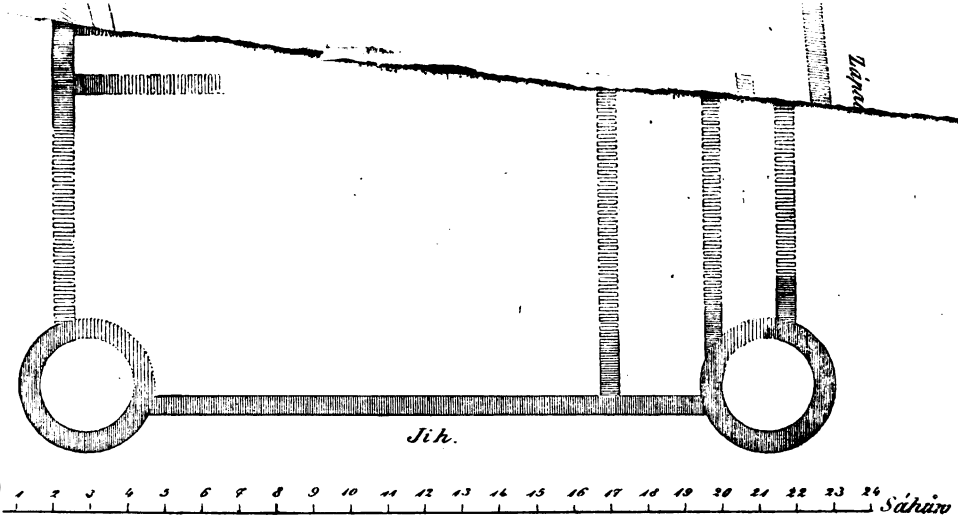

SALAWÁR.

Digitized by Google

Kollár, Jan,

Travels. Containing an account of his journey to Northern Italy and thence through Tyrol and Bavaria, with special reference to the Slavic peoples in the year 1841.

Edited by Jan Jakubec

Gift by the Editor

Digitized by Google

CESTOPIS

OBSAHUJÍCÍ CESTU DO

HORNÍ ITALIE

A ODTUD PŘES

TYROLSKO A BAVORSKO,

SE ZVLÁŠTNÍM OHLEDEM NA SLAVJANSKÉ ŽIVLY ROKU 1841.

KONANOU A SEPSANOU OD

JANEM KOLLÁREM.

S VYOBRAZENÍM A PŘÍLOHAMI, TÉŽ I SE

SLOVNÍKEM SLAVJANSKÝCH UMĚLCŮV VŠECH KMENŮV
OD NEJSTARŠÍCH ČASŮV K NYNĚJŠÍMU VĚKU, S KRÁTKÝM ŽIVOTOPISEM DÁNÍM ZNAMENITĚJŠÍCH, ZVLÁŠTĚ NÁRODNÍCH VÝTVORŮV.

VYDAL

JAN JAKUBEC.

V PRAZE.
NÁKLADEM J. OTTY.
1907.

Digitized by Google

Slav 7546.51.15

HARVARD COLLEGE
SEP 29 1922
LIBRARY

Slav 32.1.11 (1-2)

VEŠKERA PRÁVA VYHRAZENA.

TISKEM »UNIE« V PRAZE.

Digitized by Google

ÚVOD.

V „Předsloví“ t. j. v předmluvě ke svému Cestopisu Kollár vykládá vnější podnět ke své cestě po Italii. Syt jsa již stálých bojů a útiskův od vládnoucí strany maďarské proti slovenské menšině v církevním i veřejném životě v Uhrách, rád přijal pozvání od mladšího bratra svého nejdůvěrnějšího přítele v Pešti, Čecha Ant. Doležálka, vzdělaného vlastence slovanského, ředitele ústavu slepých v Pešti, na svatbu v září r. 1842 do městečka Brežce (něm. Rann) ve Štyrsku. Odtud pak zamýšlel v průvodu Ant. Doležálka a jiného přítele svého dále do Italie.

Kollár mohl si takto uskutečniti svou dávnou touhu. Italie zaujímala vedle jeho vlasti nejvíce jeho duši. Do Italie se Kollár ubíral pod dojmem z klassiků starověkých i středověkých humanistických, kteří oddanému ctiteli svému dovedli vpraviti mínění o Italii jako východisku

Digitized by Google

vší vzdělanosti, jako sídlu nejvyššího rozpětí lidského snažení uměleckého, jako zemi velikých událostí, jako vyvrcholení všech krás přírodních na zemi. Díla moderních nadšených horovatelů o Italii, jako Goetheova, z domácích M. Zd. Poláka a jiných auktorů vylíčení cest do Italie, tyto Kollárovy vnitřní podněty ještě zvyšovaly. Nad jiné pak rozhodovala v duši Kollárově již za této doby myšlenka, která se v mlhavé podobě začínala rozpínati v jeho duši, myšlenka, že toto eldorado patřívalo kdysi Slovanům, kteří o jeho slávu mají značnou zásluhu.

To byly podněty tak mocné, že se nedaly překonati, pokud touha nebyla vyplněna. A tak Kollár, co čítal o Italii, chtěl vše vlastním okem viděti, vlastním citem vycítiti a vlastním soudem a pojetím proniknouti. Z toho pak cestopis jeho vyplynul podle vyjádření Kollárova (str. 9) ne jako cestopis, „jako raději dějepis těch vtisků a účinků, těch citů a myšlenek, které tyto věci ve mně vzbudily... Vyjadřuji toliko to, co při tom mého jest, co jsem já sám při těchto věcech cítil a myslel, jak se zde zevniterný svět v zrcadle mé duše ukazoval a zodrážel. Moje zajisté cele a úplně jen to jest, co mimo sebe představiti, jiným sděliti a na můj národ přenésti mohu; odtud i původ tohoto cestopisu.“ Pravda, Kollárův Cestopis je při všem mozolném kupení učeného materiálu, při vší závislosti na cizích pramenech a názorech dílo nadmíru

Digitized by Google

individualistní — jako všecky jeho práce učené. Podává takto mnoho rysů pro obraz duše auktorovy, jeho názor o nejdůležitějších otázkách života národního i jednotlivcova, jakousi životní filosofii.

Z této subjektivnosti Cestopisu vysvětlíme si hojné bezděčné autobiografické příspěvky o vlastním učení a mládí, o Kollárově působení v úřadě duchovním v Pešti, o bojích za práva a povznesení mateřského jazyka v Uhrách, o nesnázích jeho činnosti spisovatelské, zejména o hojných překážkách v tvůrčí činnosti básnické, o poměrech rodinných, o žácích Kollárových, jako byl Ludevít Gay, přívržencích slovanských i cizích, odpůrcích zejména mezi novináři německými v Augšpurku, kde z nedorozumění při představení musí vyslechnouti útoky na sebe, o svém přijetí u nadšených svých stoupenců, mladé školy Štúrovské v Prešpurku, a p.

Na svou cestu se Kollár bedlivě připravoval; čtenář sleduje zejména podrobnou znalost historickou věcí sebe odlehlejších. O svých pozorováních a dojmech vedl si pilně deník, „obsahující poznamenání, soudy a úvahy o některých věcech tak, jak nám je místo a okamžení po každé do péra vnuklo“ (str. 366).

* *
*

Digitized by Google

Mohutný dojem veliké minulosti starořímské všude v Italii leží na duchu Kollárově. V každém místě, které navštěvuje, budí si s neobyčejnou klassicko-humanistickou znalostí především představy osobností, které tam pobývaly, a dějů, které se tam odehrávaly. Přicházeje k Milánu, vystihuje jeho význam historický: „Zde byl Virgil na učení, zde se narodil Valerius Maximus, Statius, Virgilius Rufus a jiní klassikové. Zde stál slavný palác Trajanův v sousedství nynějšího chrámu sv. Jiří, zde chrám Jupiterův na tom místě, kde nyní chrám sv. Maurice. Císař Constantin uvedl zde r. 313 křesťanské náboženství. Sv. Ambrož byl zde biskupem, † 397. *Jakové to památky!*" Každému místu určuje především posvěcení, které mu dali jeho velcí duchové. Jezero Gardské objevuje se mu v básnickém světle, jaké mu dali Virgil, Catullus, Dante. Na jeho poloostrově Sirmio při památkách po Catullovi (Catullova jeskyně, koupel atd.) přednáší se zápalem svým druhům báseň Catullovu XXXI „Ad Sirmionem Paeninsulam", která mu z mládí utkvěla v paměti, inscenuje přírodní city a radosti z antického básníka na jezeře, při poháru slaveného tamějšího vína a jako slovanští „hosté římského Anakreona Catulla" oblékají je rouchem slovanským na „slavnost Slávy", provázenou písněmi slovanskými. Kollár improvisuje verše na oslavu tomuto „svatému vínu" (vino santo), Catullovi, původním

Digitized by Google

slovanským praobyvatelům zdejším, matce Slavii i všem předákům slovanským (str. 283 až 291). S podobnou posvátnou úctou navštěvuje v Benátkách dům, ve kterém někdy bydlíval Petrarka (208), a zejména prodlévá při památce jeho v městečku Arquě, kde Petrarka zemřel (256 n.). V Pavii vzpomíná největšího filosofa raného středověku Boëthia, jehož opis De consolatione philosophiae poskytl i jemu za neutěšených let studijních tolik vnitřního ukojení. Starožitnosti antické i památky středověké jsou pro Kollára vždy předměty, které jej poutají k sobě silou neodolatelnou. Na př. i v Solnohradě nejvíce zajímají ho starožitnosti římské (465). Ovšem moc tím větší, měly-li nějaký vztah zároveň k dějinám slovanským. Proto Kollár usiluje tolik o národní museum starožitností; dává mu přednost i před divadlem (str. 72). Tedy týž duch, který čtenáře ovívá ze Slávy Dcery.

Nad všecka díla Kollárova Cestopis jest nejdůležitějším pramenem pro Kollárovy *názory o umění, zejména o umění výtvarném.* Kollár sám byl dilettantem v umění malířském. O svém nadšení pro umění výtvarné, o svém učení v malířství u mistrů Hanuse a Vierera za svých gymnasijních studií v Kremnici, o svých pokusech v tomto umění Kollár rád vypravuje při nejedné příležitosti. Od let studentských neopomíjel nikde příležitosti, aby si prohlédl významnější obrazárny. „Každé navštívení obrazárny byl pro

Digitized by Google

mne svátek a radovánky," Kollár vyznává na jednom místě (str. 340).

Veliká díla umělecká byla z památností nejsilnějších, která Kollára přitahovala do Italie. Návštěvě obrazáren, chrámů a jiných památek architektonických Kollár na své cestě věnoval nejvíce času, péče a pozornosti. V obrazárnách vymyká se z řady zběžných návštěvníků, kteří se důvěřují vedení a slovu úředních průvodců, zastavuje se před znamenitými obrazy, aby se zahloubal v jejich krásy a taje uměleckého tvoření. Seznamuje se podrobně s původcem každého díla, studuje bedlivě historii jeho, zajímá se o podrobnosti, na něž byl upozorněn katalogy a jinými pomůckami. Poznáváme, kterak se nadšený dilettant mezi těmito nevídanými poklady stává víc a více znatelem, kterak původní nepodmíněný obdiv ustupuje kritické rozvaze. Kollár vypravuje o sobě sám (str. 436 n.), kterak dlouhým cvikem a bohatými zkušenostmi na své cestě své názory umělecké prohluboval, od běžného prohlížení dostal se ke skutečnému studiu obrazů, od povšechného pohledu přecházel k podrobnostem, od zevnějšku pronikal do vnitřních zákonů tvoření a vnitřních krás umění výtvarného. „Toto obmezilo a umenšilo značně rozsah mojich uměleckých radostí, ale jejich obsah znamenitě rozmnožilo a přečistilo" (437). Kollárovy charakteristiky největších děl uměleckých, jež poznal na své cestě, o Večeři Páně

Digitized by Google

Leonarda da Vinci (337), o obrazech Tizianových, zejména o Assuntě (174 n.), o Smrti sv. Vavřince (185), o Kající Magdaléně (196), srovnání mezi nejpřednějšími obrazy Tizianovými (183 n.), obrazích Pavla Veronese, zejména podrobnější rozbor díla „Kristus co poutník u stolu papeže Řehoře Velikého“ (267 n.), „Oddavek Panny Marie s Josefem“ od Rafaela (340) a mnohé jiné mohou býti dokladem, jak pozorného pozorovatele nevšední znalosti stránky technické, jemného interpreta, kritika s hlubokým vnořením se v psychologické základy tato proslavená díla našla v Kollárovi. V dřívějších letech Kollár horoval pro Canovu jako největšího sochaře; v Italii toto nadšení vyprchalo a ustoupilo střízlivějšímu soudu (176). I když z těchto úsudků přičteme ledacos Kollárovu pilnému studiu děl uměleckých, neupřeme auktorovi vzácné pochopení a duchaplné vystižení uměleckých děl. Kollárovy úsudky a rozbory slavných italských památek umění výtvarného patří k největším skvostům jeho Cestopisu. Oč tu byl Kollár šťastnější než při objevování slovanského pravěku v Italii!

Ideje a nazírání doby přirozeně měly značný vliv na duši tak přístupnou vlivům, jako byla Kollárova, i v nazírání uměleckém. Jako jeho doba i věky předešlé určuje příliš výlučné místo předácké Rafaelovi proti všem jiným malířům, ač jinde srovnávání děl uměleckých, aby jedno

Digitized by Google

bylo povýšeno nad druhé, právem odmítá. „Rafael to zvláštní má," charakterisuje ho Kollár na str. 197, „že kde on přítomen, tam co před sluncem hvězdy všickni malíři hasnou." Z názoru doby současné vysvětlíme si i Kollárovo odmítání baroka (184 n.).

V duchu velkých koncepcí charakterisačních německé školy romantické Kollár rád charakterisuje celá období s význačnými případnými znaky, jak se tomu učil za svého studia v Jeně z děl W. Humboldta, bratří Schleglů, v historii zejména od proslulého svého jenského professora Jindřicha Ludena. Tak Kollár snaží se nastíniti — a to velmi duchaplně — vycítěné rozdíly mezi uměním antickým a novým a vede hranici mezi duchem umění pohanského a křesťanského (298 n.). Mezi Rafaelem a Tizianem Kollár určuje hlavní odchylný ráz tím, že Tiziana vyličuje jako uměleckého zástupce křesťanského názoru protestantského, Rafaela uměleckým typem křesťanství katolického (295 n.) oba pak teprve působí prý „jeden křesťansko-malířský celek".

V duchu německé romantiky Kollár usiluje vystihnouti národní charakter umění vlašského. Je nakloněn jako aesthetičtí filosofové romantičtí spojovati je s podmínkami a vlivy přírodními, duchem národnosti, horuje pro čistotu národního umění a odsuzuje vnikání cizích živlů uměleckých. V Italii poznává zejména stopy umění

Digitized by Google

germánského, které mu nejvíce ruší soulad mezi vlašskou národností a mezi jejími díly uměleckými. „Na každý případ byla to nešťastná myšlenka, germánské surové živly do Italie přenášeti, a Michael Angelo, Palladio, Sansovino již proto nesmrtelné zásluhy sobě získali, že vedralému se gothicismu boj vyhlásivše, staré klassické řeckořímské formy křísiti a novým časům přiuzpůsobovati začali. Nepatří germánské dubisko do pomorančového a olivového háje italského, tak jako ani citronový aneb vavřínový stromek do sněhu a ledu půlnočního. Jako mezi přírodou a jejími plodinami obdoba a jistý zákon panuje: tak musí býti i mezi krásoumou a národy, mají-li nám obě pravou rozkoš působiti ... Uvedení a rozšíření gothicko-longobardského stavitelství v Italii nebylo dobrovolné, ani od sousedův přátelským způsobem vypůjčené: ono upomíná na násilí a krveprolití, na podmanění a drancování lidstva, na zboření a v prach i popel obrácení krásných antických řecko-římských budov, slovem na Ermanariky, Vinithary, Alarichy, Alboiny, Odoakry a jiné národoborce a tím kalí čistý aesthetický cit a úživ“ (str. 321). Odtud se Kollár nemůže rozohniti pro proslulý gotický dóm milánský, který odkazuje do severní přírody, k severním národům (320. 190). Právě tak obrazy německých mistrů, Dürera, Holbeina, Kranacha a j. v Miláně nebudí prý ničí pozornost; „jejich obrazy nejsou plodem

Digitized by Google

tohoto povětří a podnebí ani těchto stěn a zdí, ani těchto svazků a poměrův života: slovem ony nejsou zde *doma*" (343). Pobyt v Italii Kollárovi způsobil úplnou aversi od slohu gothského — podobný process, který se odehrál po cestě do Italie i v duši vzoru Kollárova Goetha, před tím nadšeného oslavovatele štrassburského dómu.

Jinde Kollár hledá odůvodnění kmenovou psychologií, která se projevuje stejně v náboženství jako v umění. „Severný germánský protestantismus v Italii nemohl a nemůže místo míti: stroskotání soch, drápání obrazův, vyobcování hudby ze chrámův tam nelze očekávati, kde Donatello a Angelo řezbovali, Rafael a Titian malovali, Palestrina a Zarlino zvuky skládali! Co je nám rozum a pravda, to je Vlachům cit a krása" (192). Vlašskou umění milovnost Kollár rozpoznává jako charakteristickou známku všude: v obecné zálibě pro krásné stavby, sochy a obrazy, pro divadla, opery, starožitnosti a j. i obecný lid má zvláštní úctu k výtvorům krásoumy (358). V Italii prý i vůdcové v obrazárnách mnoho a rádi vykládají o dílech uměleckých, ale vůdcové v knihovnách a archivech prý jsou nevrlí a skoupí na slova (159).

V nazírání na umění německé, jež neposuzuje příliš příznivě (na př. na str. 436 o německé škole malířské), se Kollár odchyluje od německých romantiků aesthetiků. Ještě více se jim

Digitized by Google

vzdaluje v *pojímání přírody*. Jako ve svých básních na přírodu se dívá více očima antických básníků a cítí ji jejich citem, tak i v Cestopise tkví úplně v duchu starých klassiků římských, kdykoli se obírá přírodou. Smysl pro přírodu Kollár dává na jevo při každé příležitosti, ale jeho světem je půvabná krajina, tichá, vyrovnaná, bez velikých kontrastů, oživená zelení a prací lidskou, zalidněná, idyllická zákoutí. Pozornost upíná se k drobným úkazům přírodním. Básníci římští, Catullus, Virgilius a j., jež si rád zacituje, bývají Kollárovi zpravidla ukazovateli krás přírodních a předpisovači požitků přírodních. Bylo již poukázáno na scénu, kterou naši cestovatelé improvisovali na poloostrůvku Sirmio, oblíbeném sídle Catullově. Jako království svého srdce Kollár líčí zejména cestu z Fusiny do Padovy (234 n.). „Zde se teprv otvírá podnebí vlašské přírody; tu cele nový netušený ráj krás a půvabů; mně aspoň se zde celý svět v jiném světle než posavad ukázal a jen bázlivou rukou hledám a chytám zvuky v naší řeči, nimiž bych hudbu tohoto blahočinného vtisku na mou duši představiti mohl. Zdá se, jakoby příroda všecky své porůznu roztroušené krásy spolu byla sebrala a je na toto ouzké prostranství vysypala.“ A následuje krásné, vřelým citem prohřáté líčení tohoto mírného, nevzrušeného eldoráda, „ušlechtilé usmívavé zahrady jižného způsobu.“

Za to pro moderní zálibu v přírodních krá-

Digitized by Google

sách Kollár nemá ani dost málo smyslu. Našeho cestovatele nepoutají „hrůzy plné romantické skalostěny a propasti“ (83). Cestování po nebezpečných horách zdá se mu že není pro požitek z přírody, ale z chvástavosti (121). V takových místech poutá ho více lidský důmysl, který v těchto nedostupných horách propasti a srázy dovedl překlenouti velkolepými silnicemi (tak o silnici Maria-Luiské z Karlovce do Rěky (79 n.), o silnici u jezera Como (359), o silnici u Stelvio (409) a j. Cestování mezi alpskými velikány v Tyrolích naplňuje jej jen hrůzou. Při pevnosti Finsterminz, nyní jednom z nejhledanějších turistických míst v Tyrolích, píše na př.: „Pevnost Finsterminz . . . jest opravdové strašidlo, ouzkostí a hrůzou pocestného naplňující. Odtudto jeli jsme, chvála Bohu, celou noc“ (414). Když opouští Tyroly, oddechl si z hluboka: „Chvála Bohu! že tato krajina již za chřebtem jest; to jisto, že já jakživ nebudu hledati ji zase navštíviti. Volím do Trantarie než sem; kdo pak kdy tento suchý, neourodný, hněvivými vráskami přírody poškareděný, nelepými ženštinami obydlený kraj krásným anebo vznešeným nazvati mohl? — Já v něm cestoval jako mezi pračaty.“ To psal Kollár v době, kdy se sbíraly již první praménky návštěvníků těchto krajů, jež za půl století vzrostly v mohutný proud turistický. Pro dnešního turistu jest nad míru zajímavo srovnati si, jak podle popisu Kol-

Digitized by Google

lárova vypadala místa, dnes turisticky tak proslavená, počátkem let čtyřicátých. Na silnici k Stelvio, dovídáme se, hostinští v liduprázdných krčmách dostávají od vlády 300 zl. stříbra, jen aby zde bydleli a pocestným byli ku pomoci (409). Ve vsích (na př. Trafoi, 412), bídné chatrče, v chatrčích ještě bídnějších lidské živoření. Ale i pro tyto kraje Kollár přináší umělecký štětec, i ty obestírá hlubokou svou náladou a reflexí. „Tyrolský kraj, Medulanský dóm a Klopstockova Messiada do jedné vrstvy náleží: všudy ozáblivá vznešenost a dlouhochvílná krása," rekapituluje si své názory o vztazích mezi uměním a přírodním prostředím (412). Kollár chápe, že Winkelmann jeda z Italie do Němec na silnici stelvijské upadl v těžkomyslnost a pozbyl smyslů; prý i jemu téměř podobné nebezpečí hrozilo (409). To je také nálada, kterou Kollár pociťuje po klassické době německé, nálada Winkelmanna, Lessinga, Goetha po návratu z Italie, ne nálada doby současné. Velebně hrůznou krajinu alpskou za bouře a blesků, jakých zažil na silnici Comské, Kollár přál by Byronovi, proti jehož hledání nejzoufalejších děsů jako motivů poetických vyslovil se i jinde. Z romantiky Kollár má jen zálibu pro rozhledy s povýšených míst, jež vytýká jako význačné pro svůj cit přírodní již z mládí; ale i tu miluje více obzory v duchu antickém: město s okolím. Tak vystoupil dvakráte na dóm milánský pro

Digitized by Google

rozhled, a nebeská vyhlídka s něho prý ho smířila s touto bohopustou (323). Podobně činil Kollár i jinde, aby si s výšiny vtiskl v duši celkový ráz kraje a města (o tom na př. na str. 20 a jinde).

V líčení krás přírodních, často i městských, Kollár ukazuje se pravým poetou. Kollárovo vylíčení moře s pozadím krásných Benátek (str. 120 n.), jež se za východu slunce básníkovi jeví jako veliká a hrdá labuť — tento a podobné obrazy, často byronovsky silné, filosofickými reflexemi provázené, patří k nejkrásnějšímu, co česká poesie vytvořila.

U básníka velkých abstrakcí poetických překvapuje dosti, jak všestranně dovede *pozorovati lidi*. Šel na cestu nejen, aby poznával země, krásnou přírodu, památky umělecké i dějinné, nýbrž národy, třídy společenské i jednotlivé lidi. Kam přicházel, všude snažil se seznámiti s předními představiteli kulturními i národními. Tyto osoby Kollár bystře charakterisuje po zevnějšku i duševně, zejména co do smýšlení, reprodukuje své rozhovory s nimi o věcech významných, zvláště těch, v nichž chce vysloviti svůj názor nebo své přesvědčení.

Pozornosti Kollárově neujde ani život společenský i jednotlivé charakteristické zjevy na ulici. Pozoruje na př. šlechtice milanské, které jejich zálibou ve vnější okázalosti přirovnává k šlechtě polské, ale u nichž se podivuje jejich

Digitized by Google

střídmosti v jídle a pití — jako u Italů vůbec, čímž se nápadně a výhodně liší od šlechty uherské (str. 348), nebo pověstného hltání piva, jako poznal v Bavořích, zejména v Mnichově (425), nebo pití kořalky u Slováků a jiných národů slovanských, které Kollára do duše zarmucovalo (468). Kollárovi imponuje hrdost benátského šlechtického žebráka, který si cizinci přikazuje, co mu má dát almužnou; při té příležitosti pak Kollár vyličuje celou třídu těchto zchudlých nobili (296 n.). Když vstoupil na půdu tyrolskou, byl mu nápadný rozdíl mezi těmito Italy i v bídě hrdými a mezi ponížených, zbídačelými a otrlými obyvateli chudých pohorských vesnic tyrolských (412 n.). A tak sleduje všude bystrým postřehem i duchaplným vystižením zevnějšek lidí, kroj a vzezření jejich, jako jejich význačné národní vlastnosti duševní. Spisovatel beře poučení, kde se mu podává, od každého: i od pocestného, který své věci veze sám na malém dvoukolesníku (466). Zvláštní pozornost Kollár věnuje vždy Čechům a Slovákům v cizině bydlícím (na př. 25, 345 n. a j.).

V městech Kollár všímá si všednějších zjevů, zvyků a obyčejů, zaměstknání rozličných. V Benátkách na př. prohlíží proslulé sklárny benátské, dílny, kde se dělají gondole, jiné, kde se barví sukna, rukodílny, kde se zhotovovaly rozhlášené zlaté řetízky benátské, prohlíží válečnou loď a jiné a jiné předměty. Podobně v Ter-

Digitized by Google

stu vedle vzezření města, vedle duševního života stopuje živý ruch v městě, obchodní i průmyslový život, někde důkladněji, jinde jen povrchněji. A právě tak v líčení někde jen postřehy nahazuje vedle sebe, jinde třebas i umělecky propracovává.

Ke všemu, co Kollár viděl, dostavuje se u něho úvaha a soud, ze všeho chce pro sebe i pro čtenáře odvoditi poučení. Nejednou Kollár prozrazuje demokratickým smýšlením svou náklonnost k nižším třídám. U Charvátů líbí se mu demokratický ráz v jejich literárním a národním hnutí (69). Z Ischlu spěchá, že lázněmi tamějšími ve všem pamatováno jen na velmože a na boháče, a nic na lid (467). V Italii líbí se mu rolník, „svobody a člověčenství sobě povědomý, životu se radující a větším dílem majetný; ne jako naši zotročilí chuďasi a manové. Ale jak to jináče i býti může? Vlašské přísloví praví: „Sedlák jest jako vavřín, čím pilněji se polévá, tím více voní a ovoce přináší"; naproti tomu české přísloví říká: „Sedlák jest jako vrba, čím ji častěji obroubáš, tím se hustěji obalí" (str. 359).

V duchu Herderovském Kollár usiluje po tom, aby se vrstvy co nejširší povznesly vzděláním. Proti odnárodňování národa slovenského nepokládá za účinný prostředek cestu sněmovní, nýbrž národní školy a národní vychování (76). Hřbitovy italské, jimž věnováno tolik umělecké

Digitized by Google

úpravy a peněz, u Kollára budí sice obdiv, ale zároveň přání, že by se peníze, práce a krásouma místo na smrt a na hroby raději měla vynakládati na život, na školy, na chrámy (274). Tu místo romantiky hlásí se zdravý rationalistický duch XVIII. století.

Humanitní nálada Kollárova nejednou je blízka nedůtklivé sentimentalitě. Hrůza na něho padá v chrámě sv. Štěpána v Miláně, když pohlíží na zdi vystavěné z lebek lidských, když vzpomíná kruté inkvisice dominikánů tamějších (331 n.). Lituje, že Čechové byli první, kteří metali oheň na Milán (336). Vylíčiv barbarské pustošení Milána od Bedřicha Barbarossy, pronáší tento charakteristický povzdech: „Bořiti a zničovati nevinné klassické památky, sloupy, pomníky a jiné starožitnosti a zůstatky krásoumy — jest uražení člověčenstva. — Jaková to ztráta, jaková hanba!“ (336). Kolárův cit humanitní vzpírá se prohlížeti ve zbrojnicích nástroje vojenské a vražedné, k nimž prý odjakživa cítil ošklivost (210). Hrůza a ošklivost naplňuje ho při návštěvě pověstných žalářů benátských, pozůstatků to „barbarských časův, a ovšem Byronská přirozenost se k tomu vyhledává, v těchto mučidlách dlouho a s libostí se baviti moci“ (160). Všude ušlechtilá duše proniklá humanitním ideálem Herderovským. Herderovi také Kollár na nejednom místě osvědčuje svou neobmezenou úctu (408, 410, 441 a j.).

Digitized by Google

Synem XVIII. století Kollár objevuje se svými *názory náboženskými*. Protestant, mírný racionalista přichází do zklerikalisované Italie. Přirozeně zaráží se tu nad zpozdilým uctíváním ostatků svatých, jejichž stejné části se ukazují na mnohých různých místech, vyličuje pověrečné modlaření sv. Antonínu v Padově (247 n.), rozhořčuje se nad neúctou k božskému Spasiteli, když poznává obraz Pavla Veronese, který zobrazuje tak hrubě Krista co poutníka u stolu papeže Řehoře Velikého (267), odsuzuje množství „nechutných zázraků a pověrečných rozprávek," které Tyroláci navěsili na příběh Maxmiliana I. na Martinské stěně (414) a p. Podobnými zjevy se přirozeně Kollárovo protestantské přesvědčení náboženské utvrzovalo a vroucnělo. Všude však u Kollára nejupřímnější snášenlivost ve věcech náboženských. „Náboženství, víra, církev," vyslovil se před svou cestou k dohlédači evang. církví v Uhrách, hrab. K. Zayovi (str. 5), „jsou mně tak svaté věci, že rád v nich jednomu každému úplnou svobodu zanechávám, háje se pilně všelikého v tom násilí a přemlouvání". Tuto zásadu zachovává všude cestou. Na ní vyhledává úřední zástupce jiných vyznání, přátelsky s nimi rozmlouvá o věcech jejich víry a církví. Náboženskou nesnášenlivost zatracuje i v historii. Nad příklady „náboženského třeštění", jež slyši vypravovati, „mu vlasy dubkem vstávaly" (332). Stopuje kruté řádění katolíků

Digitized by Google

proti Valdenským a Albigenským ve Francii, volá: „Které třeštění že jest horší či kacířův či pravověrcův?“ (421). Hlavní úkol náboženství Kollár vidí jako Lessing a Herder, aby zušlechťovalo a povznášelo člověčenstvo. Kollár ovšem před dalším vývojem filosofických názorů o náboženství nezavíral oči, nýbrž studoval je a rozumoval o nich, zachovávaje si při tom názory svých let studijních. Projevuje je v rozmluvě s professorem bohosloví v Jeně, K. Hasem, se kterým se na cestě seznámil, o náboženské filosofii Straussově (203 n.). Pro Kollárův názor filosofický je tato kritika velmi význačná

* *
*

Zvláštní pozornosti v Kollárově Cestopise zasluhuje *slovanská otázka.*

Na celé cestě Kollára nikde neopouští jeho vřelé cítění a smýšlení slovanské. „Já pak bez slavjanské národnosti ani v cizině žíti a putovati nechci,“ praví při jedné příležitosti (354). Slovanství je začarovaný jeho kruh, do něhož jej vrhá každá vnější okolnost, k němuž jej obrátí každý podnět. Prožívá po prvé na př. nejmocnější dojmy z moře, uvažuje hned o tom, čím je tento velebný živel pro život národní, jaká ujma pro osvětu, pro vývoj národohospodářský a jiné vztahy, že Slované, tak ohromný ná-

Digitized by Google

rod, jsou obmezeni na tak úzký pruh moře. Z rozdílu mezi Adrií a Baltem vede duchaplnou charakteristiku mezi obyvatelstvem obou moří, mezi povahou slovanskou a germanskou (str. 115 n.). Kollárovo slovanské srdce naplňuje se radostí, když v Benátkách nachází pojmenování nábřeží slovanským, když odvozuje účast Slovanů v nádherném vývoji bohatých dějin benátských (126). V obrazárně dožecího paláce v Benátkách zaujaly dva obrazy, „týkající se slavonárodních dějin, tak (jeho) pozornost, jakoby tam ani jiných nebylo." Obrazy, představující pokoření slovanských měst. „Uprostřed záchvatné výmluvnosti našeho vlašského vůdce, uprostřed těchto čarodějných malířských krás a zázraků hněvná žluč se po útrobách mojich rozlila, tak že jsem benátský charakter téměř nenáviděti počal proto, že se spáchanými svými nelidskými ukrutnostmi ještě chvástá a tím oboje krásné umění, malířství i řečnictví, poškvrňuje. Mlčte! mlčte signore! řeknu k němu, tyto obrazy vám a tomuto místu více k hanbě než ke cti slouží." A v živém rozhorlení pro historickou událost ubohému čičeronovi dává poučení o tom, jak se Benátčané při těchto činech provinili proti spravedlnosti a humanitě (156 n.). Podobně jinému průvodci při jiné příležitosti vnucuje přesvědčení, že všecko v Benátkách i kolem Benátek i na Benátkách je původu slovanského (164). Danteově Božské komedii vytýká

Digitized by Google

za těžkou chybu, že „ze slavjanského, mezi křesťany největšího národu nemá ani v nebi, ani v očistci, ani v pekle jedné jediné dušičky: a přece kdo měl hojnější a při tom *nevinnější* zásluhy o evangelium a křesťanskou církev jako Slavjané?“ (276). O Slovany chce, aby se celý svět zajímal, aby měl úctu před jejich velikými duchy, jako ji má k nejslavnějším jménům cizích národů. Na poměry slovanské Kollár myslí při všech pěkných institucích, které poznal v cizině. V Mnichově při návštěvě umělecké dílny Schwanthalerovy prohlíží si se zájmem sochu Hermana čili Arminia nad Římany vítězícího. Hned pak s bolestí pronáší myšlenku, „kdo, kdy a kdeže našim slávským Arminiům — Samovi, Lauritasovi, Svatoplukovi — podobné pomníky stavěti bude? — Když pak nám toho nelze jako Němcům, ó bysme jich aspoň srdcem a skutkem ctili, jich v lásce k národu a ku svobodě, ve šlechetné hrdosti a v tužbě po velikých činech následovali a tak vedením našeho národu k občanské dokonalosti a slávě to ukázali, že hodná věc jest pro Slavjanstvo něco činiti a zaň se obětovati“ (440). V Benátkách zavdává mu okolnost, že při chrámě sv. Lukáše, vystavěném prý od jakési české rodiny v XII. stol., odpočívají tři cizí učení mužové, kteří se za života svářili a pronásledovali, ale po smrti pro chudobu museli býti pochováni v jednom hrobě, podnět k domněnce, není-li v tom prst boží, že

Digitized by Google

byli pochováni právě „v slavočeském“ chrámě. „Je-li to snad omen čili příklad a výstraha pro náš nesvorný národ. „Wir uneinigen Slaven!“ zněla mi zde žaloba Dobrovského v uších jako litanie z hrobův těchto svárcův. I naši učení, básníři, kmenové a nářečí tak dlouho se nenáviděti a různiti budou, až je všecky jeden hrob zkázy pochová. Utíkal jsem odtudto honem celý bledý a zmatený —“ (187).

Uvedená slova Dobrovského, pronesená v listě jeho slovenskému učenci a vlastenci Ribaymu, Kollár bohužel měl příležitost nejednou ve svém Cestopise opakovati. Ta namanula se mu bezděky, když se v Charvátsku přesvědčuje o netečnosti Charvátů k vlastní historii a ke svým starožitnostem (81), tanula mu na mysli, když poznal v Tyrolsku úctu a vděčnost všech Němců k památce prostého muže Ondř. Hofera, na němž vidí příklad, jak německý národ i obecný lid všude k sobě drží, kdežto „Čechové, Poláci a jiní Slavjané mají jenom dělitele, trhatele, různitele, rozdrobňovatele národu a vlasti“ (418). Slovanská nejednotnost, neuvědomělost a netečnost vynořuje se mu před duši, když má příležitost pozorovati pevné vědomí a národní tuhost Němců, kteří se skoro v každém městě italském sdružují a podporují (219), zakládají svůj hostinec a při něm ustanovují svého německého hostinského (270 n.), slovanského však nikde nenašli, ač se všude potkávali se značným po-

Digitized by Google

čtem zejména Čechů, kterážto stěhovavost našemu auktoru vzbuzuje až obavy (282).

Mocné, živě cítěné illuse slovanské dodává Kollárovi zejména historie. S jakou libostí prohlíží v dožecím paláci v Benátkách obraz — toužil prý ho po celý život již od mládenectví spatřiti — obraz představující, jak papež Alexander III. chystá se pokořiti císaře Bedřicha Barbarossu tím, že mu chce vstoupiti na šíji, ale „slavosrbský rytíř" Jindřich ze Starosídla spolu s Dětřichem, markrabětem míšenským, mocným udeřením na jílec meče tomu zabránili (151 n.). Spisovatel dovozuje učenými vývody, kterak náboženské hnutí reformační vyšlo od Slovanů, od bulharských Bogomilů, procházelo celou Evropou, roznítilo se zvláště v Čechách, aby v Němcích pak nadobro vykvetlo. „Slávové orali a rozsívali," shrnuje Kollár na konci, „Luther a Němci jen žali" (314). Podobně s vnitřním roztoužením horuje o slovanském původu a vypisuje veliký význam pro svět mužů vysoce postavených, papeže Jana IV. (229), císaře Justiniana čili Upravdy a jeho vojevůdce Belizara (333 n.), Basila Makedonského, právníka Repkowa (300 n.), hojných umělců, kteří nesou jméno slovanské, ale Slovanům se svým životem a smýšlením sami vytrhovali.

Charakteristický projev Kollár zůstavil o malíři Ondřeji Medolovi „čili Slavjanovi" (Schia-

Digitized by Google

vone). Obrazy jeho rázem odvedly Kollárovu pozornost od děl malířů významnějších, Tiziana, Pavla Veronského, Tintoretta a j.; žádné z těchto děl nebylo prý mu tak blízko. „Vedle slavjanských mužův, obrazův, památek, všecko ostatní bylo pro mne méně památné a zanímavé: pročež ta místa i nejraději i nejčastěji jsem navštívil, kde něco národního aneb aspoň našeho národu se týkajícího bylo. Tam bych byl i dnoval i nocoval... (V obrazárně) v takové době byl duch můj s obou stran, semo tamo, sladce hejčkán v kolébce nejčistších rozkoší, zde od bohyně Krásoumy, tam od matky Slávy“ (165). Dílům Schiavonů se Kollár obdivuje i v jiných městech (294), vykládá dlouze o jejich původu slovanském, přichází k potomku jejich — jeho předkové se již před třemi stoletími povlaštěli — „jako Slavjan ku Slavjanovi s národní úctou“. — Felice Schiavone, ač neuměl slovanského jazyka, tím, že se znal k původu „hrdinského slavodalmatského kmene“ okouzlil naše Slovany a utvrdil v nich přesvědčení, že má všecky krásné vlastnosti slovanské (169 n.). — A podobně více než celý Inšpruk Kollára zajímal malíř Martin Bohumil Polák, jenž svým jménem prozrazoval Slovana. Jemu Kollár hned věnoval také bedlivé studium (415 n.).

Z lásky k Slovanstvu Kollár je vždy nakloněn potlačiti v sobě všecku kritiku, když se dotýká fantastických pověstí, jimiž se může zvýšiti

Digitized by Google

sláva a stáří Slovanů. Dává na př. přednost výkladu o původu Slovanů v Homérových Henetech před zprávou Strabonovou (389), jeho nezastraší ani utvořená jména mythologická, jako Zizlila (452), on vysílá bolestný vzdech k příhodě patrně vybájené o Mstivojovi (278), jím také zbásněné. V divadle mnichovském Kollár pohlíží „s nemalou národní radostí" na tváře „vévodkyň Velehradských" (Meklenburg), o nichž si vytvořil domnění, že to nejstarší slovanský rod v Evropě; a hned na nich také vidí „pravě čistoslavské tvárnosti, aniž mohl původní typus přírody mícháním s krví německou posavad zmaten a setřen býti" (475). Podobná pozorování — u Kollára jsou to převzatá učená schemata, odjinud, zejména ze Slávy Dcery, dobře známá — vybajuje si „o třech původních pravzorech, panujících ve všech benátských hlavách a tvářích"; za jeden z nich uznává „slavský, okrouhlotvárný, přívětivý, veselý, štěbetný, zpěvavý" (144). I holuby benátskými prý Benátky, jimž již dříve Kollár dokazoval historicky i etymologicky, že jsou slovanského původu (123 n., zejména 126), „prozrazují svůj slavjanský původ a charakter, svou pokrevnost s naším *holubičím národem*" (tamže). Naproti tomu v Mnichově na obraze sv. Bonifáce, známého hánce Slovanů — „foedissimum et deterrimum genus hominum", — Kollár vidí „onu ouškleb nou, slavonenávidnou tvárnost, která se

Digitized by Google

v listu jeho... tak výrazně zvěčnila (443). Vlastnosti slovanské Kollár chce viděti i ve slohu stavitelském. Stil byzantský, složený prý z řeckých a slavských forem a živlů — Upravda čili Justinian původce chrámu sv. Žofie v Konstantinopoli — má „charakterem pokoj, prostotu a velikost (vlastnosti slavjanského národu)“ (544). Kollár se tu jeví dědicem duchaplných romantických abstrakcí vědeckých.

Romantikem Kollár bohužel zůstává ve svém nejoblíbenějším oboru za této doby, ve *filologii a hlavně v etymologii*. Do Cestopisu Kollár vložil touž vlastnost, která vyznačuje jeho odborné práce filologické: nesmírnou píli, která snáší bohatý učený materiál z nejrůznějších pramenů, ale při tom těkavou fantasii, která bez rozpaků a bez kritiky z daného materiálu vyvozuje závěry etymologické, po jakých srdce touží; pomocí jednotlivých slov, jež volným přitesáváním a napínáním snadno mění na původ slovanský, zalidňuje v dávné minulosti kmeny slovanskými kraje, kde nikdy nebydlely. Takto na mnohých stránkách Cestopisu vznikají hned menší větší slovníčky slov přejatých prý ze slovanských jazyků do italského (219), do německého (399); filologicky dokazuje se styčnost a svazky mezi národy slovanskými a národem vlašským, při tom ovšem národové slovanští mají prioritu, jsou všude dárci světla a duševního života, ať se to týká prastarých jmen italských, místních,

Digitized by Google

měst, řek, ostrovů a j., ať zaměstknání, náboženství, všedních zjevů životních až do slovanské kaše, kterou Kollár chce viděti ve vlašské polentě (210, 241, 270, 279, 293, 371, zejména 378 n.). To jsou místa v Cestopise, která obyčejný čtenář v Cestopise rád převrací, při kterých odborný znalec lituje namahání a času, mužem tak znamenitého ducha marně vynaložených. Jazykozpytný genius Dobrovského se Kollára nedotkl, rozvíjející se srovnávací jazykozpyt a zejména studium sanskritu, jež Kollár slovy žáka Boppova zvláště důtklivě doporučí filologům slovanským (273 n.) a sám se podle toho snaží zachovávati (92 n. a j.), v jeho vývody etymologické přinesly jen větší zmatek. Tento úsudek platí také o připojené rozpravě o holubu. Rozprava tato hlásí se za sestru jiných fantastických filologických prací Kollárových.

U Kollára proniká jasněji již za této doby přesvědčení o původním obydlení Italie od Slovanů — zatím pro naše předky reklamuje horní Italii, Lombardsko a Benátsko, a vedle toho Švýcarsko, Tyrolsko, část Bavor a j. (391, 523), střední a jižní Italii ještě vylučuje (354) — později, jak známo, Kollár Slovanům přivlastnil v dávnověku i tyto části Italie. V tomto smyslu Kollár apostrofuje charakteristicky Italii (na str. 234): „Italie! — zvolal jsem zde opojeným hlasem a s rozprostřeným náručím, jakobych celou tu zemi byl chtěl obejmouti — Italie! jed-

Digitized by Google

nomu krajina síly a bojův starořímských, druhému krajina krásy a umění klassikův a antik, třetímu krajina citronův a pomorančův, čtvrtému krajina lásky a řevnivosti, pátému krajina pověry a kněžourství, šestému krajina banditův, blech a štírův — mně vše to spolu, ale nad to ještě i něco jiného, nového, málo zpozorovaného aneb docela nedbaného. Italie! krajino Vlachoslavův, nejstarší vlasti našich dědův Venetův a Sarmatův; Italie! sestro Slávy, vítej!"

Ovšem polatinění a povlaštění Slovanů jeví se Kollárovi zcela jiným, nežli poněmčení Slovanů v Němcích: odnárodnění v Italii dálo prý se bez zjevného úmyslu, bez násilí, více jen zevnějšími okolnostmi, u Němců bylo to zúmyslné politické předsevzetí, dílo národní nenávisti, dlouholetého krutého násilí (391). Proto Kollár přál by si míti sepsánu historii odnárodňování Slovanů, zvláště pak němčení jich v Germanii. Tato germanisace dotýkala se tak bolně nejen jeho citu národnostního, nýbrž i jeho Herderovsky humanitního názoru světového, který tolik prozírá také z jeho Cestopisu.

Na půdě bavorské zalehl prý na jeho duši takový smutek a bol, až to bylo cizím spolucestovatelům nápadné. Kollár vykládá jim svůj stav duševní z mohutného dojmu, jaký v něm vzbudila vzpomínka na příšernou krutost Dagobertovu, který ve své zemi dal asi 10.000 Slovanů, kteří se k němu utekli o pomoc, lstně a úkladně

Digitized by Google

zabíti. Při tom si Kollár oživuje své dojmy z celé cesty: „Nešťastný národe můj, musím-li, kam se koli obrátím, všudy a bez přestání nad tebou jen kvíliti a lkáti? Z Uher jsem utíkal od bolesti maďarošálenstva, přišel jsem do Štyrska: tu bolest; do Krajinska: i tu bolest; zaletěl jsem až k moři, do Benátek a horní Italie, i tam mne nemilosrdná ruka národní bolesti popadla a všudy sprovázela; řekl jsem: aspoň vy, hlubocí hrobové a doliny nebetyčných hor helvetských, tyrolských a bavorských, mne přikryte!“ Než ajhle! i zde všudy rány a bole, všudy odnárodňování a vraždění. Stvořen-li jsi, národe můj, k věčné neřesti a potupě čili k velikému blahu a slávě? Budeš-li se věčně jen haditi a plaziti, točiti a prováječi mezi jinými národy? Patřím-li na minulost: tu slzy! hledím-li na přítomnost: tu žluč! Všudy zlomky a kousky, různiny a rozbitiny, pýcha a nenávist bratrův“ (427 n.).

Proti germanisaci Němců Kolár zná jediný prostředek: „vzájemnost, opět vzájemnost a opět jen vzájemnost“ (398). Hledati pomoc u všemateře Slávy Kollár doporučí jako nejúčinnější prostředek v každém boji politickém. Jasně politicky prohlédá na př., kterak se celá Evropa ujímala Řekův proti Turkům, až je zbavila jařma půlměsíce, naproti tomu že Bulhary ponechává v hnusné porobě; ba Angličané usi-

Digitized by Google

lují u Bulharů hned v zárodku potlačiti všechen ruch vzdělanostní ze sobeckého kramářství, aby se nezmohli národohospodářsky i národově potlačení (119 n.). Bojí prý se zejména Rusů, aby se nerozmohli v Asii, kterou oni chtějí nemravnými prostředky vykořisťovati (201). Proto Kollár všude vystupuje proti Angličanům; na cestě poznal i jejich bezohledné nezpůsoby, jejich frivolní tupení Slovanů, jejich sobeckou pýchu (292, 482 a j.).

Na obranu Slovanů minulých i přítomných Kollár vystupuje vždy i v cizině velmi energicky nejen u lidí stejně smýšlejících, nýbrž i naproti odpůrcům cizím, jimž přednáší své přesvědčení slovanské hrdě, bez zastírání a ohledů. Tak před německým professorem theologie K. Hasem a jeho chotí, tak při table d'hôtes v Benátkách před početnými posluchači z nejrůznějších národů (str. 199 n.), tak v rodině učeného bibliotekáře mnichovského a známého spisovatele Schmellera (431), tak v Augšpurku před německými žurnalisty, nepříznivými Slovanům (455) a za jiných příležitostí. Sebevědomí národní Kollár dává na jevo tím, že se všude v cizině i v Italii zapisuje po česku; říkají-li prý Maďaři, kteří čítají sotva tři milliony, při psaní křestních listů, cestovních knížek, „ať se prej jiné krajiny učí maďarsky, aneb drží sobě maďarské učitele a tlumače", jak nemají tak mlu-

Digitized by Google

viti Slované 80 millionův silní, „složíce již jednou se sebe všecko plazivé pokorničkování a otroctví“ (271)!

* *
*

Kollárova vášnivá záliba a učenost starožitnická a historická prodírá se i do Cestopisu. Čtenář diví se, co Kollár z tohoto oboru četl, čeho parátní znalost dává do takových podrobností na jevo! Jak jej rozechvěly zbytky Salaváru, kde se domnívá nacházeti zříceniny starého hradu Privinova Mosburgu! Jakou pietu a práci těmto zříceninám věnuje! Vše měří, ohledává, kreslí, píše žádosti k rozhodujícím činitelům, aby jich ušetřili před barbarským rozvezením! Hned sype data historická, čerpaná ze starých kronik, uvádí i jiné prameny (str. 31 n.). V Mnichově prohlíží slovanské rukopisy, vypisuje z nich s neúmornou bedlivostí (434), právě tak jako v Benátkách věnuje nezvyklou pozornost knihám slovanským, tam tištěným (141), opisuje z pomníků, náhrobků, listin, rukopisů, knih vše, co se týká věci slovanských.

Věru pro Kollára asi dvouměsíční cesta jeho není osvěžením, nýbrž velikou prací všude: na zříceninách, v obrazárnách, knihovnách, v pozorování stavitelských památek a p. Všeho snaží

Digitized by Google

se podávati vyčerpávající výčty a názor co možná úplný.

Práci úcty i podivu hodnou Kollár vykonal svým obsáhlým „Slovníkem slavjanských umělcův všech kmenův". Práce konána za stejným cílem, jaký básníkovi tanul před očima při skládání Slávy Dcery, při mozolném Výkladu a jiných dílech: vlastní příslušníci i cizí svět měli se přesvědčiti o veliké účasti Slovanů na osvětě lidstva, o velikém nadání slovanských národů uměleckém. Bedlivě Kollár sbíral z obsáhlých děl o umění, ze slovníků, výstavních katalogů, listin a zpráv historických, z časopisů a odkud se vůbec dalo, jména slovanských umělců.*) Na půlosma sta sebral takto slovanských umělců výtvarných. Je přirozené, že do tohoto seznamu byli přibíráni mnozí, u nichž jména slovanská Kollárovi zavdávala příčinu přivlastňovati je Slovanům, ač se oni sami již bohužel odnárodnili; jinde Kollár vyrábí slovanské umělce svým filologickým výkladem, jistě nejpoctivěji míněným. Tak jsou na př. i Leibniz, knížata Dietrichsteinové, generál von Ziethen, generál Knesebek (661, 665, 666 a p.) uvedeni jako „slavonárodní" předměty malířů cizích, jiní jsou jako

*) Prameny Kollárovy byly velkou většinou německé; odtud si vysvětlíme chyby ve jménech měst, na př. Baslu 640, Rakonice (m. Rakovník, 575), v Třebnici (m. Třebenicích 644), v Litavě (m. Litovli 631), z Prosnice (m. Prostějova 572) a j.

Digitized by Google

umělci docela bezvýznamni. Jsou v tomto slovníku i některá pochybení (Kollár udělal na př. dva Tkadlíky, přijal falsum Mater Verborum, Miroslava, a j. v.), ale přes to ani dnes tento slovník nezaslouží nevšímavosti. Někde nás upoutá výstižná charakteristika, někde upozornění na jméno, nyní neprávem zapomenuté, překvapí mile Kollárův smysl pro české illustratory kancionálů a jiných knih; přisvědčíme požadavku Kollárova umění opravdu národního — ovšem Kollár tkví při tomto požadavku více na vnějšku, předmětu zobrazeném, než na duchu uměleckého díla, jeho rázu a charakteru a p. Bylo by smutné, abychom od dob, kdy Kollár svůj „Slovník slavjanských umělců" skládal, nebyli pokročili v studiu odborném, ale co se týče celkové koncepce takového díla — slovníku všech slovanských umělců — nepostoupili jsme po více než šesti desítiletích ani o píď. Nemáme onoho slovanského zanícení a účinné lásky, které naše buditele k takové práci posvěcovaly.

Veliké účinky maloval si Kollár sám ze své asi dvouměsíční cesty (485 n.): v přírodě mnohotvárné, na místech staroklassického světa přinesla srdci osvěžení duševní i tělesné, v příkořích a trampotách životních umírnění, obohatila jeho zkušenosti životní i poznatky vědecké, zejména umělecký vkus a cit nevídanými výtvory uměleckými zušlechtila a zdokonalila, způsobila nové

Digitized by Google

podněty k činnosti spisovatelské, a třeba tyto podněty nepřešly v díla sama, přece básníkovi poskytovaly vnitřní ukojení a potěšení. Kollár pokládá zejména pro poesii za nutné viděti svět a cestovati, aby tak smysly své zostřil pro půvaby krásy a dokonalosti, cítění své zjemnil přerozmanitými mocnými popudy a zteplil a smířil tak život se světem. Bohužel však tato cesta Kollárově poesii obrození nepřinesla: seslablý pramen její byl příliš zalehlý vnějšími překážkami. Kollár byl již celou svou duší na jiné dráze, na dráze úmorné práce vědecké.

* *
*

Při vydání Kollárových spisů jest nutno věnovati zvláštní kapitolu *mluvě* jeho. Podávám-li zde podrobnější rozbor Kollárova jazyka, činím tak s úmyslem, abych takto nahradil zvláštní slovníček, který by byl jinak nutný.

Jestliže čtenář rád utkví na přednostech Kollárova stilu, v němž se obráží všestranná erudice básníkova, jímž jest tak výrazně vyjádřena individualita jeho, individualita, která je přechodným zjevem mezi humanistickou těžkou, strojenou složitostí a mezi romantickou vzrušenou živostí, sotva ho připoutá také Kollárův jazyk. V něm Kollár nemůže být zván vzorem.

Digitized by Google

V jeho jazyku je plno germanismů, latinismů, násilností na jazykovém ustáleném způsobu mluvení, mnoho zbytečných novotvarů, živý jazyk mluvený nejen s vybranými zrny, nýbrž i se vším svým rmutem. Na jazyku Kollárovu viděti, jak mu chyběl živý styk se spisovnou řečí českou. V ní Kollár chtěl ovšem též úmyslně prováděti své zvláštní theorie o jazyku spisovném, theorie, ve kterých zpravidla rozhoduje pro Kollára příkaz nešťastné libozvučnosti jazykové. Tyto theorie byly, jak známo, svými důsledky neblahé. Často bývá nesnadno rozeznati hranici mezi touto úmyslností a mezi neznalostí jazykovou.

Spis Kollárův je pln novotvarů slovných. Je to stejný úkaz v jeho prostomluvě jako v činnosti básnické: původní vynikající síla tvořivosti jazykové, kterou rádi přiznáváme jeho prvním pokusům básnickým, tvořivost ovládaná, která se hlásí v případech opravdu nutných, se v pozdějších letech zrozuje v nešťastné novotaření jazykové. Kollár zpravidla již nebádá ve starším i současném fondu jazykovém, jak to činíval v prvních letech — ještě nejpatrněji se jeví vliv jazyka bible bratrské —, nýbrž popouští úzdu své volné tvořivosti jazykové, aby uváděl v život zbytečné novotvary, zpravidla neústrojné, přes které jde vývoj jazykový bez povšimnutí. Mezi značnou zásobou vyrobených výrazů jsou některé případnější, správněji vytvořené, ale ani

Digitized by Google

jim nebylo přáno delšího života. Z hojných dokladů aspoň nejcharakterističtější novotvary slovné.

Nově ukutá substantiva Kollárova jsou několikerého druhu. Kollár rád odstraňuje podstatná jména slovesná nebo slova abstraktní a místo nich zavádí slova krátká zpravidla jen kmenová; na př.: *vtisk* (str. 234) nebo *vraz* (= Eindruck, 272), bolestnými *tepy* a *vrazy* 484, zápal a *výzchyt* ducha 366, bez *odtahu* 284, v tichém *vanotu*, 284, *podaj* (= tradice, 58, 392); *ouvod* (= uvedení v úřad, nastoupení, 6), *úživ* (= požitek, 32, 2); krásoumných úživův, 291; též *ouživ*, 196; politické ohledy a *spikly* (= spiknutí, 455), *souvis* (= souvislost, 39, 529); *tav*, 607 (= Email, Schmelz, od táti, taviti, vykládá Kollár sám 574; z toho pak „*tavný* čili smaltový malíř", 574). Subst. *názor* nebo *náhled* Kollár překládá německé Ansicht v původním smyslu: maloval perspektivné názory Petrohradu, 553, náhledy Jeruzalemu, 656, náhledy hradův, 603, stavitelské náhledy, 582. Podobná substantiva ženská: *záhlada* (= zahlazení, 47), *omlada* (= omládnutí, 488), v učených *rozhadách* (= bádáních, sporech, 430), obstarávání *chovy* a hospody pro své pocestné, 262, 271, přišel do *zncvahy*, 369, *poloha* (= postavení, 2), *odlika* (čili *poobraz* Koll. 534 = kopie, 445; A. Marek slova odlika užil ve smyslu logickém = disjunctio; z toho sloveso *odlikovati* 604, 613, t. j.

Digitized by Google

vytvořiti kopii); duma a *náobraza* Němců („to jest přílišné vysoké domnění, které oni o sobě mají", vykládá Kollár, 396), *přímluva* (= oslovení, 21).

Hojná substantiva Kollár tvoří rozmanitými příponami; na př. *tlumač*, 271, *divač*, 16, skrze jistého *klamce*, 637, *zamilovanec* 447, torso t. j. *komolec*, 437; za *nováky* (= rekruty) je posílají, 469; zvláštní *obdarek*, 338, okamžitý *přestrašek*, 361, *zvyšek* (= přebytek, 444), *výdavky* na zátky, 467; *posobník*, t. j. po sobě, = následník, 265), *posudník* (= kritik, 9), *vozník* (= vozka, 34, 48), *záštitník* krásoum, 368, *sounárodník* 416, *souvěkovník* (561, jinde za to: současovec 651), voskový *obrazník*, 643, *podobizník* (568, 594, 606, ale též podobiznitel, 623), *přísedník* uměl. akademie, 573, *miniaturník*, 604, *původník* (= originál, 613); misto nynějšího slova básník Kollár užívá všude básníř podle staršího zvyku; *rozdrapovatel*, 404, *pohloupitel* (Slovanů 274), *illuminovatel* 573, ale jinde Kranach byl *osvětlovatelem* (= Illuminirer, Koll., 417); *odstavenitel* (= kdo zbavil slovanství, 398); (Slavjané) mají jen *dělitele, trhatele, různitele, rozdrobňovatele národu* (418); *nadzíratel* (= superintendent, 3); chrám s *ropouchy* a *končoury*, 412; *nosiva* (= Trachten, 574, 660, jinde má též kroje); k pravému *stojišti* (= Standpunkt, hledisko, 341), krásouma není pro dětinské loutky a *bavidelka*, 344, něme-

Digitized by Google

cké *světanství* (= kosmopolitismus, 397), *národnictví*, 485 a j.

Ze ženských jmen v Cestopise Kollárově jest proti jiným spisům jeho nejnápadnější značný počet substantiv utvořených příponou *—ina*. Myslím, že je to patrný vliv Mil. Zd. Poláka, jehož Cestu po Italii Kollár pilně nedávno před svou cestou čítal. Dokladů možná uvésti velmi hojně; podle starších píše: *zrostliny*, 627, *starotiny*, 38, 298 (užil ho již Šafařík); *dutina* (= Kuppel, 417), *okrouhlina* (= rotonda, 441), *zrutiny*, 485, nebo *svaliny* (= trosky, 539); *pustatina* (= pusta, 37); podobně *uměliny*, 567, *řezbiny*, 275, 297, 644, *kresliny*, 591, 623, veřejné *staviny*, 647, obraz co *rysina* ležel, 661, stolík s *broncovinami*, 638, *malovaniny*, 417, *náhledina* (= Ansicht 534), *tichotina*, *nehybina* (= Stilleben, 534), *různiny* a *rozbitiny*, 428, *látkovina*, 398, *prostranina*, 443, *sněžiny* čili laviny, 409. Substantiva s jinými příponami: *zřízenost* (= konstitutie, Koll., 474), *znamenavost* (= významnost, 46), *rozvázalost* figur, *rozvláčitost* barev, při vší *stisklosti* prostoty, 417, *proniklivost*, 378, *popustlivost*, *různivost* našeho národu, 396, *končourovitost* germanskogotické architektury, 545; *náputnice* (= věc určená na pout, 407), *dílnice* Thorwaldsonova 644, *obědnice* (= Speisesaal, 445), *oblečnice*, 445, *prošívanice* (= prošívaná sukně, 596), *pitvořice* (= karikatura, Koll., 604), *okolice*

Digitized by Google

(= okolí, 58); *na večerničkách* čili soirée 419; *stromovna* 29, *lékovna* 57, *čítovna* 54, též *čítalnice* 18, 55 a j. Jiný význam mají na př. slova: *důvěrnost* (= 'důvěra, 5), *způsobnost* (= způsobilost, 24), a j.

Adjektiva Kollár tvoří zejména nezvyklými jinými příponami, mnohá vůbec nově; na př.: *ročitá* slavnost říjnová 441, ročitě 56, *pravdovitější* 389, *titulový* list 635, má první vozba *párníková* na suchu (t. j. na železnici, 350), *působlivý* 229, *ozáblivá* vznešenost 412, *tlačlivý* (= tísnivý, 8), *citnatý* (= citlivý, 2), *neunavělý* umělec 567, omlada *vzešlejšího* věku (= pokročilejšího, 488), *přešibalý* Vlach 261, sňav čepici s *polehlého* Němce 615, sloh jeho jest *velikostný* 577, *živostná* panna 193, *nepřestaně* 2, roztracený (= na různých místech, 29, 34), *podmětný* náhled a osobné domnění 9, *podobizní* malíř 579, též *podobiznický* 622, obrazy *názední* 559, *navápní*, *námazivná* malba nebo stěnomalba (= Fresco, Koll., 534), díla *námazivná* 597, *kucílné* přípravy (= k cíli vedoucí, 33), předměty *malovatebné* 439, kniha *lovitebných* zvířat 607, bratr *následného* (650, zpravidla m. následujícího), *cválavé* koně (m. cválající, 607), těžký a *omrzlý* úřad (m. omrzující, 487), návrhy a počátky měly pro mne *nepřeplacenou* cenu (= nepřeplatitelnou, 486), *spokojni* (272, m. spokojeni, zpravidla), úřad

Digitized by Google

jest *nepotěšený* (= neutěšující, 2), *neukojivá* tužba (= neukojitelná, 2).

Slovesa Kollár nejhojněji odvozuje od jmen podle IV. a VI. třídy, snaha to, s kterou se posud nejčastěji setkáváme v živé mluvě i v řeči spisovné. Příklady (uvádím i některé tvary odvozené od sloves): jiné k tomu *bezděčiti* (= aby činili něco bezděky, 5), chtěl se *znesmrtelniti* 333, zpráva nás *znevrlila* 299, *upozadiv* všecky jiné ohledy (= do pozadí posunouti, 2), cesta srdce se životem *usvornila* 485, všecko se *zveřejní* 542, *haditi se* a plaziti (= lézti jako had, v stč. jiný význam, 428), všecko *pronádějeno* není 471 (t. j. není naděje ztracena), aniž jsem tak snadno co *přeočil* (= přehlédl, 165), *proslepil* jsem často nejpodstatnější krásy, 437, — podobně: jehož jméno jsem *propamatoval* 439, moře bysme vyvážiti museli, kdybysme *přitočiti* chtěli všecka ta místa z našich národních písní (505), *ohrošilé* tělo 488, tělo *vyčivené* 367, hudba národ *vyčivuje* (446, = enervare), nyní žije *znuzený* 620, *zobyčejnělá* diminutiva 447, (různiny a pozůstatky Slavjanův) aby Angličané „pojohnbuliti", Němci „podeutschmichliti" mohli (396, od vlastních jmen John Bull, der deutsche Michel); kde ztřeštěnec Štěpán *knězoval* 457, *řečňoval* 347, tu sněh a led *věkuje* (412, = věky trvá), *řezboval* 638, *podobiznuje* ve Vídni 620, *pilnoval* malířství (= befleissigte sich, 597),

Digitized by Google

přátelství se s národnictvím *rukovaly* (485. = podávaly si ruce), kde jsme *polednovali* 421, *čestovala* nás 430, byli *čestováni* 483, (Kollár odvozuje od slova čest, = častovala), Němci to *ukartovali* schválně (391, smysl: provedení podle záměru; v obecné mluvě známo: zkartilo se mu to = pokazilo), aby *jestovalo* samo sebou (398, = existovalo, asi podle rušt.), nečlověctví a *zneč lověkování* 398), *rozkatování* našeho národa na nesčíslné částečky 404, odcestoval k *odrejsování* města Tanger 567, toto *podruhování, pacholkování, přívěskování* a *sluhování* Slavjanův a jiných národů 278, *kořalkování* 471, otrocké před jinými *červíčkování* 471, plazivé *pokorničkování* 271, *genitivusování* 378; jakové to *následkování* 455, obraz *bodkováním* péra 571, takové *vtipáčkování* 377, *subtilkování, hloubálkování* 376; *rvačkujících* se o čest 285; *holúbkovati, holubičkovati, přiholubiti* uvádí Kollár v rozpravě o holubech, 522; každý na mučidlách *vyskřipcovaný* plod básnický (162). Slovesa zvukodobá: *čečikati* a cvilikati (371) vytvořil si Kollár rovněž.

Někde se Kollár odchyluje od běžného usu jazykového kolikostí děje slovesného; na př.: *přemýšloval* jsem o tom 7, *počitují* 15 obcí (421), *kořisťujme* to 10, Aristoteles *stanovuje* 527, *zkušovati* 427, *vychlubují* 393, Upravda

Digitized by Google

mocnáře *ohřimoval* 299, *obalkovati* (= zastírati 7), květina veždy zde *svěžovala* 42 a j. Jiné odchylky: *prosvědčujeme* se (= prohlašujeme, 402), *převítězil* jsem tebe 543; sloveso nesložené: vodu *píjel* 258, číše, z níž *píjela* 351.

Někde se Kollár proti řeči spisovné odchyluje v užívání předpon. Někdy takto tvoří nové slovo pro určitý pojem. Zpravidla tu na něho působil jeho rodný dialekt nebo některý jiný jazyk slovanský; na př. *úhodné* poznamenání (asi podle ruštiny = vhodné, 458), úhodně 404, od neúhodných kořenův 517, *ou*suvka (= *v*suvka, 9), *ná*deštník (= deštník, 358, 441), pozdravy a *od*pozdravy přátelské (484), *po*obrazy (= kopie, 197), *od*pisovači knih (m. *o-*, 608), *ná*měry (= *zá-* 459), sama vlídnost a *výslu*žnost (= *ú-*, 457), panna od muže *očí*haná (= *vy-*, 611), duch a mysl se lehce *za*tupují (= *o-*, 486), nebývá-li retován, i *za*mrzne (= *z-*, 469), *dovz*dělal se 648, *vyoz*dobil obrazmi 618, silnice vrchům *odz*ískána 359, *po*važování malby (= *u*važování o, pozorování, 24), svět se *zod*ráželi v mé duši (= *ob*ráželi, 9), příležitost ku spatření Benátek se *na*dařila 354 a j.

Hojně tvoří Kollár nová slova složená nebo sražená, zpravidla neústrojná, většinou ukutá podle cizích jazyků, hlavně podle němčiny, jejíž duch ovšem složeninám je přízniv. I v jiných spisech Kollárových velmi oblíbeny jsou

Digitized by Google

složeniny, jako: *Slavodalmat* (577), *Slavorus* (578), *Slavoserb* (604), *slavovendický* 278, *slavoserbský* (577), *slavobulharský* (592), *slavonárodní* (614), *slavokřesťanský* (542), *slavonenávidný* 443, *indoslavjanský* (654), *staroslavský* (624), *sasopolský* (601) a j. v.; podobně: *Slavoněmčitelé* a *svobodovrahové* (444), *národošálenství* (398), *maďarošálenství* (482). Hojně a zbytečně Kollár tvoří složeniny zejména ve výrazech odborných. Sám na př. vysvětluje „některé umělecké výrazy" (str. 534); mezi nimi složeniny, jako: „*krajolik, krajolika* (od kraj a líčiti: illyr. slika = obraz), *krajevid* = Landschaft; krajolikář = Landschaftsmaler (srv. Majolika?)"; nebo: „*životolika, lidolika* = genre, scena ze života", ale v dalším textu Kollár zapomíná sám na navržené novotvary a nahrazuje je jinými: *životokusy* (= genry — Kollár vykládá tak sám, 585, 619, nebo *živoliky* (= genry, Koll., 578, 665); jinde: (malíř) *živopisec*, 618. Vedle *krajovidy* (ne krajevid, jak sám navrhuje) užívá též výrazu: *krajoliky*, 628, 665 a j.) i *světozory*, 632. Podobná jest složenina *ticholiky* (= zátiší, 571; jinde tichotiny), *dějovida* (= historický obraz, 577). Z jiných složených výrazů odborných uvádím: *stěnomalba*, 596 a j. Kollár vykládá sám = fresco, 534; *ploskořezby*, 637, a j.; *krásnostavitel*, 645, *vodostavitel*, 647, modalíř čili *penčzořezbář*, 634, *penčzo-*

Digitized by Google

rytec, 634, *ocelirytec* (633; ale str. 634: rytec do ocele), *kamenořezec,* 638 a j.; *kamenolomec,* 35, podobizna *kamenotištěná,* 658. Hojné jsou u Kollára i složeniny pro jiné pojmy, jež opisujeme výrazy dvěma; na př.: slovo i u jiných spisovatelů běžné: *zřídlosloví* (= etymologie, 514), jiná: *vinoberka,* 611, *horostěna,* 412, *hedvábočervy,* 545, *hedvábovzdělavatel,* 654, *zákonodávatel,* 22, *uměnomil,* 435, *cizotobažník,* 613, vlašští *zvukoskládači,* 208, *otrokokupec,* 448, *otrokomyslnost,* 480, jakýsi *Němcošil,* 396, *jazykotyranství* 27, lék proti *vodobázni* (Wassersucht? 350), konicval (= hippodrom, 346, 441), *srdcebol,* 617, *kapelmistr,* 634; Kollár píše dohromady i: *Karlůvtejn* (633).

Složená substantiva s prvním členem adjektivním: *blahocit,* 15, *blahoměr* (= symmetrie, 642), blahoměrný, 592, *blahočinný,* 234, *starolistiny,* 625, *novoroda* (= obrození, 448), *novořekost* (= paradoxon, Koll., 199), *hodnovidnosti* (= Sehenswürdigkeiten, 207, 319) *Malopraha* (631; ale: Čech v Malé Praze, 635, t. j. na Malé Straně), *Malo-Pražan,* 615, *Nizosasko,* 601, *blahochutnáčkové,* 267, *marnomyslnost,* 205, *radohostivost* (od: rád hostí, 393), *svatoskutečnictví* (= pokrytectví, již u starších, 370); *samozboženci,* 203, *samopovědomost,* 348; sraženiny: germánští *močihubové,* 267; Komenský *Horlislav,* 394, *zninoh* (= oř, 47). Maloval *colibo* (= quodlibet, 565).

Digitized by Google

Adjektiva složená: *časoslovný* pořádek (= chronologický, 437), *činosilná mladť*, 480, *slavodružný* Dunaj, 481, horlivost *slamoohnivá*, 480, *hradohýbavé* varyto, 74, *slovoskoupí* vůdcové, 159, *purpuropsaný* graduál, 351, *nebetřeskný* pláč, 120, *volencoknížecí* zahrada (= kurfürstlich, 637); *tvrdoskalným* vrchům, 359, *mnohočítalá* (= zčetlá, 198); *červenokřížoví* rytíři (586), *blyskavonešťastnou* rolu hrála (198).

Slovesa: *hodokvasiti* (298), *spolushromažditi* (542), *spolupracovati* (606), *protimluviti* (= widersprechen, 193) a j. v.

Mnohé výrazy si Kollár vypůjčil ze svého nářečí. Některé přejal neuvědoměle, jiná snad s povědomím, aby sblížil slovenský dialekt s českou řečí spisovnou. Ze slovenštiny jsou na př. diminutiva, ve spisovné řeči nezvyklá, jako stolík (428, 638), jizebka (212) a j. Podobně odchylují se svým tvarem od českého usu spisovného výrazy ve rčení: vlasy nám *dubkem* vstávaly, 332, *čiryčáry* 413, *hakybaky* 81 (= klikyháky), *dojčátko* (= kojenec, 57, *hrobitov* (223, 280 a j.), masopust čili *fašank* (330, odtud *fašankovati*, 331), volata čili *hrvoly*, 315, *klopnost* (= sklonnost, 373), *kolesnička* (= lehký vozík, 261), *kosci* (= sekáči, 470), *lakota* (225, 353, v slov. obyčejně lakotka = lahůdka), *nátuha* (= namahání, 486), *kázeň* (= kázání, 149), *koč* (= kočár, 34), *ožahavost* (= stud

Digitized by Google

z hanby, 427), ze slovenštiny jest asi čerpáno slovo: *podšary* (= Gruntirung, 534, 437); ryl psa, an papír v *pysku* nese, 631, oddávky čili *sobáš* (197, 340), *šerha* (též stč. = biřic, 423), *škápa* (= herka, 261, 343), *špleha* (= skvrna, 216, 378, 476), ze lží a *šplecht* (= kleveta, 457), *zruta* (= koloss, něco ohromného — gotická zruta, o dómu milánském, 320; z toho adjekt.: s ozrutnými balvany, 412, ozrutnou sochu Petra Vel., 658), *žensko* (ve smyslu příhanném = ženština, 195), *mladucha* (= nevěsta, 59), *pahřeba* ohně (= ohniště, 100). Několik pojmenování z dialektu Kollár uvádí při odvozování jmen živočichů na str. 531, na př. ucholak, ucholez (= škvor).

Adjektiva: *háklivý* (453 = heiklich, i v obecné řeči české), *neplechý* (= ošklivý, 209), příroda *strohá* (= odpudlivá, nepřívětivá, 409), *třezvý* (= střízlivý, 469; z toho: *vytřezvělý* (= vystřízlivělý, 469); pan Alepson *vděčně* to učinil (= ochotně, 224). Zvláštní odstíny významové vyjadřuje někdy slovenským způsobem: barvy *nážluté* (= nažloutlé, 352), krev *nábělavá*, 278, *přímalé* (= příliš malé, pomenší, 610), *přímnoho* (354). Ze slovenštiny jsou čerpána adverbia: ouhrnkem, 656; zpátkem 474, nakolik (= pokud, 6 23). Adver. nevěrutno (= víře nepodobno, 342) Kollár vypůjčil si asi z ruštiny.

Digitized by Google

Hojnější jsou slovesa, jež Kollár čerpal z rodného nářečí; na př. bozati, *bozkati* (= líbati, 527, z toho *pobozk* = hubička, 523, zdá se utvořeno Kollárem), *břechání* (= štěkání, 266), Němci dvě tři melodie *gejdují* (gejdy = dudy, 443), *jastřiti* (= ostře hleděti, 165), jazyk loktem druhého *měrati* (= měřiti, 371), měrali mne, 193, přívětivým nás *nukáním* (= pobízením, 51, 410; podobně: ponukati (= nutiti, 5), v jiném smyslu: svůj tovar *ponukají* = nabízejí, 217), *přislouchati* (= příslušeti, 24 pozn.), stěny bílou barvou *olíčeny*, 523, obrazy vkus lidu *psují*, 414, kdyby se *neoslopal* (= neochlastal, 469), nebudeme se *pravotit* (= míti právní rozepři, 485; pravotar = advokát), *nevládal* choditi (= nebyl s to, 496), *vyštěřila* oči (= vyvalila, 483), *zbadati* (= zpozorovati, 119), stěny *začarbané* (= zaškrábané, 358); církev *zadychčená* (= upachtěná) sotvy stačila za ním pospíchati, 442, *přikvitnouti* (= náhle přiběhnouti, 107).

Někde stýká se dialekt básníkův se starší češtinou, zejména češtinou Českých Bratří; na př.: *laziti*, 273, jméno jeho *nadchází* v protokole (= vyskytá se, nachází se, 640), skutečnost z ideálu *odčesne* a zmaří (= odloučí, 481). *opálaje* rukama (= oháněje se, 272), *opomítá* korunu, 439, *přimluvili jsme se* k nim slovansky, 319, *šlakování* oněch krás (= stopování, 341), vyšlakovati pozůstatky, 419, jakési *zape-*

Digitized by Google

klenění (m. zapeklení, zapekliti = zatvrzení, zavilost, 391).

Dialekt básníkův hlásí se často v jazyce Kollárově po stránce hláskoslovné. Nejčastěji potkáváme se s odchylkami od české řeči spisovné v kvantitě hlásek. Pod vlivem svého nářečí rodného užívá samohlásek krátkých místo dlouhých; na př. *huby* m. *houby*, 78, *smluva*, 130, dva kusy *rurek*, 38, zeměk*ule*, 159, v k*u*tě, 418, s*u*chotiny, 619, se sl*u*pci, 638, k*u*kal jsem, 278, povrchním k*u*káním, 485, zm*u*dřeti, 8, vyz*u*ti, 97, zakr*y*ti, 375; zejména na začátku slova bývá pravidelně *u* místo *ú* (za toto Kollár psává po způsobu tehdejším též *ou*): *u*sta (21, 22 aj.), *u*stav 448, *u*točiště 293, *u*časnost 317, v *u*padku 254 a j., ne*u*stupný 474). Jinde: pam*a*tný 40, 87 atd. velmi často), ch*a*tra 18, 371 a j.; pr*a*vě 98, p*a*novitý 144, Ben*a*tky 18, v Dra*ž*ďanech 591 a j. (častěji Drážďany), Str*a*nský 646, 672; sněh 322, *ř*ečka 476, vyšina 293, k*á*zaní 589, 659 a j. vždy.

Naopak bývá časta (zpravidla zase pod vlivem mateřského nářečí spisovatelova) v některých slovech délka, kde je ve spisovné řeči samohláska krátká; na př. *pán* Doležálek 1, 5, *pán* Schmeller 430, *Ján* z Tejna 6, 18, Sv. *Ján* 621; v pádech nepřímých: *Jánovi* Nepom. (621); pana *Jána* Alše (622; ale několik řádek před tím *Jána* Alše), knihář 55, tiskář 68, vla-

Digitized by Google

dář 299, socháři 551, hrobáři 465, Belizár 661, hospodářiti 302; tolárův 281, z Hrádce 141, ze Žátce 560, žáčka 610, jinám 109, dokonále 5, švárný 15, švárně 631, ve třetím pátru 198, náše 5, náši 169, psání 604, spání 20, zvání 51, hrání 82, kládli 141, kládly 297, plávati 122, pověrčivost 536, líbý 587. Nedostatek citu jazykového, kde ho opouštěla živá řeč, je viděti na slově Rakoušané 418, utvořeném patrně podle substant. Rakousy. Podobně do češtiny spisovné projektuje slovo: Revouce (městečko slovenské, 660), nesprávně Roulík 319. Vlivu středního nářečí slovenského je připsati, že u Kollára čteme často *e* místo *ě*; na př. v medi 178, 560, medirytec 178, 563 a j., zlatým vedrem (m. vědrem, 216), ozvena 350, stavení (= stavění, 215, 248 a jinde), titerný 447. Zástera vlastní jm. 636. Naopak opakuje běžnou odchylku v tehdejší mluvě spisovné podle živé řeči české: vykvětla 286; nesprávně rekonstruuje ve spisovné mluvě: nápodobění 581.

Z jiných odchylek v samohláskách uvádím: u vnitřeku (281), do vnitřeku (150 a j.), na chřebtě 538), chřebtem (222), mudrectví (253), stříberný (38), uvniter (352), zevniter i vniter (147), zerzavé (160), sedem (= sedm, 147), osem (= osm, 4, 39), švager (469), omrzlost (m. omrzelost, 144, 601); paterný (457). Z domnělého libozvuku vokalisuje předložky: se sebou 345, 625, se kni-

Digitized by Google

hou 66, ze knihy 66; zahby (m. záhyby, 436); vajce (79), prodaj (subst. 100, 133), ouředovati (41), stonání zemírajících (m. sténání, 421), ostroha (637), prej (194 atd. často), Švejcarsko, tejn (625 a j.), sotvy (48 a často).

Při souhláskách hlásí se nejnápadněji dialekt básníkův v častém užívání *r* místo spisovného *ř*. Při jisté příležitosti se Kollár přiznává, že jako Slovák české *ř* neumí vysloviti (str. 431). Umělá konstrukce spisovatelova nám vykládá, že souhlásku *r* m. *ř* klade nekonsekventně; na př.: farárem 617, hvězdár 618, krídou 618, mudrec (444 a j., starec 21, starena 66, císarovna 592, císarství 642, nákerník (= zbojník 215), kacírka 350, kacírský (268), šabličkárství (7), malír, malírka 580. malírský 17, malírství 597, morský 83 a j., řezbárství 646, řezbárský 639, materský 7, hospodárský 8, pastyrský 210, oltární 555, horce (= hořce, 4), radost mi zhorčena 442; nade dvermi 445, na čtyrech 476, spatruje 99. Ponechává Bystrice 589, v bystrických školách (561), Katerina II. (591), i jméno české: Pribyl (605), ale čechisuje vlastní jméno slovenské Křemnice (24, pozn.), v lokále ve Vinařech (= Weimar, 657, 664). Rovněž čechisuje slovo Rjeka na *Řeka* 80.

Z jiných odchylek připomínám některé tvary, vzniklé podle živé řeči slovenské a nyní se často

Digitized by Google

i do spisovné řeči české prodírající: voz*e*ní 41, ha*s*ené vápno 36, zardou*s*en 105, naka*z*livá nemoc 425. Z jiných jsou blízké obecné řeči české odchylky, jako: posu*n*ky 72, víde*n*ský 573; nejza*n*ímavější 662, Ou*š*tí 604, pi*š*tol 418. Střídá se hedvábí i hedbáví (545 a 546 a j.). Odchylné jest: vystr*č*ování (= vystrkování, 207).

Vulgarismům se Kollár blíží v mnohých tvarech; píše na př. v instr. množ.: pytlemi 136, ohněmi 562, kartáčemi 672, Němcemi 395, koněmi (346; jinde vozmi a koňmi 348), zámkami 194 a j. Kollár oblibuje si zvláště instr. mn. s koncovkou *-mi*: vinohradmi 66, penězmi 70, národmi 321, bičmi 452, obrazmi 618, důvodmi 460, schodmi 145. Z jiných odchylek: pod nohami (m. —ama, 34; v dativu mívá běžný tehdy tvar i v tehdejší řeči spisovné: nohoum 152); v instr. sing.: s ovocím 594. Hojné odchylky od řeči spisovné se u Kollára vyskýtají i v jiných pádech; v lokále mn. vedle tvaru z obecné řeči: na břehách 284, v těchto mučidlách 160 velmi často a většinou úmyslně, — jako ve svých básních, aby odstranil „iikání“, — o tom píše na str. 372 — místo koncovky *-ích* užívá *-ech*; na př.: v hostincech 325, 467, šibenicech 19, stolicech 19; naopak zastaralý tvar: v Karlových Vař*ích* 682. Slovo kněz Kollár v množném čísle skloňuje nesprávně analogicky: dva knězi 355, knězův 198, 281 atd. Rodný dialekt svedl ho

Digitized by Google

ke tvaru: pod Mari*ou* 626; ale v akk. má: Marii 631. V nominativu množ. Kollár klade při neživotných mužských skoro vždy koncovku *-ové*: domové, sloupové atd. Při ženských kmenech na *-i*: obětě (nom. plur., 530), odpovědě 355. V jiných pádech odchylky: Vlachkyněm 367, ryl ideál*e* 629; z jeho díl 644, jinde: z jeho díl 575. Jiných chyb dopouští se ve výrazech: volata (m. vole, 315), za mřížaty 604. Při číslovkách tvary vulgární: třech černochův 429, čtyry kusy 594, na čtyrech 476.

Při jmenech měst se Kollár odchyluje nejčastěji v genitivu na př.: do Řím*u* 253, 260 a j., do Madrid*u* 591, u Ostrov*u* 659, z Dubrovník*u* 608, náhledy Jerusalém*u* 656; z Vlašim*a* 562, ze Chrudim*i* 319; Polák z Poznání (m. z Poznaně 564; Kollár byl k tomuto tvaru sveden asi svou zvláštní etymologií). Chybuje i v jiných pádech místních jmen; na př.: ve Vratislavě (627, ale též správně ve Vratislav*i* 631); v Quirinal*i* 657, v Podlažici (m. —ích, 587), v Klatově 640 a j. Při jménech obecných: gent. do tábor*u* českého 204, les*u* 628, rok*a* 602, s prvního pátr*u* 422, u svého test*a* 586, u generále 661, i akk. sing. generál*e* 656 a j., podobizny metropolit*a* Michala 632 a j. Cizí jména vlastní Kollár — jako většina jeho vrstevníků — neskloňuje podle kmenů původních, nýbrž podle nominativní koncovky: Anakreona (291), Laokoona, Herkulesa (344),

Digitized by Google

Diogenesův 279, Sofoklesových (445) atd. Podobně chybou: v Basedově knize (m. Basedowově, 569), paní Rušnová (manžel sluje Rušnov, 106 a 107), naopak nesklněno: paní Rušnová, rozená Žinič (106); dat. Kutusovi (nom. Kutusov, 641). I v němčině říká nesprávně na př.: Junge Deutschland (456). Při zájm. přisvojovacím můj v množ. čís. spisovatel ponechává tvary nestažené: mojich (229), mojimi (205), mojima (15). Jiná odchylka: pro tože kníže (615); zájmena třetí osoby mívá podle tehdejší mluvy spisovné zpravidla v plur. *n*imiž (104 a j.), v sing. ním (622), nímž (651), i když nestojí po předložce. V středním rodě po předložce nesprávně: naň (jezero, m. na ně, 284), zaň (Slavjanstvo 440).

V slovesných tvarech nejčastěji nacházíme běžný tehdy ve spisovné mluvě vulgarismus: bysme (323), abysme (420), ba i: jakoby jsem 361; chyby v přechodníku, jako chatra mluvě tuto řeč 371; 3. os. pl.: Němci kráčí (455), rozumíce 431. Inf. játi (m. jmouti, 135), ujati 195, začati (m. začíti), ku přijatí 356, 549, jest přičísti vlivu básníkova dialektu, právě tak jako imperativy: jdíte (124), přivykníte (481), přivlastníme si (10), nebo participium minulé činné: nepohli se 292.

Tvoří neústrojně substantiva: Berlinčan 273, Vídeňčan 659, Holandčan 664, Tyrolčan

Digitized by Google

414, i východčan, východčanka 633; adjekt.: husitický 589, protestantický 295 a j.

Chyb proti nynějšímu způsobu řeči spisovné Kollár dopouští se syntakticky. Zúmyslně klade při životných jménech mužských v nominativu tvary neživotných: všecky evropejské hedvábné červy pocházejí 546; nedopatřením: všeckni národové 300. Podobně při jménech středních: samé pravé vlašské jídla 358, dvě tlusté vysoké kolesa 367 a j. V přechodníkové vazbě užívá nesprávně tvarů absolutních, zkracuje přechodníkem věty o nestejných podmětech; na př.: hněv mne pochytil, vida (já) tyto pomníky 279, navrátivše se, ptal se nás 280, přijevše do Verony, povstala půtka 277, všedše do srbského chrámu s přáteli, hrůza mne podjala 111, Vrabec byv strážcem zahrad, procítila náklonnost ke krasoumě 622 a j. Nebo klade přechodník v čase přítomném místo minulém; na př.: město oblehli, rozhostíce se zde (m. rozhostivše se, 294), navrátil jsem se, přinesa domů množství pozdravův (m. přines, 484) a j. Podle staršího způsobu Kollár někde ve středním rodě klade týž tvar jako v mužském; na př.: slunce se dvíhaje 120 a j.

Absolutivně užívá Kollár náměstky *jenž* a spojky *an* — v čemž následoval spisovatelů starších i mnohých současných; na př. těch, jenž padli 331, (jonáci), jenž co žáci putovali

Digitized by Google

273, mnoho Němců, jenž jeho posluchači býti mohli 253 a j. v.; ať světlo proniknouti nemůže 253, ať mi v Tyrolsku jaksi hrozně nudilo a otupno bylo 420, dějepiscové, ať rádi připisují 306, an hodiny jdou 292, atd.; ale: ani Angličané 292.

Německá řeč Kollára určuje po mnohých vztazích; na př. v nesprávné konstrukci sloves. Kollár snaží se s povědomím vymycovati zejména vazby genitivní, které přece tak charakterisují jazyk český. Vyslovil se o tom obšírněji na str. 375 n. Proti autoritě Dobrovského Kollár hájí svého názoru vedle několika dokladů ze starší češtiny — mnohé jsou i nesprávné — analogií jazyků cizích, zejména němčiny a latiny! Pro syntaktickou individualitu jazykovou Kollár neměl smyslu; chyběl namnoze jeho době vůbec. Proto řeč Kollárova hemží se nejhrubšími germanismy a latinismy. Kollár konstruuje na př.: následoval jeho příklad 637, dosáhl vysoký stupeň dokonalosti 581, získal sobě slávu 632, obdivuji tuto esthetickou ohavu 328, obrazy, kříže, mše opovrhovali 304, všecky jiné jazyky opovrhuji 371 a j. v. Naopak sám dopouští se nesprávně „genitivusování“ (asi podle francouzštiny) při slovese míti: aby národ jediných a opravdových národomilcův měl 335. V trpný rod převádí nesprávně na př.: (Dante) uražen a ukřivděn byv 275, divač rozplynut v oužasy minulosti

Digitized by Google

297, správcové církví staráni byli o napravení tohoto neřádu 8; nezvyklé nám je na př.: rozmluva jměná 3.

Ještě hruběji znějí nám germanismy v některých vazbách předložkových; na př.: co to za lidé byli (313; vazba u Kollára běžná, i jinak rozšířená mezi slovenskými spisovateli); smáti se nad tím, 375, nemohl sem se nadiviti na oněch protestantech, zvláště na Angličanech a Němcech, 370, překážejí jemu (Lessingovi) na Husovi Svatého malovati, 661, národ ztratil na něm, 582, úvahy nad Horno-Vlachy (m. o Vlaších, 355), podobizny s barvami tištěné, 598, hostinec k Bílé Lodi, 423 a j.

Podle němčiny Kollár klade před superlativ a v jiných případech zájmeno *ten* po způsobu německého členu; na př.: ta největší tichost, 284, s tím největším namáháním, 314, v těch nejrozmanitějších tvárnostech, 485, s těmi nejvnadnějšími zárody, 785, vlaština mluví se těmi nejpřednějšími ústními nástroji, němčina těmi nejzadnějšími, 372, ukazovala se tu ta rozumem obdařená stvořeníčka, 25, (mezi podobiznami) ta Blahoslavova, Stayho představující, 565, a j. v. Příklad jiného druhu: v rytině jednoho jemně rytého lesu, 628.

Otrocky Kollár následuje němčiny v užívání zájmen přivlastňovacích; na př. villa Pliniova s *její* divotvornou studnicí (m. se svou, 360), malíř z jeho díl neznámý (m. ze svých děl,

Digitized by Google

575), pohanská krásouma budí v jejích památkách, 298, křesťanská krásouma s jejími představami, 299; posadil jsem se mezi mé krajany, 347, ustanovil jsem se mimo můj obyčej, 482, a pod.

Na německé řeči je Kollár často závislý svou fraseologií; na př.: střecha záleží celá z velikých balvanův (m. skládá se, 323), stěny jeho záleží ze samých lebův, 331, odpověď dáti mi ve stavu byli, 466, Čechové to sobě představiti ani v stavu nejsou, 373, osoby z podobizen jsou k poznání (m. osoby lze poznati, 620), nedrží na skvostné tabule, 348, držeti koho zač (m. míti, pokládati, velmi často) a p.

Podle latiny vznikla asi frase Kollárova: naším zdáním (mea opinione, m. po našem zdání, 254, 524), naším zdáním a zkušením ještě více platí, 487. Nezvyklý způsob vyjadřování, na latině a němčině asi závislý je v této větě vedlejší, — u Kollára se vyskytuje i jinde —: drahný čas přeběhne, pokud oko nabude (m. *ne*nabude, 323). I v obecné mluvě běžný je germanismus: v soukromých sbírkách budou neomylně jeho práce (m. jsou asi, 342).

Pokládal jsem za svou povinnost zachovati věrně všecky tyto charakteristické známky mluvy Kollárovy ve svém vydání. Kázala to i pieta ke spisovateli významu Kollárova i k poznatkům vědeckým. Tím se ve svém vydání

Digitized by Google

Cestopisu Kollárova vracím od vydání v Kobrových „Spisech Jana Kollára“, díl III., 1862. k původnímu Kollárovu, vydanému v Pešti r. 1843. Vydavatel „Spisů Jana Kollára“ dovolil si odchylky velmi značné, aby dosáhl větší ryzosti jazykové ve všech směrech: hláskoslovně, tvaroslovně, přečasto zejména v příčině syntaktické a fraseologické: tu bývají měněny celé vazby i celé věty k nepoznání. Vydavatel dovolil si změny i po stránce obsahové: někde i z textu Kollárova vynechával, jinde libovolně vsouval. Kdoby si vzal práci srovnati ono vydání s původním textem, byl by překvapen, jakých změn dovolovali si vydavatelé nejsvědomitější před několika desítiletími i proti nynějším vydavatelům nejlaxnějším.

Uchýlil jsem se od původního vydání někde také já. Pokládal jsem nejen za dovolené, nýbrž i za svou povinnost, opraviti zřejmé chyby tiskové. Přijal jsem do tohoto vydání dále pravopis nynější. Pravopis — s ním i užívání znamének rozdělovacích — je projevem konvenience jisté doby. Kniha, určená dnešnímu širšímu čtenářstvu, musí dbáti konvenience nynější, nechce-li si čtenáře odpuzovati. Dal jsem tedy vytisknouti na př. vlašský, a ne vlaský, chyše, a ne chyže, přece, a ne předce, Asie, a ne Azie, nalézají, a ne nalezají; vzdáli, zšíři, zdéli a ne vzdálí atd., maďarština, slavjanština, slovenština, angličtina, a ne maďarčina, slavjan-

Digitized by Google

čina, slovenčina, angličina; činím rozdíl mezi předložkou *s* a *z*, tedy pohled *s* věže, *s* pahorku, atd., a ne *z* věže, *z* pahorku, atd., jako má Kollár; *s*právce m. *z*právce. Dovolil jsem si odchylku tvarovou: patří m. Kollárova patřejí, hrozí m. hrozejí, mlčí m. mlčejí atd. Mohlo by mi býti vytýkáno jako nekonsekvence, že jsem tyto chybné tvary odstraňoval, ale ponechával nesprávné tvary ve skloňování (na př. národmi, z Římu, atd.). K tomu však připomínám, že obojí odchylky vyplynuly u Kollára z nestejného podnětu. Kdežto odchylek ve skloňování se Kollár dopouští z nepovědomí nebo na základě živého svého nářečí, odchylky ve 3. os. pl. sloves IV. tř. a III. tř. vzoru trpěti provádí z theoretického filologického úmyslu: chtěl takto jednak odstraňovati „nesnesitelné i í“ (241), jednak podle živé řeči differencovati mezi singularem a pluralem. Ovšem uznávám, že toto mínění v tomto případě může býti sporné. Vůbec sotva který druhý auktor český působí vydavateli tolik nesnází jako Kollár, jazykově tak zmotaný. Ve sbírce určené čtenářstvu co nejširšímu, jako je „Světová knihovna“, nepokládám za vhodné, každou takovou odchylku s kritickou přesností označovati v poznámkách. Pravopis jmen cizích, ruských, polských a j. ponechán Kollárův, často bývá nekonsekventní, na př. Lubienecký, 586, Lisiewský, 584, ale Orlowski, 599, Čajkowski, 615,

Digitized by Google

Sulkovská, a j. Nekonsekvencí v jazyce Kollárově vůbec hojnost.

Kde je citován „Výklad ke Slávy Dceře", všude ponechány stránky podle původního vydání Kollárova z r. 1832; strany Cestopisu však se vztahují k tomuto vydání. Kollárův plán Salaváru je reprodukován z Cestopisu.

Připojený rejstřík a poznámky připravil můj bratr Alois Jakubec, c. k. finanční tajemník. Jemu děkuji také za pomoc při korrektuře a při revidování textu vytištěného.

Dr. *Jan Jakubec.*

Digitized by Google

ČÁST I.

Digitized by Google

Digitized by Google

PŘEDSLOVÍ.

Pán Antonín Doležálek, ředitel ústavu slepých v Pešti, rozený Čech, má bratra mladšího, jménem Vincence, jenž ve Štyrsku císařskokrálovské hraniční stráže dohlédačem jest a v městečku Brežci (německy Rann) bydlí. Pán Vincenc Doležálek, navštíviv před několika léty svého pána bratra v Pešti, i se mnou přátelskou známost učinil, a právě toho léta 1842 v měsíci září, do stavu manželského vstoupiti chtěje, nás ku svatbě své vlídně pozval. Příležitost tuto k cestování já tím radostněji jsem uchopil, čím sytější byl jsem obkličujících mne denně outoků a oukazův panujícího ve vlasti naší neduhu maďaromanie a čím více se přibližoval onen pro mne v celém roku nejmrzutější čas, totiž držení církevních sněmův čili konventův v počátku měsíce září.

Digitized by Google

Anobrž sám ouřad můj, ačkoli jako takový vždy mi byl vážný a milý, přece v Pešti skrze místní a nahodilé okoličnosti tak obtížný a nepotěšený jest, jako sotvy kde jinde. Slovenský kazatel má zde netoliko svou církev a školu, ale i krajinské zde se zdržující, větším dílem ze Slovákův záležející vojsko, mimo to osem rozličných špitálův a nemocnic k duchovnímu obstarávání a navštěvování, z nichž čtyři v Pešti, čtyři v Budíně jsou; k tomu čtyři žaláře vězňův vojenských, stoličných, městských a nad to ještě všeliké ústavy žebrákův, sirotkův a těm podobných ubožákův a nešťastníkův. Každodenní pohled na tuto lidskou tělesnou i mravnou bídu a neřest zplodí naposledy v citnatém srdci neukojivou tužbu nejen po oddechu, ale i po proměně místa a polohy, po obcování s onačejšími lidmi, po hledění na příjemnější oukazy života a přírody. Proto upozadiv všecky jiné ohledy a práce a zaopatřiv sobě prozatím náměstníka, vystrojil jsem se na cestu tím ochotněji, že nejvyšší pravidlo života u mne bylo to: vzdělávej sebe samého všestranně a nepřestaně i v ouřadu i ve starším věku až do konce života k nejmožnější dokonalosti a pak působ skrze to, co jsi, na jiné, zvláště na tvůj národ. Vydání se na cestu ustaveno bylo na 4. den září; avšak dílem pro nastávající neděli, kde ještě já služby chrámovní vykonati jsem chtěl, dílem pro očekávaný

Digitized by Google

příchod důstojných pp. nadzíratelův, Seberinih-o a Josefiho, s nimiž jsem se o některých, zvláště vydání zpěvníku a slovenské stolice v Břetislavě se týkajících důležitostech smlouvati žádal, náše odjití z Peště o celé tři dny se protáhlo. Den před naším odchodem, ráno o hodině 9. poctil mne svým navštívením všeobecný dohlédač evanj. církví v Uhrách, velkom. hrabě Karel Zay. Poněvadž rozmluva s ním jměná i na tuto cestu se vztahuje, zde ji klademe. Pán hrabě ještě ve dveřích byv, dle svého obyčeje, silným, ale přívětivým hlasem v němčině volal: Pane Kolláre! je to pravda, že od našich konventův kamsi na cestu utíkáte?

Já: Pane hrabě! to jest i pravda i nepravda; pravda jest, že se na cestu strojím, nepravda jest, že od konventův utíkám.

Hrabě: Ne já, ale svět tak mluviti a Vaši cestu sobě zle vykládati bude, jakobyste se konventův bál. —

Já: Já se světem již dávno oučty udělav, nyní při svých činech toliko na své svědomí a na Boha hleděti obyčej mám. Že pak bázně před konventy a jakovýmikoli lidmi neznám, o tom tuším dvacet let ouřadu mého a asi padesáte všelijakých konventův, větším dílem proti mně a proti zdejšímu slovenskému sboru držených, dostatečné svědectví vydávati mohou. Já se konventův nebojím, ale je sobě, jak nyní jsou, ošklivím, ony nejsou

Digitized by Google

více církevní a náboženská shromáždění, ale peleše divokých náruživostí: a v tomto smyslu nedbám, jmenujte mou cestu třebas hedžirou.

Hrabě: Jakž, Vy sobě ošklivíte naše konventy?

Já: I arci, a to z celé duše. Byliť časové ovšem, kde jsem při nich rád přítomen býval: ale nyní jste nám všecken vplyv zamezili a všechno účinné podílubraní na nich odebrali uvedením do nich maďarčiny. Já jsem celou mou mladost, mé horce nabyté jmění a dědictví školám, akademii, theologii, slovem náboženstvu a církvi obětoval: a nyní v dospělém věku, kdebych podle hřivny od Boha mi propůjčené, církvi a náboženstvu prospěšným býti mohl, zbaven jsem k tomu vší příležitosti a možnosti. Udělali jste z nás Slováků maďarsky neumějících jen prázdné figuranty a němé posluchače. Kdo nejlépe maďarsky umí, tenť jest nyní největší protestant, byť i žádného náboženství neměl, přece soudí o náboženských a církevních věcech. Bůh všemohoucí ať sám tuto křivdu soudí, ona jest jedna z nejbolestnějších mého života. Já a mnozí jiní se mnou toho nezasloužili, ant my ve mladosti naší ani potřeby ani příležitosti jsme neměli k učení se maďarštině a nyní ve starším věku k tomu ani času ani chuti a schopnosti nemáme.

Hrabě: Nu, mluvte latinsky při konventech.

Digitized by Google

Já: Nechci od Maďarův ani vysmán ani litován býti. A jak mluviti tam, kde člověk ani protokolům, ani žalobníkům, ani soudcům a představeným dokonále nerozumí, aby na každé slovo odpověď dáti mohl?

Hraběˇ: Nu, ale já bych přece žádal, abyste obzvláště Vy a obzvláště při letošním církevním sněmě přítomen byl.

Já: Nechápám, proč Vaše hraběcí Milost mé maličkosti tak velikou cenu připisuje: Váš konvent se beze mne obejde.

Hraběˇ: Má se jednati o sjednocení evanjelíkův s reformáty; a k Vám mají Slováci velikou důvěrnost, Vy byste slovenské církve k tomu nakloniti a připraviti mohl.

Já: Náboženství, víra, církev jsou mně tak svaté věci, že rád v nich jednomu každému úplnou svobodu zanechávám, háje se pilně všelikého v tom násilí a přemlouvání. A jakžebych já jiné k tomu vésti, ovšem ponukati a bezděčiti mohl, o čehož dobrotě a pravosti já sám přesvědčen nejsem?

Hraběˇ: I jakž? Vy jste tedy proti jednotě? Sdělte mi, prosím, o tomto předmětu své náhledy upřímně.

Já: Proti sjednocení nejsem; ale proti času a způsobu. K náboženskému sjednocení jest nyní v naší vlasti čas a věk nepříhodný, poněvadž národnost všecky mysli zaujala, rozdráždila a mezi stranami nedůvěrnost zplodila. Slováci jsou toho domnění, že evanjeličtí

Digitized by Google

Maďaři, cítíce se býti nemnohými a slabými, s kalvíny, jenž téměř všickni pouzí Maďaři jsou, proto se sjednotiti chtějí, aby se tak spojenými silami tím klopotněji na Slováky obořiti a tím s jistějším prospěchem je zmaďařiti mohli. Způsob pak, jak začato jest toto sjednocení, chybný jest v tom, že Vaše Velkomožnost sama o vlastní ujmě, bez porady s církvemi a senioraty věc tuto začala, a to na nejnešťastnějším místě, totiž v politických novinách: to znamená m i s c e r e s a c r a p r o f a n i s a házeti perly do bláta. Ať nic o tom nedím, že Vaše Velkomožnost těžce slovenský náš národ urazila, dílem v řeči své při vyvolení a ouvodu, dílem v maďarských novinách, dílem pronásledováním slovenských ústavův a učitelův na evanjelických školách, a obzvláště nechvalným sočením a brojením proti stolici Břetislavské.

H r a b ě: Mé oumysly a záměry jsou dobré, ale Slováci jim rozuměti nechtějí. Odložte svou cestu a zůstaňte při konventech, napomáhajíce dobrou věc.

J á: Dovolte, pane hrabě! moje role a živly jsou náboženství, národ, řeč a literatura: tyto já, nakolik možno, svým způsobem a na své cestě napomáhám.

H r a b ě: Proč ne i církev a konventy?

J á: To leží na bíledni. Církev jest nám nyní z rukou téměř cele vyrvána a dána advokátům, do horších pak rukou se nikdy do-

Digitized by Google

stati nemohla. Těžké bylo papežství, mnohem těžší jest toto šabličkárství v církvi. Evanjelická církev a kněžstvo v Uhrách nalézá se nyní v tak žalostném stavu, že každý upřímný protestant nad tím v srdci svém hluboce lkáti musí. — Ale dosti o tom, pane hrabě! I tato slova mi jen Vaše žádání upřímnosti ode mne z ust vynutilo.

Po odchodu hraběte bylo tímto rozmlouváním srdce mé tak rozčileno, že jsem za několik dnův pořád práci měl je kojiti.

Čím více jsem o tom přemýšloval, tím více jsem se o tom přesvědčil, že na cestě konventův již pro církev a národ náš všecko ztraceno, že tu již pomoc a spasení ani pro tu, ani pro tento nekvete. Nesluší tajiti ani obalkovati to, co jasně vysloveným býti povinno. — Mlčením pominu materiální odvislost kněžstva našeho od šlechty a politikův: tito poslední, ačkoli často nedoukové, kteří nauky leda lízali, mají přece při častých stoličných a právních shromážděních ustavičnou cvičnost ve mluvení a v extemporizování; oni mluví všudy maďarskou jim materskou řeč, které se kněží jako jim cizí teprv učiti musejí; oni soudí při konventech a konsistořích o kněžských chybách, vinách a přech, ale kněžstvo nikdy a nikde o jejich, leda že všeobecně ve chrámě při kázání, kamž ale oni krom toho zřídka přicházejí. Odtudto vyplývá politování

Digitized by Google

hodná zchatrnělost evanjelického kněžstva, církve a náboženstva v Uhrách. Církev tratí její nebeskou pružnost a vládu, jestli od světské přemoci k bídnému stavu děvky uponížena bývá. Protestantismu sice jako takovému nemůže tato jeho nízká a služebná občanská postava k ourazu sloužiti; nebo žádný opravdivý a svobodný evanjelický křesťan nemůže věru bolestný cit v sobě potlačiti při té myšlence, že utěšený strom protestantismu jak v celé Evropě vůbec, tak obzvláště v Uhrách skrze nesvatý politikopapat a bohorouhavou advokatohierarchii své koruny pozbaven a tím netoliko k dalšímu zrůstu, ale i k silné jednotě a vlastní obraně téměř nezpůsobným učiněn jest. Správcové církví a obcí protestantických již i mnohdy a ode mnohých staráni byli o napravení tohoto neřádu; posavad však bez prospěchu: zdá se že nechceme zmudřeti než s vlastní škodou. Jediné vymanění kněžského stavu z posavadní jeho tlačlivé odvislosti a navrácení mu hospodársko-občanské samostatnosti zhojí tento nebezpečný neduh. —

Šťastnou náhodou, aneb raději zvláštním řízením božím se stalo, že jsem právě minulé zimy s mou paní večerními chvílemi takové knihy čítal, které mne k této nadnadějné cestě zdaleka a nevědomky připravovaly a pak v samém cestování znamenitou službu mi prokazovaly, jmenovitě: Denonovo vypsání a

Digitized by Google

vyobrazení egyptských starožitností; Goetheho vlašskou cestu, Eberhardovu, Försterovu a jiných Italii. Nicméně však přece chránil jsem se všudy pilně všeliké předpojatosti, kvapnosti a obyčejných, čtením cizích spisův působených předsudkův o Italii: všudy chtěl jsem všecko vlastním okem viděti, vlastní cit svůj následovati a samostatný soud sobě o všem utvořiti. Možno, že tento snad není vždycky pravý, aniž s citem a soudem jiných se srovnávající; to však upřímnost mou nikde nemýlí. „Boga v pomoč, nikomu v sljed." Co tedy zde naleznou naši pp. čtenářové, to nechať považují jen co mé podmětné náhledy a osobné domnění, ať já zde nepsal jsem tak cestopis, jako raději dějepis těch vtiskův a účinkův, těch citův a myšlenek, které tyto věci ve mně vzbudily. Já nepodávám zde všeobecná pravidla pro cestovatele a milovníky přírody, ani zákony pro umělce a posudníky podle řemesla, jimiž by se oni říditi měli; nýbrž vyjadřuji toliko to, co při tom mého jest, co jsem já sám při těchto věcech cítil a myslel, jak se zde zevniterný svět v zrcadle mé duše ukazoval a zodrážel. Moje zajisté cele a úplně jen to jest, co mimo sebe představiti, jiným sděliti a na můj národ přenésti mohu; odtud i původ tohoto cestopisu.

Nechtěv nit cestopisu samého delšími ousuvkami přetrhovati, připojil jsem na konci ve

Digitized by Google

třech přílohách důkazy, pojednání a přehled slavjanských umělcův, které se nám k jeho úplnosti podstatně sloužiti zdají. Cokoli zajisté v dějinách, v zeměpisu, v uměních našeho jest, paběrkujme a kořisťujme to pro velikou budoucnost, přivlastníme to sobě a národu.

Digitized by Google

CESTOPIS.

Digitized by Google

Digitized by Google

DÍL I.

ZADUNAJSKÉ UHERSKO A ILLYRSKO.

Digitized by Google

Digitized by Google

HLAVA I.

Cesta zadunajským Uherskem.

Márton-Vášár — Bělohrad — Vesprým — Kestel — Salavár — Kaniže — Mura.

Dne 7. září ráno opustiv Pešť právě v tom okamžení, když se most ku propuštění lodí otvíral, o hodině šesté na kočár spolu i s mojima dvěma druhy sedl jsem. Jakýsi blahocit rozšiřoval se v mých vniternostech s každým pleskem biče, když se hrkotání vozu po dlažbě budínské skončilo; nebo dvě veliké neřesti vždy více za sebou jsem zanechával, totiž prach pešťanský a národošálenství. Nenepodoben byl jsem ptáčku z klece na svobodu propuštěnému. Spolu s námi seděla tam i jedna matka z Bělohradu se švárným veselým chlapečkem, který mi svou švitorností nepřítom-

Digitized by Google

nost mé dcerky Ludmilky, obzvláště v první den bolestně cítěnou, aspoň z částky vynahradil. Totoť byla zajisté první cesta, kterou jsem s manželským a otcovským citem začal a od vroucně milovaných duší na delší čas vzdáliti se musel. Vedle Dunaje přes Sachsendorf, Promontor, Tetín, kde ještě všudy šlepěje nešťastné oné povodně dunajské od roku 1838 ku spatření byly, o polednách do Márton-Vášáru přijeli jsme. Má první péče zde byla vyhlášenou zahradu a obrazárnu hraběcí Brunsvíkovské rodiny navštíviti; oboje převýšilo mé očekávání a připravilo smysly mé hodně k vyšším těm přírodným a uměleckým krásám, které jsem dále na mé cestě, obzvláště v Italii, cítiti a obdivovati měl. Park zdejší jest jeden z nejušlechtilejších, které jsem v Uhrách viděl. Na jeho květnatý ostrov přeplavila nás lodička ne vesly, ale pobočními co na parolodi ustrojenými a rukami převozníka hýbanými kolesy hnaná. V pozadí kaštelu jsou dvě světnice, v nichž se sbírka obrazův, 373 kusův silná, nachází, z nichž někteří obrazové cenu 800 zl. stříbra v Poznamenání přiloženou mají. Jsouť zde díla od Kranacha, Holbeina, krásný anjel od Zuccarelliho a jiných vlašských mistrův. Mou pozornost nejvíce na sebe táhlo poprsí K u p e c k é h o, od něho samého malované. Již všickni divači z obrazárny dávno byli odešli, ať já v myšlenkách pohříženého a samotného zde jsem se před

Digitized by Google

Kupeckým tváří ve tvář nalezl. Otčimské osudy Kupeckého vyryty jsou na jeho tmavovznešeném obličeji: on se zdá přináležeti k oněm Tacitovským a Juvenalským charakterům, jejichž ousměch hrozba jest a kletba. Na štěstí nikdy nenadužíval v krásoumě této více vnucené než přirozené vlohy. Bolestí jeho české oko nad ztrátou a zkázou své vlasti, nebo pro náboženstvo musel ještě co nemluvně v lůnu matky z Mladé Boleslavi do Uher, městečka Pezinku, utíkati r. 1667. Krátký životopis tohoto československého malíře podali jsme již ve Výkladu ku Slávy Dceře str. 307. Vlašský blesk a čarovnost barev se severnou silou nikdo tak sjednotiti neuměl jako náš Kupecký; proto jeho portréty slušně evropejské slávy dosáhly. Dva Slávové měli veliké zásluhy o Kupeckého, totiž Alexander Sobieski, Polák, jenž Kupeckého v Římě ze tmy na světlo vyvedl, a Petr, cár ruský, jenž ho velice miloval, ctil a práce jeho odměňoval. Kupecký, jeho vrstevník, Slovák Bogdan, tři Schiavonové, Frederico Benkovich, Losenko a těmto podobní ukazují dostatečně světu schopnost našeho národu nejen ke pluhu a rolnictví, ale i ku štětci a malírství. Coby tito mužové byli pro náš národ, kdybysme my měli národní malírské školy, akademie, obrazárny; kdyby oni nebyli přinuceni byli k cizincům se připojiti, ale v duchu slavonárodním vychováni jsouce pro náš národ byli pracovali a

Digitized by Google

jej vzdělávali i oslavovali! Každý rozvrtaný a roztočený národ jest nešťastný: on ani nežije ani neumírá. Každý jeho syn, jenž se z první přirozené surovosti očistí a z bláta chatry k povědomosti svobodného a osvíceného člověka pozdvihne, přemýšluje-li o stavu a neštěstí svého národu, jest opravdový mučenník. — Takovéto myšlenky a city rozrývaly mé vniternosti před obrazem Kupeckého.

Co nevidět zablesklo se v očích našich na levici jezero a vesnice Benatky, nebo tak se vlastně v našem jazyku nazývati má to, co Maďarům Velentze sluje. Jest to dosti dlouhé, ouzké, močálovité jezero, na jehož počátku ves Benatky vystavena, kteréž jméno nepochybně od podobnosti se vlašskými Benatky půjčeno. Již zde nedočkavá obrazotvornost má tvořila sobě předkem všelijaké podobizny onoho zázračného města v moři, které však sama skutečnost všecky převýšila. V Bělohradě ohledli jsme mimo chrámy tamější kasino, chyše čisté, ale tabákovým dýmem zanešvářené. V jedné z nich na stole množství maďarských a německých novin a časopisův, ale illyrské, české a vůbec nějaké slavské noviny zde, jako i ve Vesprýmě, v Kaniži atd. nadarmo jsem hledal: ať naproti tomu v Horvatsku v každé čítalnici i maďarské noviny k nalezení byly. Podáno nám v témž kasině knihu k zapsání našich jmen: což když jsme (já v československém jazyku)

Digitized by Google

učinili a na vůz sedali, obklíčilo nás nejen v pozemí hejno divákův, ale i všickni v kasině se tehdáž nalézající Maďaři, šlechta a vojenští důstojníci na pavlač a okna se vydavše oči na nás maloměšťáckým obyčejem pásli, až pokud jsme nezmizeli.

Jsou jistá hrůzy plná místa na zemi, ku kterým se každý pocestný jen s třesením blíží; ale ani Scylla a Charybda na moři, ani smrtonosné laviny v Helvetsku, ani banditův plné hory Abruzzi v Italii nenahánějí jak přespolním, tak domácím tolik strachu, jako ten les, který se nyní před námi rozprostírati počal, totiž maďarský Bakoň. Čím více jsme se k Vesprýmu blížili, tím více jsme se jeden druhého těšili, posilovali a zmužilosti sobě dodávati museli: nebo kam jsme se koli obrátili, o ničem jiném než o zbojnících a zbojích, o žalářích a šibenicech, jsme neslyšeli. Strašná jména: Šobri, Milfay, Mogor, Király, Pap Andor, rozprávky o jejich loupežech a popravách ozývaly se ve všech hostincech. Loupežníci tito záležejí větším dílem ze svinských pastýřův (magy. kanasz, sr. kan, kanec), k nimž se někdy i vojenští ouskokové a vyobcovaní žákové přidružují. Oni žijí v jisté zákony řízené obci, rozvětvení po mnohých krajech a stolicech, aby ukradené věci tím lépe ukrývati mohli. Houně anebo bunda, měšec s dohanem, nůž, sekera, fokoš, dvě pištole u pásu a duplonka u boku jsou jejich oděv a

Digitized by Google

zbroj. Tu i tam v hustém lese viděti kříž aneb hromadu kamení, toť jsou jejich chrámy a popraviště, kamž kněze anebo mnichy ze sousedních klášterův se svázanýma očima vodívají, aby těm, jenž z nich na smrt odsouzeni jsou, posledním potěšením posloužil podle onoho předsudku podobné chatry: pop svoje a čert svoje! Duchovníku tomu, jde-li ochotně, nic se nestane, často i obdarován zpátkem se vrací: ale běda té faře aneb tomu klášteru, který by jim tuto službu odepřel; v nejbližší noci jistě celý popelem lehne. Podivu hodno, že my všeho toho jsme se nebáli, bez rozpaku přes husté lesy, přes pusté pole v měsíčné noci cestujíce, často se zpěvem, tak že teprv o půlnoci do Vesprýmu jsme dospěli, kde přátelé a známí až do jedenácté hodiny na náš příchod čekali, chtějíce nás s hudbou a zpěvem přivítati.

Dne 8. září já včasně vstana pospíchal jsem na hrad a jeho věži, kde strážný protíraje sobě oči ze spání, nemálo se divil příchodu takového hosta. V povaze mé přirozenosti to vězí, že, kde jen mohu, všudy na nejvyšší punkt postaviti se snažím, abych odtud rázem nejprvé celost a pak částky prohlednouti a tím předběžný, ouplný obraz v mysli o každém předmětu sobě udělati a dlouho v paměti zachovati mohl. Rozpomínám se živě, že již v dětinství a mládenectví mém vylezení na chlumy a kopce, stromy a věže zvláštní radost mi

Digitized by Google

působilo. Celé hodiny strávil jsem v takové vysokosti samoten ve blažených snách a výhledech. Hrad vesprýmský má podobnost s budínskou pevností, jenže tam všecko menší; hrad, věže, zdi nesou na sobě podobu tureckého díla. Vyhlídka s věže této jest rozkošná, kormoutí ji však u severu blízký Bakoň (původně snad Bukoň, bukový les), pověstná peleš maďarských loupežníkův. Z letopisův známo, že již před příchodem Maďarův městečko zde bylo a chrám křesťanský od knížete slovenského Kocela vystaven; méně zřejmo jest, odkud povstala pověst u lidu a kronikářův, že zde staroslavští králové sídlem byli. Původ jména Vesprým odvozují Němci od Weiss-Brunn čili Bílá studnice; a v samém skutku ukazují v předměstí na studnici, zvanou Fons Leprosorum, maďarsky Arany-kút čili Zlatá studnice, jejíž voda prej neduhy, zvláště malomocenství, hojí. Slávové říkají, že zde byla Ves Perunova: tito tedy mají božský, titam vodní důkaz a důvod.

Mezi 8—9 hodinou navštívili jsme důstojného pana kanovníka Karla Bogdana, ant právě u stolu sedě nábožnost svou ranní vykonával. Uslyšav slovenskou mou přímluvu k němu, tento velebný starec, zdálo se, jakoby nebyl chtěl svým vlastním uším a očím věřiti, ant slovenská řeč, zde od Maďarův pohrdaná, zřídka se, zvláště ze vzdělanějších us-, ozývá. Když nás ale blíže poznav přiví-

Digitized by Google

tal, stkvěla se tvář jeho radostí, byl jako v oslavení, místa nám neznaje. Jakživ jsem neslyšel slovenštinu krásněji, důstojněji a utěšeněji z ust plynouti jako zde. Z každého slova bylo poznati, že pan Bogdan, ačkoli, jak sám žertovně řekl, zde jakoby na ostrov Patmos odsouzen, přece knihy československé pilně čítá a uprostřed maďarštiny milovníkem materštiny jest. Sokrates a Plato sotvy měli pozornějších posluchačův, jako p. Bogdan nás, když asi za půl hodiny o zákonodárství vůbec a pak o zákonech maďarštiny se týkajících, moudře a svobodně mluvil. Krátký obsah jeho rozmluvy byl asi tento: „Každý moudrý zákonodavatel na to pozorovati musí, aby se čtyř věcí nedotknul, předně náboženstva, po druhé řeči a národnosti, po třetí obyčejův a po čtvrté starých zákonův.“ — Mrzel se i na kněžstvo, národnost a řeč na ujmu ctnosti a pobožnosti rozšiřující a lidu v cizí řeči kážící. „Bůh prej dal apoštolům d a r r o z l i č n ý c h j a z y k ů v, aby každému národu v přirozené řeči evanjelium zvěstovali. Dokud se v církvi i jen jedna jedinká baba slovenská nachází: kněz povinen jest ji slovensky učiti, těšiti, vzdělávati. Hle naše milostivá rakouská vláda a monarchie poddané sobě národy negermanizuje; i jakže to jednotliví národové a provincie s jinými spolunárody činiti mohou?“ Tak zdravý rozum, z ust vážného, nad hrobem stojícího starce již sám v sobě

Digitized by Google

silně na nás účinkoval; ale účinek tento proměnil se na hluboké pohnutí, když nám odcházejícím požehnání dával s tím doložením, abysme jeho jménem všech mladých Slovákův pozdravili a ku stálosti ve přítomném pokušení napomínali. Zlatem by bylo psáti jeho slova. Já dav jemu na znamení úcty jeden výtisk nově vyšlé Apologie čili Obrany, sebe i národ přízni jeho jsem poroučel. — On a celý rod Bogdanský ke slovenským šlechticům přináležející pochodí ze Zvolenské stolice, ze vsi Velká Slatina jmenované. Jeden z jeho předkův, Jakob Bogdan čili Bogdani, jest co malíř chlouba našeho národu. On putoval do Anglicka, kde pod královnou Annou mnoho i práce i odměny našel od roku 1699—1714. Maloval zvláště květy, ovoce a ptáky; jeho obrazy vyznamenávaly se přirozenou pravdivostí a krásnou barvitostí, proto i velice hledány a vysoce váženy byly. Mnohé z jeho výtvorův ozdobují posavad královské paláce. V Londýně žil on asi padesáte let: pro jeho šlechetný charakter od Angličanův velice ctěn. Jeho veliké, uměním nashromážděné jmění nezdařilý syn v krátce promrhal. Obšírněji píše o něm J. D. Fiorillo Geschichte d. Mahlerei, B. V, S. 519, A. Füssli Allg. Künstler Lex. I, 27. píše o něm: „Man hat den guten Fortgang in der Kunst dem Genie dieses Mahlers allein zuzuschreiben.“ Kupecký a Bogdan jsou, nako-

Digitized by Google

lik mi známo, nejslavnější slovenští malíři. Nechybuje Slovákům na schopnostech k malírství, ale raději na příležitostech ku zdokonalení se a vyznamenání v něm. Já sám jsem se, již v mém pacholetství a mládenectví v Kremnici rejsováním a malírstvím s náruživostí obíral. Učitelé a vzorové moji v tom byli Krištof Šimay, učitel na tamější rejsovní škole, a pak dva katoličtí mládenci a žákové, Slovák Hanus a Němec Vierer, výborní malíři, kteří oba nevědomě převeliký vplyv měli na mou aesthetickou vzdělanost. Vděčnějšího učenníka a vychovance tito jistě neměli nade mne. Tito počátkové umění malírského celý můj život mi okrašlovali a oslazovali: oni mi zvláště na této pouti vděk přišli, sprovodili mne do všech obrazáren a dílen uměleckých, vyvýšili mi každou rozkoš z považování malby plynoucí a propůjčili mi způsobnost krásu nejen cítiti, ale o ní i souditi, příčin líbosti, jmen a zásluh slavných mistrův, rozdílu slohův a těmto podobných věcí sobě živě povědomu býti moci. To jsem nikde tak nezkusil, jako na mé cestě v Italii. Proto radím našim Slovákům mladým, aby ve školách při vědecké straně života i na uměleckou nikdy nezapomínali.*)

*) Již v Křemnici vymaloval spisatel tohoto celý skvostný Betlehem, t. j. narození Páně, se všemi k tomu přislouchajícími osobami, ovcemi, stromy atd., což tehdáž v Křemnici velmi v obyčeji bylo

Digitized by Google

Tato radost, kterou mi navštívení důst. p. Bogdana způsobilo, kalena byla v samém vrácení se do hostince nepříjemným uražením mého národního citu. Potkal nás totiž na cestě jeden Čech čili Moravan z Holomuce p. Š—l, znamenitý hudebník, mladý muž, od několika let ředitel kůru ve Vesprýmě: my Čecha česky oslovivše dostali jsme odpověď německou, že ale my na svém stáli jsme, i on později mateřským hlaholem k nám se ozval. Nerozumný stud, styděti se za vlastní národ a jazyk v cizí zemi! Čas jest, abysme podobným bludům více oblázniti se nedadouce, všudy i v cizině věrně k národu svému stáli.

---

a často mnoho peněz stálo; ačkoli nejednou starán býval o prodání jeho, neučinil to, zachovav až do nynějška tuto památku mladosti. — V Bystřici dával hodiny některým mladým šlechticům a dcerám p. Magdy professora a rektora. Při povýšení Bystřické školy na gymnasium, shotovil na rozkaz professorův obraz Bystřickou školu a chrám představující, ano je východ slunce osvěcuje, a před nimi podobiznu uroz. p. Ondr. Kubiniho, největšího dobrodince školy, an mu Minerva věnec na hlavu kladla: který obraz byl pak jemu s mnohými verši obětován. V Břetislavě učil též kreslení krajův a květův syny některých bohatých kupcův, avšak toliko ve prázdninách, za kteréž peníze sobě pak znamenitou sbírku obrazův a rytin a knih nakoupil. Poslední jeho práce jsou nástiny pro kamenotisk ku výkladu Slávy Dc., ku Slávě Bohyni a jiné zábavy na této cestě. — Růže ve pražském Museum jest jen z částky jeho práce.

Digitized by Google

Na cestě přes Bělohradskou a Vesprýmskou stolici srdce mé smutnými oukazy a národními zpomínkami bolestně dotknuto bylo. V Bělohradě na náměstí stálo několik vozův tuším s ovocem neb s obilím: při mé procházce uvidím se rázem dvěma muži obstoupeného, ani ruce mé s jakousi klopotností chytali k políbení; já utáhna ruce zpátkem téměř s nevolí, ať líbání rukou mezi mužským pohlavím nikdy jsem vystáti nemohl, řeknu: Kdo jste a co chcete? „My jsme z Velegu." Po řeči i obličejích poznal jsem, že to byli onino poslové z velešské církve, kteří od několika let každoročně do Peště chodívali k generálnímu církví a škol evanjelických inspektorovi a konventům s prosebným listem, aby se jim ve chrámě služby boží řádně ve slovenském jazyku držívaly, a dítky též ve škole týmž jazykem, ne pak maďarským, obzvláště v náboženství, vynaučovaly. „Nu", ptám se jich, „jakže věc Vaše stojí?" „Ach, Pane!" odpověděli, „zle, zle, z roka na rok hůře, nikde pomoci a rady! Asi desetkráte byli jsme již v Šoproně u důst. pána superintendenta, byli na mnohých seniorálních shromážděních, byli jsme v Pešti častokráte: všudy se nám slibuje a za spravedlivé uznává, ale nic se nečiní." — A v Lajoš-Komárně jak to vyhlíží? „Asi tak jak u nás. Štěpán Vrabec, onen vážný starec, zemřel ve krátkém čase po onom bezbožném bití, kde mu před stoličným domem ve Ves-

Digitized by Google

prýmě 24 ran lískovou holí dáno.“ Milý Bože, myslel jsem sobě, proč pak slavná Vesprýmská stolice raději tyto své bakoňské živáně a loupežníky nepronásleduje a netresce, kteří zde všudy vraždu a krádež páchají, tak že cestující každý krok s bázní a s třesením konati musí? Proč a nač bije lidi proto, že milují řeč od Boha jim danou? — Vesnice Veleg leží nedaleko od Bělohradu k severu, Lajoš-Komárno nedaleko od Vesprýmu k jihu. Avšak i více československých a vendických vesnic úpí tam pod podobným břemenem národního šálenství a jazykotyranství. Náš národ ztratil čest a vážnost před světem proto, že ztratil povědomost své velikosti, že v ustavičné nesvornosti a rozptylenosti živ jsa sám nad sebou zoufal a povolání svého, skrze skutky velikým a vážným se státi, již dávno se odřekl. V takovémto náladu aneb raději rozladu mysli, metaný mezi hněvem a outrpností, opustil jsem Vesprým.

Od Vesprýmu dále rozprostírá se nelepý, chudý, kamenitý a neourodný kraj až do Petentu a Kapoče. V celé téměř Saladské stolici nespatřili jsme přívětivého a pěkného obličeje Obyvatelé zrůstu nízkého, postavy silné, tvářnosti více méně totožné, zasmušilé, oděv Milfayovský: houně červenými pásy ozdobené. Zbořeniny hradův, v pravo Heďešdyvár, v levo Kesivár, Sigavár atd. romantickou polohu

Digitized by Google

mají a k básnění ballád anebo ke spisování novel a románův obrazotvornost lákají. V Egriči, vsi ve blízkosti jezera Blatona, shromažďovaly se oblaky vlastovic k podzimnímu odletu do jižních krajin; byť jich nesčíslný počet, tak že celý chrám i věže, dílem i sousední domy jimi pokryty byly. Hleděli jsme dlouho na toto zanímavé divadlo. Některé z nich byly jakoby královny a vůdkyně, jiné poselkyně, které jiné shledávati a svolávati odcházely, jiné strážkyně na pořádek a nebezpečenství pozorující. „Vy, létavé štěbetalky, myslel jsem sobě, dříve moře a jih pozdravíte nežli my rozumní čtvernohové se všemi našimi železnodráhami a parolodími."

S napnutou nedočkavostí vstoupili jsme do onoho pole a chotáru, kde ústav hospodářský čili tak řečené Georgikon od mnoha let kvete, totiž do Kostelského čili maďarsky Kesthelského. Zdejší učení odvozují sice jméno Kesthely Kestel, ať v maďarštině kořene a významu nemá, od římského Castellum: ale pamatujeme-li na to, že zde slovenská knížata Privina, Kocel a jiná žili a chrámy čili kostely (k. p. Mosburg, Pět Kostelův) stavěli; pamatujeme-li, že Maďaři naše o často v e proměňují (k. p. Goisa-Geisa, Hornát-Hernát, oběd-ebéd, kopa-kepe atd.), anobrž že i sami Slováci říkají hospoda i hespoda, kolko i kelko, doska i de-

Digitized by Google

ska; hledíme-li na nesčíslné množství míst slavských toto anebo podobné jméno (Kostel, Kostelíště, Kostolany, Kostelné, Pět Kostelův atd.) nosících: pochybovati nelze, že Kesthely jest a bylo naše K o s t e l. V listině Štěpána krále, opatství Salavarskému dané, stojí ves K e s t e l bez h. Zdejší Georgikon však na okrášlení a vzdělání okolního kraje zhola žádného vplyvu nemělo. Nebo cesty zdejší jsou špatné, ploty zahrad a vinic nemotorné, starobou hnijící; rolnictví a vinarství tak jak jinde spořádané. Sám ústav již v nedobrém stavu se nalézá; nečistota ve dvoře, na stěnách i ve školách: a přece se minulého roku žákův 63 počítalo. Škola čili semeniště vinarské jest bohaté, ať asi 800 rozličných kmenův vínových chová; rovně i stromovna moudře jest zřízena, jelikož pokolení, plemena a druhové stromův, ne roztraceně, ale pohromadě a soustavně rozsazena se nalézají, čímž se přehled a poznání rostlin velmi usnadňuje.

Do hostince přišlo k večeři několik čelnějších obyvatelův a panských ouředníkův; kterých když jsem se ptal: dalekoli Salavár? oni, že asi dvě hodiny cesty, odpověděli, mezitím že do Kaniže a Horvat prej tady nám jeti nepotřebí, ať i kratší cesta tam vede. Já ale chci schválně Salavár navštíviti, řekl jsem, abych vypátral, nenalézají-li se tam nějaké staré zříceniny, na nichž mně mnoho záleží jako na pozůstatcích nejstaršího chrámu kře-

Digitized by Google

sťanského v tomto kraji. — Jeden z přísedících, muž okazalé postavy, nad jiné vzdělanější a výmluvnější, jménem Bedřich Speil, Němec, rodilý z Hechingen-Hohenzollern, nyní v Kestheli soukromující (privatizující), upřel ihned oči své na mne řka: „Pane, já byl před několika dny v Salaváře u tamějšího faráře, při mém odchodu šel on a mne spolu zval k ohlédnutí jakýchsi památných starožitných zbořenin chrámu prej někdy pohanského, ve blízkosti vesnice u řeky Sály se nacházejících, ať prej slavná stolice je již skrze lid rozkopávati dává, aby kamením odtud získaným nově založená silnice se dlažiti mohla. Celá pak ta práce svěřena jest panu Boďaimu, služnodvorskému, zde v Kestheli bydlícímu." — Tato slova proletěla jako blesk srdce mé a zbavila mne pokoje i nočního spání. Oč, že mne mé tušení nezklame? řekl jsem k mojim spolupocestným: oč, že to jsou zbořeniny hradu a chrámu Privinova? — Vzav ihned průvodčího pospíchal jsem k nadzmíněnému panu služnodvorskému, abych s ním o této věci osobně mluvil: odpověď jeho paní manželky, žeť ho doma není, aniž že se té noci vrátí, nemálo mne zkormoutila. Najavše čerstvé koně nazejtří včasně do Salaváru (1¼ míle vzdáli) jsme dojeli, právě ať dvojíct. p. Vojtěch Göncz, administrátor tamější fary, do chrámu k ranním službám šel. My spolu s ním šedše, již před a vůkol chrámu, na stupních a pak

Digitized by Google

ve dvoře farním spatřili jsme zlomky starokřesťanských, tu i tam nápisy ozdobených kamenův: čím zvědavost má ještě více rostla. Sám nynější salavarský chrám prej větším dílem z takových rumův a svalin vystaven. Ve chrámě samém padlo nám do očí nosivo čili kroj zdejších maďarských ženštin. Plachta jako bílý šlár visí se hlavy a přikrývá polovici těla, což zvláštní polo světskou, polo mnišskou postavu ženám dává. Po kratičké té poctě boží pospíchali jsme s návrší, na němž vesnice Salavár stojí, do doliny čili roviny močálovité, rákosí, sítí, šašiny a podobných rostlin plné. Cesta vede násypem schválně udělaným. Z daleka uzřeli jsme zástupy dělníkův, kopáčův, nosičův a vozičův, kteří na jakémsi povýšeném, od vesnice asi čtvrt hodiny vzdáleném místě se hemžili. Toť jest, to musí býti Privinův hrad a chrám, to jest co Bezejmenec Solnohradský „Privinae civitas, munimen, castrum in nemore et palude Salae", němečtí pak kronikáři „Mosburg čili Moorburg" jmenují. I přistupiv k dohledači té práce, jenž byl p. Salesius Gaspar, zákonník řádu benedictinského a administrátor klášterních statkův, prosil jsem ho jménem všech křesťanských Slávův, aby rozkázal těm dělníkům a kopáčům přestati a mně aby několik chvílek daroval, že se s ním o jedné vážné důležitosti smlouvati mám. „Pane, řekl jsem, toto místo má nám svaté

Digitized by Google

a nedotknutelné býti: zde stál jeden z prvních chrámův křesťanských, právě před tisíci léty totiž r. 840, skrze slovenské kníže Privinu vystaven; roku pak 850 skrze Luiprama, arcibiskupa Solnohradského, posvěcen ke cti panně Marii; první kněz při něm byl jistý Dominicus latinského obřadu; ve chrámě tom pochován byl S. Adrian mučeník; r. 865 slavil zde u Kocela, syna Privinova, slavnost vánoční arcibiskup solnohradský Adalvin, kterého času Němci hrad tento Mosburkem nazvali, od staroněmeckého slova Mos Mor t. j. Bláto, jezero, močál; roku 870 uvedl Method do chrámu tohoto obřad a jazyk slavjanský. Vlachové, Francouzi, Angličané ctí takovéto rumy prvochrámův křesťanských jako svaté pozůstatky stavějíce nad nimi pomníky a chráníce je před větrem, deštěm a jinými nehodami ohradou a střechou; slušná věc jest, abysme i my podobným způsobem ukázali, že sobě drahého daru křesťanství vážiti známe." — Nové a neslýchané byly tyto věci muži tomuto jako i jiným zde bydlícím křesťanům, a já sám byl jsem jako u vytržení, že jsem stál na té samé půdě, na které někdy nohy Priviny, Kocela, Methoda a Braclava stály a kráčely. To mysl mou ladilo k jakési slavné přísnosti a svaté smělosti uprostřed těchto bořitelův a kazitelův, ale věru i k bolu a smutku, který jen tím nejstřízlivějším sebeopanováním ublahán a ututlán býti mohl, ať

Digitized by Google

bych téměř hotov byl býval v rozhorlenosti své příklad Onoho následovati, jenž ze chrámu Jeruzalemského kupce a prodavače vyháněl řka: Dům můj dům modlitby jest, nečiňtež z něho peleš rušitelskou! Nejináče jsem myslel v prvním okamžení, než že tito lidé náhončí a nájemníci jsou onéno francouzské společnosti lichvářův La bande noire jmenované, která v Paříži a jinde staré neobydlené budovy a zsutiny kupujíc je bourá, se zemí srovnává a pak kamení, cihly i půdu odčachruje. Čímž se stává, že ve Francouzsku nejpamátnější zbořeniny denně více mizejí a krajina tím malebné okrasy, historie pak kamenné pomníky tratí. Takovéto lakomství a tělesné živoření, které všecko jen na peníze anebo hmotný, makavý zisk obrátiti hledá, jest mi již vůbec ošklivé, ale nejvíce tudy, když své nesvaté ruce na svatyně vzkládá. K životu přináleží nejen chléb, peníze, zisk a užitek, ale i krása a radost, vděčnost ku předkům a uctivost ku starožitnostem. Sám původce tohoto hradu a chrámu Privina, ač co Slavjan nesvorný, co křesťan horlivý a dobročinný, vděčnosti potomstva křesťanského hoden jest a Sam. Simon Imag. Hung. 1. 2. C. 15. slušně o něm praví: „Privina novus erat Christianus professione vivendi, re et factis vetustus.“ Pan Gašpar cítil bolest srdce mého a vážnost mých slov, proto nedleně udělal kucílné přípravy, odstraniv dělníky a na-

Digitized by Google

šeho vozníka zpátkem do Kesthele poslav, zval nás na svém koči do kláštera čili opatství Salavarského, které asi hodinku cesty odtudto vzdálené leží ve vesnici Salaapathy čili Salapathy, kamž opatství toto po zboření Mosburku a zvláště v bouřech a vojnách tureckých přenešeno bylo. My však prvé ještě kopali, hrabali, měrali, kreslili a ohlédali jsme všelijak tyto svaté starožitnosti slavokřesťanské s jakýmsi nevýmluvným citem uctivosti a nábožnosti. Pro jasnější představení věci klademe zde opis nejprvé okolí, potom hradu jak co do formy, tak i co do látky a naposledy nalezených v něm starožitností. Okolí jest rovinatá dolina, přes niž řeka čili potok Sála ne tak teče, jako raději podrývá a tratí se pod černou rašelinatou zemí (Torf). Voda říčky často cele s očí zmizí a opět, co neviděti, z třasovisk pod nohami se přehybujících vykukává. Na obou březích Sály jsou mnozí roztrocení a osamotnělí hájkové aneb kusy a chomáče lesův na větším díle volšových, které všechny zdejší Maďaři jedním slovem Szalaliget t. j. Sálský háj jmenují; oni jsou pozůstatky onoho bývalého zde velikého a celistvého lesu, o němž Anonym Solnohradský píše, že hrad Privinův stál „in nemore et palude Salae." Tyto háje a stromy zdejší obyvatelé pořád ještě vypalují a kolčují, aby z nich role a louky míti mohli.

Kde hrad tento stál, jest místo něco pový-

Digitized by Google

šené na způsob schválně udělaného ostrovu. Celý hrad byl obdlouhlý čtverohran, otočený příkopem, jehož stopy posavad vidno. Z plánu i ze všeho stavení vysvítá oblíbený tehdáž v Evropě byzantický stavitelský sloh. Povrchnost a půda zbořeniště porostlá jest bodláčím a rozličnými uponkovatými zrostlinami. Zbořeniště hradu tohoto jest nyní od vesnice Salaváru, jižnozápadně ležící, sáhův 760; od nově vykopaného řečiště Sály 160; od oustí této říčky do Blatenského jezera sáhův 3,235 vzdáleno. Zavděčujeme se milému našemu obecenstvu zde připojeným výkresem základův hradu salavárského. Dlouhost hradu od severu k jihu obnáší 34, širokost od východu k západu 24 sáhy. Silnější čárky na připojeném zde vyobrazení znamenají zdi aneb základy, nad zemí ještě čnějící a posavad zachované; bodkovaná pak místa jsou zdi již cele zbořené a jen po vykopaných, skrze kamenolomce jamách poznatelné. V koutě mezi severnou a východní stranou stál chrám, nebo u písmenky X jsou posavad rumy svatyně čili kaplnky, na jejíchž odpadlých stěnách a zdích ještě i nyní malování viděti; poněvadž podobné, ač zbledlé, však nepoškozené staromalby i v pětikostelském, tomuto souvěkém chrámě posavad se nalézají, pravdě podobno, že i tyto salavárského chrámu pocházejí ještě od oněch malířův, o nichž Anonym Salisb. píše: „Roganti Privinno misit Luiprammus ar-

*

Digitized by Google

chiepiscopus magistros de Salzburch muratores et pictores, qui intra civitatem Privinnae honorabilem ecclesiam construxerunt." — U písmeny Y byl přístavek čili pavlač a na všech čtyrech ouhlech hradu byly bašty. Pozoru hodno, že již hrad tento na kolích (pilířech) hluboko do země vbitých a nyní časem zkamenělých stál, což obzvláště u ouhlův podkopaných okem zřejmě spatřiti lze. Základy čili fundamenty jsou z tesaného čtverhranného kamení. Zdi záležejí nejvíce z pískovce s cihlami míchaného. Cihly jsou dvojí, jedny $11\frac{1}{2}$ coulův zdéli, $5\frac{1}{2}$ zšíři, $2\frac{1}{2}$ ztloušti, tmavočervené barvy, druhé $12\frac{1}{2}$ coulův, jasnočervenou barvu mající, které nepochybně z rozdílných cihelen brány byly. Nalezena zde i hluboká jáma plná haseného vápna, které i nyní ještě dobře se potřebovati dá. Zisklivost a baživost po stavěcích látkách zrušila nejen větší díl hlavních zdí, nýbrž téměř i všecky mezizdi a stěny u vnitřeku, tak že z těchto pozůstatkův nelze pojmu nabýti o vniterném rozdělení a uspořádání hradu. Jak valný býti musel tento hrad, odtud zavírati lze, že nynější salavárský kostel, fara a mnohé hospodárské budovy, jako i větší díl salaopatovského kláštera, pak mosty a silnice v tomto okolí z rumu a staviva tohoto hradu vystaveny jsou; a ještě nyní asi 70 sáhův zde nalámaných kamenův a cihel v sousedství zbořeniště stojí, které pro dlažení silnic určeny

Digitized by Google

byly, nyní ale, jak naději máme, snad ku světějšímu cíli — k vystavení zde nějaké památky — sloužiti budou.

Že na severné straně brána byla, zavírati lze odtud, že stará cesta od Salaváru k Barandské pustatině na této straně hradu se nalézá a že asi před 6 léty na tomto místě nalezen byl prastarý a ošoustaný kámen s následným vyrytým nápisem: „Gaude apto," kteréž poslední slovo za aperto se vykládá: kámen tento nyní nad salaopatovským vinným sklepem se nachází. — Jižně ve vniterném hradu byla hrobka čili krypta, na způsob čtverhranné chyše; zde nalezen hrobní bělomramorový (dle mého zdání raději křemenový) kámen 3 stř., 2 coule dlouhý, 2 stř., 4 coule široký, na němž tři souvisné věnce krásně vyřezány jsou, v jednom z nich jest anjel, ve druhém orel, ve třetím lev vyobrazen. Z nápisu na něm ještě toto zachováno: „†Andreas vitam resolutis —" zde kámen rozlomen a kus z něho chybí — níže opět: „sub ponitur isti." — Vedle tohoto kamene nalezeno mnoho lidských, zvláště dítěcích hlav, hnátův a kostí. — Pod tímto rumem nalezen i jiný bělomramorový čili křemenokamenný pomník, na němž S. Jiří (patron řecké církve; Method zde řecký obřad uvedl) co rytíř na koni sedící vyřezbován, hlava však jeho jest ulomena, aniž více nalezena; na krajích jsou hezké slavesky čili ozdoby. — Třetí takový kámen asi 3 stř.

Digitized by Google

dlouhý, 2 stř., 9 coulův široký, zde nalezený, jemuž spodek a pravý bok chybí, má též mnohé strojné řezby, mezi nimiž obzvláště jedna ruka, jejíž první tři prstové ku přísaze pozdviženi jsou; pak větší maltezský kříž, v jehož středku rytírská ruka, ana též tři první prsty ku přisahání dvíhá a drží. Poslední tito dva kamenové jsou pod střechou ve farském dvoře v Salaváře co vlastnictví kláštera salaopatovského.

K vykopaným zde menším starotinám náležejí 5 kusův stříberných a 4 měděných peněz; kovový zvonec snad při službách potřebovaný; kus většího zvonu; dva kusy kovových trubic čili rurek, jak se zdá k umývání rukou slouživších; dno z modré láhvice promalované červenými a bílými pásy; železné jilce z meče, půl železné uzdy, starosvětská zámka (Vorhängschloss); dva kusy z koňských podkov, hrdlo z pipky s tureckým nápisem: všecko toto chová se v opatství. Mimo to nalezen kus zelené pece, na níž hlava (římská?) vyobrazena; dvě ostrohy s dlouhými hrdly a končitými kolečky; železná forma k lití kulí; dva nože; nožnice, ocílka, postružka; okrouhlé měděné kolečko snad z hodin atd. tyto poslední věci zdržují se u p. Jos. Boďaiho. My sami našli jsme střepy hliněných nádob starého slohu a jiné řídkosti.

Jakou radostí zaplesalo srdce mé, když při

Digitized by Google

vchodu nade dveřmi salaopatovského kláštera spatřil a četl jsem nápis tento:

»AbbatIa SaLaVarIensIs DIVI HaDrIanI athLetae ChrItsI gLorIosI gratIa DeI faVente restItVta.«

Tento nápis zajisté stojí v souvisu se slovy Anonyma Solnohradského, píšícího: „Privina aedificavit munimen in inferiori Pannonia in nemore et palude Salae, construxit intra ecclesiam: in qua ecclesia Adrianus martyr humatus pausat.“ Z tohoto nápisu a jeho chronostichu viděti i to, že opatství toto obnoveno a sem přenešeno bylo r. 1594. Nade dveřmi pak klášterního chrámu stojí též letočetný nápis tento:

ECCLesIa abbatIaLIs sanCtI HadrIanI feLICIter eXstrVcta et plo rItV beneDICta. 1. Sept.

Což na rok 1731 ukazuje. Na pečeti sboru tohoto vyryt jest sv. Adrian, pravou koruhev, levou lemeš čili radlo držící. Ve klášteře tom nalézá se nyní osem bratrův řádu benedictinského, totiž: Martin Akóry, superior a farář, Adrian Čillag, Štěpán Kelle, Salesius Gašpar, Ondřej Berger knihovník, Konrad Horvát, Ludvík Malec, Řehoř Modrovič. Všickni nás s velikým radohostinstvím přijali, ku starým ze Salaváru sem přenešeným a do stěn vezděným, dílem nápisy opatřeným kamenům nás vodili. Ve knihovně ukazovali nám staré kni-

Digitized by Google

hy; v archivu, kde locus credibilis, staré rukopisy a listiny, mezi nimiž i nadací list, kterým císařovna Mária Theresia opatství tomuto jeho předešlé dobra a statky znovu potvrzuje. Sotvy jsem ještě krásnější ženské písmo viděl, jako zde vlastnoruční podpis jména Marie Theresie. Zde jsme našli i rukopis, jenž krátký dějepis tohoto opatství od nejstarších do nejnovějších časův obsahuje: nemálo se divili tito bratrové, slyšíce při čtení tohoto rukopisu, že se mé výpovědě s ním cele srovnávají. Sedl jsem ihned a přiložil se ku práci, chtěje aspoň výtah z rukopisu tohoto pamatného sobě vypsati: ale pan Vojtěch Göncz převzav práci mou slíbil, že mi celý ten rukopis pozorně přepsati a do Peště zaslati chce; což i skutečně učinil, a my jej zde na konci tohoto cestopisu v příloze I. celý a věrně vytištěný sdělujeme. Pozdější osudy tohoto hradu a opatství, vážené ze sněmovních uzávěrkův království Uherského, přikládáme též tam v příloze II.

Poněvadž pak se kláštérníci na nařízení a rozkaz zdejší Saladské stolice z tohoto ohledu učiněný odvolávali, za dobré jsme měli hned odtudto slovutnému maďarskému řečníku a sněmovnímu vyslanci, vys. urozenému pánu Frant. Deákovi, v této stolici bydlícímu a mnohomohoucímu, list psáti následujícího znění:

„V důvěře ku všeobecně známé vlídnosti

Digitized by Google

a pravému vlastenectví Vaší Milosti bereme sobě svobodu, Vaši urozenou Milost uctivě o to prositi, aby moudrým a mocným prostředkováním Vaší Ur. M. onen rozkaz slavné stolice Saladské, dle kterého zrušení zbořenin u Salaváru a vození odtud nadobytého kamení na dlažbu silnic nařídila, čím spíše zastaven byl a k vykonání nikoli nepřišel. Jest to svátost všem křesťanům, obzvláště všem obyvatelům naší uherské vlasti, drahá a památná: poněvadž zde jeden z nejprvnějších chrámův křesťanských v Pannonii bývších stál, totiž r. 840 od Priviny vystavený a od arcibiskupa solnohradského posvěcený. Toto svaté místo jako kolébku křesťanského náboženství v naší vlasti považovati můžeme, odkud se světlo evanjelium rozšiřovalo. Zachování jeho, třebas již slabých pozůstatkův podlužni jsme předkům, sobě, potomkům i historii. Zpytatelé starožitností vlasteneckokřesťanských budou za to časem Vaší Uroz. Milosti jistě vroucně děkovati, nebo podobné místnosti slouží ku zpřítomnění dávné minulosti, k objasnění tmavých dějin a ku potvrzení jistých letopisův. Tuto zásluhu chce ale obzvláště slavjanský národ Vaší Milosti vším dobrým zpomínati. V naději, že Vaše Milost naši prosbu oslyšeti neráčí, zůstáváme atd. V Sálských Opatovicech dne 9. září r. 1841."

Kněží, jenž ve chrámu tomto salaborském od roku 845—885 ouředovali, známe pět, je-

Digitized by Google

jichž jména jsou: Dominik, Svarnagal, Altfried, Richbald a Method. Kdo po Methodovi byl, dějepis mlčí. O Mosburku však ještě se v listinách solnohradského arcibiskupského archivu čtyrykráte zmínka činí, totiž r. 890 v diplomě Arnulfa krále, kde král tento nadřečenému arcibiskupství obnovuje a potvrzuje předešlé nadání a statky, mezi nimiž i „Mosaburch Abbatia, ubi S. Adrianus requiescit"; potom r. 895, kde Arnulf Bracislavovi dává „urbem Paludarum", dále r. 978 v diplomě Otta II. císaře potvrzujícím listinu Arnulfovu od r. 890; a naposledy r. 1199 v diplomě Filipa krále, též onu listinu téměř bez proměny potvrzujícím. Vpád pohanských Maďarův roku 900—907 pošlapal i tuto tak utěšeně se rozvinující květinu křesťanstva. Tato květina však nebyla cele zmařena a zničena, ona, ačkoli skrytě, veždy zde svěžovala, jako píše Pilgrinius aLureacensis v listu k papeži Benedictovi VII. (u Hansizia Germ. Sacra T. I, str. 211): „Terror gentis Magyarorum ex longo tempore etiam aliarum provinciarum praedicatoribus meae dioecesis hactenus aditum clausit: Christiani autem, quorum major pars populi est, qui ex omni parte mundi illuc tracti sunt captivi, quibus nunquam soboles suas licuit, nisi furtive Domino consecrare atd." Teprv 1019 za času Vojíka čili Štěpána krále uherského, Salavár čili Mosburg znovu na světlo vychází, kde král tento klášter bene-

Digitized by Google

dictinský založiv v něm latinského opata jménem Petra ustanovil; srov. Diplomatar Fejérův pod r. 1019, kde toto stojí: „— — divino instinctu fundavimus monasterium in insula Zaladiensi Ordinis S. Benedicti, quod a. 1019 ad finem perduximus; in quo jussu nostro dedicata est Ecclesia beati Adriani, quae est in Zala, simul cum duabus capellis, una quae est in honorem S. Georgii, altera quae est in honorem S. Laurentii, a duobus Episcopis, Modesto (Vesprimiensi) et Boniperto (Quinqueecclesiensi), ubi ordinavimus Abbatem latinum nomine Petrum atd." Z onoho výrazu, že Štěpán zde latinského opata uvedl, patrno, že slavenský jazyk a obřad od Methoda až po tu dobu ku Štěpánovi zde trval a teprv nyní odstraněn byl. Jak slavenština tohoto času v Pannonii a v Uhrách rozšířena a oblíbena byla, viděti již z toho velikého počtu slavských jmen, která vůkol Štěpána a v celé jeho rodině nalézáme. Štěpán se prvé jmenoval Voik, Vaik, to jest, Voyk Vojík, které jméno v tom věku u Slávův všední bylo, srov. Dobrovsky, Gesch. d. Böhm. Liter. S. 94, kde stojí Voyk, a Palackého v Časop. Mus. 1832 I, str. 97. Vojík; jemu podobná jména jsou Vojek, Vojko, Vojín, Vojata, Vojha, a složená Vojtěch, Vojslav, Borivoj, Chotivoj, Zbivoj. Vaik tak se má ku Voik, jako Vajvoda ku Vojvoda. Vůkol Vojíka-Štěpána i jiná slavská jména nalézáme:

Digitized by Google

jeho matka slula Běloknegini, jeho bratranec Ladislav, manželka tohoto Primislava, bratranec druhý Vazul Valizej (slavská forma, z řeckého Basileos). Sem patří i jméno jeho otce Goisa Gaysa, později Gejza, (srov. Bohusa, Hněvsa, Voksa atd.) Goisa tak se má ku Geisa jako hospoda a hespoda (v trenč. stol.), hodbav a hedbáv, hoslo a heslo, Hornat a Hernat, Honil a Henilo, Kovin Keve, Kostel Kestel atd. Sem přináleží i jméno jeho vojenského vůdce Poznana jiná. — Že však ale přece Vojík-Štěpán místo slavenštiny latinu v Salaváře uvedl, snadno pochopíme, považíme-li to, že Vojtěcha (latině příznivého) za učitele a rádce měl. I to se jistě nestalo náhodou, ale zoumysla, že památku S. Adriana král Štěpán zde uložil, ať ode zdejších kněží poučen byl, že již předtím zde chrám a klášter téhož jména stál, který obnoviti slušnost vyhledává.

Kdo nám ale poví: co a kdo byl onen sv. Adrian a mučenník, jehož tělo Privina ve chrámě svého Saloboru pochovati dal? Známoť jest, že více jest svatých Adrianův v církvi křesťanské: byltť Adrian Nikomedský r. 290 sťatý, Adrian, mnich Fuldenský, a jiní. Byltť ale i s. Adrian Pannonský čili Uherský, z královské prej krve pošlý, který právě v témž století, ve kterém Privina chrám tento stavěl, totiž v 9., byl biskupem v Pannonii, kde mno-

Digitized by Google

ho duší Kristu získal. Potom se 6600 křesťany do Škotska se vystěhovav, i zde množství pohanův ku křesťanství obrátil, až i za biskupa v městě Svatý Ondřej vyvolen byl. Potom, jakž Dánové Škotsko plenili, utekl s biskupem Stolbrandem, Glodianem, Cajem a mnohými jinými na ostrov Maja, kde roku 870 všickni od Dánův mučennickou smrt podstoupili. K jejich památce jest 4. březen nařízen. Srov. Hist. Univ. Lex. pod tímto článkem. Možno, že vděčnost obyvatelův Pannonie to tělo z ostrovu Maja sem přenesla, asi tak jako tělo Vojtěchovo z Pruska do Polska a Čech. Toto přenešení státi se muselo mezi 870 a 873 rokem, nebo Anonymus Salisburgensis psal r. 873 svůj spis De Conversione Bojoariorum et Carantanorum, kde o pochování jeho v Mosburku zmínku činí. Kde tento sv. Adrian byl v Uhrách čili v Pannonsku biskupem a ze kterého národu pocházel, těžko určiti. Považíme-li však, že Slavové již dávno před Privinou Pannonii zalidnili, jako ze jmen knížat tamějších (Přibislav, Mojmír atd.) patrno jest; považíme-li, že mučenník tento a jeho tělo ve chrámě slavského knížete pochován byl: ne nepodobné zdáti se bude, že i on z našeho národu pocházel a snad snažením solnohradských arcibiskupův a kněží ku křesťanství přiveden byl. Jako opatství salavarské s. Adrianovi Pannonskému, tak i opatství Martinovrchovské (sacer mons Pannoniae) v Rábské

Digitized by Google

stol. s. Martinovi též Pannončanovi zasvěceno bylo.

Maďarský spisovatel Ondr. Valyi v opisu Uher píše, že prej Ondřej, král Uherský (1046—1061), Salavár pamatným učinil skrze chrám (nový čili jen obnovený?), v němž král Salamon (1063—1074) slavnosti velikonoční světil.

I v Pětikostelích stojí posavad chrám, nyní katedralní, prastarý, předmaďarský a jak se zdá současový bratr tohoto salavarského, ant již u Anonyma Solnohr. se zpomíná: „ad quinque Basilicas, quae omnes temporibus Privinnae constructae sunt et consecratae a praesulibus Juvaviensibus." I zde s. Štěpán, král Uherský, křesťanství a chrám jen vzkřísil, obnovil a potvrdil. I tento chrám jest celý z tesaných kamenův, má též na každém ouhle baštu a vůbec velikou podobnost se základy a zbořeninami salavárského. Anobrž ještě i jiní křesťanští chrámové byli toho času v Pannonsku a ve Slavensku, jako k. p. ve Sremsku, v Nitře, ve starém Budíně (chrám bílé Marie, od Karla Vel. r. 804) a jinde, ale žádný z nich nemá takovou historickou znamenavost a jistotu, jako salavárský. Učení dějepisci, Koller (Hist. Epis. Quinqueeccl.) a Selagius (De Statu Eccl. Pannon.) sice již v minulém století pronesli dohádky a možnosti o položení Salaváru, kdeby bylo: ale při chybných opisech Anonyma Solnohr. De Convers. Bo-

Digitized by Google

joar. et Carant., které tehdáž měli, zůstalo jejich domnění klátivé, ať místo pravého S a l a četli hned S a v a hned S a n a. Teprv výborné kritické vydání tohoto Anonyma skrze p. Kopitára a srovnávání zdejších místností a okolností s jeho opisy tak dokonále se shodujících, jako i kroniky a starožitnosti klášteru salaopatského, anobrž i ohled na zdejší, v celém okolí rozšířené staré pověsti a podání — položily nás do stavu, oněm dlouhým rozepřem učených o tomto předmětu, navždy konec učiniti. Pročež nadějeme se, že nám naši čtenáři to rádi odpustí, že jsme se při tomto celé Slávii drahém místě tak obšírně a dlouho bavili. Naposledy ještě i tu příjemnou zprávu oznamujeme, že účinkováním našeho výborného p. Doležálka, přátelé dobré věci se našli, kteří chrámek aneb větší kaplnu, též v byzantickém slohu na tomto zbořeništi na památku uvedeného křesťanství v naší vlasti vystaviti dáti chtějí: výkres a návrh k tomu krásný vyrejsoval již p. Jos. Pán, architekt v Pešti, rozený Čech. Učinili jsme, seč jsme byli a co jsme za potřebné drželi k odvrácení konečné záhlady a k obnovení památky Salohradu.

Okolo třetí hodiny stál již ve dvoře klášterním kočár s bujnými zninohy k odvezení nás až do Velké Kaniže. Ještě jednou přehledli jsme celou tuto pamatnou dolinorovinu, nebo cesta naše šla opět vedle rozvalin salavárských. Ve Velké Kaniži spatřili jsme, po první-

Digitized by Google

kráte na naší cestě, slavské nápisy nade krámy a sklepy, k. př. Novakovič atd., anobrž i řeč illyrská ze dvorův a ulic zněla. Navštívili jsme i zdejší kasino, avšak jen na okamžení, ať v něm plno židův a dýmu bylo, a mezi těmi mnohými novinami ještě ani zde žádných slavských jsme neuzřeli. Náš vozník, Josef zvaný, byl rozený Horvat; od něho již mnoho jsme se naučili i ze mluvy i z obyčejův horvatských. Najat byl od nás až do Varaždína. Již tma byla, když jsme z Kaniže vycházeli: za městem sotvy jsme se probili přes husté oblaky dýmu a kouře. Hořít tam již od několika rokův pod zemí rašelina (Torf) a jiné zápalivé živly, které nelze uhasiti. Často se prej tu i tam i země pod nohami jdoucích proboří, tak že téměř každého roku několik lidí smrt při tom nachází. Mezi jedenáctou a dvanáctou hodinou v noci slyšeli jsme již zdaleka hučení řeky Mury. Přes Muru zde není most, ale převoz širokou o tlustý provaz uvázanou pramicí; ku kterémuž cíli i dva domky u břehu vystaveny jsou, v nichž tak řečení b r o d á ř i čili převozníci bydlejí, s této strany maďarský, s onéno horvatský. Náš kočí nejprvé z vozu na brodáře volal; že se nikdo neozval, šel k oknu volati a klepati. Najednou zařičí z chyšky strašné teremtetování, basomování, kutyalelkování a kdo ví jakové ještě maďarské proklínání a zlořečení proti nám: proč prý jemu v noci pokoje ne-

Digitized by Google

dáme a sny jeho kazíme? I odepřeť tento hrubián naskrze, že on z lůžka nevstane. Poněvadž my zde pod holým nebem noclehovati jsme nemohli a toho dne ještě, byť i později k uloženému místu, padni co padni, dostati jsme se chtěli, pošleme ještě jednou kočího, aby jemu slíbil zpropitek naším jménem. Ale, bohužel! ještě strašnější bouře nastala. Jeho žena opravdivá Xantippa, vstavši s rozježenými vlasy ven z okna vykřikovati a ty nejsurovější květy maďarského jazyka na nás sypati počala; tak že konečně přinuceni jsme byli šablí, kterou p. Doležálek v pošvě vedle sebe měl, zařinčeti a tím jí tlamu zacpati, anať se domnívala, že my lidé vojenského stavu býti musíme. Naše hašteření slyšel na druhém břehu bydlící horvatský brodář: ihned přeplaviv se k nám s největší ochotností a vlídností nás převezl, s dodáním těchto slov: „I tento trup to téměř se všemi lidmi tak činí! On byl někdy vojákem a slavná stolice dala mu tuto službu jen ku trápení pocestných.“ My odměnivše dvojitě statečnému tomuto Horvatovi (Marica slula jeho hezká žena) jeho převoz, s uraženým srdcem loučili jsme se zde s uherskou krajinou a tím volněji a veseleji kráčeli jsme po půdě horvatské mezi přívětivými bratřími, v tak řečeném Meziměří (Meďumurje) čili v Muravě.

Digitized by Google

HLAVA II.

Mezimuří a Štyrsko.

Čakatorně — Stryhova (Stridon) — Varaždín — Lepoglava — Krapina — Brešče.

Přes Podošen, Držimace a jiné vesnice přijeli jsme ráno do Čakatorně. Hledali jsme dlouho dědičnou hrobku rodiny Zrinské, kterou Vindiš v Zeměpisu svém německém opisuje a o níž se vůbec praví, že sťatá hlava sigetského hrdiny Mikuláše nejprvé od velkovezíra Sokoliho do Rábu poslána, odtud pak skrze jednoho věrného slouhu jeho domu sem donešena a zde v klášteře Heleny vedle Kateřiny Frangepáni, jeho první manželky, položena byla: nikdo však zde o tom ani ve hradě, ani ve klášteře nic neznal, ačkoli u přemnohých na to jsme se dotazovali. Tenť jest osud velikých mužův: vzdálený svět je zná a ctí, nejbližší jich nevšímá a zapomíná s ohyzdnou nevděčností. — Domníváno se, že muž tento schválně opuštěn a obětován byl, ať prej z Carihradu podezření a pomluvy došly, jakoby po nejvyšší vládě v Horvatsku dychtil: jeho slavná smrt zahanbila i zlé jazyky i lehkověrné uši. Ve františkanském klášteře ve dvorní pavlači visí starobylý, jak

Digitized by Google

se říká, původní obraz Mikuláše Zrinského, jehož věrnou kopii v prvním ročním běhu Zory budínské viděti. Na konci města stojí smutnotvárný hrad Zrinský (Zrinyvár), pevnou zdí a baštami ohrazen, vůkol něho byl někdy příkop, nyní v louku obrácen. Hrabě Althan povýšil jej o dvoje poschodí; nyní jest v držení jeho hrabě Festetič. Zdejší úředník chtěl na sílu s námi maďarsky mluviti. Asi půl hodiny od Čakatorně viděti v lese pomník, t. j. kámen s nápisem latinským: „že zde prej Mikuláš Zrinský od vepře roztrhán byl." — Byť tento Mikuláš mladší, od onoho Sigetského ale rozdílný, maďarskohorvatským obojživelníkem; on psal onu maďarskou báseň: „Nebántsd a' Magyart," který název knihy nyní Maďaři za národní heslo sobě zvolili; on psal i hrdinskou báseň též v maďarštině: Sirena Jaderského moře, kde ctnosti nesmrtelného předka svého Mikuláše Zriniho vypisuje: toto poslední dílo přeložil Petr Zrinský do horvatské řeči, a sice tak, že původník daleko převyšuje. Poněvadž Mikuláš tento vlastního svého národu nepřítelem byl, my na vše nukání a zvání našich průvodčích s vozu jsme nesestoupili. — Celé Mezimuří přináleželo někdy slavnému Zrinskému rodu. Poněvadž ale nešťastný Petr 1687 pod Leopoldem I. utracen, jeden pak jeho bratr Mikuláš, jak se dí, vepřem usmrcen byl a druhý bez dítek a dědicův zemřel, přišlo toto

Digitized by Google

panství do rukou král. fisku. Karel VI. dal je hraběti Althanovi, Althanská rodina prodala je hraběti Festetičovi za 1,600.000 zl., zanechavši sobě toliko jednu ves, poněvadž dědičné právo vrchního županství althanské rodiny na posedlostech v Muravě spočívá. R. 1703 zmizel cele onen rod Zrinský, jehož jméno křesťanstvu téměř svaté býti by mělo: tak hrá osud s rodinami!

Od Čakatorně k severovýchodu vede cesta přes s. Helenu a s. Jiří do Stryhové čili Stridonu, městečka nyní chatrného, ale hádkou o rodišti s. Hieronyma slavného. Na blízkém pahorku spatřují se zbořeniny hradu; roku 1448 vystavil zde Bedřich hrabě z Celje (potomek prej Privino-Kocelovský) chrám a oltář s. Hieronymu zasvěcený; u bystré studnice, jenž se zde pramení, stál prej někdy onen dům, v němž se tento svatý narodil; její voda prej léčí mnohé nemoci. V celém okolí rozšířeno jest to podání, že toto vlast onoho Hieronyma, „pro quo non minus a colim pro Homero certant urbes", jako píše Schönleben, Ann. Carniol. ad a. 341. — Nejnovější spor o tom mimo Bedekoviče: Natale solum s. Hieronymi 1752, veden byl mezi Janem Kaporem: Della patria di San Girolamo, Roma 1824. a Petrem Stankovičem: Della patria di S. Girolamo, Venezia 1824. My nechtějíce haldu těchto hádek rozmnožovati, nemůžeme tajiti, že

Digitized by Google

Hieronyma v tom smyslu za Slava držíme, ve kterém i Upravdu čili císaře Justiniana, Basilia Macedonského, papeže Jana IV. a jiné. Hieronym píše v listu Sofroniovi: „quam translationem, diligentissime emendatam, olim meae linguae hominibus dedi.“ A opět ve psaní na Rufina Voglejského: „Mihi non licebit post 70 editionem, quam diligentissime emendatam meae linguae hominibus dedi, etiam ipsa exemplaria vertere?“ — I Sofronius i Rufinus, k nimž tito listové psáni jsou, byli Římané čili Latiníci; kdyby byl Hieronym též Římanem byl a zde pod meae linguae latinské přeložení Biblie rozuměl, to by byl nesmysl v jeho slovích; k Latiníkům zajisté byl by musel psáti nostrae linguae, ne pak meae linguae. Roku 390 s. Hieronym stál v dopisování se mnichy a jeptiškami Lublanskými čili Aemonskými. Ostatně buď v Pannonském, buď Dalmatském Stridoně se narodil tento muž: v obojím případu patří Slavům.

Co mně již v celém mezimurském okolí v oči padlo, to byly tak řečené slavjanské záhony, Němcům „wendische Beete“ zvané, na poli a na rolích. Celá role rozdělí se na více hřádek čili ostředkův, každý z těchto ostředkův má vyvýšený hřbet; sám ostředek záleží ze dvou, tří i více brázd s obou stran vyoraných. Tento způsob obdělávání rolí jest prastarý a Slavjanům v Evropě výhradně

Digitized by Google

vlastní: my jsme jej zpozorovali netoliko v Horvatsku, Štyrsku, Krajinsku, ale i v horní Italii téměř až po Veronu, kde Venetové někdy bydleli; pak v některých krajích Tyrolska a Bavorska co pozůstatky tamějších Vendův. Ve krajích míšeně Němci a Slavy obývaných, jakž jsme do chotáru vstoupili, již obyčejně z tvářnosti pole a rolí předkem jsme uhodli, kterého národu lid tam bydlí. Já dlouho jsem cíle a příčiny těchto záhonův a runův vyzkoumati nemohl; všecko mé na to u německých hospodářův a ouředníkův dotazování marné bylo: až mi konečně jeden sedlák, Slavenec štyrský, dokonalou a uspokojující zprávu dal, kterou na svém místě přivedeme.

Pro Varaždín určili jsme jenom as dvě hodiny; avšak v běhu těchto dosti jsme spatřili, totiž hlavu města čili radnici a srdce města čili čítalnici. Tato čítalnice jest dílna čili raději škola národnosti a vzdělanosti. Její zevniterná i vniterná uspořádanost blahočinně působí na duši Slavjana. V předsíni visí po stěnách obrazy Slavistův téměř všech kmenův a nářečí; v čítovně samé drahný počet novin. Illyrské Noviny a Danice zde na celé cestě po prvníkráte nás uvítaly. Že cizozemci jsouce, přece ne německé, nýbrž Illyrské Noviny jsme žádali a četli: to všech zde přítomných čtenářův pozornost na nás obrátilo. „Není-li zde baron Kušland?“ ptám se já

Digitized by Google

jednoho mladíka. „Odpusťte pane: já jsem!“ — řekl on. Byl to mladší bratr onoho známého Drahotína Kušlanda, horlivého Slavjana; poněvadž pak tento ve Křiževci byl, prosil jsem tohoto mladšího, aby jemu psal, že do Záhřebu putuji. I slíbil to hned učiniti; já však v Záhřebě neměl jsem štěstí, starobylou pešťanskou známost s pánem Kušlandem obnoviti, ať ouředními pracemi zadržen byl. — Z čítalnice šli jsme do radního domu v důležitosti přípřeže. V Pešti dáno nám assignacii na přípřeže v maďarské řeči: to byl lep na křídla naše v celém Horvatsku; nebo již zdejší kommissař vzav to do ruky, co řeřavé uhlí odvrhnul, řka: „pánové, já tomu nerozumím, to u nás nic neplatí, chcete-li přípřež, proukažte latinské aneb horvatské písmo.“ — V této ouzkosti zavedli nás zdejší mladí vlastenci na městský dům, kde nám prostředkováním vrchnosti latinská assignacie dána. Dva jonáci horvatští letěli s námi tak rychle k horvatskému Švejcarsku, že jsme sotvy ducha popadli. Horvatské toto Švejcarsko jest p o h o ří I v a n č i c a, a celé toto okolí podobá se tatranskoslovenským krajům. Zde i v celém Horvatsku a Štyrsku seje se mnoho pohánky, jenž zde haidina (sr. něm. Heidekorn) sluje: ona lidem i včelám zdravou potravu přináší. V L e p o g l a v ě navštívili jsme klášter a krásný chrám paulinský; pozoru hodné freskové obrazy jsou zde: Kristus dvanáctiletý

Digitized by Google

ve chrámě Jeruzalemském a Vyhánění kupcův ze chrámu. V celém tomto varaždinském okolí panuje nelepé a těžce srozumitelné nářečí; přizvukování nazvíce ruské, k. p. Božók (jméno našeho vozníka), gospá atd. téměř každé o vyslovuje se co e, ku př. g o r a gera, k o n ě keně, d o b r e debre, d o l e dele, k o s t e l kestel atd. Z Lepoglavy jeli jsme cestou krkolomnou přes vrchy do K r a p i n y, rodiště Gayova. Na této cestě zmocnil se mne jednou bolestný cit při spatření tklivého divadla. Pro příkrost hor šli jsme větším dílem pěší: vůkol nás zástupové poutníkův, zvláště žen a panen. „Kamo idete?" ptali jsme se. Ony: „N a p r o š č e n i e!" to jest na odpustky, od p r o s t i t i, proštění čili zproštění hříchův. Mnoho jsme se zde naučili o povaze, stavu, dobrých i chybných vlastnostech, o předsudcích a potřebách lidu horvátského. Nastojte, že tak málo se o vzdělání lidu zde pečuje, tak málo škol se nachází! Lid ten zdravý na těle i na duši, schopný, bystrý; ale cele sobě a náhodě zanechán. Byliť zde lidé z těch nejrozličnějších krajův, měst a vesnic horvatských. Nebo ve Krapině jest jakýsi zázračný obraz P. Marie, k němuž ročitě tohoto týdne jakožto na Jméno P. Marie tisícové pout dělají. Asi hodinu vzdáli s vysokého Svato-Jakubského chlumu viděti již poprvníkráte onen krapinský chrám: při tomto pohledu padnou všickni poutníci na kolena, modlíce se s obráceným ku

Digitized by Google

chrámu obličejem. V tomto okamžení došla sem i jedna ubohá matka nesoucí dřevenou kolébku na hlavě: když ji na zem vedle sebe položila, uzřeli jsme v ní malé, nemocné, již téměř ku smrti pracující dojčátko, které tato matka až z Koprivnice ve křížské stolici k onomu zázračnému obrazu pro uzdravení nesla; byloť zajisté její jediné dítě. Slzy se nám všem zde přítomným potokem z očí vyronily. — Nejpřednější přístup k Bohu má ubohý. —

Nade Krapinou, na vysokém rozložitém kopci, stojí chrám Panny Marie: boudy, krámy, stánky, kuchyně, vozy s vínovými sudy a nesčíslný počet lidstva hemžícího se vůkol něho. Chrám, vniter krásný, tak plný byl, že sotva bylo lze protlačiti se. Vůkol chrámu a ve farním čili kostelnickém dvoře k našemu nemalému pohoršení točilo se a prodávalo víno. I jinde v Horvatech to nic nového spatřiti víchu nad bránou fary co znamení, že se víno tam prodává. Krapina sama jest malé, v dolině stisknuté, avšak ouhledné městečko. Naše první otázka byla: kde dům páně Gayův? Ihned nás děvče asi dvanáctileté s jakousi radostí tam vedlo. Jest to švárný, zvenku červeně omazaný domek s lékovnou, v němž nyní bratr p. Gaye bydlí. Ukázáno nám pak netoliko pokoj, nýbrž i kout a postel, kde tento světlonoš horvatský světlo světa spatřil. Nad městysem pne se v oblaky ohromný pískovec, na jehož vrchole svaliny

Digitized by Google

hradu Krapina. Celé Horvatsko, obzvláště ale celá tato okolice široko daleko plná jest pověstí o zámku Krapině, o Čechu, Lechu a Mechu zde někdy bydlevších a odtudto do Čech, Polska a Ruska se přestěhovavších. My jsme podání toto slyšeli nejen z ust kněží a učených, nýbrž i z ust dítek našeho hostinského, z ust sedlákův a bab. Obrazotvornost má byla těmito rozprávkami tak rozehrána, že bez odkladu na nejvyšší chlum a zeď jsme vylezli, stojíce zde dlouho v jakémsi němém vytržení. Sídlo to bylo arci Čecha hodno: novější přístavky ode prazdi zřejmě rozeznati. Na protějším, neméně vysokém vrchu viděti zůstatky zbořenin druhého zámku Psary, kde prej Lech, vlevo opodál třetího zámku, kde prej Mech přebýval. Tato srovnalost místních těchto památek a podání horvatských se starými českými pověstmi a dějepisy podivná jest a tuším důležitější nežli ty nejučenější domysly našich kmenozkumcův a slovozpytcův. Každý místní podaj, každá staronárodní pověst jest mi milá a významná, ať veždy nějakou skutečnost za základ má. Když nás naše švitorná starenka v nepřítomnosti muže jejího po hradě vodila a pověsti o něm vypravovala, já jsem se domníval, že Dalimila mluvícího slyším:

Digitized by Google

V Srbském jazyku jest země,
Jejžto Charvaty jest jmě;
V tej zemi bieše lech,
Jemuž jmě bieše Čech:
Ten mužobojstva se dočinie,
Pro něž svou zemiu provinie,
I bra se lesem do lesa
Dietky své na pleci nesa atd.

Vidouc naši dychtivost, se kterou jsme slova její poslouchali, čestovala nás co bratry a potomky Čechovy hroznem krapinohradským, běževši pak do kuchyně a přinesši uhel přijměla nás k tomu, abychom na památku svá jména tam na stěnu napsali: čehož, ačkoli já to jináče nerad činím, odepříti jsme jí nemohli.

Dne 11. září ráno učinili jsme z Horvat výběh přes řeku Sotlu do Štyrska. Městečko Brešče (čili Brežče? něm. Rain Rann) asi s 1000 německoslavenskými obyvateli leží v pěkném okolí nad Sávou. R. 1475 byla zde porážka křesťanův od Turkův; r. 1775 a opět 1815 bylo povstání sedlákův proti zemskému pánovi Ignacovi Attemsovi: na bráně hradu jsou posud stopy sekání a střílení. Zde bydlí p. Vincenc Doležálek: moji druhové jeli za ním do slavenské Bystrice pro mladuchu, kde i sobaš a svatba se držely; já ale, ohled maje na své zdraví a chtěv aspoň jednu noc na této cestě tiše a cele spáti, zůstal jsem toho dne ve Brešči, abych nazejtří do

Digitized by Google

Záhřeba pospíchal, ať pro mne Záhřeb, literatura a národnost slavoillyrská důležitější byly nežli svatba. Avšak ještě i ostatek toho dne všemožně jsem vynaložil k poznání Štyrska, k čemuž pan Schildenfeld, švagr mladé nevěsty, slovem i skutkem, vozem i člunkem přívětivě nápomocen mi byl. Při navštívení chrámu a školy na otázku: v jakové řeči se zde mládež vynaučuje? řekl dozorce, neznav, kdo jsem já, s onou Němcům obyčejnou sobělibou moudrostí a národní chloubou: „že ještě před rokem náboženství se mládeži ve slavenské čili vindické řeči předkládalo, ale nyní že jde všecko jen německy, ať se prej na štěstí celé město, anobrž celý kraj štýrský vždy více a více němčí.“ U mne to není štěstí, řekl jsem, nýbrž největší neštěstí a nerozum národ národnosti a řeči pozbavovati. Ubozí Štyrčané! stínové Slávy! — Veselejší vzduch věje, chvála Bohu, ještě na venkově: vesnice se ještě ozývají zpěvem slavským, ačkoli ovšem již velice němčinou protkaným. Několik veršův z takových, od Heleny Jerankovy, rodilé z Pristavu, zpívaných písní zde klademe:

1. Luštno je pač na deželi,
Moja chyža na trate stojí:
Chytro se z jutro pregleda
Zachvalim jes[illegible]ojga Boga.

Digitized by Google

2. S majhnem no kratkam veseljam
Katir mi tak dobriga da,
Krepelička v strenine prepeiva,
Skorjanček se v lufti glasi,
Krepelička na verbi odegrevla,
Kosič pa v goši žvižga.

---

3. Lušno je pač na tom sveti:
Kateri s poštenjam živi,
Se žvižga in poja veselo,
Na večer presladko zaspi.

---

4. Že mi ge grenko življenje
Neč na poraite moj brat,
V nebesach te čeka veselje
Do bi ga živo en krat.

Výklad slov: Luštno vesele, z něm. Lust, lustig; pač ovšem; deželo pole; trata trávník, louka; majhen malý; katir který, strenina sternina obilí, sr. strniště; skorjanček skřiván, luft povětří; kosič malý kos; goš houšt; žvižgati pískati hvízdati; poštenje čest; in ino a; grenko horko; neč na porajte nepočítej toho vysoce, nedbej na to; de bi ga živo en krat ó bys je dožil jedenkráte.

Kamkoli jsme putovali ve Štyrsku, všecko ještě plno bylo rozprávek o škaredé scéně, která se před několika týdny v měsíci srpnu

Digitized by Google

v Rohatci (Rohitsch), kde slavná kyselka s koupelí, přihodila. Syn hraběte Františka z Attemsův, ve Slovenském Hradci bydlícího, šel s kočárem na projížďku: jemu v oustřety přicházelo tou cestou několik mladých Horvatův do tamějších lázní; a že tito jakožto s plním vozem s cesty vystoupiti nechtěli, mladý hrabě jim „Kroatisches Sauvolk" navykřikoval. Tito s pokojem odešli. V kafírně však, kam o krátký čas i mladý hrabě přišel, Horvati obrátíce se k němu žádali, aby odprosil tu urážku, kterou jim a jejich národu učinil. V to přišel otec jeho a vida, co se děje, řekl: já jsem hrabě! a v tom okamžení dal poliček jednomu z Horvatův. Z toho se strhla strašná rvačka, tak že obě hrabata, syn i otec, s Vaňkem se poraditi museli. Stavové štyrští tak se nad tím zhoršili, že hrabě se všech ouřadů sesazen byl, aniž dříve očištění svého ve sněmovně ukázati se směl.

Po těchto denních tulačkách vstoupivše pod večer do lodice, plavili jsme se s nedočkavostí přes Sávu do Krajinska, tak že téhož dne tři krajiny slavské, Horvatsko, Štyrsko a Krajinsko navštívil jsem. Uprostřed Sávy vystupovali jakoby z vln před očima mýma dva smutné obrazy: ha! zvolám, zakryv oči dlaněmi: to je Čop! a tento Cestar! Čop byl professorem slavské řeči v Lublanech, utopil se při koupání v Sávě před několika léty;

Digitized by Google

Cestar byl Horvat, posluchač mudrectví v Pešti, způsobný mladík, horlivý vlastenec, utopil se při koupání v Dunaji, několik dnův před odchodem mým na cestu: oba ku veliké ztrátě Slavenstva. Ukrutná smrti, vzala jsi nám již mnohé oběti a naděje před časem: Rožnay, Josefovic Mladon, Tomášek, Michalovič, Červenák hnijí: a mnohé poškvrny a břemena národu žijí! — Městečko Čates na pahorku ležící pěknější jest, nežli jeho dvojobličejní a dvojjazyční obyvatelé, na jejichž postavách těžce rozeznati, víceli německého či slavského živlu v jejich zpankhartění pozůstalo. Řeka Brjana dělí Krajinsko od Vojenského Horvatska. Mně zde všudy tak teskno, tak cizo, tak bolestno bylo mezi tímto cele zanedbaným, se všech stran utiskovaným a opovrhovaným lidem, že jsem rychle domův k nějakému vyražení utíkati musel, aby se mi srdce nepuklo. Zastyď Bože mé pochybování: já nemám čáky, aby již v těchto krajech kdy lípa kvésti mohla. Znevonělo mi další zde meškání a jakási bezděčná těkavost pudila mne odsud dále.

———

Digitized by Google

HLAVA III.

Horvatsko.

Záhřeb — Karlovec — Grobničko Pole.

Nazejtří dne 12. září z národně umírajícího Štyrska kvapil jsem k ožívajícímu Horvatsku. Bylať jasná neděle, mlčelivá Sáva na levici. Na cestě do Záhřebu požíval jsem poprvníkráte blaženost samotnosti, kterou jen někdy rozmluva s mým vozatajem přetrhla. Potřeba jest to, obzvláště na cestách, pro ducha lidského, aby se časem ode hluku světa odstranil, do sebe vstoupil, věci a předměty viděné sobě obnovil, zažil a přivlastnil: jináče množství oukazův způsobí jen zmatek v duchu. Jako tělo pokrm, tak duše látku cestovní stráviti musí. Arciže na cestě nemůže mysl dlouho sobě přináležeti, ať noví vtiskové ustavičně ji ze vnitřeku ven vyluzují aneb vypuzují. Co to za ves? „Dobrava!“ Dnes neděle, a tu přece trh na hrnce, dím mému Josefovi. Pane, řekl on, to nic nového u nás. — Co pak jste vy, Josefe, Němec čili co? Já jsem Slavenec a můj jazyk slavenský, německý málo umím: jsem rodák z Brešče. Jakž to? dím já, vy říkáte Slavenec? a ne Slovenec? To vše jedno u nás, odpověděl on, učení lidé

Digitized by Google

mluví Slovenec, my sprostí i Slavenec i Slovenec.

Nu, ptám se dále, a proč vy Slavenci a Horvati role své tak na záhony a runy (wendische Beete) rozoráváte? proč nenecháváte role své tak celé a široké jako Němci? „Proto," řekl Josef můj, „že jsme my moudřejší rolníci nežli Němci; to děláme tím cílem, aby když prší, voda ve brázdách zůstala a do půdy vnikla a tím ourodu napomáhala; kde pak je země sama v sobě močálovitá, aneb když mnoho dešťův bývá, tudy tyto záhony odvozují přílišnou vlhkost, aby osení nehnilo; panuje-li dlouhá suchota v letě, a je-li studnice, potok aneb řeka ve blízkosti, voda se odtud do těchto brázd nastrojí, která roli ovlažuje." Tu hle jsem měl přirozený dávno hledaný klíč k tajemství slavjanských záhonův: a toto vysvětlení a ukázání mi tak praktické moudrosti v rolnictví naplnilo mne novou uctivostí ku starým našim předkům.

Laduč, Jerlušovice, Drdovec jsou chatrné vesnice s rozsypanými sem tam domky, což zřízení a navštěvování škol těžkým činí. U Brdovce dohonili jsme dráteníka, jistého Jiřího Hološe z Rovného, horvatsky téměř tak dobře jako slovensky mluvícího. Poněvadž Maďaři hloupý posměch sobě z nich a z jejich remesla dělají: jdou tito chudáci raději v daleké krajiny, aby sebe ode hladu uchrániti a panstvu i stolici poplatky vypsotovati mohli.

Digitized by Google

Sotvy tento truchlivý pohled s očí zmizel, otevřel se jiný utěšenější. Vedle silnice zahrada neohraděná, jenom okopaná; v zahradě na vyvýšeném místě květnice s nejkrásnějšími rosoperlými dítkami flory; ve středišti květnice mladý, vysokorostlý, černým ouředním rouchem oděný kněz se knihou v ruce. Že ranní nedělní svou nábožnost zde vykonával, poznati bylo nejen ze knihy, ale z celé zkroušené tváře a postavy. Taková modlitba, myslím, v takové tichosti, z tak upřímného srdce, mezi tak vonným kvítím k nebi odsílaná, musí Bohu milá býti.

Čím více jsme se k Záhřebu přibližovali, tím hustěji urážel oči mé jeden nepříjemný, škodlivý, zde široko daleko panující obyčej, totiž nošení všelijakých břemen na hlavách u ženštin. Děvče, žena, starena téměř každá nese něco na vrchu hlavy, buď koš, buď putnu, buď nůši a uzel a to často tak veliký a těžký, že ledva pod ním kráčí. Tím se stává, že postava zdejších žen jest přímá a rovná co strom: ale že to stálé tlačení mozku, tohoto nejjemnějšího nástroje duše, škodlivé jest v jiném ohledu, o tom ani pochybovati nelze.

Do Záhřebu přijeli jsme před desátou hodinou, tak že ještě závírku horvatského kázání ve chrámu slyšel jsem. Okolí záhřebské živopisné, vzdělané, na levo ověnčené vinohradmi a pahrbky čili hrby, hreby, odkud i jméno Záhreb; na pravo nepřehledná rovina město

Digitized by Google

k rozprostraňování se až ku Sávě vábí, aby někdy jedním z největších na jihu bylo. Obraz a stav města chvěje mezi velkými a malými, starými a novými městy; krejčíři, tokáři a jiní remeselníci mají nápisy německé: kupci i slavoillyrské. Gay jest osa, vůkol které se duchovní a národní život Záhřebu, anobrž celého Horvatska točí. Již tomu asi 12 let, co jsme se neviděli, co jsme v Pešti spolu na procházky chodívali, Čítanku k poučení se češtině čítali, o pravopisu, o novinách a jiných národních důležitostech rozmlouvali a všeliké plány pro budoucnost činili: ze mládence jemného, učelivého, naděje plného, stal se již prísný, vážný, vysoce zasloužilý, všecka předsevzetí mladosti uskutečňující muž. Jaková to radost pro mne, shlédání se s takovým přítelem, vlastencem, sounárodníkem! On co magnet přitáhl k sobě nejzpůsobnější illyrské mladíky ze všech krajův a nářečí, chudé spisovatele podporami zakládal, získal šlechtu národní literatuře, sesoustředil rozptýlené síly a tak oulohu Bohem a časem sobě danou, co jednotlivec, zdařile rozřešil. Cosi zázračného zdá se míti do sebe a okole sebe pán Gay. Čili asnad vzkříšení národu nezasluhuje jméno divu? Novinárna a tiskárna Gayova jest velikanské podniknutí, síly jednoho soukromného člověka téměř převyšující. Jsou zde tři tiskací lisové, každý z nich stojí 500 zl. stříbra; hydraulický pres nadto stál sám 1000 zl.

Digitized by Google

stříbra, ať o literach, o sazečích, o tiskářích a jiných přípravách a potřebách mlčím. Nejen sebe s tělem i s duchem, ale i celé své dědictví a jmění obětoval tento bezpříkladný vlastenec národu a vlasti. Nad tiskárnou jest čítalnice, přeutěšený ústav: vůkol při stěnách knihovny, kde knihy všech slavjanských nářečí, zvláště mluvnice, slovníky a dějepisy; v prostředku dlouhý, zeleným suknem pokrytý stůl, na němž dvacet pět rozličných novin a časopisův ve krásném pořádku rozloženo. Takové množství slavjanských novin pohromadě sotvy se kde ještě na světě nalézá. Tu ruská Severnaja Pčela, tam serbské Novine a Národní List, zde polský Tygodnik literacki, onde Pražské Noviny, Včela, Květy, Ost und West a jiné čelnější německé noviny. Maďarské noviny tu místo mají mezi našinskými, v maďarských čítovnách ale nikde nespatřil jsem naše noviny: kteráž slavjanská snášelivost a všestrannost mne nemálo těšila. Na tyto noviny vynakládá se ročitě 260 zl. stříbra. Dohled a pořádek drží zde p. Babukič, muž výborně učený a dobrý jako léto. Takovým čistým všeslavským životem nikde jsem nebyl proniknut jako zde. Tu jsem našel Slováka, p. Šuleka noviny čtoucího, tam Rusa Sreznievského a Praisa, kteří zde několik dnův na můj příchod čekali, měvše odjíti do Serbska. Podivuhodná jest schopnost Rusův v učení se řečem a zvláště nářečím slavjanským.

Digitized by Google

Pan Srcznievský mluvil tak dobře a plynně chorvatské nářečí, jakoby zde rozen byl. Mně to šlo s počátku arci něco tížeji, ať já posavad jen k čítání, málo kdy ke mluvení příležitost jsem měl: avšak ze dne na den i můj jazyk se rozvázal. Poznal jsem v Záhřebě netoliko všecky čelnější spisovatele, p. Demetra (dramatika), Vraza, Stoosa, Rakovce, Kukuljeviče, Babukiče, Užareviče, Mojžeša a jiné; ale i zástupce a podpory národu a literatury z vyšších stavův, jako Jeho Excell. biskupa Haulíka, hrabě Dražkoviče, hrabě Oršiče, hlavního župana Mikuláše Zdenčayho, vice-bána horvatského Markoviče, barona Kulmera, generala Šimuniče, plukovníka Rastiče a nesčíslný počet přátelův a vlastenců, kteří všickni tak mnohými a stkvělými důkazy přízně, hostinnosti a vzájemnosti slavjanské mne poctili, že pobytí mé mezi nimi k nejkrásnějším dnům života mého přináleží. — Horvati jsou Špartanové slavjanští: silní, zmužilí, odhodlaní. Vysokocit národní povědomosti a slavjanské významnosti nikoho tak neoduševňuje jako tyto hrdinoslavy. Jim náleží ta krásná čest, že byli první, jenž se osmělili novoslavské vidy z duchovní říše do skutečného života přesazovati a vštěpovati. Tu žádný spisovatelský a učený aristokratismus, žádný monopol s literaturou a ideami, jako jinde: pravá národní a duchovní svobodná obec, jejíž účastníkem, ba i jen svědkem býti radost.

Digitized by Google

— Někteří namítají p. Gayovi přílišnou cti a chvály žádost; my na to odpovídáme: ve chvalitebných věcech chválu hledati chvalitebno jest; ve slávě a ve štěstí národu čest hledati čestnější jest, nežli na čest nedbati, jí necítiti a nehledati, aneb nečestnými věcmi se chlubiti. Ukázalť p. Gay dostatečně, že mu čest národu dražší byla než jeho vlastní, nebo ve dnech národního nebezpečenství, když optimistové mlčeli, odrodilci cizincům pochlebovali, chabí a klátiví zoufali, sami učení opustivše ožahavý skutečný život do útočiště starých časův se zabrali aneb do hlubin vděčnějších theoretických zkoumání se pohřížili: on do trpkého jablka přítomnosti zakousl a smělost měl bezprostředně a veřejně k národu mluviti, nedbav na mnohé cti utrhače a žalobníky své. Kdybysme my Slavjané měli národní Pantheon jako Římané a Francouzi anebo Walhallu jako Němci, já bych Gayovu podobiznu tam postavil a lípolistovým věncem hlavu jeho ozdobil. Jedno však jest, co každý Slavjan od p. Gaye příčinu žádati má, totiž, aby netoliko usty, penězmi, cestami, ale i pérem působil a krásným svým slohem své vlastence častěji obradoval.

Pán Gay má i znamenitou sbírku slavjanských starožitností, k. p. původní obraz Gunduliče, Georgiče (jenž o s. Pavlovi a ostrovu Mlětě psal), Petra Zrinského a jiných; pak staroillyrské peníze, na nichž vy-

Digitized by Google

obrazená první čtvrt měsíce se hvězdou; což za znak i mnohým horvatským rodinám šlechtickým posavad slouží. Na jednom takovém stříberném penízi stojí nápis:

Caesar Augustus,

a na druhé straně:

Virtus turb. illyricar.

Při spatření tohoto měsícohvězdového znaku vždy mi přišla mnohá místa z národních písní na pamět, kde řeč o měsíci a hvězdě, k. p. v serbské písni:

Mesec kara zvijezdu danicu atd.

Známo jest, že i Slavonia na erbě hvězdu má.

Mezi starými rukopisy u p. Gaye zanímal mne obzvláště: Zákon Vinodolský od r. 1288. Charakteristické pro náš národ jsou v něm dva články, totiž 2, kde toto stojí:

„Akoby ký vopil (upěl, křičel) v noči: pomagajte! terby ký čul a neprišal na pomoč, pak by se doznalo, da plati pene Gospodinu (gradskomu) Libar 25 a Cirkvi L. 25."

A pak pod číslem 11, kde toto stojí:

„Svakoj ženi je virovano od dobroga glasa."

Kdoby takovou člověčenskost a vzdělanost v oněch stoletích hledal? — Vinodol jest kraj v horvatském Přímoří.

Dne 15. září provozováno v divadle dva kusy, první: Seoská kuťa na drumu (selský čili venkovský domek na silnici) podle

Digitized by Google

Kocebua; druhý Ludost i ludoria, vesela igra podle Desagiera. Pán Skalac vynikal v obou komickým talentem; panna Veselova něžnými hnutími a posunky jako i líbeznou výslovností řeči illyrské. Ve spolku přátel řeč byla o zakoupení aneb vystavení nového národního divadla v Záhřebě: ačkoli o působení divadla na vzbuzování národnosti a vzdělávání řeči přesvědčen jsem, přece radil jsem, aby ty peníze raději na založení matice k vydávání knih a na museum k ochránění vlastenských starožitností obraceny byly, ať prozatím nynější stav divadla dostatečný jest pro potřeby přítomnosti. Poněvadž ale k tomu fond ještě malý jest, uvolil se ušlechtilý Gay k osobní cestě a sbírce k tomu cíli po celém Horvatsku.

P. Sreznievský podal nám zprávy o nynějším stavu literatury ruské, zvláště básnictví. Po smrti Puškinově vyniká v básnictví obzvláště mladík Chomjakov. Již předtím četl jsem od tohoto spisovatele básně, jmenovitě jeho Studnici, které se mi pro jejich živou obraznost, jejich vroucí národomilenství, jejich čistoslavjanského ducha velice líbily; chválí se i jeho Orel slavjanský, báseň ještě netištěná, v rukopisu obíhající. Dále zmínky a chvály zasluhují:

N. Gogolj, samotvorný a slohem i myšlénkami vznešený.

Digitized by Google

Alžběta Šachova vydala pověsti ve verších.

Spisováním románův proslavil se:

Th. Bulharin, rozmarný, neunavený.

N. Kukolnik, ruský Walter Skott.

M. N. Zagoskin a jiní.

Zpytováním starožitností a národních obyčejův obírají se:

J. Sacharov: Skazanija russkago národu 1841.

J. Boričevsky: Pověsti a podaje.

Jazykozpytci jsou: Pavskij, Žukovsky, Pogodin, Polevoj a jiní starší a čelnější literatorové krom toho vůbec známi jsou. Zvláštní pozornost zaslouží dobrodružná rekyně a spisovatelka Nadežda Alexandrovna Andrejovna Durová, jenž pod názvem: Kavalerist děvica svůj životopis sepsala a vydala v Petrohradě r. 1836.

Ptáno se mne ode zdejších přátelův i to: proč prej se já i nyní ještě více básnictvím neobírám? Ptactvo, řekl jsem já, jen v jarním a letním čase zpívá, v jeseni a v zimě mlčí; avšak chcete-li přece, tedy dejte mi, ne vlašské villy, ani francouzské Sanssouci, ani peníze a řády německých knížat, nýbrž jen potřebný k tomu čas, pokoj a chléb: a vyplním bohdá žádost Vaši třebas i v šedinách. Znáte zajisté dobře, že my jen laskavičky jsme na poli národu a literatury: žíti ale a jísti při

Digitized by Google

tom přece musíme, chceme-li pracovati, ať ani básnířům pečení holubové z nebe do úst nevletují. Vlachové chléb zovou p á n e m. Ostatně jak člověk tak i národ, po všestranné vzdělanosti dychtící, nic netratí i když poněkud poesii práznovati nechávaje jinými užitečnými věcmi se zanáší. Musa jest průvodkyně a přítelkyně života, nikoli jeho vůdkyně; ona jej okrašluje, ale spravovati neumí. Bezprostředním slovem i skutkem, obecnomyslností, obětovavostí a všelikým podobným působením na obraně a retě národu v nebezpečenství postaveného pracovati, tuším, není menší zásluha než zpívati. Co nám prospějí všecky naše básně, ztratíme-li národ a řeč? Těžkáť byla práce, do mrtvoly našeho národu, obzvláště česko-slovenského lidu, nového ducha vdechnouti, ať již puchem umrlčím páchla. Pouhé básnění, třebas i s Lumírovým hradohýbavým varytem a s Amphionovou kamení ku plesu přivodivší lyrou, k tomu nepostačovalo: potřebno bylo i jiných menších, pospolitých spisův a článkův vydávání a rozšiřování, všestranné dopisování, přemlouvání, knih ponukání, rozesílání a prodávání, ať knihkupectví nemáme; anobrž i cestování a pravotění se s odpůrci a jiné tisíceré prostředky a léky ku vzkříšení a oživení mumie národnosti. Kdyby lze bylo náš národ, a vůbec celý svět, samými toliko básněmi a knihami šťastným a moudrým učiniti: to by již dávno vrcho-

Digitized by Google

vatě býti musel. Moje kázně křičí mi z pulpitu co nevinný vezeň z temnice, prosíce mne o vysvobození a vydání jich na světlo: to však mne přece nezdrželo od cestování, ať o tom přesvědčen jsem, že živé slovo více působí než mrtvé.

Láska z obcování roste, říkali naši otcové, a též nám potřebí. Nenávidím ustavičné čmýrání se v zaprášených knihovnách, jako i pouhou školskou učenost a spekulativnost, kde, jako v německé filosofii, jedna nová soustava ustavičně druhou nahání a s trůnu svrhuje, a žádná se naposledy v životě nezakořeňuje, aby mohla květ a ovoce přinášeti. — A pak novonárodní idey musíme ne výhradně v jedné, ale v rozmanitých všemožných formách do života vnášeti.*)

V ten den před naším odchodem navštívili nás ještě dva klerikové ze semeniště, p. Valetič a p. Vrbančič, kteří nás česky přivítali a vůbec v české řeči ku podivu zběhlí byli, cvičíce se v ní společně každého týdne několik hodin. Jedno jsem litoval, že jsem p. Mažuraniče, tudy nemocného na venkově, spatřiti a poznati nemohl. Dne 16. září o půl desáté od-

*) Nemůžeme pochopiti, jako někteří Maďaři toto naše v Záhřebě pobytí na zlou stránku vykládati a jemu Bůh ví jaké protimaďarské zámysly podstrkovati mohli, ať zde o Maďařích a maďarštině sotvy slovo mluveno. Svůj pak národ navštiviti a o svém národu mluviti tuším není hřích.

Digitized by Google

jeli jsme ze Záhřebu; pp. Gay a Demeter rozloučivše se s námi již dříve v městě, opět nás, pěší předkem šedše, u Sávy překvapili. Byl to právě den jména mé dcerky Ludmily; oni i moji soucestovníci i já volali jsme: Živ ji Bůh! Ještě téhož dne včasně přijeli jsme do Karlovce (Karlstadt) a po umístění se v hostinci navštívili jsme čítovnu (skrovná, avšak dobře zřízená), pána Klobučariče, prozatímního městského soudce, a pány bratry Vakanoviče, kde jsme až do půlnoci štěbetali. I zde i před tím již v Záhřebě všickni zdejší vlastenci mne téměř omráčili a ohlušili otázkami: „Proč se slovenská šlechta od svého národu a své řeči vzdaluje a k jiným připojuje? Proč ona nejusilněji na zmaďaření Slovákův pracuje? Proč Slováci taková bezpráví snášejí, proč u trůnu pomoci nehledají? Proč nikdo ze Slovákův na sněmě se proti tomu nehlásil atd?" Milí pánové, řeknu, tohoť jsou mnohé a rozličné příčiny, já za nejhlavnější pokládám nedostatek národních škol a národního vychovávání u nás. Kdo zná stav Slovákův v Uhrách, pochopí, že to na sněmovní cestě učiniti nelze, ať Slováci tam žádných vyslancův nemají. Národ, který nemá práva národní vůli míti a příležitosti ji vysloviti, není ještě národem; vůli pak národu představují svobodně od něho zvolení a zplnomocnění vyslancové. — Náš lid je velmi chudý a znuzilý, a bez peněz nikdo kněz,

Digitized by Google

Ostatně se Slováci dosti hýbají a hlasův svých kde možno pozdvihují; nebo všecky brošurky a články v novinách proti tomu pocházejí od Slovákův. Čeho pak rozum nemůže, to čas léčí. Odplata za zlé i dobré i na chromém dojede. — Zde jsem slyšel mezi jinými i příčinu toho, proč na posledním břetislavském sněmu městům, více hlasův žádajícím, tato spravedlivá žádost odepřena: jeden z vyslancův maďarských totiž že prej veřejně to řekl: oni by zavraždili naši národnost, ať prej větší počet měst slovenský jest.

Několik dnův před naším příjezdem bylo zde ouřední vyšetřování a půhon pro pověstnou Davorii:

»Tko je rodjan Slavjan, rodem junak
Slavjanski, neka danas diže barjak u zrak« atd.

Maďaři udali žalobu u vyšších ouřadův proti této písni žádajíce potrestání jejího původce. Po mnohém slídění, kdoby byl jejím skladatelem, nalezeno, že ta píseň v rozličných předměstích a ulicech znikla, jeden verš zde, druhý tam atd., jak obyčejně národní písně povstávají. My jsme ji již v Záhřebě od řemeselnických učňův a tovaryšův večer na ulici zpívati slyšeli. Těžce to nesou Horvati, že Maďaři téměř každodenně proti Slavům mnohem urážlivější a nebezpečnější články, písně a knihy svobodně tisknou a rozšiřují: když pak

Digitized by Google

od Slavův něco podobného, aneb i jen obrana a odpověď vyjde, tu hluk a lermo dělajíce žalobami vrchnosti obtěžují. — „I nabiji tě, i plakať ti nedám." Jak utrhačné jsou písně Maďarův proti Slavjanům k. p. „Él Magyar, áll Buda még — Haldoglik a buta Tót (Žije Maďar, stojí Budín: umírá hloupý Slovák) atd."; anebo „Én szegény Tót legény Mindég krumpli atd.", které se veřejně na pešťanském divadle zpívají; anebo bezčelná truchlohra Gálova: „Svatopluk" anebo přísloví „Tót nem ember" — a přece kdy který Slavjan podal žaloby proti nim?

Ráno s ousvitem procházeje se po městě, přišel jsem na tržiště; jakový to nový nevídaný pohled! V celém náměstí stály v pěkném pořádku vedle sebe ženy, všelijaké věci, ovoce, mléko, sýr, huby atd. prodávající: ale při tom ani jedna z nich zde nezahálela jako u nás, nýbrž majíce obáslo konopí neb lenu o hlavu otočené a v ruce vřeteno, všecky pilně předly tak jako u nás na přástvách, a jen v tom okamžení příští přestaly, když někdo něco od nich kupoval. Již předtím spatřil jsem panny a ženy cestující aneb sousedy navštěvující, anobrž i pastýřky na poli příští: ale toto množství přadlic ve hromadě, jejichž hlavy v kužele se změnily, jest čarodějný výstup. „Hluboký vroucí citu pro domácí pilnost a domácí štěstí — tvé jméno jest Slavjan!" říkal jsem při tomto divadle s Kopitarem.

Digitized by Google

Méně zanímavý byl zde druhý pohled pro mne. Šedše do kavárny ku snídání, nalezli jsme u stolu tři hráče právě tak seděti a v karty hráti, jako jsme je včera při našem příchodu našli. Byl jeden Horvat mlynář a dva Němci kupci: hrali zde celou boží noc, hromady dvacetníkův před sebou majíce. V tom došla dcerečka asi 13letá řkoucí: „Milý otče! matka tě prosí, abys již domů šel!" Tento šílenec osupil se tak surově na toto nevinné stvoření, že s pláčem utíkati musela. Měl otec tento četnou, hlad doma trpící rodinu.

Z Karlovce do Rjeky (Fiume) vede krásná umělecká Maria-Luiská silnice, slavjanské, opravdu mistrovské dílo; vystavené od polního maršála, svob. pána Vukaševiče, začatá 1801, dokončená 1825, dlouhá téměř 80,000 sáhův. Škoda jen, že tato tak nákladná silnice záměru neodpovídá, nebo tak lidu a obchodu prázná jest, že jsme na celé té cestě sotvy pět kupeckých vozův, obilím a plátnem obtížených, potkali. Špatnějších hostinců v nikde jsme nenašli jako zde. I zde však, když jsme sobě vajce vařiti dali, slyšeli jsme moudré přísloví horvatské: „Vejce jednohodinné, chléb jednodenní, přítel třicetiletý jsou tři dobré věci." Kraj pahorkovitý, skalnatý, neourodný, němý bez ptactva a zvířat; sama cesta však přece utěšena, ať cestující vždy téměř po vysokých chlumích putuje a vůz jakoby v oblacích se vznáší. Pošt jest asi 12 na této cestě,

Digitized by Google

vesnice pak hlavnější: Stative, Netratič, Severin, Vučenic Selo, Skrad, Delnice, Merzlá Vodica, Jelenje, Kamenjak, Grobník. Každá míle země a každá vesnice oznamuje pocestnému, že se k jižnému podnebí a k nové, od posavadních cele rozdílné krajině blíží. Moře již nemůže býti daleko: rokle a prohlubiny, bývalá, ale nyní vyschlá jezera a celá tvárnost okolí to zvěstuje. Nyní asi hodinu před Řekou otevřelo se před námi oudolí, Horvatům a všem Slavjanům svaté; ono slulo někdy Jelensko, nyní Grobničko Polje, asi jednu hodinu dlouhé a půl hodiny široké. Zde r. 1242 nalezli divocí Tatarové svůj hrob pod mečem udatných Horvatův. Nesčíslné množství jich zde padlo; jedna polovice pole jest bílým drobným kamením pokryta, proto praví prostonárodní pověst, že toto kamení s nebe na tyto lidohromce padalo. Horvati chtějí zde pomník, tuto událost zvěčňující, postaviti a příštího léta šestistoletou jubilejní památku slaviti: tak jako to přítomného roku Čechové a Moravané na Hostejně učinili. Jako u Salaváru, tak i zde, s vozu sesedna uprostřed pole pozanechal jsem se citům a myšlénkám národním. Tak hrdá povědomost mne zde blažila, jakobych sám osobně v té bitvě byl přítomen býval, kterou Italie i Germanie, snad i Řím a Carihrad mongolské poroby zbaveny byly. U vesničky Dražice viděti ještě dva náspy čili šance, za nimiž tatarský tábor byl;

Digitized by Google

nad osadou Podčudnica jest pole, podnes tatarské grobiště zvané, kde dle národní pověsti nejvíce mrtvin tatarských pohrobených leží, mezi nimiž podobno i sám Batuchan, jenž v této porážce zahynul. Nemohli jsme však zde bolest, ba věru hněv náš nad tím utajiti, když jsme slyšeli, že téměř všecky zde nalezené starožitnosti: zbroje, přílbice, peníze, popelnice, sklenice (ještě vodou k pití naplněné) atd. do ciziny se prodávají a ven z vlasti vynášejí. Proč bratří Horvati nemyslejí na založení vlastenského museum? U Chlumu (Kulm), u Lipska a jinde viděl jsem nádherné pomníky bitev, v nichž nedávno křesťané bratry křesťany zbili; naši Slávové cizí zásluhy a muže plnou hubou obdivují a oslavují, jen k našim nejvlastnějším zásluhám a mužům jsme nevděční, utahujíce i mrtvým, co jim náleží; a při tom se ještě horšíme, uzříme-li, že jim cizinci pocty a památky dělají. My všudy pozdě přicházíme, všudy jsme poslední, ku všemu jsme slabí. Když já do země smutně hledě v těchto a těmto podobných myšlénkách hluboce pohřížen jsem byl, hůl má v ruce, sama sobě zanechaná, ve drobném tomto písku sem tam hravě ryla a jakési hakybaky dělala; procítiv pak a k sobě přišed, nemálo jsem se uleknul vida a čta co hůl ta nevědomky na této písečnaté půdě napsala. Stálať tam totiž velikými literami vyoraná ona žaloba Dobrovského:

Digitized by Google

„Wir uneinigen Slaven!“ Neměv více času k setření a rozhrabání těchto run, nechal jsem je tam co grobnický pomník.

Byloť již pozdě večer, když jsme do Merzlé Vodice přijížděli: z daleka zaslechneme neobyčejné pokřikování z hostince. Všedše tam, uvidíme vozataje a jiné pocestné vůkol stolu hrstí silně o stůl bíti a prstův hned více, hned méně vystřených ukazovati, ant při tom náruživým okem všickni na to hleděli náramným a smíšeným hlasem volající: cinque, jiní sette, jiní otto, nove atd. Jest to vlašská hra Alla Mora jmenovaná, poněvadž původ svůj od Mouřenínův čili Arabův má, kteří ji do Španělska přinesli. Tato hra po celé Italii, anobrž po všech jižných krajinách obyčejná jest, ona zavdává příčinu k nesčíslným různicem a skutečným vraždám. Jest to hra bezduchá: a přece je-li sázka veliká pro rychlé hrání za hodinu z boháče žebráka činí. Při osadě Kamenjak pili jsme vodu z cisterny strojně udělané, do níž se déšť a voda se skalnatých pahorkův shromažďuje. Se chlumův a výšin tohoto okolí uzříti již místy sivé moře, nad jehož vodami bčloplachetné lodě co holubice se vznášejí.

Digitized by Google

HLAVA IV.

Pomoří.

Rjeka — Velja — Čičové — Terst.

Přes hrůzy plné romantické skalostěny a propasti vede cesta do Rjeky. V zahradách viděti pod širým nebem smokvy (fíky), vavříny a jiné jižné zrostliny. Rjeka potok vytéká z pod ohromného skaliska asi půl hodiny od města. Město Rjeka, latin. flumen S. Viti, aneb Vitopolis (sr. Svatovít), jest čisté, živé, klassickými pozůstatky vzácné. Ve starých časích slul tento kraj Liburnia, u Caesara Oenotria. Záliv pak tento čili klíč moře sluje nyní Golfo del Quarnero čili Carnaro (sr. Krain Krajinci), ve starých pak časích slul Sinus Hanaticus čili Heneticus (sr. Sinus Veneticus a Mare dei Schiavoni): všecko jména na náš národ se vztahující. Zdejší Slavjan, pán V. J. Medanič, advokát a patricius v městě Rjece, přijal nás netoliko s pohostinstvím ve příbytku svém, ale i sprovázel nás jak v městě, tak i v okolicech jeho. Vlašská jídla zde jsme ponejprvé jedli, jako polentu, želvy, morské raky a ryby. O rozhlášené polentě já předtím kdo ví jakové představy jsem sobě tvořil; sotvy ale že jsem ji uzřel a okusil, aha! řekl jsem: Kaša mať naša

Digitized by Google

a polenta její dcera! A tak jest ve skutku, polenta (sr. puls pultes) nic jiného není, než staroslavská kaše, původní oblíbené jídlo Slavjanův, paběrek po Slavo-Venetech v Italii. Před domem p. Medaniče činí vysoký kamenný sloup, na jehož vrcholku vlaka čili korouhev (něm. Flagge, šved. Flagga, holand. vlagghe) vlaje; v prostředku vyřezbován s. Vít s kohoutem, u spodku pak tento nápis:

Numine sub nostro tute requiescite gentes,
Arbitrii vestri quidquid habetis erit.

V městě mezi domy jsou ještě zbytky z římské brány (Arco Romano); jsouť to balvany skal, jak se zdá, bez malty spojených. Na hoře kalvarské pak truchlejí zbořeniny onéno zdi, která římskou říši na východní a západní dělila, táhnouce se až ku Grobníku a dále do Krajinska. V Rjece musí již slavenština zápas vésti se sokyní svou vlaštinou; vesnice okolní jsou sice všecky slavoillyrské, i v Rjece obecní lid a někteří horlivější vlastenci mluví naši řeč: ale v tak řečených vzdělanějších domích a při ouřadech všudy se vlašský jazyk ozývá. Dáno kohoutovi hřadu, a on chce věži. — Jsou sice zde slavoillyrské, velkokupecké rodiny, majitelé morských korábův jako: Benetič, Cirkovič, Cosulič, Milašovič, Vičulič a jiné, ale bohužel, dítky v jejich domích již vlaštinu štěbetají. Ve chrámě sv.

Digitized by Google

Víta káže se i zpívá v každou neděli horvatsky. Serbská církev, jejíž knězem jest dv. p. Jovetič, počítá již toliko 52 duše: muž tento naříkal nám velice na klesání zde naší národnosti a řeči. V guvernialním palácu stojí na tabuli jména všech advokátův v Rjece bydlících napsána, byloť jich 12, mezi nimi 6 slavjanská jména nesoucích. Tam jsou i obrazy gubernatorův všech, od r. 1777 byloť jich 7. Navštívili jsme i školu maličkých dítek, kde dvě učitelkyně všecko po vlašsku učily. Proč pak není zde slavská řeč uvedena? ptal jsem se, a pán Medanič na to: bylyť prej dlouho o tom hádky mezi měšťany, mezitím prej gubernium v to se zamíchalo a žádalo uvedení maďarštiny do této školky. Aby se měšťanstvo tomu vyhnulo, vyvolili všickni raději vlašské učitelky. Tím jste se věru nedostali pod střechu, ale z deště pod žlab, odpověděl já. To se vše časem napraví a nahradí, řekl náš přítel; k čemuž já přidal: Co jednou k srdci přivřelo, zvláště ve mladosti, škrab jak chceš, třímá se, aspoň škvrnu na vždy nechává. — I o národnosti a řeči platí to přísloví: Již je to tam, co vlček ham! — Na průčelí chrámu s. Víta vezděna jest veliká železná, z děla sem vystřelená kule, pod níž tento letočetný nápis:

Ista Dabat GaLLos puLsVra hInC AngLIa poMa.

Digitized by Google

S. Vít jest patronem tohoto města, jako i mnohých jiných ve Krainsku, Štyrsku, Korutansku, ať Slavové k tomuto svatému jakési předmilenství mají, pocházející ještě od jejich pohanského Svatovíta. Tolikéž i chrámův s. Hieronymovi zasvěcených veliké množství ve zdejších slavských krajinách, z nichž jeden i v Rjece stojí. Anobrž i v Římě jest chrám „S. Giorolamo de Schiavoni", jenž r. 1450 pod papežem Mikulášem V. od Slavjanův před Turkem utíkajících vystaven byl.

Hned po příjezdu našem do Rjeky pospíchali jsme moře pozdraviti na tak řečenou paladu (snad od palus) čili násyp do moře běžící, kde lodě připlavují, aby tovar nakládati neb skládati mohli. Zde jsme spatřili dvě mladice krajinské, tak krásné, že všickni divači více na ně, nežli na lodě a moře hleděli. Byly v národním měšťáckém oděvu, snad sestry, jedna ušlechtilejší nežli druhá. Zde jsem cítil pravdivost oněch národních přísloví, z nich jedno říká: „Od nékdaj Ljubljanke so lépe slovele", a druhé: „Nema pucu (děvku) nad Krajnicu." Zpozorovavše tato nevinňátka, že oči mnohých na ně obraceny jsou, zmizely v městě jako laňky v lese.

Téměř do půl noci procházeli jsme se pod hvězdojasným nebem v městě a na morském nábřeží, kde množství osvětlených lodic rybářských, rybarice zvaných, sem tam se tou-

Digitized by Google

lalo. Asi o 11. hodině zavzní na jedné lodi silnohlasný ale truchlivý zpěv dvou rybářův:

»Čudila se Lika i Karbava,
Što govori Bugarine Sava,
Kudi pleme Frankopanoviča
I viteza Bana Zrinoviča.«

Milý Bože! řeknu já s podivem, totě píseň z Kačiče! Arciže, dí p. Medanič, to nic nového a podivného není: náš lid, jmenovitě rybáři z ostrovu Velje, všechny ty písně znají a zpívají obzvláště ty, které se vztahují na jejich nezapomenutelného pána a dobrodince Frangipana a jeho rodinu. Byl' Frangipan, ač původem Vlach, přízniv Slavům. Od Rjeky asi půl hodiny leží na vrchu T e r s a t, někdy hlavní město Liburnie (Tersactum), nyní hrad, Frangipanům přináleževší; zde viděti jejich erb, na němž dva lvové c h l é b l á m a j í. — Zde se chová i pamatný Marengovský sloup, někdy ke cti Napoleonovi na poli Marengo postavený, od Nužana koupený a sem přenešený.

Přístav Rječanský, Čtyřicátka (quarantana) a nemocnice jsou od města malou hodinu vzdáli; nás, právě jak jsme tam došli a vůdce náš bránu ku přístavu vedoucí otevřel, přivítala mořská bouře a vlna o skalní břeh udeřená co věže do vysoka nad hlavami našimi vydmutá, málem že nás strachem předěšené

Digitized by Google

neuchopila: odešli jsme sice zdraví, celí však ukropeni. Uprostřed dvoru stojí sklenná kaplnka, aby všickni v kontumaci postavení na službách božích podíl bráti a kněze viděti mohli. Ve přístavu tomto byl nyní jediný koráb s korytnačkami čili želvami, jenž z Korfu sem připlul. — Zde jsme potkali na cestě i vesničanky víno do Rjeky nesoucí a sice v kožených vřecech (pytlích), tak jako jsou naše dudy.

Něco dále, asi dvě hodiny, jsou ostrovy: Krk čili Velija Otoka (snad velký ostrov, vlašsky a lat. Veglia); Ozero (lat. Absorus, Absyrtis) a Čres čili Cres (lat. Cherso), jenž někdy Absyrtides insulae sluly, poněvadž prej dle řeckého bájesloví Medea s Jasonem utíkající zde bratra svého Absyrta, ji pronásledujícího, zavraždila a kusy těla jeho rozhazovala, aby otec sbíráním jich zaneprázněný jí dostihnouti nemohl. Kdo pochopí, jakové city a myšlénky tyto klassické ostrovy ve mně budily? Velja, Ozero, Čreza sousední Lusin Luzin, Rab (Arbo) atd. jsou prastará slavská, u klassikův zpomínaná, s řeckořímským bájeslovím a národem se stýkající jména, jejichž obyvatelé nepochybně Venetům (od nichž Benátky) nejen sousední, ale i pokrevní byli.

Hlavní město na ostrovu Velja jest Hrad aneb Krk; celý ostrov rozdělen jest na 4 ouřady (podesta, Velja, Baška, Dobri-

Digitized by Google

ňo a Omišal); a na 3 dekanaty: Velja, Vrbnik a Dobriňo. Biskup bydlí v Krku. Na celém ostrově Velja panuje v náboženství glagolština, jen málo církví jest, kde se v latině slouží. Kněží jest zde velmi mnoho, v Bašce asi 30, v Omišlu 10, všickni glagolité, kteří mimo čtení mše téměř nic jiného nedělají. Knihy glagolitické tisknou se v Rjece latinskými písmeny. Nejznamenitější místa jsou: Omišal (genit. Omišla, vlaš. Castel Muschio), Vrbník (Verbenico), Baška (Besca), Ljubnja (Libnia), Dobrinjo (Dobrigno), Jezero, Šužan (Susana), Mikolice (Micale), Dobašnica, Polica (Poglice), Kornič (Cornicio), Punat (gen. Punta, Ponte), Čubranič (Chiubranicio), S. Vít, Milešič, Gorica atd. Nejvyšší vrch, mezi Puntem a Baškou, sluje Trškavac, z pod něho valí se potok Rika. Jména ostatních vrchův a pohrbkův jsou: Belove stene, Prisliv, Ochot, Zmina, Kunjalobor, Kušný, Strinac, Supljak, Černikovo Čelo, Japleniště, Samotvoriškovo, Orlje Čelo, Lipica, Organ.*)

Zde klademe i několik Veljanských krajomluvův: beštran Epheu, břečtan; betež-

*) Modlitba Páně u Veljanův takto zní: Otče náš ky jesi na nebesech; Svetí se ime tvoje; Pridi krajevstvo tvoje; Budi volja tvoja, kako na nebu i na zemli; Kruh náš svachdanji daj nam danas; Odpusti nam duhe naše, kako i my odpušťamo dužnikon (tak, místo om) našin (tak); i nauvedi nas u napast; i izbavi nas od nepriazni. Amen.

Digitized by Google

ný nemocný tak i horvat.; Blagdan svátek, blahý den, sakdan, svakdan vezdejší den; bura bouře, srov. vlas. bora; burica nádoba k nošení vody; cesta i testa cesta, užívá se až do Špletu, kde put začíná, (cesta testa snad od tesati, totiž stromy a kroviny v horách, aby průchod byl); cuda množství, zástup, cuda ljudi; čijový čí? devica služka, děvka; hromača malá zeď, ohrada; hubno, serb. huvno humno; koludrica mniška, sr. kaluger kaluděr; orech (ne ora jako u Serbův); samaň sněm, roční trh, sopac hudebník, sopile píšťala; storiti stvořiti, činiti; talikais tolikéž, serb. takodjer; travkati bleptati, zle mluviti; Vazan Velikánoc i u Krajinců, sr. Vesna; vrgan pluh; zakar nač, k čemu? atd. Z přísloví prostonárodních: Tanje zameš, výše nosíš (Čím méně vezmeš, tím více nosíš). — Ča ste vy: ljudi čili Baščani (Baška ves)? (sr. čes. Všudy lidé, v Chomoutově Němci). Zvláštnosti veljanského nářečí jsou budoucí čas: budu spati (ne oťu, aneb ťu); ve třetí osobě množ. počtu du; k. p. dadu dají, slavidu slaví atd.

Oděv Veljanův dělí se též od jiných sousedův jak barvou, tak i krojem. Vrchní roucho černé jest u všech, u mužův i žen, u mladých i starých, záležející z tenkého a řídkého sukna čili z harasu, k jehož shotovení a tkání zvláštní dílnu na ostrově mají a kte-

Digitized by Google

ré zde sluje bedena (sr. Wenden?). Částky mužského oděvu jmenují se: Klobuk, Jaketa (kabát krátký), Kotéga (jaketa kožešinou podšitá), Kamižot (letní jaketa, sr. komže, camisium), Gati, Bregeše, Brenevreke (Hosen), Postoli (strevíce, škorně, sr. čes. postoly). Částky ženského oděvu jsou: Rub (šátek ku zakrytí hlavy u žen i panen), Stomanja (košile), Župica (sukně), Poravnici (poramnici, od rameno, traky, na nichž župice visí), Pas (Gürtel), Choljevy Holjevy (punčochy), Rekině (náušnice, z vlaš. orechino), Podpetak (ohyb u spodku sukně, der Absatz), krana (parta), Tesnek Tesnjak (kabát červený pro mladé nevěsty), Suknica (jaketa mužům i ženám společná). — Vůbec se mluví, že původ a příčina této černé barvy v nosivě Krčanův jest známá nešťastná smrt hraběte Frangipaniho, od kterého času prej, co jeho poddaní za ním truchlejí a smutkové roucho nosí. Ale my o tom na cele jiné myšlénky jsme přišli, zvláště když jsme tuto černou barvu zase i v Benátkách co panující, anobrž jakousi přednost a původčivou svatost mající spatřili. Známoť jest, že i v Benátkách původní a nejstarší rodiny čili nobili od jakživa černým rouchem oděni byli a jsou, anobrž i ty gondolky nejen zcela černou barvou olíčeny, nýbrž i černým suknem veskrz vyloženy a pokryty jsou, tak že na způsob

Digitized by Google

rakve vyhlížejí. I Slavjané ve Krajině, v Istrii a sousedních okolích nosí vrchní šat a nohavice z černého aneb náčerného sukna, ženštiny pak černý rubáš čili sukni z černého sukna čili z mezulanky, tak jako obyvatelé Krku. Tak i Bodřičtí Vendové, sr. Burmeisters Obodriten — Wenden, Rostock 1840, str. 26. „Schwarz ist bei den Wenden die Lieblingsfarbe.“ Naším zdáním má se původ tohoto prastarého obyčeje a černého oděvu výše hledati. Již Scymnus Chius, asi 90 let před Krist. živší, toto píše (viz Lucii de Regno Dalm. et Croat. p. 14):

Sequitur mare quod Adriaticum vocant,
Ibi insulas similes Cycladibus obtinet,
Quorum quidem alias nuncupant Apsyrtides,
Quinquaginta autem oppida
Venetorum in intimo recessu sita sunt,
Venetos sequuntur Thraces, Istri uti vocant,
Juxtaque eos duae sitae sunt insulae.
Olimque contigisse nonnuli asserunt
Incendium Phaëtontis haec circa loca,
Ideoque turbas incolarum omnes adhuc
Incedere atra veste et habitu lugubri.

Poněvadž řeckořímský Apollo (a Phaëton) stejný jest s indickým bohem Kršna, jenž byl bůh Višnu v osmé avatare; poněvadž skutky a bájesloví obou co stejné a jen tu i tam místnostmi pozměněné splývají; ať jméno Kršna to znamená co černý a sám

Digitized by Google

Kršna v černé postavě se vyobrazuje, Kršnaité pak jeho ctitelé jemu ke cti nejraději černým rouchem se odívají; poněvadž Kršna jináče i Govinda, t. j. Hovado čili Vůl, Vol, Vel, Volos, Veles se jmenuje, že krávy pásl a vůl jemu svatý jest: proto za to mám, že to černé roucho našich Krčanův čili Veljanův ještě indického původu jest a na modlu Kršna se vztahuje. Samo indické Krš-na a jméno ostrovu Krk Krčan zdají se jeden kořen míti, tak jako i crn, čern, čára, čárka, vind. čerka, anobrž i kruk, krkavec (tak jako vrána a vraný); k tomuto kořenu Krš-na patří i naše krs, krš, kres, okres, okršlek, kresliti, krása (t. j. kresy a čárky na těle, jako divochové obyčej mají). Druhé jméno ostrovu Velja pošlo buď od vel-ký, veliký, buď od Vol, Vel, Veles, Volos, Vůl, tak jako nedělja od děl, dělati. — Anobrž i bájka o pádu Phaëtonově nalézá svou obdobu a jako matku v indické o Kršnovi a Sektasurovi, sr. Dapper I. 93. »Sektasur verwandelte sich in ein artiges Wäglein und zwei weisse Ochsen mit vergoldeten Hörnern. Eine Bauernfrau besuchte die Mutter des Krischna, trug den Krischna aus Liebe zu seiner Schönheit und Freundlichkeit auf den Armen und setzte ihn in den Wagen. Sektasur verliess die Erde und flog mit dem Kinde, Ochsen und Karn in die Luft. Als Krischna sich in der Luft

Digitized by Google

befand, nahm er eine grosse männliche Gestalt an sich und trat dem Deyt so gewaltig auf das Herz, dass er seine Seele in der Luft liess und der Körper zu taumeln begann, Krischna setzte sich auf den leblosen Körper, welcher einen so entsetzlichen Fall that, dass die Erde davon erbebte«. Tak i Phaëton. Komuby se tato dohádka příliš smělou býti zdála, ten nechať považí, že lid těchto krajův do dnešního dne Indii v národních zpěvích zpomíná a oslavuje, jako na př. v následující, i ve Vukově sbírce 1841, str. 489 tištěné písni:

Pocmilio sitan bosioče:
Ticha roso, što nepadaš na me?
Padala sam za dva jutra na te,
Ovo sam se bila zabavila
Gledajuči čuda velikoga,
Ďe se Vila s orlom zavadila
Oko one zelene planine:
Veli Vila: »Planina je moja!«
Orle veli: »Nije, nego moja!«
Vila orlu krila salomila.
Ljuto cmile tiči orloviči,
Cmile ljuto, jest im za novolju;
Těšila ich tica lastovica:
»Ne cmilite, tiči orloviči!
»Poveščču vas u zemlju Indiju,
»Ďe štir koňu raste do koljena,
»Dětelina trava do ramena;
»Otkle nikad ne zalazi sunce.«
Po tome se tiči utěšiše.

Digitized by Google

Při slovích oné Kralické písně, jejíž konec takto zní: »Poď za mene Vilo — Kod moje teš majke — U ladu sediti — Tanku svilu presti — Na zlatno vreteno —« učinil již Kopitar tu otázku: »Deutet diese Situation nicht nach Indien? Viz Wiener Jahrbücher d. Lit. 1825 B. 30, str. 163. A srbské Piesme od Vuka 1842 I. 42. — I název Vazan, Vasan, Velikounoc Krčanům značí i jest indické Vasant Vasanti, srov. Bohyni Slávu str. 323. Proto k želání jest, aby se čím dříve ve slavjanských krajinách a školách vedle klassické řečtiny a latiny i klassický sanskryt a indičtina co řádné studium přednášely a naše mládež aby vedle Homera a Horace i Valmikiho a Viasa, vedle Herodota a Cicerona i Vedu, Šastru, Sakontalu, Bhagavatu, Puranu a jiné indické klassiky v rukách nosila. Jakové nové světlo dostala by odtud naše historie, mythologie a celý národní slavský život, jehož kořen v té půdě vězí! — Ale wir uneinigen Slaven! — naříká Dobrovský.

Na ostrově Črezu (Kerso) u Faresiny a Dragošič jest úžina mořská mezi tímto ostrovem a Istrií, kde u břehu moře na vrchu Morljackého zálivu leží město Labin, lat. Albona, asi čtyři míle od Poly. Labín byl mně již v mé mladosti památným proto, že se zde narodil muž, Slavjan a protestant aneb raději spolureformator, k němuž zvláštní uctivost já

Digitized by Google

veždy cítil jsem, totiž Matěj Frankovič Vlach, lat. Flacius Illyricus. Muž tento, po Husovi, Luterovi a Melanchtonovi největší bral podíl na reformacii, má nesmrtelné zásluhy o církev evanjelickou a přináleží vůbec k nejučenějším spisovatelům. On zde spatřil světlo světla r. 1520, z otce Ondřeje Vlacha a matky Jakoby roz. Luciovy. Prvotinám umění doma od otce vyučen, potom do Benátek poslán byl k Janu Egnatiovi, jehož škola vedle náměstí S. Marka byla. R. 1537 ode vstoupení do mnišského stavu Baldem Lupatinem odveden, šel do Němec, kde v Tubinku u krajana svého, Matěje Garbiče, řecké řeči professora, bydlel. R. 1541 ve Vítoboře (Wittenberg) slyšel Lutera a Melanchtona, hebrejštině a řečtině soukromě učil; r. 1544 tam veřejným professorem učiněn. Po zniklých v Německu vojnách byl v Brunsvíku, v Děvíně; r. 1557 povolán do Jeny ku zřízení nové školy; odtud do Řezna odešel, pak do Antwerpu, Štrasburku, Frankobrodu nad Mohanem, kde r. 1575 umřel. Psal výše 30 rozličných, větších a menších knih, mezi nimiž památnější jsou: Catalogus testium veritatis: Argentinae 1562. Jeden exemplář tohoto díla nalézá se v universitské knihovně v Pešti, na jeho první straně dole tato, vlastní rukou spisovatelovou napsána slova jsou: »Pietissimo viro D(octori) M(edicinae) Bartolomeo Schobero, suo Dno et fratri in Christo clarissimo

Digitized by Google

Matthias Flacius Illyricus.« Odkudž patrno, že tento ex. darem poslán ode spisovatele Šoberovi. Druhé jeho památné dílo, jehož on netoliko původcem, ale i nejpilnějším dělníkem byl, jsou Centuriae Magdeburgicae, tento zázrak lidské učenosti a pilnosti, o němž Quensted, in Vitis Viror. illust. praví: »insigne illud opus et quale pristina aetas nunquam viderat.« Sepsal dále: Tractatus de sermone Sacrarum literarum, Magd. 1551. De Materiis et metis scientiarum atque erroribus Philosophiae in rebus divinis, Jenae 1550 atd. Muž tento bezpříkladné činnosti, jejž Czvittinger »Slavum famigeratissimum« nazývá, ustavičné strky a tepy nelítostivého osudu zkušovati musel, protože od Němcův přeznán byl dílem z obyčejné jim národní k nám nenávisti, dílem pro malicherné křehkosti, jichž žádný prost není, zvláště pro jeho domnění o hříchu, že tento prej při člověku ne případný, ale podstatný jest. Jeho stoupence jmenováno Flaciani. Sám jináče tichý Melanchton nemohl Němce ze sebe vyzuti soudě o mužích slavenských, nebo našeho Frankoviče přezýval »ještěrkou slavenskou (echidna illyrica).« Jináče o něm jiní soudili, na př. Quensted, v dotčené knize: »Flacius bohoslovec, předešlého století Origenes. Církvi Kristově dobrou a věrnou službu prokázal.« Thuanus Hist. I. 61. »Flacius největší mezi protestanty hojovník proti papežské důstojno-

Digitized by Google

sti.« Richard Simon Hist. Crit. V. T. »Flacius velikou sobě spisy svými slávu získal, obzvláště knihou Klíč Písma, která rovně protestantům i katolíkům užitečna jest.« Nejškaredější, pravě nelidská a nekřesťanská nevděčnost a zaslepenost německých luteranských knězův byla to, že jemu ke smrti pracujícímu velebnou svátost odepřeli. Matěj Vlach byl snad první mezi učenými našeho národu, jenž se co Slavjan k jinokmenným bratrům a Slavům hlásil a v dopisování s Poláky i s Cechy stál, srov. Lasického K. 7, 21. Jméno Frankovič pošlo snad ze jména Brankovič. Slovo Vlach znamená u Turkův a Bosňákův tolik co křesťan; někteří z rodu Brankovičův přestoupili k muhamedanství, jiní zůstali křesťané, odtud snad příjmení Brankovič Vlach. V Labíně se až posavad rod a jméno Frankovičův nachází, z nichž jeden František Frankovič kanovníkem. Se mnohým dotazováním hledali jsme v těchto krajích dostati obraz Matěje Frankoviče, chtějíce památku jeho ve Slávii obnoviti; ale najíti nikde jsme nemohli.

Slavný římský amphitheater v Pole, z něhož již jen zrutiny viděti, jmenují zdejší Slavové Divičem, snad od diviti, dívati se, jako naše divadlo. Počátek jedné naň se vztahující písně takto zní:

Digitized by Google

»Ai Diviču, bijeli gradine
Na tobe je toliko bolkuna (pavlač, okno),
Koliko je u godini dana,
Tebe jesu Vile ugradile
Ugradile v jednu temnu nojcu atd.«

Jako vůkol Rjeky a na sousedních ostrovích v zálivu morljackém a ve kraji istrianském bujný život slavský věje a poutníkovi radost národní působí: tak naproti tomu na severné straně ku Krajinsku, zvláště na cestě do Terstu, spatruje oko jednu uschlou zanedbanou haluz slavjanského kmene, nad kterou lidomil hluboce zalkati musí, a totoť jsou tak řečení Čičové aneb Ťiťové, jejich kraj čičevské pole. Sotvy že jsem vstoupil na toto pole a mezi tento lid, přišlo mi bezděky na um potvrzování některých horvatských starcův v jednom přátelském spolku ujišťujících: že maďarský živel není Slavům tak nebezpečný jako německý, že onino veřejně a hrubě, tito tajně a vlídně podkopávají, kde jen mohou, naši řeč a národnost. — Čičové bydlejí od Rjeky až ku Terstu ve vesnicech S. Matěj, Skalnica, Lipa, Pasjak, Novýhrad, Obrov, Materia a jiných roztroušených osadách a domích aneb raději katrčích. Okolí neveselé, půda holá, kamenitá, neplodná. Nikde žádné školy; jejich chrámečky jsou našim chalupám podobné, i to zřídka se vyskytající; na průčelí chrámu dvě břevna aneb skály, mezi nimiž zvonek visí. Bylať neděle, ani v tomto dni

Digitized by Google

nejsou lidé tito čisto oděni: vše černé, špinavé. V Lípě vešli jsme do několika sedláckých domův; tu bída a hrůza! Nejen žádného stolu a lavic, ale ani pece ani kuchyně, ani ohniště, ani postelí. Jedna díra, oknem zvaná, osvětluje tuto temnici. Na zemi před příbytkem pahřeba ohně, nad nímž kotlík zemčat plný, vůkol sedící otec, matka a dítky. Více a tráplivějších žebrákův nikde jsme nezkusili jako v tomto kraji; celé houfy malých i velkých dítek pronásledovaly náš vůz s vykřikováním: »Bog im da sreću a zdravlje, ako mi šta šenkaju.« Čičové jsou lidé nazvíce slabé postavy, hubeného těla, osmahlé barvy; mnozí se zaneprazňují pálením uhlí, které do Rjeky přiváželi na prodaj; neouroda a hlad působí, že tytýž i na loupež se dávají; mluví s malou odličností krajinské nářečí; jejich zpěvanky čili světské prostonárodní písně slují bugary, jakož se i u jiných Illyrův jmenují; naším zdáním od jmena Bulhar, serb. Bugar, franc. Bougre t. j. kacíř, neznaboh (kacírství Bogomilův v Bulharech zniklo): a tak tedy bugary bulhary znamená kacírské, nesvaté, světské písně. Klademe zde několik slov a vlastností čičevského nářečí:

Bat batič kladivo; brnavreke nohavice (tak i bulh.); cesar císař; dretva dratev; drev pohl. muž. dub; jažlica spinka, jehlice; chlapac chlapec, sloužící; klembasa klobasa; košuja košile; kres svatojanský

Digitized by Google

oheň, vájanek; krožak kabát; oklop ručnice; päs, cucák, brek pes, štěně; pejati místo peljati vésti; perilka pradlí, práčka; planina rovina; postol obuv, škorně; srajca ženská košile; stjucati štkáti, schluchzen; sudár šátek na hlavě; škuja díra skulina; taljuga vůz taliga; vidalice u Slavoncův dvojinka, hudební nástroj, dvě píšťaly rozličného znění; vretja vrece, pytel.

Císařovna Maria Theresia, obrátivši zřetel svůj na bídu tohoto lidu, některé osady z nich do Banatu přivésti dala ku obdělávání tam ourodného pole: osadníci tito ale takovou tužbou prej po své mizerné vlasti zachváceni byli, že opustivše bohatý Banat ke svým skalinám a trninám se opět vrátili. O původu a významu jména Čič rozličná jsou zdání; Valvasor je podle starého obyčeje hned od Mojžíšových Chetim Chitim, hned od Skytův a Japanův; Schönleben od Valachův, jiní od římského Titia atd. odvozují: my Čič za pravý prastarý slavjanský kořen držíme. U Hacqueta I. S. 65 slují Čičové i Pinčehene, proč? neznáme.

V sousedství Čičův bydlejí Čiribirci, jež někteří za větev cikánův, jiní za Zakulatův sedmihradských vyhlašují: co do vzdělanosti s oněmi do jedné vrstvy náležejí.

Od Materie přes Kosinu a Bazovici přijde se na vrch Kluč čili Klič, s něhož výhled na moře a město Terst. Celé krásné okolí

Digitized by Google

města Terstu starými slavjanskými jmény se ozývá: zde Občina, tam Dolina, tu Lipica, tam Prosek. Tresti však čili třestiny, trstiny, od níž by se město Terst jmenovalo, nikde jsme spatřiti nemohli; proto a pro položení města při moři, kupectví a trhům příznivé, více se nám líbí odvod od trhu tergoviště, ať i latinský nejstarší způsob psání tohoto místa jest Tergeste. Tuto dohádku potvrzují i historická svědectví, ať u Appiana in Illyr. v některých rukopisech stojí Torgium, v jiných Tergiton, v jiných Tergestum, jako totožná jména; srov. Schönleben, Carniol I., str. 109. Sami Horvati u Drávy říkají terstvo místo tergstvo, to jest trhování, kupectví, odkud Terst přirozeně povstati mohlo. I v sousedním Krajinsku jest město Teržec, Tržec (Neumarkt). Jakový to rozdíl mezi Rjekou a Terstem! Terst jest nyní po Hamburku nejkupečtější město přímorské. Velmi nás překvapila ta okolnost, která se mezi životem pešťanským a tersťanským nalézá. Tam i zde mladost, čestvost, výstavnost domův; tam i zde staré a nové město, tam i zde nenasycené shánění se po zisku a penízech: jen že v Terstu všecko na vyšším stupni. Krásněji dlaženého města nikde jsme neviděli: loket i dva dlouzí a širocí čtverhranní kamenové slouží celému městu za dlažbu. Jako v Pešti kopy dyní, tak zde kopy laciných pomerančův a citronův po ulicech nahroma-

Digitized by Google

děno. Ovoce, hrozny, zemčata a jiné věci prodávají se zde podle váhy. Poněvadž jasný a teplý den byl, koupali jsme se zde v mořských koupelích, odkudž na lodici ku světlárně (majáku, Leuchtthurm) plavili jsme se. Jest to nová, 18 sáhův vysoká věže u moře u jejíhož vrcholce 32 kahancové v noci zapálení a ustavičně se točící, a tím zjevující a opět skrývající se, aby tím od jiných nepohnutých světel rozeznáni býti mohli. — Takové lodice čili čluny slují zde batello, každá z nich má svého svatého, jehož obraz zde vymalován anebo přivázán a podle něhož i loď se jmenuje: naše slula San Floriano. Slovo batello, franc. bateau, angl. boat, belg. boot, srovnává se tak s naším búda, budka, budova, jako gond gondola s naším kuťa kot kotec koč, konda (Orekonda). Pantomimické hry, jako v celé Italii, tak i zde oblíbeny jsou. Provozování nejen veseloher, ale i truchloher protkává se téměř veždy pantomimickými představami, k nimž Vlach přirozenou nesrovnatelnou schopnost má. Jako se nám v amphitheatře pantomimika líbila, tak ve velkém divadle provozování zpěvohry Zampa dosti podlé bylo, zvláště proto, že role mezi osoby nebyly dobře rozděleny. Kdo Zampu na se vezme, toho hlas a zpěv musí, naším zdáním, aspoň dvě oktávy obsahu míti, máli charakter osoby i hudby Heroldovy vyražen býti. Na věži chrámu sva-

Digitized by Google

tého Antonína jsou hodiny, kde v noci čísla hodin a menšin (minut) osvětlena se ukazují, tak jako to i ve vlašských divadlech viděti. Ve brokové věži (Schrottthurm) lejí se z olova broky, s vysoka přes síto padajíce dolů a okrouhlost v povětří při pádu tom samy sebou dostávajíce. Zdejší bursa, nádherné stavení, jest středištěm celého kupeckého s Terstem ve svazku stojícího světa. Tento dav lidstva se všech stran světa; toto tovaru, návěští, novin dávání a brání perem vypsati nelze. O polednách došla sem skrze dalekohledy první zpráva, že do jednoho z knížat a synův krále francouzského střileno. V předsíni bursy jest poledník (meridian), t. j. 12 nebeských znamení (Skopec, Býk, Blíženci atd.) na dlažbě mosaikem vyobrazeno: slunce skrze díru právě o 12. hodině sem zasvítí a tím poledne ukazuje.

Při navštívení morské hráze, Molo S. Carlo, radostné i smutné city a myšlénky mne míšeně pronikaly. Radostné proto, že jsme zde veřejný hrdý výraz slavjanské národnosti spatřili, čítavše na lodích zde v moři ukotvených panu Popovičovi, kupci slavonskému ve Brodu náležejících, slavjanská jména, nimiž korábové tito jako pokřestěni byli, k. p. Dušan, Lazar, Obradovič, anobrž i Gaj. Předek Obradovičovské lodě ozdoben byl i velikou pozlacenou sochou tohoto znamenitého serbského spisovatele. — Smutné city bouřily srdce mé proto,

Digitized by Google

nebo na pamět mi přišel Winkelmann a jeho zde se k němu přitovaryšivší vrah Arcangeli. Na velikém náměstí proti německému kasinu viděti hostinec (Locanda Grande), kde ve druhém poschodí od tohoto nešťastníka zardousen a proboden byl. Na nádherném, vedle hlavního chrámu jemu ke cti vystaveném mramorovém pomníku čte se tento nápis: »Joanni Winkelmanno Domo Stendelia Praef. Monumentis Romae Curandis Egerundis Maxima Politioris Humanitatis Laude Florenti Adita Vindobona Sedem Honoris Sui Repetens Manu Advenae Proditoris Hac In Urbe Peremptus est. VI. d. Jun. An. MCCLXVIII. Agens An. L. Tergestini.' — Explanatori praestantissimo Antiquitatis.« — Pomník ten udělal Ant. Bosa. Peníze k tomu obětovali mnozí, zvláště králové a knížata, jejichž jména na stěně poznamenána jsou: mezi nimi našli jsme i slavjanská jména, ku př. Nadalemský, Rozumovský, Jan Naveršnik z Gorice atd. Winkelmann byl jeden z největších znatelův antických uměn, jeden z nejostrovtipnějších posuzovatelův řeckořímských výtvorův; on vyslídil zákony, podle nichž se řečtí mistrové a umělci zpravovali; on byl reformátorem vkusu německého a připravovatelem vyšší vzdělanosti. Škoda, že s náboženstvím hral a víru ne z přesvědčení, nýbrž krásoumám k vůli proměnil. Horlivý protestant a vroucí milovník uměn, to se pěkně

Digitized by Google

v jedné osobě spojiti dá. Mezitím co snášelivý křesťan stál jsem přece dlouho před pomníkem tím s uctivostí nad žalostným osudem tak výtečného muže.

V obecném životě zde již vlaština nad slavjanštinou horu bráti počíná, ovšem ji téměř již podmanila. Slyšeti sice po ulicech a náměstích z ust lidu slavské zvuky: ale tito zdají se býti více cizí, než domácí. Anobrž sama chatra naše, umí-li, pochvastává se vlaštinou. Našel jsem však i zde krásnou zahrádku Slávy a v ní statných dělníkův. Takoví jsou p. Demeter Stanisavljevič, správce a učitel serbských škol; p. Jan Vesel, komorní rada, rodilý Krajinec, výborně zběhlý v dějinách a v nářečích slavjanských; p. Jan Gvozdanovič, ouředník, bratr záhřebského Tomáše Gvozdanoviče; pán Rušnov a jiní. V této zahradě ale jest nejkrásnější růže manželka tohoto posledního, paní Žofia Rušnová, rozená Žinič, původem z Horvat ze vsi Zelendvor u Varaždínu, naroz. r. 1819, jenž čtenářům Danice známa jest z hezké tam tištěné básně Mojoj Domovini. Blažené hodiny přežil jsem v obcově a v rozmluvách s touto slavoillyrskou Safo; vzdělanější, důvtipnější a při tom vroucnější milovnice našeho všenárodu jsem ještě nepoznal nad ni. Ji viděti a náviděti jedno jest. Krásy více ušlechtilé než bujné, mravův lahodných, rozmluv nenucených, řeč slavoillyrská z ust jejích co z na-

Digitized by Google

laděné harfy libě zní. Při mluvení o učených předmětech nikdy nezapomíná na meze ženského pohlaví: a přece soud její o literární vzájemnosti Slavův, o přepiatosti Maďarův, a zvláště o národním vychovávání tak byl uhodný, zdravý a při tom původní a vlastní, že jsem z mužských rtův nic výbornějšího neslyšel. Nám Slovákům, v otroctví narozeným i vychovaným, zdá se každá smělá národní a člověčenská povědomost býti hříchem. S jinými pak lidmi a národy do jedné a téže třídy se klásti a rovnost práv žádati: to se nám vidí býti hned převrat světa a života. Tak se člověk odčlověčiti může! Paní Rušnová zanáší se mimo básnictví i spisováním knih o národní výchově, zvláště dítek a mládeže. Ona radí, aby se nejen Slavjanům, ale již Slavjanečkům a Slavjanečkám s mlékem materským láska k národu a k řeči do srdce vlévala. Vloží-li se pozdě semeno národnosti v ňádra mládence neb panny, nezakoření se v zatvrdlé již půdě: odtud prej se stává, že tak mnozí ve mládeneckém věku horlící, v mužském chladnou a mrznou. Když my takto rozmlouváme, přikvitne z vedlejšího příbytku asi dvouroční utěšené děvče, které matka na loktě vzavši, řekla: Olga, moje drago djete, šta si ty? jesili Talianka? »Ni sam.« Němkyňa? »Ni sam.« Dakle šta jesi? »Ja sam Ilirka!« Tuto odpověd dalo toto neviňátko s jakousi dětinskou hrdostí: načež

Digitized by Google

matka políbivši je k srdci svému tiskla; i já jsem si potom s tímto zlatouškem drobet počačkal a pomilitkoval. Ptal jsem se konečně paní Rušnové, jako přišla k této národnosti a národní literatuře? Osamělost národní byla má učitelkyně národnosti, odpověděla ona: já zde v Terstu žiji mezi Vlachyněmi, Němkyněmi a jiných národův ženštinami: mravy a způsoby těchto rozdílné jsou od mojich; to mě učilo více samotu, než společnosti milovati; samota mne vedla ke čtení, přemyšlování a psání, ačkoli již předtím v mé vlasti horvatské znala jsem Danici a illyrské noviny. Při odchodu prosil jsem ji, aby mi několik slov na památku vlastní rukou napsala. Její skromnost mi odpustí, že se nemohu zdržeti to zde položiti:

»U tudjini
Al u domovini
Tko svoj rod ljubi
Nikad sardce njemu nezgubi.

Molim da primite za spominak ove male rěči, koje su u našem milom slavjanskim jeziku napisane; jer pero nemože izpisati veselje moje, da sam pjesnika Slávy Dcery a učitelja Uzajemnosti slavjanske izpoznala. U Terstu 21. Rujna 1841. Sofia Rušnov.«

Při odchodu mém od ní musel jsem tuto dobrou a outlou duši všelijak kojiti z ohledu na budoucí osud Slovákův Tatranských; předkládáním tisícerých tesklivých otázek brala podíl na jejich od Maďarův jim strojeném

Digitized by Google

nebezpečenství, ptavši se: či již mnoho vesnic a stolic zmaďařeno? či mají Slováci nějaké zástupce proti této národní vraždě, která na ně číhá? proč se prej Slováci směleji v tak svaté důležitosti nehýbají a na své obraně srdnatěji nepracují? proč se ku vládě a trůnu neutíkají? zdaliby prej nebylo lépe, aby Slováci raději nynější vlast svou opustili a k zachování národnosti jinam ku slavjanským bratrům se přestěhovali? atd. Milá sestro slavjanská, odpověděl já, děkuji Vám srdečně za Vaši součastnost na neštěstí mojich krajanův; buďte přesvědčena, že co v Uhrách možno, to dělají Slováci k retování své národnosti. Všickni téměř posavad v této příčině vyšlí spisové: Sollen wir Magyaren werden — Der Magyarismus in Ungarn — Mit Speck fängt man Mäuse — Apologia — Schreiben des Grafen Zay — Der Sprachkampf, Mirabilia atd. jsou od Slovákův. Načež ona: »Toť jsou slabé zbroje proti ztřeštěnosti.« Ovšem, řekl jsem já, ale já myslím s Napoleonem: že i péro jest meč. Politických prostředkův Slováci nemají, musejí se nyní jen duchovnými brániti; uvěřuji Vás však, že Maďaři svou králku neprovedou.

Serbská obec aneb církev jest v Terstu co svobodná obec, není pod žádným biskupem, visí jediné od gubernium, volí ročitě tři starší sobě za vůdce a správce, má dobře spořádané národní školy se třemi třídami, které všecky však jenom 26 žákův počítají.

Digitized by Google

Při škole jest zvláštní krásná síň, kde se schůzky a sněmy držívají, a chrám znamenitý. Ústav tento národní pochodí od Jana Miletiče, rozeného z Bosny ze Sarajeva, jenž původně byl kožešníkem, potom kupcem ve Vídni. On odkoupil zde od Řekův grunt za 30 tisíc zlatých, na školy pak poručil 36 tisícův zl. Nemálo mne bolelo, že jsem nikde obraz tohoto velikodušného dobrodince zde neviděl, ačkoli tabule a nápisy k jeho cti na stěnách visí. Počet všech Serbův řeckého vyznání v Terstu jest nyní 250 duší; Illyrův pak katolických asi 50 duší, tak že počet Slavjanův dohromady obnáší asi 300 duší. Stěžovali sobě zdejší katoličtí Slavjané, že cele sobě samým zanecháni jsou, ať kněžstvo žádné péče o jejich národnost nevede, škol pak a učitelův žádných nemají. V kavárně Stella polare nalézají se serbskopešťanské a illyrskozáhřebské noviny. Zde jsme čítali i Všeobecné Augšpurské noviny a to s velikou dychtivostí, nebo se v nich pod číslem 256. zanímavý článek o Slavjanech nalézal, který zde dva, třikráte hlasitě čten a s potleskem všeobecným slyšán byl, obzvláště onen punkt: »Slaven haben die ersten Städte in Deutschland gebaut, Erze gegraben und Handel eröffnet. Daher berührt es schmerzlich jeden gebildeten Slaven, wenn er liest, wie man mit kaltem Blute aufzählt, wo und wann die Slaven von den Germanen verdrängt, de-

Digitized by Google

cimirt, erschlagen, mit Flammen und Schwerdt ausgerottet wurden.« Naráží tu totiž dopisovatel nepochybně na onen ohavný, nestydatý článek jakéhosi Germanomana v těchže novinách, Beilage 143, 144.

O nešpořích všedše do serbského chrámu s přáteli, hrůza mne podjala, ať jsem u oltáře uzřel státi kněze ozbrojeného, vysokého, ramenatého, hrdinského, více Hektorovi aneb Lauritasovi nežli Kalchasovi aneb Methodovi podobného. Byl to p. Stojanovič, duchovní z Černohory, co vyslanec do Serbska zde cestu konající: po poctě boží, když se s námi do známosti dal, zeptán: proč zbroj aspoň ve chrámě neodloží? řekl: »to po nasky! V Černohoře prej i nečestno i nebezpečno zbroj někdy se sebe složiti; i při jedení i při spání, i doma i ve chrámě musí zbroj při ruce býti, ať v okamžení Turci přijíti a loupež anebo i vraždu spáchati mohou. Proto u nás i duchovní jsou bojovníci.« Po rozloučení se se zdejšími Slavjany hořel jsem po dosažení hlavního cíle mé cesty, totiž po odplavu do jižné Vinety čili Benátek: ale pro divadlo, kam i my jsme šli, teprv okolo 11. hodiny zdejší paroloď odcházela. V Terstu potkali jsme i některé pobratimské putující Slavjany, z nichž jeden byl p. František Perko, kněz v Maxově ve Štyrsku, muž veselý, národomil horlivý; druhý byl p. Slavík, hudebník, Čech, mladší bratr onoho slavného hu-

Digitized by Google

slisty, jenž byl sokem slávy Paganiniho, ale z nastuzení v Pešti, bohužel! před několika léty zemřel, příčinou nesvědomitosti maďarského lékaře, který od nemocného na venkov odjel. Oba tito Slavobratrové spolu s námi do Benátek se plavili. Již jsme byli v parolodní kajutě, unavení chozením celého dne odpočívajíce a dřímajíce s opřenou o lůžko hlavou, již všecko k odplutí hotovo bylo, ant lodní kapitán stentorským hlasem po lodi volá: »Signòre Kollár! Signòre Kollár! chi è? ove è?« Mně se ani nesnívalo, že by se ten hlas mne týkal, až když kapitán i s druhým jakýmsi pánem do samé kajuty všedše ona slova opět opakovali, já co ve snách procitna »Jo sono« řeknu: a tu spatřím před sebou pána Rušnova, jenž svým i své paní jménem ještě srdečné pozdravení všem českým Slavistům přinesl, jmenovitě Jungmannovi, Šafaříkovi, Hankovi, Palackému, Preslovi, Klácelovi, Chalupkovi, Kopitarovi, až i Mickievičovi, prose nás, abychom to příležitě vyříditi nikoli nezapomenuli. Sotvy že jsme se rozloučili s tímto tak vděčným neočekávaným poslem, již provazové a řetězové na palubě hrkotali, kotva byla vytažena a my chvěli na svobodném moři, a to Slavjanském moři čili Mare degli Schiavoni, jako tato část Jaderského moře ode dávna u Vlachův nazývána byla: srov. Baudrands Geogr. Lexic.

Digitized by Google

DÍL II.

ITALIE: BENÁTSKO A LOMBARDSKO.

Digitized by Google

Digitized by Google

ČÁST I.

BENÁTKY.

Hlava I.

Moře Jaderské.

Moře Jaderské čili Adriatické cele jiný ráz má, nežli moře Baltické: právě tak jako se obyvatelé jihu od obyvatelův severu aneb jako se Slavjané a Němci liší. Tam i v moři a nad mořem všudy jakási lahoda a vlídnost, zde surovost a drsnatost; tam půvabná rozmanitost a krása, zde unavující jednonásobnost a divoká ohromnost. Sami větrové a vichrové, vlnobití a ječení rozdílné jest na obou mořích. Na tomto moři, ačkoli bouřka tytýž pohrávala, přece přes noc několik hodin tiše spáti lze bylo: a vyjma dvě neb tři osoby, mezi nimiž jedna paní, morskou nemoc sotva znamenati bylo, ledaže okamžité závraty a mdloby

Digitized by Google

u některých. Já nemoha se nasytiti pohledu hvězdnatého nebe na kolébavé této a nekonečné hladině morské často na palubu jsem vystupoval: jsouť to zvláštní myšlénky a city, které moře v rozjímavém plavci plodí. Na moři všecko velikánské, ohromné, nekonečné, tu zrcadlo věčnosti a všemohoucnosti, tu Bůh bydlí a působí samotný bez lidí: obrazy a divadla pevné země ukazují se s tohoto stojiště malé, slabé a matné; na moři viděti přírodu ještě ve stavu původnosti a nevinnosti, bez proměny, ať moře dnes takové jest, jakové bylo při stvoření: tvárnost země ztratila již dávno svůj panenský charakter v nezbedném náručí lidských vášní, potřeb a osudův; na moři člověka jen nebe se všech stran objímá a těší, tu nebe i nad sebou i pod sebou vidíme, ať se slunce, hvězdy a celá obloha v něm zrcadlí, moře nás oběma rukama k nebi nese mluvíc k nám: »syn nebe jsi, a do nebe přijdeš; duch jsi, ku všeduchu přeletíš: na zemi musíš hlavu zpínati a oči vyvracovati, chceš-li něco lepšího spatřiti než hrudu; černá ruka země táhne tě všudy do hrobu a každý krok opakuje ti to smutné heslo: prach jsi, v prach se obrátíš«; moře každé neštěstí na něm zniklé hned i pohltí a památku jeho očím potomstva smaže, ono jest jako moudrý a tklivý lékař, jenž rány, krev a jiné nečistoty národův a člověčenstva smývá, čistí, hojí, nezhojitelné pak aspoň před

Digitized by Google

okem skrývá a neviditelné činí: naproti tomu jako nestydatá žebračka roztrhané své roucho a hadry odhalujíc, hlízy a vředy, jizvy a chrasty svého těla mimojdoucím schvalně ukazuje, tak půda zemní chvastá se zpáchanými křivdami a vraždami, zvěčňuje vojny a krveprolití skrze mramorové pomníky a sloupy, nápisy a hroby, mohyly, bojiště a zbořeniny; na moři chřípě a plíce téměř ustavičně jednaké příjemné a čerstvé povětří do sebe vdechují, ať na zemi s každým krokem jiný puch a smrad, shnilina a stuchlina nos uráží; moře vede k novým světům a divům stvořenosti, k novým krajinám a národům a tím rozšiřuje tělesný i duchovní obzor, otvírá nepřebrané studnice pokladův a bohatsva a pozdvihuje národy ku vznešenějším svazkům a všestrannějšímu poznání člověčenstva: země má ouzké hranice, co ptáčata v kleci tlačí a trou se tu lidé a národové jeden o druhého. — Proto já od jakživa litoval jsem toho, že náš veliký národ tak maličký podíl na moři a jeho dobrodiních má: to jest jedna z nejhlavnějších příčin, že ve vzdělanosti, jmenovitě v průmyslu a světokupectví za jinými zpátkem zůstal. Téměř žádný národ v Evropě od moře tak odřezán a odloučen není jako náš. Čechové, Poláci, Serbové, Horvati, Slavonci ani jen v dotknutí a sousedství s mořem nejsou: co pak Rusové, Dalmatinci a Bulharové mají, to nestojí v poměru k naší národní

Digitized by Google

velikosti a u přirovnávání Slávie ku Anglii, Francii, Španii, Italii, Germanii sotvy toho jména zasluhuje. Největší neštěstí, které náš národ ve starých časích potkalo, bylo jeho odstřihnutí od moře a kupectví skrze Němce: tu přestřižen čiv jeho vzdělanosti, který se nyní opět spojiti, srůsti a zahojiti musí.

Mezi pocestnými zde na palubě poznal jsem i mnoho kupcův bulharských a dalmatinských, kteří, že jsem jakž takž s nimi smlouvati se mohl, rádi se vůkol mne shromažďovali, k mému prospěchu, neboť já cizinec více jsem se od nich naučil nežli oni ode mne. Byli nazvíce dlouhým tureckým rouchem oděni, které se oku mému (leda na kněžích) nikdy nelíbilo. Evropejský oděv nejen sám v sobě krásnější jest, ale i ten prospěch má, že v něm tělesnou a duchovní individualnost a osobnost každého, anobrž často i charakter poznati lze, což všecko dlouhé a široké turecké šaty ukrývají a zababušují. Mnohoť mi vypravovali o jejich kmenu slavjanském, o obyčejích, o pověrách, o dobrých i zlých vlastnostech jejich krajanův, a to s otevřenou důvěrností zpozorovavše, že i já Slavjan jsem a srdečný podíl beru na všem, co se našeho národu týká. Dva Bulharové byli zde, od nichž jsem se vlastním uchem přesvědčil, že mezi bulharským a polským rhinesmem značný jest rozdíl; bulharské nosovnice nejsou tak silné a ostré jako polské, ony chvějí v pro-

Digitized by Google

středku mezi němohláskou (a, e) a mezi ą, ę; na př. ruka zní více r'ka než ręka. Tato ubožátka, Bulharové, žalovali horce na Angličany a jejich vyslance v Carihradě, jehož prej vplyvem všecka osvěta zde se potlačuje a mnohé ukrutenství páchá ke zkáze národu. Sami Turci jsou prej hloupí a nedbalí lidé, chtějí-li Bulharové školu a učitele uvésti, Turci se v to nemíchají, ale ovšem Angličané hned proti tomu u dvora a baše protestují. — Proč pak ale to dělají? ptal jsem se. — Z bázně, odpověděli oni, aby se prej Slavjanstvo nezmáhalo a aby jejich morské kupectví skrze vdělanost těchto národův nějakou ujmu netrpělo. Podobných příkladův vzdělaného barbarství sobeckých těchto kramářův i více vypravovali tito dobří lidé. — Slzy mne zalily, když jsem zde tu žalostnou pověst slyšel, že můj dávný známý a přítel, p. Andělko Palašov, velkokupec bulharský, (jenž do Peště na roční trhy chodíval a jehož jméno se i mezi předplatiteli na některé z mojich knih nalezá), když v otčině své, Veles, školu a učitele uvésti a vůbec pořádek a přípravy vzdělanosti zříditi chtěl, na poštvání Angličanův ode Turkův 100 bastonad trpěti a pak ze vlasti na vyhnanství bráti se musel. Zbadají-li Turci u některého křesťana v Bulharsku a v Bosně peníze, zavěšují jej nohama o železné sochory hlavou k zemi, nechajíce ho tak dlouho tam třepetati, dokud on aneb jeho přátelé žádanou

Digitized by Google

summu nesloží. Když křesťan na koni jezdí a Turek tou cestou jemu v oustřety pěší jde, onen ihned dolů slézti a ve hluboké pokloně tak dlouho čekati musí, pokud tento přejde. Evropa se Řekův s velikým ohněm a lermem ujala: ale tito nezasluhují křesťanského milosrdenství, neboť jsou Slavové; proto i nebetřesný pláč a křik z Balkánu básníře Ostrožinského, ačkoli přes celou Evropu zvučel, zmizel bez ohlasu! — Tu nikdo nepomůže než Všemáti Sláva.

Při tomto rozmlouvání počala již ránorodá záře východ barviti a po chvíli uzřel jsem vlastním okem to nejvznešenější, smělým štětcem malířův a básnířův tak často líčené, ale nikdy nedostižené divadlo přírody, totiž východ slunce nad morskou hladinou. Jest to pohled nevymluvné krásy a velebnosti plný, v jehož představení všecky sjednocené síly lidské jen svou slabost projevují. Celá jižná obloha změnila se na velikanský tisícobleskový ohňostroj, v jehož středku růžový, v moři se zrcadlící, vůkol plameny sypající bod — slunce se stkví, veždy výše a výše se dvíhaje. Co mne v tuto dobu očarovatelnosti i bolelo i mrzelo, byla netečnost jiných, ať se nás na vrchu lodě při tomto zázraku jen málo nalézalo; větší díl pocestných byl v kajutách buď ve sně, buď ve hře, buď v zahálce a zívačce, ať já i mimo sebe celý svět k obdivování tohoto divadla shromážditi i v sobě

Digitized by Google

city a obrazy odtud v duši zniklé utrvaliti jsem se všelijak snažil. Znamenal jsem, jak jinde tak i při této příležitosti, že většina cestujících mnohem méně radosti v tom nachází, aby vznešené předměty přírody aneb krásoumy, pamatná města a kraje s opravdovou vnitřnou libostí skutečně spatřila a požívala, jako raději jen v tom, aby o těch věcech chvastavě žvastati mohla. Odkudž se i to vysvětliti dá, proč tak mnozí těkavci a světoběžníci, obzvláště bohatí Angličané a radopisní Němci, nemajíce žádného smyslu pro kouzla přírody a krásoumy, přece ty největší obtížnosti na cestách podstupují na krkolomné hole švejcarské se drápají, oužiny morské aneb řeky a jezera proplavují, na nejnebezpečnější krajiště sopek a vodospádův lezou, do obrazáren a jiných sbírek houfně a klopotně se tisknou, ne proto, aby zde rozkoš z považování cítili, ale jediné proto, aby se chlubiti mohli, že i oni tam byli, odtud ne jejich srdce, ale jen jejich marnomyslnost potravu a uspokojení odnáší. Než, já blahoutek! jakže jsem zde stejnou rozčilenost a podílnost od jiných žádati mohl? Komužeby jinému toto vycházení slunce takovou radost působiti mohlo jako Slavjanovi? A tak jest: mne oukaz tento z dvojího ohledu rozkošně zachycoval, vyobrazovav mi netoliko vznešenost přírody, ale i naděje národu, ať toto slunce ve mladé své oslavě právě nad slavjanskými krajinami,

Digitized by Google

Illyrskem a Serbskem, stálo. Ono mi bylo obrazem vzkříšení těchto jižných po dlouhé noci k novému životu povstávajících bratrův. Ó, by, vzdychal jsem sám v sobě, k vymalování této morskonebové velelepoty nějaký slavjanský Vernet nyní zde byl! Básnictví všech časův a národův, s jeho široce opisujícím zdlouhavě vyličujícím, předměty osamotňujícím způsobem ukazuje se nám tu chudé a slabé: ono nemůže čtyři vzdálené světy, nebe, zemi, moře, slunce v jednom okamžení, na témž malém místě a prostranství k jednomu účinku tak blízko spolu položiti a smíchati.

S tímto slavným vrazem a citem obrátiv se k západu uzřel jsem v dalekosti plávající nad vodami velikou a hrdou labuť — hrdlo její věže, hřebet chrám, křídla předměstí a mladňátka vůkol ní ostrovy — jest to Venetia la dominante — jsou to — Benátky. Tam východ slunce na nebi, zde západ Benátek na zemi. Tyto paláce a střechy nebetýčné, jejichž patra nad patry co města nad městem v povětří stavena jsou; tato Šparta zdí prázná a přece bezpečná, vlnitými valy a příkopy obdaná, tekoucími baštami ohrazená, probíhajícími průtoky co žilami oživená; plavná země a chodné moře; národ sedmo aneb ležmo ve visutých lůžkách své cesty i práce, své procházky i návštěvy konající — toto všecko mimovolně mi v pamět uvedlo onyno Sannazarovy verše, nimiž Benátky opsal

Digitized by Google

a od republiky této za každý verš sto luidorův darem dostal:

»Viderat Adriacis Venetam Neptunus in undis
Stare urbem et toto ponere jura mari:
Nunc mihi Tarpeias quantum vis Jupiter arces
Objice, et illa tui moenia Martis, ait;
Si Pelago Tiberim praefers, urbem aspice utramque,
Illam homines dices, hanc posuisse Deos.«

Kdo pešťanskou potopu Dunajem r. 1838 způsobenou viděl, může míti asi obraz Benátek. Ale přece jakový to rozdíl! tam Dunaj, zde moře; tam padání a řícení chalup, domův, palácův, zde pevné stání a nepohnuté vzdorování všem outokům vod; tam pláč, nářek, hlad, smrt, zde smích, veselost, život! — Obec a město v dějinstvu světa tak pamatné, pamatné svým původem, svou zvláštní polohou, svými zřízenostmi a ústavy, svým kupectvím a uměním, svou mocí a slávou, svým dlouhým trváním, svou pokrevností a vzájemností se Slavjany — jakový oučinek muselo to při prvním spatření na mé oko a srdce působiti! Směle říci mohu, že se s takovým srdcem ještě sotvy kdo k Benátkům blížil jako já: slavjanským srdcem! radostným i bolestným srdcem! Radostným proto, že Venetia jest původně dcera Slávy, od Slavjanův založena i pojmenována a že Slavové i potom ve všech stoletích veliký podíl brávali na jejich dobrých i zlých osudech; bolestným proto, že i zde národu našemu skrze

Digitized by Google

sousedy berla odňata, řeč naše cizí řečí přemožena a potlačena. Celé okolí benátské slavskými jmény posavad obdáno; samo toto moře slulo Mare di Schiavoni, pak Oderzo Grado, Soča (řeka), Livenca (řeka), Plava (Piave řeka), Sila (řeka), Jarý (potok Jarius), Medák (Meduacus, nyní Brenta), ostrovy: Malamoka, Buran, Morjana (Morano), Morazano, Masorbo, Baba Babina (Bebbe Bebiona), tvrze: Malagora (Malaghera), Nalega, Vusin (Fusine) atd. U Dandola se ze starých rukopisův uvozují ještě i následující ostrovy: Calorexensis (snad Kolobřeh), Firexensis (snad Břeh Břežný), Constarniensis. — Již loď naše stála uprostřed moře a lagun před městem: milý Bože! jakový to pohled, opravdová morská panna, půl těla v povětří a půl ve vodě. Jižná Vineta. Vineta a Venetia dvě dcery Slávy. Onu nám Němci, tuto Vlachové vyrvali. První, nejdelší a nejkrásnější ulice čili nábřežeň, která příchozím z Terstu v oči padá, jest Ulice Slávův, Slavjanův, vlašsky Riva degli Slavi, Riva degli Schiavoni. Sláva tedy i zde nás přivítala. Plukové gondolníkův obklíčili naši paroloď, aby nás a naše věci do hostince doprovodili. Jdite, řeknu k mojim spoluputníkům, kam chcete, noha má se musí v Benátkách nejprvé slavjanské půdy dotknouti a ústa má slavjanskou ulici pozdraviti. Vystoupiv tedy z gondoly čili člunu na toto slavské břežiště, zde

Digitized by Google

dosti dlouho vzhůru a dolů procházel a již nyní dověděl jsem se, že se tato část města Fondamenta vecchia, t. j. staré základy čili grunty jmenuje a k nejstarším počátkům Benátek přináleží. Stál jsem zde na této půdě jako matka nad kolébkou, ze které jí její dítě ukradeno a podvržče vloženo. — Vedle Hrobní Kasárny (Caserne del Sepolcro) uzřel jsem na domě nápis latinský, že tam bydleli někdy Petrarca a Boccacio. Petrarca a Boccacio v ulici Slávův! Poněvadž ale nyní neměl jsem času k navštívení tohoto příbytku a k odepsání nápisu, pospíchal jsem s gondolníkem do hostince Evropy, že však zde již všecko plno bylo, šli moji druhové a já za nimi do Luny, jenž jest hostinec nejbližší náměstí sv. Marka. Rozhostivše se zde v dosti švárných a pohodlných pokojích, najali jsme na celý čas našeho zde pobytu dva gondolníky a jednoho zkušeného vůdce, jenž nás po pamatných místech nejkratší cestou vodili. Tím se stalo, že za pět dnův našeho zde se zdržování mnoho, téměř vše, co pamatného jest, jsme viděli a poznali, měvše při tom i několik knih opsání Benátek obsahujících. První co zde na příchozího divně účinkuje, jest to, že zde uprostřed velikého města přece neobyčejná tichost panuje, nebo mimo žblunkání vesel a člunův neslyšíš zde žádného rachocení vozův, ani řehtání a dupotání koňův a těmto podobných ohlušujících zvukův velikých měst

Digitized by Google

Hlava II.

Slavsko-dějepisné známosti o Benátkách.

Prve však než bysme k jednotlivým předmětům v Benátkách přistoupili, za potřebné držíme něco z děje- a zeměpisného ohledu o tomto městu, obzvláště nakolik se to s naším slavjanským národem stýká a míchá, předeslati, ať život přítomnosti v minulosti kořenuje a jediné z ní vysvětlen býti může. Nejstarší, nepochybně ještě z Asie do Evropy přinešené jméno našeho národu bylo Vand, jenž to samo značí co Slav, o čemž srov. naši Slávu Bohyni, str. 33, 34. Jméno Vand změnili cizí národové na Vend, Venet, Vind, Vinit atd. Tito Veneto-Slávové rozloženi byli od nepamatných časův v nepřetrženém pásu od moře Baltického až k moři Jaderskému čili Adriatskému: tytam nazývá Tacit Venedi, tyto zde Mela Veneti. Z těchto Veneto-Slávův pronikli jednotlivé ratolesti až do Galie k oceanu, kde sluly Venety armorickými. Jaderští čili adriatičtí Venetové, řecky Henetové, jsou prastaří obyvatelé krajův horní Italie, nebo již Herodot je zná a zpomíná, a sám pověstný jantar antar od nich jméno má. Veneto-Slávové tito provozovali na moři kupectví, na pevnině rolnictví, proto se od nich mnozí kupečtí a rolničtí výrazové k sousedům, Vlachům a Něm-

Digitized by Google

cům, anobrž již i k Latiníkům dostali (k. p. dogana, bora, gondola, corbita, Hanza atd.). V tomto dávném sousedství Veneto-Slávův s Římany přešla i slavská slova arare od orati, ralo radlice role rýl, rov, rataj, rýti, columba palumba od holjub, paljub a těmto podobná do latinské řeči. — R. 334 přijal císař Constantin V. výše 300.000 Sarmatův Arkarag-Antův, od Sarmatův Limig-Antův vypuzených, do římských končin a rozusadil je v Thracii, Macedonii i v Italii (nepochybně hořejší). Když se po oslabnutí římské říše barbarští národové, jmenovitě Hunové pod Atilem r. 452 a Longobardové r. 568 do Italie hrnuli, zde nátisky a ukrutnosti tropíce, utíkaly mnohé rodiny na ostrovy Jaderského moře, kde osadivše se zponenáhla v obec zrostly, vrchnosti zvolily a naposledy i vůdce čili dože r. 697, mezi nimiž první byl Pavlič Anafest, měšťan z Herakley (Paulitio čili Paulucci Anafesto). Sídlo vlády bylo nejprvé Heraklea, pak pro pořád trvající nebezpečnost Malamoko a konečně od r. 809 ostrov Rialto (Riva alta), čímž základ k podnešním Benátkům založen. Vendky (čili Venatky, Benátky, Bnetky, a zkaženě Mletky) dostaly jméno odtud, že nejprvnější a nejmnožší obyvatelé těchto ostrovův a výsep byli Veneti čili Slávové, ku kterýmž Prvoslávům čili Staroslávům, zde od jakživa pod názvem Venetův a Illyrův bydlivším, připojovali se později i Druhoslávové čili Novo-

Digitized by Google

slávové ze severovýchodních krajin do jihozápadních přešlí, jmenovitě Dalmatinci, Narečané, Zachlumci, Horvati, Serbové, Slavonci, Krajinci, Korutané a jiní. Město Grad (Grado) bylo počátečně hlavním městem těchto Venetskojaderských ostrovův, kteráž přednost potom na Benátky přenešena. Všickni tito ostrovové přináleželi dlouho, jak z občanského tak i z církevního ohledu k Carihradskému císarství, odkud posavad tak mnohé pozůstatky byzantinského vplyvu a vkusu v Benátkách.

Za to mám, že zde nebude nemílo, ukázati letočetným pořádkem svazky, které v následních časích mezi těmito Staroslávy Benátskými a Novoslávy s nimi sousedujícími místo měly:

819. roku Jan Participatius, syn a spolupanovník Agnella, vyobcován byv z Benátek, šel ku Slávům (Narečanským?).

820. Fortunát, patriarch Gradský, pod jehož arcibiskupství i Benátky náležely, měl účastnost na pozdvižení se Ljudovíta, knížete slavopannonského proti německému císaři Ludvíkovi, poslav onomu dělníky k upevnění měst a hradův.

825. Město Zader ve Slavo-Dalmatsku zvolilo sobě vlastního správce pod jménem dužd t. j. dože, lat. dux.

829. Měl Jan Participatius jako dože Benátský půtky a rozmíšky se Slávy, jenž Korfu, Melitu, Pharu, Brači, Choaru a Ladestu opanovali. Vyslanec těchto přišed do Benátek

Digitized by Google

k učinění pokoje, přijal křest. — Nicméně sváry a boje mezi Benátčany a Slavjany trvaly asi 170 let.

836. Dože Benátský, Petr Tradoniko, obnovil smluvu se županem Slavo-Narečanským Držičem čili Dražkem; též i s knížetem Slavo-Horvatským Mojslavem.

837. a násled. Horvatští kupci provozujíce kupectví na moři Adriatském plavívají se na kondurách (condurae, sr. kondola gondola) do Benátek. (Const. Porph. C. 31.)

840. Slávové Narečanští plenili pod vůdcem Uneslavem okolí benátské, vybírali vysoké clo od lodí do jejich přístavu vbíhajících. Dože Tradoniko byl od nich v boji na moři přemožen.

860. Ursus Participatius, dože Benátský, vedl válku proti nim, ale bez prospěchu.

874. Mír učiněn jest mezi Ludvíkem, králem Bavorským, a Svatoplukem, králem Moravským, ve vsi Foraheim; na čele vyslancův Svatoplukových byl Jan, kněz z Benátek (Joannes, presbyter de Venetiis). Tento Jan, zdá se, byl tentýž kněz, jenž Jan Zagornin slul a nejstarší kroniku benátskou psal, kterou Fr. Zanetti 1765 v Benátkách vydal pod náslovím: »Chronicon Venetum omnium quae circumferuntur vetustissimum et Johanni Sagornino vulgo tributum.« Sanuto klade čas sepsání této kroniky na r. 806, jiní jináče. Na každý případ pamatný jest tento svazek mezi Svatoplukem a Janem, knězem v Benátkách.

Digitized by Google

948. Smluva mezi Benátčany a Slavo-Narečany učiněna pod dožetstvím Petra Candianiho.

975. Horvati, jmenovitě jejich župan na ostrově Kissa, daň žádali od Benátčanův jako od spojenců Dalmatinců Horvatům poplatných; dože Petr Urseolo zakázal Benátčanům daň dávati. Benátčan Baduar Bragadin se 6 dobře ozbrojenými lodími Kissu (čili Pago) oblehnuv, mnohé zajaté obojího pohlaví do Benátek přivedl, čímž počet obyvatelův benátských slavjanskou krví opět znamenitě rozmnožen.

Zader (Zara, Jadera) oddal se v ochranu Benátčanům; Horvati a Narečané to těžce nesouce jej nepokojili, 40 měšťanův javše na své ostrovy je vlekli. Dalmatinci poslavše vyslance k doži žádali pomoc slibujíce, že jeho věrnými spojenci býti chtějí. Dože připraviv stkvostné loďstvo, na den Vstoupení Páně vstoupil po slyšení mše ve chrámě s. Petra na ostrově Olivolo do lodi. Biskup jemu posvěcenou korouhev podal a dože v týž den odplavil do přístavu Jesolského. Totoť jest počátek onéno nádherné slavnosti, kterou Svobodná Obec Benátská a její dože potom každoročně na den Vstoupení Páně zachovávala a která obrazně představuje snubení Benátek s Adriatským mořem. Koráb veliký, k tomu cíli zvláště zhotovený, celý pozlacený a krásnými řezbami ozdobený slul Bucentauro,

Digitized by Google

od sochy Centaura, kterou za znak má.*) Na korábě vlál praporec sv. Marka. Dože u předku sedícího sprovázelo šest senatorův, jenž s ním sedmým signoria sluli, vedle nich cizí vyslancové, ant moře několik tisíce lodiček krylo. Když koráb tento asi 200 krokův daleko mezi ostrov Lido a Erasmo přišel a patriarch nádobu s posvěcenou vodou do moře vlil, pustil dože skrze díru při jeho sídle udělanou zlatý prsten do moře řka: »Desponsamus te mare in signum veri perpetuique dominii.« Když se to stalo, sestoupí dože s komonstvem na ostrov Lido, kde patriarch ve chrámě sv. Mikuláše slavnou mši drží: večer pak jest hostina v dožecím paláci. Koráb Bucentaurus jediné k této slavnosti byl potřebován, ostatní čas ležel ve zbrojnici pod střechou, odkud 8 dnův před vstoupením do vody přenešen a za 8 dnův tam nechán byl. Pozlacení korábu toho stálo 10—12,000 dukátův; řezba na něm představuje pohanské morské bohy, nymfy, lastury, zvířata, obraz spravedlivosti, pravdy, věrnosti a bedlivosti, pokoje, hojnosti, Apolla a 9 Mus, 12 měsícův atd. Roku 1177 byl sám papež Alexander III. při

*) Bu-centaurus: předložka bu, bo, sr. ind. ma, jest v řecké a slavské řeči zveličující, k. p. *βσσυκον* (velkofik), *βελιμος* (velkohlad), *βσδιψος* (velkožížeň), *βοωψις* (velkooký) atd.; a naše bu-vol, bu-jarý, Bu-hor Byhor, rus. bu-gor (Grabhügel), pols. bu-gai (veliký čili svatý háj), Buslav atd.

Digitized by Google

takovéto slavnosti přítomen: on prej daroval dožeti Zianimu zlatý prsten k hození jej do moře, ačkoli sama slavnost snubení s mořem již dávno před tím v obyčeji byla. Slávové zavdali příležitost k této rozhlášené slavnosti.

Toto benátské loďstvo pod vůdcovstvím Petra Urseola připlulo nejprvé do Pořičí (Parenzo) a Poly v Istrii, pak do Osera v Dalmatii, kde až do letnic zůstalo. Zde dože vzav nejlepší slavodalmatské vojsko do své služby přišel do Zadru, kam se i biskupové a lid z Velje, z Rabu a odjinud dostavili, věrnost a poslušnost jemu slibujíce. To učinil i Trogir (Trau) a Levigrad.

995. Dože Petr Urseolus II. uvedl pomorskou Dalmatii t. j. město Zader, Split, Trogir, ostrovy Kerk, Rab a Korčulu v benátské poddanství, ať předtím ode 122 let Horvatům poplatné byly, a vyhlásil se za vévodu Dalmatie. Toto přivtělení sokyně své Dalmatie Venetii teprv pozdvihlo a tím učinilo, čím se stala. Ono propůjčilo Benátčanům panství nad Adriatským mořem a tím otevřelo cestu až ku Středozemnímu moři a k Archipelu a k získání zde mnohých měst a ostrovův, ono umožnilo monopol benátský potlačením krásně kvésti počínajícího kupectví v Dalmatii; kupčení s rožným dobytkem z Turek skrze Dalmatsko jdoucím donášelo obci benátské ročitě třicet tisícův dukátův, ať nic nedíme o zmužilém odtudto braném vojsku, nic o poplatcích a daních,

Digitized by Google

o berních a desátcích, o clech a mýtech, které Dalmatoslávové v Benátkách u tak řečené Dogany, za všeliké ku prodaji přivezené zboží, k. p. za solené ryby, obilí, dříví, ovoce, víno, olej, plátno, hedbáv atd. skládati museli, tak že se zdá, jakoby obzvláště pro ně zřízena byla pověstná, zde naproti ulici Slavjanův postavená, Dogana čili Dohana, t. j. důhon a půhon kupcův čili místo a stavení, kam se všeliký koráb a tovar při příplavu svém dohánělo, zde skládal, cenil, dežmoval. K lovení a vyšetřování takových lodí a zboží ustanoveni byli zvláštní dohončí čili náhončí, honcové, které slovo přešlo i do vlaštiny doganiere a franc. douane douanier. Sr. Topografia Veneta, ovvero descrizione dello Stato Veneto, Tom. I. Venet. 1787.

1009. Otto Urseolo, dože Benátský, pojav za manželku dceru Gojsy čili Geysy, knížete uherského, upevnil tím vládu svou v Dalmatii.

1018. Kresimír III., král Horvatský, chtěv Benátčany z Dalmatie vypuditi uvalil na se porážku u Zadru. — Syn jeho Štěpán do Benátek co rukojmě pokoje přiveden, od dožete tak milován byl, že mu tento svou dceru Hiliku za manželku dal.

1030. Sv. Gerard Zagreda Benátčan, jehož rod ze Šibeníku v Dalmatii pochodil, byv několik rokův mnichem řádu benediktinského v Benátkách, šel ku králi Štěpánovi a stal se apoštolem uherským. Potom jakž v Beli

Digitized by Google

u Budína sedm let co pustevník žil, povýšen byl na biskupa Čanadského, pak r. 1047 mučenníkem se stal skrze Maďara Vathu a jeho spiklence v Budíně, vRáckém městě, nejprv ukamenován, potom s vrchu, Blocksberk řečeného, asi 60 sáhův vysokého, do Dunaje svržen, od kteréhož času vrch tento Gerhardovým sluje. Tělo jeho pochováno nejprvé v Budíně ve chrámě panny Marie, po sedmi letech odtud přenešeno do Čanadu; r. 1090 byla dle svědectví Pilgrama (Calend. Chronol. die 23. Febr.) částka jeho těla a kostí do Benátek přenešena a v kaplnce chrámu s. Trojice (S. Ternita) složena. Chronicon Budense, vydané od Jos. Podhradského v Budíně 1838 str. 95. píše: »Gerardus monachus de Rosacio, natione Venetorum«; jiní píší Roscia, snad místo Rascia t. j. Dalmatia neb Slavonia, což cizinci často míchají.

1084—1096. Pod dožem Vitalem Falierim obdrželi Benátčané panství nad Dalmatskem a Horvatskem.

1146. Ceská, v Benátkách osazená rodina, kterou Dandola Veceman, Sanuto a jiní pozdější Pizaman, Pizzaman jmenují, vystavila krásný a veliký chrám s. Lukáše v okresu Svato-Markovském.

1180. Jindřich Starosídelský čili ze Starého Sela, Sedla (něm. Starschedel!) byl s císařem Bedřichem Rudobradým (Barbarossa) v Benátkách přítomen při tohoto upokoření

Digitized by Google

a smíření se s papežem Alexandrem III. ve chrámě s. Marka. On byl první, jenž nad přílišným se uponižováním císařovým a přepychem papežovým svou nevoli na jevo dal, a když tento nohu na onoho šíji položiti chtěl, meče se chopil a takové zhanobení dopustiti nechtěl. Staré selo, sedlo, původ těchto Slavoserbských šlechticův, jest hrad a ves v Míšni, v sousedství Meziboru (Merseburg).

1200. Rodina Bankanica jmenovaná dala vystaviti krásný chrám sv. Paterniana v okresu Svato-Markovském (sr. Albirizzi, Venezia, str. 77).

1244. Přišlo sto vyslancův Slavodalmatských ze Zádru do Benátek k učinění smluvy a pokoje, z nichž patnácte z prvních zůstali a osadili se v Benátkách (Lucius str. 166).

1299. Dominik Slav (Sclavo), setník a vůdce benátský v boji proti Janovským (Genua), loďstvo těchto dílem zkaziv, dílem zajav, s velikou ctí a radostí při návratu od Benátčanův vítán byl.

1331. Benátčané od Slávův přemoženi; více než sto Benátčanův zabito.

1336. Karel, markrabě Moravský, syn Jana, krále Českého, slyšav o roztržkách mezi Benátčany a některými vlašskými obcemi, pustil se s vojskem na lodi po Dunaji skrze Horvatsko až k Seni, a tu vsedavše na moře, obklíčeni byli se všech stran loďmi benátskými, které jej játi a s ním do Benátek plaviti se

Digitized by Google

chtěly. Karel sám třetí s Bartolomejem, hrabětem Senským a Janem Lipským, z lodě skrze okno tajně vystoupiv vpadl do bárky rybářské, kde rybář všecky tři pytlemi a sítěmi přikryv, jel s nimi skrze všecky lodi benátské, až je připlavil ku břehu, odkudž oni pěšky do Vogleje (Aquileja) šli. Benátčané ty ostatní, jenž na lodi byli, zjímavše drželi je několik dnův u vězení.

1354. Marino Falieri, dože Benátský, chtěv proměnu ve vládě a správě obce Benátské učiniti, v předsevzetí svém zraděn a sťat byl: v porozumění a ve spiknutí s ním bylo okolo 300 Dalmatův.

1424. Ondřej Budimír dal na benátském ostrově s. Ducha (S. Spirito) stavěti chrám a klášter františkanský. Ve chrámě tomto spatřují se jesle, mistrovské dílo od Mikuláše dell' Arca Schiavone.

1435. dne 31. pros. byl Jiří Vukovich, despota Rašanův (Rasciae), slavně do šlechty benátské přijat, skrze dekret větší rady (maggior Consiglio); tento dekret nalézá se v dožecí kanceláři v knize Ursa, str. 106.

1460. Žil zde Hieronym Slavon (Girolamo Schiavone), znamenitý malíř, učenník Jakuba Squarciona, malíře v Padově.

1500. Obnoven prastarý chrám s. Marie Županické (S. Maria Zobenigo) v okresu Svato-Markovském; chrám tento hned se začátkem Benátek vystaven, pak podruhýkráte asi okolo

Digitized by Google

1500 znovu zbudován byl od rodiny Županica (vlaš. Jubanica, Zobeniga), jejíž jméno nosí; opět r. 1680 od rozličných šlechtičných rodin opraven. Celé průčelí chrámu jest z mramoru, utěšenými řezbami a sochami ozdobené.

1551. Obnoven byl z gruntu chrám Slavjanův, s. Jiří zasvěcen (s. Giorgio degli Schiavoni), a pouze od Slavjanův illyrských spravován, on stojí v okresu Kastelském. Kdy tento starý chrám poprvníkráte staven byl, není známo.

1502—1582. Ondřej Medola přijmím Schiavone, jeden z nejslavnějších malířův, přítel a pomocník Titianův, rodilý ze Šibeníku v Dalmatsku, osadil se v Benátkách a stal se předkem četné a slavné rodiny malířské v Benátkách i v jiných krajinách, jmenovitě Michala, Jana, jenž jest v Rusi, Natale, jenž jest ve Vídni a Felice, jenž jest v Benátkách.

1555. Jakub Pisbolica, malíř v Benátkách.

1565. Julius Slavata (Schiavette) byl hudebník a skladač (componist); dal v Benátkách pěti- a šestihlasové zpěvy (motety) tisknouti.

1740. Bedřich Benkovič, malíř slavjanský v Benátkách, narozen v Dalmatsku.

1767. Dalmatinský hrabě Laskovič, obžalován byv, žeby s Turky porozumění měl, byl do těžkého vězení v dožecím palácu uvržen, v němž 14 let upěl. Francouzové přišedše do

Digitized by Google

Benátek, otevřeli a dílem i sbořili tyto hrozné temnice, našli tam Laskoviče, že ho ale z těchto peleší ne postupně, nýbrž znáhla na světlo a volné povětří vyvedli, on v týž den oslepnul i zemřel. Laskovič byl posledním vězněm Benátské republiky, jenž v těchto dožecích žalářech seděl!

1780—1790. Před francouzskou revolucí počítalo se v benátském vojsku 20,000 Slavjanův. Když Napoleon Benátky obklíčil a k podání se žádal, Dalmatinci shromaždivše se na náměstí Pavla, byli sami jediní, kteří město bez boje a krve prolití Francouzům odevzdati nechtěli; když opět později Benátky hned tomu, hned jinému panovníku připadly, Dalmatinci nechtěli Francouzům přisahati, řkouce: »My nejsme k—y, abychom často přisahali a přísahu měnili.« Císař František naposledy musel sám přísahu jejich rozvázati. — Slušně tedy Mikul. Tomašič (vlaš. Tomasco), vlašský spisovatel, v Benátkách nyní žijící, rodem z Dalmatska ve knižce Scintille v předml. sv. I. píše: »Lev sv. Marka dávno ztratil bohatou svou hřívu i zuby i pazoury; těch několik nehtův, co mu zůstalo, byla slavoillyrská síla a snaha.«

Při takovéto dávné ustavičné vzájemnosti Venetův, Benátčanův a Slavjanův rozličnokmenných přirozená věc jest, že se nejen mezi novějšími a nižšími, ale i mezi nejstaršími a nejvyššími rodinami benátskými tak mnohá

Digitized by Google

slavjanská jména nalézají, z nichž mnohá sami benátští dějepiscové, jmenovitě Dandola a Sanuto, za slavjanského původu vyhlašují a vlast jejich, odkud přišli, udávají. Kazimír Frešot vydal zvláštní dílo o rodinách benátské šlechty. My chceme z nich slavjanské, aspoň pokud nám ve známost přišly, zde abecedním pořádkem uvésti:

Bagatin.
Bankanica.
Barbamazelo (sr. Mastibradič).
Barziza.
Bazulo Bosulo.
Bažej Baxejo.
Bradač (Barbaccini z Velje).
Bel (Belli z Dalm.).
Belen.
Belon (z Dalmatie).
Benkovič Bencovich.
Blagaj (vlaš. Orsini).
Bogurad Bagrad Bagradio.
Bosi.
Bradan.
Budimir (Bondimir).
Budislav (Butisclao Butiscalco).
Cepolo (Zepolo).
Čivrana.
Čuran.
Dalmir Dalmario.
Datidat předtím, nyní Agnusdei.
Dandola (sr. Dodola).
Dedo Diedo.
Dětinov Diecinov (ze Slavon).
Dym.
Fratnić.
Georgić Giorgio.
Giž Giži (z Vogleje).
Grabina Gravina (z Drače).
Gradenik, prvé Gradič (z Vogleje).
Griman (sr. hřímati aneb krman?).
Gora Guori (z Uher).
Guman (ze Slavon).

Digitized by Google

Ivančič, velkupecká rodina.
Ivanovich.
Karlovic (vlaš. Torquato).
Kavka Caucko.
Kasanič Cassianico.
Katatrinov (z Dalm.).
Lipoman.
Malibran.
Maliper.
Manoles Manolesso.
Mastalič.
Mermo.
Močenik.
Most Můst; da Mosto aneb da Ponte.
Mudač.
Mugla.
Murian.
Nadal.
Nogar Nogari.
Paskalić.
Pisar Pesar.
Pisbolica, malíř.
Planik Pianighi (z Vogleje).
Pol Poli (z Dalmatie).
Polan (z Polany).
Polin (z Malamoky).
Ragozzi (Rohož či Rakoci Rakovský? ze Slavonie roku 1252).
Savian Slavian (sr. serb. Bogusav).
Semenec Semenci.
Slav Schiavo.
Slavian Schiavoni Medola, malíř.
Soranzi (sr. Zorić tak jako Parenzo a Poříčí, z Buranu).
Steno, Stenini (ze Slavonie).
Strnad (Stornadi Stranodi).
Surian.
Tiepol.
Usnag (sr. snaga, snaž.)
Večeman (Pizaman, z Čech).
Velo Veglo.
Viadro.
Vilar Viglari.
Vuković.
Zagornin.
Zagredo.
Zaguri.
Zamaňa (z Dalm.).
Zavorňan.
Zuan, Zuanelli.
Zubanić Zubanigi.

Digitized by Google

Jméno Slav tak bylo oblíbeno, že některé vysokošlechtické rodiny je co křestní a osobní před svá rodinná jména kládli, k. p. Serenissimo Schiavo Marcello, Serenissimo Schiavo Polani atd. srov. Dandola u Murat. str. 425 a Sanuta str. 629, což se nepochybně stávalo na památku toho, že ze slavského národu pocházejí.

I na vzdělanost a literaturu slavjanskou Benátky nemalý vplyv měly, ať v jejich městě včasně knihy, téměř ve všech nářečích slavjanských, tištěny byly; tak k. p. roku 1483 Missál glagolitský; r. 1493 Missál cyrilský; 1495 Evangelia a Epištoly v církevnoslavské řeči od Bernardina; 1506 Biblie česká, při kterémž tisku správci a korrektorové byli Jan Jindřišský ze Žatce a Tomáš Molek z Hradce nad Labem; 1519—1538 Služebník, Žaltář s Časoslovem, Molitvoslov, Oktoich, Minej atd. od vévody Božidara Vukoviče pomocí mnichův; i jeho syn Vincenc Vuković vydal zde šest knih od 1546—1561; 1543 Evangelia od Zboraviče; 1559 Jegjupka čili Cikanka, báseň slavoillyr. od Žubranoviče; 1561 Missál od M. Broziče; 1566 Časoslovec od Jakuba z Kamenné Řeky; 1569 Žaltář a 1570 Molitveník od Hieron. Zagurovičе; 1595 Slovník od Fr. Vraniče (Verantius); 1638 Žaltář od Ginammiho; 1613, 1682, 1699, 1718 Evangelia od J. Bandulaviče; 1639 Pravopis Novoillyr. od Zamaně; 1708 Katechismus dalm. od biskupa Biankoviče; 1754 Seb. Dolci de illyr. Linguae vetust. et ampli-

Digitized by Google

tudine; 1758 Slovník od A. Dellabelly; 1758 Kačičovy Zpěvy; 1764 Sjetovanje mladoga čoveka od Z. Orphelina; 1764 Slovo o grješnom čelovjeku od D. Obradoviće; 1803 Etika od téhož; 1807 Pjesna na Serbov od téhoz; 1773 Evangelia od P. Knezeviće; 1804 Zemleopisanije od Šolariće, 1809 O samosti od téhož, 1809 Sverch vozpitanija od téhož, 1811 Pominak književeski od téhož; pak od r. 1800—1805 mnohé knihy od V. Rakiće, 1767 od Damianoviče, 1765 od Julinaca, 1807 od Eleniče atd. Anobrž sami Benátčané psal nezřídka o slavjanských věcech, k. p. Flaminius Cornelius Senator Venetus psal: Catharus, Dalmatiae Civitas, in ecclesiastico e civili statu historicis documentis illustrata. Patav. 1759. — I mnozí malíři slavjanští zde se vycvičili.

Hlava III.

Benátky.

Svato-Markovské náměstí a jeho okolí.

Za to máme, že těmito předeslanými zde známostmi opatřený čtenář již nyní s tím větší ochotností a účastností následovati nás bude,

Digitized by Google

když jej po tomto slavovlašském městě a k jeho pamatnostem voditi budeme. Nebo kdo Benátky netoliko viděti, ale i cítiti a rozuměti chce, ten se v zrcadle dějin a starožitností na ně dívati musí; musí město jistým povolným pořádkem ohlédati, aby zmaten a zhmožděn nebyl nebo zásoba mnohých století svaluje se tu ouprkem na duši. — Náš první chod tedy byl na náměstí sv. Marka, tento ráj Benátčanův. A opravdu, on převyšuje všecko očekávání, on zahanbuje i tu nejnapnutější novochtivost. Již Petrarka psal v jednom listě o něm: »Platea cui non scio an orbis terrarum parem habeat.« Co v jiných velikých městech porůznu v rozličných ulicech a předměstích krásného a pamatného rozptýleno jest, to se zde vše v ouzké prostoře sestředěno nalézá: kavárny, areny, tržiště, procházky, radnice, knihovny a jiné nádherné stavby. V jeho budovách, obzvláště ve zdech chrámu Svato-Markovského a palácu dožecího, charakterisují se celé Benátky nejvěrněji a nejživěji. Muži v černohedbavných pláštěch, ženy v černých závojech tráví zde čas až do půlnoci sladkým nic nečiněním (dolce far niente). Uvalení kejklíři, šedivé kostrubaté ženštiny jako i pávopyšná šlechta benátská míchá se tu v jedno colibo (quodlibet) s podivuhodnou snášelivostí a s občansko-národním soucitem. Nejzanímavější pro oko znatele jest zde pohled na rozdílnost postav a obličejův jak šlechty, tak lidu v této

Digitized by Google

nahrnutině obyvatelstva. Tři původní pravzorové panují ve všech benátských hlavách a tvářích: jeden jest římský dlouhohrdlý, vysokomyslný, zasmušilý, panovitý, mlčelivý; druhý jest slavský, okrouhlotvárný, přívětivý, veselý, štěbetný, zpěvavý; třetí jest jakási míšenina germanské a arabské krve. — Jest Markoviště toto čtverohran asi jako pešťanské novonáměstí. něco však užší; obdán nejnádhernějšími budovami a skvostným ku procházkám slouřícím přístřeším. Sama půda placu jest čistá, uměle dlažená a bílým mramorem mozaikovaná, ať ji žádná kolesa vozův nevyhlubují a žádné podkovy koňův nerozrážejí. Co zde cizincovi v oči bije, jest to nesčíslné množství holubův létajících vůkol anebo před nohami se pletoucích tak pitomě a směle, že se jim člověk, ne oni člověkovi vyhybovati musí. Na střechách a oknách palácův, na pavlačích, na chrámích a věžích všudy hejna těchto ptákův. I zde prozrazují Benátky svůj slavjanský původ a charakter, svou pokrevnost s naším holubičím národem, jehož všickni kmenové od starodávných časův tyto ptáky obzvláště milovali, ve dvořích drželi a pilně chovali, sr. Výklad ku Slávy Dc. str. 72. Jméno holub (columba, palumba) přešlo ode Slavjanův k ostatním evropejským národům a se jménem nepochybně i věc. Škoda jen, že Benátčané při tom čistoty nešetří, ať trusem a peřím těchto holubův všechny domy, okna a pavlače

Digitized by Google

zanešvářeny jsou, což obzvláště v dožecím palácu omrzlost i ošklivost působí. Odpoledne s udeřením dvou hodin na věži sbrknou se všickni tito jináče rozptylení holubové a holubice na náměstí Svatomarkovské, kde potravu svou dostávají. Kdo zde takového holuba zabije, trestán bývá od vrchnosti podle zvláštního o tom vydaného zákona; každý se jim tedy vyhybuje, čím holubi tedy smělosti nabyli. Všickni tito holubové jsou jednobarví, totiž tmavomodří a malé nízké postavy, a proto pohled na ně není příjemný. Chovají se nákladkem státu čili obce: a obyčej tento prej tak starodávný jest, jako město Benátky. Předtím se prej množství holubův, jimž se na nohy papír přivázal, u brány Svato-Markovského chrámu do povětří pouštělo. Co znamenal tento obyčej?

Dle mého zvyku pospíchal jsem s vůdcem a se druhy mojimi ihned na nejvyšší, totiž Markovskou věži, abych se ve zmatku tomto rozhleděl a těkavým okem předběžný obraz o celosti města v mysli sobě stvořil. Vstupuje se na tuto, 284 benátských střevícův vysokou zvonici, ne jak obyčejně schodmi, ale povlovnou procházkou vedle zdí a stěn tak, že i na koni, jako polský král August, aneb na oslici, jak Napoleon udělal, možno vzhůru jezditi. S výsosti této jest čarodějná vyhlídka na celé město, na laguny a ostrovy, na hole pevnozemské a na Jaderské

Digitized by Google

moře. Žeby však základové této věže tak hluboko v zemi leželi, jak vysoko její zdi do povětří se vznášejí, to jest nepochybně jen benátská gaskonáda. Pravděpodobnější jest to, že se r. 1830 jistý hrabě pro lásku a nedávno dva lodníci pro dluhy s věže této dolů svrhli. Celé Benátky dělí se na 6 okresův (sestieri), totiž: 1) Svato-Markovský, 2) Kastelský, 3) Královprůlivský (di Canal Regio), 4) Svatokřížský, 5) Svato-Pavlovský, 6) Tvrdohřebetský (Dorso Duro). První tři leží na východoseverné, druhé tři na západojižné straně velikého průlivu čili kanálu, jenž se v podobě veliké litery S městem vine na dvě polovice je děle.

Před chrámem sv. Marka stojí přímo tři vysoké stožáry čili břevna, červeně obarvená na broncových podstavkách, ony prej představují tři Benátčanům někdy patřivší ostrovy: Cyper, Kandii a Moreu; v letních nedělích, když jasné počasí, bývají na jejich vrcholích dlouhé červené korouhve zavěšeny co znaky bývalého panství. Tak i Maďaři posavad při korunování a na parolodích ukazují praporce s erby Serbska, Bosenska, Bulharska a jiných krajin. Totě veselá smutnohra! Tak čteme, že i světoborci Mongolové, potomci Džingischana a Timura, v panovnickém znaku svém nosí posud jména a erby všech těch evropejských krajin jmenovitě i Uher, které někdy byli vybojovali, považujíce je jako své neodcizitelné dědictví!

Digitized by Google

Průčelí a celá zevniternost chrámu s. Marka ukazuje zkoumateli, že se zde východ se západem potkává a objímá. Sedem dutin olovem krytých a pět nádherných bran čili vchodů ozdobují tento chrám. I zevniter i vniter vyšperkován utěšenými mozaickými obrazy a řezbami: nad hlavní bránou zpínají se čtyři antické, broncové, někdy pozlacené koně, které se vůbec Lysippovi, za času Alexandra Velikého žijícímu, připisují. Že dílo řeckého mistra jsou, to první pohled na ně ukazuje. Jejich nezkrocená bujnost, oheň, který je ve všech částkách oživuje, hrdost vše před sebou šlapající — projevují jejich původní určenost, že táhli buď vůz velikého vítězitele, buď samého boha slunce. Kolikráte jsem se procházel aneb i jen běžně prošel náměstí s. Marka, oko mé bezděky se vlepilo a ztratilo v obdivování těchto tisícoletých pozůstatkův: anobrž až k nim samým dvakráte šel jsem, abych je netoliko očima viděti, ale i rukama makati, měrati a obdivovati mohl. Když však první rozčilenost se utiší, neodolatelně se namane ta myšlénka: cože ale tato pohanská zvířata na chrámě křesťanském chtějí? či v Benátkách není příhodnějšího místa pro tyto krásné modly? — Ostatně sotvy kteří živí koňové se více po světě naběhali a delší cestu konali jako tito; z Athen aneb z Řecka vůbec přešli pod Neronem a Trajanem do Říma, z Říma skrze Constantina do Carigradu, kde v Hyppo-

*

Digitized by Google

dromě stáli; odtudto skrze dože Dandolu r. 1205 do Benátek, z Benátek r. 1797 skrze Napoleona do Paříže a odtudto opět r. 1815 skrze Františka císaře do Benátek.

U vchodu do slavného chrámu sv. Marka již dlažba v předsíni pozornost mou poutala. Právě ve středině vložen jest uměle malý serpentivý kámen v podobě rhomboidu, ku poznamenání toho místa, kde někdy papež Alexander III. císaři Bedřichovi Rudobrademu na vazy nohu položil. Vůkol něho jsou ještě i jiní kamenové pro ozdobu do dlažby vpraveni. Lid na tyto kameny často a s velikou nábožností kleká, anobrž bera z nich prach do ruky žehná se tím na čele a prsích jako posvěcenou vodičkou. Nápisu zde žádného není, to se prej vynechalo pro ušetření Tedeskův. — Sám vnitřek chrámu jest tmavý, půda mramorová, tu i tam zprohybovaná a propadlá, ať moře v čas bouře někdy celý chrám zaleje, tak že po lodicech do něho jíti se musí. Ozdoby a obrazy chrámu jsou větším dílem v byzantickém slohu a vkusu, anobrž některé i s řeckými nápisy k. p. *Ισους Χτος* aneb *Μητηρ θεου* stojí pod obrazy nade dveřmi chrámovými. V den nedělní byli jsme zde opět, právě když se mše konala: jakový to rozdíl mezi naším a vlašským čtením aneb vyslovováním latiny! u těchto zní c e c i všudy jako č e č i, g e g i jako ž e, ž i, sc jako š, k. p. in prinčipio, vinčere, adžere (agere)

Digitized by Google

osservare (observare), šio nešio (scio nescio) atd. Kůr zpěvákův ve blízkosti oltáře krásným zpěvem uši lechtal, ale svými nenábožnými posunky oči urážel. Jeho správce při dávání taktu dřevem na dřevo tak bouchal, že všecky hlasy přerážel. Kusy z opery Norma a z jiných zpovšednělých oper hrály se při této mši, což jsme potom i v jiných benátských chrámech uslyšeli. Nám se to tak nelíbilo, že jsme konce tam dočekati ve stavu nebyli. Opera ve chrámě a kázeň na divadle: oboje nesmysl! Tato okoličnost vysvětlila mi původ a příčinu onoho slavopolského přísloví: »Polski most, niemiecki post, wloskie nabožeństvo — to wszystko blazeństvo.« A ačkoli toto přísloví ovšem nadsazené, přece vyznati musíme, že jsme vůbec na celé naší vlašské cestě mnoho roboty v náboženství a mnoho nádenníkův a řemeslníkův mezi kněžstvem spatřili. Za velikým oltářem ukazuje se hrob, v němž prej tělo S. Marka sem z Alexandrie přenešené spočívá; při čtvrtém oltáři na levé ruce jest obraz Panny M. malovaný prej od S. Lukáše; v pokladnici pak chrámu Evangelium S. Marka, ale již tak vlhkostí porušené, že v jednu hmotu co těsto slité býti se zdá a těžko v něm litery poznati nercili čísti (srov. Jos. Dobrovskýs Leben, von Fr. Palacký, Prag 1833, str. 14.); dále Evangelium zlatými literami psané prej od S. Hieronyma; podobných svatozbytkův jest tu veliké množství, jako k. p. vlasy P. Marie, kus lebu

Digitized by Google

Jana křest., trn z koruny Kristovy atd., ale nikdo se při nich dlouho nebaví a sami jináče mnohomluvní čičeronové jen běžně a spěšně zmínku o nich dělají.

Na pravé straně chrámu pod bránou sedí u stolku mladík s perem v ruce a s bílým papírem před sebou: jest to veřejná čili uličná kancelář pro psání listův. Kdo psáti neumí a chce list, odpověď aneb prosbu aneb jiné písemnosti míti, obrátí se sem k tomuto všeobecnému tajemníkovi, rozpoví svou žádost a v okamžení jest vše hotovo a list i zapečetěn, tak že odtudto přímo na poštu jde.

Hned v sousedství tohoto chrámu stkví se dožecí palác, ze tří oddílův a slohův záležející, spodní jest vlašský, prostřední gothický, vrchní východnoarabský. Tato nejkrásnější ozdoba Benátek pochodí ode dvou mužův, z nichž obec Benátská jednoho stíti, druhého oběsiti dala, že se opovážili zřízenosti svobodné obce dotknouti. Onen první byl dože Marino Falieri, tento druhý stavitel a řezbář Filipo Calendario. Vystaven pak jest palác tento r. 1342—1354. Po tak řečených obrovských schodech, tak nazvaných ode dvou obrův, Marsa a Neptuna představujících, od Sansovina, vstupuje se do vnitřeku, jenž se na tři díly rozpadá, na knihovnu, na museum a na obrazárnu. Na těchto schodech krvácel r. 1355 pověstný dože Marino Falieri pod katovským mečem proto, že příliš velikou vládu zdejších

Digitized by Google

šlechticů obmeziti a přetěžké břemeno pospolitému lidu oblehčiti chtěl. Na levé ruce viděti ve zdi šlepěje a díru tu, kde předtím ona pověstná lví hlava s otevřenou tlamou stála, do níž udací lístky a žaloby proti podezřelým osobám metány bývaly. Mně nejsilnější tužba táhla jen čím skůr do síně veliké rady (del maggior aneb gran Consiglio): nevěřil jsem zajisté dočekati toho okamžení, v němž bych spatřil onen obraz, o němž jsem již ve mládenectví svém tak mnoho slyšel a čítal, po jehož spatření ode mnohých let jsem dychtil, totiž od Bedřicha Zuccara, představující císaře Bedřicha Rudobradého, kterak padna k zemi nohy líbá papeži Alexandrovi III., an tento šíji jeho patou šlapá. Obraz tento nejen z církevního, ale i z národního ohledu mne zanímal pro Jindřicha ze Starosídla, slavoserbského rytíře z Míšně. A věru sotvy že jsme vešli do té, 74 střevícův široké a 154 střevícův dlouhé, nejmistrnějšími malbami hojně a skvostně ozdobené síně, já hned na první pohled poznal jsem ten obraz a přímo k němu pospíchal, ostatní vše na potom odloživ. Visíť on na pravé stěně, téměř poslední, pod číslem 75 a jest dosti veliký. Strážce této síně, viděv mou pozornost a účastnost na tomto obrazu, přinesl mi z poboční světnice knihu velikou pod názvem: Racolta di stampe dei principali pittori, Venezia 1782, kde i tento obraz v mědi rytý se nalézá s násle-

Digitized by Google

dujícím nápisem: »Frederico Imperatore prostrato a terra baccia li piedi al Pontifice. Frederico Zucchero pinx.« Na tomto obraze stojí papež Alexander v prostředku v celé své slávě, za ním vysoké kněžstvo, před ním s obličejem k nohoum skloněným klečí na kolenách císař Bedřich v největší pokoře líbaje nohy papežovy. Papež zdvíhá vzhůru levou nohu, ale tak, že ji neviděti na šíji, nýbrž jen skrytě zdá se na hrdle aneb na vazech jeho ležeti. Znatelé malby mají podezření, že tento nohošlap teprv v novějších časích z jistých příčin zakryt a barvami zamazán. Podobný obraz nalézá se i ve chrámě La Carità v okresu Sestiero di Dorso Duro, pod nímž tento nápis stojí: »Alexander Papa III. Federici Primi Imperatoris iram et impetum fugiens abdibit se Venetiis, cognitum et a Senatu perhonorifice susceptum, Ottone Imperatoris filio navali proelio a Venetis victo captoque, Fredericus pace facta supplex adorat fidem et obedientiam pollicitus. Ita Pontifici sua dignitas Venetae Reípubl. beneficio restituta MCLXXVII.« — V tomto chrámě, jenž kanovníkům lateranským patří, zdržoval se papež Alexander na outěku před císařem Bedřichem skrytě za jistý čas, za které pohostinství on tomuto chrámu věčité odpustky propůjčil: původní bulla papežova na bláně o tom znějící visí zde ve chrámě. I Georgione a Titian tento

Digitized by Google

historický předmět vyobrazovali v Benátkách. Anobrž i v Římě na Vatikaně ve královské síni (Sala Regia) visí obraz těmto benátským podobný, jenže mnohem větší. Na těchto vyobrazeních pozoru hodni jsou dva rytíři a dvořané, jeden na pravici, druhý na levici stojící, ani oba obličej od tohoto divadla s nevolí odvracují: jsou to Jindřich Starosídelský, slavoserbský šlechtic a Dětrich mařkrabě Míšenský. Když totiž císař Bedřich Rudobradý (Barbarossa) od papeže Alexandra III. proto, že k jeho volení nepřistoupil, do kletby dán byl a pak po dlouhých roztržkách a neřestech s ním se smířiti chtěl, místo k tomu v Benátkách r. 1180 určeno. Po vjezdu do města našel císař papeže v předsíni chrámu S. Marka sedícího; když pak dle obyčeje nohy jemu políbiti chtěl, papež tím uspokojen nebyv, slova Žalmu 91. V. 13. předříkaje: »Po lvu a bazilišku choditi budeš a pošlapáš lvíče i draka« — nohami šíji a hlavu císařovu šlapati chtěl. V tomto okamžení byl náš Starosídelský s Dětrichem markrabětem první, jenž udeřením ruky na jilce zbraně své tomuto přílišnému přepychu se zprotivili, čímž papež předěšen podáním ruky císaře klečícího zdvihl a políbil. Když císař Josef II. před tímto obrazem stál, vodiči z delikatesy pozornost jeho na jiné věci obraceli, avšak na darmo; když pak potom obraz tento jemu se všelikým ostýcháním a omlouváním vysvě-

Digitized by Google

tlovali, řekl prej ke svým průvodčím s ousměchem ta slova: tempi passati! (časové minulí).

Známo jest, že se někteří novější němečtí dějepisci pro falešný stud zpouzejí proti této události, za bajku ji vyhlašujíce. Nám však nevidí se v ní nic pravdě odporného býti, anobrž s duchem středověku, s charakterem papeže Alexandra a se všemi jinými okolničnostmi cele se srovnávati. A jestli sám císař Bedřich tak na svou osobu a hodnost zapomenul, že se při této příležitosti neostýchal kostelníkovi metlu z ruky vzíti a tu cestu ve chrámě městi, kudy papež kráčel, a když ze chrámu vycházel a na koně sedal, jemu strmen držeti a koňovi přes dav lidu cestu klestiti: nevím, pročby jemu méně pokory, kajícnosti a trpělivosti přivlastňováno býti mělo u počátku, nežli v prostředku a u konce jeho s papežem se potkání, pokání a od kletby osvobození. Že sám papež Alexander III. v listu svém biskupu Yorkskému a Durhamskému psaném, kde smluvu mezi sebou a císařem učiněnou jim oznamuje, žádné zmínky o tomto nečiní, odtud ještě nenásleduje nepravdivost tohoto skutku. Alexander tento byl muž silného charakteru, vysokomyslný, osobovačný, nezlomný: ale chvastání a samochlouba vzdáleny byly od něho; k tomu přichází i ta okolničnost, že neměl příčiny chlubiti se skutkem takovým, který jen činiti chtěl a začal,

Digitized by Google

dokonati ale nemohl a nesměl pro blízko stojící a tomu se zbrojně protivící dvořany, zvláště Starosídelského, jako to němečtí kronikáři Peckenstein, Knaut a jiní vypravují. Obraz tento visí v řadě a v prostředku takových obrazův, kteří ne vymyšlené, ale skutečné příběhy benátské představují, od Titiana, Tintoretta, Pavla Veronského, Františka Bassana, Palmy a jiných. Dobře poznamenal benátský dějepisec P. Giustiniani o této věci, řka: »Confirmat hoc idem figuratio illa in comitiis totius rei gestae: nisi enim res eo modo, quo secuta et a nobis relata est, veritatem contineret, non utique prisci illi Veneti, modestia pleni, tam impudenter eam historiam in publicum referendam censuissent.« Buď jak buď, charakter, cit a skutek Starosídelského při tomto divadle všickni letopisové vychvalují jako čistolidský a mezi všemi nejušlechtilejší.

V této síni na levé straně jsou ještě dva obrazy oko a srdce Slavjana, ba věru vůbec člověka, bolně urážející. Jeden pod číslem XIX. visí nad oknem: Podmanění slavodalmatského města Zadru, malovaný od Dominika Tintoretta, syna onoho slavného mistra Jakuba Robustiho příjmím Tintoretto; druhý pod číslem XX. Obležení téhož města od moře i pevné země, vyhotovený od Ondřeje Micheliho příjmím Vicentina. Oba tito malíři byli jen mi-

Digitized by Google

stři druhé třídy a sami tito obrazové ani složbou, ani barvami nevynikají: ale obsah historický důležitými je činí. Uprostřed záchvatné výmluvnosti našeho vlašského vůdce, uprostřed těchto čarodějných malířských krás a zázrakův hněvná žluč se po outrobách mojich rozlila, tak že jsem benátský charakter téměř nenáviděti počal proto, že se spáchanými svými nelidskými ukrutnostmi ještě chvastá a tím oboje krásné umění, malířství i řečnictví, poskvrňuje. Mlčte! mlčte signore! řeknu k němu, tyto obrazy vám a tomuto místu více k hanbě než ke cti slouží. — Řecký císař Manuel dal zpupnému benátskému vyslancovi Jindřichovi Dondolovi v městě slavodalmatském Zadře žhoucí měděný plech tak blízko k očím přiložiti, že tento od té doby poloslepým byl. Dondola od toho času vzal toto, na onom skutku nevinné město v nenávist tak, že stav se dožem a vůdcem křižáckého loďstva proti pohanům do Palestiny táhnoucího, na vzdory papežským rozkazům a kletbám město toto slavokřesťanské oblehl, plundroval, domy a zdi zbořil r. 1202 dne 11. listop. Když se po čase město opět zotavilo a pod ochranu uherského krále Ludvíka I. dostalo, bylo znovu r. 1346 od Benátčanův obleženo, ztečeno a všech svobod pozbaveno, větším dílem vinou a zradou maďarských velmožův, kteří v čas této vojny s Benátčany v tajném porozumění stáli proto, že se jim obtížné vidělo vojsko

Digitized by Google

čili tehdejší banderie vlastním nákladkem zdržovati. Všickni historici to osvědčují, že po podmanění Zadru Benátčané nebyli vítězové, ale katové a šerhové nad obyvateli tohoto města. Thurocz Chron. II. C. 8 píše: »že množství šlechticův a měšťanův na vyhnanství odsoudili, sťali a rozličnými mukami trýznili, muže, ženy a panny do Benátek odvlekli, zde je v žalářích hladem a žízní mořivše a pozn- náhla usmrtivše. »Ach ubozí, ach nešťastní Slavjané! vzdychal jsem lítostivě; ale obrátiv se, umlknul jsem a řekl téměř šķřípě: Nikoli! ne ubozí, ale nemoudří, nesvorní, nikdy a nikde spolunedržící, k jiným se přilepující a proto i všudy padající, slabí, opovržení."

O ostatních obrazech v této síni my zde jen běžně zmínku učiníme, ať se slavjanského života netýkají a téměř ve všech cestopisech obšírně opsáni a chváleni se nalézají. Nejznamenitější jsou tři obrazové na stropě: Venetia co ženština v oblacích ode Slávy korunovaná, dílo Pavla Veronského; Venetia uprostřed bohyň od Jakuba Tintoretta; Venetia od vítězství věnčená a ctnostmi obklíčená od Jakuba Palmy. Nad trůnem dožete zaujímá celou stěnu Ráj od Jak. Tintoretta; slavný tento obraz jest posud největší ve světě olejovými barvami malovaný, totiž 74 střev. široký a 30 střev. vysoký. Na nás neudělalo toto modlařené dílo takové vražení jako jsme očekávali: jeho malé figury

Digitized by Google

nezdají se nám ku velikosti obrazu ve slušném poměru státi, ať o tom mlčíme, že čas a pozdější opravcové mnoho na něm pokazili. Na protější stěně ku Piazettě nade druhým oknem visí poprsí dožův Benátských; na tom prázdném místě, kdeby obraz dožete Marina Faliera státi měl, čte se tento nápis: »Hic est locus Marini Faletri decapitati pro criminibus.«

Odtudto navštívili jsme Síň volící čili Sala dello Scrutinio a zde opět dva slavonárodních dějin se týkající obrazy celou pozornost mou tak zaujaly, jakoby tam ani jiných nebylo. Jeden pod číslem VII. představuje Bitvu a vybojování Zadru od Jak. Tintoretta; tento obraz jest nepochybně nejvýtečnější nejen v celém tomto palácu, ale i mezi všemi prácemi Tintorettovými. Zde se mistru tomuto poštěstilo úžasnou velikost a sílu Michala Angela s líbeznou barvitostí Titianovou sjednotiti. Dlouho jsem zde na rozpacích byl, mám-li se zde vlastenským čili aesthetickým citům více ponechati; předmět zajisté obrazu působí slavskému srdci bol a stud, ačkoli hrdinští Zadrané zmužile sobě v obraně své počínají; ale krása obrazu kojí a míří čarodějnými vnadami oko tak, že odtud povstává jakási míchaná bolestná krása a krásná bolest v srdci Slavjana. Druhý obraz pod číslem VIII. líčí Vzetí slavodalmatského města Kotaru od And. Vicen-

Digitized by Google

tina, jenž se r. 1420 stalo. Jakový to rozdíl mezi tímto Vicentinovým a oním jemu sousedním Tintorettovým obrazem! Štětec tohoto raní srdce, ale i hojí, onoho jen oči kole v obojím i historickém i malířském smyslu.

Ve knihovně, roku 1812 z protějších nových prokuracií sem přenešené, pro trvající prázdniny, jen krátké a běžné přehlednutí nám dopřáno. Učenost v Benátkách nebyla a není tak vysoce ctěna a milována jako krásouma a umělectví; vůdcové ve knihovnách a listovnách jsou slovoskoupí, pospíchající, často pošmourní a nevlídní: naproti tomu vůdcové v obrazárnách a jiných uměleckých sbírkách radořeční široce a zpozdile, s jakousi sobělibostí všecko vysvětlující. Již Petrarka a kardinal Bessarione položili základ k této knihovně darováním obci svých rukopisův a knih. Počítá nyní tato knihovna asi 80.000 kusův, mezi nimiž asi 5000 rukopisův. Co řídkosti ukazují se Rpisy od S. Augustina de Trinitate a téhož Výklad na Epištoly S. Pavla. Pamatná jest zde zeměkule od Fra. Maura r. 1460 udělaná, tehdejší známou tvárnost okresu zemského okazující; stojí na ní již i Předhoří Dobré naděje poznačeno, ačkoli tudy ještě objeveno nebylo. Více než toto zanímaly mne řecké mramorové, zde složené řezbářské a sošnické antiky z nejkrásnější hellenské doby pocházející, jmenovitě Ganymed, jehož Jupiter v podobě orla

Digitized by Google

unáší; toto dílo připisuje se vůbec Fidiášovi a neníť ho nehodno. Pak Jupiter a Leda v labutí postavě; Dvě Musy; Faunus a Bachus; Ulysses, Amor, Diana; mrtvý bojovník atd.

Na jedné straně tohoto palácu proti průlivu Rio di Palazzo jsou ony pověstné žaláře, o nichž v románech, v cestopisech a jiných knihách tak mnoho strašlivého se píše. Hrůza a ošklivost proniká ovšem člověka při jejich zevrubném navštívení; tyto tmavé, křivolaké schody a průchody, tyto tlusté zerzavené mřeže, tyto nízké a ouzké peleše, více rakvem než příbytkům podobné, tyto krůpějemi krve poznačené zdi, tyto dírky a průduchy, nimiž se krev, snad i těla odpravených do moře metala — toto vše svědectvím jest barbarských časův, a ovšem Byronská přirozenost se k tomu vyhledává, v těchto mučidlách dlouho a s libostí se baviti moci. My slabočivní Slavjané neměli jsme toho anglického daru, utíkavše odtudto čím dříve na svobodné povětří. Musím však vyznati, že německé barbarství s tohoto ohledu tomuto benátskému mnoho neodevzdává, jestli je nepřevyšuje. Nás aspoň v Řezně při uvidění tamějších říšských podzemních smradlavých nezdravých vězení a s nimi sousedujících mučíren, kde škřipce, ostrými hřeby opatřené postele, železné koně, píly, řebříky, kule a jiné ohavné nástroje — mnohem větší hněv a stud nad člověčenstvem projal, nežli zde

Digitized by Google

při benátských žalářech, které sám pověstný lidomil M. Hovard za nejzdravější a nejčistější mezi všemi od něho ohlédanými vyhlásil. Dva druhové žalářův zde však zvláštní jsou, které místnost a podnebí i zplodily i obtížnými dělají, totiž tak řečené Studnice a Olověné střechy (Pozzi i Piombi). Studnice byly temnice, jenž dva střevíce zhloubi pod vodou stály železnými tyčemi od moře oddělené. Přes tyto mřeže vcházela sem slaná mořská voda a s ní spolu i slabé světlo z venku. V prostředku čněl dřevený sloup, jenž vězňovi za stolici, stůl i postel sloužil, nechtěl-li ve vodě státi; každého jitra dána vězňovi polévka a kus chleba, s jejichž strávením pospíchati musel, nechtělli, aby se kořistí morských myší a potkanův staly. A přece jistý Francouz, jenž r. 1716 co špehoun lapen, na smrt odsouzen, ale pak omilostěn a zde uvězněn byl, přežil v tomto obojživelnictví, mezi sezením v povětří a plováním ve vodě, celých 37 let. Do jednoho z těchto žalářův dal se prej lord Byron, tento aesthetický Don Juan, když se v Benátkách zdržoval r. 1817, 1819 schválně na půl dne zavříti, aby hrůzu takového položení osobně pocítil a obrazotvornost svou k básni »Chillonský vězeň« rozdrážditi mohl. Ačkoli mně všetečnost všudy milší jest než netečnost: přece však taková ošemetnost zdá se mi býti koketování s lidskou opovržeností, ať nic nedím

Digitized by Google

o tom, že se mi každý na mučidlách vyškřípcovaný plod básnický ošklivý. — Olověné střechy byly žaláře ve výsosti na podlahách, kam slunce silně pálilo. V jednom takovém předpeklí seděl zlopověstný Casanova v minulém století od r. 1755—1756 za patnácte měsíců ležev větším dílem na půdě polonahý, anť přímo státi zde nelze. Vlastně posavad se nezná a nechápá, jak jemu možno bylo odtudto se vysvoboditi! Jestliže i nočním časem prstem a holí břevno za postelí prorýpal: jakže s výšky této závratné dolů se dostal aneb do člunu skočil? — Onen žalář, kde hrabě Laskovič seděl, jest od Francouzův polozbořen, polospálen. Roku 1797 dne 25. máje stál zde nade vchodem všech těchto vězení tento Napoleonský nápis: »Žaláře aristokratického barbarství, zbořené v prvním roku vlašské svobody!« I onen most vzdychání čili zdychův (Ponte de' sospiri), přes který odsouzení vězňové obyčejně buď ku popravě, buď k věčitému vězení vedeni bývali, jest již zazděn. Ve dvoře dožecího palácu zasluhují pozornost dvě mědí okované, dosti hluboké studny čili cisterny, v nichž na dně kámen na způsob kotlu vpraven, kam voda z Brenty na lodích dovážená, podzemními žlaby přes písek, aby se očistila, vtéká. Zde ustavičně množství lidu obojího pohlaví s nádobami k vážení vody stojí. Znikla-li bouře lidu v městě proti šlechtě a vládě,

Digitized by Google

tyto studnice tak nastrojeny byly, že voda netoliko do těchto, ale ani do jiných s nimi spojených studnic tehdáž vpouštěna nebyla, aby se lid nedostatkem vody upokojil.

Vyšedše z tohoto labyrintu na svobodné povětří, uzříme celou Piazzettu lidstvem nesčíslným se hemžiti a v prostředku pranýř čili lešení státi. K dostání pohodlného hledistě vkoupili jsme se na strop protistojící Loggety. Jest to malé hezounké stavení vedle Svatomarkovské věže, jehož průčelí rozličným mramorem, řezbami a litinami ozdobeno jest. Krásné jsou obzvláště jeho mřežové lité dvéře, od Antonína Gaje, litce v 17. století, jehož jméno zde slyšeti, již proto nám příjemné bylo, že nás upomínalo na podobné, všem Slavjanům milé a o národ náš velezasloužilé jméno. Zde stála někdy ozbrojená stráže, dokud veliká rada shromážděna byla. Před námi byli dva červení sloupové na pavlači dožecího palácu, mezi nimiž červené sukno zavěšené vlálo; pod námi na náměstí bylo asi 5—6 tisícův divákův hučících a ječících. Několik drábův vedlo z nových žalářův z nábřeží Slavjanského dva starce v těžkých poutách; když stáli na lešení, zjevil se mezi oněmi červenými sloupy soudce a v tomto okamžení stalo se utišení veliké; ortel čten: »že židé tito byli falšovatelé měničných listův (Wechsel) a proto jako takoví na šest let do vězení se odsuzují.« — Tu jek a lermo opět

Digitized by Google

povstalo a zločinci vedeni byvše zpátkem vzali za své. Podivno bylo nám, že v této tlačenici lidu žádných panen a žen viděti nebylo!

Přímo odtudto šli jsme na tak zvanou hodinovou věži (Torre dell' Orologio) na straně starých prokuracií. Budova to ušlechtilá, bohatě omramorovaná a pozlacená, čtyřipatrová. V prostředku věže z venku jest krásný pozlacený obraz Madonny; vniter pak sochy anjelův a tří mudrcův od východu, které v jistých slavných dnech každou hodinu se zjevují před obrazem Marie poklonu činíce. Na vrcholci věže visí v povětří zvon, na který dva broncoví, cele nazí obrovští mužové kladivem v rukách drženým hodiny bijí. Stroj tento jest dílo Karla da Reggio r. 1499, obnovené však r. 1755 skrze Ferracinu z Bassana, jenž za to od obce 8500 dukátův dostal. Náš čičerone, štěbetný a rozmarný pstrohlavec, potvrzoval, že jeden z těch mužův představuje »Italiana« druhý »Tedesca« — E perche non Schiavone? — já jemu vpadnu do řeči, vždyť — pokračoval jsem dále — jsou tito vaši otcové, původcové vašeho jména i města Venetie, vaši nejbližší se všech stran vás obklučující sousedé, jejich krajiny byly a jsou posud vaše pokladnice a špižírny, tyto zdi a palácové jsou ze slavjanských kamenův, vaše nejstarší a nejpřednější rodiny jsou slavjanská krev, vaše nejzmužilejší vojsko

Digitized by Google

slavjanští synové... Può essere — řekl on — ma io nescio!

Na straně nových prokuracií, kde předtím stará knihovna byla, jest nyní královský palác. Tu poprvníkráte zaplesalo srdce mé radostí v Benátkách. Na stropě tohoto palácu v oddělení sedmém jsou tři obrazy od Ondřeje Medoly čili Slavjana, z nichž jeden kníže tství, druhý kněžství, třetí vojenství symbolicky představuje. Ozdoby vůkol tohoto oblouku jsou práce jistého Semoleje. Celé hejno krásných a nádherných citův proletělo zde před těmito obrazy duší mou: krásných proto, že dílo výborné jest; nádherných proto, že tu Slavjana uprostřed nejslavnějších malířův benátských, Titiana, Pavla Veronského, Tintoretta, Molinariho, Varotariho, Salviatiho, Rosy, Strozziho a jiných spatřil jsem. Byť pak krásně díla jiných mistrův snad zdařilejší a skvělejší byla: tak blízko mi žádné nestálo jako toto, toto bylo dílo národní. Vedle slavjanských mužův, obrazův, památek všecko ostatní bylo pro mne méně pamatné a zanímavé: pročež ta místa i nejraději i nejčastěji jsem navštívil, kde něco národního aneb aspoň našeho národu se týkajícího bylo. Tam bych byl i dnoval i nocoval. V každé obrazárně, v každé sbírce starotin bažil a jastřil zrak můj nejvíce po tom, co našinské bylo, aniž jsem tak snadno co přeočil. V takové době byl duch můj s obou stran, semo tamo, sladce

Digitized by Google

hejčkán v kolébce nejčistějších rozkoší, zde od bohyně krásoumy, tam od matky Slávy. Známť já, že mi kosmopolité námitku jednostrannosti udělají: ale tato žaloba mne nebude tak boleti, jako ona, kdyby mi nenárodnost, národní tupost a nevšímavost nadvrhovati měli. Malby, obrazův a výtvorův uměleckých cizonárodních dosti jsem již viděl a obdivoval ve světě; není divu, že duše cizotinami nasycená i po vlastním touží a při spatření národního díla svátek radosti světí. Z obrazův tohoto Slavjana i více jsme v Benátkách nalezli a obdivovali, jmenovitě ve chrámě I Carmini, v okresu Dorsoduro: Obřezání Páně; ve chrámě Jezuitském: Navštívení Panny Marie (mistrovské dílo); ve chrámě S. Rocha: Bůh otec anjely obdaný, tamž malby na urně oltářní, v níž tělo s. Rocha; ve chrámě S. Theresie a S. Sebastiana více obrazův. V palácu Manfrinském, v síni F. jest Leda s labutí od Ondřeje Schiavona, utěšené dílo, měkký, šťávnatý, obratnou rukou vedený penzlík. Nejbohatší ale sklad a jakoby zvláštní galerii obrazův tohoto malíře založila rodina Galvaňská ve svém palácu, v Cannareggio čísl. 39, kde se asi 20 nejlepších kusův od Ondřeje Slavjana nachází, mezi nimiž dva v převeliké komposicií. Zde jsem teprv chápal, proč všickni velicí mistrové Schiavona tak vysoce ctili; proč jej Titian za svého přítele a pomocníka při mnohých obrazech zvolil;

Digitized by Google

proč Tintoretto při svých prácech ustavičně obraz Schiavonův před sebou míval a to radil, aby každý malíř ve svém příbytku obraz Schiavonův měl a jeho považováním k malířskému ohni se rozhorloval. V obrazích Schiavonových nalézáme netoliko malířství, ale i básnictví, nejen tělo, ale i duší. A přitom na nejmnožších obrazech jeho sedí barva i po stoletích ještě tak čerstvě a jasně v celém blesku její první neviny a nádhery, jakoby teprv nedávno z jeho dílny byly vyšly. A to v povětří benátském, mořskými vlhkostmi obtěžkaném, mnoho znamená. Já zde v říši ideálův a v kochání se se synem Slávy na předešlost, přítomnost i budoucnost zapomenul jsem tak, že mne čičerone na uplynulý již čas upomínati musel. Co může člověka více zanjeliti, co mysl a srdce v jejich nejvnitřnějších závinkách více vyjasniti a celý život veselejším učiniti jako takovéto duši omlazující patření na vzory krásy a uměny? Mezi slavjanskými živopisci stojí Ondřej Schiavoni nepochybně na nejvyšším stupni dokonalosti a slávy: mezi benátskými stojí čestně v řadě prvních, anobrž co do barvitosti a vděkův nejvýše. Slovem Schiavoni jest náš Rafael. Po něm povstala zvláštní malírská škola ve Vlaších jmenovaná Scuola di Schiavoni, která se zvláštním míšením barev vyznačovala. Ondřej Schiavoni byl' mojím miláčkem již v mém mládenectví: nyní pak byl mi na mé celé vlašské cestě mojím men-

Digitized by Google

torem, učitelem, blažitelem. Či to bezpečně a spravedlivě dle soudu jiných, na to nedbám, dosti na tom, že já při tom tu nejvyšší a to dvojí, aesthetickou a národní blaženost jsem požíval. Obrazy vlašské, i ty nejkrásnější, opojily oko mé, okřídlily mou obraznost; ale srdce nechaly studené, ba nejednou bolest mu působily představováním smutných národních příběhův, anebo srovnáváním losu našeho národu a jeho umělecké vzdělanosti s jinými šťastnějšími národy: ale zde před klassickými čarotvory malířův slavjanských všecko toto se vyrovná a duše přichází do smíření se světem a v harmonii sama se sebou. Možno, že obrazy mistrův jiných národův jsou krásnější, ale Schiavoniho jsou slavjanštější; těmto barvám jsme my bližší, těmto postavám příbuznější; jest to slavské srdce, které nám tu v oustrety bije, slavské oči, z nichž tyto jiskry plápolají, slavská ústa, která zde tak pronikavým hlasem ta slova k nám volají: »Škoda vás, Slavjané, že svůj národ nemilujete a nevzděláváte! co by z vás býti mohlo! jak výborné malíře, jak slavné umělce všeho druhu mohli byste míti!«

Digitized by Google

Hlava IV.

Benátky:

Schiavoni; Akademia krásoum; Chrámy.

Nabažení těmito přerozkošnými umělecko-národními slastmi, dotazovali jsme se na rodinu, potomky a obydlí Schiavoniho. Náši gondolníci ihned do velikého kanálu zvrtli a v okamžení stáli jsme u brány krásného a velikého palácu, jenž někdy rodu Giustinianskému, nyní Schiavonskému patří. Pán Felice Schiavoni, nejmladší výstřelek této rodiny, nyní nejslavnější malíř netoliko v Benátkách, ale snad v celé Italii, byl právě, jak jsme přišli, ve své dílnici malovav obraz jisté tam sedící vážné matrony. Nicméně odloživ štětec mezitím na stranu, přijal nás s tou nejpřívětivější vlídností. Když pak uslyšel vyjádření našich oumyslův: »že my jako Slavjané ku Slavjanovi s národní úctou a s pozdravením ode mnohých spolurodákův, jenž na takového umělce hrdí jsou, přicházíme —«, tu obličej jeho stkvíti se počal a duch jeho plápolal v oslavení. Nevěděl nám místa ve svém palácu najíti, teprv nyní byli jsme v této cizině všickni doma, všickni svoji, i on i my. Mluvili jsme hned německy, hned vlašsky, on to, my toto nedokonále: avšak ani řeči a jazykův nám potřebí

Digitized by Google

nebylo, tak dobře sobě naše city a oumysly, naše oči a posunky rozuměly.

Pane Slavjane, umíteli slavjansky? ptal jsem se já.

On. Ach, bohužel! málo aneb nic: já neměl zde k tomu žádné příležitosti, žádného učitele.

Já. I jakžto, vždyž jest zde v Benátkách nejen ulice Slávův, ale i chrám Slavjanův?

On. Ovšem, ale není žádných škol: u nás to není tak jako u protestantův, kde prej při každém chrámě hned i škola k vynaučování mládeže se nalézá. Němci v Benátkách jsou z tohoto ohledu moudřejší a šťastnější, tiť mají zde více prostředkův a příprav k udržení své řeči v lůnu vlaštiny.

Já. Toť samo slyšel jsem i v Terstu, i tam Němci všemožně pečují o zachování své řeči a národnosti: Slavjané naproti tomu všecko en od vlády čekají aneb náhodě zanechávají.

On. Slyším však, že v nejnovějších časích Slavjané se probuzovati začínají a řeč i literaturu zvelebují. Kdyby jen slavjanské knihy zde byly k dostání, já bych vlastní pilností vynahradil, co mi maceší Štěstěna odepřela, uče se jazyku svých otcův.

Já. Tedy přece vy to posud znáte, že slavjanského rodu a původu jste?

On. Netoliko znám, ale tím se i pyšním, že z hrdinského (marziale) slavo-dalmatského kmene pocházím. Náš praděd, Ondřej Medola, narozen v Dalmatii v městě Šibeníku

Digitized by Google

z chudých rodičův, obíral se v mladosti malováním kufrův a truhel; jeden z takových kufrův přišel jakémusi cestujícímu, bohatému pánu do rukou, jehož malba tak se mu líbila, že mladého toho barvitele se sebou do Benátek vzal, kde se potom slavným malířem stal. Tento Ondřej měl syna Michala též malíře, Michal měl syna Natále, Natál má syny Jana, jenž v Petrohradě malířem jest a Felice, jenž já jsem. — Prosím pak, co to slovo Medola ve slavjanské řeči znamená? vždyť to někteří za latinské uznávají.

Já. Dle mého zdání jest kořen toho slova med, ola pak čili ole jest tvořící přídavek tak jako Dodola, homola, aneb homole, stodola, kondola, Vojnole, Dragole atd. U Serbův se mnohé osoby a rodiny nalézají od medu pojmenované, k. p. Medak, Medoňa, Medulia. Že pak to někteří k latinštině natahují, to jest důkaz buď neumělosti, buď obyčejné nepříznivosti jiných národův k našemu, kteříby nám vše, co velikého a slavného jest, rádi vzali a sobě přivlastnili, jako to učiniti chtěli s Koperníkem, anobrž i se samým Husem.

Po této rozmluvě vodil nás pan Felice Medola sem tam po celém svém palácu, který téměř celý jen obrazárna jest, sbírku nejvýbornějších díl nejslavnějších mistrův, obzvláště jeho předkův, obsahující. Ukázal nám i pozůstatek z jednoho, od jeho praděda

Digitized by Google

Ondřeje malovaného kufru, který potomci tito co svaté dědictví zachovávají. Od Natále viděti zde originály oněch dvou pověstných obrazův, kde starý bohatý Turek jednu mladici svodí ukazováním jí pásma krásných perel. Boj mezi nevinností a marnomyslností ženskou, kteráby i jedno i druhé neráda ztratila, nelze živěji a pravdivěji představiti. Judit, Venus a jiné ženské obrazy sotvy jsem kde v takové ušlechtilosti spatřil: toto ladné dráždění čivův, které po celé pleti jako jarní ousměch máje po zemi letí; tato opojná, mimo sebe žádného jiného cíle nemající libost života; tato nevinnost ženské slabosti a neznámosti; tento květ ne tak rozumem, jako raději cílem a tušením řízené tělesnosti! — I jeho Eva v palácu Barbarigův a jeho S. Markovské náměstí pro Angličana malované se obdivují. Vůbec ze všech viděných prací Schiavonův, jak předkův, tak i žijících potomkův, to poznamenání jsem učinil, že se jim ženštiny lépe zdařily, než mužské osoby. Snad to výraz a následek přirozeného jim národního charakteru slavjanského, ať i oni jsou synové holubičího národu.

Co mi zde v palácu Schiavonském, anobrž i jinde v Italii do očí padlo, byla ona prostota, téměř prázdnota, která v těchto prostranných síních a světnicech vlašských šlechticův i měšťanův panuje. Nenajdeš tu movitinami a rozličným nářadím přeplněné chyše,

Digitized by Google

kde v každém koutě klavír, skříně, postele, kanapety, divany s vycpanými poduškami, tucet stolův a sedadel, dědovské stolice anebo právě zbroje, pipky a těmto podobná měkkost a lenivost, aneb skvostnost a marnotratnost, aspoň nevkusnost napomáhající zavazadla: — nýbrž krásná všudy architektura, na stěnách obrazy a několik velikých zrcadel, v koutech mistrovské sochy anebo bysty, sbírky starožitností — jsou celá domovní ouprava.

Nedaleko od palácu Schiavonského jest Akademie Krásoum, kterou my, tak jako i pána Schiavoniho, dvakráte navštívili jsme. Pán Schiavoni zajisté jest správcem a učitelem zde v malířské třídě. Již ve dvoře viděli jsme do jedné přízemní síně houfy vcházejících a vycházejících divákův, s proudem i my tam vešli jsme. V prostředku stál na tabuli právě v těchto dnech dokonaný veliký obraz od Felice Schiavoniho Obětování P. Marie, zhotovený pro S. Antonský chrám v Terstu. Netoliko mladí malíři, i staří mistrové stáli a seděli vůkol odlikujíce aneb obdivujíce toto nové, ještě blesku čerstvoty a jasnoty barev plné dílo. Jak hrdě tlouklo v ňadřích mojich srdce při té myšlénce: to učinil Slavjan! synu našeho národu vzdává se tato pocta! Ó co by mohlo býti z takového národu, kdyby byl svojím, nezcizeným, aneb aspoň vzdělávaným a podporovaným. —

K opsání uměleckých pokladův. malířských,

Digitized by Google

řezbárských a stavitelských zde shromážděných sotvy by kniha postačila, nercili cestopis běžný. Já přímo a nejprvé k tomu jsem se bral, co jest koruna této akademie, totiž ku světoslavné Assuntě čili Nanebevzetí P. Marie od Titiana. Obraz tento veliký visí v první síni na stěně proti schodům, mezi ostatními obrazy jako slunce mezi hvězdami. Magickými paprysky táhne k sobě oko tento malířský zázrak. My dlouho stáli jsme němí, nepohnutí, slov k vyjádření citu najíti nemohouce. Toť jsou nejlepší obrazové, aspoň pro mne. Tiché myšlénky zaneprazdňují před nimi duši mou, ne o umění a malířství, ani o způsobnosti arcimistrův, ale o mně a mém národu, až konečně slzy z očí se kradnoucí zatopí v ústech mých tu otázku: »Bože milý! proč se můj tak starodávný — tak veliký — téměř stomillionový — národ takovýmito obrazy a akademiemi nehonosí? — Proč se naši malíři po cizích školách toulati a ve službě cizích národův pracovati musejí? Kdy pak povstane v Evropě a v historii slavjanská malířská škola, tak jako jest benátská, aneb francouzská, nizozemská, německá? Zdali národ náš není o mnohá století starší, nežli vlašský? a hle, jak dalece jej tento již v krásoumách předběhl a zpátkem za sebou zanechal! Může-li se nesvornost a roztrhanost národu hrozněji trestati, jako tímto smutným následkem, že při ní nic velikého a krásného možno není?« Ledva jsem rozkrva-

Digitized by Google

vené srdce své ukojiti mohl, zbouřené a raněné zde tím stydným pomyšlením, že jsem i já synem tohoto kalužnatějícího národu! — Proto jen běžně prohledl jsem nyní po prvníkráte celou akademii, nebo pánem citu mého zde stal jsem se teprv při druhém navštívení, když ozáblejší rozvaha nastala. Maria tato Titianova jest cele rozdílna od jiných tohoto druhu, ona není tak aetericka, prozračná a voňavá jako Rafaelova, ani tak svatá, pokorná jako Quida Reniho, ani tak nádherná a skvostná jako Pavla Veronského a jiných: ona je Benátčanka, bývalá milenka Titianova, ale idealizovaná: což jí právě tak velikého působení propůjčuje, že na skutečnosti spočívá. Ona chvěje v prostředku v modlitbě rozplynutá; pod ní apoštolé; nad ní z oblakův Bůh s otevřeným náručím; vůkol hejna anjelův. Celé toto dílo jakkoli krásné jest, přece při dalším a pilnějším pozorování najdeme, že více zemských než nebeských živlův v sobě má. To znají dobře zdejší čičeronové, proto divače vždy hledí na jisté stojiště a hlediště postaviti a obmeziti, a já jsem jim nemálo omrzlosti tím působil, že nechtěv býti sloupem na jednom punktě zasazeným, obrazy se všech stran, v rozličné dálce a v rozličném světle považovati obyčej měl jsem, chtěje tak netoliko na divadlo, ale i za opony a kulisy malířův hleděti, Přijde-li však oko ke studené střízlivosti, zpozoruje na tomto obrazu příliš

Digitized by Google

mnoho červených křiklavých barev. Maria má červené roucho, Bůh otec červené roucho, čtyři z apoštolův a divákův dolů stojících červené pláště, až i ta andělčata mají červené semtam vlající opasky. Ruský malíř Jakub Janenko cestoval r. 1833 schválně do Benátek ku kopirování tohoto obrazu, což se mu i se všeobecnou pochvalou zdařilo. Odlika jest s původníkem stejné velikosti i téhož charakteru.

Mezi hromadami přicházejících a odcházejících sem divačův, obzvláště impertinentných Angličanův, seděla zde na stolici před obrazem Nanebevzatky jedna paní, při níž její manžel stál: obě tyto osoby obzvláště mi v oči udeřily, tím více, že již včera večer v jedné ouzké ulici před námi do theatru jdouce o cestu tam vedoucí se nás ptaly, odkud jsme zavírali, že i ony cizozemci jsou. Paní byla vysokého zrostu, čisto oděná, krátký černoaksamitový kabátek, ostatní bílé roucho mající a skrze lornětky dlouho a pilně obraz tento považující. Její podíl a soud o malbách těchto prozrazovaly vysoce vzdělanou a mně zdálo se jako ve snách, že jsem tuto osobu kdysi a kdesi viděl; avšak věze v pochybnosti neopovážil jsem se zde ji osloviti, až se mi jinde příhodná zavdala příležitost.

V síni řezbářské vpravena jest u stěny krásná pozlacená urna s nápisem: »Dextra magni Canovae.« Zde se pravice tohoto slav-

Digitized by Google

ného, snad příliš modlařeného, aspoň přísladkého umělce schovává. On byl malířem i řezbářem spolu, ale neměl dosti síly k náležitému loučení obou krásoum jako Michal Angelo, proto on jest malujícím řezbářem. Chodba vedle této síně ozdobena jest stavitelskými nákresy slavného vlašského architekta Quarenghiho, jenž jest ve službě ruského císaře. — Díla řezbářská cele jináče na mne učinkují nežli díla malířská, ačkoli si obě tyto krásoumy vysoce vážím, přece vyznati musím, že mne poslední rozkošněji udírají. Barvy a světlo bližší jsou životu, duši a mluvě, nežli kámen a studený mramor. Oko jest nejpodstatnější částka těla, nejušlechtilejší smysl, ono nejzřejměji jeví charakter, schopnosti rozumu a tajnosti srdce: řezbářovi jest ale právě tento nejvěrnější tlumač duše nepřístupný, ledaže jeho pouhá zevniterná forma. Proto při sochách vyjma antiky nikdy jsem se tak dlouho nebavíval jako při obrazech.

Mimo rodinu Medolův v Benátkách ještě pět slavjanských umělcův, mezi nimiž čtyři malíři, pozornosti hodni jsou, totiž Hieronym Schiavone, Jakub Pisbolica, Bedřich Benkovich a Martin Rota. Hieronym aneb Jiří Schiavone, malíř, květl asi dvacet let před Ondřejem Medolou v Benátkách: jeden z jeho obrazův viděti ve škole Svato-Markovské Krista v zahradě Getsemane představující ne olejovými, ale

Digitized by Google

vodovými barvami: obraz hezký, ale časem zbledlý; druhý Mariĺ s dítětem viděli jsme, nevím již kde. Onen druhý malíř žil okolo 1555; odkud pocházel, nikde jsem se dověděti nemohl; že však synem našeho národu byl, to ukazuje již jeho jméno. Od něho se nalézá ve chrámě S. Maria maggiore oltární obraz Vstoupení Páně představující. Füssli ho drží za stejného s Jakobem Pistojou, ale beze všech důvodův. Obrazy od malíře Bedřicha Benkoviče viděli jsme v akademii: Abakuk s anjelem, neveliký, ale rozmilý obraz, jehož kopii od samého mistra udělanou viděti i v palácu Manfrinském v síni F. I ve chrámě S. Sebastiana jest jakýsi obraz od něho, který však spatřiti mně se nedostalo. Martin Rota, Dalmatinec ze Šibeníku, byl vlastně jen medirytec, ale znamenitý; ve knihovně dožecí nalézá se od něho celá kniha in folio, obrazy římských císařův od Julia Caesara až k Alexandrovi Severovi. I obrazy od Titiana, Michala Angela, Rafaela, Zucchera a jiných od něho v medi ryté nalézají se mnohé jak v soukromých, tak i veřejných sbírkách rytin. Poslední Mikuláš z Rakve Slavjanský (Niccolo dell' Arca Schiavone) vyhotovil z pálené země polovypuklé dílo (basrelief) Narození Páně představující, jenž oltář chrámu S. Ducha ozdobuje. Malířská škola pro Slavo-Dalmaty posud se nachází v ulici San-Antonino.

Digitized by Google

V Benátkách se nyní ještě asi 103 rozličných chrámův a chrámkův nalézá; my jsme jen nejpamatnější a obzvláště ty navštívili, které se slavjanským životem ve svazku nějakém stojí: a proto i zde prvé o těchto, pak o oněch mluviti budeme. Chrám Slavjanův Svato-Jirský v okresu Kastelském jest zdařilé dílo Sansovina, tohoto stavitele řeckých Milostek; on nese na čele r. 1551, prostota se vznešeností, čistý sloh a vkus jsou zde panujícím rázem. Vnitřek tohoto chrámu jest bohatě ozdoben obrazy od Viktora Carpaccia; zde jest i korouhev tohoto braterstva vymalovaná od Antonina Aliensa. Jakob Tatti Sansovino a Palladio byli dva z nejznamenitějších stavitelův vlašských v nových časích; oni a Michal Angelo zapudili tmavou, pošmournou, končitou a hrotnatou germanogothickou architekturu, která se i do Vlach byla vedrala a zkřísili krásný a veselý starořecký způsob stavitelství. Sansovino se narodil ve Florencii, pracoval v Římě, ve Veroně, Padově a v Benátkách, kde i r. 1570 zemřel. On stavěl zde schod obrův v dožecím paláci, potom předešlou knihovnu, které stavení sám Palladio za nejušlechtilejší nových časův drží, pak Loggetu, chrám S. Gemignana, chrám Slavjanův a jiné.

Chrám S. Marie Županické (Zobenigo Jubanica) a chrám S. Mojžíše, oba v okresu Svato-Markovském, jsou v novějším, ne cele klassickém vkusu, ozdobami a šperky přepl-

Digitized by Google

něny. Ve chrámě Županickém chovají se těla pěti mučenníkův, Anastasia, Vincence, Antonína, Eugenia a Pelegrina: jeho čtverohranná věže nestojí přímo, ale křivo na způsob Boloňské. — Ve chrámě S. Mojžíše, jehož mnohými sochami ozdobené průčelí z istrianského kamene jest, odpočívají kosti dvou učených Slavjanův, totiž Bernarda Georgiče, rodilého z Dubrovníku, jezuity a potom kanovníka, zemřelého 1687, slavného latinskými básněmi a jinými spisy; on vydal i sbírku slavoillyrských přísloví; druhý, jenž zde nad levou bránou skvostný pomník má, jest kanovník Ivanovič, učeností na slovo vzatý.

Chrám S. Trojice vystaven od slavné Dalmato-Šibenické rodiny Zagredův v okresu Castelském, má sedem na mramor bohatých oltářův pak obrazy od Palmy mladšího, od Conegliana, Aliensa, Fialettiho a jiných. V něm jest kapla S. Gerarda Zagreda, apoštola, biskupa a mučenníka uherského, kde se částka z pozůstatkův tohoto svatého chová; druhá menší částka jest ve chrámě benediktinův na ostrově Jiřího Velkého (S. Giorgio Maggiore). Míšený cit radosti a studu střídal se zde obapolně v mojich vniternostech: radosti proto, že i tento o Uhry vysoce zasloužilý muž byl výstřelkem našeho národu; studu proto, že to teprv nyní a zde v Benátkách jsem zvěděl, ačkoli dvacet let v sousedství jeho vrchu (Gerhardsberg) v Budíně, kde mučennictví podstoupil jsem přebýval

Digitized by Google

Mimo Methoda a Cyrilla, Svatopluka, Priviny a Kocela, dvanácte apoštolův a prvokřesťanských učitelův dali Slavjané Maďarům, totiž: od jihu z Dalmatie: Gerarda; od severu z Čech: Vojtěcha, Radima, Radlu, Ostříka čili Astrika, Boniface, Sebastiana, Bezterta čili Beztrita, Jintýra; od východu z Polska: kněžnu Adletu, manželku Geysovu, Svirada a Benedikta. — I ve chrámě S. Francesco della Vigna v okresu Castelském má rodina Zagredská hezkou kaplu pod číslem III., na jejímž oltáři krásná mramorová socha S. Gerarda Zagreda; na pravé stěně hrob dožete Mikuláše Zagreda, na levé pak patriarchy Alvisa Zagreda od A. Gaie 1743.

Ve chrámě S. Maria Nuova v okresu Canal Reggio viděti u noh oltáře S. Hieronyma hrobku rodiny Vukovičův s následujícím, něco chvastavým nápisem: »D. M. Joannes Antonius et Michael Vucovich, Lazari Angeli Comneni Fratres Marco et Angelo Mariae Angelis Comnenis Constantinopolitanis avunculis sibi et posteris H. M. H. E. N. S.« Příjmení Lazarův dávalo se prej této rodině tureckým příjmení Angelův a Comnenův řeckým, obyčejem pro příbuzenství s carihradskými císaři, jejichž dcery za manželky měli. — Ve chrámě I Carmini mají následné slavjanské rodiny své nádherné hrobky: Polanská, Čivran-

Digitized by Google

ská a Gorská. Ve chrámě Ad Corpus Domini jsou hroby a nápisy Gradičův čili Gradoničův. Ve chrámě S. Lazara a S. Jana Evang. jsou hrobky Močeníkův.

Z ostatních chrámův, ač téměř všecky památnější jsme navštívili, jen některé zde stůjte. Sám zajisté Vinkelman vyhlašuje chrámy benátské za krásnější a zanímavější nežli římské. V kostele S. Maria di Frari jest v pravo pěkná urna s popelem Aloisa Paskaliče; vedle druhého oltáře spočívá tělo slavného malíře Titiana Vecelliho, jenž r. 1575 v čas moru umřel, dosáhnuv 99 roků života. Jeho hrob ukazuje prostý kámen, na němž tento nápis:

> Gui giace il gran Tiziano de Vecelli,
> Emulator de' Zeusi e degli Apelli.

Vedle tohoto hrobu stojí mramorová socha S. Hieronyma od Vittoria, k níž Titian někdy co vzor (model) stál, a tak náhodou obraz své osoby světu, strážce pak svému hrobu zanechal. Starec jest to vznešený, původního genia prozrazující. V tomto chrámě má i Canova pomník dle vzoru onoho, jejž on arcikněžně Kristině ve Vídni u Augustinův vystavil. I jedna učená paní a básnířka Modesta dal Pozzo, latin. Moderata Fonte aneb a Puteo, leží zde pochována, manželka Filipa Georgiče. V konventě tohoto chrámu nalézá se státní archiv. Chrám tento jest po

Digitized by Google

S. Markovském nejstarší; jeho ohromní pilířové a sloupové jsou cele červeným damaškem odění.

Kostel S. Jana a Pavla tak veliký a na památky i kaplice bohatý jest, že se více městu než jednotlivému chrámu podobá. Před chrámem stojí na vysokém podstavci jezdecká socha vůdce Bart. Colleoniho; vniter nejvíce nás k sobě táhl obraz Titianův: Smrt dominikanského mnicha Petra mučenníka, jedno z nejzdařilejších díl tohoto mistra, které z Paříže sem přenešeno jest, ať je loupežné ruky Francouzův byly odtudto vzaly. Hádka jest mezi umělci, kterému obrazu Titianovu přednost dáti se má: tomuto-li čili Nanebevzetí Marie čili Magdaleně? Marné hašteření! Ve svém druhu každé jest dokonalé. Assunta Titianova jest epos, tiché, velebné, k nebi se vznášející; Petr mučenník jest drama, činné, náruživé, k zemi a k životu přivázané. Jest to obraz veliký; v popředí sama scéna, v prostředku les, v pozadí malé figury na koních utíkající. U noh loupežníka leží Petr na zemi, jeho tovaryš ve sněhobílém dominikánském rouchu utíká stranou s rozpiatýma rukama, z nebe u vrcholcův stromův sletují andělčata okřídlaná s palmou, z oblakův vykukají šlepěje malých anjelských hlav. Celý tento velebný les zdá se býti ne mrtvým, ale živým a spolucítícím. Stromové otřásají své listnaté kadeře s oužasem nad spáchanou vraždou, oblakové

Digitized by Google

v povětří utíkají odtudto, aby nebyli svědky skutku k nebi volajícího; vzdychy umírajícího a křik utíkajícího druha ozývá se zeleným hájem tak, že se nám zdá, jakobysme ohlas od skal se odrážející v uších našich slyšeli. Všecko působí vtisk příjemné hrůzy; a toto tak velikanské prostranství vyplňují vlastně jen tři figury, tak mistrovné rozpořádání uměl Titian do svých výtvorův uvésti! I při těch stromích ještě rozličnost charakteru panuje a po celku rozlita nehledaná prostota. Jest to Šekspírovská truchlohra na plátně. Magdalena Titianova jest lyra v prostředku mezi těmito stojící, mezi zemí a nebem se chvějící. — Jsou v tomto chrámě ještě i polovypuklá díla, celé novozákonní dějinstvo v nejtvrdším kararském mramoře představující, s nevýmluvnou pilností a trpělivostí vypracovaná; osoby aneb osůbky: Kristus, učenníci, kněžstvo židovské, plné pravdy a charateristiky, ale všecko to zapáchá ne tak vlašským lehkým a svobodným geniem, jako germánským neunavným potem. — V tomto chrámě uzřeli jsme velikou kočku, svobodně sem tam po lavicech i oltářích se procházející a zde se zdržující: když pak my na ni s podivením a s pohoršením jsme hleděli, kostelníci, kněží a vlašský lid opět na nás s podivením patřili, že se nad něčím takovým divíme!

Kostel Jezuitův jest nesmírně nákladný a nádherný, nikoli ale krásný, v novějším odrodilém vkusu stavený. Celý ten chrám plává

Digitized by Google

v mramoru bílém, v němž opět zelený a strakatý mramor co květiny vložen. Hlavní oltář má 16 točeně žlábkovaných sloupův z bílého a zeleného mramoru; stupně ku oltáři a celá půda těchto stupňův jest na způsob rozestřeného koberce ze žlutého a zeleného mramoru. Všudy se opakuje podobná tráplivá krásohračka s bezevkusným přeplněním; všudy sladíčkování a ozdobilkování, které jen smysly dráždí, ale duši okřídliti a rozhorliti s to není. Nejznamenitější poklad v tomto chrámě jsou obrazy od Titiana Smrt S. Vavřince, Navštívení Marie od Ondr. Schiavona, Obřezání a Vstoupení od Tintoretta a Stětí Jana od staršího Palmy. — Tajemství nesmrtelnosti duše lidské nikde jsme tak živě a zřejmě představeno neuzřeli, jako na prvním tom obrazu S. Vavřince; a co všickni mudrci a bohoslovci těmi nejostrovtipnějšími důvody sotvy dosáhnouti mohou, to stojí zde v barvách na prostém plátně pochopitelně předloženo pro každé oko, které v tom vycvičeno jest, aby bylo nástrojem duše. Obraz tento působí ne pohnutí, ale hluboké vztřesení u divatele. Titian, když obraz tento maloval, byl v plném květu a v mužské síle života: naproti tomu když obraz Zvěstování P. Marii maloval, který se v oltáři kostela San Salvatore nalézá, byl již starcem téměř 90letým. Na tomto obrazu poznati třesoucí se ruku, hasnoucí oči a zužívaný štětec. Když Titian obraz tento shotovil

Digitized by Google

a veřejnosti k dívání se naň vystavil, nikdo na něm dílo Titianovo nepoznal; divači se ptali: kdoby byl jeho původcem? Šedivý tento mistr slyšav to hněvem zahořel, vrhna štětec a paletu vzal pero, běžel k obrazu a napsal podeň velikými literami tato slova: „Titianus fecit, fecit!“ —

Ve chrámě S. Sebastiana jsou krásné obrazy od Pavla Veronského, zde tento malíř i pochován leží s následujícím nápisem: »Paulo Calliari Veronensi Pictori, Naturae aemulo, Artis miraculo, Superstiti fatis, Fama victuro.« — Chrám S. Lukáše, vystaven 1146 od jakési české rodiny, Večeman jmenované, stojí téměř ve středku města. Pozoru hoden jest tento kostel pro každého Slavjana, pro tři učené muže, kteří zde spočívají, jenž se, pokud žili, ze závisti a ctižádosti ustavičně vespolek kousali, hanili a pronásledovali: ale naposledy všickni tři v takové chudobě a nešesti zemřeli, že po smrti pro nedostatek v jeden hrob pochováni býti museli. Byl to jeden Ludvík Dolce, básníř tragický, druhý Dionigi Atanagi da Cagli, slavný ozdobností toskánského nářečí, třetí Alfonso Ulloa. Španěl, dějepisec, jenž život císaře Karla V, a Ferdinanda I. opsal. — Je-li to náhoda či boží prst? myslel jsem, že tito nešťastní vadičové právě zde ve slavočeském chrámě leží? Proč nebyli pochováni raději ve S. Markovském, v řeckém, německém aneb jiném chrámě?

Digitized by Google

Je-li to snad omen čili příklad a výstraha pro náš nesvorný národ? »Wir uneinigen Slaven!« zněla mi zde žaloba Dobrovského v uších jako litanie z hrobův těchto svárcův. I naši učení, básníři, kmenové a nářečí tak dlouho se nenáviděti a různiti budou, až je všecky jeden hrob zkázy pochová. Utíkal jsem odtudto honem celý bledý a zmatený. —

Chtěv zbouřený zde cit ukojiti a uražené v srdci národnosti náhradu dáti, dal jsem nohoum ouplnou svobodu, kam mne nesly; i octnul jsem se na štěstí v kostelíku S. Hieronyma v okresu Canal Reggio. Malby zde jsou od Trevisana, Brusaferra, Melchiora a jiných. V sousední tak řečené škole Svato-Hieronymské jsou krásné obrazy od Giov. Bellina, od Vitor. Carpaccia a Vivariniho. Nelze mi vysloviti, jak blaze mi bylo, kolikrátkoli jsem se v blízkosti tohoto svatého arciotce nalézal, buďto byl jeho chrám jako zde a předtím již v Rjece, buď jen jeho obraz. Vyobrazování Hieronyma bylo od jakživa oblíbeným předmětem vlašských malířův; nebylo veřejné neb soukromé obrazárny, kdeby neviselo několik obrazův tohoto Dalmatince od rozličných mistrův. V akademii Benátské (v síni delle publiche Funzioni číslo 6) jest S. Hieronym od Bonifacia. Sám Titian slil svou osobu v jedné soše s Hieronymem. A opravdu toto Jupiterské čelo, na němž síla a velebnost trůnuje, tento orličí nos, tato postava, v níž celá sto-

Digitized by Google

letí prvotní církve křesťanské jakoby vtělena jsou: jsou hodní předmětové velikých umělcův. Ctihodná jest šedivá staroba, která svou zkušenost a moudrost udatně vybojovavši, své průby a zkoušky vítězně přetrpěvši, duši svou přečistila a tím věnec té nejblaženější odplaty získala, totiž spokojenost s Bohem a se světem. Tento věnec ozdobuje čelo S. Hieronyma. Pro mne tyto obrazy obzvláštní půvab měly pro tu světlotmu, ve které Hieronym co do původu mezi slavjanským a latinským národem chvěje a která sotvy kdy cele vyjasněna bude. Ale jakový to rozdíl mezi Hieronymem vlašských a německých malířův, nevynímaje ani samého Dürera s jeho od některých zbožněnými obrazy Hieronyma představujícími! Tam všudy přirozenost, okrouhlost, blahoměrnost, teplota, živost a celistvost, všecko jakoby jedním výlevem učiněno: zde mozolnatost, hranatost, studenost, mikrologické piplání, které vlásky na hlavě, potní dírky na kůži počítá a na obraz věrně klade. Nikde jsme se tak o tom nepřesvědčili jako v Italii: že Němci nejsou tak pro štětec jako raději pro péro stvořeni.

Poněvadž jsem právě minulé zimy Cestu Goetheho v Italii četl, kde chrám Del Redentore v předměstí čili na ostrově Giudecca (Židovstvo) s velikým obdivováním a vychvalováním opisuje: člunkovali jsme se tam s nemalou dychtivostí. Zkusili jsme však i zde, že kolik hlav, tolik smyslův! Drží se on za

Digitized by Google

arcidílo Palladiovo. Možno, že příčina byla naše rozplašenost anebo přesycenost, možno, že i sama zanedbaná, místy orýpaná a neplechá zevniterná tvárnost chrámu. Dosti na tom, že více jsme se zamilovali do svatyně Della Salute, této krásné mladé nevěsty, nežli do tohoto jejího ženicha. Nebo nelze lépe charakterisovati tyto dva chrámy jako připodobněním tímto. Chrám tento nemá žádných varhanův, strop je prostičký a celý chrám příliš prázdný. Zą oltářem jest Křižování Krista z jednoho kusu mramoru od Mazoleniho. Zde jsou i tři obrazy od Gian. Bellina, Panenka M. s Ježíšem, které se za jeho nejhlavnější uznávají, nám se příliš mnoho barvitosti míti zdály. Vedle jest klášter kapucinův, každý z nich má na dveřích svého pokojíka nějaký nápis, buď z Písma S. buď z písem SS. otcův, k. p. Jeden: Intueri non licet, quod non licet concupiscere: S. Greg. Druhý: verš 1 Kor. 9. 25. Třetí: verš 2. Petr. 1. 10. atd.

Chrám Maria della Salute (Canal grande, v levo) navštívili jsme třikráte, a kolikráte jsme se vedle na kondole vezli, státi jsme zůstali, oči na něm pasouce. Stavitel jeho byl Baltazar Longhena, nástupce Palladia, tak jako tento Sansovina. Staven jest chrám tento 1631 od celé svob. obce a sice pro vyplnění slibu učiněného v čas panujícího v Benátkách hrozného moru r. 1630. Celá budova stojí na 1,200.000 pilířech a kolích, vbitých do země

Digitized by Google

pod morskou vodou, a ozdobena jest vniter i zevniter 130 mistrovskými sochami a mnohými korintskými sloupy. Zde neuráží cit severná gothština na vlašské půdě; skvostnost řeckořímské antiky jest tu domácně rozvita a celému charakter líbeznosti vdechnut. Stavení toto bohaté jest na ozdoby, avšak nese je s takovou lehkostí a milostností, jakoby k jeho stroji nevyhnutně přináležely. Je to slavjanská panna s partou a v bílém svatebním obleku k oltáři jdoucí. Obrazův výborných zde hojnost, škoda, že některé již časem a vlhkostí nemálo utrpěly, jako k. p. Titianovo Seslání Ducha S. (od r. 1541) a Snětí Krista s kříže; lépe zachovány jsou v sakristii jeho Smrt Abelova, Obět Abrahamova a David co vítěz nad Goliášem, všechna díla z jeho nejlepších časův. Na oltáři stojí Maria Panna, kterak zlobohy moru plaší a poráží: všecko to řezba z kararského mramoru. Vprostřed chrámu visí pozlacený svícen ze stříbra (snad jen z broncu), v čas cholery chrámu tomuto od benátských kupcův obětovaný v ceně 22.000 dvacetníkův. V sakristii u jedné krásné lampy stojí tento nápis: »Deiparae virgini salutari ob asiaticum morbum per Europam saevius grassantem hinc feliciter depulsum civitas universa lampadam (tak!) ex arg. decrevit.« Podobné chyby v latině v celé Italii nic nového nejsou.

Naproti S. Markovskému náměstí leží ostrov,

Digitized by Google

chrám a benediktinský klášter S. Giorgio Maggiore, od slavného stavitele Palladia. Tento chrám a celá jeho místnost mne zde cele z nového a zvláštního ohledu zanímala, totiž z protestantického. Zdější knihovna jest nejkrásnější v Benátkách. Oltář v blízkosti Capella maggiore jest proto pamatný, že některé bělomodré strakatiny a šplihy na jeho mramorových sloupech ptáky, ryby, anobrž i lidské hlavy představují. Obzvláště viděti na jednom zřetelně lidské tělo s rozpiatýma rukama a se složenýma nohama: a ačkoli žádné dřevo kříže není ku spatření, přece drží se to za samorostlý obraz umučení Páně. Na jiných místech se ukazují obrazové Madonny, rozličných mnichův, jinde psův, koček atd. Víra a obrazotvornost ovšem mnoho k tomu přiložiti musí: na některých však hra přírody až ku překvapení jest; možno však, že tu i tam i umění přírodě ku pomoci přišlo. — Kolem chrámu a kláštera jsou nyní hustě domy; předtím však byla zde krásná zahrada, v jejíchž křovinách a besedách schůzky a sezení své držeło tak řečené Oratorium t. j. tovaryšstvo katolických šlechetných mužův, kteří opravu víry a církve, téměř stejným časem s Lutherem, avšak rozdílným od tohoto způsobem žádali a předsevzali. Opat tohoto kláštera, učený Řehoř Cortese, byl předsedatelem v těchto schůzkách. K tomuto spolku patřil mezi jinými Nardi, dějepisec, Bruc-

Digitized by Google

cioli, překladatel Biblie do vlaštiny, Reginald Poole, Angličan a obzvláště Gašpar Contarini, šlechtic benátský, který potom r. 1541 co římský vyslanec v Němcích na navrácení jednoty s protestanty pracoval a tak řečené colloquium s Lutherovými vyslanci držel. Tyto stránky, zvláště Contarini a Melanchton, již se i skutečně ve mnohých punktech sjednotily obapolným popouštěním: ale Luther zbořil neustupně všecko. — Severný germanský protestantismus v Italii nemohl a nemůže místo míti: stroskotání soch, drápání obrazův, vyobcování hudby ze chrámův tam nelze očekávati, kde Donatello a Angelo řezbovali, Rafael a Titian malovali, Palestrina a Zarlino zvuky skládali! Co je nám rozum a pravda, to je Vlachům cit a krása. S těmito oratoristy obcoval r. 1537 i Ignac Loyola, on v Benátkách a ve Vicenci na ulicech kázával, prvé než se stal původcem řádu jesuitského.

Náš vůdce z těchto okoličností a z mojich řečí zbadav, že já protestantem jsem, obrátiv se ke mně řekl: »Pane, nyní vás zavedu na jedno místo, kde se přesvědčíte, že my Benátčané nejsme bigotní a nesnášeliví, nebo tam uzříte vašeho — papeže!« My nemáme papeže — odpověděl jsem. Načež on: »odpusťte, pane, já mluvím po vlašsku.« — I zavedl nás do příbytku jednoho německého zde od některého času usazeného aneb aspoň se zdržujícího malíře, kde jsme onen včera ráno, v akademii před

Digitized by Google

Assuntou Titianovou uzřený pár Němcův (pána s paní) před jedním obrazem našli, ani oba oči tam jako vlepené měli, dlouho v mlčelivém vytržení stojíce a ledva náš příchod znamenajíce. — Obraz tento byla zmenšená odlika výborného původního díla slavného benátského malíře Giorgiona Barbarelliho, představující tři osoby, totiž: Martina Lutera v doktorském rouchu na klavíře hrajícího; s jedné strany vedle něho stojí Calvin v komži a černém plášti, v ruce husle drže; na druhé straně viděti malou živostnou pannu, s čepcem na hlavě, kytkou bílého peří ozdobeným, totiž Kateřinu, milenku a manželku Lutherovu. Po několika okamženích všeobecně panující němoty, onano paní obrátivši zrak svůj od obrazu Kateřiny k nám, řekla: »Ein ächt deutsches Gesicht!« »Račte odpustiti, milostpaní, že protimluviti musím, ozval jsem se já na to: to není německá, to je pravá slavjanská tvář a postava, dcera slavjanského národu, její jméno Kateřina z Boru čili Borská bylo slavjanské, její rodičové i otec i matka (Hukovic, něm. Haugwitz) z prastarých slavjanských rodin pocházeli...« Při těchto slovích měrali mne všickni ti Němci očima od hlavy do paty, ať to za žert držeti nemohli, co s takovou přísností posunkův a pevností řeči promluveno. Jiná otázka jest, pokračuji já dále, zdali původní obraz tohoto poobrazu skutečně od Giorgiona pochodí, o čemž aspoň já velice

Digitized by Google

pochybuji, ať tento malíř již r. 1511 zemřel, kde Kateřina ještě teprv 11 let měla a o Lutherovi nic neznala. I udaný obraz Calvinův zdá se mi vice Bucerovi podoben. Původně prej tento celý obraz dal jistý florentinský šlechtic Paolo del Sera malovati, od něhož prej do Benátek a pak do Říma se dostal, kde se nyní v obrazárně palácu Doria Pamfily nalézá. S tím jsme se rozešli v pravo v levo s chladnou vlídností.

Hlava V.

Benátky:

Paláce; hostinec Evropa; nábřežeň Slávův; zbrojnice; okolní ostrovy.

K veliké chvále slouží to Benátčanům, že co nejkrásnějšího a nejdražšího mají jejich sbírky, obrazárny a paláce téměř v každou hodinu pocestným otevřeny jsou: jakovéž poklady v Anglicku a dílem i Německu se ve skoupých mnohými zámkami opatřených hradech a komorách skryté nalézají, tak že pocestný často celé dny stráviti musí, pokud sobě přístup vyběhá a vybojuje. Pro opsání pamatností každého palácu kniha by se vyhledávala: proto my zde z navštívených palácův i z vi-

Digitized by Google

děných tam tisícerých věcí a obrazův jen některé přivedeme, které nám v paměti obzvláště zůstaly. Tím nechceme žádnému z ostatních ceny ujati: jen že nelze v tak stkvostně kvetoucích zahradách všecky kvítky trhati a voněti. V každém paláci jest několik světnic, v každé světnici na stolíku ukazadlo obrazův a malířův, mimo to všudy vodič čili čičerone.

Palác Manfrinův má takových světnic od A až po K. Ve světnici A jest Harfenice od Giorgiona, mistrovské dílo, a mramorová socha Ženy se šlárem, jenž noc představuje, od Coradiniho, pod šlárem viděti celý obličej, delikátná to a nesrovnanlivá práce; v B jest Ariosto od Titiana, jeho přítele, výborně vyobrazen, začež opět i Ariosto Titiana oslavil v básni Orlando fur. Cant. 33. str. 2. a poprsí matky Titianovy; jest to staré, škaredé, rozcuchané žensko, vzor strygy, z nejnižší třídy lidu, což Titianovi ke cti slouží, že se štětec jeho nestyděl za takovou rodičku; v D Snětí s Kříže od téhož; v F Leda s labutí od Ondř. Schiavona; v G Vchod do korábu Noachova, karton od Rafaele, a Habakuk od Bedř. Benkoviče. V H portret Petrarky a Laury od Jakuba Bellina; v K Snětí s Kříže od Rafaele. Tento poslední obrázek není veliký, ale tak čarodějný, že srdce člověkovi naň se dívajícímu ukradne. Nic tu bez významu a to vznešeného, žádný tah, žádná čárka daremná, všecko mluví k duši. Každá figura má vlastní, pří-

Digitized by Google

tomnému okamžení a skutku cele přiměřený charakter. Štětec má jakousi panenskou čistotu a nevinnost. Slovem obrazy Rafaelovy účinkují ne tak na oko a smysly, jako raději na duši: ony jsou řebříkové mezi nebem a zemí, mezi Bohem a lidmi. Na tento stupeň zbožnosti ještě se žádný malíř tak divně nepovýšil a snad se ani nikdy nepovýší jak Rafael.

V paláci Barberigo bydlel a pracoval někdy Titian, zde se 22 obrazův od něho nalézá téměř ze všech věkův jeho života až ku přetrženému skrze smrt obrazu S. Sebastiana. Co dějepisci o slavoruském básníři Deržavinovi píší, že v posledních okamženích na smrtelném lůžku ještě jako obyčejně při básnění syllaby počítaje prsty svými na peřinu rhytmickým pádem bil a umíraje básnil: to platí i o Titianovi, tomto malířském obrovi. Ruka jeho se třásla, oči se tak tměly, že jednu a touže barvu na jedno místo dva i třikráte nakládal k povýšení její síly a jasnosti, ať se mu vždy ještě slabá a tmavá býti zdála, což zpozorovavše jeho učňové a přátelé, tyto zbytečné barvy kde možno bylo rychle v jeho nepřítomnosti dolů stírali, nechavše toliko tu první: ale duch Titianův přece cítil i při oslabnutí těla slast tvoření. Jeho Kající Magdalenu zde v originálu viděti jest úživ neopsatelný. Staré podání nese tu pověst, že Titian dlouho v Benátkách mezi dámami vyš-

Digitized by Google

ších stavův vzor pro vyobrazení své Magdaleny hledav, ale nikde dle žádosti najíti nemoh, šel v omrzlosti nad tím na procházku k moři na nábřeží Slavjanův: a ai, zde uzřel rybářku Slavo-Dalmatinku tak zdravé a pevné, krásné a vznešené postavy těla, že ji ihned do své dílnice pojal a podle ní malířským idealizováním tento zázrak zhotovil, jemuž se celý umělecký svět diví. A opravdu jest to rekyně, ale se zlomenou silou, obryně vniternou bolestí celým světem potřásající, jest to žena obecná dle těla, ale královna dle duše, slovem jest to pravá Slavjanka.

V museum palácu Correrského jest bohatá sbírka obrazův, starotin, mincí, přírodnin atd., kterou Theodor Correr po své smrti městu daroval. Zde jsme viděli obraz Jana III., krále Polského, jediný to slavjanský zde předmět. Oddávky čili sobáš Jozefa s Marií od Rafaele pozdravili jsme zde po prvníkráte, podruhýkráte v Milaně. Rafael to zvláštního má, že, kde on přítomen, tam co před sluncem hvězdy všickni malíři hasnou. Proto radíme těm, kteří sobě kochání v jiných pokaziti a naproti jiným mistrům nespravedliví býti nechtějí, aby díla Rafaelova vždycky na posledek sobě nechali. Takovéto postupování čili crescendo lepší jest nežli naopak. Rozeznati však dlužno apokryphické od pravých obrazův Rafaelových, anobrž i praobrazy od poobrazův (kopií).

Digitized by Google

Unavení tělesně a omráčení duchovně množstvím viděných předmětův plavili jsme se do slavného hostince Evropy k obědu, kde se o 4. hodině table d' hôtes drží. Hostinec tento byl někdy palácem Giustinianich a dože v něm přebýval; v něm pelešil a krásnou Desdemonu zavraždil i onen šeredný Othello, mouřenín z Benátek, kterého Shakespear v dramě svém zvěčnil. Nedaleko odtudto jest i palác Capellův, z něhož slavná Bianca, velevévodkyně Florentinská, pošla a tak blýskavonešťastnou rolu hrala. Opodál truchlí palác Močeníkův, v němž Lord Byron hospodoval a truchlohru Marino Falieri skládal. — Zde ve třetím pátru, na němž se hezká pavlač k moři pne, jest rozmilá vyhlídka tváří v tvář chrámu Della Salute. Na této pavlači našli jsme onen německý pár, prsy o zabradlo opřené mající, též sem k obědu přišedší, ant zde i bytem byl Po obapolném pozdravení dali jsme se do bližší známosti: oni se nás, my jich ptali, kdo jsou a odkud jsou? Byl to pán Dr. Karel Hase, professor bohosloví z Jény, a jeho manželka, rozená Härtlová, dcera slovutného knihtiskaře, Härtel et Breitkopf v Lipsku. Pán Hase jest spisovatelem knížek: Huterus redivivus, Církevní Historie a Života Ježíšova, kde proti Strausovi ostré hádky vede; paní Hasová jest osoba velevzdělaná, mnohočítalá, anobrž i v malířství vycvičená. Oba tito, pán i paní, byli nadto s mou man-

Digitized by Google

želkou dobře známi. Těmito okoličnostmi stalo se toto naše potkání důvěrným, naše rozmlouvání živým a zanímavým, tak že nejen zde na pavlači asi půl hodiny, ale i při stolu, kde místa sousední jsme sobě schválně zvolili, celý čas ve vzájemných otázkách, rozmluvách a hádkách jsme rozkošně strávili. Klademe zde aspoň výtah z našich řečí.

Paní Hasová (s křivohubým ouškem): Pane Kolláre, jak pak jste mohli takovou novořekost (paradoxon) o Kateřině z Boru dnes ráno přednésti, že ona Slavjankou byla.

Já. To není novořekost, to je stará pravda: netoliko Kateřina z Boru, ale i větší počet reformátorův, předchůdcův, učitelův a pomocníkův Lutherových, Hus, Trebon, Stupický (Staupitz) byli Slavjané; i ta řeč aneb raději to nářečí míšenskoněmecké, ve kterém on reformacii začal a konal a kterou i Vy, paní doktorová, nyní mluvíte, jsou dar a plod našeho národu: i ta půda a země, po níž nohy Lutherovy kráčely, přináležela někdy Vendům, Sorbům, Plonům, Luticům a jiným slavjanským kmenům, které Němci těmto nespravedlivě odjali. Slovo Bor Borovice značí u nás Kieferwald, Kieferbaum, odkud nesčíslný počet místních i osobních jmen u Slavjanův, k. p. Borský, Borovský, Záborský, Příborský, Meziborský atd.

Pán Hase. Ale manželka Lutherova sluje Bora aneb von Bora, nikoli Bor ani Borský!

Digitized by Google

Já. To právě potvrzuje moji výpověď. Bor totiž jest ve slavjanštině Nominativ, Boru aneb po lužicku Bora jest Genitiv; přidáme-li k tomu z, něm. von, tedy jest z Bora von Bora, jako se šlechtické rodiny tehdáž psaly a píší posavad.

Paní H. Nu, já jsem to již dávno slyšela, ano kdesi i četla o Vás, pane Kolláre, že jste Vy veliký přítel Slavjanův a nepřítel Němcův . . .

Já. Nepřítelem některého národu jen blázen býti může: já národ německý vysoce ctím; ale jeho křivdy na našem národu spáchané chváliti nemohu.

On. Co se stalo, to již tam: buď to tím neb oním způsobem. Potlačení národnosti a řeči slavjanské ve východnoseverném Německu žádný vzdělaný a spravedlivost milující Němec neschvaluje: ale to přece již jednou naše.

Já. Non remittitur peccatum, donec non restituitur ablatum! —

Při těchto slovích zavznělo cinkání zvonce a my sedli ke stolu. V tak pestrém tovaryšstvě ještě jsem se sotvy kdy nalézal. Byloť hostův asi 50, ale téměř každé dvé z jiného národu a kraje, jiného jazyka a jiných obyčejův. Proti nám dva Angličané, vedle těch dva Horvati, potom dva Maďaři, dále Francouzi, Poláci, Rusové, Amerikané a Bůh ví ještě jací lidé. Již v mé mladosti až do mužského věku mého byl jsem velikým ctitelem Angli-

Digitized by Google

čanův: ale na této cestě, bohužel, byl jsem přinucen tento soběcký, kramářský národ sobě zoškliviti. Toť se rozumí, že i zde jen a potiori fit denominatio. Takovou nezdvořilost a bezohlednost, ba surovost při stolu my předtím ani chápati jsme nemohli, jakovou jsme zde očima viděli při tomto velkokupci a lordovi. — Lord tento měl hlavu červenovlasou, tvář pěhavou, oči vyskočilé, vyřidilku co mlýn, hlas píšťalkovitý, mluvil míchaně anglicky, francouzsky a něco německy. Tito a všickni Angličané, které jsem zde poznal, jsou nenávistníci národu slavjanského a to sice pro Rusa. Bylať mezi jinými řeč o nynější válce Angličanův s Číňany. Já a mnozí jiní se mnou říkali: »že to nespravedlivost, anobrž nelidkost od Angličanův, ať proti ubohým Číňanům proto bojují, že se tito jedem opije (opium) otráviti dáti nechtějí.« Načež mylord hurtovným hlasem: »tu není řeč o opium, ale o uvedení křesťanství a osvěty, které oboje my těm pohanům dáti chceme«. — Hřích a hanba! zvolal jsem já, to je nekřesťanské křesťanství, to je barbarské osvícení, které ne s rozumným poučováním, ale se vzteklivým krve proléváním spojeno jest: tak činili před mnohými tmavými stoletími Němci v Pomořanech a Polabí — ale nyní to činiti jest opravdové uražení Boha i člověčenstva. Velkokupec bohatý vida blesky, kterými pan mylord již ze zrakův svých rozjiskřených na mne střílel, předu-

Digitized by Google

jal mu slovo řka: »Tu není řeč ani o náboženství ani o osvícenosti, tu je bázeň před Slavjanstvem a jmenovitě Ruskem, aby toto v Azii převahu nedostalo.« I totě fantom, to jsou nedůvodné vrtochy, odpovím já; a byť by i něco v tom bylo, to jste zle ukartovali své záměry: musejí-li pro vinného lidé nevinní takové trýzně snášeti? Lépeť vinnému odpustit, než nevinného trestat. Já sám jsem Slavjanem, milí Páni! a proto směle říci mohu, že ta bázeň Evropy, zvláště Němcův a Angličanův, před Slavjany jest plod lidí nezdravého mozku a zlobivého srdce, kteří tiché a pokojné Slavjany pod německými panovníky stojící jen do podezření uvésti chtějí proto, aby jakový takový pláštík našli k potlačení jejich národnosti. Totě tak jako v oné bájce: »Jistý otec koupil na trhu nový džbán k vážení vody: přijda domů vzal prut do ruky a chtěje džbán ten synu svému dáti, tohoto prvé notně vyšvihal a ztrestal. Syn ptající se otce s podivením, proč jej bije? dostal za odpověď: biji tě předběžně, aby si mi tento džbán nerozbil.« U rozumných lidí ale trest nekráčí před skutkem, nýbrž za ním, pakli trestu hoden jest.

Již téměř u náklonku stolu ptal se mne ještě p. dr. Hase, četl-li jsem jeho spisy a hádky proti pověstnému Strausovi. Odpusťte pane, řeknu, spisy Strausovy jsem četl, Vašich ale posavad nemám, ačkoli mi recensie a výtahy z nich, v učených Novinách sdělené, neznámy

Digitized by Google

nejsou; postarám se však o zaopatření sobě jich. »Tím milší mi tedy bude vaše nestranné a nepředpojaté domnění o Strausovi a jeho učení o Bohu —« ptal se dále. Vida já, že již nezbývá času k obšírné o tom rozmluvě, řekl jsem jen na krátce: »čest důvtipnosti Heglově, čest učenosti Strausově: já ale raději mám jednoho živého křesťanského Boha lásky, nežli sto millionův Heglo-Strausovských samozbožněnců na místo onoho posaditi se chtějících; já aspoň nechci do počtu takových bohův přináležeti.« — Toť jste mně ze srdce vyňal, toť i mé jest smýšlení, řekl pán Hase, a proto rád bych ještě i váš soud o nesmrtelnosti těchto novomudrecův slyšel. Pane, odpovím, ten jest tentýž, který o jejich Bohu, nebo u nich oboje v jedno splývá. Nesmrtelnost bez osobní trvalosti a individuální povědomosti není nesmrtelnost, tak jsou rozum, svoboda, svědomí a ctnost jen mamy a klamy. Ctnost a mravnost sice, v její pravé a čisté povaze myšlená, jest a zůstane svobodná ode všech vedlejších ohledův, ode všeho žádání a očekávání odplaty anebo trestu, nebo mravnost sama na sobě dosti má, nalézajíc sama v sobě ouplnou odměnu. Ale *žíti a trvati* přece chce a musí to chtíti, poněvadž by jí právě ta jedinká nevyhnutelná odplata a výminka její bytnosti chybovala, totiž samopovědomost. Ona nemůže to chtíti, aby zmizela, nebo tím by ztratila *sama sebe*. Žíti ale nelze bez individuální pově-

Digitized by Google

domosti a zničení této jest hrob všeliké mravnosti. Aby pak tato ctnost a mravnost na jiné lidi a potomky přecházela a v jiných žila, to něco nemožného jest, poněvadž ona od každého jednotlivce obzvláště nadobyta býti musí. Na ten způsob neměla by ctnost nikdy pevného stání, ustavičně by byla na vandrovce a na outěku, anižby kdy nejvyššího cíle dosáhnouti mohla, poněvadž se ctnost a mravnost zděditi a přelévati nedá, nýbrž jedenkaždý člověk v ní od počátku a ať tak dím od abecedy začíti musí. A zkazíme-li nesmrtelnost osobnosti, jednotníka, částky: kdože nám potom stojí i za novomudreckou nesmrtelnost plemena, pokolení a celosti? Kdo trvání individuálnosti po smrti zapírá, odvolávaje se při tom na neschopnost rozpomínání se na předešlý stav dětinství, ten zapomenul na to, že člověk první jest bytnost, která se zde k samopovědomosti vyvinula, a že tedy nevyhnutelně s touto na vyšší stupeň a do vyššího pořádku světa vstoupiti musí. — Praví sice někteří tento zemský život tak krásným a důležitým býti, že prej on sám v sobě již dostatečnou cenu a cíl má: ale tento jednostranný soud vynášejí o něm jen ti lidé, kteří zde ve všech pohodlích a radostech žijíce, nic z oněch jeho těžkostí a bolestí neokusili, které přece větší díl člověčenstva snáší a kterých křivováha se podle zákonův mravno-rozumného světa v běhu věčnosti vyrovnati musí. — To jest voda na

Digitized by Google

můj mlýn; to samo, třebas jinými slovy, i já učím a věřím, řekl p. dr. Hase s pohnutým srdcem a vyjasněným obličejem a zdál se býti těmito mudreckobohoslovními náhledy mojimi cele smířen za výše dotčené uražení německé národní marnomyslnosti.

Nešli jsme více k obědu do jiných hostinců, zůstavše u naší Luny, kde se sice ne tak pozdě a draze, ale lépe a pohodlněji obědu je. Voda v Benátkách jest tak teplá, že ne každý žaludek k jejímu pití přivykne. Proto kladou se na stůl sklenné talíře s ledem při jidle anebo prodavači ledu obcházejí vůkol a led do koflíkův k ochlazení vody se dává. Chléb čili žemle jsou v celé Italii tvrdé co kámen, přitom nechutné a nezáživné, proto málo kdo je jí.

Příjemné počasí zářijového podvečeru vyzvalo nás ještě na procházku přes Piazettu na Břeh čili Nábřeží Slavjanův a do prostonárodní zahrady. Na Piazettě co počátku Slavjanského nábřeží čnějí dva sloupové z východní žuly, na jednom z nich stojí okřídlený lev, na druhém socha S. Theodora, onen co znak, tento co bývalý patron Benátské obce. Když jsem opodál těchto sloupův téměř již v soumraku s díváním se na ně kráčel: uzřím na podstavcích onoho prvního sloupu seděti muže středního věku, ošumělým a zužívaným pláštěm ovinutého, jenž na mne co cizozemce obzvláště pilně pozorovati se zdál.

Digitized by Google

Když jsem oči na něho obrátil, on rukou kyna mne k sobě volal. — Poněvadž to opětovaně, s přísnou tváří, s neskloněnou, přímou téměř pyšnou hlavou činil, domníval jsem se, že Bůh ví co za důležité tajemství mi zjeviti má. Když jsem se k němu přiblížil, on povystřev ruky, »Povere nobile!« řekl, žádaje ode mne ne almužnu, neboť toť zde něco nízkého a urážlivého jest, ale — podporu a to s tak hrdým hlasem a s takovou neostýchavostí, která však vždy s obyčejnou benátskou zdvořilostí spojena byla, že já jsem na rozpacích byl nevěda, je-li to almužny skrze žebráka prošení čili dluhu skrze věřitele žádání anebo daně skrze nějakého baše a dože vybírání. Byltě to jeden z oněch benátských, někdy bohatých, aspoň mocných a slavných nobili, jejichž rodiny nyní upadše zchudly, ovšem některé až na žebráckou hůl přišly, tak že pracovati nechtějíce aneb i neumějíce z darův a z milosti jiných žijí. Tito upadlíci ale pýchu svého starého rodu a nádhernou povědomost předešlého vysokého stavu posavad neztratili, oni ji ukazují i při samém žebrání tím, že ne oni k dobrodincům jdou a se uponižují, ale žádají, aby tito k nim přišli, zvláště zpozorují-li, že pocestní a cizinci jsou. K tomu cíli je buď ustně, buď listovně do svých domův zovou, zde jim svou potřebu a žádost přednášejíce, anebo i na cestě a jiných veřejných místech, nejvíce večerním časem, lidi mimojdoucí hlavy kývnutím, prstem, po-

Digitized by Google

sunky aneb jiným návěštím k sobě volají a teprv, když tito k nim přistoupili, podporu od nich ne tak prosí, jako raději žádají, nehnouce se přitom s místa svého. Tento panskošlechtický způsob žebrání nikde jinde jsem nezpozoroval: musím však vyznati, že mne téměř více proniknul a k dobročinnosti naklonil, nežli nezbedné čtvrt hodiny za vozem běhání a škřečení anebo ošklivé hader, vředův a jiných částek těla vytrčování, zoufanlivé kvílení a těmto podobné smyslův trápení a dobrodincův pronásledování. — Zahradu na konci Nábřeží Slavjanského dal Napoleon udělati s nesmírným nákladem, ať kamení a země k tomu cíli na lodích z Istrie sem dovážena býti musela. My však mimo několik psův a koček nikoho zde jsme nenašli. Vyhlídka odtudto na moře krásná; stromové vysocí ještě v ouplné zelenosti: ale Benátčané nezdají se býti milovníci přírody aneb vlastně milovníci původce těchto zahrad, jenž jejich obci nohy podrazil. Tato zahrada jest malá náhrada za tak velikou ztrátu: ona jest Benátčanům bolestný, nercili ošklivý památník, postavený zde od nenáviděného cizince. — Na nábřežni Slavjanův (Riva de' Slavi) já několikráte vzhůru dolů prošel jsem. Mezi hodnovidnostmi, které se zde nalézají, jsou zpomenutý již Palác žalářní od Sansovina, zevniter jasného a usmívavého slohu, jakž jej někdy řecká svoboda milovala; veliký hostinec královský (Albergo reale); palác Cra-

Digitized by Google

glietto, kde znamenitá sbírka obrazův, pod číslem 3838; chrám a špitál Della Pieta, se slavným conservatorium čili hudebním ústavem pro panny; několikráte v týdni, zvláště v neděli provozují zde panny zpěv a hudbu chrámovní. Předtím zde první vlašští zvukoskladači a hudebníci usazeni bývali. Panny zde bydlící jsou jen jakoby polomnišky; ukazují se veřejně v rouchu světském a při vdávání se dostává každá věno 200 dukátův. Na čele tohoto starého chrámu della Pieta stojí nápis: Riva de Slavi, novější teprv nápisové na koncích ulice mají Schiavoni. Zde jest také i chrám S. Sepolcro, v němž hrob Krista Pána z istrianského mramoru dle vzoru jeruzalemského udělán. Vedle tohoto chrámu na té straně, která ku S. Marku běží, stojí dům prostřední velikosti, v němž přebýval někdy slavný básníř František Petrarka, co vyslance knížat Milanských ku Benátské Republice. Na průčelí tohoto domu stojí tento nápis:

> Quiete h. fruens honesta V. Cel. Petrarca otii diu com. pari Joh. Boccacio E. domo S. C. (senatus consulto) adepta aequor Adr. ol. Dominae divit. invalescentes merce qualib. ext. appellente aspectabat.

Dlouho jsme se dobývali v tomto domě do těch pokojův, v nichž básníř tento bydlel. Příčinu toho nemohli jsme vystihnouti, až nám u podzemí tamž bydlící kupec řekl: »Moji páni! tam

Digitized by Google

nenajdou to, co snad hledají; příbytek Petrarkův jest nyní poustka a hospoda všedních lidí.« Nám nezáleží nic na lidech nyní tam bydlících, ale na místnosti, ve které někdy muž ten bydlel, odpověděl já. Jest to dům již arci dávný, všecko v něm zpráchnivělé, stupně, schody, stěny; a samy chyše malé, nepleché: ale výhled na lodě morské a život benátský přeutěšený. I vnuk Petrarkův František (syn jeho přirozené dcery Františky) v Benátkách se narodil a v Pavii po dvou letech zemřel, jako viděti z náhrobku jemu od Petrarky učiněného:

»Me Venetum terris dedit Urbs rapuitque Pavia.« —

Tímto nábřežím Slavjanův může se pěšky přijíti do zbrojnice (Arsenale). Před bránou dva velikanští lvové z mramoru k oužasu přivozují příchozího; které r. 1687 František Morosini z Řecké země s vrchu Hymeth v blízkosti Athen co kořist donesl. Rozličná jsou podání o nich. Někteří je drží za pomníky bitvy Marathonské od r. 490 před nar. K. Vysokou starověkost ukazuje celá jejich postava. Po boku běží křivolaký nápis, jehož litery jedni za runské, jiní za pelasgické vyhlašují. Zbrojnice tato jest sama v sobě malé město: výhně, loděnice, dělolitna, provazárna, komnaty pro starožitnosti atd., každé aspoň několik hodin ku přehlednutí potřebuje. Mnc

Digitized by Google

obzvláště to zde zanímalo, co se na kupectví vztahovalo, ať naproti vojenským a jakovýmkoli lidovražděvým nástrojům od jakživa hlubokou ošklivost cítil jsem. Mezi jinými pamatnostmi viděti zde: Zlatý klíč od města Benátek, v čas obležení Napoleonovi daný; krásný model toho Bucentaura, na němž dože s mořem snub obnovoval; Francouzové ten koráb ze zlata obloupivše zkazili; a člunek aneb raději člunečeк na stěně visící, ze stromu dosti uměle vyřezaný, na němž dva černí otrokové z Brazilie utekli a r. 1818 od jednoho rakouského korábu na vysokém moři zajati byli, z nichž jeden až posavad živ jest. Nikde se nám tolik slavjanských zvukův a slov o uši neoráželo jako zde v této zbrojnici a loděnici, což novým důkazem jest toho, že evropejské velkokupectví, obzvláště morské jest původu slavjanského od Venetův. Sem přináležejí k. p.

1) Jména míst: Adria, slav. Jadra, sr. illyr. jadro das Segel, jadriti segeln; carn. jaderni celer; čes. jadati scrutari; sr. dalm. město Jadera, Jádra; srov. i staroslav. njedro jadro, t. j. sinus (sinus maris).

Cantina der Keller, podzemnice, v níž sudy, koule, nářadí; sr. kut kuta kutina, Kątina, Kontina.

Dogana, slav. Dohana Dohon, Půhon; sr. příplav, doplav, přívoz, příboj lodí. V pastýrské řeči výhon = vyhánění stáda ráno na pastvu, dohon = dohánění večer domův.

Digitized by Google

Darsena, sr. držení, drženie, kde se lodě drží; Schiffshalter. U Dalm. daržím daržeti U Franc. Darse darsine = die Haltkette, Haltseil, řetěz neb provaz loď v přístavu držící, čes. držák, držec, držadlo.

Gòra gorazzo alveus, příkop, vodovod, sr. gorod, garad, grad.

Molo (morský násyp ku přistavení lodí), sr. měl, měla, mělčina, mula, náměl, podmola, výmola, výmolek, zmol, zmola.

Stàppa Stapula, něm. Stapel Stappelplatz, slav. stav, stavalo, stavadlo.

Strada Contrada = třída, střída, čreda, ulice.

Tana, sr. tanouti; aneb tonouti, tůně.

2) Jména nástrojův: Ancora, lat. anchora, uncus, řec. αγκυρα, něm. Anker, rus. jakor; srov. hák (sehnutý hřeb), hánka (shybadlo), úhel (angulus, Winkel), co se uhlo, sehlo, skřivilo, vše od h-nu, hl-nul, hýbám, shýbám; jako od sek sekyra, tak od hák hanka, hakyra, hankora, a s vynecháním h ankora; od hn hyb pošlo i ham hama hamus, to samo značící.

Balla abballare, imbalamento, sr. bal, balík, obal, obval, obalíti, obvaliti.

Bàrca Barcheta, sr. barka, baroun, barák; od bar war, t. j. příbytek, dům, hrad (na zemi neb na vodě), srov. i vor = plť.

Barcaruolo, Barcarol, sr. barkář, lodník.

Digitized by Google

Batello, fran. bateau, něm. Boot, sr. buda, boudka, budova, budar, budují; odkud i batár, vozní domek, chyška s kolesy.

Bord, Bordo, sr. illyr. brod, das Schiff, od bredu broditi.

Caravella, garavella, fran. corvette, sr. korba koráb, korabl; korban, korman, Steuerruder, kormaník, Steuermann.

Flotta, něm. Flotte, Plätte; sr. plť, pols. plot, od plúti, plývati.

Finanz, sr. peníze, pols. peniądze.

Gondola, Condola, t. j. domek plávající, ein Häuschen zum Schiffen; sr. slav. kuťa, kutica, kutina, kontina, odkud i konta, Konda, Ore-Konda, t. j. Arkona. K tomuto kořenu patří i kot, kotec, koterec; koč, kotčí kočar; kocábka (loďka), kocanda (veliký dům). U Rusův značí posud koč, kočа = loď. Co do koncovky kont-ola, kont-ula, sr. stod-ola, mrtv-ola, kram ola, korbula, rohula, serbulja atd. U Slavo-Dalmatův se i osobní jména z tohoto slova nalézají: Gondola, Gundulič atd. Tato kontola, gondola jest opravdivý domek, střechu, dvéře, jizebku, okna s okenicemi a vniter sedadla, obrazy, kruficix, svateničku atd. mající.

Pavillon, něm. Flagge, sr. pavlak, povlaka, rus. povolok, pavlan, vlak, vlákno; vlaji.

Piloto pilot, pilotin, správce lodi od plt, plot, vložením i mezi p-l pilot, t. j. plt-ník,

Digitized by Google

plt-ák. Tak i angl. Lodis-man, Lodes-man, dáns. Loods, něm. Lothse Lothsmann pochodí od slav. loď, lodník; a Lothsgeld = poloďné, daň od lodí.

Tona, něm. Tonne, Stunze, sr. tona, tunka, dunice, od dunouti, dutina.

3) Jména větrův: Sirocco, Širocco, slav. žarko, horko.

Bora, slav. bura, burja, bouře, sr. rus. boran.

Moretta, boretta, malá bouřka, bouřečka.

K těmto se přidati musí i evropejské Hanza Ansa, Anseaticum foedus, jenž pošlo od slav. uza, ouza, uzel, polab. vunzal, uzda, vaza, svaza, svazek, vazba, odkud i rus. so-juz, moto-vouz, houžva, obáslo, obviąslo, poviąz, pověsno, provaz, previa-lo, povřísło, vězeň atd. od kořene uzký, oužiti, vázati. Uza, Ouza čili s rhinesmem Anza Hanza jest Jednota čili Svazek kupeckých měst. Uza, uzy, rus. a ecl. = pouta, okovy. Efes. 6, 20. Mark, 7, 33. H ve slově Hanza, houžev jest toliko přídech, tak jako okno, hokno, vokno, oheň, voheň atd. Sem patří i vlas. Compagno, Compagnia, slav. Kompan, kumpan od koř. kopa, kupa s rhinesm. kępa, kompa, kumpa, t. j. spolek. shromáždění, družina, odtud kompan jeden z kopy, společník, druh (jako od kraj krajan, země zeman); illyr. kupiti = versammeln, Skup, Skupnost, Skupština = Ver-

Digitized by Google

sammlung, Gesellschaft; sr. lat. copia. — Sem patří i cechin. Sem patří i germ. Lodisman, Lotsman, Lotse, slav. loď, lodník: něm. War, Waare, slov. tovar; něm. Kram, Krämer, srov. chrám, chrana. Schiavino Rathsherr; Boemio české postelní přikrývadlo atd. Že větší díl těchto slov od Slavjanův, plavectví a kupectví zde na Jaderském, tam na Baltickém moři provodivších, již ve prastaré době k jiným sousedním, zvláště italským a germanským, bojem a lovem se živivším národům přešel, viděti odtud, že slovo Hanza Gothům již ve IV. století známo bylo, ať ho Ulfilas r. 360 v přeložení Evangelium Marka 15. 16. užívá, řka: »Hanza mikila manageins« t. j. sbor čili zástup veliký lidu. Toto slovo Hansa Gothové od Slavjanův tak půjčili, jako i jiné, Ulfilem též upotřebované výrazy, k. p. dulgs dluh, plats plat, siponeis župan, skosl kouzlo, smakka smokva, theirko dírka, marzjan mrzeti, plinsjan plesati atd.

V blízkosti Benátek proti nábřeží Slavjanskému stojí v moři veliký vojenský koráb k ochraně města: i ku přehlednutí tohoto zjednali nám přístup naši přátelé. Jest to pravá bohopusta, ze čtyr poschodí záležející, 48 děly ozbrojená; vojsko se na ní ustavičně nalézá; velitelem byl tehdáž p. Gratiani, admiralem p. Paulici. Pokojíkové důstojníkův jsou překrásní a všemožnými výhodami ozdobeni. Jest

Digitized by Google

tam obzvláštní lékovna, nemocnice s visutými lůžky, výhně atd.

Divadel jest v Benátkách patero: La Fenice, L'Apollo, Gallo čili S. Benedetto, Malibran a S. Samuel. První divadlo jest největší a nejkrásnější, nyní však byly tam prázdniny herců. V divadle Apollo provozováno operu a sice od 9—12. V prostředku však střídala se pantomimická představa. Vlašské herečky, které jsme slyšeli, anobrž i ženy, neobyčejně hluboký, hrubý mužský hlas mají, tak že i ty, které tenor, diskant aneb sopran zpívaly, sklouzly nevědomě, kde jen mohly k bassu. Zpěváci vlašští nezpívají, ale ryčí. V divadle Gallo dáváno též zpěvohru Popelválku. Dům byl dosti plný, ale v celém pozemí toliko dvě ženštiny! Což jsme při všech veřejných schůzkách a oukazích zkusili. Napovědač (suflér) nikde v Italii není skrytý, ale zjevně hlavou a rukama sem tam hýbá a téměř hlasitě mluví. Divadlo Malibran, od slavné zpěvkyně tak nazváno, jest vlastně pro pospolitý lid: my jsme v něm našli správce naší tersťanské parolodě. Hudba zde špatná. Hrá se zde ve dne před večerem; v první den jsme zde viděli Samsona obra; v druhý den uzřeli jsme na zdi divadla viseti ohromné obrazy maďarských nákerníkův, Šobriho a Milfayho, od nichž jsme daleko utíkali.

Když jsme jednoho večera do divadla pospíchali, zavadili jsme o tlačenici lidu v uličce

Digitized by Google

Frezzeria a S. Marco před domem 1724. Složivše vchodné 10 kr. stř. i my tam vešli jsme. Zlatník Matěj Esslinger, Němec ze Švejcar, ukazoval zde divy a zázraky s učenými — blechami, jichžto 40 bylo. Na širokém hladkém stole stály rozličné velikosti vozy, kočáry, děla, koráby a jiná nářadí ze zlata, co nejkrásněji ustrojená. Blechy se nalézaly ve sklenné nádobě, majíc každá tenoučkou hedbávnou nit na způsob chomoutu a chámův o hrdélko uvázanou. I zapřáhl nejprvé jednu do dvoukolesníka, která co kůň s vozíkem po celém stolu běhala aneb raději spěšným krokem kráčela; potom dvě do čtverokolesníka, pak čtyry do poštovského, šest do dělostřeleckého vozu, před kupecký koráb atd. Naposledy jedna mezi nimi nejvycvičenější vážila vodu ze zlaté studnice zlatým vedrem. Jednakaždá z nich asi 50kráte více unese aneb uveze, nežli ona sama váží. P. Esslinger živí tyto blechy svou vlastní krví, ať je denně několikráte na ruky a lokty klade, kde ony i hned ssají; pročež obě ruce jeho plné jsou červených špleh. Já jsem obdivoval ne tak schopnost těchto nepříjemných zvířátek jako raději onu německou trpělivost, která je tak daleko přivedla.

Více než toto zanímalo mne v Benátkách navštívení některých rukodílen, jmenovitě oné, kde se rozhlášené benátské zlaté řetízky na hrdlo pro krásnou pleť zhotovují. Řetízky tyto

Digitized by Google

sestávají z drobných ohnivek, jejich spojování čili nýtování stává se nad ohněm kahancovým. Dělají se zde i strojné jehlice na prsy, na nichž zlatá gondolka i s veslaři visí: jednu z těchto koupil jsem na památku pro mou paní. Druhou dílnu jsme navštívili, kde se gondolky dělají a na černo barví; pak dílnu, kde se černá sukna pro ně tkají a zhotovují tak jako výše na ostrově Krku.

Zpívání jest Benátčanům přirozeno, čímž též původ svůj slavjanský dokazují. Všecko zde zpívá neb aspoň dudle a křiká: gondolníci zpívají, prodavači na trhu a po ulicích zpěvavě hlasem svůj tovar ponukají. — Již cizinci znamenali podobnost mezi vlašským a slavským prostonárodním zpěvem.*) Těšilo nás, že to, co o Slavjanech Joh. Fried. Le Bret minulého století psal, aspoň nyní již podle ujišťování přátelův pravda není.**)

---

*) Sr. A. v. Kotzebue Erinn. von einer Reise nach Rom und Neapel, Berlin 1803, II. 251. »Woher mag es doch kommen, dass der russische und italiänische Volksgesang so ausserordentlich viel Aehnlichkeit mit einander haben? — Besonders wenn man auf freiem Felde in der Ferne einen Italiäner singen hört, so sieht man sich plötzlich nach Russland versetzt. — Man will auch noch sonst viel Aehnlichkeit zwischen dem italiänischen und russischen Volke finden.«

**) On totiž píše: Gesch. von Ital., Halle 1787, str. 577, toto. — »Geht die Rache der Venetianer nicht zum Tode, so werden Leute zur Beängstigung

Digitized by Google

Most Ponte Rialto a jeho okolí též téměř každého dne jsme navštěvovali. Stavitelem jeho jest Ant. da Ponte r. 1591; jeho stavení stálo dvě stě a padesáte tisícův dukátův: jeho dlouhost obnáší 66 střevícův, vysokost nad vodou 19; na obou stranách vedou schody 56 stupňův mající. Tři chody čili cesty vedou přes most, na obou stranách jsou mnohé boudy a krámy. Zde jest ustavičná tlačenice lidstva, celé hromady všelikého tovaru krásně a pořádně navěženého: ovoce, zeleniny, pečivo. Tu na nosidlách smažené dyně, které dva pacholci se zpěvavým křikem ponukají; tam žlutá polenta, tu kaštany; onde granatová jablka, zde pomi zizoli (malá jablečka co lískovce). My cokoli nám nové a neznámé bylo, kupovali a okoušeli jsme. Ale zošklivil nám toto prostonárodní divadlo jeden nepříjemný hlas, který jsme zde z jedné koutné uličky řváti uslyšeli. Co ten holomek křičí, ptali jsme

---

des Feindes bestellt, und dazu wählet man gemeiniglich Slavonier, denen man ein gewisses Stück Geldes bezahlt, um auf den andern zu lauern und ihm eine Tracht Schläge oder solche Ohrfeigen zuzumessen, wodurch der Gegner wie betäubt zu Boden fällt. Der Venetianer weiss aber auch das Gegengift zu gebrauchen und frägt nur, wann er etwas dergleichen ahndet, den Slavonier: wie viel er für den zu leistenden Dienst Geld bekomme, worauf er die Summe verdoppelt, und durch eben denselben Slavonier sie dem Sendenden wieder zurückmessen lässt.«

Digitized by Google

se vůdce: »Dejte kočky klestiti!« Nižší třída lidu, obzvláště lodníci, zde i kočičí maso jí a sice co lahůdku, ku kterémuž cíli se kočky, aby ztlustly, klestiti dávají tak jako u nás prasata aneb telata.

V sousedství tohoto mostu měli předtím Němci zvláštní stavení, Fondaco de' Tedeschi zvané; byl to sklad všech zboží kupeckých, z Němec sem přicházejících a tam odcházejících. Byloť tam asi 500 pokojův a komor, mimo to kaplice pro služby boží. Stěnomalba na průčelí jest od Giorgiona, jiná od Titiana: ale slunce, povětří a déšť tyto obrazy již porouchaly. Nyní jest zde c. k. celný a finanční ouřad. Toto stavení jest opět důkazem, jako Němci, kamkoli přišli, všudy koncentrováním se o zachování své národnosti a řeči pečovali: tak v Benátkách a v Římě, tak v Uhrách a Sedmihradsku, tak v ruském Petrohradě a Saratově, tak v Americe, ať Slavjanům něco podobného ani na um nepřišlo. I zde mi na mysl padla a srdce ranila výpověď našeho patriarchy Dobrovského: »Die Deutschen waren hierin klüger, als wir uneinigen Slawen!« — Mají sice i Slavjané v Benátkách chrám Slavjanův, anobrž i celou největší ulici Riva degli Schiavoni: ale totě tělo bez ducha; ani šlepějky národnosti a spoludržení tam nenalezneš, jsou to holá a prázná jména. Řeč slavjanskou v rozličných nářečích sice tu i tam slyšeti, ale jen jakoby kradmo,

Digitized by Google

bez národní povědomosti a hrdosti. Němečtí malíři v Benátkách: Kalker, Sustermann, Emanuel Schwarz, Kalemberg atd. neslynuli nikdy tak jako naši: ale onino vždycky spoludrželi, spolupracovali v jedné a též německé škole, ačkoli z těch nejrozdílnějších krajův, kmenův a nářečí byli (Kalker k. p. byl Nizozemec, Sustermann z Brabantu): sami Benátčané při ustavičných svadách a různicech, ano dlouhých vojnách, které tam s Římem a papežem, zde s Carihradem, tam s německými císaři vedli, vždycky onu zásadu co vezdejší přísloví všickni jednohlasně v ústech nosili: Siamo Veneziani, poi Christiani! (Buďme Benátčané, potom křesťané); jenom našinci, kamkoli přišli, zmizeli v moři cizinců. Ještě v tomto našem věku, r. 1841 byl v Praze hudební ústav, pod názvem conservatorium, od českých vladyk založen a do něho vlašský a německý jazyk uveden s ouplným vymezením a zanedbáním českého. Hanba a posměch i takovým ústavům i takovým samovraždným synům národu! Kdy pakže to již jináče bude u nás! — Slávie, mudřeti se osměl, začni.*)

*) Právě čteme v novinách, že polská hraběnka Malachowská 50.000 frankův poručila k založení národní polské školy v Paříži, kde ditky polské, ve vyhnanství narozené, na Poláky vychovávány býti mají; správcové tohoto ústavu jsou pp. Biernacki a Dwernicki. To dobře, bratři Poláci, ale jednostranně: pokračujte i s duchem času, jednohoť

Digitized by Google

Nynější evanjeličtí Němci mají chrám na náměstí SS. apoštolův. Chrám tento byl předtím katolický, přináležev ší bratrstvu anjela strážce, jehož socha ještě posud chrám tento ozdobuje. Před 27 léty jej kupec Sebastian Heinzelmann odkoupil za 12.000 frankův. Jest v něm obraz Salvator mundi od Titiana, za který již 500 dukátův podáváno. Počítá se zde evang. duší asi 200, kupcův a několik řemeselníkův. Svoboda služeb božích trvá již dvě století, předtím se držely služby boží v kaple Německého domu; evanjelický pak kněz slul jen dvorním rádcem krále Dánského, nikoli pak knězem aneb kazatelem. I varhaník, p. Hugh, Vlach, i kostelník, Škabra, Čech, jsou katolického náboženství, s oběma však i kněz i církev velice spokojni jsou. Kazatelem této církve jest nyní dvoj. p. Theodor Wittchen, rodilý ze Spiše z Uher, muž učený, bystrovtipný a zde vůbec známý i ctěný, který nám nejednu lásku a službu přátelskou s největší ochotností prokázal. Nicméně však touží i on tiše po tom, aby tento Patmos čím dříve opustiti a do vlasti se vrátiti mohl.

Poslední den našeho zde pobytu obětovali jsme navštívení okolic benátských. Teď jsme již ze samého vcházení do kondol každého cizince a příchozího poznali: ať Benátčané aneb déle

---

vám i nám všem potřebí, to jest: vzájemnost a opět vzájemnost.

Digitized by Google

zde se zdržující pocestní, ne předkem jak jinde, ale zadkem či chřebtem do nich vstupují. Na ostrově Murano, malou míli vzdálí, jest slavná dílna na sklo, zrcadla a sklené perly rozličných barev, které při krumpování a štěpování měšcův atd. potřebují. Tato poslední práce živí zde mnoho lidí a jde rychle od ruky. Sklo zde bývá co nit taháno, na kousky sekáno, a pak s popelem smíšené v pecích okrouhlým děláno. Dělníci tito polonazí, v potu plávající, obyčejně krátký čas žijí. Když jsem pro mou Ludmilku zde zrcadlo z těchto perel kupoval a s pánem Doležálkem, mojím spolucestovníkem, česky mluvil: ozvalo se k nám s velikou radostí několik Čechův zde pracujících. Milý Bože, kde pak jste se vy tu vzali? — »My jsme z českých skelných fabrik sem připutovali ke broušení a hlazení skla, poněvadž tito Vlachové tomu umění nerozumějí.« Čechové mistři a učitelé Benátčanův! jaková to pro nás radost. Držíteli ale spolu' řku já, když vás je zde tak mnoho? čili se němčíte a vlašíte? Máteli školu? Inu — pokynuv plecema umlknul. — Nasypali nám tito naši krajané tolik perel do papírův a tašek, že jsme nic jiného nežádali, než aby se na skutečné proměnily.

Odtudto plávali jsme přímo k benátskému hrobitovu, jenž jest na ostrově S. Christoforo. V tom okamžení vezeno tam bezdušné tělo asi 13—14letého mládenečka. Mimo dva kněze

Digitized by Google

a vesláře nikdo nebyl v tom pohřebním průvodu, ani rodičové, ani přátelé zesnulého. To takový obyčej v Benátkách. Jakový to rozdíl mezi benátskými a pešťanskými pohřeby, kde celé rodiny a domy skrze mnohé nákladné pohřeby na vniveč přicházejí a kde se lidé domnívají, žeby bez zvonění, troubení, pochodní, zpěvu a kázaní po smrti ani do nebe nepřišli. Aspoň pro mne bylo kázaní pohřební při pochovávání často neznámých, anebo právě nešlechetných lidí vždycky nejobtížnější práce mého ouřadu. — Sám hrobitov benátský ohrazen jest silnou zdí proti vlnobití morskému: zde nevidno hrobův jako u nás, ať všudy půda vyrovnána. Nekopají se zde jednotlivé hroby a jámy, ale přes celý hrobitov vykopá se dlouhá a široká jáma na způsob příkopu, kam se potom rakev vedle rakve klade a pořád zemí zahrabuje. Chceli kdo znáti, kde který přítel leží, na povrchu země položí se znamení kříže a počet.

Plavivše se na ostrov S. Lazzaro zůstali jsme několikráte uprostřed moře na mělčinách vězeti, tak nejistá jest zde plavba a hlubokost vody. Zde jest klášter armenských sjednocených mnichův, kteří se vyučováním mládeže svého národu s velikým prospěchem zaneprazňují. Biskupem jejich jest Sukiaš (t. j. Placidus) ještě žijící. Pater Řehoř Alepson, něco latinsky, něco francouzsky mluvící, vodil nás po všech prostranstvích a tajemstvích s nej-

Digitized by Google

větší ochotností a žertovností. Jest tu i knihtiskárna a znamenitá knihovna. Egyptskou mumii tak dobře zachovanou ještě jsme nikde nespatřili jako zde: jest to prej podle hieroglyfův Nemukam, syn kněze chrámu Ammonova v Egyptě, asi prej 3000 let stará; dar od jisté Armenky odtud sem poslaný. Pamatná jest zde i tabule čili deska s indickými nápisy, z Indie sem donesená. Mezi nově tištěnými knihami našli jsme zde ruskoarmenskou mluvnici od Minata Medici, Armena. Nejvíce ale nás zanímala armenská řeč. V tiskárně se právě tisklo armenské přeložení S. Augustina o Městě božím, z něhož vytištěné archy na památku darem nám dány. Poprošen, aby mi aspoň některé prosby Modlitby Páně v armenčině předříkal, pan Alepson vděčně to učinil, pročež zde to klademe:

»Hair mer vuor hiergins es; sourp egizi gamk; ko vuorbes hiergins ev hiergri; anoum ko egesze arkajatiun ko egizi; haz mer hanabasort dur mes ajsok ev tog atd.«

Z této průbičky aspoň o jakovosti zvuku čtenář bude moci souditi. Pravdu měl náš Dobrovský, když v Cyrille a Meth., str. 64. psal: »Armenčina Constantinovi čili Cyrillovi jistě neznáma nebyla, ať některé písmeny z armenského do slavjanského alfabetu vzal.«

Při plavení se ku ostrovu Lido slyšeti již z daleka neobyčejné hučení a ječení. Náš vodič byl tak opatrný, že nám nic předkem

Digitized by Google

nepověděl, jakové zde divadlo na nás čeká. Při vystoupení na břeh jedli jsme zde po prvníkráte živé, právě z moře vytažené ustřice (Austern), tuto lakotu všech pomořanův, k jejímuž ale přehltnutí my nemalé násilij sme sobě učiniti museli. Přes židovský hrobitov jde se ke druhému konci ostrovu: ještě malý pahrbek — ai, jakové divadlo! jistě nejvznešenější v Benátkách. Rozhněvané moře ukazuje se tu v celém jeho veleslavenství; vlny od Středozemního moře sem se ustavičně hrnoucí i dlouhé i vysoké co pahory válejí se zde jedna za druhou se strašným jekotem a mléčnými pěnami ke břehu tak, že divač, nechceli notně ostříkán býti, utíkati musí. V tom okamžení běží čistonitý, asi 10letý chlapec co onen potapeč v Schillerově balladě do této strašné Charybdy, bojuje proti vlnám a pěnám, až o chvíli opět vyvržen byl co stonek před naše nohy živý a po klobouku sáhající, aby almužny za to od nás prosil. Rádi jsme mu ji dali s napomenutím, aby raději chléb svůj hledal děláním rukama, nežli všetečným, Boha pokoušejícím pohráváním se svým životem. — Jeden z nejpamatnějších předmětův okolí benátského, anobrž jeden z největších a nejsmělších podnikův novějších časův jsou tak zvané Murazzi t. j. zeď několik mil dlouhá, od ostrovu Lido až k městu Chioggia se táhnoucí; tyto hráze jsou obzvláště na Palestrině (Molo di Palestrina) krásné a vznešené

Digitized by Google

divadlo, pnou se ve schody do takové výšky, že i při nejprudší bouři zřídka vlny mořské je přestříkávají; šířka jejich u spodku obnáší asi 52 střevíců, balvany kamenův čtverhranných asi 5—6 střevíců. Tato hráze má ten oučel, aby Benátky, město i ostrovy od návalu Jaderského moře hájila a prudkost vlnobití lámala. Nápis na nich krátký, ale stručný stojí: Aere Veneto, Animo Romano (penězmi benátskými, duchem římským). Tento nápis vyjádřuje nejlépe celou kupeckou povahu Benátské obce.

Ještě něco o našich známostech a návštěvách v Benátkách učiněných. Hned v první večer, když jsme se v podloubí náměstí Svato-Markovského v davu lidstva procházeli, slyšeli jsme tři velikanské postavy muže před námi jdoucí německým jazykem živou rozmluvu vésti o věci, kde jsme sotva vlastním uším věřili: dobře-li slyšíme čili to jest nějaké mámení? Jeden z nich povýšenym hlasem a opětovaně volal: Hrabě NN. musí býti —. I znamenali jsme, že je mezi nimi řeč o maďarčení. Poněvadž rozmlouvání dlouhé a vždy náruživější bylo, nemohli jsme se zdržeti dále od podílu. Milí páni! odpusťte, Vy mluvíte o věci nás, naší vlasti a našeho národu se týkající; my právě z těch krajův přicházíme, o nichž Vy řeč vedete. Byliť to dva důstojníci rakouského vojska jeden Němec Vídeňan a druhý Slavo-Dalmat, totiž pan Spiridon Di-

Digitized by Google

mitrović z Kotaru, třetí pak pán Anton Kaznačić z Dubrovníku, právník a spisovatel, jenž odu Alex. Manzoniho o Napoleonovi z vlašského do illyrského jazyka, ním zdařile převedenou, nám sdělil. S těmito dvěma sounárodníky trávili jsme potom v libé vzájemnosti slavjanské všecky večery. Oni nás uvedli do soukromých domů, kde jsme život benátský i v podrobnostech poznávati se učili. Oni mne zavedli k jeho Excellencí Vasilovi Kralevičovi, biskupovi řecké nesjednocené církve. Vážný tento bělovlasý stareček nevěděl, co od radosti činiti, slyše Slováka illyrsky mluvícího: nebo častým obcováním s rozličnými Jihoslavy již nyní tak daleko jsem byl přinesl, že na vzdory některým čechismům a slovakismům obstojně jsem mluvil, aspoň dokonále jsem se usrozuměti mohl. Pravda že, ant mi nyní dvě řeči učiti se a mluviti náleželo, illyrskou totiž a vlašskou, často jedna druhou mýlila; v postupném však pozorování a srovnávání převelikou příbuznost mezi nimi našed, v obou jsem jakž takž zdomácněl. Pán Vasil Kralević jest muž bystrého vtipu a pevného charakteru: jeho oči jsou myšlénky, jeho brada orakulum, celá osoba slavoindický bramin. Řeč serbská sypala se co příval z úst jeho; lid dalmatský velikou láskou k němu lne. — Jeho oblíbené thema jest též S. Hieronym a proukázání slavjanskosti jeho. Vidu vzájemnosti slavjanské ještě jsem od žádného starce tak

Digitized by Google

živě uchopenou a jasně pochopenou neslyšel, jako od tohoto. — Tato okoličnost dodala mi smělosti vyjeviti muži tomuto jednu bolestnou zkušenost a žádost, kterou jsem dávno v srdci skrytou nosil. »Pane,« řekl jsem, »proč pak vaše kněžstvo ve chrámích Páně lidu slovo boží nekáže? Proč celou nábožnost obmezujete jen na čtení a poslouchání liturgie? Avšak sám Kristus Pán nejčastěji kázal a učil. Hle, nejen protestantská, ale i katotická církev jak mnoho výborných řečníkův má, ať u vás téměř žádní nejsou. Avšak kázaním a řečnictvím netoliko že se lid poučuje, ale i sami kněží nejlépe se vzdělávají, řeč se šlechtí, literatura obohacuje, náboženství do srdce a života uvozuje — —.« Stareček se zářivým okem řeč mi přetrhnul: »Pravda, to pravda, pane! Ale naši popové vůbec nejsou tak vzděláni, aby s prospěchem a se slávou ve svatém řečnictví vystoupiti mohli. My nemáme ústavu ku kněžské vzdělanosti a vycvičenosti; my jsme sobě samým a osudu zanecháni: avšak pracujeme na tom, aby budoucně lépe bylo. Když jsme konečně před ním nad utrpeními a křivdami, které obzvláště nyní náš národ téměř v celé Evropě snášeti musí, lkali a hořekovali; on vzav ležící před ním na stolíku staroslavjanskou biblii, řekl prorockým hlasem: my Slavjané musíme sobě za heslo a potěšení vyvoliti ona, na nás tak krásně v obojím, v nábožném i národním, v nebeském i zemském

Digitized by Google

smyslu, se vztahující slova písma sv. k Řím. 8. 18. »Nepščuju bo, jako nedostojny strasti nyněšnjago vremene k chotjaščej Slavě javitisja v nás« t. j. českoslov.: »Za to mám, že nejsou rovná nynější utrpení oné budoucí Slávě, která se má zjeviti na nás!« Tento tak ostrý, uhodný a liběhravý vtip nás nevymluvně potěšil. — Jak p. Schiavoni Felice, tak i tito Slavodalmatové nemálo se radovali a hrdými stali, když jsem je na tu okoličnost pozorny učinil, že jeden z jejich krajanův a předkův právě i na důstojnost římského papeže povýšen byl, totiž Jan IV., Scholasticus jmenovaný, 73. papež, syn svatého Venantia, narozený ve Slaně (Salona), nástupce papeže Severina, za papeže vyvolen r. 639, jejž všickni dějepisci výslovně Slavjanem nazývají. Jeho papežování trvalo asi dvě léta, nebo již r. 641 zemřel. On psal dva učené listy, jeden škotskému duchovenstvu o svěcení velikonoční slavnosti, druhý Constantinovi, synovi Herakliovu, jenž jest vlastně obrana proti Monothelitům. Papež tento dal v Římě ve chrámě Laretanském Oratorium S. Venetia, svého otce, stavěti. Na jeho tribuně jest stará mosaika z 8. století, představující podobiznu tohoto papeže Jana IV.

Jedno z nejzanímavějších a nejpůsoblivějších obeznání mojich bylo ale s pánem Orsatem Počićem, jenž jest rakouským hrabětem, dubrovnickým pak vlastelínem čili knížetem.

Digitized by Google

Vlachové ho jmenují Orsato de Pozza. Jest to Mladoslav okolo 20 let, outlého těla, jemných mravův, ušlechtilého ducha a znamenitých básnických vloh. On na všeučilišti padovském študia svá nyní dokončuje. Několik z jeho básní doručil mi laskavé hned v Benátkách, jiné zaslal později. Za to máme, že slavjanské veřejnosti nenepříjemnou věc učiníme sdělením zde přípisu a několik básní tohoto naděje plného vlastelína:

»Visokopočitani Gospodine! Rěč ona — Slavjanstvo — a veče unutarnji njezin sluh, koju ste meni vatreno preporučili prid Vašemu odlazku iz Mletaka, pružila jest u sarcu momu duge žile i parsi moje, jakiem žarom zazgoréla tako, da ne mogoh uzdaržati nadahnuta slova. Misleči za těm na dobrotu s kojom ste primili onadar stihove moje, nadjah se pouzdan Vama poslati, ma kakva byla, nova moja stihotvorenja. — Nije pěsnički lovor cilj moj, niti pohvala, ali sarčeno věrujem, da književna izobraženost kod puka, jest moguče sredstvo za dovesti ga na oni stupaň slavni, gdje vrědan postaje nazvatse vlastit. Samo s tom misli ja pišem, samo ona mene tiska, da Vam pošlem pismena moja, za da ih Vi pečatite u Vašemu slavjanskomu listu, ne dvoumeči da čete Vi ova moja malahna pokušanja dobrovoljno prieti. Ja ču vavěk ostat Vami haran i spravan zapověsti Vaše u svemu doveršiti. Vaš podniženi sluga Orsat Počić, Iliro-Slavjan iz Dubrovnika. U Padovi 24. Dekembria 1841.

Digitized by Google

Slavjanstvo.

Preko neba jadre silni gromovi,
A s oblaka pada na nas glas ovi:
  Blago orlu na varh gorà
  Blago zvěri u dno mora,
Erbo ako njima kogod se protivi
Netom ga pogleda, veče ne živi.

Oblaci su bliže nas dojadrili
Ter su iz skuta svoja glas pustili:
  Blago puku, tudja sila
  Koga nije još sružila,
Er ko poštuje svoje narodnosti
Barzo hoće vídět čas slobodnosti.

To su začale sve slavjanske Vile
Sve su planine radom oglasile,
  Podigla se sva Gospoda
  Slavnoga našeg naroda,
Sarblji, Rusi, Iliri, Čehi, Poljiaci,
Horvat, Stajer, Morav, Slezi, Slovaci.

Sva daleka sela', varoš', gradovi
Vesele se, kažu njiov vez novi,
  U skladu se svi raduju,
  Bratimski se svi rukuju,
Ter sarcem zaviknu svi jednoglasno:
»Buďmo složni vavěk, pak nam sve lasno!«

Šta se dakle čeka? Došlo ni jel' vrěme
Od nas da svargnemo ovo trudno breme?
  Zarli pustit vi hoćete
  Da nas dušman svud zaplete?
Da nam uzmnoža okove gvozdene,
Da vozduh, sunce, život nam plěne?

Digitized by Google

Oj slavska bratjo i s polja i s gora,
S Volge, s Dunava i s četiri mora,
Stare mati věrni sini
Ach! milenoj domovini
Na pomoć tarčite sa svakih strana',
Za utišit bolest ljutih svih rana' —

Vi nam odbacit ovi jaram težki
Tretj' Ivane, Dušan, Žižka, Sobieski
Pomozite s gor s nebesa!
Sad če slavska bit čudesa! —
O sunce jasni tvoju světlos sini
Da se svud proglasu slavai sej čini! —

Digitized by Google

ČAST II.

PADOVA; VICENCA; VERONA.

Hlava I.

Padova; Arqua.

Oplavivše ještě jednou kolem celé město Benátek, abychom je se všech stran poznali, rozžehnali jsme se s přáteli i s ním. Při této oplavě teprv spatřili jsme na mnohých stranách hippokratický tah na obličeji tohoto vyžilého a stárnoucího města, který ještě mizí na oněch, kupectvím, loděmi a příchozími oživených stranách od Terstu a Fusiny. K pevné zemi a vesnici Fusina nesla nás poštovská lodice. Tlustí sloupové z moře vynikající ukazují zde plavcům nejkratší a nejbezpečnější cestu. Na této vodní cestě jde se vedle pevnůstky Nalega, nepochybně zde před nepamatnými

Digitized by Google

časy od Veneto-Slavův na malé výspě založené. S této strany, když jsme ještě jedenkráte zpátkem hleděli, zdají se Benátky co ohromný kamenný koráb rukou přírody i umění ode století v moři zakotvený. Ve Fusině vystoupivše na břeh pozdravili jsme teprv vlašskou půdu a tak řečenou Italii. Italie! — zvolal jsem zde opojeným hlasem a s rozprostřeným náručím, jakobych celou tu zemi byl chtěl obejmouti — Italie! jednomu krajina síly a bojův starořímských, druhému krajina krásy a umění klassikův a antik, třetímu krajina citronův a pomorančův, čtvrtému krajina lásky a řevnivosti, pátému krajina pověry a kněžourství, šestému krajina banditův, blech a štírův — mně vše to spolu, ale nad to ještě i něco jiného nového, málo zpozorovaného aneb docela nedbaného. Italie! krajino Vlachoslavův, nejstarší vlasti našich dědův Venetův a Sarmatův; Italie! sestro Slávy, vítej! — Ve Fusině najali jsme veturina (t. j. vozataje) do Padovy, kamž výborná silnice vedle řeky Brenty čili Medváku vede. Zde se teprv otvírá podnebí vlašské přírody; tu cele nový netušený ráj krás a půvabův; mně aspoň se zde celý svět v jiném světle než posavad ukázal a jen bázlivou rukou hledám a chytám zvuky v naší řeči, nimiž bych hudbu tohoto blahočinného vtisku na mou duši představiti mohl. Zdá se, jakoby příroda všecky své porůznu roztroušené krásy spolu byla sebrala a je na toto ouzké prostranství vysypala. Tito

Digitized by Google

fikoví a olivoví hájové s jejich Svato-Písemními potahy a významy; tito samorostlí parkové s jejich ztepilými letohrady a slávochrámky; tyto přirozené krásozahrady s jejich východními cedry, palmami a báječnými bobkovci; tyto zelenoleské živoploty blahovonným jasmínem ověnčené; tyto potoky a řeky pod hroznovými odry mezi douškami a liliemi tak povlovně bez severného srázu a hluku plynoucí, jakoby všecko toto pozorně obdivovati a škodě uhájiti chtěly; tito obeliskové z myrtoví a z lentiškův, po nichž uponkovitý svlačec a básnířský břečtan vzhůru leze; tyto věčně květoucí a z poupat se deroucí růže; toto povětří drahými kadidly obtěžkané, lehoučké, měkké, pocestného pochlebným líbáním vítající; toto prozračné zrcadlo modré oblohy; tato příroda každodenně svátečným rouchem oděná, tato tichost a rovnováha všech živlův: — toto všecko volá vznešeným, téměř bych řekl svatým zvukem: hle, Italie! — toto všecko, co viděti a cítiti slastno, opisovati nudno, dostihnouti nemožno — toto jest nyní mé království a vlastnictví! Nebo mé jest, cokoli krásojemné smysly mé ze zevniterného do vniterného světa přinášejí a co duše s radostí i přijímá i požívá, co k jasné povědomosti v sobě přivodí, čím meze mysli rozšiřuje, paměť obohacuje, obraznost zourodňuje, život okrašluje. Nyní na konci léta a u počátku jeseně všecky barvy se tu ještě v celé čistotě a stkvělosti

Digitized by Google

řeřavě ohnivější; ať v Pešti již na konci jara a u počátku léta všecko všudy zaprášené, ožluklé a vyčichlé bývá. Já jsem byl v ustavičném zápasu, mámli se zde více přírodným čili uměleckým krásám a pamatnostem odevzdati. Celý ten kraj od Fusiny až k jezeru Komo jest ušlechtilá usmívavá zahrada jižného způsobu, kde v divém líbezném nepořádku ourody země, křoviny, stromy vedle sebe rostou, ať je to nejbujnější révoví věncuje a spolu spojuje, dělajíc oblouky ozdobené zralým hroznem, často i přes cesty a silnice, tak že kočár popod ně jedoucí, nejednou celé stopky a ratolesti do lůna pocestných sráží. Těžko mi přišlo věřiti, že tento kraj každého dne v té kráse se stkví a že toto není pouze nedělní aneb svatebné roucho. Ohlédal jsem se všudy vůkol, odkud starořecký aneb starořímský lid přichází, ať se mi toto přípravy býti zdály ku svěcení slavnosti boha Baccha. Obyčej vínový kmen ode stromu ku stromu, zvláště po jilmách a topolech, rozvoditi a oplétati, rozšířen jest ode dávna v celé Italii; již Virgil zpívá v Georg. II., 363, že:

Kmen se radostný
Vzhůru nese v povětří volně rozpouštěje uzdy;

což mnohem příjemnější pohled působí, nežli násilné rev řezání a k tyčkám nízkým přivazování, jako v Uhrách. Voda řeky Brenty

Digitized by Google

(sr. proud; břehu, brod) vyhlíží zelená, což pochodí od zelené šťavnaté barvy stromův a zrostlin vůkol ní rostoucích a v jejím zrcadle se odrážejících; její břehy honosí se rozkošnými letohrady a vesnicemi, větším dílem slavojmennými, k. p. Dol Dolo, Mira, Stra, Noventa atd. Samá tráva a pažit jest zde nyní tak čerstvá a jasná, jako u nás v máji: kdybych nebyl měl kalendárek při sobě, snadno bych se byl zmýlil v pořádku částek roku a měsícův.

Do Padovy dojeli jsme soumrakem. U bran tohoto města bezděky mi z paměti na jazyk přišli ti veršové Virgilovy Aen. I.

»Antenor potuit mediis elapsus Achivis
Illyricos penetrare sinus, atque intima tutus
Regna Liburnorum et fontem superare Timavi. —
Hic tamen ille urbem Patavi, sedesque locavit
Teucrorum.« —

Toto město bylo první, v němž zásady hvězdářské velikého slavjanského muže, Koperníka, skrze Galileiho veřejně hlásány a do života uvozovány byly. — Ubytovali jsme se v hostinci zlatokřížovém (Cruce d'oro). Při večeři obsluhoval nás zde sklepník nad svůj stav vzdělaný, jménem Vincenc Santi, jenž dobře maďarsky nejen rozuměl, ale i mluvil. On jest z Říma rodilý, ale co voják strávil mladší věk svůj v Uhrách. S radostí se rozpomínal na tuto krajinu, ale se mravy a vzdě-

Digitized by Google

lanosti nebyl všelijak spokojen. Pamatné bylo jeho vyznání, jak těžko jemu co rodilému Vlachovi přicházelo s počátku maďarsky se učiti a mluviti, ať ve vlaštině, vlastně říkaje, žádných dlouhých samohlásek *á é í ó ú* a žádných dvojzvuček *ö ü* se nenalézá: které jeho jazyk i nyní ještě náležitě vysloviti v stavu nebyl, ačkoli se téměř 12 let mezi Uhry zdržoval. Ještě téhož dne navštívili jsme onu snad ve světě největší a nejstkvostnější kavárnu, Café Pedrocchi, která vlastně ze mnohých lehce oddělených pokojův a síní záleží. Vlastník prej celé velké panstvo prodal ku stavení této bohopusty. Odtud pospíchali jsme již ve tmě do kasárny, k navštívení jednoho, v celém tomto okolí slavného, horlivého Slavjana, totiž p. Josefa Zaveršnika (něm. Sauerschnigg!), jenž jest setníkem jízdy, auditorem a tajemníkem vojenským v Padově, narozen v Rjece, původně však z Krajinska pocházející; oud slovenské Banské skrze Tablice zřízené společnosti. Když jsme vstoupili do jeho příbytku, již v pobočním pokoji na lůžku ležel tento vážný syn Marsův. Domnívaje se, že to jeho domácí jej nepokojí tak pozdě, zahřímal stentorským hlasem: Kdo to? »Slavjané jsou to, pane Zaveršniku«, řeknu já, »Slavjané, nesoucí Vám pozdravení z daleka od bratrův Slavjanův a psaní od p. Medaniće z Rjeky.« On skočiv s postele jakby střelil, odpoví: »Je-li tomu tak, buďtež mi vítáni třebas o půl

Digitized by Google

noci.« — I stál před námi chabrý širokoplecný muž v noční čepici a v čistém perestém čechlíku. V prvním okamžení já nemálo byl jsem zmaten, ale brzo usmysliv sobě řeknu: »Odpusťte, pane, že nyní nemáme kdy nezdvořilost naši vymlouvati aneb za ni se styděti, ale vynahradíme to jistě, jak míle čas k tomu míti budeme.« — Ihned se rozlaskavil muž tento tak, že jsme s ním potom ještě celou hodinu v národním rozmlouvání strávili a jediné po opětovaném slibu, že zejtra ho na delší čas navštívíme, nás propustil. I držeť jsem skutečně slovo. Máť p. Zaveršnik knihovnu, zvláště na slavjanské věci se vztahující, jakové jsme na celé cestě neviděli. Jen částka knih rozložena jest v policech: ostatní jsou zabedněny ku snadnějšímu jich přeložení s místa na místo, ať on co vojenský důstojník často putovati a kraj i bydlo proměňovati musí. I on má velikou sbírku knih na Hieronyma se vztahujících, tak že celou skříni naplňují. Jednu z nich i mne obdaroval, totiž Petra Stankoviće Della patria di San Girolamo, Venezia 1823. Pán Zaveršnik mi zjevil svůj oumysl chvalitebný, že po své smrti v městě Rjece (Fiume) zvláštní slavjanskou knihovnu a čítalnici založiti chce, ku kterémuž cíli sbírá a poručí vše, co má. Živ buď! Sláva mu! — Má v rukopisu mnoho k tisku přihotoveného, poněvadž ale vše to směle a svobodomyslně psáno, nechává to na pohrobky. Mluvnice

Digitized by Google

illyrská leží celá v rukopisu. Mnohoť jsme se hádali o pravopisech a nářečích slavjanských. On radí a zastává podvojné *ll* místo *l*, k. p. těllo, čello, ať prej skutečně zde jazyk dvě *l* vyslovuje. Pán Zaveršnik byl drahný čas s vojskem svým v Uhrách v Honťanské stolici, kde často s nebožtíkem Tablicem tovaryšil a s pánem professorem Palkovičem ve známosti stál, pročež na oba tyto muže dychtivě se doptával; i slovenština i čeština jemu neneznáma jest. Divili jsme se nemálo pozornosti a soudnosti tohoto muže a jeho zásadám s našimi co do libozvuku řeči cele se srovnávajícím. Proč prej Slováci opouštějí své výborné deklinácie, své určité pohlaví, své plnozvučné *a*, *o* k. p. duša, pleco, slovem své mužské nářečí a přijímají to zženilé iikání české? Nelíbila se mu zvláště obecná česká mluva, ať prej když jsem slyšel: dobrý víno, smělý srdce, vysokej muž, líp, píct a těmto podobné potvory, nevěděl jsem, je-li víno, srdce u Čechův mužského a muž ženského pohlaví? Já nechtěv se o věci ožahavé pustiti do obšírného vysvětlování, řekl jsem: Pane! příčina toho jest vzájemnost a jednota, nebo budemeli naše nářečí a literatury nekonečně rozdrobovati, i co z nás, co ze Slovákův, co z Čechův bude? Cítím já sám nejlépe jak logickou, tak i aesthetickou přednost slovenštiny nad češtinou; ale chci, aby raději n ě c o bylo, nežli n i c. Svéhlavost a odstrkavost Čechův já nezastávám,

Digitized by Google

podle které Slovákům na vzdory, kde jen mohou, všudy své nesnesitelné *i í* píší, k. p. mlíko, líto, syrový, dávní, anebo v i d í sing, v i d í plur., s t o j í sing. a plur.; avšak máme naději, že potomci a budoucí nepředpojaté pokolení i v této věci k rozumu přijde a vyšibováním pomalu nestydatého *i* ztracenou samohlásek rovnováhu a tím i starodávný m u ž s k ý c h a r a k t e r češtině navrátí. — Ostatně musím vyznati, že se mi i serbskoillyrské zpotvořování pravé staré slavenštiny, k. p. m u a místo mucha, u v o místo ucho, V l a a místo Vlach, f a l i t i místo chváliti, v u k místo vlk vilk vluk, p u n i t i místo pelniti plniti atd. naskrze nelíbí, aniž ta první okaličená slova větší libozvučnost pro mne mají, nežli tato poslední. To jest liché italizování; avšak obzvláště zvučka *ch* není těžká k vyslovení! — Co se pak Vaší rady, aby se příkladem starého dubrovnického pravopisu místo *l* dvojité *ll* psalo, týče; ačkoli se příklady toho i v některých starých českých a slovenských písemnostech, obzvláště v místních a osobných jménech, nacházejí (k. p. Kollín, Millín; Hollár malíř, Kratochvill, Navrátill; Millikovský, Mallý, Hollý, Žello, Kollár atd); nicméně však bytnosti bez potřeby rozmnožovati nesluší, nejprostější a nejskrovnější ortographie jest nejlepší: ačkoli při vlastních jménech tento způsob psání, kde snad již století tími utkvěn a zasvěcen iest, i dále zanechán býti může, dílem z úcty

Digitized by Google

ku starožitnosti, dílem k rozeznání rodin podobná jména nesoucích, dílem z politického ohledu, ať někdy právo šlechtictví aneb dědictví na jméně visí. — Pán Zaveršnik má i sbírku místních slavjanských jmen v horní Italii od Venetův pošlých, k. p. Pad Padova (t. j. vodospad, který se zde skutečně nalézá.) — Když byla řeč o maďaromanii, tento hrdý šedivý Mars slavjanský na první pohled žádného podílu na tom bráti, ba o tom jakoby ani nic slyšeti nechtěl. Když ale přece dále o Maďařích a jejich počínáních proti našemu národu mluveno, on nic jiného než s jakýmsi trpkým politováním ta krátká slova řekl: »To kaplja u moru«*) — a když tu rozmluvu na jiný předmět stočiti chtěl: ovšem, odpověděl já, ale my nejsme moře, my jsme nesvorní, jednotu nemilující Slavjané!

*) To jest, co sami střízlivější Maďaři s nařikáním cítí. Srov. Psaní hraběte Mik. Vešeliniho stavům Udvarhelské stolice 1842, dne 27. července, in Siebenbürger Bote, čísl. 73. »Pravdy, které počty za základ mají, jsou nejneklamlivější, co na počet bohaté a veliké jest, to jeví svou vládu na to, co nemnohé a malé jest. — Pro nás Maďary není většího a nebezpečnějšího neduhu a trápení, jako to, že nás na počet tak málo, velmi málo jest. Když Francouzi 30 millionův, Angličané 20 millionův, jiní národové snad ještě více lidstva počítají: Maďarův se v obou krajinách (v Uhrách a Sedmihradsku) sotvy 4 milliony nalézají, a to rozptýlené mezi ostatními obyvateli, jichž asi 10 mill. jest. Osamotnělé, uzavřené, bez národní pokrevnosti stojí zde to přehršti Maďarův!

Digitized by Google

V sousedství této kasárny rozprostírá se slovutný Campus Martius, nyní Prato della Valle t. j. ostrov, asi 528 střev. zdélí a 342 střev. zšíří, otočený potokem čili průplavem vyzděným, mosty a stromy ku procházkám ozdobeným. S obou stran vody stojí na břehu sochy slavných Padovanův aneb takových mužův, kteří nějaké zásluhy o to město měli aneb na zdejší universitě se učili. Postaveny jsou tyto pomníky hned od města, hned ode ctitelův a přátelův, hned od potomkův. Co do krásoumy čili uměleckého citu a soudu, duše zkřídlatěvši v Benátkách, zde již lehčeji létala. Při mnohých z těchto soch bavili jsme se s nemalou líbostí; aspoň některých zde spolu i nápisy položíme:

Pod číslem 60. jest socha Gustava Adolfa. Nápis: Gustavo Adolpho quod Patavii ex fide italic. Script. Galileum audivisse putatur, inde magno gentis suae regi. Gustavus III. Svec. Goth. Vandalorumque rex ejusdem successor genio loci obsecundans P. C. Ann. 1784.

Pod číslem 68. Canova.

Kdeže mimo naši vlast — aneb raději — ó bolesti, mimo některé její částky zní naše milovaná mateřská řeč? Kde nalezneme příbuzné mysli a srdce, kteréby společnými předky, památkami společných proměn plných osudův s námi spojeny byly?« —

Digitized by Google

Pod číslem 73. Francisco Quicciardini Gym. Pat. Alumno, historicorum sui temporis clarissimo.

Pod číslem 75. Joanni Sobieskio, qui Patavii Academiam alumnus ingenio, patriam rex egregiis pacis et belli artibus illustravit, de christiana republica optime merito. Stanislaus Augustus Poloniae rex monumentum posuit. Ann. 1784. (Odtudto viděti, že Vlachové vděčnější jsou naproti Sobieského zásluhám o křesťanství nežli Němci.)

Jiné sochy jsou Stephano Batoreo, olim Gym. Pat. alumno, postea Poloniae regi clarissimo. — Galileo Florentino, summo Gymnasii Patav. ornamento. (V přírodovně universitské chová se páteř čili hřebtová kost Galileova, jenž zde 18 let libomudrectví, zvláště hvězdářství dle Koperníka učil.) — Fran. Petrarchae, ut cujus domicilio urbs claruit. — Torquato Tasso. — Tito Livio atd.

Titus Livius byl miláčkem mé mladosti, jeho historických řečí větší díl znal jsem z paměti, učiv se je ve školách k deklamování. Jeho od Římanův jemu nadvrhovaný Patavismus snad nic jiného není než slavizující latina, ať v lůnu někdejších Venetův narozen byl. Proto nebylo mi dosti jen sochy a obrazy jeho viděti, kterých se v Padově

Digitized by Google

mnoho nalézá; i ulici a dům, v němž tento slavný dějepisec přebýval, jsem vyhledal a každý kout v něm přezřel. Dům ten jest v ulici Contrada di S. Giovanni, nápis na něm stojí: »(Domus Livii) Vetustate restaurata.« Ve dvoře zelená se hezká zahrada, ale z příbytku, v němž Livius bydlel, žádného znamení. — Domnělá, r. 1413 ve chrámě S. Justiny vykopaná olovená rakev Tita Livia zdržuje se v městské radnici se mnohými chlubnými, ba chvastavými nápisy, k. p. »Ossa T. Livii Patavini, unius omnium mortalium judicio digni, cujus prope invicto calamo invicti populi Romani res gestae conscriberentur. Anno 1548.« Pozoru hodnější jest v této radnici starý kámen pod mramorovým poprsím Liviovým, do stěny vezděný s následním nápisem: »V. F. T. Livius, T. F. Quartae L. Halys Concordialis Patavi Sibi et Suis Omnibus.« Tento pomník jest vetchý, nalezený v okolí tom, kde někdy chrám Concordiae stál. Radnice tato (Palazzo della Ragione), vystavená léta 1209, drží se za největší na zemi síň, jsoucí 256′ dlouhá, 86′ široká, 75′ vysoká: tomu ale není tak, ať ji jezdecká síň čili jízdárna v Moskvě daleko převyšuje, která 500 střev. a 10 coulův dlouhá, 133 střev. široká jest a podloha její přece beze všeho pilíře a podpory. — V radnici této stojí koňsko náramné velikosti z dřeva udělané, o němž nám vodič náš tvrdil, že to jest onen pověstný trojanský kůň! — Okolo

Digitized by Google

dvacet oděncův v něm se skrýti může — U druhého vchodu do této radnice jest nade dveřmi kamenný obraz pověstného Petra Apona s tímto nápisem: »Petrus Aponus Patavinus Philosophiae Medicinaeque scientissimus, ob idque Conciliatoris nomen adeptus, Astrologiae vero adeo peritus, ut in magiae suspicionem inciderit, falsoque de haeresi postulatus, absolutus fuit.« Toto poslední není pravda, nebo hodnověrní spisovatelé, jako k. p. Spondanus, Ann. Eccl. ab A. 1316. píše, že Aponus pod processem zemřel a tajně pochován byl: inquisicie ale i po jeho smrti pokračovala a nemohši najíti jeho tělo a hrob, podobiznu jeho spálila. — Před velikou touto síní, jak se ku palácu podesty jde, viděti tak řečený Kámen Potupy, na němž nápis: Lapis vituperii et cessionis bonorum. Ještě minulého století bylo to vrchnostenské nařízení, že zlí dlužníci aneb nesmyslní bankrotníci, veřejně obnaženými zády třikráte na tento kámen se posaditi museli u přítomnosti sbírův a drábův a tím nemožnost svou k zaplacení vyhlásiti. Ach, my všickni jedním hlasem zvolali jsme, nikde by takovéto ustanovení potřebnější nebylo jako v uherské krajině, tak by se onen nesčíslný počet mnohoročných processův snad umenšil.

Mezi veřejnými staveními pozoru hoden jest chrám S. Antonína Padovského, v němž hrob a ostatky tohoto svatého, jenž r. 1195

Digitized by Google

v Lisaboně se narodil a r. 1231 zemřel, pak za patrona města vyvolen byl. Uctivost Padovanův k tomuto svatému mění se často na modloslužebnost; prosby žebrákův na ulici, přísahy, sliby, hrozby, smluvy, lání a zlořečení vše se děje ne ve jménu božím, ale S. Antonína. Na jedné veřejně vyvěšené tabulce čtou se tato pohoršlivá slova: »Vyslyší S. Antonín, koho neslyší Bůh.« Kaplice tohoto svatého v tomto chrámě oslepuje oko bleskem zlata, stříbra, hořících svíc a opisy divův a zázrakův ním učiněných. Jeho pod oltářem v serpentinovém hrobě ležící tělo vydává prej ustavičně příjemnou vůni, kterou však naše chřípě necítily, ačkoli jeden z našich spolupocestních tam s. mši sloužil a my tedy velice blízko jsme stáli. Jazyk tohoto svatého chová se v sakristii ve zvláštní sklenici a zde se prodávají zvláštní tištěné modlitby, které se pouze k tomuto jazyku říkati mají. Mne více zanímali jiní pomníkové v tomto chrámě, jmenovitě podobizna slavného kardinále Petra Bemba. Spisové latinští tohoto muže byli oblíbeným čtením mého nezapomenutelného učitele Štěpána Komáriho, rektora školy Kremnické, on nám žákům je často zpomínal, čítal a k čítání domův dával. Já již co syntaxista četl jsem jeho spisy, jmenovitě Epistolae famil. de imitatione Sermonis a Carmina: a že jsem to činil v jarním čase na loukách mezi voňavými květy a dolinami okolí

Digitized by Google

kremnického, nemálo jsem se i já byl zamiloval do čistého jeho, klassikům se blížícího slohu. Petr Bembo přináležel hlavně k oněm mužům, kteří na uvedení lepšího vkusu a krásných umění v Evropě pracovali. Cicero, Virgil a Julius Caesar byli jeho vzorové v latině; on sám tak mnoho držel na svůj latinský sloh, e ujišťoval, žeby jej nezaměnil ani za vojevodství Mantovanské. Učený Lanzius in Orat. contra Italos obviňuje ho, že pro zachování čistoty v latině ani biblii ani breviar čítati nechtěl a jednomu ze svých přátel čtení epištol Pavlových, které on pohrdlivě epistolaccias nazýval, odrazoval. V čistotě slohu svého tak byl přísným, že prej v příbytku svém 40 schránek čili přihrádek měl, do nichž své opravené a uhlazené spisy z roka na rok pořádně vždy dále a dále kladl, a teprv když všecky tyto stupně prošly, je na světlo vydával. On byl rozen z Benátek r. 1470, žil ale v Padově pro povětří jeho zdraví příznivější.

Druhý pomník ve chrámě tomto jest mramorové poprsí vysoce učené Padovanky Piskopové, a ačkoli »Mně vždy pohled učené ženské byl nesnesitelný,« přece, že se zde o jednom slavopolském králi chlubně zmínka činí, odepsal jsem nápis takto znějící: »Helenae Lucretiae Corneliae Piscopiae, Joh. Baptistae D. Mani Procuratoris Filiae Heroinae, animi celsitudine, pietate, castimonia, omni literatura et

Digitized by Google

septem linguarum peritia singulari, cum ab aliis Europae Magnatibus, tum vel maxime ab Innocentio XI. P. M. perhonorifico diplomate, et ab Joanne III. Poloniae Rege, datis ad eam epistolis summopere commendatae. — Demum in celebri Patav. Cellegio, unico post hominum memoriam exemplo, Phisolophiae lauream adepta. atd. Obiit 1684.« Tato učená panna a mudrakyně měla i doktorem bohosloví se státi, kdyby tomu kardinál Barbarigo nebyl odporoval odvoláváním se na výpověď Pavla Ap. (1 Kor. 14. 34), kde se ženám zabraňuje ve sboru učiti. Příčinou své učenosti zůstala nevdána přes celý život. Před jejím obrazem přišla nám na um odpověď Napoleonova, paní Staëlové daná na otázku: »kterou ženskou osobu on za největší drží?« — »Tu, řekl on, která nejvíce dítek porodí.«

Nemálo jsem se zaradoval, našed ve chrámě tomto i hrob a obraz jmenem jedné staré šlechtické slavjanské rodiny ozdobený, totiž hraběcí, původně míšenské, nyní slezské rodiny Doninské čili z Donínu s následujícím nápisem: »D. O. M. Fui Christophorus Burgravius L. Ba. de Dohna (slav. Donín) Othonis F. Zulauffensium inter Silesios Dns, ad quos redire meditantem mors breviore via transtulit in coelum. Abii, non obii et coepi vivere, cum vivere desii, mutavi aeternitate adolescentiam nihilque mihi ereptum est, nisi quod tempus erat erepturum. — In-

Digitized by Google

clyto huic Heroi, quem lustrata Italia et magno ubique avitae virtutis specimine relicto, Patavium reversum febris extinxit, Anna Dyrhia, Mater vidua, Cunradus Fr. moestiss. p. p. Obiit anno 1614. Vixit ann. 19.« Na půdě stojí: »Quidquid mortale habuit, sub hoc saxo deposuit Illust. Christophorus Burgravius L. B. de Dohna Silesius.« — Myslel jsem dlouho nad tímto chlubným hrobem: co tento vládyka aneb jeho rod učinili dobrého pro svůj slavjanský národ a řeč? Co pro vzdělanost a slávu národní? A že celá zásoba mé paměti a učenosti nic mi o něm neposkytovala, odešel jsem se studeným srdcem odtud a s hlubokým vzdycháním nad odnárodnělou naší šlechtou, která bezpříkladným sobectvím opojená, jen o sebe a svůj rod pečuje, ne o národ. Žádného národu evropejského šlechta tak pokažena a odcizena není jako našeho; v jednom kmenu se nám potatařila, v druhém poturčila v třetím pomaďařila, ve čtvrtém poněmčila, v pátém pofrančila aneb poangličila. — Kdy pak to lépe bude ve Slávii? —

Stavba chrámu S. Justiny dle nárysu Palladiova jest mnohem krásnější a pravidelnější než předešlého a slušně se chrám tento k nejpřednějším v celé Italii počítá. Pán Zaveršnik nás na jednu pamatnou okoličnost ve chrámě tomto pozorny učinil; totiž při vchodu u dveří chrámu tohoto žádné okno ku spatření není, teprv při dalším kráčení ku středku přicházejí

Digitized by Google

stupnivě okna na jevo. Stavitelem jeho jest Ondřej Riccio r. 1521. Architektura jest zde plod vznešené krásoumy. Mezi malbami stkví se mučedlnictví S. Justiny od Pavla Veronesa a Madona od Romanina da Brescia; mezi řezbami jest Snětí s kříže Krista od Alexandra Peronesa (snad Pironeza?) celé dílo z jednoho mramoru; na řezbinách stolic v kůru pracoval Francouz Richard 22 let; ony představují historie biblické. I podloha čili půda u oltářův, jichž se zde 25 počítá, vykládána jest ve florentinském slohu rozličným krásným kamením, k. p. lazulem, jaspisem, achatem, mramorem. Zde spočívá i tělo S. Justiny a tělo S. Lukáše evanjelisty, pro kteréž poslední zdejší benediktini, jimž chrám tento i s klášterem patří, dlouhé a prudké hádky s františkány benátskými chrámu S. Joba vedli, kteří též toto tělo míti potvrzují. Papež Řehoř XIII. rozhodnul konečně rozepři ku prospěchu Padovanův; mezi tím ukazuje se i v Římě ve chrámě S. Lukáše hlava tohoto evanjelisty. — Chrám tento má 9 kuplí a pořád ještě se pracuje na jeho stavení a ozdobování, aniž se tomuto brzo konec učiní, ať pokud budování trvati bude, veliké daně a poručenství klášter tento přijímati právo má. Svoboda a světlost panují všudy v tomto chrámě: proto jsem se opětovaně k němu vracoval a nikdy jsem neopustil bez cítění tichého a blahého poklidu duše.

Digitized by Google

Dóm čili katedrální chrám ještě též není dostaven; první nákres prej pochodí od Michala Angela. S jakousi nádhernou chloubou ukazovali nám zdejší kněží bystu Petrarchovu od Rinalda a téhož nejstarší obraz v sakristii, který se za současový a původní udává. U tohoto chrámu byl totiž někdy Petrarcha kanovníkem a odtudto koupil sobě v blízkosti, asi 2 míle od Padovy ve vesnici Arqua dům, kde konec života strávil i umřel. Vypravováno nám, že celá Padova jeho pohřeb sprovázela, že zlatohlav přikrýval máry, nad nimiž nebesa drahými hranostajovými kožešinami podšitá se chvěla atd. Při tomto chrámě jest vysoká věže, na jejíž nejvyšší místo já dle mého obyčeje vstoupil jsem, abych město a okolí v celosti spatřil. Na tuto věži tři vůdcové vlašští mne sprovodili, totiž kostelník, jenž klíče od prvních dveří donesl a otevřel, zvonař, jenž historii zvonův vypravoval, a strážce věže čili věžník, jenž okolí padovanské vysvětloval, jména viděných palácův, vesnic, hor a rovin předříkal. Každý z těchto penězolovcův zvláštní svůj plat žádal i obdržel.

Ve chrámě servitův ukazuje se rakev Antenorova s latinskými nápisy: my však v podobných apokryphických pokladech zalíbení nemajíce, nedlouho jsme při ní meškali.

U chrámu S. Filipa a Jakuba ukazuje se do zdi vpravená kamenná kazatelnice, s níž

Digitized by Google

prej Martin Luther kázal, cestovav tudy r. 1510 do Římu v důležitostech svého kláštera: což dosti pravdě podobným býti se zdá, ať toho času mnoho Němcův na zdejších školách studovalo, jenž jeho posluchači býti mohli.

Na všeučilišti padovském študovalo od nejstarších časův mnoho cizozemcův, zvláště Polákův, tak že zde jména Potockých, Čartoryských, Kochanovských, Poniatovských a jiných běžná a téměř domácká jsou. Odtud město toto dostalo příjmí la dotta. I nyní ještě študuje zde ročitě asi 50 mladých Slavjanův ze všech kmenů, zvláště Illyrové, Čechové a Poláci, nazvíce lékařství a mudrectví. Kdyby spolu drželi a v národní vzájemnosti se vzdělávali, jakové sloupy a ozdoby národu mohly by odtudto vycházeti! Radil jsem k tomu, prosil, napomínal, pomoc k založení všeslavské knihovny a čítalnice slíbil: čas poučí, na jakovou rolí semeno slov mých padlo.

V Padově se narodili aneb bydleli násled. malíři: Buttafogo, Campagnola (Benátčan), Giotto (z Vespignana), Giusto Padovano, Gualtieri, Guariento, Mantegna, Miretto, Pizzoto, Squarcione, Stroifi, Varotari.

Ostatně zevniternost Padovy není pěkná, ulice těsné, domové tmaví, obzvláště u pozemí, ať pro přístřeší čili podloubí, téměř po celém městě běžící, světlo k oknům proniknouti nemůže; odtudto pochází i to, že celé město jest zapavučiněno, zaprášeno, za-

Digitized by Google

nečištěno: jen v předměstích něco více čistoty a jasnoty panuje. Avšak od času, co Benátky klesají, Padova roste, ať nyní na 47 tisícův obyvatelův počítá. I krásouma padovská cele jiný ráz má než benátská, buď to malířství, neb řezbářství a stavitelství. V Benátkách vše stkvělé a jasné ještě i v upadku: zde temné, pošmourné od počátku.

Okolí padovanské jest i rozkošné i zanímavé a zvláště výběh do blízkých osad Abano a Arqua čili Arquato, v horách Euganských ležících. Nejvyšší chlum těchto hor má jméno Venda, Monte Venda, nepochybně od Vendův Venetův. Na chlumě tom truchlejí rozvaliny hradu aneb kláštera. Abano, lat. Fons Aponi, u Livia: Aquae Patavinae, jsou teplice slavné. Již Martial, Epigr. VI. 42. o nich zpívá: »Fons Antenoreae vitam qui porrigis urbi.« Avšak naším zdáním ke mnohým uherským sotvy se přirovnati mohou. Jest zde i tak řečená bahnitá koupel (bagno di fango), kde se na churavé oudy teplé bahno přikládá. V kostele vesnickém jest náhrobek Václava Ferdinanda Popela hraběte z Lobkovic, rodilého Čecha. Ach, jak jsem se zradoval uzřev ten dlouhý nápis, že tu již jednou při jednom vznešeném muži naleznu zásluhy o národ a řeč, jest-li ne chválené, aspoň zpomenuté: ale i zde mne naděje zklamala, ani šlepěječky zde o tom, v tomto nadutou latinou psaném nápisu, jenž takto zní:

Digitized by Google

»Piis Manibus Illust. atque Excell. D. D. Venceslai Ferdinandi S. R. g. Com. Popel. de Lobkovitz, Domini in Bilin et Liebst. S. A. Regiaeque Majestatis Camerarii, Consiliarii Status, ac Equitis aurei velleris hoc monumentum moestissimi haeredes p. p.

D. O. M. Chare steteris Viator: statim praeteri, cursim lege, perpetim luge; ah, quantus viator hic praeteriens praeteriit. Sic praeterit figura mundi. Jovis Austriaci Mercurius Pentaglossus (rozumí-li se zde i česká řeč?) ad aquilas, lilia, turres, Leopoldi Imper. ter Augusti, ter Orator, emenso orbe, quem cognato purpuris sanguine, virtute, sapientia attonuit; demum Vindobonam redux et valetudinis gratia ab itinere divertens, ubique quaesitam Aponi reperit salutem. Hic medico pedes imbuit coeno, at eluto mortalitatis luto animam induit coelo. Ita per lutum, aquam, ignem, transivit ad refrigerium, empireo quam pirae maturior, fastis quam fatis dignior. Trepidaverat paulo ante tellus, non tam ruinae praesaga, quam indignata, aut tantis parem meritis sibi lauream deficere, aut tantum eripi Reipubl. Atlantem. Flammantes lacrymas, madentes flammas adfudere funeri tres pupilli, plures pupillae, Euganaeo thermas daturae olivo, nisi haberet. Posthac ergo bis calentes flebis undas ter flebile Aponon heu! Magnus Viator, Luce Sanctae Luciae Anno 1655. Luce Sancti Lucae Anno 1697. Luci fluxae natus

Digitized by Google

fulsit, denatus fluxit. Lux perpetua luceat ei.

Exuviae trifariam sepultae:
Pars hic, pars Bilinae, pars Pragae: nempe jacere
Uno non potuit tanta ruina loco.«

Místo tohoto dlouhého bombastu více by nás zde byl pronikl a ku vděčnosti naklonil krátký nápis asi v tento smysl: »Vedl národ svůj ku vzdělanosti a slávě.« Anebo: »Byl horlivým, vzájemnost milujícím Slavočechem!« — Ostatně i náš Dobrovský navštívil tyto lázně s hrabětem z Nosatic (Nostitz) r. 1794; a Slavjan Andrejevský nejlépe je opsal: De thermis Apon. Berol. 1831.

Arqua, městečko vsi rovné, asi dvě míle od Padovy k jihu, pamatným se stalo domem a hrobem Františka Petrarky, slavného básníře vlašského, jenž zde asi pět let bydlel a pak r. 1374 umřel, nalezen byv ráno ve své knihovně s uloženou na knize hlavou. Poněvadž se v páně Polákově Cestě do Italie, tištěné v Dobroslavě na str. 90—94 obšírné zprávy o Petrarkovi nalézají, my zde jenom to doplníme, co tam chybí, a přece všeobecnou pozornost zaslouží, obzvláště u nás Slavočechův, poněvadž básníř tento nejen Prahu navštívil a s císařem i králem českým Karlem IV. sobě důvěrné listy dopisoval, ale i tohoto přítelem a miláčkem byl, tak že Karel jej i ti-

Digitized by Google

tulem Falckého hraběte poctil. K tomu i některé z jeho spisův již i do češtiny přeloženy skrze Řehoře Hrubého z Jelení, jmenovitě O lékařství proti štěstí a neštěstí.— Na jednom konci městečka stojí na pahorku malý, nyní od vesničanův obývaný dům Petrarkův, chatrnými stěnomalbami, Petrarku a Lauru v koupeli představujícími, vniter ozdobený. Nade dveřmi do zahrady a vinice vedoucími čtou se následující, od pozdějších majitelův napsané verše:

»Impune hinc Cererem sumas, impune Lyaeum,
Intactas habeat dum mea laurus opes.«

Stolice, na které Petrarka sedával, poctěna jest tímto od Pignoria složeným nápisem:

»Hospes ades, tenuemque procax ne despice Sellam,
Terpsichore qua vix aurea majus habet.
O quoties Vatum hac sedit clarissimus olim,
Dum canit ad Tuscam carmina culta lyram:
Tum rigidae ad numeros motare cacumina quercus
Conspectae et rabiem ponere jussa fera est.
Phoebe pater, quid sellam axi superaddere cessas?
Dignior haud currus instruet ulla tuos.«

Stůl nelepý, na němž Petrarka jídával, má více nápisův, jeden od Jana Rhodia, Dána, takto zní:

»Limpida servavi mensis crystalla Petrarchae,
Simplicitas aevi, quae fuit, inde patet.«

Digitized by Google

I kočka Petrarkova, z níž se zde ve výklenku kostra čili skelet, nepochybně často obnovovaný, ukazuje, dostala básnířův, takto ji verši od Ant. Quärenga složenými a pod ní napsanými zvelebujících:

»Etruscus gemino vates exarsit amore,
Maximus ignis Ego, Laura secundus erat.
Quid rides? divinae illam si gratia formae
Me dignam tanto fecit amante fides.
Si numeros geniumque sacris dedit illa libellis,
Causa ego, ne saevis muribus esca forent.
Arcebam sacro vivens a limine mures,
Ne Domini exitio scripta diserta darent.
Incutio trepidis eadem defuncta pavorem,
Et viget exanimi in corpore prisca fides.«

V samém městečku jest Studna Petrarkova (Pozzo di Petrarcha), kterou prej básníř tento pro své spoluměšťany stavěti dal a z ní sám vodu píjel; nápis nad ní jest:

»Fonti Numen inest, hospes venerare liquorem,
Unde bibens cecinit digna Petrarcha Deis.«

Na druhém konci městyse jest kostel a proti němu hrob Petrarkův s nápisem od něho samého shotoveným:

»Frigida Francisci lapis hic tegit ossa Petrarchae,
Suscipe Virgo Parens animam, Sate virgine parce,
Fessaque jam terris coeli requiescat in arce.«
Moritur Anno 1374. 18. Julii.

Digitized by Google

Pomník hrobový z červeného mramoru jest mu postaven od jeho zetě Frant. Brosana; stojíť on na krásném pahorku Euganských vrchův a jen hrdý Monte Venda jej převyšuje; má pak tyto nápisy:

»Viro insigni Franc. Petrarchae Laureato Franciscolus de Brosano Mediolanensis gener, individua conversatione, amore, propinguitate, successione, memoria.«

Z tohoto pomíku a nápisu vidno, že Petrarka dítky, jmenovitě dceru měl, ať se zde jeho zeť, gener, Frant. de Brosano sám zjevně jmenuje. Že se tato dcera Františkou nazývala, to dokazuje pomník hrobní, jí od jejího manžela v Trebiši (Treviso), ve chrámě sv. Františka s následujícím nápisem postavený:

»Franciscae parienti peremptae Francisci Petrarchae Laureati Filiae, Franciscolus de Brosano Mediolanensis maritus P. Obiit Ann. 1384.

Zde se mimo obyčej, jméno matky nezpomíná nepochybně pro stud, že snad z nižšího stavu byla: pročež nezdá se pravdivé býti to, co J. Ph. Tomasini in Petrarcha redivivo, píše, že z rodu Becrarův pocházela. To však nade všelikou pochybnost povýšeno, že dcera tato v Meduláně zplozená, ovocem zapovědněné lásky byla: pročež výpovědi Vlachův o Petrarkovi ne ve vlastním, ale toliko ve vlašském smyslu

Digitized by Google

se bráti a rozuměti mají; tak píše k. p. Boccacio: »Petrarcha a juventute coelibem vitam ducens adeo ineptae Veneris spurcitias horret, ut noscentibus illum sanctissimum sit exemplar honesti.« Mezitím František Petrarka co do mravnosti ještě vždy předčil bratra svého Gerarda, který prej vlastní sestru za hotové peníze do Římu prodal. Františka, přirozená dcera Petrarkova, zanechala syna, jenž v dětinství, 3 leta 4 měsíce stár, v Pavii zemřel, kde i náhrobek má s nápisem latinským od svého starého otce Petrarchy složeným, z něhož některé verše zde stůjte:

»Franciscus genitor, genitrix Francisca, secutus
Hos de fonte sacro nomen idem tenui.
Sol bis, luna quater flexum peragraverat orbem,
Obvia mors, fallor, obvia vita fuit.
Me Venetum terris dedit urbs rapuitque Papia;
Nec queror, hic coelo restituendus eram.«

My sobě Petrarku podle jeho utěšených znělek a nevyrovnané čistoty a libozvučnosti řeči představujeme obyčejně co švarného, strojného, ve zdvořilosti a v obcově výtečného, nádherným rouchem oděného švihlíka a zamilovance, ale místní podání, anobrž i staří svědkové kladou jej do počtu těch učených, kteří o zevniterné ozdoby nestáli; jeho oděv byl prej zamazaným masařským nohavicem podobný, tak že často své básnické neb jiné nápady

Digitized by Google

dřevcem neb jiným končitým nástrojem naň sobě poznamenával. —

V Padově sjednali jsme veturiniho až do Verony, přešibalého Vlacha, který jediný na celé této cestě nás ošidil. Že jsme asi čtvrt hodiny výše určeného času k odjezdu v onéno veliké kavárně padovské při pití kávy zůstali a on před hostincem na nás čekati musel: přišed hrubian tento sem, okřikoval nás s neslýchanou drzostí v přítomnosti lidstva. Potom z Padovy do Vicence vezl nás na bujných čerstvých dvou koních a prostranném kočáře: ale ve Vicenci, pokud jsme oběd, návštěvy přátelův a přehlídku města odbývali, prodal nás jinému vozníkovi. Chtěvše nejen město, ale i jeho přerozkošné okolí pěšky přehlednouti, naložili jsme, aby nás naše příležitost předešla a na určeném místě ven z města čekala: ale jak jsme se ulekli, spatřivše zde chatrnou, rozviklanou, těsnou kolesničku a před ní zapřáhnutou jedinou hubenou škápu, která nás dále vézti měla. Naši zdejší známí radili nám, onoho klamce k vrchnosti pohnati a dostiučinění žádati: ale tím bysme aspoň několik hodin byli utratili, nám pak nyní nic dražšího nebylo nad čas, proto požehnavše padouchovi tomu na zuby, odevzdali jsme se tiše a odhodlaně našemu losu až do noci, kde lepší příležitost jsme obstarali. Vyjmouc Padovu, jináče byli jsme s italským lidem jak vozícím, tak i vodícím a obsluhujícím nás, velice spokojni:

Digitized by Google

obzvláště když slyšeli, že žádný z nás není »Tedesco«, tu byli hned sama přívětivost a důvěrnost, ať toto jméno i u Vlachův nepříjemné národní památky a bolestné city vzbuzuje. Vozkové tito berou na sebe spolu i obstarání chovy a hospody pro své pocestné: což nám obyčejně vždy lépe vypadlo, než když my sami to na sebe jsme vzali, poněvadž voziči tito v tom zkušeni jsou a sami hostinští dobrým čestováním i hostův i vozičův voziče tyto k sobě přivabují, aby hojný odbyt měli. Vůkol Padovy, vsi Rubano až do Vicence opět všudy slavjanský způsob rolnictví (windische Beete). Na rolích i v zahradách vidí se všudy dvoubrázdné orání, tak že dvě brázdy, jedna v levo, druhá v pravo vedle sebe udělané, ostředek čili záhon způsobují. Poněvadž se ve vlašské řeči rolník bifolco čili bisulco t. j. dvoubrázdník, role pak bifulca t. j. dvoubrázda, dvoubrázdnice nazývá, přišlo mi zde na pamět místo starověkého kronikáře Fredegara, jenž v kap. 48, kde o králi Sámovi mluví, Slavjany »Vinidi bifulci« nazývá, kterýmž jménem prej od Hunů (Chunů) jmenováni byli. Známo jest, že i u Němcův a Angličanův jména našeho národu »Surbel, Vilzen, Vili, Vileni« rolníka a sedláka znamenaly. Bifulco tedy jest dvoubrázdník, vendický rolník, Slavjan.

———

Digitized by Google

Hlava II.

Vicenca a Verona.

Příroda mezi Padovou a Vicencí není tak něžná a milostná jako mezi Fusinou a Padovou, ale vznešenější a mohutnější: vysocí platanové s obou stran silnice cestu na procházku proměňují. Na levé ruce táhnou se hory »colli Euganei.« Zde již rejže svobodně na poli roste. Zelenost trávy a stromů jako u nás v měsíci květnu. Vicenca leží mezi dvěma vrchy v prostranné rovině, která u lidu pro její ourodnost zahradou, pro časté vojny jatkou benátskou sluje. Dvě řeky protékají město, Bacchillione a Retrone, jenž do onoho se vlévá. Naroste-li voda onoho prvního, tedy voda tohoto zpátkem teče, odtud i jeho jméno Retrone čili Zpátečník. Co do klassického stavitelství jest toto nevelké město téměř první v Italii. Ono počituje 57 chrámův, klášterův a špitálův. Svou nynější krásu a nádheru povinna jest Vicenca slavnému zde narozenému staviteli Ondr. Palladiovi (1508—1580), proto náš první krok v tomto městě obětován byl tomuto nesmrtelnému umělci, zvláště navštívení jeho domu, v němž bydlel. Dům tento v ulici S. Corona není veliký, ale trvalost, prostota a jakási římská krása v něm spojena jest. Stěnomalby na průčelí již téměř vypáchly. U brány na pravici stojí ve výklenku socha

Digitized by Google

tohoto stavitelského hrdiny v přirozené velikosti. Na první pohled viděti v něm obra a genia, jenž se opovážil s germansko-gothickým po Italii rozšířeným barbarstvím v architektuře do zápasu se pustiti a nad ním i šťastně zvítězil. Palladio první cítil ten ošklivý odpor mezi italským podnebím a severogermanskými stavbami, proto ustanovil tyto ledové ropouchy z krásné teplé vlašské půdy vyobcovati a ji antický řeckořímský sloh v obnoveném a našemu času přiměřeném rouchu navrátiti. — Proto konal časté cesty do Říma ke zkoumání pozůstalých starotin. Jeho arcidílo jest zde tak řečené Olympické divadlo, roku 1580 podle rozměru a pravidel od Vitruvia udaných stavené, v němž se někdy překlady řeckých klassikův (k. p. Sophonisbe) provozovaly a které nyní zpustlé stojí. Ono jest důkaz, jak hluboko Palladio do ducha antiky vnikl a ji ne nápodobiti, ale znovuzploditi uměl. Ku prospěchu hlasu zvolil on ne polokruh, ale elliptickou formu amphitheatra. I v nejmenších ozdobách uměl Palladio velikost a trvalost, lehkost a krásu spojiti. Škoda, že toto dílo tak málo následovníků v Evropě našlo, jistě že by se žaloby na neslyšení v nynějších divadlech značně byly umenšily: nebo pařížské, dle tohoto vzoru stavené Olympické divadlo jest prej toliko chatrný stín a polovička tohoto. Tak málo vykoná i ta největší důvtipnost a tvorčivost jednoho muže

Digitized by Google

proti zastaralému zvyku a neduhu, jest-li potomci, nemajíce chuti a síly k jeho skutečnému následování, domnívají se, že již dosti učinili, když jen jeho vzory lenivě obdivovati budou!

Šťastnější byl Palladio ve stavení chrámův a palácův, tu nejen obdivovatelův, nýbrž i posobníkův mnoho nalezl. Vyznati musíme, že i my teprv ve Vicenci umělce tohoto pravě cítiti a vážiti jsme se naučili. V Benátkách jsou jeho chrámy a paláce s jejich velebnou prostotou a přísnou pravidelností, jakoby ztracené uprostřed jiných mnohých bujných, nádherných, strakatých budov tam venetoslavského, zde byzantinského, onde arabského a gothického slohu a vkusu; ony jsou venkovská panna v tovaryšství měšťanek: zde ale jest Palladio doma a pánem celého města. Městská radnice od Palladia obnovená a jonickými i dorickými sloupy ozdobená, palác Chiericato, Tiene, Folco, Valmarano, Trisino a jiné jsou pomníky jeho slávy; pročež jej Vlachové, a to ne bez příčiny, Rafaelem mezi staviteli nazývají. On svým spoluměšťanům takovou chuť k pěkným stavením vdechl, že se tato časem na šálenství změnila a celé rodiny na mizinu přivedla. On byl ode vděčných Vicenčanův do počtu patriciův povýšen; psal i knihu výbornou o stavitelství, tištěnou zde v otčině své r. 1776 ve 4 sv.

Když jsme na náměstí v obdivování radnice

Digitized by Google

před vojenskou kavárnou stáli, přitovaryšilo se k nám několik vojenských důstojníkův, našich krajanův z Čech a Uher, jenž nás dle postavy a roucha hned za cizozemce a vlastence drželi. Sedícím u stolu pod holým nebem padl nám hned jeden pes v oči, jenž zde ležel a při bití hodin a zavznění bubnův vojenské stráže skočiv ku stráži běžel a tuto na určená jí místa sprovodiv opět sem se vrátil. To dělá pes tento zde již od 10 let s tou největší bedlivostí; zadřímá-li stráže, on jí břecháním aneb oděvu trháním a kousáním ze sna budí každou hodinu, když se stráž střídati a měniti má, odkudž se tento pes obecně strážmistrem zove.

V samé radnici, kde se soudy držívají, visí obraz, Poslední soud představující, od Titiana, jehož jsme tu, jako našeho dávného známého opět s radostí pozdravili. U města leží na vysokém pahorku (Monte Bernio), kamž krásná povlovně stupující sloupochodba (arkada) vede, chrám a klášter servitův, zvaný Madonna del Monte: opravdu rajská vyhlídka jest široko daleko s tohoto vrchu, tak že bystré oko při jasném povětří až do Benátek proniká. Mnohé vznešené cestující osoby, k. p. Kristina Švédská, králové a knížata francouzská, anglická atd., zamilovaly se do tohoto hledistě tak, že je s vytržením a často navštěvovaly a za nejkrásnější punkt v Evropě vyhlásily: což zdejší obyvatelé ne bez sobělibé

Digitized by Google

pýchy vypravují. Ale jako se mé přírodomilovné srdce zde krásami těmito nejspanilejšího kraje, který jsem jak živ viděl, rozplesalo: tak se mé křesťanské oko nemálo urazilo patřením na rozhlášený veliký obraz od Pavla Veronesa, představující Krista co poutníka u stolu papeže Řehoře Velkého. I zde zůstal sobě tento mistr věrným, geniálná lehkost a bezpečnost u vedení štětíka; jasné pozadí, žlutočervené a žlutobílé míchání světla, které tichými modrými stíny mírněno bývá, aby oko neoslepovalo, ohnivost barev, okazalost a marnotratnost oděvu, na němž všudy cetky a blyskotky, benátská hrdost jeho mužův, jejichž podobizny obyčejně od živých známých a přátelův půjčeny jsou a proto nevyrovnanou živost dýchají, a obzvláště hodování a stolování v nejbohatší skvostnosti, se zlatým a stříbrným po zemi krásně rozloženým nářadím, s plnými pěnícími se číšemi — všecko toto na první pohled prozrazuje tohoto marnotratného syna mezi malíři, jenž obyčejně i sám sebe co černohlavce s orličím nosem mezi hosty klade. Jeho osoby nejsou francouzští hejskové, ani angličtí hltoňové, ani germanští močihubové; do bláta tělesnosti se zahoditi benátská umluvitost a pompa nedopouštěla: ale jsou onino zdvořilí rozkošníčkové, hedbávníčkové a blahochutnáčkové, jakových novější evropejská vzdělanost mezi boháči a povýšenci mnoho zplodila, kteří se ne tak požíváním,

Digitized by Google

jako raději jen okušováním rozkoší obírají, ze šampančiny nic více než kypící pěny a perly srkajíce. I zde malba utěšená; ale myšlenka nízká, chybná a celé složení tak velikého mistra nehodné a křivé, byť pak by je někteří ctitelé jeho jakkoli natahovali a vysvětlovati chtěli. Papež sedí u stolu na prvním místě v celé důstojnosti, ačkoli bez koruny, pak následuje Kristus v chatrné postavě, vedle něho kardinál; na druhé straně stojí opět kardinál s velikými lukny (brylemi) na nose. Mládeneček, španělským rouchem oděný, obsluhuje drže psíka na loktech. Pod stolem sedí kočka, opice atd. Co chtěl Pavel Veronese tímto povýšením papeže a uponížením Krista? Kdyby tak přísná opravdovost v celku tohoto obrazu nepanovala, téměř bysme tohoto čtveráka do kacírského podezření vzali, držíce kontrast ten za ironii a jemně ukrytý protestantismus: nebo samoděk tanul nám zde na mysl onen, tomuto podobný obraz v Novém městě Pražském v domě u Černých Kos zvaném, Lukáši Velenskému přináležejícím, kde Jakub a Kunrad z Kandelburku, Angličané, v Praze na učení byvše na jedné straně utrpení Krista Pána, na oslici do Jeruzalema v pokoře jezdícího a trnovou korunou ozdobeného, na druhé straně papeže, an na koních drahými zlatohlavy přistřených, trojí korunou ozdoben se veze, vymalovati dali: na kterýž obraz sám Jan Hus v kázáních svých narážel. — Co Göthe mezi

Digitized by Google

básníři, to jest Pavel Veronese mezi malíři: oslazená tělesnost a ten nejjemnější sybaritismus věje co blahovonný zefyr z díl obou umělcův.

Již s tohoto pahorku viděti na dvou kopcích dva staré hrady Monte Vecchio a Monte Nuovo aneb Capuleti: ale cesta do Verony tak blízko vedle nich vede, že jen asi půl hodiny obchodu v pravo udělati potřebí. Jsou ony pamatné smutným osudem dvou zamilovanců, Romea a Julie, ježto Shakespeare za předmět známé výtečné truchlohry zvolil a kteří z obou těchto nepřátelských rodin pocházevše, nesmějíce se milovati a snubiti, jedem se otrávili, načež pak i v jednom hrobě pochováni byli. Onen starý hněv těchto dvou rodin a hradův trvá prej až posavad tak, že se oudové a dítky jedné s oněmi druhé rodiny do manželství vstoupiti hrozí. Angličané putující všechny zdi těchto hradův obrýpali, berouce sobě kaménky, cihly atd. na památku odtudto do své vlasti. Ve Veroně, v Orfanofrio della Franceschine, ukazuje se i pochybná kamenná rakev, v níž prej oba tito zamilovanci pohrobeni leželi. — Vicenca byla rodištěm následujících malířův: Bassana, Maganza, Marescalca, Montagna, Speranza.

U Verony začíná se cele jiná, pahorkovitá, skalnatá příroda. Celí lesové morušových stromův ukazují na pilné obdělávání hedbávu. I zde bydleli někdy Heneti čili Veneti se

Digitized by Google

senonskými Gally, později od Římanův přemožení. Nedaleko města v tak řečené Raudické (sr. ruda) rovině zvítězil Cajus Marius nad Cimbry. Atila zbořil město a poplenil okolí tak, že tito kopcové až posavad na tohoto škrtitele lidstva se hněvati a jeho jménu klnouti se zdají. Po něm vřítili se sem Rugiové a Herulové, pak Gothové, Longobardové, jejichž vládu Karel Vel. zlomil. Pod jeho synem Pipinem byla Verona sídelním městem království italského. Zatím rodiny Ezelinská, Scaligerská, Viscontská, Carrarská přednostenství v obci měly: až se město Benátčanům poddalo a s těmito až do nejnovějška společný los zkušovalo. Řeka Tyča Teča (lat. Athesis, ital. Adige Atagis, něm. Etsch, od teku, teč. tok) protéká město a dělí je na dvé. I brána Stupa (sr. vstup, vchod), jináče i Porta del Palio, zdají se býti rumy slavjanštiny. My jsme byli bytem v hostinci u Zlaté Holubice (Columba d' oro). Nádherné stavení a skvostné oupravy; vlastníkem jeho jest Němec, tuším Švejcar, Kunrad Epple, proto i Němci zde nejvíce bytují. Téměř v každém městě a městečku nachází se takový německý hostinec a hostinský: tak německý národ všudy spolu drží, tak pečuje všudy jednomyslně o zachování a rozšíření své národnosti a řeči! My jsme na celé naší dosti dlouhé cestě v cizozemsku nikde slavjanského hostince ku přijatí slavjanských pocestných nenašli. Hanba nám

Digitized by Google

nemoudrým Slavjanům! jejichž nesvornost světohistorickou se stala, tak že se jí i ti nejvzdálenější divocí národové posmívají, jako k. p. perský dějepisec Mesudi Ben Nikbi z 13. věku, jenž takto píše: »Slavjané jsou národové rozliční, mezi sebou vždy ve válce a rozbroji; kdyby nebyli sami mezi sebou rozdvojeni, nemohl by jim žádný jiný národ odolati.« — Tento Němec má zde zvláštní velikou knihu, do které jsme při příchodu svá jména, vlast, charakter, při odchodu náš soud o tomto hostinci, o obsluhování nás, o chově, o lůžku, o platu atd. napsati museli, jak jsme s tím vším spokojeni byli? Takové soudy vlastní rukou psané byly zde mnohé od německých učených, spisovatelův, professorův, ministrův, hrabat, knížat; nimiž se p. Epple chvastavě chlubil. Já zde do této, jako i jinde do podobných knih, napsal jsem se v naší slavjanské řeči, nehledě na to, že první jsem byl, který to učinil: poví-li někdo, že tomu tam nikdo nerozumí; tedy odpovídám: říkají-li Maďaři, jenž sotvy 3 milliony silni jsou, při psání maďarských křestních listův, vandrovných knížek a jiných písem, »ať se prej jiné krajiny učí maďarsky, aneb drží sobě maďarské učitele a tlumače« — mnohem více to my, 80 millionův silní Slavjané říkati a činiti můžeme, složíce již jednou se sebe všecko plazivé pokorníčkování a otroctví, abysme již více nedávali příčiny cizincům k podobným posmě-

Digitized by Google

chům a deklamaciem, jakové sobě onen pseudomaďarský professor na břetislavských školách (Greguš) z našeho národu strojil, jenž vystoupiv na katedru, opálaje rukama v pravo v levo pokřikoval: »Achzig Millionen Slaven! Achzig Millionen Sklaven!« — Musíme však pravdu vyznati, že jsme s tímto hostincem ouplně spokojni byli. Pán Epple dal nám za levnou cenu i svůj vlastní hezký zápřah (equipáž), který nás ke všem pamatnostem města vozil.

Především letěli jsme na náměstí Bra ku spatření světoslavného starořímského amphitheatru čili areny. Mezi předměty starých časův rukami lidskými udělanými žádný tak vznešený vraz na mne neučinil jako tento zázrak římské síly. Záležel ze tří ponebí, ale zemětřesením onoho třetího již větší díl sbořen: nicméně přece tvrditi lze, že v celé Italii se snad žádná starožitnost v tak dobrém stavu celosti a krásy nezachovala, jako tento amphitheater, nebo maličké opravy pozdějších časův sotvy k poznání jsou při tak ohromném stavení, které nejen nesmírnou kolosálnost, ale i charakter trvalosti na sobě nosí a pro věčnost budováno se býti zdá z náramně velikých čtverhranně tesaných mramorův. Z Coliseum v Římě tomuto podobného jen některé zbytky pozůstaly. Okrouhlost tato má 45 stupnivě se vznášejících sedadel, kde 25.000 lidí pohodlně seděti a 75.000 státi mohou. Všickni tedy

Digitized by Google

obyvatelé města Peště mohou se tam směstknati na ona sedadla a dívati na hru v areně provozovanou. V jednom koutě této areny stála prkenná ohrada, v níž se anglické jezdění (englische Reiterei) provozovalo. Jakový to rozdíl mezi velikostí a malicherností, mezi předešlými a přítomnými časy Italie! Na protější straně lazily sem tam dvě postavy, které my za 8—10leté pacholíky drželi jsme: ale když jsme k nim došli, uzřeli jsme na nich dva vysoké jonáky z Berlína, jenž co žáci (Burschen) se strojnými ranci na plecích po Italii putovali. Císař Josef II. a papež Pius VI. viděli při rozličných příležitostech toto divadlo lidmi cele naplněné: onomu ke cti provozovány byly zde zápasy se zvířaty, k čemuž původně tento amphitheater i určen byl; tento pak vyvolil toto místo k udělení svého požehnání, při čemž i sama arena i sedadla klečícími křesťany cele zakryty byly. R. 1822 při sjezdu evropejských mocnářův drženo v této areně prostonárodní slavnost. Tito mramoroví kamenové byli deskami aneb koberci dlažení, kolikráte se hra zde provodila. Vchodův a východův (vomitoria) počítá se zde 64: zvláštní schody vedou na sedadla. Zevnitřek neméně krásný a podivu hodný jest pro jeho mnohé oblouky.

Jeden z oněch Berlinčanův byl posluchač Boppa, učitele sanskrity, a vroucí milovník i znatel indické literatury. On se velice divil

Digitized by Google

nedbalosti a netečnosti Slavjanův k sanskritě, ať prej mezi Boppovými žáky sotvy jeden Slavjan se nalézal! »Nikdo prej tuto řeč a literaturu s takovou ochotností a pilností by študovati neměl, jako vy Slavjané, jejichž řeč sestra aneb dcera sanskrity jest.« Pravdu máte! řeknu já, ale kdo toho příčina? Sáhnite jen za svá ňádra a vyznejte upřímně: příčina toho nejhlavnější jste vy, zotročitelé a pohloupitelé Slavjanův. Na první pohled tak se stavěli, jako by mojim slovům nerozuměli, ale pak co ostnem bodeni, zapýřivše se ve tváři učinili nám poklonu a rozloučili se s námi. Byliť to oba vzdělaní a učení mladíci.

Odtudto kvapili jsme k radnici, kde pět soch slavných ve Veroně aneb v jejím podkrají zrozených mužův a klassikův stojí, totiž: Catullus, Aemilius Macer (přítel Virgiliův), Plinius starší, Cornelius Nepos a Vitruvius. K těmto patří ještě i Pomponius II., největší římský tragický básníř, a z pozdějších Julius Scaliger a Maffei. Malířův zplodila Verona tak mnoho, jako sotvy které jiné město; zde se narodili: Badile, Bonsignore, Brusasorci, Caliari čili Pavel Veronský, Carotto, Cavazzola, Falconetto, Giolfino, India, Liberale, Libri, Ligozzi, il Moro, Morone, Pisanello, Torbido, Turoni, Vini. I Dante Aligheri (1265—1321), největší italský básníř, našel po vyhnanství svém z Florencie útočiště ve Veroně; syn jeho byl zde advokátem a jeho

Digitized by Google

potomci kvetli zde až do šestého pokolení. Veroničané sobě, a to ne bez příčiny, tu čest přivlastňují, že větší díl Dantovy Divinae Comediae v jejich zdích vypracován byl: proto nikde jsme tolik obrazův a soch tohoto básníře neviděli jako zde. V osadě Garganě u Verony psal vlastně svůj Očistec, tak jako Peklo ve Florencii a Ráj v tichých jeskyněch hradu Talmino ve Friaulsku v lůně, aspoň v sousedství, Slavjanův.

Přebýval Dante u mocné a vznešené tehdáž rodiny de Scala čili Scaligerův, u nichž i Petrarcha pohostinství nacházel. Zvláště Alboin a Can de Scala byli jeho příznivci: obou těchto hroby a pomníky nalézají se v oné přenádherné, architektonskými ozdobami a řezbinami ve slohu 14. století ustrojené rodinné hrobce Scaligerské před chrámem S. Maria antica. Nelíbila se nám tato pýcha po smrti. Vůbec v celé Veroně panuje z tohoto ohledu zvláštní duch: více se tu peněz, práce a krásoumy vynakládá na smrt a hroby než na život, školy a chrámy. Já aspoň zde dlouho jsem se nezdržoval: tím déle ale při obrazích Dantových jej v rozličném věku života představujících. Tento na celý svět se hněvající obličej, tyto lví oči, stoulená ústa jeví muže neobyčejného, který uražen a ukřivděn byv, dílem od vlastní manželky Gemmy, dílem od protivné strany Bianchi čili Quelfův celé peklo co pumu

Digitized by Google

ohněm pryskající před nohy svým nepřátelům uvrhnul. Rád bych tomuto tvorci novějšího křesťanského básnictví jeho titěrné školské hádky a pletky o pádu člověka, o hříchu, o trojici a jiných zastaralých dogmech odpustil a je neduhu toho času připsal: jen škoda, že v tomto všeobecně křesťanském dílu svou básnickou scenerii i historii téměř jen na samou Italii obmezil a v křesťanském pekle, očistci a nebi téměř jen lokálním a provinciálním jest. Tím se stala jeho báseň ouzká a místní; jakýsi protimluv panuje v celém jeho díle, v němž předmět veliký, barvy malé, cíl vznešený, prostředky nízké jsou. Kolik by byla jeho báseň získala, kdyby nebyl téměř jen pouhých Vlachův tam jmenoval, ale křesťany všech časův a národův. Ze slavjanského, mezi křesťany největšího národu, nemáš tam ani v nebi, ani v očistci, ani v pekle jedné jediné dušičky: a přece kdo měl hojnější a při tom nevinnější zásluhy o evanjelium a křesťanskou církev jako Slavjané?*) Tuto jednostrannost zpozorovali jsme v celém uměleckém světě

*) Leda že bysme snad sem přitočili ono podobenství v Nebi, Zpěv 31, kde se Dante s Horvatem do Římu připutujícím srovnává, že jako tento při spatření Veroniky (t. j. verae iconis Christi, na potní roušce) zadiví a zvolá: Pane Jesu Kriste, totoli jest tvůj obraz atd., tak že se on v nebi zadivil při spatření Madonny; a v Očistci, Zpěv 7. běžně zpomenutá jména českého krále Otakara a Václava.

Digitized by Google

vlašském a ve všech třídách krásoumy; všudy jen, Vlach a Vlach! Mimo Upravdu císaře, Starosídelského, Kateřinu z Boru, Jana III., krále Polského, a Mazepu o koně uvázaného a pak dobytí Zadru a Kotaru žádného jiného předmětu z celého slavjanského dějepisu, dlátkem neb štětíkem představeného, jsme neviděli. A jiní národové evropejští téměř ještě větší krásoumnou skoupost a nevděčnost v Italii zkušují; nevidíš tam nikde francouzského Voltaira, Rouseaua, Racina, Moliera; nikde Ossiana, Miltona, Shakespeara; nikde Klopstoka, Kanta, Schillera, Goetheho atd. Nejvíce nás bolelo, že obraz našeho nesmrtelného Koperníka nikde, ani jen v Padově jsme neuzřeli, kde přece Galilei jeho divy poprvníkráte světu zvěstoval.

Když po ulicech tohoto města jsme se procházeli, přišel mi sám od sebe na um náš Mistivoj (srov. naši báseň Mistivoj ve Výkladu ku Slávy Dceře str. 510.) s jeho nešťastnou, zde rozsekanou a pochovanou jízdou. Roku 996., když německý král Otto III., tento žralok Bodričův, Luticův a Sorbův, v 16. roku věku svého přes Řezno do Říma k obdržení císařské koruny putoval, v komonstvu Sasův pod vojvodem Bernardem jej sprovázejících, bylo tisíce slavovendických jezdcův, jejichž vůdcem byl kníže Mistivoj, kterému vojvoda svou pokrevnou z domu Billingův za manželku slíbil. Přijevše do Verony, povstala z dávné

Digitized by Google

národní nenávisti hrozná půtka v ulicech města mezi Vlachy a Němci, ve které tito poraženi a téměř setřeni byli. Mezi nimi zahynul i větší díl oné slavovendické jízdy: sám Mistivoj však zůstal při životě. Toto podruhování, pacholkování, přívěskování a sluhování Slavjanův u jiných národův buď ve vojně, buď v literatuře a krásoumě nikdy se mi nelíbilo proto, že pro nás i s nectí i se škodou spojeno bývalo. Já v národní rozčilenosti kukal jsem vol nevol bočním zrakem na stěny těchto palácův a domův, zdali snad na nich ještě posavad suché šlepěje a krůpěje onéno nadarmo vylité slavovendické krve ku spatření nejsou: anť, jak známo, francouzští lékařové nejnovějších časův to pilným zkoumáním na cestě pitvy i lučby ukázali, že veliký do očí padající jest rozdíl mezi krví plemene germanského, anglického a normanského s jedné a mezi krví plemene francouzského, vlašského a slavjanského s druhé strany; anť onoho prej černobarvá, hustá, těžká, tato nábělavá, řídká a lehká jest.

Do Museo Lapidario, založeného od hraběte Maffei, vedl nás ošumělý, tabak tuze smrkající, neumělý starec, jenž to neslaným, obtížným vtipem nahraditi chtěl, co mu na známostech k vysvětlování scházelo. Mne pak nic více nemrzí jako všetečnost a lehkomyslnost na tak posvátných místech a při tak vážných věcech. Ba věru hněv mne pochytil,

Digitized by Google

vida tyto drahocenné pomníky, starožitnosti, zde tak zle opatřené a vplyvu mhly, deště, větru a všech živlův vystavené, proti nimž je pouhá střecha s otevřenou s jedné strany stěnou dostatečně nebrání. A přece mnohé řídkosti zde se nalézají, ačkoli některé kulemi Francouzův porouchané. Sbírku etruských pomníkův nikde jsme tak bohatou nenašli; tu viděti, že Římané co do krásoumy k nim do školy chodili, náboženství pak a stavitelství téměř cele od nich zdědili. I sbírka řeckých a římských kamenův, soch, nápisův atd. znamenitá jest. Mezi nejpamatnější patří náhrobek Diogenesův.

Ve knihovně zdejší kapituly našel Petrarka listy Ciceronovy a Niebuhr (Nebor?) Institutiones Gaji na podvojném palimpsestě listův S. Hieronyma. — Ve chrámě S. Heleny držel vyobcovaný Dante 1320 svou akademickou disputací o živlích, zemi a vodě v přítomnosti mnohých posluchačův.

Ve chrámě S. Anastasie není cele žádných lavic; kdo chce seděti, musí stolici objednati a zaplatiti. Mezi středními sloupy visí opony jako v divadle. Pověstný básnický improvisator Lorenzi má zde pomník s podobiznou. V katedrálním chrámě, jehož počátek až do 8. století sahá, padla nám do očí obzvláště půda, na níž se z kamene vyložená veliká hvězda a měsíc nalézají, tento erb čili znak starých Illyrův, který se i na jejich penízech na

Digitized by Google

chází. Jak a kdy sem přišel? — Na zdích chrámův zvenku nalézá se v Italii obyčejně toto velkými písmeny v kameni vyryté návěští: »Rispettate la casa di Dio« (ušetřite domu Božího). A ve skutku málo kde u chrámu nečistotu viděti.

Navrátivše se s této přehlídky domův, ptal se nás náš hostinský, či jsme my i hrobitov veronský navštívili? Sotvy že jsme: nikoli, odpověděli, rozkázal ihned ještě jednou kočímu obrátiti a tam nás zavézti. A věru vděčni jsme mu byli za to návěští. Nebesa! to je hrobitov, jemu roveň sotvy se na zemi nalézá. Mně jest jistě drahý a milý život a na této tak příjemné cestě stal se mi ještě líbeznějším: a přece téměř mně, jako i mé druhy, žádost napadla zde umříti a pochovánu býti. Na smrt a hroby jistě nikde tolik peněz, tolik práce a vtipu, okrasy a krásoumy nevynaloženo, jako zde. Jest to čtverohran ozděný pro 10,000 zemřelých, v jehož středku obyčejné hroby čistotně a pořádně rozpoloženy, u stěn pak nejstkvostnější přístřeší, dorické sloupy a arkady, kde se hrobky rodin a jednotlivých a znamenitějších Veroňčanův s mramorovými pomníky a s rozmanitými latinskými nápisy nalézají (pravda, že s rozličným psáním k. p. uxsor atd.). V koutech chrámy a kaply, pod nimiž kostnice. Ale všecko toto není jako v jiných hrobitovech, nýbrž tím nejvyhledanějším umělectvím a věru téměř s marnotraten-

Digitized by Google

stvím vypracováno. Cena míst jest uložena. Místo pro jediný hrob v tom portiku stojí 50 zl., místo pro hrobku v podiny u vnitřeku 100 zl, z venku 200 zl., v koutě u chrámu 1000 tolárův. — Plán k němu udělal stavitel Barbieri: dílo již z polovice hotovo. Hrobitov sám rozdělen na rozličné třídy: jedna pro dítky do 1. roku, druhá pro vojáky, třetí pro nekatolíky, čtvrtá pro samovrahy. Po 10 letech hroby se znovu kopají a kosti do kostnic kladou. Náklad na celé to dílo, asi 2 milliony zl., vede samo toto bohaté město. — Jeden Angličan tak se zamiloval do tohoto hrobitova, že, aby v něm ležeti mohl, zde se zastřelil.

Příchozí ve Veroně nemálo se nad tím diví, vida, an kněží čili tak zvaní opatové (Abbé) zde veřejně po ulicech na vozíku dvoukolesném, před nímž jeden kůň zapřáhnut jest, se vezouce sami koně svého spravují a sice v celém svém kněžském černém oděvu. Počet těchto knězův v Italii jest nesčíslný; oni tak svobodný život vedou, že my často vlastním očím jsme nevěřili. Nejen v kavárnách spolu hrají, ale i na trhu mezi obecný lid se míchají, kupujíce všeliké potřeby života. Voziči a furmani spravujíce a pohánějíce zde dobytek, nejdou jak u nás na levé, ale na pravé straně cesty, tak že bič nesou ne v pravé, ale v levé ruce. Ženy zde ne černý jako v Benátkách, ale bílý závoj nosí. Na krámích a domích četli jsme nejedno české jméno k. p. Streycik

Digitized by Google

(Streyčík) krejčí, Hudec atd. Vůbec na celé naší cestě všudy tolik Čechův co hudebníkův, řemeslníkův, zahradníkův, umělcův, lékařův, vojákův jsme nacházeli, že se jest co obávati, aby se naposledy všickni Čechové po širé zemi nerozlezli a vlast matku neopustili. Něco jiného by bylo, kdyby sám jejich národ nepotřeboval již žádných dělníkův a vzdělavatelův!

Digitized by Google

ČÁST III.

LOMBARDSKO.

HLAVA I.

Jezero Garda a ostrov Sermione; Slavoslavnost.

Z Verony přes Castelnuovo a Peschieru do Desenzano, asi 8 mil, přijeli jsme o nešpořích; i zde jest německý hostinský, Mayer, rozhlášený svým »Michelstvím« široko daleko. Na tomto poli ztepal r. 269 Claudius II. troucí se do Italie Alemanny. Zde se v největší kráse ukazuje jezero, ve starožitnosti latině Benacus (sr. Pěnák, pěna, Črezpeniané), nyní Garda od městečka téhož jména, u jeho břehu stojícího (sr. Grad Grado), tak zvané;

Digitized by Google

asi 8 mil dlouhé a 4 široké; o němž Virgil Georg. II. V. 160. zpívá:

»O, vlněním a jekem morským co dmeš se, Benáku!«

Tato výstraha Virgilova ještě i nyní není zbytečná, nebo s tyrolských hor a oudolí tytýž dující větrové jezero toto tak rozbuřují, že i zkušení plavci tehdáž naň se neopovažují. — Díka Bohu, že při našem příchodu sem ta největší tichost panovala, nebo tato přízeň počasí způsobila mi tak rajský rozkošný večer, jakový jsem sotvy kdy ještě slavil. My totiž najavše bez odtahu dva silné muže co plavce s lodičkou, při čemž jeden z našincův, výborný hudebník, nezapomněl na kytaru a na láhvici slavného, zde rostoucího Santo Vino: plavili jsme dobrou hodinu na půlostrov Sermione (Sirmio, sr. Srem) k navštívení zde palácu, koupele a jeskyně Catulla, známého římského básníře, jemuž někdy co svému miláčkovi císař římský August tento půlostrov daroval. Na břehách tohoto jezera jižných viděti již uměle zasazené a proti zimě opatrně chráněné háje citronových, pomorančových, smokvových, granatových a olivových stromův, kteří nás libým, v tichém vanotu k nám posílaným zápachem z daleka vítali. Ostrůvek Lecchi, který Dante opěvá, ozdobuje též toto jezero; on byl někdy slavný školou theologickou; zde učil papež Adrian VI. Sotva že jsme přirazili ku břehu, zástup osadníkův

Digitized by Google

zdejších nás obklíčil, rvačkujících se o čest, kdo naším průvodčím bude. Poněvadž nikoho uraziti jsme nechtěli, tedy šlo s námi více veselých jonákův, každý svíci a sirku k rozžatí světla v ruce nesa. Z celé této rozličnosti stala se skrze nevinnou žertovnost naposledy jedna upřímná a veselá společnost. Byl utěšený právě romantický večer, zářivé hvězdy a plný měsíc nad hlavami našimi, jenž nočního času snad jasněji svítil než slunce denním časem v Londýně; chodník vede zahradami a vinicemi, z nichž libovonné zápachy olivových, fíkových, rozmarinových a jiných stromův a krovin po celém ostrovu večerní vánek tiše roznášel. Již tyto vůně opojují ducha a čivy obzvláště příchozího od severu, těmto darům přírody nezvyklého. Koupel Catullova záležela ze třech příbytkův, totiž ze šatnice, koupele a potnice. Nedaleko od této vstupuje se se svícemi a pochodněmi do podzemního sklepu, na jehož stěnách ještě mdlé šlepěje freskové malby znamenati, a toto byla jeskyně čili chladnice (Grotte di Catullo), kde Římané v letních teplých dnech sedávali, hrami, čtením neb rozmlouváním čas trávivše. Ve mladosti mé v Bystřici měli jsme ve škole mezi cvičeními paměti i některé básně z Catulla, z těchto se mně ona XXXI. Ad Sirmionem Paeninsulam tak líbila, že jsem se jí nejlépe naučil. Zde na jejím rodišti tak se mi živě v mysli vzkřísila, že požádán od

Digitized by Google

mé družiny, několikráte jsem ji předříkati musel. Zní pak takto:

»Paeinsularum, Sirmio, insularumque
Ocelle, quascunque in liquentibus stagnis,
Marique vasto fert uterque Neptunus:
Quam te libenter quamque laetus inviso!
Vix mi ipse credens Thyniam atque Bithynos
Liquisse campos et videre te in tuto.
O quid solutis est beatius curis?
Cum mens onus reponit, ac peregrino
Labore fessi venimus Larem ad nostrum
Desideratoque acquiescimus lecto.
Hoc est, quod unum est pro laboribus tantis.
Salve, o venusta Sirmio, atque hero gaude.
Gaudete vosque Lydiae lacus undae:
Ridete quidquid est domi cachinnorum.«

Tato klasssická báseň, obzvláště její poslední verš, do takového rozmaru a veselí nás na této rozkošné výspě přivedla, v jakovém jsem snad nikdy ještě nebyl a sotvy kdy více budu. Nebo odtudto kráčeli jsme s hudbou a se zpěvem a to sice č e s k o s l o v e n s k ý m, k rozvalinám palácu čili villy Catullovy, ana na samém krajišti ostrovu nad jezerem stojí, zdi a rumy mechem a trávou obrostlé majíc. Jakýsi tajný ouzas mne líbě protřásal při té myšlence, že zde Catull bydlel, chodil, básnil; že se my v jeho zahradě procházíme, s jeho stromův a réví, byť i snad již v druhém neb třetím kolenu, ovoce jíme. Na tyto zdi my jsme se posadili a tu vykvětla sama sebou z těchto

Digitized by Google

zbořenin neočekávaná Slavnost Slávy, jak jsme ji potom pokřestili a kterého jména dobrým právem zaslouží. Zpíváno zde zpěvanky téměř všech kmenův a nářečí slavjanských, nejprvé česká: »Sil jsem proso na souvrati«, kterou p. Doležálek výborně i zpívati i kytarou sprovázeti uměl; za tím následovala slovenská: »Nitra milá, Nitra, ty vysoká Nitra«, potom: »Čjéže je to jarnjé žítko pod horami.« Na to polská: »Ješče Polska nezginęla« a několik Krakovjakův nám známých; pak ruská, z Dobrov. Slovanky známá: »Mně chižinka uboha S toboju budet chram.« Konečně illyrská: »Tko je rodjen Slavjan, rodjen junak« atd., ze které poslední písně několik výtiskův naši slavoillyrští přátelé nám na cestu dali. Naši plavci a vodiči, dle postavy a tvářnosti prapotomci Venetův zde bydlících, stáli mezitím co u vyjevení vůkol nás, neslyšavše snad jak živi slavjanských zpěvův a zvukův; že však se jim líbily, patrno bylo z jejich pozornosti a účastnosti, která tak veliká byla, že se při následujícím zpěvu sami dobrovolně ke kůru připojovali a za předzpěvcem sloky lámavě opětovali tak silným hlasem, že se Baldo a všecky tyrolské hory ozývaly. Jeden z nás totiž, ačkoli od několika let sotvy okusil vína, nyní vzav pohár čili koflík oním, již starými klassiky (Plin. Hist. 14. 6. Virg. Georg. 2.

Digitized by Google

Cassiod. 12. 4. tomuto sluje vinum Acinaticum) slaveným a posavad ještě zde rostoucím, libochutným Svatovínem Vino Santo naplněný a zde natrhaným jasmínem, olivovím, vavřínem a jiným kvítím věncovaný, začal takovéto Slavokolo, jehož poslední dva verše kůr pokaždé opětoval:

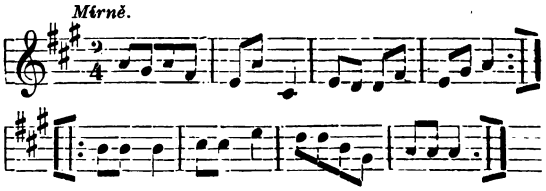

Tento pohár pěňavý
Vinu Santu na zdraví:
Sláva mu, sláva mu,
Tomu vínu Svatému.
Kůr: Sláva mu, sláva mu,
Tomu vínu Svatému.

Tento pohár pěňavý
Catullovi na zdraví:
Sláva mu, sláva mu,
Catullovi římskému.
Kůr: Sláva mu atd.

Tento pohár pěňavý
Výspě této na zdraví:
Sláva mu, sláva mu,
Tomu Sremu vlašskému.
Kůr: Sláva mu atd.

Digitized by Google

Tento pohár pěňavý
Pěnákovi na zdraví:
Sláva mu, sláva mu
Plesu tomu Gardskému.
Kůr: Sláva mu atd.

Tento pohár pěňavý
Vendům vlašským na zdraví:
Sláva jim, sláva jim
Venetům zde bývalým,
Kůr: Sláva jim atd.

Tento pohár pěňavý
Slávě matce na zdraví:
Sláva jí, sláva jí
Naší matce Slávii.
Kůr: Sláva jí atd.

Tento pohár pěňavý
Slávy synům na zdraví:
Sláva jim, sláva jim
Slávy synům horlivým.
Kůr: Sláva jim atd.

Tento pohár pěňavý
Dobrovskému na zdraví.
Sláva mu, sláva mu
Patriarchu našemu.
Kůr: Sláva mu atd.

Tento pohár pěňavý
Mladonovi na zdraví:
Ať žije, ať žije
Mladon drahý, ať žlje!
Kůr: Ať žije atd.

Digitized by Google

Tento pohár pěňavý
Mickieviči na zdraví:
Ať žije, ať žije
Mickievič náš, ať žije!
Kůr: Ať žije atd.

Tento pohár pěňavý
Pogodinu na zdraví:
Ať žije, ať žije
Pogodin náš, ať žije!
Kůr: Ať žije atd.

Tento pohár pěňavý
Ljudevitu na zdraví:
Ať žije, ať žije
Gaj náš milý, ať žije!
Kůr: Ať žije atd.

Tímto způsobem šla píseň ještě i dále jmenovitě na zdraví mecenatův slavjanských: (Kolovrata, Raczyńskiego, Draškoviće, Tökö-liho, Thuna), na zdraví obrancův Slovákův (Hoič, Chalupka, Čaplovič, Jozefi, Tomášek, Ondřislav) a mnohých jiných. Potom, vzavše na památku po kaménku z tohoto palácu a ratolístky olivové, břečtanové a jiné, které šťastně až domův jsme donesli, brali jsme se odsud, avšak tak, že zpíváno a kytarováno u průvodu svíc a pochodní nejen ku břehu, kde jsme se s těmito dobrými ostrovany obdarovavše je rozloučili, nýbrž ještě i na samé hladině jezera až k hostinci, kam jsme se teprv pozdě v noci navrátili. Obyvatelé tohoto Sremu, větším dílem rybáři, tak se spolu ra-

Digitized by Google

dovali s námi, jakoby byli cítili, že i v jejich žilách ještě starovenetská krev teče a že tedy naši bratři jsou; proto při odchodu div že za námi neletěli, osvědčujíce nám s břehu člunkování naše, pokud jsme jim a oni nám s očí nezmizeli. To byl nejblaženější večer našeho putování: nebylo dne, ba téměř hodiny, kdebysme se naň nebyli s radostí rozpomínali. Tato slavoslavnost nám byla tím milší, že byla, ať tak dím, naivná a samorostlá, mimo naše nadání a chtění sama sebou zniklá, beze schválného předsevzetí a předběžné přípravy jen extemporizovaná, tak že my sami ní jako plodem okamžení překvapeni jsme byli. Náš třetí spolucestovník, maje německé jméno a maďarské vychování, podstoupil zde ouplné proměnění a znovuzrození a zamiloval se cele do zpěvu a tím i do světa a života slavjanského. Ostatně vy aristarchové a kritikastrové nezapomeňte při tomto výjevu na to, že jsme my nyní byli nejen vůbec synové Italie, stojící na vlašské zemi a pod vlašským nebem, otočení se všech stran mořem tělesných i duchovních, přírodných a krásoumných úživův a slastí: ale že jsme i obzvláště byli dnes hosté římského Anakreona-Catulla. Ráno zbudilo nás ze sna ječení a pěnění jezera Penáka, proměnou počasí mezitím způsobené: vlnobití tak silné bylo, že prouhové vody a chomáče pěn až na naše okna stříkali.

Digitized by Google

Hlava II.

Brescia; Caravaggio; Casano; Adda čili Adva řeka.

Do Brescie (lat. Brixia, sr. Břeh Břežie) dojeli jsme právě o poledni, když na věži 6, t. j. našich 12 hodin bilo, ať zde hodiny po starosvětsku jdou jako všudy ve východních krajinách, začínajíce s ránem a ousvitem hodiny od 1—24 počítati. Neměvše oumyslu dlouho se zde zdržovati, nevzali jsme ani zvláštních pokojův v hostinci, ale toliko v obědnici složili jsme se. Zde jsme našli již dva Angličany, ani rozvalení co medvědové na kanapěji a na stolicech mappy a knihy v rukách měli. I zde ta samá vzdělaná surovost a sobecká pýcha nás zarazila, kterou jsme již často na cestujících Angličanech zpozorovali. Nejen že se nepohli s míst svých a všecky stolice zaujali pro sebe a své věci, tak že my kde sednouti jsme neměli: ale dovolili sobě i hnusot, které i jen zpomenouti zdvořilost brání. K tomuto hrubianství a osobování přišli tito zerzavovlasí ostrované nepochybně tím, že jim co Angličanům posavad celý svět pochleboval a že u knížecích dvorův každý tulák a ledakdo, jak mile se za Angličana vydával, hned utočiště, ano i poctu a poklonu nacházel. Odtud

Digitized by Google

tato John-Bullská nadutost. Při všem pospíchání vymohl jsem přece to na mých spolupocestných, abysme i toto pro mne netoliko jako Slavjana, ale i jako protestanta velice pamatné město jak náleží přehledli. To se i stalo tak, že denní čas k tomuto vynaložený nočním cestováním sobě vynahradili jsme. Aniž jsme věru litovali času zde ztráveného, nebo našli jsme krásy a poklady pamatné nade všecko očekávání.

První náš výběh byl na onen b ř e h čili b ř e ž i š t ě, pod nímž B r e s c i a právě tak leží, jako ve Štyrsku město B r e ž c i e a v Horvatsku Z a g r e b. Anobrž celé toto okolí jest břehovité a pahorkovité. S tohoto břehu, na němž hrad Mirabella, vidno věže města Cremony, které r. 603 králi Longobardskému Agilulfovi Slavjané dobývati pomáhali. Dva potoky G a r z a (sr. Gorica) a M e l a (sr. měla, měl, mělká voda) svlažují město Brescii. Za to mám, že se sídla Slavo-Venetův od Jaderského moře po celé horní Italii až hluboko do Holevatův (čili Helvetův), kde ještě posavad jejich rumy živoří, rozprostírala. Divocí cisalpenští Gallové čili Vlachové k nim se vřítivší, nalezli již rozvinutý život, rolnictví, kupectví, plavbu, města, hrady, jejichž jména usty gallskými jen maličko změněná posavad ještě zde pozůstávají.

Zde na této utěšené vyšině stojícím tak se nám zdálo, jakoby toto bylo ono veselé místo,

Digitized by Google

na němž r. 1158 Cechové s králem svým Vladislavem pod císařem Bedřichem Rudobradým proti Milánu čili Medulanu táhnouce a od Verony ku Brescii přitrhše, město toto oblehli rozhostíce se zde mezi překrásným olivovím a fíkovím, tak že se jim dle slov letopisův vidělo, jako by v ráji byli. Čtrnácte dní tu ležavše, obyvatele ve zdech města skryté k bitvě pobízeli, když ale tito polem potkati se obávali, Čechové celý kraj poplenili. Mezitím dostavše zprávu Bresciané, že se i císař s vojskem blíží, poslali posly do táboru českého, kteří biskupa Daniele prosili, aby krále Vladislava k tomu naklonil, aby jim tento milost u císaře vyjednal, začež Vladislavovi veliké dary přinesli. Vladislav to i učinil nebo skrze jeho přímluvu byla městu tomuto milost dána. Zde spojivše se všecka vojska, táhli přes řeku Adva k Medulanu.

V galerii hraběte Tosi pozdravil jsem opět s nevýslovnou radostí naše rodáky Schiavony; od Natale jest zde: Madonna s dítětem, od Felice: Rafael s milenkou svou Fornerinou. Tento poslední obraz vyhlásil bych já za mistrovské dílo našeho Felice. Vlašského Rafaele nikdo krásněji malovati nemohl jako slavjanský Rafael: takoví umělci mohou sobě vzájemně ruce podávati, byť je i dva světy, časnost a věčnost, dělily. Němec Dürrer vypodobnil Rafaele se vší svědomitou německou pilností

Digitized by Google

a drobností tak, že se i ti vláskové a potní dírky na jeho kůži počítati dají; Pavel Veronský dal jeho charakteru upýpavost a nádheru pyšného umělce; jiní malíři zbožnili, jiní jinak zpotvořili tohoto tvorčího ducha: ale znovu stvořiti uměl ho jen Felix Schiavoni. Obraz tento Rafaele milenku svou malujícího představující, jest nejvěrnější studnice pro jeho životopis a spolu i škola pro všecky malíře. Ó by — tato žádost znikla zde v srdci mém — ó by tento a všickni od Schiavonův malovaní obrazové se sjednotiti a do národní slavjanské obrazárny složiti mohli, aby mladým našim malířům všech kmenův za vzory sloužili! V tétéž obrazárně jest i od Rafaele obraz Vzkříšeného Krista se známkami ran představující. Příklad, jako se i strašné a bolestné věci barvami jenialného malíře příjemnými pro oči i srdce učiniti mohou. Ostatně ze všech obrazův Titianových a Rafaelových, které jsem posavad viděl, nazval bych onoho protestantickým, tohoto katolickým malířem křesťanstva. V obrazech onoho všudy jest život, síla, činnost, děj a hýbání se, tak že i jeho stromové žijí a listí na nich se třese a mluví; v obrazech tohoto více panuje trpnost, mlčelivost, stání a velebnost. Proto i Titian dle své povahy maloval Krista téměř všudy v činné postavě a době co učícího, uzdravujícího, hodujícího, kupce z chrámu vyhánějícího, soudícího, cestujícího, divy

Digitized by Google

tvořícího; Rafael naproti tomu více trpícího, svázaného, raněného, ukřižovaného, zemřelého, na nebe vstupujícího a oslaveného: tak že tito dva jeden druhého jako by doplňují a teprv oba jeden křesťanskomalířský celek způsobují. — V katedrálním chrámě spatřuje se blankytný kříž (Croce d'orofiama), který prej ten jest, jenž se císaři Constantinovi v povětří byl zjevil; pak malby od Moretta. Ve chrámě S. Afra Žena cizoložná před Kristem od Titiana a Proměnění Krista P. od Tintoretta. I zde nás opět tito dva nevyrovnaní Benátčané cele ve své moci mají, hrajíce se srdcem divačův co s míčem a porážejíce k zemi pouhou svou přítomností všecko vůkol sebe, co se před nimi nekoří. Nic nás nezbaví tohoto osudu, jediné láska k nim. Jaký to život a přece jaková prostota a skrovnost naproti tulipánovitým figurám Pavla Veronského! Jako Benátky panství měly nade všemi hornovlašskými městy, tak Titian a Tintoretto panují nade všemi jejich malíři. Před těmito titany mlčí nejen všickni brescianští malíři: Bonvicino, Ferramola, Foppa, Gambara, Moretto, Muziano, Romanino, Rosa, Sabatti, ale i jiní, kterých jsme na posavadní naší cestě v Padově, Vicenci, Veroně poznali: samému toliko Rafaelovi, kde se ukáže, odevzdávají berlu.

Nejpamatnější předměty v Brescii jsou r. 1820 uprostřed města vykopané starožitnosti, na nichž jako v Pompeji a v Herku-

Digitized by Google

laně od mnoha století jiné domy stály. Jest to totiž celý, dobře zachovaný, veliký a nádherný chrám Herkula, vystaven prej od císaře Vespasiana, plný soch, řezbin, obrazův a jiných, obzvláště na římské náboženství se vztahujících svátostí a nádob. Zde máme ztělesněnou mythologii římskou. Jakový to rozdíl mezi pouhým opsáním, třebas i klassickým, a mezi skutečným zočením staropohanských chrámův, bohův, knězův a jiných svátostí a obyčejův! Více nás toto k onoho, nežli ono tam k tohoto vysvětlení vede. Přece jsme se zde nemohli zdržeti od projevení té žádosti a rady, že by lépe bylo, kdyby se tyto zde vykopané sochy, oltáře, nádoby, nápisy a jiné starožitnosti s místa, kde nalezeny jsou, nehýbaly, do nového museum nepřenášely, aniž podle umělecké soustavy do jiného pořádku se kládly, ale každá aby se jen na tom místě nechala, kde stála: toby nám nejen o vniterném uspořádání starořímských chrámův jasné představy poskytlo, nýbrž i každého sem přišlého divače musel by nepojmenovatelný cit proniknouti, an by se rozplynut v oužasy minulosti procházel v tomto spodním světě. Sama budova chrámu, 200' zšíři, zadivuje oko s jejími ohromnými r y h o v a n ý m i sloupy z bílého mramoru, korinthického slohu; vedou do ní schody vysoko asi 60 stupňův. Vnitřek má tři síně a tři oltáře. Chrám tento slouží prozatím i za museum, v němž se nejen všechny

Digitized by Google

zde nalezené, ale i jiné od Brescianův darované vzácnosti a starotiny schovávají. Dlouho jsem hodokvasil v těchto skvostných radostech uměleckých výtvorův. Ve středku stojí Victoria alata se stříbrovavřínovým věncem, nejvýbornější dílo řecké krásoumy a největší z posud známých starožitných litin; potom Juno, Volcanus, Volcanus Augustus, Volcanus Mitis; Mulciber; Dii Manes; Divus Trajanus, Fata Augusta, Fata Divina, F. Fatalia, Hercules, Sarcophag; množství všelikých votivných tabulek, jako i dlouhé pořadí byst čili podobizen římských císařův a císařoven atd. Zde v této směsici starého i nového světa v tak ouzkém prostranství, cítil jsem nejživěji rozdíl mezi pohanskou a křesťanskou krásoumou. Onano jeví všudy, nejen u Řekův a Římanův, ale i u Indův, Staroslavův a Egyptčanův, snažnost to, co duchovního a nevidomého jest, skrze chrámy, sochy, obřady a výtvory ztělesniti a tím sobě nedostatek náboženských pravd a myšlenek vynahraditi: tato naopak hledí tělesnost zduchovniti, zbožniti, idealizovati. Onano táhne bohy k lidem s nebe na zem: tato lidi k Bohu od země k nebi. Pohanstvo a celý starý svět až ku Kristu obsahoval a vzdělával jen smysly: křesťanství objevilo a osvítilo v duchu nové, krásné, předtím neznané krajiny, mysl a srdce. Pohanská krásouma budí v jejích nesmrtelných, k zemi upevněných památkách podiv a oužas, ale srdce nechává studeným: křesťanská krá-

Digitized by Google

souma naproti tomu s jejími k nebi se pnoucími představami, obzvláště v malířství a stavitelství, budí lásku, víru a naději, ona jest řeč hvězd, která mluví a plapolá do svatyně pobožné mysli nadpřirozené věci a nevystihlá tajemstva. — Ale kdo vysloví naši radost, když jsme zde i jednoho, a to velikého, z našich rodákův a synův Slávy spatřili? Dávnoť se již z podstavku svého usmíval na nás tento zákonodárce Evropy: pročež přistoupivše k němu vítali a pozdravovali jsme ho srdečně na tomto neočekávaném místě. Pod poprsím stkví se jeho vlastní, císařské, obsahotěžké, již na všeobecné přísloví přešlé heslo: »Summum jus summa injuria«, nímž mocnáře a vladáře silněji ohřímoval než děla a zbroje odbůjcův. Byl to Upravda, naroz. r. 483 v serbské Macedonii ve Vedřině; otec jeho slul Iztok (čili Výtok, t. j. Východ slunce), matka Biglenica čili Vilenica; Iztokovu sestru měl Želimír, král Dalmato-Horvatský, za manželku. Nemálo nás však zde znevrlila zpráva našeho čičerona, že právě tato busta ještě vlastnictvím tohoto museum není, ale jen antikvarské zboží sem s některými jinými na ukázku a ku prodaji poslané a že slabé síly mladého tohoto ústavu sotvy dopustí žádanou vysokou cenu složiti. Jest-li kdy, nyní jsem sobě žádal bohatým býti, abych poklad tento odkoupiti a do některého slavjanského museum v Praze aneb v Petrohradě darem zaslati mohl. Nebo

Digitized by Google

jen tam by mezi svojimi stál a nebyl cizincem. Na římské císařství povýšen byl r. 527 a tu slavjanské jméno Upravda zlatiněno v Justinianus. Srov. o něm Výklad ku Slávy Dceře str. 313. Na témž místě svého narození dal stavěti město Justiniana Prima, od Turkův nyní Giustandil v Bulharsku zvané, asi 8000 obyvatelův mající. I jeho dvořané Belizar, Chilvut, German (Čerman, snad Červen?) Slavjané byli. On vystavil i slavný chrám S. Žofie v Carihradě. Sigonius Lib. 19. p. 422. takto o něm píše: Hic est magnus ille Justinianus, quem merito posteri juris conditorem, libertatis constitutorem, barbarorumque profligatorem linguis scriptisque consentientibus celebrarunt." — Nevděčný světe, myslel jsem sám v sobě, — obzvláště ty nevděčná Evropo! Slávia ti dala tři nejznamenitější zákonodárce, nimiž se všeckni vzdělaní národové spravují, které učení vykládají a obdivují: a ty to neuznáváš! našemu národu zásluhy o člověčenstvo odpíráš! Nebo jako Upravda původcem byl římského, tak Basil Macedonský, císař Carihradský, byl původcem východního čili řeckého práva, v knize od něho Basilikon zvané; tak Repkov, slavosorbský šlechtic, byl původcem německého práva v knize Saské Zrcadlo (Sachsen Spiegel). Otec císaře Basilia slul Bekla: v zápasích užíval podřezávání čili podtínání noh nohou (κατα πόδας ἐζαν); dějepisec arabský Hamza

Digitized by Google

výslovně jej Slavjanem býti praví; on povýšen byl na císařství r. 867. — Repkov, něm. Repkau, starosorbská šlechtická rodina, která ještě v 17. století v Sasích, v osadě Jesenici přebývala. Ebko čili Ekart Repkov shotovil mezi r. 1215—1235 spis: Saské Zrcadlo, záležející ze třech knih a mnohých článkův o právích městských, trestních, lenních atd. Obsahuje ono i některá staroslavská práva a obyčeje. Sám spisovatel praví v předmluvě: „Tato práva ze starých časův naši předkové sem donesli." Ačkoli tato sbírka práv a soudův jen osobní a soukromná byla, přece ve krátké době rozšířila se nejen po všech německých, ale i slavjanských krajinách, ať mnohé sady i z římského Upravdovského i z řeckého Basilovského práva přijala. Slovutný Menkenius III. v Předmluvě, XVI. takto soudí o tomto muži: „Nobilissimum inter veteres Germaniae, praesertim Sax. Jurisconsultos, nomen est viri generis splendore et juris scientia clarissimi Epkonis de Repkau Speculum Saxonicum, quod Latino primum idiomate componere tentaverat, germanico enarravit. Idem Chronic. Magdeb. latine conscripsit." Se jménem Repkov srov. Repicha (matka polských knížat), Repický, a místa Repice, Řepany, Řepory je atd. Samo Epko ještě slavjanskou koncovku má, jako Fricko, Janko atd.

I v Anglii jsou hlavní práva a soudy, jme-

Digitized by Google

novitě porota (ang. Jury, něm. Geschwornengericht) a společné ručení (universal. fidejussio, Gesamtbürgschaft) slavjanského původu a přešly tam buď bezprostředně skrze Velety, Vilty tam osadlé, buď prostředně skrze Sasy, jenž někdy se Slavjany sousedili. Srov. Palackého Gesch. Böhm. II, p. 39 a Časop. Mus. 1837, 1, str. 76. — Tak hle nejen v kupectví, nýbrž i v právnictví:

»My drželi rožeň, cizí snědli pečenku.«

Když jsme při těchto myšlenkách a rozmluvách ven ze svatyně této vyšli: já ještě jednou postavil jsem se před průčelí jeho. Silně tepalo srdce mé hrůzou, bolestí i hněvem nad oněmi divokými světohromci a barbary, jenž toto zařícení způsobili; oni se mi zde před očima jako krvaví stínové kmitali. Nebo jak museli tu šeredný Atila a Hunové, jak ukrutní Allemanni, Gothové, Vandalové, Herulové, Longobardové hospodářiti! Kolik bojův a porážek, kolik pálení, boření, pustošení, se zemí srovnání zde předejíti muselo, pokud tak veliký chrám zarumován byl, byť by se i to přivzalo, že chrám tento původně ne na rovině, ale pod břehem aneb v dolině později zasypané stál. — Požehnání a sláva všem pokoje milovným národům: kletba a potupa všem krveprolévačům, měst troskotatelům a cizozemcův podmanitelům. —

Digitized by Google

Avšak nejen z uměleckého, nýbrž i z náboženského ohledu Brescia mne zanímala: zde totiž bydlel Arnold a Arnoldisté. Celá horní Italie může se považovati co most reformacie, která u jižných Slavjanův, nejsilněji v Bulharsku skrze Bogomily znikši, vždy dále a dále k severu se přestěhovala do Benátek, (kde ustavičné hádky s papežem; interdikt a kletba; oratorium); do Padovy, (kde 1305 Petr Aponus od věrosoudu čili inquisitie co kacíř v obrazu spálen); do Ferary a Florencie, (kde Savanarola 1452—1498 co kacíř spálen); do Lukky, (kde Petr Bruys, Brusiani, 1147 spálen co kacíř); do Brescie, (kde Arnold a Arnoldisté); do Piemontu a Savoye, (kde Vallenses, že se v oudolích skrývali); do Francouzska, Provence, Languedoku, (kde Albigenští, Valdenští, Pikardští); do Anglicka, (kde Lollardští, Viklefští), do Čech, (kde Hus, Hieronym), do Helvetie, (kde Zvingli), do Němec, (kde Luther). V Rusku se Bogomilstvo zjevilo pod názvem razkolníkův a duchoborcův. Všickni tito od Bogomilův slavobulharských povstali, všickni se v podstatných věcech srovnávali jen s malými proměnami v učení, dostavše jména hned od míst, hned od znamenitých učitelův svých, jako k. p. Katareni (od města dalmatského, latinsky Cataro, slavjansky Kotar), Paulitiani (od učitele Petra Pavliče), Fratricelli sr.

Digitized by Google

bratři atd. Obsah jejich učení byl: Trojici zapírali; obrazy, kříže, mše, mnišství opovrhovali; Panně Marii nábožnou čest neprokazovali; křestu bez předběžného poučení žádnou moc nepřivlastňovali; evangelium v takové vážnosti měli, že je objímali a líbali; v náboženství materské řeči užívali; vzkříšení jen v duchovním a ve mravném smyslu brali za povstání z tělesnosti a hříchu k pokání a ku křesťanskému životu, nesmrtelnost duše však věřili atd. Již r. 680 žaluje sněm Carihradský ve čtvrtém sezení proti Slávům, že se obrazův v náboženství štítí a že na tento sněm, jenž obzvláště na uvedení a ctění obrazův pracoval, ani přijíti nechtěli, aby ku podpisům nebyli nuceni. Srov. Concil. Tom. II, 18. V 11. a 12. století (1060—1110) povstali v Bulharsku Bogomili, jejichž náčelníkem byl Basilius, nejprve lékař, potom mnich, jenž asi 52 let ve mnišském oděvu po světě chodiv a učení toto rozšiřovav, r. 1110 pod císařem Alešem Comnenem v Carihradě upálen byl. On měl 12 apoštolův čili pomocníkův, mezi nimiž Anna Comnena jednoho Diblatius (srov. jihosl. dibla-píšťala, dudy, diblač pištěc, hudebník) jmenuje, a převeliké množství přívržencův. Jméno Bogomilův odvozují někteří od „Bog miluj nás“, které prej často opětovali: naším zdáním mohli býti Bogomil a Basil vlastní jména jedné a téže osoby a sice

Digitized by Google

tak, že jedno bylo jméno světské, druhé klášterní, čemuž nasvědčuje i totožnost počátečních liter v obou jménech B, která při podobné změně od mnichův obyčejně zachována byla, jako Simeon a Sabba, Constantin a Cyrill atd. Bulhaři byli ku křesťanství skrze slavjanské apoštoly, Cyrilla a Methoda, přivedeni r. 843; Simeon, jejich panovník, přestoupil r. 912 k římské církvi; potomci chvěli se hned mezi východní, hned mezi západní církví a z tohoto chvění a tření ocele a křemene vyskočila jiskra Bogomilův. Zonaras píše již o Basilovi: „totum fere orbem sua peste implevit.“ Celá osada Bogomilův usídlila se v Thracii v městě Philippopolis. V Bosně, kde Bogomili Patareni (od dalm. města Patara) sluli, tak se tato sekta rozmohla, že i knížata k ní se přiznávali, jako k. p. ban Kulin (1171), ban Ninoslav (1281) a jiní. Zde měli i vlastního biskupa Daniele r. 1180. V Dalmacii tak se r. 1204 Bogomilstvo rozšířilo, že odtud veliké veřejné spory povstaly mezi latiníky a nimi. Arnold z Brescie byl žákem pověstného Abelarda, milence Heloisina, jenž sám r. 1122 na církevním sněmu v Soissoně za kacíře vyhlášen a ku spálení svého spisu o Trojici odsouzen byl. Roku 1136 navrátiv se do své vlasti, kázáním proti hierarchii a jiným zlozvykům všeobecnou pozornost vzbudil. Papež Innocenc II. kletbu na něho i Arnoldisty mrštil: proto odebral se Arnold

Digitized by Google

do Švejcar, kde v Curichu (vlasti Zwingliho) 1144 směle kázal. Po rozličných osudech posléze v Campanii jat, co kacíř a buřič do Říma veden, zde spálen a popel jeho do Tibru vržen byl. Hlavní chrámové Bogomilův čili Katarenův v Italii byli: ve Veroně, Vicenci, Brescii, Milaně, ve Spoletě, Florencii, Sensaně a jinde. Všickni svůj původ výslovně z Bulharska odvozují. Památka jejich udržela se posavad v řeči vlašské a francouzské ve slově čili přezdívce Bugerone, franc. Bougre t. j. Bulgar, Bugar, jenž značí původně kacíře, pak i nešlechetníka, neznaboha, ano i smilníka a zločince, od hříchův těmto lidem, ač falešně a jen z nenávisti, připisovaných. Poněvadž němečtí dějepiscové zde spolehliví nejsou, ať rádi všecko jen sobě a svému národu připisují (jako k. p. samého Valda, kterýž by se přirozeněji dal od slavobulharského Vlad odvoditi): proto odvoláváme se zde na svědectví francouzských hodnověrných spisovatelův, jmenovitě očitého svědka, dominikánského mnicha Jeana Benoita, a onu společnost, jenž vydala knihu: Abrégé de l'histoire des Eglises Esclavonnes et Vaudoises à Basel 1787.*) Možno, že sám 52 roky po světě pu-

*) Jean Benoit, Histoire des Albigeois et de Vaudois, Paris 1691, takto píše: »En 1176 les Albigeois furent ainsi nommés parce qu'ils habitoient dans les environs d'Albi, ville du Lan-

Digitized by Google

tující Basil Bogomilův původce ve Francouzsku byl a sbor Valdenský založil. Dotčený mnich, Jean Benoit, potvrzuje, že vyznavači této sekty již dávno před Valdem v dolinách vlašsko-francouzských byli, kde se před pronásledováním ukrývali, pročež nazývá je pank-

---

guedoc. On les appeloit aussi Manichéens, Gazari et Bulgares. Ils s'y etoient même acquis une si bonne reputation, que les habitans les appeloient Bogomili, s' est à dire les Bien-aimés de Dieu. A l' occasion de guerres saintes qui se faisoient en orient, ils sortirent de la Bulgarie pour venir s' établir en France.« — Sr. Abrégé de l'histoire des Eglises Esclavonnes et Vaudoises, str. VI. Předm. »Les Eglises Esclavonnes et les Eglises Vaudoises sont deux branches de l' Eglise universelle, qui ont le mieux conservé la nature de la mère-racine, qui ont toujours été vivaces et toujours fertilisées par les bénignes influences que leur divin cultivateur y a versées. En effet, sorties les unes et les autres de l' ancienne Eglise d' Orient, comme de leur souche commune, elles ont constamment retenu la saine Doctrine de l' Evangile, et elles ont subsisté, quoique sous différens noms, jousqu' à l' epoque de la grande Reformation, et même jusqu' à ce jour. Str. X. L'eglise evangelique et non Romaine a toujours existé: dans la partie orientale de l' Europe chez les Slaves, les Bulgares, les Moraviens et les Bohemiens; dans la partie occidentale, chez ceux qu'on appeloit Albigeois, Vaudois, Picards etc. C'étoient des grandes rivières, toujours nourries par les eaux salutaires, découlantes de l' unique source de vérité éternelle, c'est a dire, de la Parole de Dieu; c'etoient de branches fertiles, qui ont rendus plus ou moins de fruit, dans leurs

Digitized by Google

hartem otce svého neznajícím. Tak i sv. Bernard, opat Clarevallenský ve 12. století, píše: „Každé kacírství má svého původce: Nestoriani mají za otce Nestora, Arriani Arria, Manicheové Mana: ale sekta Vallenských čili Valdenských původce svého jmenovati ne-

différentes saisons. Str. 55. Nous ne dirons rien ici touchant les imputations d' Arrianisme et de Manichéisme, dont on les chargeoit. Il suffit d' observer qu'il est assez constaté, que ceux qui dans le XII siècle furent appellés Vaudois en France, étoient des descendans de Chretiens de Bulgarie; par conséquent, que les Vaudois, ausi bien que les Frères de Bohème et de Moravie, étoient issus d'une même souche, savoir de l' Eglise Apostolique grecque. Aprés cela, on ne doit plus être étonné, que les Vaudois, d'un côté, et de l'autre les Bohemiens et les Moraviens, se soient regardés de tout temps Frères, comme professant une même Religion et ne formant qu' une même Eglise. L' accusation de Manichéisme n' est pas mieux fondée que celle d' Arrianisme: c' étoit uniquement pour le rendre odieux à tout le monde et pour justifier les persécutions qu' on leur suscitoit. Str. 65. Leur occupation et leur nourriture journalière étoient la Parole de Dieu, la Prière et le chant de Cantique, même au milieux de leurs travaux tant de la campagne, que de la maison (kdo tu nepozná slavjanský charakter?) Str. 101. Les Vaudois se sont toujour nommés Frères (sr. Fratricelli v Italii, Bratří Čeští), tant dans leurs discours publics et particuliers, que dans leurs Ecrits. Il paroitra par cet exposé, que ces anciens Chrétiens évangeliques ont frayé le chemin, non seulement au Wiclefisme et au Hussitisme, mais encore à la grande Réformation, dont Luther et Calvin ont été les principaux organs.«

Digitized by Google

umí.“ Tento vzájemný svazek mezi Bulhary a Valdenskými ve Francouzsku trval ještě v 13. století, kde Valdenští svého kněze a jakoby biskupa Bartelemiho z města Carcassone poslali do Bulharska, Horvatska, Dalmatska a sousedních Uher k navštívení tamějších tajných Bogomilův a k utvrzení jich v evanjelickém učení. K Angličanům přišlo Bogomilství na třech cestách, předně již skrze Bulharského Basila aneb jeho apoštoly, ať již r. 1100 v rukopisech všeučiliště Cambridgeského kacíři Valleniští se vzpomínají a r. 1160 sněm Oxfordský žaluje na množení se kacířův a Valdenských a ustanovuje, aby bičováni a vyobcováni byli; potom zeměpisným sousedstvím, ať toho času od r. 1259 až do 1380 Angličané francouzské vojevodství Guienne, v sousedství Valdenských a Albigenských ležící, drželi; naposledy skrze slovutného Valdenského kazatele Lollarda r. 1320, jenž v Londýně kázal, od něhož zde Lollardisté sluli, kteří na Viklefovi nového pokračovatele našli. Slovem Bogomilové byli rodičové Patarenův v Bosně a v Serbsku, Katarenův, Fratricellův a Vallenských v horní Italii, Valdenských a Albigenských ve Francouzsku, Lollardistův a Viklefitův v Angličanech, Husitův v Čechách: a tím v nepřetrženém řetězu pradědové a původcové reformacie Lutherovy. Proto nezle píše Conrad Vimpina, jeden ze živých svědkův a největších

Digitized by Google

odpůrcův Lutherových, v pojednání o kacířství: „že Luther své učení půjčil od Husa a Viklefa a tito že je přijali od Valdenských. Luther nic nového nevynalezl; on jen ty bludy zveřejnil, kterých se dávno předtím přidrželi šismatičtí Řekové, Valdenští, Viklef, Hus a Táborité v Čechách." Sám Calvin to v latinském svém ve francouzské, od Olivetana přeložené biblii tištěném listě vyznává; že jeho předkové Valdenští byli a z Piemontu do Picardie přešli. I Čechové s Valdenskými Bogomily v tuhé a nepřetržené vzájemnosti byli. Již první dějepisec Čechův, Cosmas, zpomíná sektu tuto bulharskou, L. 1, str. 49, kde o založen. pražského biskupství a jednoho kláštera mluví, tato slova papeži Janovi XIII., vlastně však teprv Řehořovi VII. r. 1080 v ústa klade: „Verumtamen non secundum ritum aut sectam Bulgariae gentis (t. j. Bogomilův), vel Rusiae (t. j. Vladimíra nedávno křesťěného), aut Slavonicae linguae (t. j. Cyrilla a Methoda): sed magis sequens instituta et decreta apostolica". Sám Petr Valdo dle svědectví velikého Thuana, jeho krajana, a Hájka Českého, dlouho po slavjanských městech putoval a v Čechách i bydlel r. 1176. Srov. Thuanus, Hist. C. 6, p. 125. „Petrus Valdus locuples civis Lugdunensis anno circiter 1170 Valdensibus nomen dedit, is quaestoris munus exercuit, domo ac bonis relictis totum se Evangelicae professioni de-

Digitized by Google

voverat et prophetarum atque apostolorum scripta populari lingua vertenda curaverat. Patria relicta in Belgiam venit atque in Picardia multos sectatores nactus, cum inde in Germaniam transiisset per Vandalicas (t. j. slavjanské) civitates diu diversatus est ac postremo in Bohemia consedit, ubi etiam hodie ii, qui eam doctrinam amplectuntur, Picardi ea de causa appellantur." Učení Valdovo u Thuana poznamenané jest téměř doslovně to, které bylo Basilia Bogomila a Husitův. I Stránský (Resp. Boh. str. 271) píše, že 1176 někteří pobožní, z Francouzska a Německa vyhnaní mužové, učenníci Petra Valda, do Čech přišedše a v okolí měst Žatce a Loun se usadivše mnohých k řeckému obřadu se přiznávajících Čechův sobě získali a naklonili. I v pozdějších časích Aeneas Sylvius, Šlechta, Dubravius, Balbin a jiní příchod jejich do Čech často připomínají pod jménem Jamníkův, Adamitův, Pikardův atd., připisujíce jim z nenávisti všeliké bludy a hříchy, ačkoli toho zapírati nelze, že jako všudy tak i zde jednotliví lidé a odrodové i v této pobožné a pravěkřesťanské společnosti na scestnosti přijíti mohli. Jejich nejhlavnější kněží v Čechách byli dle Zach. Theobalda Martin Moravec a Jindřich Lubnaeus r. 1331., rození Čechové. Později se sice Táborité a Čeští Bratří těchto Valdenských Bogomilův jakoby odžehnávali, to však se dálo větším dílem

Digitized by Google

jen z bázně, aby jako tito pronásledováni nebyli. Rovným způsobem i Albigenští Bogomilové, potom jakž pod papežem Innocencem III. s počátku 13. století z města Alby a z Francouz vyhnáni byli, obrátili se k otcům svým Slavjanům, jmenovitě k Bulharům, Dalmatům a Horvatům, kde sobě i biskupa zvolili a proti papežencům zmužile se bránili, sr. Micraelii Hist. Eccl. L. 3, Č. 1, p. 230. Někteří jméno Bogomilův Katareni odvozují od řec. καθαροί, t. j. čistí, jenž odpovídá anglickému Puritani. — Ostatně o Basilovi a Bogomilech, o Arnoldovi a Arnoldistech, jako téměř i o všech tak řečených kacířech, nemusíme souditi podle toho, jako jejich souvěkovníci a zvláště odpůrcové o nich psali, jenž od mladosti v rozličných předsudkách vychováni a osobnými náruživostmi pojati byvše, tyto kacířované muže všudy i u potomkův v nenávist a v potupu přivésti se usilovali. Pravda jest větším dílem, co nestranný Arnold, Kirchen- und Ketzer-Hist. I, str. 392. a násl. píše: „Historie ukazuje, že ti mužové, jenž od tehdejšího pokaženého kněžstva za kacíře držáni jsou, nic jiného nebyli, než svědkové pravdy a světla. Pokrytci na východu (v řecké církvi) chtěli i v tom svou přepiatou horlivost ukázati, že z přátelův lékaře Basilia, jenž Bogomili sluli, novou sektu učiniti chtěli, samého dobrého Basilia r. 1110 živého

Digitized by Google

spálivše a ostatní co nejvztekleji pronásledovavše. Zlobivost tak zvaných orthodoxův tím se nejzřejměji sama vyzrazuje, že se v žalobách a svědectvích svých proti kacířům nesrovnávají, nestydíce se jim věci nikdy neslýchané přilepovati. Ale zde kněžstvo jediné o to pečovalo, aby jejich řemeslo netrpělo škody jako tam v Efesu Demetria zlatníka: nebo tito kacíři svědčili a učili proti pověře, falešné chrámovní službě a proti mrtvým skutkům nábožnosti. Proto byli onino jejich nepřátelé, říkajíce, že by B a s i l byl cele satanem posedlý, pročež na hranici s ním pospíchali. Tak i v západní římské církvi při Valdenských nemusíme se ptáti orthodoxův, co to za lidé byli. Neboť není toho rouhání, toho hříchu, té ohavnosti a nestydatosti, toho bludu a omylu, kterýž by papežští spisovatelé těmto lidem nepřivlastňovali a to sice s takovým bleskem pravdy, že bysme snadno oklamáni býti mohli, kdyby nás jiné jasné protidůvody nepřesvědčily. Srovnáváme-li však život, učení a skutky těch tak zvaných orthodoxův a pravověřících knězův s učením a obcováním těchto dobrých lidí, tu nám bělmo s očí spadne. Neboť sami kacířovatelé a inquisitoři to vyznávají: že to byli lidé pravověřící, pobožní, stateční a dobří, v řečech skromní, v oděvu nepyšní, v kupectví nemnoho se jednající, v pokrmu a nápoji mírní, leč, klam, křivopřísežnictví nenávidící, ve mravích čistí, jejich ženy

Digitized by Google

stydlivé, a všickni biblii čili písma svatá milující i znající. — Poněvadž se ale při tom i kněžské skouposti a lakomosti, ctižádosti a prostopášnosti dotýkali, proto z pomsty museli býti kacířováni, žalářováni, páleni, stínáni, věšeni, topeni, aby celé svaté kněžstvo ku zkáze nepřišlo." — Kdoby více o těchto Bogomilech čísti žádal, toho odsíláme ku následujícím studnicem: Anna Comnena de gestis Alexii Comn. L. 15. — Zonaras Tom. II, Euthymius Zigabenus Panopl. P. II., Const. Harmenopulus de Opin. Haeret., p. 109, Baronius Ann. 1118, a obzvláště Joh Chr. Wolf, Professor Vitteb. Historia Bogomilorum in 4. Ann. 1712.

Z tohoto všeho dá se již přirozeně vysvětliti onen úkaz, proč v horní Italii, jmenovitě v Brescii, reformacie Lutherova tak příznivý přízvuk a ohlas našla, že ledva tím největším namáháním potlačena býti mohla. (Srov. Thomas M' Crie History of the progress and suppression of the reformation in Italy, Edimburg and London. 1817). Z tohoto viděti ale i to, jak jednostranně a nespravedlivě ti dělají, kteří celou reformacii jen Lutherovi připisují a ji pouze co dílo německého národu považují. Zásluhy Slavjanův z tohoto ohledu jsou i starší i hojnější i dražší (Basil, Hus, Hieronym život za to složili) nežli Němcův; Slávové orali a rozsívali, Luther a Němci jen žali. —

Z Prescie do Medulánu jest asi 15 mil. Asi

Digitized by Google

v prostředku cesty leží městys Caravággio, vlast dvou malířův, Polydora Caldaryho r. 1495 a Michala Angela Amerighiho. Onen první byl zedníkem a nádenníkem v Římě a při této příležitosti i učenníkem Rafaelovým; vznesl se na znamenitý stupeň dokonalosti, až r. 1543 na cestě do Římu od svého služebníka zavražděn byl. Druhý, jináče i Merigi da Caravaggio zvaný a od onoho římského Buonarottiho rozdílný, památný jest v historii vlašského malířství tím, že tak řečeným idealistům na odpor pracovav, více k nápodobení přírody vedl, ačkoli sám při tom nejednou k nízkostem zabloudil. Městečko Casano, asi 4 míle od Medulánu vzdálené, již silně upomíná na sousedstvo německé, obzvláště tyrolské, nebo zde poprvníkráte spatřili jsme lidi, zvláště ženy, volata čili hrvoly mající. Zde teče řeka Adda, která od Tyrolska, na chlumu Vormuském, blíže Bormia z doupěte přes skalostěnu 50 střev. se vyřinujíc, oudolím Veltlin až do Komo jezera prudce se valí, u města pak Lecco z něho zase vycházejíc u Rettico do Padu vpadá. My uzřevše ji spojeným hlasem zvolali jsme: Sláva Odolanu! sláva Bernardu! těm rytířům českým; nebo

»Ti jinochové jaří, ty vzory bohatýrů
S koněm jsou se vrhli do této řeky víru!«
(Vocel.)

Digitized by Google

Když zajisté r. 1158 německé a české to vojsko k Medulánu táhlo na této řece všecky mosty byly rozsekány; na druhém pak břehu Meduláncané na břehu stojíce do vojska stříleli. Pro hlubokost a prudkost vody nikdo nemohl přijíti k nepřátelům. Jednoho dne však Odolen čili Odolan, syn Střežkův, a Bernard, syn Soběslavův, pustivše se na koních do řeky, sem tam uprostřed řeky ve hlubinách jejich tápajíce, přece šťastně na druhý břeh se přeplavili.*) Král Vladislav dal se hned za nimi též i ostatní Čechové, tak že jich jen několik pro mdlobu koní utonulo. Čechové ihned dříví nasekavše most zde stavěli; celé noci i s králem Vladislavem pod širým nebem na holé zemi ležíce, ať se ustavičně proti Meduláncanům outok na ně činícím brániti museli. Tu Zvěst, purkrabě Mělnický, zabit a Diva rytíř smrtelně ve hlavu raněn: Čechové však zvítězili, kořisti nabrali a 70 znamenitějších zajatých před krále přivedli. Dne 24. července dohotovili most: ale že veliká tíseň byla, most se zlámal a mnoho lidí, nejvíce Uhrův, se utopilo. My ihned pospíchali jsme k samým břehům Addy. S jakým srdcem jsme my na břehu této řeky stáli při oněch historických rozpomínkách, které nám teprv nedávno pán Vocel básněmi svými tak živě

*) Vincent letopisec, očitý svědek, píše: »Quos mediis fluctibus sic rotari vidimus.«

Digitized by Google

v paměti obnovil a na ně pozornost naši předkem napnul, to sobě každý Slavočech snadno představiti může. Nejen že jsme, třebas i žížně nemajíce, z vody této pili, ale i kráčeli jsme vzhůru dolů onu mělčinu a brod hledajíce, kde se asi přechod ten státi mohl. Nebo ačkoli já s charakterem císaře Bedřicha Rudobradého nikdy jsem se smířiti nemohl, ačkoli jsem jeho nelidskou pomstu a ukrutnost naproti Meduláncanům vždycky zatracoval, ačkoli jsem se vždycky styděl za tu účastnost, kterou Čechové na této vojně brali: nic méně však osobné udatnosti jednotlivých hrdin i při této nespravedlivé vojně spravedlivost a uznalost odevzdati za slušné jsme drželi. — Více mne těšila zde u města Cassano r. 1799 dne 27. dubna získaná sláva slavoruského hrdiny Suvarova, jenž zde nad Moreauem zvítězil a Francouzům všecky města i pevnosti v horní Italii odebral, začež i titul knížete Italinského obdržel. Ostatně Adva řeka má velikou podobnost se slovenským Váhem.

Digitized by Google

Hlava III.

Medulán; Monza.

Okolí medulanské jest opět živější a krásnější: žlabové a vodovodové z Advy svlažují louky, což jim bujnou a šťávnatou zelenost propůjčuje. Samo město Mediolan, vlašsky Milano, prostírá se na rovině u řeky Olony, od níž nepochybně i jméno dostalo Medziolan, Medůuolan, sr. Mezibor, Meziříč, Mezilesí, Mezihrad atd. I řeka Olona, Olana, Oljana kořenem i formou slavjanská jest, srov. výše připomenuté jméno českého Odolana. Slavo-Venetové bydleli zde před Gally a Insubry, jenž se asi 590 před K. v tyto kraje uvázali. Dějepisové vypravují, že město toto asi 40kráte obleženo, asi 20kráte vybojováno a 4kráte téměř cele zbořeno bylo i jiné pohromy moru, ohně a zemětřesení snášeti musilo: avšak veždy se opět zotavilo. Římanům slulo za času Pompeja Roma secunda, později i Nové Atheny. Zde byl Virgil na učení, zde se narodil Valerius Maximus, Statius, Virg. Rufus a jiní klassikové. Zde stál slavný palác Trajanův v sousedství nynějšího chrámu S. Jiří, zde chrám Jupiterův na tom místě, kde nyní chrám S. Maurice. Císař Con-

Digitized by Google

stantin uvedl zde r. 313 křesťanské náboženství. Sv. Ambrož byl zde biskupem † 397. Jakové to památky! —

Za celé čtyry dny našeho pobytu v Meduláně téměř ustavičně československy jsme mluvili, nebo tolik krajanův, Slovákův a Čechův, nikde jsme nenašli jako zde. Již při prvním vyjití z hostince do města šli před námi vojáci, z turčanské stolice rodilí, zde veřejně slovensky mluvící a zpívající. Jakova radost je pronikla, když jsme se k nim též slovensky přimluvili. Leží jich zde celý pluk. O krátký čas potkali jsme zde i jiných známých a vlastencův, jenž nyní zde ouřad polních kněžův zastávají, jmenovitě dv. p. Flözera, Pešťana, katolického, pána Bukvu, evangelického, a p. Haršaniho, reformatského duchovníka. Tito opět přivedli k nám i jiné své kollegy, dv. p. Vojtěcha Branicha, rodilého z Lubětové, při Bakoniho pluku a dv. p. Bobrovského, rodilého z Oravy, jenž jest mezi nimi nejstarší a jakoby otec všech. Z Čechův pak nás zde pozdravili dv. p. Jan Kašpar ze Chrudimi, jenž Květy, Noviny drží, p. Víšek, p. Jan Pabst, p. Karel Roulík, učitel české řeči u Jeho cís. Výsosti arciknížete Rainera, jehož synové Leopold a Arnošt, česky se učí. Toto kolo přátelův nejen nám naše zdržování zde zpříjemnilo, ale i dvéře nám otevřelo ke všem, jináče v čas prázdnin téměř nepřístupným pokladům a hodnovidnostem:

Digitized by Google

ať se nám tito rodáci naši k těmto službám ochotně propůjčili.

Rozhlášený dóm Meduláns ký, který po chrámě S. Petra v Římě a S. Pavla v Londýně za největší v křesťanstvě se pokládá a od Meduláncanův za 8. div světa se drží — na mne učinil ten dojem, který jiní cestovatelé vypisují, anobrž již jeho holá přítomnost zde oko mé urazila a vidělo se mi, jako bych najednou byl vyobcován z Italie. Cože chce, řekl jsem, tato studená germanskoseverná doubrava a ledovna zde na jižné vlašské půdě a v teplém tomto podnebí? — V blízkosti zdá se toto býti ne chrám, nýbrž mramorová mohyla a hromada bez souměru a vkusu: z daleka naň hledě, řekneš, že to ohromný zde zkamenělý perskočínský slon, s vysokou věží na hřbetě, se sloupovitými nohami a s nesčíslnými titěrnými šperky a ozdobami. Jakový to rozdíl mezi chrámy benátskými a mezi touto gothickou zrutou! I gothické chrámy mají svou krásu a cenu, ale jediné na gothické půdě, v gothickém povětří, mezi gothickými horami a špičatými jedlemi, uprostřed gothického lidu, kde zrostly: v Italii jsou cizozemci, vyhnanci, pankharti, více lítost než libost vzbuzující. Jako turecké mešity uprostřed náboženství křesťanského, tak gothické chrámy uprostřed negothických národův nikdy jsem vystáti nemohl. — Čili snad jest tento gothický dóm satyrický pomník

Digitized by Google

gothické ukrutnosti, zde r. 539 pod gothickým králem Vitigem spáchané, kde od Gothův 300,000 Meduláncanův zamordováno; a opět r. 1162, kde od Bedřicha Rudobradého celé město (vyjma 3 chrámy) zbořeno, se zemí srovnáno, půda jeho, na níž stálo, zorána a na znamení věčité kletby solí poseta byla? — Na každý případ byla to nešťastná myšlenka, germánské surové živly do Italie přenášeti, a Michael Angelo, Palladio, Sansovino již proto nesmrtelné zásluhy sobě získali, že vedralému se gothicismu boj vyhlásivše, staré klassické řeckořímské formy křísiti a novým časům přiuzpůsobovati začali. Nepatří germanské dubisko do pomorančového a olivového háje italského, tak jako ani citronový aneb vavřínový stromek do sněhu a ledu půlnočního. Jako mezi přírodou a jejími plodinami obdoba a jistý zákon panuje: tak musí býti i mezi krásoumou a národmi, mají-li nám obě pravou rozkoš v duši působiti. Chrám tento ale není výraz národního ducha a citu, není domácí samorostlá květina, ale vnucená, cizopasná o jiné stromy se otáčející chrastina. Uvedení a rozšíření gothicko-longobardského stavitelství v Italii nebylo dobrovolné, ani od sousedův přátelským způsobem vypůjčené: ono upomíná na násilí a krveprolití, na podmanění a drancování lidstva, na zboření a v prach i v popel obrácení krásných antických řecko-římských budov, slovem

Digitized by Google

na Ermanariky, Vinithary, Alarichy, Alboiny, Odoakry a jiné národoborce a tím kalí čistý aesthetický cit a úživ. Proto jsem ani Benátkům jejich carihradské, ani Římu a Paříži jejich egyptské krádeže nikdy odpustiti nemohl. Pyramidy a obelisky jsou jen pro Egypt a východ. Proto se krádež jejich obyčejně i sama sebou tresce. Obelisk Luxorský, z Egypta do Paříže s nesmírnými prácemi a nákladky přenešený a v cizí půdě postavený, se nyní rozpukl a naklonil. Severní částí větrové a přívalové, déšť a sněh, rychlá změna zimy a tepla zmařili toto dílo, které doma ve vlasti své ještě na tisíce let trvati mohlo.

Tato nespokojenost duše ještě se zvětšila, když jsme vešli do vnitřeku této mramorové temnice, kde požadavkům krásovědy ještě méně zadost učiněno. O bíledni panuje zde tma a mrákota, kterou jen svíce na oltáři hořící probleskují. Příčina toho jsou ouzká okna s malovanými skly, skrze jejichž hmotné barvy světlo slunce jen sporo proniká. Kdo se kochá v surové ohromnosti, ve skvostné nádheře a v nákladné marnotratnosti: ten tu hojnou pastvu pro oči i srdce nalezne. Jest to stavení celistvé, z pouhého bílého mramoru, 454 střevíců dlouhé, 270 široké, jenž se roku 1386 skrze stavitele Jindřicha Gamodia čili Zamodia, rodilého ze Gmundu, stavěti počalo a staví se až po dnešní den. Sloh a duch každého téměř století vryt jest do této stra-

Digitized by Google

haté budovy. Věže jeho, r. 1772 od Fr. Croce zhotovená, jest tak vysoká, že nejen celé město a okolí medulánské, ale i sousedních krajin hory a města již holým bystrým okem spatřiti se mohou. V koutě chrámu sedí v chyšce výběrčí, jemuž se jistá taxa složiti musí, chce-li kdo na střechu a věži vstoupiti; tyto pak peníze obracejí se na stavení chrámu. Asi 200 stupňův vede na střechu, která též celá z velikých bělomramorových balvanův záleží, tak že dřeva nikde neviděti. Stojíme-li na střeše tohoto chrámu, uvidíme celý les věží, vížek, sloupův a soch vůkol sebe, tak že nelze nám bez vůdce vymotati se z tohoto labyrintu, nebo na 400 jehlancův čili pyramid strmí zde k nebi a výše 5 tisícův soch chrám tento počítá. My jsme a to dvakráte v rozličných dnech, vylezli až na nejvyšší pavlač věže, kde dalekohledy ku mříži připevněny jsou k libému do dalekosti patření. Drahný čas přeběhne, pokud oko k závratné této vysočině doufanlivosti a smělosti nabude, a zdálo se nám pokaždé, jako bysme na baloně v oblacích plávali. Tato nebeská vyhlídka smířila mne poněkud s touto bohopustou. Hledíš-li dolů na chrám, jest to strniště plné ostrých jehel a špic k nebi obrácených. Hledíš-li k levici, k západu, tu Alpy s Piemontskou a Savojskou krajinou; hledíš-li před sebe, tu valliský, uriský, grisenský kraj a celá Helvetie, dílem i Tyrolsko;

Digitized by Google

hledíš-li ku pravici, k východu, tu celá horní Italie před zrakem tvým se rozvinuje. Nejvyšší vrchy v Evropě uzříš zde na jedenkráte blízko před očima, totiž v Piemontsku a Savojsku: Montblank, Mont-Cenis, Monte Rosa; Bernardin a Sv. Bernhard; a v Helvetsku: Montemoro, Simplon, Gothardsberg, Panna (die Jungfrau), Viescherhorn, Pfingsttrauerhorn, Meng, Haiger atd. Nevěrutno, jak tato samovidnost starohistorické známosti oživuje. Přes Mont-Cenis táhl někdy Hannibal, ukazovav odtudto vojsku svému krásy Italie; i Pompejus, Pipin, Karel Veliký, Napoleon konali tuto krkolomnou cestu. Přes Bernardin 6988' zvýši klestil sobě Caesar cestu do Gallie. Vrch S. Bernhard (Mons Penninus) 10,327' zvýši má své jméno od S. Bernharda de Menthon, savojského šlechtice, jenž zde v 10. století hostinec vystavil, v němž posavad světští kněží bydlejí a pocestné přijímají, majíce zvláště k tomu vycvičených psův, kteří zmrzlých aneb zasněžených lidí hledají. Simplon nazývají klassici Scipionis Mons, nepochybně též na památku tohoto slavného Římana. Ouvaly a doliny těchto hornatin sloužily někdy Bohomilům z Bulharska vyhnaným a v Italii pronásledovaným za útočiště, od nichž oni jméno Vallenses t. j. ouvalníci, doliňané dostali a své učení odtudto i do Francouz a Švejcar rozšířili. Chlumové tito zdají

Digitized by Google

se s počátku jen oblakové býti ve vysoké obloze, a teprv když se oko rozhledí, rozeznává na nich jejich báně, rohy, sloupy, stěny, rokle a jiné částky. Bělost jejich sněhu tak se lesknе, že nelze dlouho na jeden punkt patřiti. Před obličejem těchto velikánův a v této věžné vysokosti člověk se tak velikým býti cítí. Ach, jak chatrná a maličká ukazovala se nám tu ta rozumem obdařená stvoeníčka, jimž lidé říkají, která se pod námi v ulicech mediolánských co mravenci hemžili, strkali a rvali! Mezi městy, jejichž jména a položení nám náš vůdce odtudto jmenoval a ukazoval, obzvláště dvě mou pozornost poutaly, tak že při nich déle než při jiných jsem se bavil. Jedno z nich jest Lodi, asi 2, druhé Pavia asi 3 míle od Mediolanu vzdáli. Proč pak kukáte tak dlouho na toto město? ptal se mne jeden z přístojících Čechův. Pane, odpovím, toto město Lodi (lat. Laus vel Laudes Pompeji) jest i pro mne i pro Vás rovně památné; pro mne co protestanta, pro Vás co Čecha: zde zajisté bydlel ten biskup Jakob, který Husovi, Vašemu krajanovi, jako by pohřební čili raději předpohřební řeč v kostele kostnickém držel, a sice z textu k Římanům 6. V. 6. „Vědouce, že starý člověk náš s ním spolu ukřižován jest, aby bylo umrtveno tělo hříchа.“ Tato bouřlivá, ztřeštěnosti a křivých výkladův Písma svatého plná kázeň nemálo ke konečnému odsouzení a spálení

Digitized by Google

Husovu přispěla, nebo ona císaře, posavad ještě vždycky se klátícího a váhajícího, cele zmámila a přemluvila. Tento Jakub, biskup Laudenský, byl totiž z řádu mnichův dominikánských, jim inquisitie do rukou dána byla. Tato řeč mně včera v Ambrosianské knihovně náhodou do rukou a očí přišla, když jsem běžně přehlídal Acta Concilii Constantiensis, vydaná od L'Abé. Chcete-li ji čísti, najdete ji tam v Tomě XIV. na str. 1323 pod nápisem: „Jacobi Episcopi Laudensis oratio in supplicium Hussi habita." — Na Paviu (lat. Ticinum, Papia) proto tak lítostivě hledím, že zde v žaláři lkal, psal a krvácel jeden z nejctihodnějších mužův, totiž B o ë t h i u s (Ancius Manlius), rádce gothského krále Theodoricha, jejž tento podezřivý a vzteklivý starec r. 524 zde ve vězení ukrutně zavražditi dal jako osočeného, že prej s císařem římským Iztokem (Slavjanem, lat. Justinus) v tajném porozumění stál. V tomto žaláři psal on onu výbornou knížku: De Consolatione Philosophiae. Zde sídlili i králové Longobardští od Alboina a Rosamundy až do Desideria, jenž r. 774 od Karla Vel. jat byl a jeho království konec učiněn. V desátém pak století, okolo r. 924, toto město Maďaři s bezpříkladnou divokostí téměř do kořen ztroskotali.

Ostatně jako v Benátkách o Svato-Markovské věži, tak i o této mramorové poušti rozličné povídky romanticko-tragického obsahu

Digitized by Google

se zde vypravují. Asi přede dvěma lety zamiloval se jeden vojenský důstojník do krásné manželky zdejšího pekařského mistra. Tajemství se vyzradilo a uražený manžel pomstou hrozil. V zoufalství umluvili se milenci, že vylezouce na střechu chrámu se zábradlí se dolů uvrhnou. V určitou hodinu oba se i skutečně dostavili. Dámu však, spatřivší tuto strašlivou smrt před sebou, popadla hrůza a malomyslnost, tak že milenci svému ujíti chtěla: tento běže za ní po pavlačech a schodech naposledy ji uhonil a nedbaje na křik a prosby, otočiv okolo ní svá ramena, sřítil se do propasti, kde na dlažbě oba rozpleštění nalezeni byli.

Stavení chrámu toho snad nikdy dokončeno nebude, ani k tomu cíli 80,000 skudi ročitých důchodkův určeno, kteří důchodkové přestati mají s dostavením chrámu. Jen na průčelí tohoto chrámu poručil kupec Petr Carcan 230,000 dukátův. Poněvadž chrám tento nesmírné klénoty na zlatě, stříbře a drahých kamenech obsahuje: proto každou noc několik mladých knězův stráži v něm drží. Uprostřed kostela jest podzemní skvostná hrobka Sv. Karla Borromea, r. 1584 zemřelého, někdy kardinala a arcibiskupa, nyní patrona medulanského. Rakev, v níž tělo jeho leží, jest z kryštálu, tento pak opět v dřevené obálce. Nahoře mezi dvěma pilíři chrámu visí veliké obrazy, životopis tohoto svatého představující,

Digitized by Google

jmenovitě kterak své knížetství Doria prodává a v jednom dni 80,000 tolarův mezi chudé rozděluje a pak lid kázaním vynaučuje. Zemřel v 46. roku života. Tato smrt zarmoutila celé město a zvláště celou jeho nádhernou bohatou rodinu. Proto ačkoli tak řečená kanonizacie, čili vyhlášení za svatého skrze papeže, obyčejně teprv po uplynutí 50 rokův se děje, přece nyní Pavel V. výminku učiniv, již po 30 letech Karla Borromea v počet svatých přeložil, kde ještě matka tohoto svatého žila a radost okusila, jaková se nikdy žádné křesťanské ženě za podíl nedostala, totiž, že před obrazem vlastního syna svého klečeti, modliti se a jej ve všech chrámích vzývaného viděti mohla. Na stěně chrámu tohoto ukazuje se i jedna ošklivost vzbuzující mramorová socha S. Bartholoměje, kterak odřená kůže jeho na plecech mu visí. Pod ní stojí tento nápis: „Non me Praxiteles, sed Marcus finxit Agrato." Znatelé pitvy obdivují tuto aesthetickou ohavu. —

Kostel S v. A m b r o ž e u brány Vercelly ve 4. století na zříceninách chrámu Minervina postavený, naplnil nás při prvním vkročení svatou uctivostí. Jest to nejstarší a nejprvnější křesťanský chrám v Meduláně, prostý, vetchý, stoletími porouchaný: ale vážný, drahých památek a velikých případností plný. Poněvadž pod ním kosti mnohých prvotních křešťanův a mučenníkův spočívají, papežové nechtějí dopustiti, aby opraven byl; proto jest

Digitized by Google

dlažba jeho stará a špatná. Střecha jest olovená. Brána chrámu ztruchnělá, její dvéře jsou prej ještě ty samy, které S. Ambrož před císařem Theodosiem hněvně zavřel, nechtěv jej do tohoto chrámu vpustiti pro ukrutnost, kterou r. 390 nad obyvateli města Thesaloniky spáchal. Když totiž tito v jedné bouřce jeho ministra Botherika zavraždili, císař Theodosius rozkázal v první vzteklosti 7,000 osob vinných i nevinných v přeběhu tří hodin zamordovati. Když se potom Theodosius do Medulánu navrátil a při slavnostech velikonočních do shromaždění křesťanův jíti chtěl, Ambrosius nejen do kostela vjíti jemu nedovolil, ale i zjevně z církve vyloučil, až pokud by císař z toho pokání neučinil. Ten trest císař bez odporu podnikl za 8 měsícův čině pokání. Potom teprv při slavnostech vánočních po mnohých a snažných prosbách od tohoto křesťanského Catona do chrámu a společnosti jiných křesťanův připuštěn byl. Na památku této případnosti a z vnuknutí Ambrožova ustanovil císař Theodosius, aby se tak řečená exekutie čili právní vykonání ortele císarského, zvláště kdyby se to trestu na životě týkalo, teprv po 30 dnech ve skutek uvozovala. Tělo S. Ambrože spočívá zde pod oltářem. Pipin, král Italie, zemřelý r. 810, leží též zde v kamenné rakvi, jako i jeho manželka Bertha a syn jejich Bernhard. Na pravici u oltáře jest staropohanská modla z kovu; mě-

Digitized by Google

děný had Mojžíšův i zde se ukazuje, tak že na naší cestě aspoň tři exempláře z něho jsme viděli. Ostatně dvéře chrámu tohoto jsou cele zřezány a zrýpány od pobožných poutníkův, třísečky a kousečky z nich domův co svátosti beroucích. — V tomto chrámě bývali římsko-němečtí císařové železnou korunou korunováni.

Na náměstí Piazza dei Mercanti stojí kolosalná socha S. Ambrože s následujícím nápisem: „Civis advena simulacrum suspicito, Memoriam venerator Sancti Ambrosii, Ecclesiae Doctoris, Mediolanensis Pontificis et Patroni coelestis, qui pietate, eloquio, scriptis, vi animi invicta veterem fidei integritatem tenuit, promovit, asseruit, Sacris hujusce patriae ritibus nomen indidit, magnum episcopalis curae et vitae sanctitatis exemplum se praebuit orbi universo. Dedicatum 1833." I na biskupském paláci jest stará socha, S. Ambrože se železnou holí v ruce představující, na památku jeho přísnosti k Theodosiovi.

Co se obřadu Ambrožského týče, domníval jsem se, že nějaký podstatný jest rozdíl mezi ním a římským: tomu ale není tak, tento rozdíl záleží toliko v některých nepatrných zevniternostech, k. p. v jinačejším stání a obracování se knězův u oltáře, říkání jiných zpěvův a modliteb při mši, v rozdílném zvonění, v potopování při křestu, v sedmidenním postu a obzvláště v prodloužení masopustu čili fa-

Digitized by Google

šanku o čtyři dny v Meduláně; čím se stává, že v popelní středu, kde se jinde masopust skončil, z celého okolí a často z dalekých měst katolíci římského obřadu sem přicházejí, aby ještě o celé čtyři dny déle fašankovati mohli.

S. Ambrož narodil se r. 340 v Trieře. Když prej ještě co nemluvňátko jednou ve dvoře v kolébce ležel, roj včel sedl na jeho obličej jako někdy na Platonův a včely vcházely i vycházely z úst jeho a pak opět odletěly. Jeho otec držel to za návěští o velikém jeho určení v budoucnosti. Roku 377 když barbarské národy do Italie vpadly, utekl se S. Ambrož do Illyrska. Několik z jeho nábožných písní, z latiny od J. Tranovského přeložené, zpívají se i v evanjel. církvích, k. p. adventní: Mocný nebes stvořiteli (Conditor alme siderum); vánoční: Prozpěvujme píseň novou (Grates nunc omnes); Tě, Bože, chválíme (Te Deum laudamus) atd.

Kostel S. Štěpána jest na tom místě staven, kde se první bitva proti Arianům stala. Podání jest, že prej když S. Ambrož mrtvá těla věřících od kacířův rozeznati nemohl, na jeho modlitbu se prej ihned arianské obličejem k zemi, ostatní pak k nebi obrátily. Několik kročejův odtudto jest kostelík S. Bernardina vystaven; při vchodu do něho hrůza, posavad necítěná, nás pronikla; nebo stěny jeho záleží ze samých mrtvých lebův a kostí těch, jenž v oné bitvě byli padli. My jsme

Digitized by Google

se domnívali, že to jen sen aneb mámení očí aneb nějaká báchorka: ale pak vlastníma rukama jsme se přesvědčili o skutečnosti tohoto chrámu smrti. Hlavy, v nichž ještě některých i zuby, hnáty, články a jiné mrtviny časem očernělé a jako by učaděné jsou do zdí a stěn v celém chrámu vpraveny a před nimi mříže z drátu, aby unešeny býti nemohly. Na obou stranách oltáře jsou dvě pyramidy též z kostí a hlav. V levo nade dveřmi viděti starý německý buben a praporec, co prej kořist Arianům vzatá. Svíce zde i ve dne hoří, a nikde jsme tolik kajících a modlících se obzvláště ženského pohlaví neviděli jako zde.

Chrám S. Marie delle Grazie náležel řádu dominikánskému, jenž zde klášter měl s tribunálem inquisitie. K tomuto ouřadu patřilo asi 80 mnichův, 60 šlechticův a 150 bohatých kupcův medulanských. Kdo jednou do jejich rukou upadli, nikdy nezvěděl, kdo jej obžaloval anebo proč do žaláře vsazen byl: nýbrž on sám na sebe žalovati musel, nechtěl-li do smrti v těchto temných pelešech věznti aneb škřipce a jiné muky podstupovati. Vlasy nám dubkem vstávaly slyšícím zde na místě vypravované příklady náboženského třeštění. R. 1773 byl jeden kněz vysokého rodu jediné proto, že S. mši četl prvé nežli bullu z Římu v rukou měl, na pranýř vystaven, znesvěcen, pak mu odťati byli ti tři prstové, v nichž hostii držel a konečně byl

Digitized by Google

oběšen: nic mu neprospěla výmluva, že bulla již na cestě byla. Tato inquisitie dala r. 1300 i onu Vilhelminu, dceru Přemysla Otakara I., krále českého, o níž p. Palacký ve spisu Lit. Reise nach Italien im Jahre 1837 na str. 72—75 zprávy podává, nejprvé po 29 letech z hrobu vykopati a pak spáliti jako v kacírství podezřelou, avšak beze všech důkazův, na pouhou toliko škřipcemi a hranicí vynucenou žalobu Ondřeje Saramity, jenž se zbožňováním Vilhelminy obohatiti aneb znesmrtelniti chtěl. Považíme-li, že již r. 1080 Cosmas sektu Bulharskou zpomíná a před ní Čechy vystříhá: že r. 1176 Vald Čechy navštívil a Valdenští vůkol Loun a Žatce se usadili a své kazatele měli; a srovnáváme-li její tichý, dobročinný, svatý život a učení s učením Valdenských Bohomilův: nemůžeme na tu myšlenku nepřijíti, že tato Vilhelmina, původně Felix (Blažena?) zvaná, nic jiného nebyla, než to, co před ní a s ní živší Martin Moravec, Jindřich Lubnaeus a po ní Konrad Štěkna, Jan Milíč, Jan Hus, Hieronym a jiní nesčíslní Čechové.

Mimo tuto Vilhelminu ještě na dvou punktech se dějiny Medulánu s dějinami slavjanskými stýkají, totiž r. 536 pod Belizarem a r. 1159—1163 pod Vladislavem, králem českým. Roku 536—545 sloužili jezdcové z Antův a Slavjanův sebraní ve vojsku Belizarově proti Gothům v Italii. Belizar, Slavjan z města

Digitized by Google

Čermene rodilý, náčelník vojska pod císařem Upravdou (Justinian), Mediolan od sveřepých Gothův, jenž zde při vybojování města 300,000 mužův zaškrtili, osvobodil; celou Italii a všecka města jim odjal; Vitigisa, krále gothského, v Raveně jatého do Carihradu vedl a Gothům vůbec tak i milým svou šlechetností i strašným svou udatností se stal, že jej prosili, aby jejich králem byl, sebe i své jmění jemu odevzdávajíce. Belizar ale dle svědectví Prokopia nechtěl to dopustiti, aby, pokud Upravda žije, on králem jmenován byl. Upravda císař tak sobě Belizara vážil, že jemu ke cti i pamětní peníz raziti dal s tímto nápisem: Belisarius gloria Romanorum. Větším a přirozenějším právem mohli bysme my říci: Belizar sláva Slavjanův, kdyby jen tento světoslavný hrdina něco ke slávě ne cizího, ale svého vlastního národu, z jehož krve pocházel, byl učinil.

V počtu císařův římských nalézá se ještě i více Slavjanův, k. p. Justin II., syn Viglenice, vnuk Justiniana císaře; Leon V. a Alexander, synové Basilia Macedonského; Constantin, syn Leonův, Roman, syn Constantinův, Basilius a Constantin, synové Romanovi atd. Ale náš soud o těchto a jim podobných synech Slávie cele se srovnává s tím, co p. Ivan Kukuljevič v Danici 1842 čís. 4. o nich píše: „My se můžeme nimi chlubiti, nebo vyšli z našeho národu a ukazují tím, ko-

Digitized by Google

lik způsobnosti, kolik ducha a moci v národu tom skryto leží. Ale jako cizincům a celému okresu země mnoho dobrého učinili a jméno své poslavili: tak pro vlastní svůj národ učinili málo aneb nic. Téměř všickni velicí mužové z našeho národu čím na vyšší stupeň se podzvihli, tím více zapomenuli na svůj národ, odcizili se pod cizí vládou, i jako panovníci byli nám cizí. Oni byli vším, jen ne vlastenci, znali všechny city vzdělaných lidí, jen ne lásku k národu. Oni byli světoobčané, křesťané, jen ne národníci, poněvadž nepečovali o vzdělanost toho národu a jazyka, jehož byli oudové. Co by byl náš národ, kdyby byl zplodil veliké vlastence, a ne velikých lidí! — Naše budoucnost závisí jediné od toho, aby národ velikých a opravdivých národomilovníkův měl. Nebudeme-li těch míti, nikdy pravé slávy nezasloužíme." Ó by tyto pravdy obzvláště bratři Čechové — po celém světě se rozlézající a ve službě cizích národův ke škodě vlasti pracující — k srdci připustili!

České vojsko vidíme třikráte (bohužel, vždy jen co Sancho Pansu) státi před Medulánem, r. 1158 pod králem Vladislavem; r. 1161 pod Theobaldem, jeho bratrem; r. 1162 pod Bedřichem, jeho synem. Při těchto taženích stkví se nejkrásněji charakter Daniele, biskupa českého: on zajaté kněze a panny odkupovav anebo prosbami vysvobozovav, domův je po-

Digitized by Google

sílal. Naproti tomu jak nekřesťanskou radu, císaři dávanou, slyšíme z ust Anselma, biskupa ravenského, vycházeti, řkoucího: „že jest slušné, aby Mediolan zbořen byl.“ Žel! že tuto barbarskou radu císař Bedřich uposlechl, a ještě větší žel, že Čechové první byli, jenž oheň na toto město metali! Pomstu a pokutu provozovati na bezdušných skalách, domích, palácech, chrámích — jest nerozum: bořiti a zničovati nevinné klassické památky, sloupy, pomníky a jiné starožitnosti a zůstatky krásoumy — jest uražení člověčenstva. Mimo 16 korinthických sloupův z bílého mramoru, co rumy z koupelí císaře Maximiana, nyní před chrámem svatého Vavřince, a pak tři kostely: S. Marie, S. Ambrože a S. Maurice nic z tohoto Druho-Římu císař Bedřich Rudobradý státi nenechal! Jaková to ztráta, jaková hanba! — Meduláncané nemohli nikdy na ztrátu své, jim od německých císařův jmenovitě od Jindřicha III, Lothara a nejvíce od Bedřicha Rudobradého vzaté neodvislosti zapomenouti: kdož pak jim to za zlé míti může? — Když jednou manželka tohoto posledního, Beatrix, dcera Burgundského hraběte Reinalda, do Mediolanu ze zvědavosti, ať nedím ze všetečnosti, přišla, lid nad ztrátou své svobody ještě rozjitřený, posadivše ji opačně na osla a ocas místo uzdy do rukou jí davše po ulicech s posměchem ji vodili: to arci výtržnost a uražení císarské velebnosti. Císař

Digitized by Google

Bedřich ale za to zbořil celé město a kdo z obyvatelův, vinných neb nevinných, životní své ochrániti chtěl, přinucen byl smokvu (fík) pod ocasem onoho osla vstrčenou zubami vytáhnouti: i to zločin a urážení člověčenstva, a nevíme, na čem se více horšiti, či na hříšnících, či na trestateli.

V refektorium tohoto kláštera jest na stěně onen světoslavný obraz od Leonarda da Vinci, jenž se vůbec Ustanovení Večeře Páně jmenuje, ale bludně, nebo vlastně Předpověděním zrady Jidášovy slouti by měl, ať všecko, složení, pohybování, charaktery, posunky a skutky k tomuto směřují a sama Večeře zde jen co příležitost k tomu a vedlejší věc jest. Těšil jsem se dávno předkem na spatření tohoto divu malířského. Ale bohužel v jakovém stavu nalezl jsem jej! Není to obraz, nýbrž jenom zbořeniny obrazu, v zaprášeném, vlhkém, více stodole a stáji, nežli poctivé síni se podobajícím příbytku. Mát tato stěnomalba již svůj vlastní obšírný, všelikých smutných osudův plný životopis. Již povstání tohoto obrazu zplodilo množství rozprávek o osobách skutečných v obličejech těchto apoštolův představených, jmenovitě v obličeji Jidáše že prej skrytý leží prior tohoto kláštera, jehož Da Vinci z pomsty tam zvěčnil. R. 1515 chtěl František I. celý obraz se stěny vyjmouti a do Francouz přeložiti, což se ale nezdařilo. Něco později způsobila

Digitized by Google

hloupost mnichův tomuto obrazu nevynahraditelnou škodu; nebo tito chtěvše dvéře svého refektorium zvětšiti, nad nimiž se právě obraz tento nalézá, dali veliký kus s nohami Krista Pána a některých apoštolův odřezati a tím zkomolili a zhanobili tuto nádheru krásoumy. Roku 1726 dal mu jakýsi medulanský mastičkář poslední pomazání, ať se chvastal, že zná tajemství zbledlé barvy očerstviti, za které šibalství 500 lir ode zdejších dominikánův dostal. V poslední francouzské vojně proměnili Francouzi tuto síň na konírnu a tím dovršili tito vzdělaní Omarové počet hříchův proti obrazu, který zasloužil, aby ve zlatém palácu chován a švejcarskou stráží před zhoubci obhajován byl. Schodem asi 10 stupňovým vystupuje se na prkenné, před ním nyní vystavené lešení: tato přízeň však ne každému se propůjčuje a stojí zvláštní obdarek. Ale odměna za to jest stonásobná. Na vzdoru otčimským losům síla, život a krása původní, kterou da Vinci těmto obrazům vdechnul, nemohly býti zničeny! — Již skladba a skupenství osob prozrazuje mistra: ve středku Kristus, vůkol něho 12 učenníkův ne osamotněle sedících, ale na 4 živé hromádky čili třídy, každá po tři osoby, se souměrně rozdělujících. Umělec tento uměl každému apoštolovi obzvláštní ráz dáti, který i na vyčichlých barvách cele poznati se dává: Jakuba vyznamenává šlechetnomyslnost; Filipa ohnivost a

Digitized by Google

prudkost, nebo podpíraje se oběma rukama na stůl, žádá odhodlaně zvěděti, kdo by ten zrádce byl; Jidáš má obličej, v němž nejvyšší zloba a zpronevěřilost hnízdí a ošklivostí i hněvem srdce proti němu naplňuje. Hlava Janova plná milostnosti, okrouhlá, krotká, pravě slavjanská; Petr a Ondřej mají rodinnou podobnost, která na první pohled zvěstuje, že bratři jsou; ostatní apoštolé zjevují způsobem vlasův, roucha a jiných znakův kmen a kraj židovský, z něhož pocházeli. Uprostřed těchto hvězd leskne se božská osoba Kristova v nevymluvně tiché velebnosti a jasnosti. Díka řízení božímu, že tak mnohé a staré kopie tohoto obrazu máme, z nichž některé dosti věrně vlastnosti původu vypodobnily. Leonardo da Vinci narodil se v městečku Vinci u Florencie r. 1444, zemřel r. 1519 ve Fontainebleau v náručí Františka, krále francouzského. On byl sokem Michala Angela a mužem vysoce učeným. — Jeho obrazy prozrazují hluboké studium psychologie a physiologie. Při patření na tento obraz, zvláště jeho leby a tváře, napadlo nás to pokušení mysliti, zdali tento Leonardo v nějakém svazku a porozumění nestál se souvěkým jemu Janem Glogovským, jenž právě toho času první byl, co lebosloví na Akademii Krakovské, a tak tedy dávno před Gallem, učiti začal a r. 1501 i zvláštní knihu „Craniologia" s vyobrazeními hlavy a její částek, tiskem na

Digitized by Google

světlo vydal? To jisté jest, že i Leonardo psal nejen Anatomii lidského těla, ale i Physiognomiku. Leonardo mnoho hlav a tváří prvé rejsovati proboval, nežli se mu jedna zdařila, při níž potom zůstal.

Obrazárna Medulanská a spolu i Akademie věd i umění jest v palácu Brera řečeném, v němž předtím jezuité bydleli. Každé navštívení obrazárny byl pro mne svátek a radovánky. Tato sbírka obrazův a sádrových odlitin patří k nejkrásnějším v Italii. Tři staré a tři nové, teprv zhotovené a ku vyhrání anebo prodání vyložené obrazy svábily a předpojaly i zde tak mou pozornost, že bych se k ostatním téměř nevšímavým a nespravedlivým byl stal, kdybych sobě nebyl již v Benátkách umínil, jednostrannosti se varovati. Proto aspoň tolik panství jsem nad sebou obdržel, že jsem vše, co k vidění bylo, řádně a trpělivě přehlédl, ale k miláčkům oblíbeným potom, po vykonané práci, opět dva i třikráte se navrátil. Oddávky čili sobáš panny Márie s Josefem od Rafaele r. 1504 jest první perla v této sbírce; toto byla koruna mých krasoumných úživův v obrazárnách vlašských. Krása a vážnost v tuhém svazku jest charakter všech obrazův Rafaelových, ale zde tkví ještě cosi třetího, což nelze vypsati, co se viděti musí. Zde jsem cítil, co ostrovtipný Lužičan z Kamenice — Lessing — onou výpovědí říci chtěl: „žeby Rafael i bez rukou malířem byl."

Digitized by Google

— Rafael zemřel v 37. roku života; jakási májová mladistvost rozestřena jest po všech osobách jeho obrazův, nevynímaje ani starcův. On slohu svého nikdy a nikde nezměnil, všudy jest tentýž, na obrazech v Benátkách, ve Veroně, v Bresci: všudy mladý, spanilý, divotvorný, nebo každý jeho obraz jest malířský zázrak. Co tomuto obrazu ještě nad to zvláštní cenu dává, jest to, že se Rafael se svou milenkou zde do tohoto komonstva postavil. — Druhý obraz pamatný v této Breře jest Zvěstování p. M. od Jana Sanzia, otce a prvního učitele Rafaelova. Srovnávání těchto obrazův od otce a syna a šlakování oněch krás, které se u toho jen co poupátka, u tohoto již co rozvitá růže zjevují, působilo mi zvláštní radost. Třetí obraz zde mne obradovavší byla Venus od Felice Schiavona. Tito Schiavonovci mne co věrní přátelé a upřímní spolurodáci na celé této cestě sprovázeli, všudy kroky mé mi oslazujíce a okrašlujíce. Tato Venus cele se dělí od jiných tohoto druhu. Považujeme-li ji v blízkosti, zdá se, jako by celá toliko jednou jedinou barvou malována byla, neznamenáme na ní ani světla ani stínu: ale čím více se od ní oddalujeme a k tomu pravému stojišti, s něhož považována býti musí, se blížíme, tím více se všecko okrouhlí, od plochy plátna odlušťuje a jako dvíhá, aby nám v oustřety šlo. Takový učinek umí pravý mistr způsobným užitím bar-

Digitized by Google

vy a světla vyčarovati! — Hledali jsme zde pilně i nějaké obrazy od Lukáše Schiavona, malíře medulanského, jenž byl učitelem Hieronyma Delfiona: avšak nic nám pod oči nepřišlo; v soukromých sbírkách budou neomylně jeho práce, ale těchto je v Meduláně nesmírné množství. I tento Lukáš byl dojista synem našeho národu, snad i oudem rodiny Medolské. Zde se nalézá i průba čili první výkres hlavy Kristovy od Leonarda da Vinci pro výše zpomínanou Večeři čili Zradu; a od Pavla Veronesa Narození Páně, Svatba v Káni a Umývání nohou, všecko v jeho obyčejném blesku a třesku plném slohu.

Z nových, zde v předsíních k vyhrání a ku prodání vyložených plodův malířských líbily se mi též tři obzvláště, totiž: Potopa od Karla Belosa, velikanský obraz, smělé myšlenky mluvné barvy; potom Novořek, an zemíraje meč pomsty svému synu proti Turkům odevzdává; osoby a obličeje to věru více serbské nežli grecké čili hellenské, tak že Constantin Šarlatorozenec mezi staršími a profess. Fallmerayer mezi novými spisovateli nezle mají potvrzujíce, že nynější Novořekové větším dílem potomci Slavjanův jsou; avšak mladý tento nejmenovaný malíř všemožnou pozornost a podporu zasluhuje. Povědomost stoletého snášeného otroctví a vroucí láska k národu svému svítí se jasně z hasnoucího již oka. Třetí obraz představoval před-

Digitized by Google

mět ze slavjanského života, totiž Mazepu od Francouza Horace Verneta: krásný tento a mladý polský šlechtic přivázán jest na hřebet divého koně, an s ním přes pouště i lesy cválá. Několik plachých vlkův skáče za krovinami, jako by na loupež čekali. Výborný to obraz a pohled jeho elektrizující. Vernetové francouzští proslavili se již dávno, jmenovitě Karel, vyobrazováním koňův; toto mistrovství zdědil Horac. Tento sněžný běloň, jak hrdé, jak ušlechtilé zvíře! Jiný bázlivý anebo střední malíř, byl by tohoto kvetoucího mládence jistě na nějakovou tmavobarvou škapu posadil, aby tím spanilou postavu onoho povýšil.

U Ambrozianské knihovny též jest znamenitá sbírka obrazův, jmenovitě: Tři králové čili mudrci od východu od našeho Ondřeje Schiavona, rozmilý obraz, vypracovaný s jakousi zlatostkvělou čistotou a něžnou rukou. Viděti zde i obrazy od Němců, k. p. Huberta, Dürera, Holbeina, Kranacha, Mengsa, avšak málokdo se při nich zastaví, jsouť ony zde, tak jako onen gothický chrám, cizozemci; jejich obrazy nejsou plodem tohoto povětří a podnebí, ani těchto stěn a zdí, ani těchto svazkův a poměrův života: slovem ony nejsou zde doma. Od jiných obdivované malilinké kvítky, malované na slonové kosti od Jana Breughela, mně se nejen nelíbily co malicherná umělečkování a prázná mozolování, ale se mi i zošklivily

Digitized by Google

proto, že malíř tento při nich oslepnul. — Krásouma není pro dětinské loutky a bavidelka. Mne více těšil zde chovaný vlastnoruční karton (nástin) ke škole Athenské od Rafaele, potom kopie Medičejské Venuše, Laokoona Vatikanského, Herkulesa Farneského a jiných.

V bibliothece samé ukazují se co řídkosti: rukopis Rufiniho přeložení války židovské od Jos. Flavia, asi 1100 let starý a na stromové kůře psaný; díla Ambrožova; listy na sněm Tridentinský se vztahující od Karla Borromaea hned cele psané, hned podepsané; spisy Virgilovy s Petrarkovými vlastnoručními poznamenáními na krajech; jeden codex cyrillský, palimpsest Ciceronovy řeči pro Scauro, nad nímž Carmen Sedulli; Ulfilovo evanjelium Matouše, rukopisy Leonarda da Vinci atd. Jeden veliký foliant obsahuje původní listy tureckého císaře Bajazeta poslané papežovi Innocentiovi VIII. a Alexandrovi VI. s připojeným latinským tlumočením. Zisk sotvy může přátelství na vyšší stupeň mezi ouhlavními jináče nepřáteli šroubovati jako zde. V jednom psaní Bajazeta od r. 1492 na Innocentia stojí: „N. veniens declaravit, qualiter cupitis et amatis et ubique magni facitis res sacras et admirabilis divini et magni Prophetae (Mahomeda) et Domini Jesu Christi.“ — Nyní má Medulán jedinkého na slovo vzatého spisovatele, Alex-

Digitized by Google

andra Manzoniho, asi 50 let majícího, jehož román Promessi Sposi velice se chválí.

Z divadel zdejších téměř jen jedno jsme, avšak pilně navštěvovali, totiž La Scala, které k největším a k nejkrásnějším v Evropě přináleží; jest v něm 6 pater čili poschodí a každé z těchto má 42 lóže, tak že asi 4000 diváků pohodlně směstnati se může. — Ozdoby divadelní sotvy výše již vystoupiti mohou nežli zde, každá nová opera má i cele nové dekorace. Divadlo trvá od 8—12 hodin, kde však mezi operou i balety se provozují. Dvě věci se nám zde přece nelíbily, předně množství hudebníkův, totiž 100, tak že hluk hudby celý zpěv pohlcuje, aniž co z tohoto slyšeti, nedím-li rozuměti; jednozpěv (solo) mělo by jen několik hudebníkův sprovázeti, kůr třebas všickni; potom nezdvořilost a rozpustilost, která v celém obecenstvu panuje; ticho jest zde jen tudy, když se arie zpívají, pod recitativy chodění a mluvení téměř jako na ulici. — Pán V. Březák, tuším Čech, kapelní mistr při zdejším bakonském regimentě, složil některé ze slavjanských, zvláště illyrských, národních melodií do not, které se tak všeobecně zalíbily, že v tomto theatře často s velikou pochvalou obecenstva hrávány býti musely. Luitpold, kníže Bavorské, slyšav je zde hráti, tak se do nich zamiloval, že je sobě ihned přepsati dal a se sebou domův vzal.

Digitized by Google

Mezi výtvory novější stavby a řezby zasluhuje pozornost brána: Arco della Pace, od Napoleona r. 1804 začatá na památku vítězství u Marenga. Sloupové a obloukové jsou utěšení, ale mezi koněmi zde postavenými a mezi koněmi v Benátkách na průčelí chrámu Svato-Markovského — jakový to rozdíl! — Slavná socha Theseova od Canovy s obrazem Napoleonovým, nyní ve Vídni se nalezající, byla pro tento oblouk určena. — Nedaleko odtudto jest circus čili Amphitheater na způsob Veronského z kamení tesaného sezděn, pro 30.000 divačův, pro konicval, závod vozův atd. Circus tento i vodou naplněn býti může pro lodní boje. Malicherný však jest u přirovnání k Veronskému.

Již řečeno, že v Meduláně vojsko leží, v němž se mnoho evanj. Slovákův, Čechův, Moravanův a Slezákův nalézá. Předtím evanj. vojsko nemělo nikde zvláštního duchovního pastýře; teprv zvěčnělý císař František ustanovil pro evanjelíky jak augšpurského, tak i helvetského vyznání zvláštní polní kněze, v Italii placené od státu. S evanj. stránky jest dvoj. p. Bukva, Slovák z Novohradské stolice, první v tom ouřadu. Služby boží konají se každou neděli ráno o 7. hodině. V nejbližší neděli, bylať tuším 17. po Trojici, i jáť jsem navštívil kostel ten, dosti prostranný a čistý, ve vojenské kasárně. Kdo vysloví mou radost, když jsem se tu v tomto cizím dalekém

Digitized by Google

světě od valného shromáždění nábožným mně známým zpěvem: Bože věrný, Bože! — v milé materské zlatozvučné řeči pozdravena slyšel? Posadil jsem se uprostřed vojska mezi mé krajany. Dv. p. Bukva spatřiv mne přišel ke mně a chtěl mne všelijak k tomu donutiti, abych prej já — kázal. „Odpusťte, příteli," řekl jsem, „já cestuji, abych odpočinul, viděl, slyšel, požíval — nikoli, abych dělal a mluvil: ode mnoha let slyším sebe mluvícího, chci nyní i jiné mluvící slyšeti; avšak prosím vás, tak své věci konejte, jako by mne zde nebylo." Dv. p. Bukva vystoupiv na kazatelnici řečňoval o smrti, její nejistotě a potřebě pamatování na ni. Pán Bukva jest řečníkem horlivým, myšlenky má hojné, příklady ze života vojenského vážené: jen škoda, že o čistotu a pravidelnost řeči slovenské, anobrž o celou mluvnici materštiny tak málo pečuje! — Není možná řečníkem býti bez dokonalé známosti té řeči, ve které mluvíme. Ty nejvznešenější a nejdůležitější myšlenky tratí všecku cenu, oblečeme-li je do špinavého aneb roztrhaného roucha. Co krásného, pravidelného a chyby prázného jest, aneb ať se pospolitě vyslovím, co umytého a učesaného jest v řeči, to cítí i obecný lid a vzdělává ním i své srdce i svou krásochut. Mezi knihami p. Bukvovými viděli jsme německého Schillera: to dobře! maďarského Kišfaludiho: i to dobře! rozličné vlašské knihy:

Digitized by Google

i to dobře! ale ani jednu československou, vyjmouce dvě neb tři ouřední: to zle!! My jsme všecko toto, což nám na srdci leželo, dv. pánu Bukvovi i upřímně vyznali a řekli: i mámeť naději, že tuto naši upřímnost na zlou stránku vykládati nebude. Musímeť již začíti s naším národem a jazykem jináče hospodařiti, obzvláště my jeho duchovní vůdcové a učitelé, nechceme-li, aby zůstával na věky v hanebném dětinství co povrhel jiných národův.

Mravy a zvyky zdejší šlechty velmi se podobají týmž polské šlechty: Hučno, bučno — a v paty zimno! Množství služebníkův a běhounův, skvostné roucho, nádherné equipage a tohoto všeho chvastavé před světem ukazování — toto jest panující tón Medulančanův. Pod večer se celý Corso hemží vozmi a koňmi, málo kde slyšeti rozmlouvání aneb společnosti, všudy mlčelivost a samosvojnost a odtud vyplývající dlouhochvilná kratochvíl. Na procházce u Corso ukazováno nám matku, která již svou třetí dceru jistému na venkově u města bydlícímu šlechticovi prodala a po čase opět každou zpátkem vzala. — Ostatně na skvostné tabule, mnohá jídla a časté hostiny nedrží zdejší šlechta tak mnoho jako k. p. maďarská: jsou zde zvláštní kuchařové, s nimiž celé domy a rodiny závazek (kontrakt) na měsíc, na rok udělají tak, že buď oni k němu obědovati přicházejí, buď on jim do domu jídla posílá.

Digitized by Google

Odtud pochází, že v některých domích ani ohniště ani kuchyně není. Nejškaredější, téměř v celé Italii rozšířený, obyčej jest ten, že zamorduje-li kdo koho z jakovékoli příčiny, třebas i zjevně, takového utíkajícího vraha nikdo nejen nezastavuje a nelapá v běhu, ale každý mu ještě v outěku pomáhá aneb jej i skrývá. —

Jednoho dne v ulici nejlidnatější k východní bráně vedoucí uvidíme zdaleka v oustřety nám jdoucího muže vysoké postavy; lidé ostatní se ačkoli s velikou šetrností od něho ostýchavě odstraňovali, my ale a naši přátelé znajíce jej pokojně a s pozdravením blízko vedle něho přešli jsme. Byl to c. k. ritmistr, ze staré, slavné slavjanské rodiny pocházející, hrabě P...č, jenž několik dnův před naším příchodem to neštěstí měl, že ode vzteklého koně pokousán byl. Nedlouho potom četli jsme však v Novinách tu příjemnou zprávu, že p. Josef Lalič, též Slavo-Illyr, učitel a notář v městečku Vrbovsko v Horvatech, muže tohoto šťastně vyhojil známým svým lékařstvím, ze zrostliny Hořec (Gentiana cruciata) připravovaným, které od svého testa zdědil a za jehož objevení od rakouské vlády i znamenitou odměnu 10.000 zl. i ročitou doživotní pensii 800 zl. obdržel. P. Lalič široko daleko volán bývá do cizích krajin k léčení podobných chorob a všudy se zdařilým prospěchem. On udělá z oné zrostliny odvar (de-

Digitized by Google

coct), vleje to, když se nemoc jeviti počíná, do ust pacientovi, načež tento se notně vypotí a vyspí: a s tím je konec všemu nebezpečenství. Mnohoť jsem již v Horvatsku slyšel o pánu Laličovi a těšil se nemálo nad tím, že i tato čest vynalezení jistého léku proti vodobázni, této snad nejhroznější neřesti člověčenstva, našemu národu za podíl se dostala.

Venkovský dům se zahradou, Markety Simonetty, asi půl hodiny od města vzdálený, pamatný jest bezpříkladným ohlasem, ať ozvena hlas lidský 40kráte, zvuk vystřelené pistole 60kráte opětuje. — V Literně (čili l'inferno) též v blízkosti města jsou rumy letohradu Petrarkova, kde 1355 po smrti Laury přebýval, znělky skládal a rozpravu De remediis utriusque fortunae psal. — Klášter Chiaravalle leží tři vlašské míle před porta Romana: zde jest hrob dotčené kacířky české Vilhelmíny.

Monza (lat. Monoetia, za starodávna Moguntia, sr. Mohuč) městečko jest od Medulánu asi 2 hodiny vzdáleno, my však na parovoze za 13 minuty (a tak tedy asi za celou čtvrt hodiny) tam přeletěli jsme. To byla má první vozba párníková na suchu, má nejrychlejší cesta v životě. Tuto rychlost i potom na žádné železné dráze jsem nespatřil. Stromy, zahrady, věže, vesnice okolní jen zašuměly a pak opět zmizely. Nejpamatnější jest

Digitized by Google

zde chrám Jana Křestitele pro jeho starožitnosti a drahé poklady. Dóm tento od královny longobardské Theodolindy založen byl; její podobizna zde stojí. Sakristie plná jest neoceněných klénotův, zde jest k. p. purpuropsaný gradual od Řehoře I. královně této darovaný, stříbrná slepice s kuřátky; náprsní kříž a hřeben této královny, veliká číše její, z níž obyčejně píjela, celá z jednoho kusu safíru. V samém chrámě v oltáři jest ona historicky pamatná Železná koruna Longobardův. Ku spatření této vyhledává se zvláštní dovolení od zdejší vrchnosti a předběžné složení 5 frankův. My všecko toto učinili jsme, já ale slyše, že se tato koruna s křížem k políbení podává, ostýchal jsem se co starokutý protestant k oltáři tomu přistoupiti, abych mým kacírstvím ostatním divačům a libačům k pohoršení nesloužil, pročež zůstal jsem pozadu, opřen o pilíř. Zpozorovav to jeden mladý kněz přistoupil ke mně vlídně a pojav mne za ruku, řekl: „Vy jste jinověrec? Nu, to nic nedělá, poďte jen, odpouštíme vám i klekání i políbení.“ — Po obdržení těchto odpustkův šel jsem až k samému oltáři tím potěšeněji, že tam již i několik Angličanův obojího pohlaví stálo a čekalo, kteří též nebyli z tohoto ovčince. Snětí a ukazování tohoto svatoostatku děje se se mnohými obřady a okolnostmi; mše se čte, řebřík se donáší a k oltáři přikládá, dvojité dvéře veli-

Digitized by Google

kými klíčemi se odmykají a několik kněžův a kostelníkův vynímají a k zemi spouštějí tento dosti těžký kříž, v jehož středku vpravená jest ona koruna, v koruně uvniter jest železný kruh, dle pověsti z jednoho hřebu kříže Kristova ukovaný. Koruna ta zlatem a drahokameny ozdobená jest asi 3 coule široká a tak ouzká, že jen na temeni seděti musela, ať se dospělá hlava v ni nesměstkná. — Ve dvoře chrámu ukazuje se ve výklenku stěny kostlivec Hektora Visconti, na němž ještě i kůže. Asi čtvrt hodiny od městečka jest letní sídlo místokrále s rozkošným parkem, milohrádky a s věží pro vyhlídku na rozprostírající se zde ráj medulánský, totiž kraj Brianza jmenovaný. V Monze čestovali nás naši přátelé slavným vínem A s t i, zvaným od jeho vlasti v Piemontu, jenž jest rodiště znamenitého vlašského básníře Alfieriho; víno to jest barvy nážluté, chuti sladkoostré. Zde někteří z našich českých přátelův učinili to poznamenání, proč se prej mluví Slavjané, proč ne Slavané Slavené, ať prej to první není národní. Ba nejnárodnější, řekl jsem já, vždyť i sami Čechové říkají rozpiat, přepiatost; a osobní Burian, Kucian; hrubian, bocian; a jako se říká Ros Rosian Rosianka, Serb Serbian Serbianka, Veljan Veljanka, tak i Slav Slavjan Slavjanka, ať o křestian, měštian aneb staženě křesťan, měšťan a jiných sem patřících mlčím. Již i předtím jinde na naší vlašské cestě,

Digitized by Google

avšak obzvláště zde viděli jsme úkaz, na zdejší Staro-Venety nás živě upomínající: totiž, naše Korunné čili kohoutí stromy, které se zde Kukaně, Kokaně (sr. kok, kokoš, kohout, kokot lingam) nazývají. Jsou to stromy čili břevna z kůry oloupaná, v zemi upevněná a vysoko přímo strmící; na jejichž vrcholku visí šátky, stužky, lakoty a jiné věci, které ten dostává, jenž nahoru vyleze: čehož obšírnější vypsání viz v našich Zpěvankách I, str. 428, a ve Slávě Bohyni str. 172, 286. Poněvadž se tento staronáboženský obřad a hra s ním spojená jen u Indův a Slavjanův (čistých neb poněmčených) nalézá: slušně jej i v horní Italii, ať dále sotvy sahá, za rumy a pozůstatky Slavo-Venetův držeti můžeme.

I z Benátek i z Medulánu chtěli jsme zatočiti cestu do Florencie a Římu; poněvadž ale my pro krátkost času pasy toliko od městských vrchností jsme měli, nikoli od sl. consilium a vlády, zdejší pak guvernatorové k podepsání takových pasův do cizích státův splnomocněni nejsou, a Jeho c .k. Výsost místokrál Rainer, v němž naši naději jsme skládali, právě několika dny před naším příchodem do Vídně odjel, odtudto pak do Vídně psáti a na odpověď dva snad i tři týdne čekati těžko, anobrž pro nás, jimž ouřad čas vyměřoval, nemožno bylo: odevzdali jsme se, ač ne bez bolesti, do neproměnitelného osu-

Digitized by Google

du. Já jmenovitě kojil jsem se nadějí budoucnosti, že se snad přece ještě někdy příležitost naskytne k uspokojení i této vroucí tužby, tak jako se nadařila ku spatření Benátek; že již byli tam krom toho Slávové a Čechové, kteří nám opsání tamějších krásot a památností podali, ačkoli p. Palacký velmi skoupě a p. Kopitar ještě skoupěji; že celou Italii najednou chápati a cítiti nelze, ať to pro tak krátký čas přímnoho jest i pro ducha i pro srdce lidské; a naposledy že čím hlouběji do prostřední a dolní Italie, tím méně slavjanských živlův, rumův a jmen místních se nalézá, ať Venetové toliko horní Vlachy až k Helvetsku a Tyrolsku zaujímali: já pak bez slavjanské národnosti ani v cizině žíti a putovati nechci. — A byť by se ti i to štěstí nikdy již za podíl nedostalo, Řím a Vesuv spatřiti: děkuj Bohu za to, co ti posavad dal a popřál; přestaň na tom, že jsi zde tak mnohými novými city duši svou nachoval; užívej a kochej se ještě v tom, co máš; co nelze, tomu dej výhost. — Zmužilé odvolení, ústupnost a opuštění žádoucích věcí často není menší ctnost, než přes všecky překážky se prolamující odhodlanost a neúmorné hledání pokladův.

Digitized by Google

SVĚTOVÁ KNIHOVNA

Č. 575.-576

JAN KOLLÁR:

CESTOPIS

ČÁST II.

REDAKTOR JAROSLAV KVAPIL

Za 1 kor.

J. OTTO
NAKLADATELSTVÍ V PRAZE
FILIALKA VE VÍDNI I., GLUCKG

Digitized by Google

SVĚTOVÁ KNIHOVNA.

(Číslice ležaté značí řadová čísla svazků.)

DLE OBSAHU:

Básně.

Camoens, Lusovci I. *247-248*
— II. *279-280*.
Carducci, Ódy barbarské *384-385*
— Nový výbor básní *401-402*
Čelakovský, Ohlasy *67—68*.
Čičinski, Výbor básní *509*.
Dařický, Prostopravda *298*
Erben, Kytice *190-191*
Hálek, V přírodě *420-421*
— Alfred *435*.
— Pohádky naší vesnice *437*.
— Ballady a romance *438*.
— Večerní písně *442*
Hamerling, Ahasver v Římě *167-169*.
Heine, Kniha písní *141-143*.
Hněvkovský, Děvín *455-458*.
Hugo, Nové překlady *197-198*.
Klácel, Ferina lišák *493-496*.
Kollár, Slávy dcera I. *307-310*.; II. *311-314*.
Koubek, Básníkova cesta do pekel *406-408*.
Leconte de Lisle, Nová řada básní *210*
[illegible] z Budče, Vybrané rýmování *358-359*.
Longfellow, Básně *259-260*.
Macpherson, Básně Ossianovy *322-323*.
Mácha, Básně *8-9*.
Moderní lyrika francouzská *300*.
Někrasov, Komu na Rusi blaze? *484-6*.
Neruda, Výbor básní *286-287*.
Preradović, Básně *361-362*.
Rozmlouvání Petra Svatého *350*.
Shelley, Výbor lyriky *212-214*
Staroruské ballady *173*.
Šolc, Prosstenky *455-462*.
Tasso, Výbor lyriky I. *530-531*.
— II. *537*.; III. *542*.
Vigny, Osudy *315-316*.
Vivanti, Lyrika *454-456*.
Vocel, Labyrint slávy *16-18*.
Vrchlický, České ballady *201-203*.
— Portréty básníků *2*.
— Satanella *69*.
Výbor českoslov. poesie lidové *99-100*.

Dramatická díla.

Aischylos, Oresteia *269-270*.
Becque, Pařížanka *547-549*.
Bjørnson, Nad naši sílu I. *184-186*.; [illegible] *403-405*.
[illegible], Masky *41*.
Byron, Manfred *192*
Corneille, Cid *143*
Franko, Ukradené štěstí *55*.
Giacosa, Červený hrabě *174-175*
Gogol, Revisor *271-272*
Hebbel, Judita *71*.
— Marie Magdalena *[illegible]*
Hugo, Hernani *[illegible]*
— Torquemada *[illegible]*
Ibsen, Nepřátelé národa *[illegible]*
— Paní z námoří *[illegible]*
Klicpera, Zlý jelen *44*
Kraszewski, Náhodná komedie *[illegible]*
Lessing, Mina z Barnhelmu *[illegible]*
Maeterlinck, Pelléas a Mélisanda *155-156*
Molière, Lakomec *111-112*.
— Směšné Skepinovy *[illegible]*
— Tartuffe *275-276*
Musset, Se srdcem divno brát *[illegible]*
— Rozmar *172*.
Nikola, Balkánská carice *297-298*
Rostand, Cyrano de Bergerac *79-81*
Shaw, Pekelník *[illegible]*
Shelley, Odpoutaný Prometheus *[illegible]*
Tolstoj, Vláda tmy *176-177*.
Tyl, Strakonický dudák *[illegible]*.
Vacquerie, Člověk [illegible] *[illegible]*
Wilde, Salome *400-401*.
Zorrilla, Don Juan Tenorio *[illegible]*.

Romány, povídky atd.

Aharonian, Obrázky z arménského svědomí *543-545*.
Aho, Dvě finské povídky *51*.
— Kniha o Finsku *[illegible]*.
de Alarcón, Třírohý klobouk *[illegible]*
Aldrich, Tragedie stillwaterská *[illegible]*
— Sáhová královna *[illegible]*
de Amicis, Albert *4*.
Andersen, Pohádky a povídky I. *303-304*.; II. *375-376*; III. *430-432*
Andrejev, Tři povídky *541*.
d'Annunzio, Novelly *[illegible]*.
Arbes, Akrobati *[illegible]*
— Ethiopská lilie *[illegible]*
Arbes, Newtonův mozek *[illegible]*.
Balzac, Eugenie Grandetová *[illegible]*
Baudelaire, Malé básně v prose *223-224*.
Bjørnson, Almanachy [illegible] *[illegible]*
Bourget, Tři malé [illegible]
Bret Harte, [illegible] *[illegible]*

Digitized by Google

CESTOPIS

OBSAHUJÍCÍ CESTU DO

HORNÍ ITALIE

A ODTUD PŘES

TYROLSKO A BAVORSKO,

SE ZVLÁŠTNÍM OHLEDEM NA SLAVJANSKÉ ŽIVLY ROKU 1841.

KONANOU A SEPSANOU OD

JANA KOLLÁRA.

S VYOBRAZENÍM A PŘÍLOHAMI, TÝŽ I SE

SLOVNÍKEM SLAVJANSKÝCH UMĚLCŮV VŠECH KMENŮV
OD NEJSTARŠÍCH ČASŮV K NYNĚJŠÍMU VĚKU, S KRÁTKÝM ŽIVOTOPISEM A UDÁNÍM ZNAMENITĚJŠÍCH, ZVLÁŠTĚ NÁRODNÍCH VÝTVORŮV.

VYDAL

JAN JAKUBEC.

ČÁST II.

V PRAZE.
NÁKLADEM J. OTTY.
1907.

Digitized by Google

1846.51.15
HARVARD COLLEGE
SEP 29 1922
LIBRARY

The Editor

Veškera práva vyhrazena.

Tiskem »Unie« v Praze.

Digitized by Google

Hlava IV.

Brianza; Como; Leccho; Veltlin.

Úvahy nad Horno-Vlachy.

Jako mladí lidé vidouce, že se již masopust ku konci chýlí, pospíchají ještě všemožně poslední jeho dny a noci, plesy a rozkoše užiti: tak my opustivše Medulán, chvátali jsme ku spatření ostatních ještě krás a vzácností Italie. Spolu s námi v jednom velikém kočáru jeli dva kněži a dvě paní z Medulánu. Jeden z oněch kněžův byl vážný muž vzešlého věku, drže v rukou breviar Ambrozianský; on nám o stavu kněžstva a náboženstva ve Vlachách nejvěrnější zprávy podal, mluviv dosti dobře latině. Jiný byl mládeneček asi 14letý, jménem Francesco Caimi, a již kanovníkem S. Ambrože se znamenitými ročními důchodky: jeho otázky i odpovědě, anobrž celé chování se bylo ještě dětinské. Rodina jej přiměla k tomuto stavu, majíc dědičné právo poroučeti někoho na tuto výnosnou kanonii. Tento a onyno dvě paní neuměly jen vlašsky. Mladší z nich mluvila vlaštinu delikatně, slovy předenými, v hedbáv a šarlát zavinutými. Podělovali nás téměř násilně tito dobří lidé všemi vlašskými lahůdkami, které při sobě měli, zvláště salámi a ocukřeným ovocem. My

Digitized by Google

jsme se totiž jejich vlašským obyčejům a způsobům všemožně propůjčovali, což nám jejich důvěru a přízeň získalo. V tomto tovaryšstvě přinuceni jsme byli ustavičně vlašsky, třebas jak zle, mluviti. Měli jsme však tu výhodu, že nás tito spolucestovatelé na všecky krásy a pamatnosti rajského okolí Brianza (Brigantia, sr. Břeg Břegatý Brehovatý) pozorny učinili. Okolí to záleží z rozkošných pahorkův čili břehův a nižin mezi oběma ramenama Comského jezera. Nejvyšší chlum Villa Brianza s hradem a věží sloužil lombardské královně Theodolindě za bydlo. Všudy množství veselých venkovských domkův a letohrádkův, jenž se Kapucinky jmenují proto, že na vzor kapucinských klášterův budovány jsou a mnohé chyšky ku přijatí hostův mají, kteří se zde často a hojně nacházeti dají, od jedné kapucinky ke druhé putujíce a pohostinství požívajíce. V městě Como (Chum, Chlum) narodil se Plinius mladší, veseloherecký básníř Caecilius a Caninius Rufus, jenž děje Trajana opěval. Na vrcholci chlumu, pod nímž město Como leží, jsou půvabné zbořeniny hradu Baradello (sr. bardo, brdo). Cajus Plinius v listě Caninovi Rufovi 1 Lib. 3 Ep. takto píše: „Quid agit Comum, tuae meaeque deliciae? quid suburbanum amoenissimum? quid illa porticus verna semper? quid Platanon opacissimus? quid Euripus (vo-

Digitized by Google

dovod) viridis et gemmeus? quid subjectus et serviens lacus? — quid balneum illud, quod plurimus sol implet et circumit? — Si te possident, felix beatusque es! atd." Studnici pak comskou takto opisuje L. IV. Ep. 30. „Fons oritur in monte, per saxa decurrit, erupitur coenatiuncula manu facta: ibi paululum retentus in Larium lacum decidit. Hujus mira natura: ter in die statis auctibus ac diminutionibus crescit decrescitque. Cernitur id palam et cum summa voluptate deprehenditur atd." Tento list je zde do vlaštiny přeložený na mramorové tabuli vyryt.

Nyní se již výsoké vrchy a skály před námi otvíraly, na obloze šířil se černý mrak, prudký vítr se strhnul: my právě dojeli jsme do Leccha, města u jezera Como, náramnými skalisky obklíčeného. Byloť o nešpořích: poněvadž zde večeřeti jsme měli, já použiv času, šel jsem na zdejší věži, abych spatřil stroj Ambrozianských zvonův a způsob zvonění, který se mi v celé Italii tak nepříjemný býti zdál. Nebo vlašské zvonění jest jakési hrnčování, podobné našemu bití na zvon v čas ohně. Zvony zdejší mají vedle sebe veliké dřevěné kolo, o něž provaz otočen jest, jehož jeden konec dole u věže se tahá bez přestání, tak že se při tom celý zvon čím vzhůru, tím dolů převracuje, což neharmonický zvuk působí. Toto se nazývá Ambrozianským zvoněním. Vyhlédna oknem nyní s té-

Digitized by Google

to dosti vysoké na kopci stojící věže, co jsem spatřil? Všemohoucí Bože, divadlo sotvy kdy viděné! Celé město a okolí tmavou nocí zakryté, vichřice unášela cihly i střechy, bleskove hromonosní křížili se bez přestání; pode mnou chrám plný lidstva večerní nábožnost vykonávajícího a při počátku bouře domův utíkajícího: i já, ač jsem nádeštník měl, přece pro příval a vichřici nemoha ho užiti, značně promoklý do hostince jsem se vrátil, kde moji druhové samé pravé vlašské jídla, jako by na rozžehnanou, připraviti dali. Mezi jinými nejlépe nám chutnala Polenta con uccell, t. j. vlašiská z kukuřice udělaná kaše, na níž malá smažená ptačata. Jest toto lahůdka všech Vlachův. Vyznati však musíme, že Vlachové vůbec v jedení a v pití mírní jsou: na kuchyni a na břichu jim tak mnoho nezáleží jako na krásných stavením, na sochách a obrazích, na divadlech a operách, na sbírkách památek a starožitností — totoť jest jejich každodenní pokrm; i obecný a nevzdělaný lid o tomto myslí a mluví, v tomto svou rozkoš zakládá. Sochy, rytiny, obrazy v městech aneb na polích a silnicech od všetečníkův poraněné, stěny chrámův, mostův aneb jiných veřejných budov od surovcův zohavené aneb začarbané, jako bohužel téměř všudy v Uhrách — to jsme v Italii na celé cestě nespatřili. Lid, i sama luza, všudy cítí zvláštní uctivost k výtvorům krásoumy. —

Digitized by Google

Vůbec sedlák a rolník v celé Italii jest zdvořilý, veselého obličeje, hlavu přímo nesoucí, svobody a člověčenství sobě povědom, životu se radující a větším dílem majetný: ne jako naši zotročilí chuďasi a manové. Ale jak to jináče i býti může? Vlašské přísloví praví: „Sedlák jest jako vavřín, čím pilněji se polévá, tím více voní a ovoce přináší; naproti tomu české přísloví říká: „Sedlák jest jako vrba, čím ji častěji obroubáš, tím se hustěji obalí.“ —

Od města Leccho až do Inšpruku jeli jsme s diližancí čili poštovským vozem. Naši Vlachové a Vlachyně pořád ještě drahný kus cesty s námi putovali. Od počátku naší cesty až posavad měli jsme to nejpříznivější počasí: v dnešní noc ale, mezi 3 a 4 říjnem, zdálo se, jako by se všecky strašné živly proti nám byly spikly. Vichřice a bouře trvala od 5. večerní hodiny do 1. po půlnoci. Zdejší silnice ouzce nade břehem Komského jezera se táhne a jest jedna z nejpamatnějších, nebo zdejším k jezeru přiléhajícím tvrdoskalným vrchům s velikou prací odzískána anebo v ně vzdorně vlámána a uměle vpravena jest. Často jest průchod skrze dlouhé skály prolámán, které průlomy jmenují se zde galeriemi; ony jsou co tunel anglický. Praveno nám, že již lombardští králové a jmenovitě i Karel V. na této silnici pracovali. Mezi silnicí a jezerem jest ohrada čili zeď lokte zvýši. Až

Digitized by Google

do Vareny šťastně se probil náš postillion přes lijavce, písek, kamení a ručeje (prudké potoky, s hor na silnici se ouprkem valící). Ale mezi Varenou a Belanem zůstali jsme vězeti. Silnice zde tak kamením a pískem zanešena byla, že celé kopce před námi stály a koně s dupotem a ržaním se zpínajíce dále nechtěli. My již předtím od Vareny větším dílem pěšky jsme kráčeli po zděném tom zábradlí pod šlehy větru nad jezerem, ať po cestě pro bahno a vodu nelze bylo. Avšak i tu dvojí nebezpečenství nás obklučovalo: shůry létaly nám nad hlavami skalní laviny, to jest větrem a přívalem odervané strhy a úlomky skal s vysokých nad námi strmících hor; zespod otvíralo svůj jícen jezero, pod námi hrozně se pěnící, zmítající a vlnobitím tímto naše boty i šaty často i obličej opleskávající. Jeden chybný krok na této zdi byl by nás ve hrobě vln pochoval. Na štěstí osvěcovalo nám ustavičné blýskání tmavou tuto pout. Jakové to strašnokrásné divadlo! Jaková to nevídaná a nevylíčitelná noc. Jezero plapolalo co phosphorské moře v náramném korytě mezi dvojím pohořím, s něhož sobě hromové vzájemné otázky a odpovědě dávali dlouhoohlasným jekotem, jakoby jejich zpěvný kůr příchod soudného dne vítal. Villa Pliniova s její divotvornou studnicí chvěla a stkvěla se před očima našima co povětrný hrad, s něhož se stínové velikých těchto Římanův promykávali. Krů-

Digitized by Google

pěje deště střílely s oblaků na hladinu plesa co koulky a broky na čelo nepřátelského vojska. Naše paní ve voze tak naříkaly, že zvláště mladší z nich ledva jsme ukojiti mohli v zoufalém pláči, druhá ustavičně volala: „Guai á me! o Dio! Giesu Giuseppo Maria!" Já však, vyjma tu i tam okamžitý přestrašek, více osudu jiných než mého se týkající, uprostřed všech těchto pohrom tak klidný a nepředěšený byl jsem, jako by jsem jistě byl předkem znal, že pod mocnou rukou boží jsoucím nic se nám nestane. „Škoda," řekl jsem k příteli Doležálkovi, „škoda, že tu Byrona není, toť by byl hodný předmět pro jeho hrůzu a zoufání milující Muzu." — „„Ba škoda," " odpověděl on, „„že tu není Lisst aneb Olebull přítomen, aby tyto zvuky a city v hudbu uvedli." " — V tomto položení upěli jsme až do svitu, kde o páté hodině náš konduktor z městyse Bellano soudce s několika chlapy, motykami a jinými nástroji opatřené dovedl, kteří nás z tohoto bahnitého a písečného hrobu vykopali a protrhanou cestu kolik tolik k dalšímu pokračování vyrovnali a proklestili. Překrásný to byl pohled ráno na zájezerní ty vysoké vrchy, ať se z nich nesčíslný počet vodospádův zde na způsob stříbrných pásův, tam na způsob nejbělšího mléka do jezera valil. Samo jezero utěšené stkvělo se nyní jako laskavé oko matky země. Toto byla ona bouře, která v těchto dnech

Digitized by Google

téměř celou jižnou Evropu záhubně proběhla, Adriatické moře vlnobitím tak zdula, že v Benátkách na náměstí a do chrámu Sv. Markovského na kondolách plaviti se museli; ve Francouzích bezpříkladné rozvodnění řek způsobila; v Uhrách, jmenovitě v Pešti, střechy domův unesla a se zemětřesením dosti značným spojena byla. My však při této bouři šťastnější jsme byli, nežli náš velectěný krajan, král. rada a doktor Bene, professor na universitě pešťanské, jenž v cestování svém italském na Apeninách od této vichřice přikvačen byl, tak že vůz jeho překocen a málem do propasti uvržen byl. Ouraz odtud na boku donesl tento slavný lékař ještě až domův.

Jezero Komo, jináče u starších zeměpiscův i Chum Chumské, latinsky lacus Larius, dostalo jméno od města nad ním ležícího Chum, snad Chlum, ať skutečně u chlumu čili vrchu leží; anobrž celý tento k tyrolským a helvetským horám zabíhající kraj a kout medulánského vévodství jmenuje se Comasko, Chumsko čili Chlumsko; v nářečí krajinském sluje chlum posavad Hom, Homec, v jiných l v u měnících Chum, jako vlk a. vuk. Známo jest, že jméno Chlum, Chlumec, Chlumsko nesčíslný počet vesnic a měst na sobě nosí. V Serbsku se nalézá nejen město Chum Hum Podhum, ale i celé knížectví Zachlumia. Právě tak

Digitized by Google

i zde jest město Chlum (Chum, Como), okolí Chlumsko (Comasko), Chlumské, Chumské (Lago di Como). V Černohoří jeden z nejvyšších vrchův sluje Kom, velký Kom a malý Kom. Jedno z předhoří tohoto jezera jmenuje se Černobio (snad původně Černovo); řeka z něho vytékající Brežia (Brèggia); okolí Serbelloni, místní jména Veleso (sr. Veles, Volos), Stavino, Leno, Nesso atd. Od města Lecco čili Lecho jede se skrze Varenu, Bellano (sr. Bělany), Koreno (sr. Kořen), Koliko asi pět mil pořád mezi jezerem Comským s levé a vysokými vrchy s pravé strany: teprv zde se otvírá hluboká, široká, 8 mil dlouhá Dolina Dol (zkaženě Tell-Tellina, Vallis Tellina, zkráceně Veltlin, sr. luž. dele delni místo dole dolní), níž řeka Adva teče. Z Chlumu jde tu cesta do Doliny, anebo po vlašsku mluvě z Coma do Tellina. Od Benátek tedy až do této Doliny všudy slavjanská jména a šlépěje Venetův. Tento řetěz slávovenetský prodlužuje se ještě dále v sousední zde kraje, tam až hluboko do Helvetska, tuto do Tyrolska. Samé jméno Helvet Helvetia jest naším zdáním to, co Holovat, Holovata, Holvět, das Alpenland od hole die Alpen a koncovky vat viat vět; tak jako Horovat Horvat Horvatia, Dalmat Dalmatia; vrchovat, lesovat atd. Srov. Sláva Bohyně, str. 288. o koncov-

Digitized by Google

kách vat mat. Sem patří i polské po-wiat, powět, věta, t. j. vlast, panství, kraj. Hol se v Hel obyčejnou změnou hlásek a e přezvukovalo, jako toplý teplý, dole dele, popel pepel, rosa resa, nos nes, hospoda hespoda, Gostimil Gestimil, Bodrici Bedrici, Smolinci Smeldingi, Voloti Veleti, Dolina Delina (Telina) atd. Tak se v sousedním Tyrolsku a Korutansku nejvyšší pohoří posud nazývá slavenská Hole (něm. Tauern). I v Helvetsku jest mnoho vesnic a měst, řek a vrchův slavjanská jména nesoucích, k. p. Neslav, Poslav, Gradec, Kremenice, Les, Polesie, Dubin, Biela, Belič, Belenec, Celin, Černec, Čerlice, Delo, Luk, Lugenec, Luzany, Čapina, Samolik, Vetron, Brusin, Meč, Mutenec, Kunice, Polic, Bumplice, Sobiasko, Delin (sr. Tellin), Prosto, Deleby Daleby, Rudenec, Siverles, Staviak, Tasna (dolina sr. těsná), Turich Turice (nyní Zürich); Vilthausen (sr. Veleti, Vilti, rodiště Zvingliho), Visoje, Vespran Vesprovan, Vindisch čili Vindonissa, Korvantia, Kostnice (kde Hus upálen) a jiná; potom jména zdejších vod a jezer, jako Vendické jezero a jemu sousední Vodenské čili Bodenské od vody tak zvané, řeky Tečin (Tessen), Muesa (sr. Mža) atd. Dále v okolí jména Vindelici (u Hieron. Vindici), Vindomagi, Vendum, Avendone atd. Sem náleží i jména starohelvetských rodův, k. p. Meč, Milich, Nesen, Verny atd. V kantoně Vali-

Digitized by Google

ském, 3 míle vzdáli od hlavního města Sedunu (něm. Sitten), jest celá osada slavjanská, slavjanského nářečí užívající. V témž kantoně nalézají se města a osady: Gradec, Gruna, Gruon, Haremence, Teš, Vetron, Vernaměry, Výspa atd. Celým Veltlinským oudolím ozývala se nám v oustřety slavjanská jména míst, k. p. Dalebio Delebio (sr. Duleby), Trahona (sr. Dráhon), Čin, Brus, Čapina, Župlan (vrch), Fusina, Tiran, Veri (staroslav. řetěz), Serno, Samolíko, Prosto, Kolda (sr. Koleda), Starlež, Malenka (řeka, odtud Malenkerthal), Madre Modre (dolina), Dubin (kde Švejcaři r. 1525 císařské vojsko porazili). I jeden chlum pohoří Ortelesského čili Stelvia jmenuje se Braule Braulio, co se se slovenským brale (skalostěna) srovnává. Řeč Veltlinčanův jest porušené vlašské nářečí. Předtím se nalézali v této dolině i protestantické, dílem ze starých Bogomilův a Valdensův, dílem z novějších evanjelíkův a reformátův sestávající obce, chrámy a školy: ale r. 1620 zdejší římsko-katoličtí obyvatelé pod vůdcovstvím duchovních ztřeštěncův zavraždili a do nohy vyplenili všecky jinověrce. Zdejší duchovenstvo stojí pod biskupem Komským čili Chlumským. Nejednou se na levici doliny a prosmyky naskytují, nimiž hluboko do Švejcar výhledy se otvírají na tamější sněhochlumy a stráně.

Veltin jest jakoby závírka Italie: zde již

Digitized by Google

podnebí jižné a severné v ustavičném se nalézají zápasu. Prvé však než bysme Vlachy cele zanechali, za slušné držíme, ještě zde vyňatky z našeho pilně vedeného denníku položiti, obsahující poznamenání, soudy a úvahy o některých věcech, tak jak nám je místo a okamžení pokaždé do péra vnuklo. Mluvení a psání o Italii nemá konce, tu se řeč šíří a množí tak, jako se srdce šíří a povyšuje pobytím v Italii. Neslušno haniti ten zápal a výzchyt ducha, který na tomto kraji přirozeně a neúchylně tkví, to časté opětování a vracení se k týmž předmětům. Duchovní život Evropy a tím celého člověčenstva zde se rozvinul; každá píď země jest tu světodějinným punktem; příroda tak sladká a měkká; pro krásoumy škola jediná, po kteréž navštívení neukojná tužba každého ve hmotě neutopeného člověka vždycky táhnouti bude.

Ačkoli slavný Diderot radí, aby každý, kdo chce o pannách a paních psáti místo černidelnice do jitřenky své péro zamočil: my však přece bez rozpaku povíme, avšak beze všeho osobního aneb národního ourazu, co nám na srdci leží. Ženské pohlaví ve Vlachách vůbec není tak krásné, jako by se to v tak pěkném kraji, v tak líbezném podnebí, v tak uměleckými díly ozdobeném světě očekávati mohlo. Výjimky jednotlivé arci i zde se nalézají, avšak řídké. Možno však, že my, k bílé pleti navyklí severčané, nespravedliví jsme naproti

Digitized by Google

těmto černookým a snědotvárným Vlachyněm. Avšak mladé Vlachyně ještě jakž takž jsou milování hodné, ať nedostatek bělosti a spanilosti vděkami těla, vzdělanými mravy a vroucími náruživostmi vynahrazují: ale staré ženy nikde jsme škaredější a hnusnější neviděli, jako zde, obzvláště v Benátkách. Obličej žlutý a scvrklý; vlasy krátké, šedivé, rozčechrané; hlava holá, nezakrytá; oči vpadlé, celé tělo vyčívené: slovem každá stařena jest zde strašidlo. Naši přátelé lékaři nám říkali, že příčina toho jest nemírnost ve mladších letech.

Povoznictví čili furmanství v Italii rozdílné jest od našeho. Vozatajský vůz, jakkoli dlouhý jest, má přece jen dvě tlusté, vysoké kolesa v prostředku; u předku jsou mezkové aneb mulice zapřáhnutí, a sice ne jak u nás po dvě vedle sebe, ale po jednom před sebou, někdy 4—5. Tovar aneb zboží tak se uměle nakládá na předek i zadek vozu, že téměř rovnováhu působí. Nicméně však první mezek u vozu vždy nejvíce trpěti musí hned na břichu, hned na hřebetě; on někdy takovým nákladem, k. p. senem, tak celý zakryt jest, že se ani nevidí. Kde rovná cesta, bez vršku, tam tento druh vozův dobrý a lehký jest, ať třením koles o osy zde vůz tak obtěžován nebývá, jako maje čtyry kola. — V městech vlašských jest i dlažba ulic rozdílná od naší. Dlažka jsou okrouhlí, dosti malí, avšak pev-

Digitized by Google

ně vpravení kamenové, jenom na kolejech vozův vloženi jsou dlouzí a širocí kamenové, po nichž kočár co po železné dráze tiše a pohodlně běží.

Láska ke krásoumám všeho druhu, v Italii vůbec rozšířená, nejednou svodí lid a umělce i k rozličným klamům a šidířstvím; i znatel bedlivý pozor dáti musí, aby podveden nebyl. Tak Stanislav Poniatovský, král polský, koupil za nesmírnou summu peněz jednu v Italii rozhlášenou sbírku antických řezaných kamenův ze 1200 čísel záležející. Tato sbírka dostala se potom do Angličan jistému p. Tyrellovi; zde nalezeno a dokázáno, že kamení to není antické, ale podstrčené dílo novějších vlašských umělcův. Čestněji a vděčněji zachovali se Vlachové ke druhému Polákovi, totiž ke hraběti Jos. Skotnickému, jemuž co velikému záštitníku krasoum a dobrodincovi umělcův ve Florentii ve chrámě S. Croce v kaple Medici krásný hrobní pomník postaven, od řezbáře Ricciho shotovený. — Odkud patrno i to, že na květu krásoum ve Vlachách i Slavové podíl měli a mají.

Značný rozdíl našli jsme i mezi vlaškou a německou titulaturou: prostota, krátkost a přirozenost oného více se nám líbila, nežli nemotornost, nadutost a půldruhostřevíčná dlouhost a složitost této. „Signore“ to jest titul v Italii vůbec panující, dávaný vysokým i nízkým, zřídka jiný titul slyšeti: ať naproti

Digitized by Google

tomu každý německý kočí, hostinský, služebník, ano i listy, divadelní cedule, prodavací návěští známým i neznámým, jednotlivým i celému obecenstvu ustavičně samé Hochgeboren, Wohlgeboren, Hochwohlgeboren, Edelgeboren, Hochedelgeboren a bůh ví ještě jakové geboren v uši sypají. V němčině bývá člověk každým psaním, které přijme, v každé společnosti, kterou navštíví, právě na to nejčastěji upomínán, co jeho nejmenší zásluha jest, totiž na rod a narození, což vlastně žádná ctnost a čest není, ale jen dar náhody. Anobrž jak často nestydatou lež říkají v oči mnohým osobám tyto německé titule! Jak mnozí vlastními zásluhami aneb štěstím vysoce postavení lidé, důstojníci, vůdcové, rádcové, panovníci jsou nízkého rodu aneb nedochůdčata a neblahého, anobrž často i nepoctivého narození! Nemusí-li tyto v uších svrběti při slyšení Hoch aneb Wohlgeboren, jenž jim co ironia neb satyra zní: proto tento germanský, téměř bych řekl necudný a oplzlý, babám do porodincův patřící princip titulatury, totiž rod a narození, slušným právem od novější vzdělané Evropy do znevahy přišel. K litování jest, že Čechové i zde za Němci poklusávati a tento německý živel ve svou řeč a obcovu uvésti chtějí, tlumačíce to v Blahorodí, Vysokorodí atd. Jak mnohem krásněji a pravdivěji zní staré naše titule:

Digitized by Google

Slovutný, Slavný, Mnohovážný, Velectěný, Výborně zasloužilý, Poctivý, Vzácný, Velkomožný atd.

V náboženství Vlachův jest co do vzdělanějších lidí mnoho pouhého rukodělnictví a svatoskutečnictví, co do obecného lidu mnoho pověry. Arci že díla umělecká, stavby, malby, zpěvu zde se službami božími všudy tuze sdružená, mnoho půvabného, anobrž i vzdělavatelného mají: a přece vyznati musím, že se mi ve chrámích, byť by i od samých krásoum vystavěni a malováni byli, každý nábožný hokus pokus nelíbí; a proto nikde jsem vroucnějším a srdečnějším evanjelíkem nebyl jako v Italii a nemohl jsem se dosti nadiviti na oněch protestantech, zvláště učených Angličanech a Němcech, kteří zde svou víru a církev opouštějí. Sám Goethe žaluje nádherně ve své „Italienische Reise" na prostotu evanjelických služeb božích, zvláště na malý počet svátostí a obřadův, dávaje v tom přednost a chválu jiným křesťanským stránkám: a přece dobře světu známo jest, že p. Goethe sám při svém pohodlném náboženství ani těch maličko svátostí své církve nezachovával.

Ostatně i v náboženství i v pokrmích Vlachův našli jsme mnoho slavjanského, dílem od otcův Venetův zděděného, dílem od jiných sousedních Bratroslavův půjčeného. Nad Indy, Slavjany a Vlachy není národu nábožnějšího a přitom arci i k pověře náchylnějšího. —

Digitized by Google

Stará Slavjanův láska k u k a š i, kterou již Mauritius a Leo chválili, i do Vlach se přesídlila a žije zde posud pod jménem p o l e n t a od p u l s p u l t i s, t. j. kaše. „Kaše mať naše", říkají Slavjané; tak i u Vlachův jest polenta (kaše z ječné, kukuričné a jiné mouky) nejrozšířenější a nejoblíbenější jídlo, zvláště u lidu, tak že místo chleba zastupuje a všudy na trhu i ve krámích se prodává.

Řeč vlašská, tato květina hesperidská, nejkrásněji se mluví v Benátkách, snad to vplyvem slavjanským, tak jako míšenské a saské nářečí, nejpěknější v Němcích, vyniklo vplyvem našeho národu. Lombardské nářečí vlašské jest hrubé, nečisté, francouzštinou protkané. Cimerská řeč, ač již pomíšená, panuje ještě v 7 osadách na pomezí benátském v delegací Vicenské, a ve 13 osadách v delegací Veronské. Avšak nechápám vůbec, jako se někteří i do samého tohoto vlašského slavíka tak vbláznit mohou, že všecky jiné jazyky vedle něho opovrhují. Jeden jazyk neslušno loktem druhého měrati; máť i vlašská řeč své zlozvuky a neřesti. Chatra vlašská, mluvě tuto řeč, více syčí a sipí, čičiká a cviliká, nežli mluví: i sami vzdělanci jen s tou největší pozorností jí jakovou takovou řečnickou výraznost, přízvučnost a článkovitost propůjčují. V ženských ústech rozplyne se někdy na kaši, ať jí kosti, totiž spoluhlásky, chybují. Proto mně italismy i v serbštině nikdy nechutnaly, obzvláště ztrá-

*

Digitized by Google

ta zvučky c h a i, k. p. m u a místo mucha, u v o místo ucho, s a v místo v e s, č o v e k místo č l o v ě k a těmto podobné mrzáky. Vlaština mluví se těmi nejpřednějšími ústními nástroji: rtoma, zubami a koncem jazyka; němčina těmi nejzadnějšími: hrdlem, čípkem, podnebením: slavjanština stojí v prostředku mezi oběma. I divili jsme se nemálo, jako se náš výborný český básník Zdirad Polák zde do této kašovité vlaštiny tak zamilovati mohl, že sobě vedle ní češtinu zošklivil a ve spisovatelství k nenabyté škodě naší literatury pokračovati cele přestal. Zdali p. Polák nikdy neslyšel ono polské přísloví?

„Ďábel Evu po vlašsku svodil,
Eva Adama po česku,
Bůh je po německu hromil,
Anjel po maďarsku z ráje vypudil."

Jedna toliko okoličnost aneb raději n e m o c n o v o č e s k á vysvětlila mi aspoň z částky tento úkaz, totiž novočeské i i k á n í, které celé naší československé řeči a národnosti záhubou hrozí proto, že nejen Slováky od češtiny odstrkuje, ale celou řeč a národnost českou zženilou, chabou, jiným národům hnusnou činí tím, že jí jakýsi kvílící, kvíčící a píštící charakter vnucuje. Není zde místo obšírně o tom mluviti; krom toho již jinde (k. p. ve Kroku I, 3, str. 32, ve Výkladě ku Sl. Dceře) jsme dosti o tom i psali i s Čechy ústně mluvili:

Digitized by Google

ale, jak zkušenost učí, bohužel všecko nadarmo. P. Vlčkovský při svém, jináče znamenitém, přeložení Homerovy Iliady shledal jako by schválně všecky české zlozvuky a ohavy řeči, k. p. vůči, vůbět, vůchranu, vůbdar, vůkres, aneb střída, včíra, tou berlí, línost, líp, míň, třísti, odvlíkl, tíhli, odporučín, složíno, okusíno, uspokojína, hřbetu, křtu atd. Tak i jiní Čechové, kde jen mohou nejkrásnější hlásky a aneb o aneb e zavražditi, to jistě dělají, proměňujíce je v huhnavé, nelibozvučné í aneb i: tak že v jedné periodě sto i í y ý se nalézá a sotvy 5—10 jiných samohlásek. *) Čechové pravda sobě to ani představiti ve stavu nejsou, jakovou bolest slovenským uším toto ůůkání a iikání působí, obzvláště kde ani prosodicky potřebné není. My čtouce takové knihy každého takového spisovatele považujeme za n e p ř í t e l e n a š e h o n á r o d u, nebo tím trhá svatý svazek jednoty mezi Slováky a Čechy. Čeština již nyní nestojí sama,

*) K poznačení této české klopnosti k liteře *i í y ý* počal kdosi bájku skládati v následujícím slohu: »Chytry Jiří když v ty dny při cizích rybnících sviži pici svým klisicím žiti byl, chytil sítí z bílých nití, tisíc pídí zšíři i zdýli, čtyři z jivi pijící čížky atd.« — Taková blahozvučnost podobá se cele oném maďarským veršům, u Beregszáziho str. 212.

I.övöldözök, szökön, nöttön nő örömöm;
Ölöm ökröm: töltöm sölő tö özönöm:
Örömömből ötször, sőt többször köszönöm,
Bövönn öntött gyöngyöd, örökös ösztönöm.

Digitized by Google

ona má svědky a sokyně, ona již není výhradným a libovolným jměním samých toliko Čechův, ale společným rovnoprávným pokladem i Moravanův a Slovákův, anobrž stojí pod dozorstvím a kontrolí celého vzájemného Slavjanstva, pročež na tyto okoličnosti všudy ohled bráti musí, chce-li žíti a kvésti. — Chválím Slováky, že se k češtině, chválím Horvaty a Krajince, že se k illyrštině, chválím Malorusy, že se k velkoruštině pozdvihli; želám, aby se ještě i Lužičané a Slezáci, buď k Čechům, buď k Polákům připojili a tím počet nářečí a různin v našem národu umenšili: ale starší ty a vzdělanější sestry buďtež ku mladším spravedlivé a spanilomyslné. Máť i slovenština své neduhy, zlozvuky a nekonečné různomluvy; nechceme, aby ona za spisovní zvolena byla, ale chceme slovenskou češtinu a českou slovenštinu, která by se vespolek pronikla, obohacovala, okrašlovala. Nikdy by Bernolakismus nebyl znikl, kdyby někteří Čechové nebyli tak svéhlaví a ku Slovákům nespravedliví, aspoň bezohlední. Srovnáváme-li takovouto češtinu se vlaštinou, tedy ovšem žaloby pána Poláka, Zaveršnika, Hollého a již předtím Poláka Luk. Gornického, Časop. Mus. 1830, III. a jiných nejsou prázné. Ono přísloví vlašské: „La lingua Toscana in bocca Romana“ já bych i na naši řeč vztáhl. Řeč česká v ustech slovenských! — Někteří Čechové arci tuto mo-

Digitized by Google

rovou ránu češtiny pěkným jménem atticismu českého zahojiti aneb zakryti chtějí: ale kdo zná attické nářečí, ten se nad tím smáti musí, ať ví, že v tomto utěšený rozměr všech vokalův panuje, aniž kdy atticismus opovážil se obětovati některým vokálům k vůli rozdíl pohlaví anebo počtu jednotného a množného, jak k. p. Čech: dávní, dávní, dávní, cizí, cizí, cizí, a in plural. opět jen tak. Ve vlaštině právě naopak temné e i u v řeči zanedbáno, vyobcováno, naproti tomu zvučné a o všudy rozšířeno, což ji tak zpěvnou a básnickou činí; a kdyby tolik konsonantův nebyla utratila, mohla se i řečnickou a mudreckou státi.

Druhá chyba a obtížnost v češtině (i v polštině), na kterou mi na této cestě přátelé a Slavomilové jak v Illyrsku, tak i ve Vlachách žalovali, jest ono nadužívání genitivu na ujmu jiných pádův a odtud povstávající nedostatek oratorického numeru. Jsou ve starších českých knihách celé sady, anobrž strany, kde mimo genitiv téměř žádný jiný pád se nenachází, ani dativ, ani accusativ, ani vocativ, ani locativ, ani instrumental, ať je genitiv co Saturnus své dítky všecky pohltil. Obzvláště mezi genitivem a accusativem jest v češtině ustavičný zápas a spor. Odtud tisícerá grammatické nesnadnosti a překážky, zmatky a zlozvyky, protimluvy a nedůslednosti. V Dobrovského české mluvnici více stojí o genitivu mu-

Digitized by Google

drováno a napsáno, nežli o všech ostatních pádech: a konečně zůstává čtenář přece v té největší pochybnosti. Dobrovský žádá příkladem Polákův, aby při všech záporných sadách (negative Sätze) genitiv stál: to ale žádná jiná řeč na světě nemá a již proto toto jednostranné pravidlo státi nemůže. Dobrovský stavil svá grammatická pravidla větším dílem na šestidílné biblí, a přece i tato není v upotřebování genitivův důsledná, tak k. p. Ezech. 34. V. 4. stojí: „Nemocné nehojíte, zlámané neuvazujete a zaplašené zase nepřivodíte", kde by dle Dobrovského státi mělo „nemocných, zlámaných, zaplašených." Anobrž v samém Nov. Zákoně jakové houpání, skákání a chvění mezi genitivem a accusativem, k. p. Řím 7. V. 16. „Jestliže což nechci, to činím; a opět V. 17. „Ne já to činím;" a opět V. 19. 20. „Nečiním dobrého, a poněvadž čehož já nechci atd." Není-li to svévole a zmatek řeči, aneb aspoň zbytečné subtilničkování, hloubálkování a odplašování cizincův od naší řeči? Tak stojí v Libušině Soudě se záporem hned genitiv: „Kakobych já vody nemutila", hned opět accusativ: „A nebudu vám suditi svady", aneb: „Nechvalno nám v Němcech iskat pravdu". Tak sám Dobrovský píše v mluvn. str. 333. „Žádného domu celého nezůstalo" — wofür man aber eben so gut sagen kann: „Žádný dům celý nezůstal." Tak těšiti, těšívati smutné

Digitized by Google

má prej státi s accusat., ale potěšiti, potěšovati smutných s genitivem: je-li zde mezi oním a tímto nějaký podstatný logický aneb grammatický rozdíl? Nalézá-li se v některé řeči takové vtipáčkování? Latina užívá i při solari i při consolari, němčina i při trösten i při vertrösten accusativ. Tak nenáviděti v češtině se klade genitiv (k. p. duše své), ve staroslavské pak accusativ (dušu svoju). Jak pochybné jest české: Sulla dobyl Říma (část?); jak určité slovenské: Sulla dobyl Řím (rozumí se celý). — Čas jest tedy, abysme řeč naši osvobodili od tohoto přílišného počtu genitivův, uvedouce do ní rovnováhu a souměrnost pádův. Rozmanitost se líbí, jednotvárnost jest omrzlá. „Ridetur chorda, qui semper ludit eadem." Co p. Hanka v Časop. IX, str. 166. k obraně tohoto předmilenství k genitivu psal, to není dostatečné k tomu, abysme se proto od Evropčanův, anobrž i jiných Slavobratrův, k. p. Illyrův, dílem i Rusův, vzdalovali měli. V obecném životě lid velmi dobře a moudře genitivu užívá, totiž jen tam, kde on částečný (partitif) jest, kde se při něm podrozumívá kus, trochu, málo, částka, pochybnost, k. p. neviděl jsi matky? t. j. trochu, kolik tolik z ní, znak a šlepěji zdaleka, tmavě a nejistě; ale naproti tomu: neviděl jsi matku? t. j. celou, uplně, zřetelně zblízka, s očí v oči. Tak: podej mi ruky t. j. kus, na krátký čas,

Digitized by Google

k nějaké malé pomoci; naproti tomu: podej mi ruku t. j. celou, pevně, směle. Proto já novější spisovné češtině štěstí přeji, že toto genitivní jarmo grammatikův se sebe svrhuje a tím se ku prostonárodní mluvě zpátkem vrací a k jiným vzdělaným evropejským řečem značně přibližuje a připodobňuje. S umenšením toho iikání a genitivusování čeština mnoho získá na libozvučnosti a dokonalosti. Toto však, co jsme zde řekli, nebuď na ujmu a hanu češtiny slyšáno, jejíž zlaté klassické vlastnosti, jmenovitě časomíru, neporušenost kořenův, krátkost slov a výrazův, nekonečnou vzdělanlivost, čistotu, jasnost a proniklivost jejích zvukův, její pochlebnou přítulnost k srdci, její způsobnost nejen k básnictví, ale i k řečnictví a jiné, nimiž téměř všecky své slavské sestry převyšuje, my lépe než kdo jiný známe a vysoce vážíme: ale právě proto žádali bysme z jejího krásného roucha všecky špíny a šplehy odstraniti. Tu jde ne o pochvalu toho, co již má naše řeč, ale o nabytí toho, co jí ještě chybuje. Potom čeština přednosti a ozdoby všech evropejských řečí sama v sobě spojí, důstojnost španělské, bohatost anglické, hlubokost německé, lehkost a žertovnost francouzské, sladkost a lahodu vlašské.

Mezi slavjanskou a vlašskou řečí mnohé jsou styčnosti a svazky jak co do l á t k y, tak i co do f o r m y, tak však, že slavské větším dílem starší a původní, vlašské mladší a od nás půjčené býti se zdají; poněvadž se, nakolik

Digitized by Google

známe, ještě nikdo o to nezasadil, my, co nám na naší cestě v oči padlo, zde sdělujeme:

1. Co do látky řeči:

1. Stejnost zvukův:

č-c-e-c i: cena (čti čena), cibo (čibo), ciaskuno (časkuno).

d ž-g g i: o g g i (čti odži, hodie), oggeto (odžeto, object); sr. s l a v. džban, džber, hádže, Hodža atd.

l l j-g l j: figlio (čti filjo), orgoglio, foglio, tagliare.

ň-g n: agnello (čti aňelo), degno (deňo), ogni (oňi), signore (siňore).

š-s c e s c i: lasciare (lašare), scemare (šemare), scimia (šimia).

ž-g e g i, j u: genio (ženio), giardino, giusto.

2. Stejnost kořenův:

baj bajka bajkář bájeti; v l a š. bajazzo, sbagio, sbajaffare, sbajaffone.

běl bělý, bělohlava, bělé dvory, t. j. krásný; v l a š. bello, bellone, bellezza.

berla, barla, brle; v l a š. pirla, pirolo, piroli.

berlín (břevno, Vogelstange); v l a š. berlina, berlesca.

běs, běsný, běsnost; v l a š. besso, bessa, besseria.

bláto: v l a š. beletta.

Boh Bůh Bih, Bohota bohotný, božič božica (věštěc), božskovati (frömmeln), náboženíček, pobožnůstka; v l a š. bacchet-

Digitized by Google

tone (sr. bahme), franc. bigot, bigoterie (sr. malorus. Big-Bog).

bohatstvo zboží; vlaš. boga bogaggio, fran. bagage; bagatelle (chatrné zboží).

bříti, břitký, břitva, břititi; brus brousiti; broj, brojiti zbroj; braň brániti zbraň; bir zbir birda biřic (t. j. ozbrojenec); vlaš. sbirro, sbirera.

brloh brložiti; vlaš. berlengo, berleggiare.

bruk brk brkati; vlaš. brucco.

búda budka, vlaš. bottega.

cac cacka cata, čac čač čača čačka, čačaný, cek cech ce ceta, cetka cetina cetule (cedule), čtu čet počet číslo (sr. numerus a numis); vlaš. zecca, zechino.

Dodola, jméno bohyně; vlaš. Dondola jméno rodin.

drápati; vlaš. starppare, tarpare.

hod, hodovati; vlaš. godere, goduta.

hrba hromada; vlaš. groppa, něm. Gruppe.

choditi, serb. oditi; vlaš. andare.

kal kalý (= pěkný), kaliti (slov. = líčiti), kolota; vlaš. a franc. gala, galant, galanterie.

Kok kuk, kokoš kokot kohout, koka kuka (slepičí vejce), kukaně kokaně (slepičí hnízdo); vlaš. cocco (vejce), cucagna (hra.)

krpec, škorně; vlaš. scarpa.

kum kumstvo kmotr; vlaš. coma, camane.

Digitized by Google

kut, kutina; vlaš. cantina.
manželka; vlaš. moglie.
niva; vlaš. novale.
novce; vlaš. nummi.
očankati; vlaš. incantare.
páčiti se; vlaš. piacere.
pás, pojas, páska, pasmo, pasmice, pasmovati pasmování, od pjati pnu; vlaš. passamano.
peljati odpelati; vlaš. pigliare.
pera, plur. pery (slov. = rty), odkud praviti; vlaš. parlare = mluviti, jako ode rty, řeč řečniti.
pinta (míra); vlaš. pinta.
plod, staroslav. polod; vlaš. biada (plody polní), lat. barb. bladum.
pohan pogan pohaněný (nekřesťan); vlaš. pagano.
práce; vlaš. prace (Gartenrabatte, sr. robota).
pražiti praž, paráž pražma; vlaš. bragiare, bragie.
právo; vlaš. bravo.
praviti; vlaš. parlare; sr. pera.
přímo pramo; vlaš. prima di me (přede mnou).
puk pukance, puknutí, rozpuknutí; vlaš. bugance (rozpuknutí oudu zimou).
put plť pleť (Fleisch), putený putená fleischlich, geil), putenost (Geilheit); vlaš. putana-smilnice.
raka, rakev; vlaš. arca archa.

Digitized by Google

robota; v l a š. roba (tovar, zboží).
ručaj; v l a š. ruscello.
run runa (u Slovákův=rov, brázda ve vinici), runiti (brázditi) od ryji rýti rov; v l a š. ronare (das Feldbauen).
sad posaditi, posada; v l a š. posada posata (das Niedersetzen eines Vogels).
samar, soumar (= osel); v l a š. samaro.
srp serp; v l a š. -- f r a n. serpe.
sreťa stret ustrety; v l a š. sorte.
stan stánek stanice stanoviště, zůstávám; v l a š. stanza stanzia, stanziare.
stanu ustanu ustávám, ustalý; v l a s. stanco, stancare.
stanu ustanu ustávám, ustalý; v l a š. stanco,
stěna stínka stinka; v l a š. stinca.
straniti odstraniti; v l a š. straniare.
strava strova stravice, stravuji; v l a š. stravizzo, stravizzare (slovo strava i Hunové již ode Slávův vzali).
střela; v l a š. strále.
striga strigoun; v l a š. striga strega, stregone.
stupy; v l a š. stamp, stampare.
škeřiti se, škvrna; v l a š. schernire, scherna.
štěp ščep, oštip, tep cep; v l a š. zeppa.
tarča terč, trč od trčeti, trkati; v l a š. targa, targhetta, n ě m. Tartsche.
tep tepati; v l a š. toppo.
trápiti trampota; v l a š. strapazzare, strapazzo.

Digitized by Google

tříbiti (čistiti) třebný (čistý); vlaš. strebbiare.
trt, trtáč trtati; vlaš. tartire.
tvaroh tvarůžek tvarožina; vlaš. formaggio (sr. tvořím a formo).
týrati; vlaš. tirare.
Tur (bůh vojny, davor, tábor), Turiče, turně (u Dalemila), turnaj, turina turizna, zkráceně trizna-hra a slavnost bojovní ke cti Turovi; vlaš. torneo, franc. tournoi, něm. Turnej, Turnir.
vdova, vlaš. vedova.
vrece vor vorek, závor od vru zavru; vlaš. borsa borzetta; boracchia bursa.
žák; vlaš. zago.
župan, špan, lat. středověké scabinus; vlaš. schiavino.
Snad i sloven. opevadlo, lat. opus, a vlaš. opera?
Sem patří i moj můj vlaš. moi; tvoj tvůj, vlaš. tuo tuoi; já vlaš. io.

II. Co do forem řeči:

1. Stejnost koncovek:

ina: šestina vlaš. sestina.
sedmina — settina.
desetina vlaš. diecina.

jména míst s touž koncovkou:

Lipina vlaš. Fusina, Žilina — Mutina — Bukovina — Polesina.

Digitized by Google

Slavina.

ska sko: Lipsko vlaš. Bergamosco,
Chlumsko — Comasco,
Slezsko — Cremasco,
Horvatsko — Pomponesco,
Rusko — Tedesco (sr. Němčisko),
Polsko — Polska — Gerardesca,
Somosca.
ov ova: Krakov vlaš. Padova,
Lubětová — Mantova,
Dubová — Genova,
Králová.
ž: Paříž vlaš. Parigi.

jména kmenní a národní:

an in on: Slavian vlaš. Italian-o,
Moravan — Veneziano,
Rusín — Dalmatino,
Serbin vl. Florentino,
Slavon — Sassone,
Čakon — Grigione,
l: Španiel vlaš. Spagnolo,
Goral, Moskal.
anda: vojanda vlaš. solanda,
kacanda — locanda,
palanda — polanda.
ata eta ita ota: lopata vlaš. bajata,
odplata — balata,
komnata — cagliata,
podstata — carrata,

Digitized by Google

osvěta — bacchetta,
klevěta — calcetta,
sketa — bajetta,
teta — licetta,

nesita — bombolita,
tolita — carpita,

dobrota — pinzotta,
jednota — ballota,
sirota.
ola: stodola vlaš. bietola,
mrtvola — bambola,
tobola — cagnola,
smola — fragola.

2. Částečný genitiv:
Dej mi chleba, vlaš. del pane,
vody — dell' aqua,
vína — del vino,
masa — della carne,
ryby — del pesce.

3. Zveličující:
tělo tělisko, vlaš. corpo corpaccio.
doktor doktořisko, vlaš. dottore dottoraccio.

4. Zdrobňující:
chyža chyžina chyžica chyžka, chyžečka chyžulka; vlaš. casa casina casuzza casuccia casetta casucciola,
chudý chudičký chudina chuďas; vl. povero poverello poverina poveretto.

Digitized by Google

5. Dvě zápírky (negationes) nedělají potvrzení:
   Já nedělám nic; vlaš. io non fo niente.
6. První a druhá osoba indicat. množ. počtu a druhá osoba praet. množ. počtu:
   jsmo smo (u Slovákův a Serbův) vlaš. siamo.
   jste ste — — — sete, siete.
   milujemo — — — amiamo.
   milujete — — — amate.
   milovali ste — — — amaste.
   dá, dáme, dáte, dali ste — — —da, diamo, date, daste atd.
7. Passivum.
   Dí-se, dice-si,
   věří-se, crede-si,
   slyší-se, sente-si,
   hodovalo-se, godeva-si,
   prodává se, si vende.

Jako u Slavjanů čúti, čuje se znamená nejen fühlen, ale i hören, tak i u Vlachův sentire. Srovnej i jména: Kocel a vlaš. Consalvi; Košut, Kosmatý a vlaš. Cossutius, Cosmati; pak naše jména: Pán, Stopán, Sedmipán, Zeměpán a vlaš. Frangepan, Caccopan, Marzipan atd. Srov. i vlašská na slavenštinu silně upomínající jména rodin: Dalco, Doino, Draghi, Costoli, Codagora, Crastona, Cresti, Cubrian, Malco, Rados, Zurbaran atd. Jako v latinsko-vlašské řeči mnohá osobní jména na o, k. p. Cato, Cicero, Angelo,

Digitized by Google

Tasso, Ariosto, Paolo, Rinaldo, tak i u Serbův a Slováků, k. p. Mílo, Rádo, Těšo; Jano, Juro, Ondro, Samo, Balo, Stano, Blaho, Blažko, Palo, Vanko, Slavko atd.

S těmito se mohou srovnati i slavjanskolatinská slova, z nichž mnohá jistě od Slavjanův k Římanům přešla, k. p. holub poljub columba palumba (Viz pojednání o holubě v Příloze II.); dom dům domus; pastýř pastor; hospod, hospodář hospes; štít scutum; pora tépory teprv tempus temporis; pout pat pons pontis; s-víži svěží vegetus; vojatiti vagire; slíbiti snubiti nubere; orati arare; role rus ruris; rub srub obruba rubež (rus. = hranice) od srubiti, rúbati=zimmern), lat. urbs urbis (urbs tak se má ku rub srub, jako arca armus ku raka rámě); ko-ster kostel, ko-struj o-strog (rus. a starosl.=hrad) od stru, stroj strojiti, lat. strues, ca-strum castellum; ov ova ovo ille (olle) illa illud; a passiva ljubljus amor čili amos amose atd. Desítisyllabné terciny ve vlašském básnictví, zvláště u Danteho, jsou, vyjma rýmy, rovny našim nejstarším druhům veršův, k. p. v Libušině Soudu v Kralodv. Rpisu., v serbských národních zpěvích. — Ostatně srovnej s tímto i to, co již na str. 210—214 o výrazech kupeckých ze slavenštiny do vlaštiny, francouzštiny a němčiny přešlých pověděno.

K těmto mluvnickoslovnickým důvodům při-

Digitized by Google

stupují ještě i zeměpisní; nebo větší díl jmen měst, vesnic, hradův, řek, vrchův v horní Italii jsou slavjanského původu, jak jsme to již v běhu tohoto Cestopisu příležitě podotkli, a nyní zde ještě v ohlavení představujeme:

B. Bebe Bebion (Baba), Bobio, Belano, Belluno, Biella, Benak (Pěnak), Breme, Brenta, Brescia, Brianza Briganza (Bregunica), Burun.

C. K. Carpi, Colico, Como Chum, Corenno, Crema Cremona (sr. Kreml, křemen), Krk, Kerka.

C. Cecina, (Čečina), Cesana (Česana).

D. Dol, Dolo.

F. W. Fusina.

G. Garda, Garza (gorica), Grado.

J. Jader Jadria, Jakon Jakin (Ancona), Janova (Genua).

L. Laveno (jezero), Lecco, Legnano, Livenza (řeka), Lugano (jezero; lug Lužice), Lugarus.

M. Malghera, Malamoka, Mantova (sr. Man, Maneta, Manata), Medak, Mediolan, Mela, Mira, Mutina (nyní Modena, sr. čes. Mutina).

N. Nalega, Nitra (jezero).

O. Olona (řeka, sr. buď leji liana, buď olen jelen).

P. Padova, Papia (sr. pop) Parenzo (Poričie), Plava (řeka), Polesina Povera.

Digitized by Google

R. Ravena, Rubano.
S. Z. Savoj (sr. Záboj Závoj), Sila, Sirmio (Srem), Soča (Isonzo), Spina, Zerbio.
T. Teilina (Dolina), Terč Treč (hrad u Mediol, od Čechův zbořený), Ticin, Tessin, Trebia, Trebiš (Treviso) Tarviso.
U. V. W. Uderzo, Varena, Venda (hora), Venetia, Vicenza, Vidin (Utine).

Dvojí jest domněnka o pojití Venetův adriatických; jedni, k. p. Cato, Livius, Plinius, Ovidius, Justinus, Trogus, Silius, Marcianus a jiní odvozují je od Henetův čili Venetův Paphlagonických, jenž se pod vůdcem Antenorem po trojanské vojně sem přestěhovali asi 1000 let před Kristem; jiní, k. p. Strabo, odvodí je od Venetův Belgických. Nám se onano první domněnka pravdovitější býti zdá, ať charakteristika Henetův u Homera cele na Slavjany se hodí a srovnává se s tou, kterou později Scymnus Chius o Illyrech Jaderských napsal. Srov. Homerovu Illiadu od Vlčkovského, str. 207.

Zevs na Slávy hledí: — na ty Slavany
klisodojné,
Mlékojedy, krotké to lidi, všech spravedlivější.

A Scymnus Chius, u Lucia str. 17.

Illyros piissimos ferunt justosque,
Hospitibus bonos, civilem amare societatem,
Studere vitae et moribus cultissimis.

Digitized by Google

I slova a jména Paphlagonická u Straba, Geopraph. L. 12. zachovaná, odstraníme-li řecké koncovky od nich, cele slavjanská jsou, k. p. Bagas (sr. Bog, Bohuš), Biasas (sr. Běs), Lokes (sr. Lokeš), Ratotes (sr. Rat aneb Rad, Radota), Zar (sr. Belizar), Manes (sr. Man), Gasys Ologasys (sr. gost gast) atd. Buď jak buď, Polybius výslovně praví, že se „Venetové tito jazykem od Gallův různili;" jest-li pak ani řeckého ani latinského jazyka nebyli; jest-li tolik slavjanských pozůstatkův v prastarých jménech míst, hor, řek, jezer atd., anobrž i tolik vplyvu na cizí sousední řeči, starou římskou a novou vlašskou, zanechali: tedy ani pochybovati nelze o jejich slavjanskosti. Slova slavská p a l j u b p o l j u b čili p a l u m b a, jak jsme to v přiloženém pojednání ukázali, již u nejstarších latinských básnířův užívaná nalézáme, k. p. u Plauta, asi 200 let před Kristem; odkudž viděti, jak dávno již Veneto-Slávové v Italii bydleti a s Latiníky sousediti museli a jak pravdivé jsou zásady Šafaříkovy ve Starožitnostech o předkřesťanském bytování Slávův v Evropě. Naši nejstarší dějepiscové, Nestor, Boguchval, Dalemil a j. to výslovně potvrzují, a sice tak, že tento poslední sídla Slavjanův netoliko na horní, ale až na prostřední Italii, až do Říma, rozprostírá v kap. I. takto pravě:

Digitized by Google

Mezi jinými Srbové,
Odtud kde bydlé Řekové,
Podle moře sie usadichu,
Až do Říma se rozplodichu.

Slovem dějiny i zeměpis, řeč i obyčeje a tisíce jiných důvodův a okolností to nepodvratně potvrzují, že již ve prastaré době, před Římany a Kelty, nejen v celé horní Italii, v Benátsku a Lombardsku, ale i v Helvetsku, Tyrolsku, v části Bavor, v Retii, v Noriku Vendo-Slávové bydleli a že strom života vlašského má svůj kořen v půdě Slávy.

Srovnáváme-li toto polatinění a povlašení Veneto-Slávův v Italii s poněmčením Vendo-Slávův v Němcích, tedy veliký mezi obojím nalézáme rozdíl. Latiníci a Vlachové to učinili bez oumyslu a schválného předsevzetí: Němci to ukartovali schválně a zoumyslně; u těch tam bylo to více dílo náhody a geographického sousedství a smíšení: u těchto bylo to více dílo národní nenávisti, sobectví a jakéhosi zapeklenění; ti tam nevedli proti řeči a národnosti žádné vojny a krveprolití; tito dlouhotrvanlivé boje, křížné vojny a vraždy ukrutné, jako Gero; Vlachové nikdy nehledali vykořeniti národní povědomost u lidu, nevtiskali do slavjanských měst násilně své osady, nebrali jim domy, role, města: Němci, dle svědectví historie, všecko toto činili. Vlachové přijímali Slavjany do cechův, do spolkův malířských a

Digitized by Google

uměleckých, anobrž i do nejvyšších ouřadův a důstojností, za císaře (jako Upravdu a jiné), za papeže (jako Jana IV. z Dalmatie ze Slana † 641), za biskupy, knížata, bez rozdílu: Němci naproti tomu zákonem a přísahami odstrkovali Slavjany od řemesel a cechův. Vlachové nám odnárodnili jen málo kmenův a krajův: Němci i mnoho kmenův i mnoho krajin. Vlachové to učinili tiše, nezpozorovaně, vlídně: Němci klopotně, bouřlivě, divoce; ti tam se oním skutkem nikdy nechlubili: tito zde se ním chvastají co nějakým triumfem v historii i v novinách, čekají a žádají, abysme se my jim zaň ještě poděkovali a se samými pozůstatky a starožitnostmi oněch nešťastných kmenův nestydaté šibalství a šidířství provozují, jako s podstrčenými a draze prodávanými Prilvickými modlami. Vlachové to již dávno činiti přestali: Němci i v přítomnosti to ještě dělají i pro budoucnost laskominy mají a osidla kují. — Nemůžeme se při této příležitosti zdržeti od projevení té žádosti, že by k želání bylo, aby někdo obšírnou a důkladnou Historii odnárodňování Slavjanův v Evropě, obzvláště pak Němčení jich v Germanii sepsal od nejstarších do nejnovějších časův. Studnice k tomu musely by se arci větším dílem v evropejských, jmenovitě v německých archivech hledati, avšak i podaje, pověsti a zpěvy, obzvláště u pozůstalých ještě Lužičanův, Kašu-

Digitized by Google

bův a jiných užiti a proto cestovati. Při tom však musela by se mravná cena tohoto, v historii světa jediného skutku nestranným pérem a s Herderovskou humanitností ukázati; vyjádřiti by musel spisovatel, co jest větší ctnost: cizích práv šetření čili setření? Co krásnější zásluha o člověčenstvo: či boje, krveprolévání, otročení, potlačování, zkáza a smrt, jako na straně Němcův; čili pokoj a pracovitost, rolnictví a kupectví, domácnost a radohostivost, svoboda a život, jako na straně Slavjanův? — ať mnozí Němci pořád ještě se tímto ohavným dějem hrdě vychlubují, považujíce a zvelebujíce jej co nějaké národní hrdinství, co vítězství germanské energie a síly, co důkaz prej šlechetnějšího německého ducha a Bůh ví co ještě (sr. Allgem. Zeit. 1841, Beil. 143). My arci jináče o tom soudíme, držíce to za herostratickou slávu, za nejvyšší škvrnu v historii evropejských národův, za hanobu lidského pokolení, za pošlapání nejsvětějších práv člověčenstva, za zneuctění křesťanského, k tomu co prostředku bezbožně užívaného náboženstva, za národní, politování hodnou zaslepenost, za barbarství a loupežnictví, za krádež a vraždu na nejvyšším stupni, za bezpříkladnou ukrutnost naproti nevinnému, tichému, pracovitému, pokoje milovnému bratru a sousedu, za kterou by se aspoň osvícenější potomci již hanbiti měli. Komu ze Slavjanův nepění se srdce

Digitized by Google

při takových zločinstvích, koho oko zůstane suché při takové strašné národní tragedii? Já aspoň již co mládeneček kolikrátkoli dějepis tohoto násilného odnárodňování a němčení jsem čítal, krev a srdce za několik dnův ukojiti jsem nemohl a nemohu posavad. Když jsem v Kronice Matouše Pařížského to místo četl, že když Mongoli r. 1243 z Asie do Evropy vpadli, všudy prej před sebou to rozhlašovali, že přišli „propter furorem Teutonicum sua (t. j. Mongolův) modestia temperandum", hned se mi ta myšlenka namanula, že tu Mongolové nepochybně toto potlačování a odnárodňování jiných, obzvláště slavjanských národův před očima měli, tak že pověst a žaloby o tom až k uším těchto divochův pronikly. A tak hluboce uraženého národu neostýchají se někteří (k. p. Maďaři) ještě až posavad bolestně dotýkati a nové rány jemu dělati! Sám dobrý Herder, ačkoli in theoria to činil, přece in praxi se nemohl cele od tohoto germanského, Slávům kde jen možno křivdu a škodu činícího neduhu uzdraviti; i on jednoho z nejpamatnějších mužův našeho národu, totiž Komenského, tohoto Horlislava dle jména i ducha, německému národu přivlastňuje, srov. Briefe zur Beförd. d. Human. Riga 1793. Saml. V, p. 31. kde píše: „Wenn ich Einen Mann unsrer Nation (denn warum sollte man Böhmen und Mähren nicht zu Deutschland rechnen?) mit

Digitized by Google

dem St. Pierre (slavný francouzský spisovatel) vergleichen möchte; so wäre es Comenius, und dies gewiss nicht zu seinem Nachtheil.“ Tak hle nejen kraje, řeč, kmeny, i slavné muže nám berou: Husa nám vzal Pölitz, Komenského Herder. — Pruská vláda pohříchu! ještě i nyní, ač jen skrytě a tiše pokračuje v tomto barbarském díle germanizování ubohých Lužičanův a Kašubův. Sám Fridrich II, od Němcův Velikým zvaný, byl hrozně tímto ďábelstvím posedlý; on vida u počátku svého kralování r. 1740, že vůkol Berlína a Postupína větším dílem ještě Slávové bydleli a řeč svou mluvili, povolal z jiných krajův 12,000 německých rodin ku germanizování těchto Vendův tak, že ty německé rodiny schválně všudy mezi slavjanské osady, anobrž domy a rodiny podrobně rozdělil; Němcům větší práva a svobody dal, ouřady jen Němcemi obsázel, a tak přes čas svého panování za 46 let téměř úplně slavjanskou řeč a národnost v těch krajích zničil a vyhladil. I když Slezsko dostal, jeho první péče a práce byla ta, že několik tisícův německých rodin tam rozhostil, aby tyto co kobylky a housenice strom slavjanské národnosti obhrýzaly a sežraly. Kašubové v pruském vojsku při učení se němčině trestáni a žalářováni anebo odměňováni bývají. Když nynější král Pruský v Lužicech cestovav, k českým hranicem přišel, první jeho otázka ku průvodčím a vítajícím

Digitized by Google

ho byla: „Byli-li Němci čili Slávové prvnější a starší obyvatelé v Čechách?" Z této řeči snadno zavírati na oumysl a záměr. Ještě nyní v těchto našich dnech jakýsi Němcošil to Polákům pod pruskou vládou stojícím za zlé měl, že na sněmě Poznaňském o „beide Landessprachen" mluvili a že svou řeč a národnost prej obecnému dobrému celého království (t. j. Němcům) obětovati nechtějí; srov. Allgem. Zeit. 1841, číslo 183. Anglickoněmecké lidomilství pracuje jedním a týmž časem na vymanění Židův a černochův a na podmanění, ba možno-li vyplenění Slavjanův, aby pak mizerné jejich různiny a pozůstatky onino pojohnbulliti tito podeutschmichliti mohli. — Ptáme-li se na studnici, ze které tato zpupnost a osobovačnost Němcův vyplývá, a na pudidla, která je k těmto nespravedlivostem vedou, tedy nejhlavnější jsou: na jedné straně přílišná skromnost a popustivost, nekonečná různivost a odtud vyplývající slabost našeho národu; na druhé straně duma a náobraza Němcův, to jest, to příliš vysoké domnění, které oni sami o sobě, o vlastnostech a zásluhách svého národu mají. Marnomyslní a samochlubní jsou Číňané a Francouzové: ale nad to Němci. Nyní ještě v našich těchto osvícených časích provozují oni hnusné modlářství a nestydaté bohorouhání se svým národem, jako k. p. ztřeštěný Rohmer v knize „Deutschlands Beruf in der Gegenwart und

Digitized by Google

Zukunft", kde Němce nazývá „centrum člověčenstva, střediště celé vzdělané země, prvotinami lidstva, národem takovou plností vloh a darův od Boha ozdobeným, jakovou žádný jiný — prvními slouhy a nástroji vyššího pořádku — kněžími božího království — německá přirozenost nosí prej na sobě znak nejvyššího duchovního panství — Německo jest prej určeno ku konstitučnímu kralování nad onou obcí, která Evropou sluje — tento královský národ má prej nejvyšší správu a vůdcovství míti, ať on nejduchovnější, nejšlechetnější a nejurozenější, ve všech částkách nejvzdělanější, nejschopnější v Evropě jest, ozdoben královskými dary, u Boha v největší milosti stojící mezi všemi národy, které historie zná." — To hle jest rozhlášené německé světanství! to světoobčanská láska! Tak hle i ten ubohý národ židovský, jenž se za miláčka božího držel, našel svou opici. My bysme proti tomuto smradu vlastní chvály nic neměli, ať proti bláznům sami bohové nadarmo bojují — kdyby on Němcům kotrbu neomračoval a mozek nepodpaloval k páchání k nebi volajících křivd naproti jiným národům. Než podobná samozaslepenost a sebepřecenění jsou původem toho, že Němci jiné, podle jejich zdání nižší a od Boha opovržené národy nepokojí, potlačují, všecko germanizovati a německého toho štěstí účastné učiniti chtějíce. To je blud, nejen potupy, ale i odporu ho-

Digitized by Google

den! — Pravdu píše p. Solovjev v ruském spisu: Moskvan, 1842. čísl. 5. „I tiskem hlásají i ustně mluví Němci, že plémě slavjanské není zdolné k tomu, aby samo sebou jestovalo, že jest látkovinou a materialem, k jehož obdělání jest povoláno plémě germanské." — Nu ale, kteréže jsou prostředky proti tomuto zlému? — Vzájemnost, opět vzájemnost a opět jen vzájemnost! Kýž pak již jednou v Evropě toto národošálenství přestane! Řeč, obyčeje, literatura, děje předkův, anobrž i sama jména krajův, vesnic a starých rodův zdržují národ s čarodějnou mocí od cizinstva: a byť by někdy násilným okolnostem něco i popustiti musel, přece v jádře národu pořád národní rozpomínky a tužby tlejí a vybuchnou s hrozným hřímáním, kdy a kde by se nikdo nenadál. Sám od několika století již v Saském Starohradsku zněmčený slavjanský rolník (Altenburger) po ztrátě řeči drží se ještě pevně svých zvykův, svých her a svého oděvu a nenávidí svého odslavenitele. A sama jména Slavjanům vyrvaných, nyní slavných měst: Berlín, Branibor, Breme, Dražďany, Lipsko, Lubek, Vínary, Štětín atd. věčitým budou v děje- a zeměpisech pomníkem tohoto germanského nečlověctví a znečlověčování jiných. Tato města jsou slavské Nioby, bolestí a zoufáním nad svými zamordovanými dítkami zkamenělé. — Anobrž i ona mnohá slavjanská, v tomto pohlcování Slavjanův

Digitized by Google

polknutá, ještě posud jakž náleží nestrávená slova v němčině, zvláště v Sasku, jak ve knihách tak i v prostonárodní mluvě žalují a vždycky žalovati budou na tuto národní velkovraždu. Hodná věc by byla, aby nám někdo tyto slavismy v němčině tak sebral a sestavil, jako to již Leška a Dankovský učinili se slavismy v maďarštině. My k tomu zde aspoň návěští dáti a počátek učiniti chceme abecedním pořádkem:

Beisker piskor; Billich plch; Bränchen beránek; buchein pochen, bouchati; Bulie, sr. John Bull (u saských Angličanův) vůl; burzeln purzeln burcovati; Därmel därmeln dareba daremník; Dohetz dehet smola; fauchen foukati; Gerlitzen druh sliv u Zhořelce rostoucích; glupsk glupisch hloupě hloupský; Granitz hranice; groupet krupatý; grob grobian hrubý, hrubjan; Gruppe hrba (slov.=hromada); Hallunke holomek; Hanke Anke hánka od hnouti, sr. shybadlo; Hansa Ansa ouza vaza vazba svazek; Jauche jucha jicha; Jausen južina, od juh jih; krätschen kráčeti; kreischen křičeti; Kürschner krznár od kora korazno koža; kums kumis kvas kyselost; kuks kus; kweilen kvíliti; Kweweten Zweftchen květy cvety, zvláště bezové; latschen den Fuss krumm latschen vláčiti; Lootse lodník; mantschen máčeti; Metzger masar mes-

Digitized by Google

jar; Ne Né Ne (místo Nein) ne; Nischt nic, ništ ništo; Nüstern nozdry nosdíry; Ok (v Polabí) oko; Peitsche bič; Petschaft pečet; Pflug pluh; pipeln piplati; Pimpaum pupava pupen (Leontodon Taraxacum); Plätte Flotte plt plutev; Plautzchen plúcka plíce; pomäli pomalu: Possen posun posunky; Punt, Brete Punt= Breite Strasse (v kraji Bodricův) pout; Quark tvaroh; Quarz škvarec; Ranke ranken ruka reka t. j. ručičky, větve, úponky u rostlin, nimiž se co rukami chytají; Retschke (v okolí Lipska) řečka řeka; Riz Rizenpulver (v okolí Bodricův) t. j. Pulverhorn od roh riz rožní, roh na prach; ruschein rušati (pols. hýbati se, pospíchati); rutschen rútiti se, říceti; Waar Waare tovar (možno, že syllaba to již u Slovákův vynechána, tak jako u Slovákův porisko místo topořisko); Siedel siedeln selo sedlo seliti sídliti; steppen štěpiti vyšívati; Stieglitz stehlík; Sreit streiten stret ustřet střetnouti, polab. stridje=půtka boj; Svip šib šibati; Schluken Schluckern slivky, slov. sljuky; Schmetten smetana; Schöppen Schöppenstuhl župa, župan; Schöps skop; Schraube srub vrub rub; schütter řídký; Töpe (Taufe) topa potopa, koupel; Tresse Tressen třasně třísně od třesení; treuschen treschen třísiti pršeti; trudeln truditi; Vampir oupír;

Digitized by Google

Zeisig čížík čížek; Zieche těha cieha cieha cejcha. Sem patří i slavjanské způsoby mluvení ve Starohradsku (Altenburg) es geht Regen déšť jde, místo es regnet. Srov. jiné rudnictví se týkající názvy ve Výkladu ku Slávy Dceře str. 220.

Co jsou krůpěje krve na rukách a rouchu loupežníka po spáchané vraždě: to jsou tato a těmto podobná slavjanská slova v němčině. Jejich ochroptělý zvuk volá: „Kaine! kde jest Abel bratr tvůj? hlas krve jeho volá se země k nebi!“ — Škoda jen, že někteří Slavjané sami v tomto bludu a hříchu Němce utvrzují. Tak píše spisovatel knihy: „Slaven, Russen, Germanen, Leipzig 1842“ o Lužických Slavjanech na str. 7. a 213. „Cožeby prej i nejvroucnější obrance národnosti národku asi z půldruhastatisíce duší záležejícímu a všudy vůkol Němci obklíčenému jiného želati mohl, než aby okamžení jeho rozhodnutí t. j. germanizování brzo přišlo. Vendové lužičtí jsou pro Slavjanstvo ztraceni, tak jako Lutiči, Drevané a jiní slavjanští kmenové v severu Německa. Proto se samým Slavjanům (kterým?) snažení některých mladých mužův v Lužicech, usilujících se národnost svou zasaditi a zotaviti, nic jiného býti nezdá než hra a žert (to jest i nepravá i ukrutná vy pověd!) — Od obou těchto sousedních vlad (pruské a saské) nic jiného k žádání nepozůstává, než aby germanizování Slavjanův v Lu-

Digitized by Google

žicech jejím pokojným chodem kráčeti nechaly.“ Podivná rada, nedím-li zrada, raditi hříšníkovi, aby i dále hřešil, zlodějovi, aby pořád kradl a vrahovi, aby nejen narazil, ale i cele dorazil. Pán spisovatel zde klín klínem vyráží a jedno zlé druhým napraviti chce: on ponuká Prusům a Sasům slavjanské Serby v Lužicech co kořist a odměnu za to, aby se se západními Slavjany proti východním Slavjanům vojensky spojili. Než kterýže Slavjan má právo, neřku celý kmen, ale i jen jedno město, anobrž jednu duši národu svému vzíti a cizozemcům pro jakovoukoli příčinu a pod kterýmkoli zámyslem darovati anebo popustiti? My s naší stránky a s námi nepochybně všickni upřímní synové Slávy veřejně a slavně se prosvědčujeme a protestujeme jak proti této radě onoho nejmenovaného Slavočecha, tak i proti následování jí od Němcův! — litujíce srdečně, že v oné, tak mnohých krásných pravd a myšlenek plné knize takové škvrny a samovražedné zásady se nalézají. Lidské jest zblouditi a zhřešiti, ale satanské v poznaném hříchu pokračovati. Jen Jidáš i po napomenutí přijatém od toho, jejž zkaziti chtěl, tvrdošíjně ve zradě a zlobě své až ku vlastní propasti pokračoval. Naše křešťanská rada jest cele jiná, totiž ta, aby se bratři Němci již jednou na pokání dali, aby aspoň nyní již plnili IX. a X. boží přikázání, aby potomci v osvícených časích moudřejší a člověčtější

Digitized by Google

byli, nežli jejich předkové v duchovní mrákotě, v pěstním právě živší. Co surovost a hloupost dávných tmavých století zavinila, to najde odpuštění; nikoli ale to, co osvěta a vzdělaná zoumyslnost zlého páchá. Že Lužičanův již málo jest, to tím silnější podnět k jejich uchránění. Co pak má arithmetika s právem a s mravností společného? Dokud kde i jen jediný Slavjan žije: dotud tam celý národ. Naším zdáním nejlépe by učinili naši Lužičané, kdyby příklad Slovákův následujíce k české literatuře a řeči se připojili: tím by i oni mnoho získali i Čechové. Chvalitebnější a přirozenější jest Slavjanovi státi se Čechem nežli Němcem. Jest-li se Horvati k Illyrům, jest-li se Rusini k Velkorusům pozdvihli a přivtělili: proč by to Lužičané na počet menší učiniti nemohli? Oni jsou krom toho nejbližší bratři a sousedé Čechův, oni někdy skutečně i k české koruně přináleželi, oni jsou českými osadníky, vyhnanci a Husity zhusta promícháni. Mezi serbštinou v Lužicech a češtinou sotvy jest větší a podstatnější rozdíl, nežli mezi slovenštinou v Uhrách a češtinou; v Lužicech jsou jen asi 2—3 podnářečí, u Slovákův pak téměř 5—6. Každá menší a slabší částka Slavjanův ať se k literatuře větší a silnější, sobě stejnorodé částky dobrovolně připojí. Slovenské nářečí jest s logického i aesthetického ohledu dokonalejší než české: ale Čechomoravanův více jest té-

Digitized by Google

měř dvakráte než Slovákův. Možnější a snadnější věc jest to, aby se dva millionové Slovákův počeštili aspoň v literatuře, než to, aby se čtyři millionové Čechomoravanův poslovenčili. Obět v takovýchto poměrech a okoličnostech učiněná není ztráta, ale zisk, ona jest obět, přinešená na oltář matky Slávy. Pamatujme na ono Dobrovského, štěstí i neštěstí, nemoc i lékarství našeho národu tak stručně a uhodně obsahující orakulum: Němci byli opatrnější nežli my nesvorní Slávové! vždyť proměny a odličnosti ve vesnicech nelze za dorické, attické a jonické nářečí držeti!" Kýžby tuto, nikdy dosti opakovanou býti nemohoucí výpověd vrabci se střech v celé Slávii bez přestání kázali, anobrž samosvojným a hluchým rozdrapovatelům našeho národu v uši hřímali! Chraňme se rozkatování našeho národu na nesčíslné částečky a kmenky, nařečíčka a malokramářské literaturky: dostiť to již veliké neštěstí proň, že jest rozečtvrcen.

Digitized by Google

DÍL III.

TYROLSKO; STELVIO: MALS; INOMOSTÍ; ŠARNICE.

Digitized by Google

Digitized by Google

Hlava I.

Tyrolsko; Stelvio; Malz; Inomostí; Šarnice.

Pln těchto a těmto podobných myšlenek opouštěl jsem Italii a vstupoval do Tyrolska, kde tyto myšlenky a city bolestné, bohužel, ještě jen novou potravu nalezly. Bůh ví, co z toho bude — řekl jsem sám k sobě: — zase cestuješ k těm, jejichž nenávist Slavjanův vždycky jsi nenáviděl a nenávidíš posavad. — Co mi však v této ostudě jakové takové polehčení působilo, to byly dvě okoličnosti, totiž jedna onano v Benátkách nám daná Kralevićovská náputnice: „Nejsou rovná nynější utrpení budoucí Slávě" — která ustavičně v uších mých zněla a co anjel těšitel mé kroky sprovázela; druhá příznivá okoličnost byla ta, že myšlenky tyto nezůstaly němé a v duši vryté, nýbrž že sobě průduch učinily v rozmluvě s jedním mladým, mnohostranně vzdělaným a vlastní zdravý soud o věcech vynášejícím Němcem, jemuž jméno Emil Feuer-

Digitized by Google

lein. On se v městečku Morbegno k našemu vozu připojil, byl rozen z würtemberského kraje, z osady Wolfschlugen, kde jeho otec kazatelem, on pak jeho pomocníkem byl. Pro dokončení své vzdělanosti putoval v Italii. Schiller byl jeho krajanem a miláčkem; na Goetheho se hněval, že prej tak veliký duch vlastně přece tak málo udělal, on jej nazýval německým Epikurem; vínarský dvůr prej cele jeho genia ochromil; jeho romány jsou školy nemravnosti, jeho truchlohry jsou bez činův a jednání, nezdařilé napodobení Shakespeara: jeho domácí život prej pohoršlivý a jeho smrt, které se prej co chabec bál, směšná. — Já nemoha se zdržeti vskočil jsem mu do řeči řka: „Pane! já naproti tomu velikým jsem ctitelem Götheho.“ I proč? řekne on. Mezi jinými zvláště i proto, že Göthe, Herder, Grimm a Adelung byli vlastně první, jenž v Germanii proti antislavským předsudkům pracovati počali, národní slepou nenávist porazili a právě člověčenským citům i náhledům cestu klestili. Nevím, jak tu zásluhu právě Göthemu připisujete, řekl p. Feuerlein. Já ji připisuji co očitý svědek, soused a s částky spoludělník Götheho v Jeně, kde jsem se často o tom s ním osobně smlouval a jemu na žádost i několik slavjanských národních písní přeložil. Anobrž on se i slavjanským nářečím, jmenovitě českému a serbskému, učil a sice ve vzešlém již věku.

Digitized by Google

Již jsme se veždy více blížili na chlum Vormské jho čili Stelvio (sr. Stlp, Stolb, Slúp) zvaný; cesta vedla křivolakem, tak řečenými galleriemi, nad nimiž pevně střechy, aby sněžiny čili laviny pocestných netrefily a cestu nezasypaly. Silnice tato, Napoleonem zaměřená, Františkem dokonaná, tak závratná a přece tak bezpečná, důkazem jest toho, jak lidský důvtip i tu nejohromnější přírodu převládati a ji k tomu nutiti umí, aby kde nechce působiti a vydávati, aspoň trpěla a sloužila. Šťastní mocnářové, že na taková díla svá jména připnouti mohou! Jen málokde krčma aneb hostinec liduprázdný, nebo zdejší hostinští od vlády 300 zl. stříbra ročně dostávají, jen aby zde bydleli a pocestným ku pomoci byli. Tu již nebe surové, povětří chladné, skaliska nahá a černá, rozpadliny a rokle propastné, příroda strohá a skoupá. Věru se nedivím, řekl jsem, že zde Winkelmann jeda z Italie do Němec, do těžkomyslnosti upadl a smyslův pozbyl: já sám se téměř v podobném nebezpečenství nalézám a nikdy bych pocestným neradil, aby z Vlach do Tyrolska putovali, nebo to jest z ráje do očistce. Najednou octli jsme se v Siberii, sněh před námi, nad námi i pod námi; kde pak sněhu nebylo, tam kamenité moře. Nikde jsme tak mlčeliví nebyli jako zde, každý jen do sebe pohřížen. Netoliko mluviti, ale i dýchati se tu člověk obává, aby tuto věčnou tichost nerušil, tuto přírodu ve

Digitized by Google

hrobě pochovanou nenepokojil. Neuzříš tu, nedím-li ptačátka v povětří, ale ani červíčka ani bylinky na zemi. Hněv Stvořitelův musel toto skálí tak roztroskotati a rozmetati. Tatry slovenské jsou též vznešené, ohromné, ale jejich pohled má cosi veselého a přívětivého: tyrolské hornatiny jsou strašný skaloskelet, jsou smrt bez masa a kůže jen bílou plachtou sněhu oděná. Když takto téměř zkamenělí uprostřed těchto kamenův asi za 5 hodin mimo kamení a sněh nic jsme neviděli, mimo vrzání vozu a tlučení srdce našeho nic jiného jsme neslyšeli: tu hle přichází nám v ústřety muž vysoké a vážné postavy, polosvětským polokněžským rouchem oděný, kalíšek a láhvici rosolkou čili rumem naplněnou v rukou nesa s přívětivým nás vítáním a nukáním. Tato část vrchu sluje Alpiano dello Stelvio, na levé straně cesty stojí kostelík a vedle něho příbytek duchovníka. My použivše tohoto radohostinství navštívili jsme nejprvé chrám, jenž zde od vlády pro pocestné, pro hospodské a pro dělníky cestu tuto opravující vystaven, od místokrále Rainera oltárním obrazem S. Vavřince, od místokrálovny jinými svátostmi obdarován jest. Asi 60 duší hlásí se k této faře. Kněz se jmenuje Canonicus Philippus de Nesini: jak jsme se zadivili, když jsme do jeho příbytku vešli a on nám svou rodinu t. j. dva syny a dvě dcery představil a to beze všeho ostýchání! Muž tento jest

Digitized by Google

nyní vdovcem: ve mladosti své oddal se stavu duchovnímu, pak vystoupiv z něho oženil se a zplodil 7 dítek; z nichž jeden syn v městě Bormio správcem nemocnice jest, též v manželství žijící; druhý syn právě se též ženiti zamýšlel. — Manželka Nesiniho před několika lety zemřela: po vystavení tohoto kostelíka zde nikdo nemohl nalezen býti, kdo by zde ouřad kněžský zastávati a bydleti chtěl. Sám Filip Nesini stařec nyní 70letý se k tomu odhodlal: na zvláštní přímluvu rakouského dvora dal papež k tomu přivolení, aby tento muž co bývalý kněz a nyní co vdovec a otec zde ouřad tento konal. Máť ročitého platu 611 zl. 40 kr. stř. Jeho matka byla hraběnka z Mooru, jeho bába kněžna vlašská.

Asi čtvrt hodinky od tohoto kostelíka jest hostinec Santa Maria de Stelvio, s pahrbku jeho na levici otvírá se proniknavý výhled do švejcarských zelených strání a dolin, plných švejcarských stodol a pastýren, dobytka a krav. Ach jak okřálo oko a srdce mé tímto pohledem. Stál jsem zde co Mojžíš na hoře N é b o h před krajinou kananejskou, mlékem a medem oplývající. Ještě asi půl hodiny cesty tu mýto, tu sloup s nápisem hranice mezi Lombardskem a Tyrolskem ukazující. Tento chlum jest nejvyšší punkt na této cestě, a tato cesta nejvyšší vozní cesta na celé zemi, totiž 8663 střevícův nad mořem povýšená. Vůkol a vůkol strmí ledoví jehlancové nad oblaky,

Digitized by Google

mezi nimi nejvyšší jest Orteles zvaný, na jehož temeno teprv nedávno jeden lovec poprvníkráte se vydrápal, začež i od arciknížete Jana odměnu dostal. Tu sněh a led věkuje: čas mnohostoletý bezvládně se rozbíjel o ohromná čela těchto tytanův. Sem hle, řekl jsem k mojim druhům, sem do těchto hlubin a roklin aneb na tento chlum Orteleský patří gothický medulánský chrám s jeho ozrutnými balvany, ropouchy a končoury, s jeho tmou a studeností; zde by stál na svém místě a ve svých živlech: zde by našel své podobizny druhy a odpovědné okolostojíčnosti. — Tyrolský kraj, Medulánský dóm a Klopstokova Messiada do jedné vrstvy náleží: všudy ozáblivá vznešenost a dlouhochvílná krása. — Dolů jede se ještě strmějším srázem, tak že silnice s galeriemi zdají se na tuto horostěnu jen co vlašťovčí hnízda přilepeny. Trafoi jest první vesnice tyrolská, pak Prad, Schuldern; všech domy a střechy, již samy v sobě špatné, byly onou vichřicí, která nás u Komu přikvačila, celé rozčechrány a zbořeny. Ode 38 let nepamatují zde podobné bouře. Nářečí německé zde chroptavé: tváře podlouhovaté, posunky licoměrné, lid mizerný a blbý, způsob oděvu nevkusný, obyčeje otrocké. V Italii rozšířen jest mezi všemi stavy cit rovnosti a povědomost svobody; i ten žebrák almužnu prosící hlavu přímo nosí a v oči rovno hledí; jináče zde: již v prvních vesnicech klobouky

Digitized by Google

a čepice před naším vozem z daleka dolů bráno, plazivost a otrlost s otevřenou hubou tkví na obličejích. Nám samým se ve voze na celé cestě nikde tolik nezívalo a nedřímalo jako v Tyrolsku. V městečku Mals zůstali jsme přes obědy; sotvy že jsme sesedli s vozu, hostinský, dobromyslný muž, pln strýčkovského zdvořilkování, vedl nás na první poschodí do prostranné síně ku stěnám, kde v rámích za sklem na způsob obrazův byla se všemi krásopisnými čiryčarami napsána jména těch císařův a císařoven, králův a královen, knížat a kněžen, kteří co hosté a putující svou přítomností tento hostinec poctili, zde obědovali anebo spali. Rok a den jejich příchodu a odchodu svědomitě zaznamenán. Zde mezi jinými stála jména našeho nejjasnějšího nyní panujícího císaře a císařovny, ani na cestě ke korunování do Medulánu zde noclehovati ráčili. V předsíni visí zaprášená a ošumělá podobizna Suvarova Rimniského, první to i poslední Slavjan, kterého jsem v německých krajích a příbytcích spatřil. Jak pak tento sem přichází? ptal jsem se hostinského. „On nám a celému slavnému dvoru Rakouskému v čas francouzské revoluce znamenitou pomoc a službu prokázal.“ Nu, odpovím já, tato vaše vděčnost věru vší cti a následování od jiných hodna jest. Odtudto až do Inšpruku téměř každý dům obrazem, někde i třemi, čtyrmi, nějakových svatých ozdoben jest: ško-

Digitized by Google

da jen, že obrazy aneb raději mazaniny tyto tak velice oko urážejí a vkus lidu psují. Pevnost Finsterminz, kde jsme večer při měsíčku jeli, jest opravdové strašidlo, ouzkostí a hrůzou pocestného naplňující. Odtudto jeli jsme, chvála Bohu! celou noc větším dílem vedle řeky Inn přes Ried, Landek, Imst, Nassereit čili Nazoray, kde jsme ráno snídání drželi. Zde pohled na ženštiny téměř ke smíchu nutí: černé, široké a vysoké čepice co řešeta na hlavě „Schwatzer-Hauben" zvané, od městečka Schwatz, kde se zhotovují, dávají jim divokou, nelepou postavu a ženštiny nezpůsobné ku práci činí, ať při každém sehnutí hlavy celá ta věže spadnouti aneb hrdlo zardousiti hrozí. Mezi vesnicí Platten a městečkem Cirl spatřili jsme na loukách pastýřův, jenž ovce a koně pásli, majíce nad sebou červené nádeštníky, jako u nás měšťané a měšťanky, ať právě tehdáž poprchávalo. V blízkosti Cirlu, asi hodinu od Inšpruku jest pověstná strmá skála čili zeď sv. Martina; asi 200 střevícův od země jest v ní díra a před ní dřevený kříž na památku osvobození císaře Maximiliana I., jenž zde honě kamzíka tak nebezpečně zalezl, že měv nad to podkovice na botách zatupené, skrze sedláky na provazích dolů spuštěn býti musel. Z této případnosti nadělali Tyrolčané množství všelikých nechutných zázrakův a pověrčivých rozprávek.

Digitized by Google

Inomostí čili Insbruk leží nad řekou Inem, jest hlavní město Tyrolska. Stavitelství jest cele staroněmeckého slohu ze středověku. Vrchové okolní cele sněhem pokrytí. První co zde příchozímu v oči bije, jest to veliké množství klášterův a mnichův; potkávali nás na cestě celé zástupy Servitův, Ligorianův, Kapucínův, Františkánův, Praemonstratensův a Jesuitův, což jsme ani v Italii nespatřili. Jesuitské kollegium a Františkánský klášter zaujímají celé ulice. I Čechův jsme zde drahný počet našli; mezi nimi pán Kuřák, professor pathologie a physiologie, nám přátelské služby v ohlédání města prokázal; znamenav jeho krásné dary ducha i nemalé vlastenectví přišeptal jsem mu položertovně poloopravdově: „Cizí proso oháníš a tvé vrabci pijí."

I zdejší chrámy a obrazárny, anobrž celé Tyrolsko honosí se peřím slavjanského umělce. Jméno Martina Bohumila Poláka, od své polské vlasti tak jmenovaného, všude se zde čestně ozývá; kde a kdy se narodil, nelze bylo dopídíti se; okolo r. 1630 zdržoval se on v Tyrolsku celých 30 let, nejprvé co komorní malíř arcikníže Leopolda a potom knížete biskupa a kardinala Karla z Madruce. Maloval v Inomostí, v Hallu, v Trientě a v Brixeně mnohé utěšené obrazy, až po učinění mnohých dobročinných ústavův ku prospěchu mládeže (rozumí se: německé) v posledním městě i zemřel a pochován byl.

Digitized by Google

Arcidílo jeho obdivovaného štětce jest v Inomostí v oltáři Servitského chrámu, představující Snubení P. Marie s Jozefem: jeho umělecké vynalezení i okotěšné rozřadění skupin, správnost kreslení a skvělost barev zatemňuje jakoby všecko ostatní. V Kapucínském chrámě byl od něho S. Felix. Špitálský chrám S. Ducha má od něho spanilý obraz, na němž S. Anna, P. Marie a dítě Ježíš. I zdejší museum, anobrž i mnozí domové Inomosťanův ozdobeni jsou pěknými obrazy tohoto, pro nás ztraceného syna Slávy. Mnohé obrysy a malby tohoto umělce zahynuly v ohni při shoření někdejšího letního sídla Ruhelust v Inomostí. V dějinoslavném městě Trientě (lat. Tridentum, kde církevní sněm držán) nalézá se od našeho sounárodníka výše 20 obrazův v rozličných chrámích, totiž v dómě: Nanebevzetí Marie, Mordování dítek betlehemských; S. Krištof, S. Dorothea a Marie. Ve chrámě S. Magdaleny: Večeře Šimona malomocného; ve chrámě S. Františka: Bolestná matka, S. Klára, Nepoškvrněné početí, S. Antonín Paduanský, Odpustky portiunkulské; v Kapucinském chrámě: S. Kříž v oltáři a Křižování v sakristii; ve chrámě S. Marka: S. Augustin a jiní svatí. — Ve vsi Malé ve Slunečném oudolí (Sulzthal) jest od něho Narození Marie; v Castioně S. Vavřinec (výtečný obraz); v Brixeně ve farním chrámě v oltáři Tři králové od východu dítě Krista navště-

Digitized by Google

vující; v kollegiatním chrámě dva převýborné obrazy: Zvěstování P. M. a S. Magdalena při Večeři P. Kdybych byl čarodějníkem, byl bych všechny tyto krásoumné poklady překouzlil do vlasti jejich původce aneb do jiného Slávii posud věrného kraje. —

Ve farním chrámě S. Jakuba jest slavný poutnický obraz pomocné P. Marie od Luk. Kranacha. Silná květoucí barvitost, outlé vedení štětce, pravidelné kreslení: ale ve skladbě žádná poezie, v představě žádná idealnost. Němečtí malíři rozštípili příliš své síly: tak Kranach byl malířem v oleji, v miniatuře, osvětlovatelem (Illuminirer), medirytcem, dřevořezbářem atd. Tak i Dürrer chtěl všeumělcem, zlatníkem, řezbářem, malířem, spisovatelem býti. Odtud jakási nesoustřednost plánu, rozvázalost figur, rozvláčivost barev, při vší stisklosti prostory a předmětův, při vší mikroskopické pilnosti štětce v jejich malovaninách. Co nejpamátnější ukazuje se zde chrám františkánský; i zde mne přivítal a potěšil náš Polák, nebo kaplice vedle knížecího kůru jest od něho malovaná, kde dva obrazy v oleji na plátně, dva na stěně a malovaná klutina (Kuppel) obzvláště utěšené a pamatné jsou. V prostřed chrámu stojí ve dvou řadách 28 broncových velikánských litin čili soch od Řehoře Löfflera shotovených, jmenovitě: Chlodovig I., král francouzský; Gottfried z Bouillona; Albert I. a II.; Friedrich

Digitized by Google

III.; Rudolf Habsburský; Arthur, král bretaňský; Alžběta, kněžna uherská atd. Na levé straně chrámu v kutě stojí pomník Ondřeje Hofera s jeho sochou, v pravici korouhev, v levici pištol drže. Totoť bylo, co mne netoliko v tomto městě, ale v celém Tyrolsku nejvíce zanímalo. Hofer byl asi 40 let hostinským, chudým, nepatrným člověkem; r. 1808—1810, když Francouzové do Tyrolska vtrhli, povstal Hofer na čele svých krajanův a bojoval zmužile proti Francouzům a Vlachům pro zachování svazku mezi Tyroly a Rakoušany. Roku 1820 byl od Francouzův jat a v Mantově od vojenského soudu ku smrti odsouzen i zastřelen. Hofer jest muž ne slova, ale skutku, on jest obraz toho, jak německý národ, anobrž i jeho nevzdělaný obecný lid, všudy spoludrží, nikde se k cizincům nepřipojuje, ale k soběrovným. Považování obrazu tohoto vzbudilo ve mně cit studu a mrzutosti nad naším, všudy se od svých odtrhávajícím a ku cizincům se přilepujícím národem! Otče Dobrovský, vzdechnul jsem, hle i tento muž zde potvrzuje pravdu tvé žaloby, kterou jsi v listě Slovákovi Rybaymu psal: „Němci byli moudřejší nežli my, nesvorní Slavjané!“ Kde jsou naši Hoferové? Rusové mají Minina a Požarského, ale Čechové, Poláci a jiní Slavjané mají jenom dělitele, trhatele, různitele, rozdrobňovatele národu a vlasti.

Když jsme u jednoho ze zdejších českých

Digitized by Google

přátelův na večeřinkách, čili abych novomodně mluvil, na soirée byli, já pohrávaje leccos v pobočni chyši na klavíře, uzřím na hudbinách (musikaliích) ležeti knižečku, kterou vzav do ruky, spatřil jsem, co bych zde nikdy nebyl hledal, že to byl můj spis o Vzájemnosti: vniter na obálce byly napsány německé veršíky, dosti nemotorné, ale plné zlovolného výkladu a jizlivého podezření. Pod nimi stálo jen ukončení jména nigg, (nepochybně slavské ník, některého rakouského básníře) poznamenáno. Já vyňav cerusu z mé listovničky, dal jsem tam z patra odpověd v následujících, oněm i v počtu i v rozměru rovných verších o Vzájemnosti:

Netýká se ona trůnu, berel,
Nemění Evropu v Rusii:
Ale plete jenom věnec z perel
Věd a uměn matce Slávii,
Aby národ její půlsvětový
Začal život ke cti lidstva nový.

Pozůstatkův bývalého slavjanského života zde již jen málo vyšlakovati jsme mohli. Na celé naší tyrolské cestě, ač pilně jsme pozorovali, přece nikde runův čili slavjanských záhonův (wendische Beete) zočiti jsme nemohli, tak jako v horních Vlachách a potom zase v Bavořích a Rakousích. Jména však slavjanská míst, hor a řek zhusta se v Tyrolsku nalézají, k. p. Bludnica (Bludenz), Brehunica, By-

*

Digitized by Google

strica, Černá zeď (Tschernwand), Grodno (Gröden), Kamina, Kladenec (Caldonatz), Kles, Lana, Likatia (Vallis Lech), Malá, Matrai vindická, Meran, Prímer Pustodol (Pusterthal), Viltov atd. Samo jméno T y r - o l, látkou i formou slavské jest; s kořenem t y r čili t u r srov. Tursko, Styrsko, Turec, Turá Louka, Stará Turá, Turopole atd.; s koncovkou o l Němcům cizou, sr. vrchol, hrbol, hlahol, chochol atd. Přátelé nás ujišťovali, že se na benátských hranicech vůkol Grodna v Grodenském oudolí ještě posavad jakési nářečí slavjanské mluví. Já ale neměl jsem zde chuti k cestování a zpytování, ať mi v celém Tyrolsku jaksi hrozně se nudilo a otupno bylo, tak že jsem po ničem vroucněji netoužil, než abysme se z jeho hrobových dolin a vrchův čím nejspíše vyvadili.

Co mne v Inomostí nejvíce těšilo, bylo to, že jsme zde, a to beze vší obtížnosti, dostali pasy do Bavorska; kamž ihned s prvním poštovským vozem pospíchali jsme. Tu jsme opět zanímavé tovaryšstvo pocestní nalezli s námi až do Mnichova jedoucí. Byliť to dva učení Francouzové putovavší po Helvetsku a Tyrolsku, oba rození z města Lyonu, jeden A n t o n í n G o u j o n, professor v Lyoně, stár asi 50 let, druhý R é n é B a u m e r s, mladý literát v Paříži žijící, asi 25 let stár. Onen první mnoho nám vypravoval o tamějších Valdenských, tento zde mnoho o Polácích v Paříži

Digitized by Google

žijících a jmenovitě i o p. Mickievičovi, professorovi slavistiky, kterého prej osobně zná a jehož čtení několikráte z novochtivosti navštívil. Oba na žádost naši zpívali, anobrž nám i do not složili rozhlášenou Marseillaisku: „Allons enfants de la patrie, le jour de gloire est arrivé atd." Nikdy žádná melodie mnou silněji nehnula jako tato z francouzských úst zpívaná a naše tak řečená Rákociho nota. Není div, že takové divy tvořila v historii francouzské a milliony rozplameňovala, tato železných, energických, činosmělých zvukův plná píseň. Hřmot vojenských bubnův, břinkot mečův, dusot koňstva, rachot děl, sycení krve, stonání zemírajících, slovem celá bitva tu zpěvem živě vyobrazena. P. Goujon mluvil o Valdenských a Albigenských s tou největší uctivostí, jejich pobožnost, statečnost, mírnost a pracovitost nemohl dosti chváliti: ale i z pronásledování jich strašlivé sceny líčil. Jistý mnich Armand, duchovní vůdce vojska proti nim, zeptán jsa od svých vojákův, po čem by prej kacíři od pravověřících k rozeznání byli, aby života těchto ušetřiti mohli? odpověděl: „Zabíte jen vše! vždyť Bůh tam své pozná!" Načež v městě Beziers všecko obyvatelstvo bez rozdílu na 50,000 duší zamordováno. Které třeštění že jest horší, či kacířův či pravověrcův? — Valdenští tito mají řád a zřízenost Českých bratrův, mají synod co nejvyšší soud a počítují nyní 15 obcí se 22,000 dušemi.

Digitized by Google

Hlava II.

Bavorsko:

Mittenwald; Wilheim; Mnichov; Lechovské pole; Augšpurk.

Šarnice jest poslední vesnice v Tyrolsku; chvála Bohu! vzdychnul jsem zhluboka, že tato krajina již za chřebtem jest; to jisto, že já jak živ nebudu hledati ji zase navštíviti. Volím do Trantarie než sem; kdo pak kdy tento suchý, neourodný, hněvivými vráskami přírody poškarediený, nelepými ženštinami obydlený kraj krásným anebo vznešeným nazvati mohl? — Já cestoval v něm jako mezi pračaty. Výtečná Tyrolkyně a malířko, Angeliko Kaufmannová! odpusť mi medle, že, neznaje přetváření, tak upřímně o tvé otčině mluvím. Avšak ty sama žila i zemřela jsi raději v cizině, utíkavší již ve mladosti z těchto stosáhových hrobisk do usmívavé životočerstvé Italie a Anglie. — Mittenwald jest první městečko v Bavorsku, kde jsme i polednovali. Hledíce s prvního pátru v hostinci oknem na ulici spatřili jsme duchovního, anť s kostelníkem, lucernu před ním nesoucím, pospíchal ku zpovídání a připravování nemocného ku smrti. Za ním kráčel celý zástup lidí, obzvláště žen

Digitized by Google

modlících se a čím dále tím více zástup ten rostl, nebo každý na cestě jdoucí k němu se připojil. Kněz mezitím všel do domu nemocného, ať zástup ten před domem zůstal pořád modlitbu konaje a pak vracujícího se duchovního opět sprovodě. Tato účastnost spoluobyvatelův na losu nemocného velice mne pronikla a vzdělala; ona mne živě upomínala na podobný výstup v mém vlastním ouřadě, ačkoli co do oumyslův rozdílný, ať onoho více nábožnost a spoluútrpnost, tohoto více bázeň a zvědochtivost příčinou byla. Když totiž r. 1831 v Pešti strašlivá nemoc cholera se zjevila, s počátku jak všudy tak i zde panovalo to domnění, že co mor nakažlivá jest a každému se sdělí, kdo se k takovému neduživci blíží aneb jeho se dotýká. První, jenž rychle v ní zemřel, byl jistý radní pán, jenž beze všech nábožných obřadův s tou největší spěšností skrze dráby a šerhy z města vyvezen a pohroben byl; kterýmž truchlivým neopatrným divadlem celé město se naplašilo a zbouřilo. Druhý aneb třetí případ cholery potkal jednoho evanjelického německého kupce, jenž právě v sousedství velikého hostince k Bílé Lodi bydlel. On v bolestech svých žádal potěšení náboženstva, pročež poslal k tehdejšímu německému kazatelovi K...i s prosbou, aby jej spolu i s velebnou svátostí navštívil. Kazatel ten, jináče muž v konání ouředních povinností pilný, vymlouval se ukazováním na svou

Digitized by Google

četnou rodinu a mnohé ještě neodchované dítky, kterýmž prej zachování svého zdraví a života podlužen jest. Onen nemocný slyšav to, poslal ke mně jakožto ke slovenskému kazatelovi, zdaliž bych já jemu tuto poslední službu a lásku prokázati nechtěl, ať krom toho prej ke mně vždycky zvláštní důvěrnost míval. Já poslav ihned kostelníka k německému kollegovi, zdali on to dovolí, ať ovečka jeho jest, dostal jsem odpověď: že nejen proti tomu nic nemá, ale mne ještě o to prosí, chci-li a neostýchám-li se, abych povinnost tuto vykonal. Mezitím se pověst o tomto případu téměř již po celém městě byla rozšířila. Já bez rozpaku, vymyv, jak obyčejně na radu lékaře v epidemických chorobách, ústa a nozdry octovou vodou, vyšel jsem ven z domu na tak řečenou krajinskou silnici (Landstrasse), kde jsem v ten čas hospodou byl: a aj zde již čekal zástup nepřehledný divákův a zvědavcův, který čím dále jsem šel, tím více se množil. Celé to množství hrnulo se za mnou a kostelníkem až ku domu nemocného, kde celou ulici zaujalo a oblehlo čekajíc dychtivě, co se se mnou stane? zdali nepadnu mrtev na zem před lůžkem onoho s křečí a dávením zápasícího? Dvůr i okna příbytku, v němž nemocný ležel, houfem lidu obsazena byla. Já mezitím pokojně a opatrně, avšak i směle a s úplnou přítomností ducha povinnost svou vykonav, opět od lidu toho až domů jakoby s tri-

Digitized by Google

umfem veden jsem byl. Tato má odhodlanost měla dvojí veliký užitek: ona značně porazila aneb oslabila panující v městě předsudek o nákazlivé povaze cholery, čím se mnozí rovně osmělili takovým nešťastným ku pomoci přijíti a život jich ochrániti, kteříž by jináče opuštěni a samým sobě zanecháni nepochybně byli zahynuli; druhý následek toho byl, že sám tento můj nemocný ještě retován byl z nebezpečenství života a pak uzdravený ke mně přišed srdečně mi děkoval, do počtu slovenských oudův jméno své zapsati dal, slovenský sbor i školu obdaroval a žije zdravý a šťastný až do dnešního dne.

V Bavořích jsme se již plavili jakoby v pivovém moři: kam jsme přišli, všudy hned ohromné konvice piva nám přinešeno. Kdo to okem nevidí, ani věřiti nemůže, jak mnoho Němci, zvláště zde, piva vylokají. Ve Wilheimě, kde jsme jen na půl hodiny večeřeli, Němci vedle nás sedící, 3—4 i více takových nádob do sebe vlili a to, jak se zdálo, beze vší obtížnosti.

Já mezitím čím hlouběji jsme do Bavorska vcházeti, tím truchlivějšími myšlenkami a city, v srdci mém na vzdor všemu ututlávání zniklými, trápen jsem byl. Cesta vedla přes mnohem zelenější, rozmanitější a krásnější přírodu, přes rozkošné dolinky a pahorky oživené; já ale, který jináče prvním obdivovatelem a velebitelem podobných úkazův jsem byl, nyní stude-

Digitized by Google

ným, ba téměř hněvným okem na všecko toto šilhal jsem. Zbadavše to moji spolucestovatelé, zvláště naši čiperní a ustavičně žvatlající Francouzové, poskytovali mi dobromyslně, ale neprospěšně všelijaká těšínská jablečka. Konečně ptal se mne p. Goujon, zdali mi na zdraví něco chybí? Chvála Bohu, odpovím, sotvy kdy jsem byl zdravější, jako na této cestě. „Musí se Vám tedy naše tovaryšstvo nelíbiti.“ — Za šťastného se pokládám, že ve společnosti tak vzdělaných a veselých mužův cestovati mohu. Odpusťte, každý člověk má své slabé stránky a chvíle! a každé srdce má své struny radosti a struny žalosti, dotkne-li se někdo aneb něco oněch, člověk je veselý, pakli těchto, člověk je smutný. A hle mne v Bavorsku bohužel tento poslední los potkává; proto ani jsem velice netoužil po navštívení Bavorska a jedině přátelům a Mnichovu k vůli jsem to učinil. Již nyní všickni na mne násilně dotírali, abych jim to smutné tajemství zjevil. Nu, pane Goujone, řeknu já, Vy jste nám dnes vypravoval příběh náboženské ztřeštěnosti z dějin a z krajův Vašeho francouzského národu, já Vám budu vypravovati podobný příklad národní ztřeštěnosti. „Možný-li jest, ptá se on, i národní fanatismus až v takové vzteklosti?“ O Vy jste šťastni, pánové! že ve Vašem Francouzsku tuto divokou šelmu jen z pověstí, nikoli z vlastní zkušenosti, znáte.

Digitized by Google

Následky jejího zuření a běsnění asnad žádný národ v takové míře zkušovati nemusel, jako národ slavjanský. Roku 630 uteklo se asi 10.000 od Hunův a Avarův pronásledovaných a rozptýlených Slavjanův s dětmi i s manželkami z Pannonska do Bavorska ke králi Dagobertovi. Vyhnancům těmto nešťastným vykázána byla bydla zde v Bavořích, než sotvy že se tu osadili, v jednu noc byli všickni lestně a oukladně od Frankův a Bavorův zavražděni! A my se snad hle po jejich krvi a prachu zde brodíme. Povězte, není-li to dostatečná příčina, že mé srdce na této půdě vře a oko mé se kalí? — A ve skutku tak náramná žalost a ožahavost mne obklíčila, že téměř zpátkem se vrátiti a nejkratší cestou domův pospíchati jsem chtěl. Nešťastný národe můj, musím-li, kam se koli obrátím všudy a bez přestání nad tebou jen kvíliti a lkáti? Z Uher jsem utíkal od bolestí maďarošálenstva, přišel jsem do Štyrska: tu bolest; do Krajinska: i tu bolest; zaletěl jsem až k moři, do Benátek a horní Italie, i tam mne nemilosrdná ruka národní bolesti popadla a všudy sprovázela; řekl jsem: aspoň vy, hlubocí hrobové a doliny nebetyčných hor helvetských, tyrolských a bavorských, mne přikryte!" Než aj hle i zde všudy rány a bole, všudy odnárodnění a vraždění. Stvořen-li jsi, národe můj, k věčné neřesti a potupě čili k velikému blahu a slávě? Budeš-li se věčně jen

Digitized by Google

haditi a plaziti, točiti a prováječi mezi jinými národy? — Patřím-li na minulost: tu slzy! hledím-li na přítomnost: tu žluč! Všudy zlomky a kousky, různiny a rozbitiny, pýcha a nenávist bratrův. O jak bych rád vdechnul každému tvému kmenu a synu tento vřelý plamen vzájemnosti a svornosti, který v srdci mém plápolá! Na štěstí lítostivá noc přišla nám ku pomoci, zakrývajíc vždy tmavější záclonou předměty a památky tohoto krvavého divadla. Putování v noci nikde mi tak vítané nebylo jako zde. S prvním zářením jitra na východu vcházeli jsme do předměstí města Mnichova. — Poštovní palác jest právě proti sídlu královskému: když jsme s vozu sestoupili, první obyvatel tohoto města, který nám v oči padl, byl král bavorský Ludvík, ant včasně ráno vstávaje, píše a básní, prochází se a oknem tytýž povykukává.

Má první práce ve Mnichově byla navštívení slavné a pro slavistiku tak památné knihovny. Poněvadž ale v čas prázdnin zavřena byla, potřebí bylo zvláštního dovolení ku spatření jí, ovšem pak jejích řídkých a bedlivě chráněných rukopisův. Jeden ze famulův zavedl mne tehdy ke kustosovi, jenž dosti daleko vzdálen bydlí, totiž k pánu Janovi Ondřejovi Schmellerovi, doktorovi v libomudrectví a oudu akademie nauk. Vstoupiv do příbytku našel jsem zde dva muže u stolíka sedící v knihách zahloubené a společně se

Digitized by Google

čemusi učící s velikou pilností. Po přednešení mé žádosti, přistoupili oba tito mužové blíže ke mně, ptajíce se mne ještě jednou s jakýmsi důrazem o mé jméno. Když jsem je vyslovil, obrátiv se p. Schmeller ke stolu vzal tam jakousi knihu a přišed s ní ke mně ukazuje prstem na titul a jméno jejího spisovatele, ptal se: „Jste-li vy tento Jan Kollár?" Jakové bylo moje podivení, když jsem zde uzřel Slávy Dceru a dva Mnichovany, ani ji čítali! Ovšem, řeknu, já jsem ten sám: ale jak se tato kniha sem dostala a co tu dělá? „My jsme ji spolu i s jinými českými knihami z Prahy dali donésti a nyní se každodenně jednu hodinu cvičíme v češtině." I našel jsem v skutku na onom stole i více českých knih, jmenovitě mluvnici a slovník Dobrovského, Thama, Trnkova cvičení, anobrž i Václ. Jandyty Gramatiku českou a p. Dankovského díla. Onen druhý mladý, asi 26letý muž, byl předtím učitelem bavorského prince Ludvíka, nyní pak jest dvorním vychovatelem třech černochův v Egyptě koupených, o nichž níže ji obšírněji promluvíme; on se jmenuje Karel Tuček; jeho děd, rozený Čech, přestěhoval se z Prahy do Bareitu co umělec a hotovitel mathematických nástrojův; on udělal ty nástroje, nimiž V. Humbold Ameriku měral a zpytoval; jeho pak otec byl hudebníkem dvorním ve Mnichově. P. Tuček je výborný, učený, mnohostranně vzdělaný muž a obzvláště šťast-

Digitized by Google

ný mluvozpytec. Slzy před námi vyléval tento Paněmec, že nose v sobě českou krev přece česky neumí. Proto spojili se s panem Schmellerem ke společnému učení se češtině a pak i jiným nářečím slavjanským. Pán Tuček to činí z vlastenectví a z lásky k národu, pán Schmeller ze zvědavosti co ochotník a zpytatel německých nářečí se slavjančinou promíchaných, ku kterému cíli i vydal již knihu: Bayerisches Wörterbuch, v němž se nalézají mnohé bavorské od Slavjanův zde pozůstalé krajomluvy, k. p. Lam Lom (Steinbruch), Mošen (Sack Korb Beutel, sr. mošna), Nůž (schlechtes Messer), Paltene (plátno) atd. Skrze tyto dva muže byly nám již dvéře ke všem pokladům a tajemstvím mnichovským otevřeny. Jeden celý večer až téměř do půl noci ztrávil jsem v lůnu rodiny p. Schmellera v přátelských rozmluvách a v učených rozhadách. Milostná dceruška Schmellerova, jménem Emma, čestovala nás všemi mnichovskými lahůdkami. Pán Schmeller co horlivý filolog tisíceré otázky mi předkládal o slavjanské řeči a jejích nářečích. On nemohl dosti chváliti a obdivovati obzvláště hojnost, rozmanitost a zvučnost českých rýmův a upozornil mne na jednu věc, kteréž já sám dobře povědom jsem nebyl, totiž že se prej, podle jeho schválného vyšetřování a srovnávání, sotvy 2—3 (?) stejnorymné znělky ve Slávy Dceře nalézají, a že prej české

Digitized by Google

rýmy jemu mnohem krásnější a dokonalejší se býti zdají nežli všašské, ať prej v těchto často celé dlouhé básně ustavičně jen na o, to, no se rýmují tak jako německé na en, což prej i při největší zanímavosti obsahu přece oko i ucho unavuje. Pane, dím já, rým není básnictví, poesie i bez rýmu možná. — Arci že, řekl on, ale my s pánem Tučkem ještě málo češtině rozumíce, přece se poeticky kocháme v jejích rýmech. Naposledy oba tito páni prosili mne, abych jim vyslovení českého ř ukázal: to musíte do Prahy jíti, odpověděl já, my Slováci to ani neumíme, ani nemilujeme. Ke konci počala mne žertovná Emma hravým vtipem škádliti co nepřítele Němcův, ať jí prej pán otec tytýž něco z obsahu Slávy Dcery vypravoval. Odstup, řekl já odušenějším okem a hlasem — odstup, roztomilá slečinko! takové nečlověctví ode mne; já nejsem nepřítelem Němcův, ale jen nepřítelem německého nepřátelství ke Slavjanům, jejich národní nenávisti k našim předkům, těch křivd a dílem ukrutností, které na Vendech spáchali, a obzvláště němčení našeho lidu a národu. V samých Bavořích bydleli předtím mnozí Slavjané a nyní není ani jednoho. — V Bavořích Slavjané? řekla slečinka se satyrickým ousměchem. I arciže, řekl pan Schmeller, mnohých osad jména jsou bezodporně u nás původu slavjanského, k. p. Winden, Windach, Vindo (nyní Wertach),

Digitized by Google

Branenburg, Burin, Crayburg, Cuzimir (Zusmershausen), Dölnitz, Gleiritsch, Glon, Hauritz, Lech, Planek, Tichel, Trabitz, Treswitz, Trausnitz atd. A k těmto důkazům, doložím já, mohou se přidati i modlitby a zpověď slavjanská v rukopisu Frisinském, které nepochybně pro zdejší Slavjany složeny a určeny byly. Tu čila kosa kámen. — Všickni jsme nemálo litovali, že p. prof. J. F. Fallmerayer, známý svými spisy o Slavjanech v Řecku, zde přítomen nebyl, odebrav se před několika dny na cestu do Turecka a Řecka: on by nám jistě příjemnost tohoto večera ještě znamenitě byl osladil a povýšil. Dle vlastního psaní p. Fallmerayera chtěli jej prej někteří pošetilí Athenčané, když do jejich města připutoval, ukamenovati proto, že Σθλαβος čili Slavjany z nich a z jejich dědův udělati chtěl. Avšak na druhé straně s potěšením slyšeli jsme tu pověst, že i řecká vláda professuru a stolici slavjanských nářečí na Athenském všeučilišti zaraziti hodlá: tak již, mimo Rusy budou čtyři slavjanské kathedry v Evropě, totiž v Paříži, kde p. Mickievič, v Berlíně, kde p. Cybulský, ve Vratislavě, kde p. Čelakovský, professorové slavistiky jsou. Kéž by i naše dobrotivá rakouská vláda opětované tužby a prosby svých Slavjanův z tohoto ohledu vyslyšela a této velevážné praktické potřebě čím dříve vyhověla, pod jejíž správou největší počet Slavjanův všech nářečí se nalézá. Já sám

Digitized by Google

téměř každodenně očitým jsem svědkem takové potřeby; ať ve špitálech pešťansko-budínských při ouředním navštěvování nemocných tisíckráte službu tlumače konati jsem musel a musím posavad mezi pacienty slavjanskými a lékaři, zvláště mladými na Pešťanské universitě študujícími Maďary, Němci, Serby a Poláky. Když pak se těchto lékařův ptám: proč se naší jim tak potřebné řeči neučí, odpovídají, že by to milerádi činili, kdyby jen k těmto tak příležitost měli, jako mají k jiným, ne tak velice potřebným řečem, k. p. francouzské, anglické, vlašské, pro něž všecky v Pešti zvláštní učitelé jsou. Jak mnohý neduživec stal se již smutnou obětí ne tak nemoci, jako raději tohoto nerozumění se s lékařem! Jak mnohý lékař by i šťastněji i spěšněji bolesti ulevoval a zdraví navracoval, kdyby se s pacienty nejen z daleka skrze nejisté posunky a znaky, ale z blízka skrze zřetelná slova smlouvati mohl! Ať o právnících, ouřednících, vojsku a jiných mlčím. —

Knihovna mnichovská jako vůbec znamenitá, tak obzvláště pro slavistu na nejvýš zanímavá jest, jmenovitě pro dva drahocenné poklady, Rukopis Frisinský a Zlomek zeměpisný, popis slavjanských národův obsahující asi z 9. století. Sotvy jsme se nasytiti mohli obdivování, přehlídání, vyšetřování a přepisování těchto klénotův. Codex a Rukopis Frisinský my jsme sobě před-

Digitized by Google

stavovali co vetchý, zetlelý, kde někde poškozený, aspoň zužívaný a sotvy čítatelný: tomu ale není tak, celý codex tak dobře jest zachován, jako by teprv před několika roky psán byl. Na hřebětě codexu v prostředku stojí toto napsáno: „Abraham Ep. Fris. 957—994." Pod tímto pak: „Cod. Fris. 226." Codex tento jest ve čtverci v mocné psí kůži svázán i na takové psán. Slavjanský onen text stojí ne na konci, ale téměř ve středku, na stránce 78. a 159. Druhý codex latinský pod číslem 560. z 11. století má na posledních dvou listech opsané „Civitates Slavorum", které Hormayr v Archivu 1827 čísl. 49 vydal, Dobrovský pak, Lelewel a jiní vysvětlovali. Místo Behemare stálo původně Bethemare, později ale to t jest vyškrabáno. Mimo tyto nalézají se v této knihovně ještě i následující slavjanské knihy a spisy: 1) Josefus Flavius, český rukopis ze 16. století, pod čísl. 3. — 2) Rukopis český, pod čísl. 12. v aksamítě svázaný, ve dvanácterci, modlitby katolické obsahující. Počátek: Milost ducha S. račiž býti s námi. Konec: „Ktož tuto modlitbu rzika, ma odpustkov tolik, kolik u toho kostela mrtvich leží, u kterehož jy rzika." Na pravici vazby stojí: „Jaroslaus Baso de (M)artinicz est possessor primus libri Anno 1520." Z polských knih jsou: „Sporzadanie dnia i nabożenstwo krotkie codzienne." Modlitebná knižka Therezie Kunigundy, manželky Maxi-

Digitized by Google

miliana Emanuele, vévody Bavorského, dcery Jana Sobieského, která konec života v Benátkách ztrávila. Písařem této krásné knihy byl Stanislav Baczyński 1677. pod čísl. 6. Druhý polský codex, pod čísl. 7., jest: „Inventarz szkatuły Xi żęcia Krzystofa Radziwilla, Anno 1631." Na straně 49. stojí peníz, zvaný „piorunek", při němž výklad něm. = „halber Groschen." Na těchto penízech stál nepochybně obraz Peruna, tak jako na indických. Ruské knihy jsou dvě: Číslo 6. Psalterium Moscoviticum, a kniga o exerciranij, ceremonialje atd. od roku 1715. Na této stojí poznamenáno: „Von Dr. Martius (dem Vater) in Erlangen als weiland Bescherung eines Einquartirten des Russischen Heeres, geschenkt an J. A. Schmeller Apr. 1833., und von diesem zur Bibliothek gegeben." — Pod č. 1. jest Codex Cyrillicus Theophilacti, Bulgariae Episcopi (sjednoceného, proto jest v Rusi zakázán); jest to překlad 4 evanjelistův. — Pod č. 13. Kosmographia siireč vsemirno opisanije zemlje in 16. — Pod č. 7. Kratkoje osnovatelnoje učenije nemečkago jazyka illyričeskomu Nacionu (sic!). Dále: Mluvnice Bohoričova od r. 1755. — Masch, Alterthümer d. Obotriten. — Potocky, Voyage dans la Basse Saxe. — Repkov od r. 1442. Cod. germ. chart. č. 296. Justiniana staré rpisy atd.

Pinakotheka a Glyptotheka mnichovská zasluhují samy v sobě, aby každý uměnomil

*

Digitized by Google

zvláštní cestu k navštívení jich předsevzal. Již jako budovy jsouť ony umělecká díla v nejčistějším vkusu a v nejušlechtilejším blahoměru. Kolikrátkoli jsem je navštívil, v zápasu jsem byl, čemu větší pozornost obětovati, nadobě-li čili obsahu. Stavení obrazárny, v níž okna na střeše jsou, tak že shůry světlo padá, téměř více jsem obdivoval, než samé obrazy. Kdo vlašské sbírky obrazův viděl, pro toho v německých sbírkách nebude mnoho nového a vábného. Tamť jest původ a pramen, zde jen odvod a odtok. Drážďanská obrazárna však mnohem více se mi líbila, nežli mnichovská: tam mnoho vlašských, zde mnoho německých obrazův. Má pak německá malírská škola cosi pracného a potuplného, cosi zasmušilého, mnoho černých barev, smutkových šatův, tmavý grunt, špinavou tělovou barvu, draslavost přechodu od světla ke stínu, rohatost záhbův a řas, postavy neokrouhlé, ale rozsochaté, končité; v německém malírství zřídka najdeš fysiognomii, jenom kus hezkého masa bez výrazu a posunku, bez života a duševné hry v obličeji: což na toho, kdož bezprostředně z Italie přichází, kde obrazy jako vlašské nebe jasné jsou, nepříjemně účinkuje. K tomu přišlo i mé v této věci nemalé již pocvičení a zkušení. S počátku patřil jsem na obrazy jen povšechně a běžně; měrav okem jejich velikost a širokost, hleděv na hezkost jejich rámův, na počet osob a jejich

Digitized by Google

skupenství, proslepil jsem často nejpodstatnější krásy. Příčina toho byla dílem těkavost cestujícího nováčka, dílem osobní skromnost a nedůvěra, která mi Apellesovo „Ševče! ne výše kopyta" všudy přišeptávala: cvičnost ale vzdělala a zostřila zrak můj tak, že maje všecko na snadu nyní i při podrobnostech vězeti jsem zůstal, nyní již i články rukou a listy na stromích pozornost mou poutaly, anobrž srovnával a mistroval jsem již i vlasy, jilce na zbroji, jednotlivé čárky, kreslení, stínování, podšary, světlotmu a to co den s větší zevrubností a troufalostí. Toto obmezilo a umenšilo značně rozsah mojich uměleckých radostí, ale jejich obsah znamenitě rozmnožilo a přečistilo. Při obrazích od Rubensa (Poslední soud), Titiana, Šedona (S. Magdalena), Karla Dolciho (Krotkost, S. Anežka s beránkem, Magdalena, Ecce Homo, Kristus dítě) bavili jsme se i zde s krásocitným kocháním. Od našeho Schiavoniho jest S. rodina ve vévodské Leuchtenberské gallerii: libojemné, okotěšné dílo.

Neméně krásná jest i Glyptotheka, ovšem co do uměleckých předmětův ještě památnější. Obsahuje ona soustavným a časoslovným pořádkem rozpoložené pozůstatky antických soch, jmenovitě egyptských, řeckých, římských a novějších mistrovských kusův. Mezi řeckými nejvíce na se pozornost obrací jeden torso, t. j. komolec, socha bez hlavy a oudův, mlá-

Digitized by Google

dence k historii Niobe přináležejícího představující, kterou král Bavorský ve Vídni od jistého Vlacha za 6000 dukatův koupil. Dlátko řezbářské sotvy již dále jíti může! Mezi římskými jest broncová ženská figura, kterou u Římu rolník pluhem vyoral, a král Bavorský prej skrze Thorwaldsona k r a d m o od něho koupil, ant v Římské obci přísně zakázáno podobná umělecká díla prodávati a do ciziny vynášeti. Tak hle krásouma i svůdkyní býti může!

Právě v těchto dnech byla i výstava u m ě l e c k ý c h p l o d i n v jednom stavení u bazaru. Mezi obrazy zde čerstvě zhotovenými obzvláště dva mne přitahovaly. Jeden představoval předmět z českých dějin, totiž V l a s t u, kterak sobě od jedné věštice hádati dává; v pozadí skaliska Vlasta sedí na zemi, věštice na skále, vedle ní kniha, za ní jeskyně, v níž oheň plápolá, v popředí české hory. Malíř tento sluje Albert Zimmermann, žije ve Mnichově, zhotovil obraz tento r. 1841; spolek umělecký koupil obraz tento za 660 zl. stř. — Kdybych byl tak bohatým, jak jsem horlivým národomilem, byl bych jistě tento krásný obraz odkoupil pro některou slavjanskou obrazárnu. Druhý obraz zde byl hráč v karty od Flüggera: jitro svítá, žena s dítětem stojí za hráčem, tento surovým pohledem manželku plaše ve hře zoufanlivě vězí. Živé vyobrazení toho, co jsme ondy v Karlovci skutečně viděli. Nej-

Digitized by Google

slovutnější z nyní žijících malířův mnichovských jest Kaulbach, v jehož dílnici jsme Porážku Hunnův, vlastně Maďarův u Lecha, a karton Zboření Jerusalema představující, i jiné, dílem již domalované, dílem teprv malovatebné předměty obdivovali. U jiného, jehož jméno jsem propamatoval, viděli jsme nákres obrazu českého Otakara co nádenníka při stavení arcichrámu v Řezně představujícího; to však bez ladu a skladu.

Zdejší bazar, vlastně přístřeší čili podloubí, v němž krámy a kavárny, jest od nejslovutnějších mistrův stěnomalbami ozdoben. Přes celý den, zvláště večer zde množství lidí procházejících se. Obrazové ti představují chvastavé předměty z bavorské historie: k. p. číslo XII. Volenec Maxim. Emanuel vybojoval Bělohrad r. 1633. Dva mezi těmito obrazy urážejí oko Slavjana, zvláště Čecha; jeden pod č. IV. Zboření mostu nad řekou Innem u Mühldorfu s utíkajícími přeseň Čechy roku 1254 od Stümera, s podpisem: „Tritt mich nicht, Ich leids fein nicht." Druhý pod č. VII, kterak vojvoda Bavorský Albrecht opomítá českou jemu podávanou korunou r. 1440, od Hiltenspergera. Oba tito obrazové, zde veřejně vystavení, směřují celým jejich slohem k opovržení a k posměchu českého národu. Já obrátiv se ke kolu četných nás sprovázejících přátelův, řekl jsem: „Nu medle ale, kde že jest zde onen obraz z historie bavorské, od

Digitized by Google

r. 630, kterak Bavoři, 9000 nevinných, s dítkami i ženami k nim z vyhnanství přišlých Slavjanův přijímajíce mezi sebou usazují a pak v jedné noci zradně a ohavně všecky zamordují?" — I krásouma i národnost musejí býti spravedlivé a nestranné.

V dílnici pověstného řezbáře Schwanthalera viděli jsme právě v práci postavenou sochu Hermana čili Arminia nad Římany vítězícího, určenou na průčelí Walhally. Kdo pak, řekl jsem při této soše ke svým druhům, kdo, kdy a kdeže našim slavským Arminiům — Sámovi, Lauritasovi, Svatoplukovi podobné pomníky stavěti bude? — Když pak nám toho nelze jako Němcům, o bysme jich aspoň srdcem a skutkem ctili, jich v lásce k národu a ku svobodě, ve šlechetné hrdosti a v tužbě po velikých činech následovali a tak vedením našeho národu k občanské dokonalosti a slávě to ukázali, že hodná věc jest pro Slavjanstvo něco činiti a zaň se obětovati. — Mimo to byly zde vzory pro slitinu Guttenberkovu, Schillerovu, Götheho, Jana Pavla Richtera a Mozartovu, z nichž onyno dvě již ulity byly, tyto zde právě líti se měly. Po mnohém obdivování a chválení těchto arciděl, já obrátiv se ke vlídnému p. Schwanthalerovi a ostatním přátelům, řekl jsem: „Bolí mne, že zde jednoho z největších duchův německých, anobrž z nejznamenitějších mužův člověčenstva nevidím, totiž Herdera!" On skr-

Digitized by Google

čiv plecema, nic neodpověděl. I jinde jsem Herdera od Němcův nejen zanedbaného, ale i kacírstvím narčeného zpozoroval, totiž národním kacírstvím. „Das junge Deutschland" hněvá se na Herdera pro jeho známý spravedlivý a krásný soud o Slavjanech v Ideen zur Philos. der Gesch. der Menschheit: jsou německé krajiny a obce, kde tištění tohoto klassického místa o Slavjanech skrze censuru zakázáno bylo. — V litně Stiegelmayerově lila se právě kolosalná socha Bavarie, zvýší 54 střev., podstavek pak její 30 střev.; vedle ní lev; ona v levici drží věnec, jímž slavné Bavorčíky korunovati má. Arcisocha tato ohromná přijde státi do tak řečené Síně Slávy (Ruhmeshalle) na onu louku, kde se ročitá říjnová slavnost (Octoberfest) držívá; vůkol ní pak budou sochy slavných Bavorčíkův. Když jsme my zde byli, byla právě druhá částka této slavnosti s konicvalem a jinými hrami držána, při níž na vzdory dešti a blátu zástupové lidu pod nádeštníky se hemžili.

Dnes ráno, ať byla neděle, navštívil jsem i zdejší evanjelický chrám; jest to okrouhlina (rotonda) pro oko hezká, ale ev. službám nepřiměřena, ať ohlas v ní řeč kazatelovu pohlcuje. V prvních rocech v tomto chrámě téměř nic nebylo slyšeti z řeči pro ohlas: po potřebování rozličných prostředkův radil jistý prostý mlynář, aby prej kamennou dlažbu

Digitized by Google

chrámu prkny zakryli. Toto nejvíce udusilo ohlas. Radoval jsem se několik dnův předkem, že jednou opět po dosti dlouhém času budu zde míti příležitost při evanjelických službách božích přítomným býti a evanjelickým způsobem se vzdělati: ale již z daleka při přibližování se k tomuto chrámu, zhrčena mi byla ona radost, nebo hučela mi v uši i zde ta sama melodie, kterou v Pešti a téměř všudy jinde při německých službách božích, ustavičně slyšeti musím, totiž: Bože věrný, Bože! kterou zde varhaník hrál beze všech přecházek čili transicií, tak že církev zadychčená sotvy stačila za ním pospíchati. I čekal jsem a těšil jsem se, že snad aspoň druhá píseň jiným příjemným nápěvem zpívána bude: ale zklamala mne naděje, nebo zavzněla opět píseň podle melodie: „Kdo jen na Boha se spoléhá." Tato mrzutost vypudila mne ihned ze chrámu tohoto; v srdci svém děkoval jsem zde vroucně Tranovskému a jiným našim evanjelickým slovenským předkům, kteří nám takový poklad rozmanitých melodií nábožných zpěvův zanechali, že již sama tato rozličnost srdce i uši vzdělává a cit nábožný ustavičně očerstvuje. Slováci mají na sta, na tisíce nábožných melodií a zpívají při každé slavnosti, v každém svátku, ba téměř v každou neděli jiné a jiné písně: ať ubozí Němci v Uhrách, v Bavořích, v Sasku a všudy ustavičně téměř jen dvě tři ty samy

Digitized by Google

melodie gejdují. Jaková to pokuta pro uši; jaková škoda pro náboženství. O nezpěvní Němci, myslel jsem, a vy ještě náš zpěvní a hudebný národ všudy němčiti se usilujete?

Na Karolinské prostranině stojí obelisk 100 střev. vysoký; jehož nápisy jsou, k severu: „Třiceti tisícům Bavorům, jenž v r u s k é vojně smrt nalezli;“ k jihu: „Postaven od Ludvíka I.“; k východu: „Dokonán 18. října 1833.“; k západu: „I oni zemřeli pro osvobození vlasti.“

Mezi chrámy, ještě nedostavenými, jsou pamatné g o t h i c k ý v předměstí Au pro výborné malby v oknách; pak chrám S. Boniface, v němž malíř právě na stěně sceny z historie uvedení křesťanského náboženství do Němec maloval, tak že tito předmětové celý chrám vůkol a vůkol naplňovati budou. Na jednom obrazu jest Fritigil a S. Ambrož, na druhém S. Thekla, na třetím S. Columban, pak S. Otto atd. S. Bonifac má cele onu ouškleb nou, slávonenávidnou tvárnost, která se v listu jeho, králi Ethibaldovi psaném, tak výrazně zvěčnila, když psal: „Vinedi, foedissimum et deterrimum genus hominum.“ Kdy pak u nás nastanou dnové, v nichž my našim slavjanským blahozvěstům podobné basiliky stavěti budeme? — Zdali toho náš Cyrill a Method pro jejich nenenávidění a nepodmaňování žádného národu, pro jejich rozumný, poučování v materčině užívající způsob apo-

Digitized by Google

štolování a Písem S. překládání nezasloužili více, nežli všickni němečtí, ne apoštolé, ale jen Slavoněmčitelé a svobodovrahové? — Chrám Ludvíkův navštívili jsme obzvláště pro jeho oltární od slavného Petra Corneliusa malovaný obraz, protože tento příležitost zavdal tomuto umělci k zanechání Mnichova a ku přestěhování se do Berlína. Cornelius představil zde pokrytství v podobě mnišských hlav, což se králi Ludvíkovi, zvláště prej na poštívání dvorního stavitelského ředitele, jménem Gärtnera, nelíbilo: král, chtěje obraz hotový spatřiti, šel s Gärtnerem do chrámu; to slyše Cornelius pospíchal též za nimi, přišed ale ku dveřím chrámovním, po klepání dostal od stojícího tam komorníka odpověd: „že prej nyní nikoho tam vpustiti nesmí.“ Načež Cornelius: „Vždyť jsem já ten, co chrám tento maloval.“ „Vím dobře,“ odvece onen, „ale právě proto Vás vpustiti nesmím.“ Tento výstup tak rozhořčil Cornelia, že šed pak ku králi, když tento žádal, aby to změnil, on řekl: anebo to státi musí tak, jak jest, aneb já jdu preč. Načež i skutečně o své propuštění prosil a Mnichov opustil. Podobný osud prej měli zde i jiní mužové: lékař Schönlein, mudrec Schelling a jiní. Vůbec ouřednictvo bavorské velice nespokojeno jest tím, že mu plat ročitě ukracován bývá od krále, který zvýšek pak k napomáhání krásoumných výtvorův a budov vynaložen bývá.

Digitized by Google

Ve královském palácu věje všudy klassický, zvláště německonárodní duch, v řezbách i v malbách. V trůnní síni jsou polovypuklé řezby z Pindarových zpěvův; v obědnici jsou představy z písní Anakreonových, k. p. Amor krmí holubičku, Amor raní Anakreona; v přijímací čili vítací síni jsou sceny ze smutnoher Aeschylových; ve psací síni ze Sophoklesových; v oblečnici z Aristophanových; ve spavacím pokoji z Theokritových; ve knihovně královnině ze spisů Lud. Tiecka; ve psací síni téže obrazy ze Schillerových básní; ve spavací z Goetheho; v saloně z Wielandových; v trůnní síni královnině z Klopstoka; v obědnici z Bürgera. Světnice v pozemí ozdobeny jsou obrazy z Niebelungův od Julia Schnorra. Naši pozornost zde nejvíce na sebe obracela ona Saga, jenž zde v úhelní světnici v levo nade dvermi vyobrazena jest a jejíž odlika v naší Slávě Bohyni pod čísl. 3. se nalézá.

V divadle byl král s rodinou pokaždé přítomen. Operu Cár a tesař tak skvostně provozovanou nikde jsme neviděli. V této opeře jest hlavní charakter nejslabší, nebo v Petrovi zde nic slavoruského není. — Ve královské a princovské lóži byly dvě vévodkyně Velehradské (Meklenburg), dcery, any do Mnichova pro navštívení přijely. Jsouť to pravě čistoslavské tvářnosti, aniž mohl původní typus přírody mícháním s krví německou posa-

Digitized by Google

vad zmaten a setřen býti. Vyznám upřímně hřích náš: pokukávali jsme na ně lornětkami s nemalou národní radostí. Hudba v tomto divadle byla tak znamenitá a dokonalá, jaké jsem ještě sotvy kde slyšel, a co mne nejvíce těšilo, byla ta okoličnost, že ve zdejším orchestru žádných Čechův jsme nenašli. To moudře! zvolal jsem, nebo to sluhování v cizině a opouštění vlastního národu mně se při Češích nikdy nelíbilo. »Sčoby łycha neznaty, treba na svoim polu, da šče svoim pluhom oraty (chceš-li bídy neznati, třeba na svém poli i to ještě vlastním pluhem orati)", praví jedno výborné rusínské přísloví. „Tedy nejste snad milovníkem hudby?" řekl přítel Doležálek, sám výborný i znatel i milovník hudby. I arci a to upřímným a velikým, o čemž jste se již tuším na této cestě dosti přesvědčiti mohl: ale při všem tom vyznati musím, že se mi při Češích dvě věci nikdy nelíbily, totiž jejich přílišná náchylnost k hudbě a ku zdrobnělým jménům. To hluboké pohřížení, ba zatopení národu českého v moři muziky, které jiní tak vychvalují, já nechválím. Tato láska k hudbě zodrodila se u Čechův již téměř v hudebnou nemoc. I hudba má své meze jak u jednotlivcův, tak i u celých národův. Již Plato a jiní to poznamenali, že hudba jako na jedné straně zjemňuje a vzdělává, tak na druhé snadno nebezpečnou bývá, ať národ vyčivuje, měkkým, zženilým, cha-

Digitized by Google

bým, k otroctví náchylným činí; čehož příklad na cikaních máme, jenž v Uhrách nejlepší hudebníci a nejhorší bojovníci jsou. To ustavičné housličkování, troubení, pískání, cinkání a zpívání odvodí duši od vznešenějších předmětův, city přepíná a předráždívá a člověka ku podnikání velikých a obtížných skutkův neschopným činí. Já se obávám, aby Čechové své vlastenectví a svou národnost naposledy sami v nejvlastnějším smyslu toho slova neprohrali a nepromuzikovali; již nyní hemží všecky jejich noviny, rozmluvy, schůzky a spolky jen zprávami o hudbě, o koncertích, o akademiích, quartetech a těmto podobných věcech až ke hnusení. — Druhé co mi u Čechův nechutná, jsou ona tak mnohá, v novějších časích zobyčejnělá diminutiva, obzvláště zdrobnělá a zmalichernělá jména rodin, jako: Mysliveček, Moraveček, Kožíšek, Voříšek, Jelínek, Kořínek, Dařílek, Sedláček, Poláček, Srbek, Vlček, Jakůbek, Filípek, Růžička, Rybička, Horčička, Drobátko atd., která jmenečka (ostatně čest osobám nevinně je zdědivším) cosi dětinského a titěrného, na slabost a zženilost upomínajícího, slovem na veliký, zmužilý a hrdinský národ neslušného do sebe mají a více se do pokoje chův aneb psaní zamilovancův hodí, než do života.

Co ale nejvíce nám naši cestu sem odplatilo a mou pozornost zanepražňovalo, to byl p. Karel Tuček a jeho čtyři černochové afri-

Digitized by Google

kanští, jejichž ode dvoru ustanoveným učitelem a vychovávatelem on jest a které r. 1838 vévoda Bavorský Maximilian v Kaiře a v Alexandrii co otroky odkoupiv do Mnichova přivedl; z nichž však jeden již zemřel, tak že jen tři v ustavu tom jsou. Jména těchto černochův jsou: Djalo, Akafede Dalle, Musálam, Avan.

Onen první, Djalo Djondan Are, 19 rokův starý, mezi všemi nejzpůsobnější, pochodí z Nubie, z osady Delingin v knížetství Tokoken, které pod vládou krále Takelského stojí; on jest vnukem tamějšího dědičného krále Wofter Mat zvaného. Národ jeho sluje Jumale, jeho řeč Doa i Tumale. Mravy i řeč tohoto mladíka ukazují nejen na dobré jeho vychovávání, ale i na značný stupeň vzdělanosti jeho národu. Barva jeho kůže jest černostkvoucí, vlasy měkké, tenoučké co vlna. On mi vlastní rukou napsal několik přísloví, zpěvanek a modliteb v jeho národní řeči, které nížeji sdělíme. On nám vypravoval mnoho i o náboženství, mravích a obyčejích tumalských, ať německy všickni tři, zvláště ale tento nejstarší, již dosti dobře mluví.

Druhý, Akafede Dalle, asi 17letý, přináleží ku kmeni Boranna Galla. Jeho rodiště jest Bodži, v okresu Hambo, v krajině Liban. Ve vlasti své byl s pastviště odvábven a od svého loupežníka v Gondoře otrokokupci

Digitized by Google

prodán. Z této gallské řeči zhotovil p. Tuček již ouplnou mluvnici a bohatý etymologický slovník.

Třetí, Musálam Motekutu, jest z Metemu v Dar-Fure, asi 14 let starý, ještě mnoho dětinského do sebe má. On mluví zvláštní nářečí, z něhož pan Tuček již dosti znamenitý slovník zhotovil, jako i sbírku pověstí a písní.

Čtvrtý, Avan, nejmladší, asi 12 roků mající, byl ve 4. roce ve vojně jat a co otroče prodán. Jeho národ sluje Denkavi.

V řeči těchto Afrikanův mnohé zvuky našim slavjanským příbuzné jsme našli, jmenovitě rozdíl mezi tvrdými a měkkými zvučkami d ď, t ť, c č, z ž atd. Zpěv a melodie jejich jsou velmi prosté, větším dílem smutné a uchu evropejskému podivné. Zde klademe několik, od Akafeda zpívaných, napsaných i tlumočených písní, jak v původní, tak v naší řeči:

1.

Wanin korize
Muka cubadá:
Ďarzi rorize
Durba kakadá.

Opičák mumlavý
Strom objímá:
Stařec pošetilý
Mladici namlouvá.

2.

Čaba ati murte
Namaň bačizin
Liki ati fuďte
Namaň bazizin.

Dřevo, které jsem roubal,
Nikomu nedej nositi:
Dluh, který jsi půjčil,
Nikomu nedej platiti.

Digitized by Google

3. Vojenská.

Ai Akuli mainan onadan delinglia kloiaden:
Eiki Elki Adgilule ňindeked maga gonna,
Gona nina, gona gona ňarke ke-ndeden,
Donduka e Elak ma idevi kalmana en.

Jakuli pláčí tam na vrchu hory:
Ach kníže Adgilul (adg=hlava) my jsme horáci (obyvatelé hor),
Jste-li i vy horáci, pojďte s námi,
Vtrhne-li král do krajiny, nečiní rozdílu (neušetří nikoho).

Pronikavé a prostosrdečné jsou obzvláště modlitby těchto synův přírody, kterým oni co pohané ve mladosti doma se naučili. Dvě z nich ve věrném přeložení klademe:

Modlitba mužův: „Bože země, můj pane, ty jsi nade mnou, já jsem pod tebou. Když neštěstí ke mně přijde, jako strom slunce zadržuje, tak ty zadrž neštěstí ode mne a buď mojím stínem. Já k tobě volám ve dne, já k tobě volám v noci, když tam měsíc vzchodí; neztrať mne, jako já tebe neztratím, když vstávám. Bože, můj pane, ty slunce s třiceti prouhy: přijde-li nepřítel, nedej červa svého na zemi usmrtiti, chraň ho. Jako my červa na zemi, vidouce jej, usmrtiti můžeme, jest-li chceme a ušetřiti, jest-li chceme; jako my červa na zemi naším krokem šlapáme, můžeš ty, chceš-li tvým krokem nás usmrtiti. Bože, ty nosíš dobrého i zlého ve své ruce: pane můj, nedej nás zavražditi, my tvoji červo-

Digitized by Google

vé prosíme o život. Člověk, jenž se dobré a zlé znáti nenaučil, tebe nerozhněvá, naučil-li se ale jednou, a pak je znáti nechce, tehdáž jest zlým, učiň s ním, co chceš; nenaučil-li se dříve, nauč ho ty Bože, můj pane! uč ho ty, nebo byť i řeči lidské nerozuměl, tvou řeč zná." —

Modlitba večerní. „Bože, můj Pane! ty jsi mi dal v pokoji tento den přežiti: dej mi v pokoji i tuto noc ztráviti. K tobě se utíkám, neutíkej ty ode mne. Dej mi se všemi zdravě spočívati. Buď milostiv mým dítkám, milostiv mé ženě, přidržuj mne k dobrému. K tobě se, ó Bože, utíkám, neutíkej ode mne ty, Černý tam nahoře. Dej mi potřebnou živnost, rovnej mou cestu, prodluž můj život. Buď milostiv mým stádům a rozmnožuj je: dej, ať žiji v pohodlí a rozhojňuj mou majetnost. O Bože, já ničého nežádám od jiných, dejž, ať z mého vlastního žiji, vzdal ode mne zloděje, veď mne k dobrému."

Pro mythologa pamatné jsou v těchto krásných modlitbách dvě věci a výrazy, totiž „slunce s 30 prameny" a jméno Černý, odkud viděti, že každý národ podle své barvy i své bohy sobě představuje, srov. Běl-Boh a Černo-Boh. — Ostatně vévoda Bavorský Maximilian chce, na prosbu a návrh p. Tučka, tyto černochy po daném jim náležitém vychování zpátkem do jejich vlasti poslati, aby

Digitized by Google

tam byli učitelé a apoštolé vzdělanosti svých národův.

Jeden den obětovali jsme výběhu ze Mnichova do Augšpurku, kamž se na parovoze jede tak, že večer opět zpátkem pohodlně přijeti lze. Augšpurk slul ve starých předgermanských časích dle kronikářův Vindelica (srov. Wind Wend), dle místních národních pověstí Zizaris Cizeris od jakési prej bohyně Ziza Cisa (snad Žiča, čili Zizlila?). Zde jest mezi řekami Lechem a Wertachou tak řečené Lechovské pole, na němž císař Otto I. r. 956 Maďary na hlavu porazil. Asi 80.000 Maďarův táhlo na výboj a loupež k Augšpurku, jejich vůdcové nnali bičmi pluky k bitvě; ale Otto vřítil z nich v bitvě celé houfy do rozvodněného Lecha; vesničané a rolníci pronásledovali utíkající Maďary, jaté po hromadách do jam házeli a tam živé zemí zasypali. Dva maďarští vojvodové, Lehel (známý jeho bojováním proti Čechům) a Bolosudes, zjímáni, před Otta vedeni a rozkazem tohoto na stromě u východní brány (Osterthor) oběšeni (sr. Laborce a Sobora) byli. Z celého vojska jenom 7 mužův ušlo a do Uher se vrátilo. Až posud zde od rolníkův při orání nalezeny bývají rozličné zbraně a malé koňské podkovy, z nichž zavírati lze, že nynější druh nízkých a malých maďarských koní s Maďary z Asie do Evropy přišel a posud se v Uhrách udržel; ve hlavním

Digitized by Google

pak gothickém chrámě Augšpurském vysoko na stěně ukazují se některé kořisti, maďarský praporec, kopí atd. Touto a meziborskou porážkou sveřepost Maďarův zpitoměla tak, že jim přešly napotom laskominy po loupežech a výbojech v Germanii. Jedno z nejpamatnějších stavení pro mne bylo zde biskupský palác, v němž r. 1530. dne 25. června skrze Dr. Kristiana Bayera v přítomnosti císaře Karla V. a mnohých knížat i biskupův Augšpurské vyznání čteno bylo tak hlasitě, že i posluchači venku stojící slyšeti mohli. Zlatý sál čili radnice nyní v ošumělém stavu se nachází. První ale naše návštěva byla u p. Gust. Kolba, redaktora Všeobecných Novin. Pán Kolb jest nízkorostlý, malomluvný, ale soudný a háklivý mužík. Jeho soud o Maďaromanii již pozornost mou na něj obrátil, když řekl: „Maďaři jsou prej zákonem vlastní maličkosti a jestoty k tomu odsouzeni, aby byli Slávům a dílem i Němcům obtížni, jejichž množstvím svou národní chudobu obohatiti a svou maličkost zveličiti chtějí.“ Již mi na rtech visela otázka: „Proč p. Kolb ve svých Novinách tak často, kde jen možno proti Slavjanstvu nevraží a brojí?“ ale nechtěl jsem s mé stránky býti prvním, jenž by v tom počátek učinil, abych snad bez zavdané mi příležitosti právo pohostinství v cizím kraji a domě nějak neurazil. — Sám ústav a zvláště budovu, kde tyto světoširé a tak silný vplyv

Digitized by Google

na celou Evropu mající noviny vydávány bývají, my jsme sobě větší a vznešenější představovali: jest to chaterný domek, v jehož dvoře zevniter neouhledná, ale vniter strojně připravená tiskárna. Po dosti obšírné rozmluvě s pánem Kolbem a Altenhöferem, jeho pomocníkem, o maďarském vlastenectví a slavjanské národnosti dal nám p. Kolb lístek na p. Edvarda Wiedemanna, redaktora časopisu „Ausland". V příbytku tohoto pána potkal nás zvláštní výstup. P. Wiedemann seděl uprostřed novin a časopisův zahrabán. Když vstal, podivná jeho, v Němcích nevídaná postava jaksi rozpačně na nás účinkovala. Máť fousy co Polák, ruskou čepici na hlavě, na čizmách čili botech ostrohy co Maďar. Lístek jemu od p. Kolba dodaný sice četl, ale buď jen běžně, buď naše jména tam nezřetelně psána byla. Sotvy že nás přivítal, hned se ptal, co prej Maďaromanie dělá? — Potom obrátil řeč na slavjanskou literaturu, zvláště ruskou a českou. P. Wiedemann totiž rusky dobře umí, něco i polsky. I vypravoval nám s pozdviženým něco hrdě obočím tento podivín: že prej slavjanská literatura nyní nebezpečný obrat pro Němce béře, že prej on nedávno v ruském časopisu „Syn otečestva" četl pojednání o vzájemnosti, které prej tam přeloženo a původně od jakéhosi Kollára sepsáno jest. To prej nic jiného není než tenký závoj, kterým spojení všech Slavjanův docíliti a zakrýti chtě-

Digitized by Google

jí. Proto že on psal proti tomuto zvláštní pojednání v časopisu „Vierteljahresschrift." Z literní vzájemnosti jest prej toliko jeden krok k občanské jednotě. — A pravda, a pravda, ale nevím co, pane doktore! řekl já s nedočkavostí, když on takto slova roztáčel; než žert na stranu, tedy vy jste původce onoho bezejmenného pověstného pojednání? To mne velice bolí, že z péra tak vysoce osvíceného spisovatele něco takového vyjíti mohlo a že ty samé zásady a průjevy ještě i z ust tak vzdělaného muže slyšeti musím. Vždyť naši bratři a sousedé Němci ustavičně se hněvali a horšili na posavadní literární neúčinnosti Slavjanův vytýkajíce jim tisíckráte, že ničím ku všeobecné vzdělanosti Evropy a člověčenstva nepřispěli: a nyní, když se Slavjané teprv ze sna probuzovati začínají, opět Němci proti nim kráčí, jejich duchovní činnosti se obávajíce, ta nejnevinnější díla jejich očerňujíce, všudy politické ohledy a spiky čenichajíce a je tím před celou Evropou v podezření uvésti hledajíce. Literní vzájemnost Slavjanův a nebezpečenství Evropy: jakové to následkování! Nejvíce podezřelí jsou ti, co každého mají v podezření; aneb ať prostonárodně mluvím: „Hledá jiných ožehem, kdo sám v peci líhá." Kdože ze Slavjanův psal aneb mluvil proti Vašim Burschenschaftům, Turnírům, Walhallám, Zollvereinům, Kölner-Dom-Bauvereinům anebo proti Vašemu Deutscher

Digitized by Google

Bund, Junge Deutschland, Linke Rhein-Uferfrage, Hermanns-Denkmal a těmto podobným, sjednocení Německa za cíl majícím oukazům? Pravda jest, vyznám to upřímně, že jako Vy, tak i my se na plavbě do Kolchidy nalézáme k vydobytí zlatého rouna národní vzájemnosti a jednoty, ale Vy jste již dále než my; pravda jest, že nechceme na věky k literárnímu a uměleckému malokramářství odsouzeni býti, že nynější mladý svět slavjanský všestranné, duchovní i mravné, umělecké i občanské vyvinování svého národu žádá, hledá a napomáhá; pravda, že se nejen sjednotiti, ale i sjediniti želá: ale bez demagogických rejdův, bez bouřek, bojův a podvratův, jen na cestě osvěty a spravedlivosti. Je-li to hřích? I národové mají nejen povinnosti, ale i práva, a to čím větší onino, tím větší tato. I pročže Vy takovými faraonskými, z možnosti a bázně váženými důvody proti nám vystupujete? Při duchovní a literární činnosti nesluší hleděti na následky, nebo ty časem nemohou jiné než dobré býti, ano ona vede ku světlu a světlo k poznání pravdy. Však i u Němcův již dávno od času Lutherova panuje taková vzájemnost v nářečích a jednota v literatuře. Páni Grimmové umějí a studují všecka německá nářečí; a kolik spisův přeložili Němci ze švédského, danského, hollandského nářečí a naopak? Co tedy Vám volno, proč ne nám? Já a se mnou mnozí

Digitized by Google

jiní Slavjané čítali věru to Vaše jednostranné a náruživé pojednání, kde se se svým stínem pasujete, v onom čtvrtletním časopisu nejináče než s opovržením: nebo znejte, ten, proti němuž jste tam s tak nechvalnými zbrojemi vystoupil, stojí zde před Vámi, já jsem ten Kollár! — Pan Wiedemann nevěděl kam kudy z konopí při této neočekávanosti, počal se s paterným zmatkem mysli i řeči všelijak vymlouvati a stal se sama vlídnost a výslužnost k nám. Trefili a ranili jsme tuším právě jeho Achillskou patu. — On nám ukázal čtenou od něho anglickou knihu o Uherském království od jistého P a g e t a, plnou chvály a předmilenství k Maďarům a vzteklé nenávisti ke Slavjanům. Tento Pag'et vzal sobě prej Maďarku za manželku, on mluví maďarsky i své dítky maďarsky vychovávati dává, ačkoli o řeči maďarské v této knize nepříznivý soud vynáší. On a jiní jeho krajané přivedli do Uher, zvláště do Sedmihradska, více mladých Angličanův do šlechtických maďarských domův k učení se maďarštině a ku většímu spříznění obou národův. Tohoto pak všeho cíl jest působiti proti Slavjanům, zvláště Rusům. P. Wiedemann potvrzoval, že na probuzení nynějšího maďarismu znamenitý podíl a vplyv Angličané mají. — To viděti i ze lží a šplecht, mizerné 4 díly tlusté knihy pověstné anglické potlukačky a babizny Miss Pardoe a jiných

Digitized by Google

jejích fanatických antislavismem planoucích krajanův. I toho jsme se zde dověděli, že český chrám v Drážďanech, kde ztřeštěnec Štěpán knězoval, Angličanům zde bydlícím dán jest, jichž asi 150 duší jest. Či skutečně tam již všickni Čechové vymřeli a čeština vyhynula? — P. Wiedemann podotknul i to, kterak nedávno známý ultramaďarský čili panmaďarský horlivec, p. Pulský, po Němcích putovav i Augšpurk navštívil a jim mnoho též o témž nebezpečném jakémsi slavismu a panslavismu nableptal a bulíkův na nosy navěšel, odvolávaje se přitom též na můj spis „O literní vzájemnosti." Načež já řekl: pokud p. P. et Compagnie slavjanská jména na sobě nosí, potud nemají hlasu proti našemu národu, potud ani odpovědi hodni nejsou."*)

*) Při kladení úhelního kamene v Kolíně (Köln) dne 4. září 1842 k dostavení tamějšího chrámu držel král Pruský řeč, plnou důvodův a podnětův ku sjednocení všech německých kmenův, knížetství a království v jeden národ a svazek, která řeč s velikou pochvalou přijata a v nesčíselných výtiscích i novinách rozšířena byla. Vydavatel Illyrských novin v Záhřebě, 1842, čís. 77., str. 306. podav tu řeč v přeložení, připojil k ní následující uhodné poznamenání: »Věříme Němcům, že tato krásná řeč srdcem každého horlivého Němce hnouti musela. Než není-li v ní pangermanismus, nedíme skrytý, ale zjevně vyslovený? Tedy pangermanismus není hřích, nýbrž nejpěknější ctnost, které pomníky stavějí, nebo všecky německé noviny říkají, že řečený chrám bude pomníkem německé

Digitized by Google

P. Wiedemann nás i nyní po městě vodil, později přitovaryšil se i p. Kolb a oba neopustili nás teprv v parovozním dvoře, když jsme na vůz sedali. Radili nám někteří cestu do Řezna ku spatření Walhally nastoupiti, já ale zpěčoval jsem se proti tomu dílem proto,

---

jednotnosti a bratrské lásky. Ale nechťby tato slova mutatis mutandis některý Slavjan pověděl, nechťby Slavjany při podobné příležitosti ku svornosti a bratrství povzbuzoval; nechťby tu řeč některý slavjanský mocnář držel a na místě »německy« všude »slavjansky« řekl: čiby se všickni němečtí novináři proti takovému postupku nepozdvihli a celou Evropu k vojně proti Slavjanům nezvali? Zdali nám, Bůh ví jakové pro Evropu záhubné náměry nepodmetávali jediné proto, že my Slavjané s literaturou naše rodné bratry seznámiti žádáme? Nebo věru o politickém Slavjanův sjednocení leda Neslavjanům se snívá. Tu byl ihned křik a lermo, pokoj Evropy byl v nebezpečenství! Tedy germanismus, anglismus, magyarismus i každý ismus jest chvály hoden, jen ne slavismus!« Podobnou pangermanskou řeč držel i Ludvík král Bavorský r. 1842. v měsíci říjnu při otevření Walhally a opětoval ji i při kladení úhelního kamene k Síni Osvobození v Kelheimě, řka: »Tuhému sjednocení všech německých kmenův ať slouží toto stavení; sjednocené Německo žádný cizinec nepřemůže atd.« Toto sjednocení bylo tam i obrazně živými osobami představeno. Stará panna se zlatou korunou představovala Germanii: vůkol ní stály 32 jiné panny představující 32 knížatstva a kmeny Němcův. Kdyby Slávové něco podobného učinili: všickni Angličané, němečtí a maďarští novináři by od strachu zimnici dostali.

Digitized by Google

že jsem ji před několika teprv roky již viděl; dílem pak a nejvíce, že jsem sobě národní mrzutost nad německou nestydatostí a nespravedlivostí uspořiti chtěl, která tam do své Walhally i slavjanské muže, k. p. Koperníka, vojenského vůdce Děviče čili Dibiče Zabalkanského usadila a je sobě přivlastniti chce! — Suum cuique. „Naše to jest," tak pravme a tak toho hájiti hleďme. Winkelmann, Hackert malíř, Tischbein, Trippel, Angelika Kaufmannova a jiní žili, pracovali i umřeli v Italii v cizí službě, mezi cizím národem, a přece si je Němci přivlastňují a svojimi jmenují; tak i našinci naši jsou a budou bez ohledu na místo jejich přebývání a umření. Jest-li nám Kateřinu, ruskou císařovnu, berou a sem kladou proto, že z německé krve pocházela: jak nám mohou Koperníka, Děviče, aneb Repkova, Stupického (Staupitz), Bernevička (Berlepsch), Borskau (v. Bora), Líbenického (Leibnitz), Sitenského (Ziethen), Zvěřinského (Schwerin), aneb Malčanských (Maltzan), Maletických (Maltitz), Miletických (Miltitz), Kamenických (Chemnitz), Kokorských (Kökeritz), Koněrických (Könritz), Sedlických (Zedlitz), Starosedleckých (Starschedel) a jiných, i krví i jménem nám přináležejících, odjímati? Není-li to směšná nedůslednost? — Ale Němce o podobných věcech důvodmi přesvědčiti chtíti, znamenalo by mouřína umývati; a psáti o tom, bylo

Digitized by Google

by černidlo marně vylévati. — P. Tuček slyšav jméno Líbenického čili Leibnice zarazil se nad tím v tom domnění, že v národní lásce snad daleko jdu, proto řekl: jakž pak, tedy i onoho světoslavného mudrce, Leibnice, poslavjaniti chcete? Já nikoli, ale dějiny, jeho jméno a on sám.*) Anobrž, ať o Lužičanovi Lesingovi mlčím, i královský mudrec

*) Že sám Leibnic povědomost svého slavjanského původu v sobě nosil, viděti mezi jiným z jednoho, mezi jeho pohrobními papíry nalezeného spisu, v němž osobní a místní jména slavjanská s jeho jménem souhlasující pilně shromažďoval, který spisek se u G. E. Guhrauera, Gotl. Wilh. Freiherr v. Leibnitz Biographie, I. Th. Breslau, 1842. na str. 4. vytištěn nalézá, kde toto stojí: »Ex Libro Stierii nescio an . . . . an alio haec olim excerpsi: Huc quoque pertinet magni nominis B. Mynsingeri, ducatus Brunsvic. et Luneb. quondam Cancellarii ad B. Joh. Leibnizio in student. n. 194 adductum: Cur (dixit ille nobilis) fiam Doctor, cum jam sim nobilis? Optas scire? dat Doctor veram nobilitatem. — Frid. Archiep. Salisb. familiae de Leibnitz factus 1315 Obiit 1338, cum sedisset annos 23. — Gottgelasst. Fried. v. Schonberg, Dynast in Ober- und Nieder-Bieberstein, Tristeneg und Leubnitz. — Kais. Burg zu Grätz, eine lat. Grabschrift, dabei steht: Venerandae vetustati Imp. Caes. Maximilianus Augustus cineres et ossa Rom. cum vitro integro numismateque antiquo apud Leubnicum effosa huc reponi jussit an. 1507. — Libaniz prope Wurcenam. — Leibnitzer Thor zu Gera, vide Zopfens Geran. Chron. ad 1658; da er meldet, dass dabei eine Feuersbrunst entstanden. — Arx Lipnicia in Bo-

Digitized by Google

Kant zdá se býti původu slavjanského, jakž se již Němec Krug domýšlel. Poláci mají též S. Kanta (sr. kąt Kaut, Kontski), jenž byl knězem a professorem bohomluvectví ve Kra-

---

hemia, Hist. Eccl. Slavon. L. I. C. 9. p. 19. — Familia et arx Leibnitz in Styria Ritterus Geneal. II. — Lipniz oppidum inter Bohemiam et Moraviam non longe ab Iglovia, vide Tabul. Moraviae in Atlante mimori. — In Carinthia Leubneck sita ad fluvium Lisar qui se in Dravum effundit. — In d. Blanischen Landkarte von Obersachsen und dem Lande Hall findet Leipnitz unweit Torgau nordwestwärts, noch nicht zwei Meilen von Torgau. Item Lebbnizen, ein Städtchen zur linken Hand der Mulde, etwa $1^1/_2$ Meilen unter Dürby. — Lubanitz pagus oder districtus bei Wurzen: vid. Albinus Meiss. Chron. — Wilda (snad Wilna?) 1. Jan. 1799. Der Osmianskische Powiat hat vergangenen Sonntag, Morgens 2 Fahnen des Feldherrn, bestehend aus Litthauischen Walachen, die in Lipnis, in den Winterquartieren gelegen, überfallen und niedergehauen. — In dedicatione et praefat. Adami Bohoritii de latinocarniol. . . literatura ad proceram (?) . . . 1584 edita memoratur defunctus Franciscus Comes a Tuni liber Baro in S. Cruce Dominus Lipnizii et Teutschenbrod, unus Laibnitius mihi laus — Leibnitius mihi zelus —.« Z těchto posledních slov viděti, že Leibnic nejen ke slavjanskému národu se hlásil, ale že v tom i slávu (laus zelus) hledal a zakládal: dále odtudto viděti, že i slavjanské mluvnice (k. p. Bohoričovu) měl a četl. I jmeno své za slavjanské držel, ačkoli neznal zdali od ljub Ljubenice Libnice, čili od lípy Lipnice pochodí: poněvadž ale předkové jeho, dle Guhrauera i Leubnitz se psali a poněvadž v žádném jméně nenalézá se *p* (Leipnitz), všudy *b*

Digitized by Google

kově r. 1473. sr. Časop. Mus. 1837, IV. str. 420. Obzvláště pak mezi náboženskými básníři a skladateli německých svatozpěvův veliké množství slavjanských jmen se nachází,

---

(Leibnitz), proto původ jeho od Ljub Líbenice jest hodnověrnější, než od lípy. Guhrauer takto o něm píše, st. 4.: »Wiewohl der Name Leibnitz oder Leubnütz auf slawische Ursprünge der Familie mit Wahrscheinlichkeit hinweist, und Leibnitze von ritterlichem Stande hohe geistliche und weltliche Würden im Mittelalter bekleidet haben, so beginnt die geschichtliche Reihe der erweislichen Vorfahren des grossen Leibnitz erst in seinem Vaterlande Kursachsen, im Zeitalter der Reformation, mit Christoph Leibnitz, welcher die persönliche Gunst des Kurfürsten August besass, der ihn zum Amtmann in Altenburg, nachher zum Schösser in Pirna eingesetzt. Christoph hinterliess einen Sohn Ambrosius, Stadt- und Bergschreiber in Altenburg. Dieser hatte Anna, die Tochter eines Patricius zu Leipzig, Heinrich Deuerlin von Königstein, zur Frau. Dies waren die Eltern von Friedrich Leibnitz, des Vaters des Unsrigen.« Tento Bedřich byl professorem mravouky na universitě Lipské a náš Bohumír Vilím narodil se v Lipsku 1646. Již Dithmar Meziborský píše, L. 3. Ljubanici, hodie Lubenitz. Ve Štýrsku jest slavošlechtická rodina Leubnitz od vesnice Ljubenice, 4 míle od města Hradce tak zvaná. V Polsku a ve Slezsku jsou Lubeničtí čili z Lubenic, sr. Synap. Cur. II. str. 792. Lubenicius byl polský dějepisec. I v Čechách jest ves Líbeznice. Známo jest, že Leibnic nebyl milovníkem němčiny, psav svá díla raději v latinské a francouzské řeči, ačkoli toho času německá řeč již dosti vzdělána byla: snad to bylo přirozené vnuknutí, že to není jeho mateřština. —

Digitized by Google

k. p. Bogatzky (Slezák, složil 411 něm. písní), Bogislav (Pomořan), Konov (Braniboran), Deržav, Denike (Žitavan), Jesenius, Hevelke čili Havelka (Prušan), Koič, Libich, Liskov (Lužičan), Maukiš (Míšňan, složil 34 písně), Mudre (Lužičan, složil 99 písní), Opic (Slezák, otec německého básnictví), Pieč, Rodigast, Svídnický (Schweidnitz), Stach atd. I náš národ může říci: „Hos ego versiculos feci, tulit alter honores."

Hlava III.

Solnohrad; Išel; Trauna, Gmund, Linec, Vídeň, Ebersdorf, Břetislava, Vyšehrad.

Na cestě ze Mnichova do Solnohradu (Salzburg) opět se naskytují slavjanské záhony (windische Beete). Řeka Sala teče na hranicech Bavorska a Rakouska. Překrásné okolí solnohradské převyšuje všecko opsání. Do města vjíždí se branou skrze přirozenou, náramně velikou skálu protesanou, která spolu městu s jedné strany místo zdi a ohrady slouží. Náš hostinec byl proti čtveropatrovému domu pověstného lékaře Filipa Theophrasta Bombasta Paracelsa, kde se na stěně i jeho obraz s latinským nápisem spatřuje, že zde

Digitized by Google

r. 1541. zemřel. V tak zvané obilní ulici (Getreide Gasse) navštívili jsme dům a příbytek čili příbyteček, kde se Mozart narodil; z venku na něm vyobrazena jest lyra. Osemdesátletá vdova Mozartova seděla právě při stolu, když my jí naši úctu jsme přinesli. Vypravovala nám, jak snažně, ale marně se Solnohradčané, anobrž celý svět nyní usiluje hrob a kosti Mozartovy najíti, aby je tam přenésti mohli, kde se mu nyní pomník stavěti má. Staří hrobáři vymřeli a noví neznají toho místa, nebo žádným znamením poznačeno nebylo! — Na tom místě, kde se základ pro pomník Mozartův kopal, nalezeny jsou dosti hluboko v zemi dvě římské mosaikové podlahy, jedna nade druhou ležící, a posavad velmi dobře zachované. Jedna představuje hlavu Medusinu. Kolik století pracovalo na zasutí těchto pyšných ozdob Juvavie! Vůbec v celém tomto okolí, obzvláště v zahradách, mnoho římských starožitností, zdí, pomníkův, nádob atd. Nedávno v soukromné zahradě u Solnohradu vykopáno též mosaikovou podlahu, kterou král Bavorský pro Glyptotheku za 6000 zl. odkoupil. Mne však Solnohrad z jiného, totiž z národního ohledu zanímal. Odtudto již v šestém století pořád až do devátého paprysky křesťanského náboženství k jižným Slavjanům přicházely. Zde spočívají kosti apoštolův slavjanských, S. Amanda, S. Ruperta (ve chrámě S. Petra); biskupové, S. Vitalis, S. Virgil, arci-

Digitized by Google

biskupové Arno, Adalram, Luipram, Adalvin, anobrž i sám slavný Anonymus Salisburgensis, jenž psal De Conversione Carantanorum, zde živi byli, odtudto na obrácení Slavjanův působili. Jen škoda, že zdejší mnichové, Benedictini u S. Petra, ačkoli k nejučenějším mezi nimi poslán jsem byl, na mé otázky málokdy odpověd dáti mi ve stavu byli. Co slavjanského, buď to pohanství aneb křesťanství, buďto historie dávná anebo přítomnost, to se jich netkne. Když jsem žádal staré rukopisy Anonyma (nebo original aneb nejstarší rukopis do Vídně odnešen), zavedli mne k Jungmannovu Slovníku, že prej mimo ten nic slavjanského nemají. — Ve blízkosti hrobu a pomníku S. Ruperta a S. Vitale jest pomník Michalu Haydnovi, skladateli církevní hudby, postaven. Při pomníku S. Vitale se zvláštní uctivostí a vděčností jsme se bavili proto, že blahozvěst tento zběhlý byl v jazyku slavjanském.

Na cestě mezi Solnohradem a Išlem potkali jsme jednoho vandrovného řemeslnického tovaryše, jenž celý svůj majetek, balík, boty atd. na malém, tence ustrojeném, železném dvoukolesníčku vezl, tak lehce a rychle, žeby tento způsob putování i u nás následování zasloužil.

Městečko Išel jest, jak vůbec koupelní města jsou, v létě, když mnoho hostů v něm, veselé, jináče liduprázné a chatrné. Příroda

Digitized by Google

v jeho okolí má ovšem malebnou tvárnost; ale všecko ukazuje, že zdejší koupele jen pro boháče a velmože jsou: a to budí v čistolidském srdci jakýsi nepokojný cit. Jsou však i zde předměty a jména, jenž v oči a v uši slavjanské libě padají, k. p. palác hraběte Kolovrata, Vrbny; Dolka t. j. večerní odpočinek od kněžny Lubomirské; Potocká t. j. letní hrádek od hraběnky Potocké atd. Jak veliké pokroky zde lučba a sílozkum učinily, o tom svědectví vydává nápis na lázních: „Omnia ex sale et sole!“ — Ve Gräfenberku by opět mohlo státi: „Omnia ex aqua!“ My po krátkém přehledu byli jsme toho místa syti a prázni.

Nemohu zde zamlčeti jednu nepříjemnou okoličnost, která mne od Solnohradu až do Lince, Vídně a Peště co nějaká zlobivá příšera po všech hostincech a novinách pronásledovala. V Solnohradských novinách v čísle 197, na str. 792. b. r. stála, nevím z jakové studnice vážená následující zpráva v německém jazyku: „Petrohrad ruský jest největší pijan kořalky. Pálení a prodávání kořalky jest zde, jako ve všech ruských městech pronajato, tak že summa ročního pronájmu 7 millionův rublův obnáší. Pouhé rozvážení kořalky ze skladu po ulicech do krčem stojí 200,000 rublův, výdavky pak na zátky a pečetní vosk na 70,000 rublův. Pronájemník, kupec, drží k ostříhání Petrohradu, aby odjinud tam ko-

Digitized by Google

řalka nepřišla, celé vojsko ze 2000 placených osob záležející. Ouředních platův skládá ročitě 1,200.000 rublův." Tuto slavjanskému národu k neveliké chvále sloužící pověst, těmito slovy tištěnou jsme potom čítali téměř ve všech, nám známých evropejských, zvláště německých novinách, a to sice s nemalou tajnou i zjevnou radostí nad tímto barbarstvím. Kéž by jen Němci, myslel jsem, tak rychlí a ochotní byli i v rozšiřování dobrých vlastností našeho národu, jak rychlí a klopotní jsou k rozšiřování zlých! Otázka jest: pije-li se více v Petrově, v Rusích a ve Slavjansku vůbec kořalky, čili ve Mnichově, v Bavořích a vůbec v Německu piva, šnapsu a všelikých líhův? Nechci však tímto vymlouvati a zakrývati tento ovšem ohavný a panující obyčej lidu slavjanského. Nemůžeme se zdržeti, abychom zde nezveřejnili zprávu o tom z Liptovské stolice od p. Bělopotockého nám listovně sdělenou, ať takto psal: „Donešen mi jest starý protokol dvou dědin liptovských, Pavlové vsi a Bobrovečka, od r. 1582., z jeho listin a článkův patrno, že předkové Slovákův pálenky nejen nepili, ale jí ani neznali, pivem toliko se častovavše. Lid slovenský pak mnohem lépe se bez ní měl, zdravější a silnější byl, déle žil nežli nyní, ať tento škaredý zvyk pití kořalky se všudy co mor rozšířil. Zvláště tatranským Slovákům se ne bez příčiny namítá, že ku pití kořalky příliš náchylni

Digitized by Google

jsou a rádi se opíjejí. Mnohý pospolitý člověk jest toho křivého domnění, že by ani síly ku práci neměl, ani choditi nevládal, kdyby prej pálenky nepil, proto někteří již i své dítky pálenkou napájejí, aby prej silnější byly. Na jarmarcích a trzích sobě Slováci obzvláště rádi pohovějí; tam se málo která koupě zavře bez oldomáše (zpropitného). Třezvý žádný nechce jíti z jarmarku domův, ba za hanbu by sobě to pokládal, kdyby se neoslopal. Když soused souseda, kmotr kmotra, švager švagra domův z jarmarku volá, obyčejně tu odpověd dostává: „Počkejže jen, počkej, musím se prvé napiť, veť snad nepůjdu jako blázen třezvý domův!" Při pití znikají obyčejně vady, rvačky a pračky, a nejeden jde s roztlučenou hlavou a s potácejícími se hnáty domův. Mnohý se dopouští v opilství zločinu, nad nímž se vytřezvělý sám hrozí. Když se z jarmarku jde, vedle cesty viděti mnoho opilých spících a v zimě nejeden, nebývá-li retován, i zamrzne. Žádné námluvy, svatba, křestiny, odpustky, setkání se přítele s přítelem nebývá bez pití kořalky. Na takovéto opilce na jarmarcích číhají verbovníci (vojáci), je podvádějí, aby jim ruku dali, aneb je úskokem mezi sebe berou a pak za nováky (rekruty) ke plukům posílají. Nejsou-li k vojenskému stavu způsobní, za vysokou cenu se vyměňovati musejí, ať ubohá manželka a dítky doma nemají, co by jedly. Příčina tohoto

Digitized by Google

neřádu jest ten škodný, ve hloupých hlavách zakořeněný předsudek: že pálenka člověka silnějším činí. Když je člověk nápojem rozpálen, tehdáž se ovšem zdá býti silnějším, ale, že když ochladne, tím slabší bývá, to piják věřiti nechce, až cele na těle i duchu ochabuje a třesení oudův dostává. Neourodná půda, tvrdá mozolná práce a bídný stav, v němž se slovenští sedláci nalézají, dopomáhají tomuto zlému. Bídný člověk jen tudy, když je opilý, zapomíná na svou psotu, své křivdy a nátisky, ale vytřezvěv, dvojnásobně je cítí." — Já se v Pešti každoročně styděti musím za opilství Slovákův horňáckých, kteří z horních stolic co kosci, ženci, dráteníci, nádení i na dolní strany jdouce a tam něco peněz získajíce, v pešťanských pak krčmách se ožerouce, po ulicech města se potácejí a válejí, zhovadilým křikem zpívají a jiné šerednosti páchají. Chasa uličníkův za nimi jdoucích dělá sobě žerty a posměchy nejen z nich, ale z celého národu, k němuž tito ničemníci přináleží. Vrchnosti, šlechto, kazatelé, učitelé a jiní vůdcové lidu a národu našeho: jak veliké pole zásluh a účinlivosti jest tu ještě pro vás! Ačkoli vyznati musím, že běda národu, který ještě v podobných surovostech a zhovadilostech leží, kde jeho vzdělávatelé ještě proti takovým překážkám a nepřátelům bojovati, psáti a mluviti musejí. Takový národ ještě nedozrál k té cti, aby do chrámu osvě-

Digitized by Google

ty a vzdělanosti veden býti mohl. Avšak ještě není všecko pronadějeno. Čas jest ale již, a to věru svrchovaný, aby náš lid i ku mravné i ku národní povědomosti přijda a ušlechtilejším samocitem oživen buda, ty dvě, jej tak velice zohavující neřesti se sebe složil, totiž opilstvo a jmenovitě kořalkování, a pak ono otrocké před jinými se červíčkování, jímž nám sami cizinci tak často uši vytírají.

Z Išlu jeli jsme vedle řeky Trauny (sr. Travena?) k jezeru Trauenskému a odtudto v parolodi do Gmundu. Na parolodi, která nás odvezla, připlul z Vídně do Italie putující pruský kníže, synovec panujícího nyní krále. Dymku v ústech maje, boty zužívané a kabát dosti ošumělý, nebyl k rozeznání od ostatních pocestných. Mne srdce zabolelo při pohledu na toto kníže, pocházející z domu a z rodu, jenž svou vládu a výsost odtud má, že se stal násilným usurpatorem slavjanských krajin a kmenův. — Na levém břehu jezera leží Traunkirchen, kde klášter pro mnišky; zde se pocestným vypravuje pověst o novém Leandrovi, který prej s pravého břehu přes toto široké a bouřlivé jezero k jedné mnišce, bývalé své milence, plovával. Více podivení zasluhuje hra přírody na pravém břehu, kde náramné, do oblakův strmící skalisko, tváři a hlavu Ludvíka XVIII, krále francouzského, vypodobňuje. Na této parolodi připojili se k nám a k naší cestě do Lince i dva mla-

Digitized by Google

dičtí Čechové, B—ý a U—f z Římu a z Italie domův se vracující, jenž, zvláště onen první z nich, i z dobrých domův býti se zdáli. „Ctnost na peci nelíhá", myslel jsem sobě a proto i domníval jsem se, že to budou mladíci i v domácí československé literatuře a řeči zběhlí, ant na tak dalekou cestu do ciziny se již opovážili. Ale mimo pouhá jména jednoho neb dvou čelnějších spisovatelův českých, která v Praze nahodile slyšeli, jiného nic neznali. Byli jste již v Moravě? ptal jsem se jich já: nikoli! řekli oni. Byli jste ve Slovensku? „Nikoli!" — Byli jste ve Slezsku, v Lužicech, v Haliči, v Polsku? „Nikoli, nikoli, nikoli!" Milý Bože, jak pak můžete do ciziny putovati neznajíce svých vlastních nejbližších! To jest věru bezcílné, nedím-li převrácené cestování. B—ý ukazoval mi Danteho v původní vlašské řeči, jejž prej v Italii koupil: to dobře, řekl já, ale četl-li jste Královdvorský Rukopis, aneb Jungmannovy, Preslovy, Hankovy spisy? Všecko toto jen ze slabého slyšení a jako by ve snách bylo jim známo aneb raději neznámo. Jak pak můžete vlašské řeči se učiti, neumějíce dokonále vlastní; jak cizonárodní knihy čísti, neznajíce, co se ve vlasti dělá? — „I nu, odpověděli žalostným hlasem, Pane, ne my, ale naše zněmčilé školy a celé naše nešťastné a převrácené vychovávání jest toho příčina: my se ovšem stydíme, že Čechové jsouce, přece česky dobře ani

Digitized by Google

mluviti ani psáti neumíme. — Proč tedy váš lid a národ nežádá na slušné cestě od spravedlivé vlády národní školy a národní vychovávání? —

Ve Gmundě jsou velikanské solní sklady, odkud se sůl v sudech do Čech odváží. V Theresině oudolí (Theresienthal) asi čtvrt hodiny od města nad Traunou, jest znamenitá dílna na předení vlny, kamž jsme večer ke známým a přátelům výlet učinili.

Ze Gmundu do Lince jeli jsme železnou drahou velmi povolně. V celém Horno-Rakousku vyskytají se opět, ačkoli střídavě s německými, slavjanské záhony (wendische Beete), slavjanská jména a slavjanské obličeje. Ještě v 11. a 12. století květly zde na pravém i levém břehu Trauny četné osady slavjanské. Zde byla „Pars Slavanorum," zde „Slavinia," zde „Colomezza" čili Chlmec. Jméno města Vels zachovalo posavad památku staroslavského boha Velesa. Nyní se tito Slavjané již dávno účastnými stali toho největšího dobrodiní a blahoslavenství, které se, dle zásad a knih některých Němcův (sr. Kohl, Ueber Gallizien), kmenům slavjanským na této zemi za podíl dostati může, totiž úplného zněmčení. Styď se, zdravý rozume lidský, za takovou bohorouhavost.

V Linci právě u kassy divadla nalezli jsme pana Lud. Šediusa, král. radu a professora na všeučilišti pešťanském, vracujícího se zpát-

Digitized by Google

kem z Bonnu ze schůzky filologův a paedagogův tam držané. On mi první z dopisův od svých domácích tu smutnou zprávu sdělil, že pověstný lékař Martin Suchani v Pešti před několika dny zemřel. Velice mne zarmoutila tato neočekávaná smrt přítele o mé zdraví a živobytí vysoce zasloužilého, ano i Slavomila učinlivého a pravdy i spravedlivosti milovníka neustupného. Při mém odchodu měl tak řečenou růži na noze, která se na zánět (Brant) proměnila. Pokoj jeho prachu, sláva jeho duchu! — Po divadle šli jsme i s pánem Šediusem do našeho hostince, kde množství vzdělanýchh Linčanův, zvláště professorův, k nám přišlo: téměř do půlnoci mluveno a hádáno se zde o uherské krajině, o maďaromanii a jiných denních předmětech; nejrozhorčeněji mluvili tito Rakoušané proti uherské zřízenosti (constitutii), proč prej nedopouští, aby, jako v Rakousích, i sedlák svou nemovitost měl.

Na parolodi z Lince do Vídně učinil jsem známost se dvěma Poláky z Varšavy, totiž s p. Františkem Zakrzevským a jeho synem Valentem, vzdělaným mladíkem a horlivým vlastencem, jenž několik polských a francouzských časopisův při sobě měv četl. Domnívaje se, že mi poklonu učiní, přečetl mi z časopisu: Revue Slave, Paris 1840, str. 70. z pojednání Hieronyma Napoleona Bońkovského následující místo, které zde v doslovném pře-

Digitized by Google

ložení sdělujeme: „Lid polský v okolí Tater, aby vyjádřil tu vzájemnou přízeň a náklonnost, která mezi těmito dvěma národy totiž Poláky a Maďary panuje, užívá tohoto přísloví:

»Węgier, Polak, dwa bratańki
I do korda i do szklańki.«

Načež já: pane! to bylo někdy, ale nyní to již více neplatí: teď se časové a s nimi i oumyslové a národové proměnili! — Węgrové považují a potlačují teď Slavjany jako své nepřátely. Škoda jen vás, bratři Poláci, že mnozí mezi vámi tak neslavjansky sobě počínají. Příčina vašeho neštěstí byla nevzájemnost slavjanská, vy jste drželi raději s Francouzi, s Maďary a jinými cizinci: proto jste museli padnouti. Vy nechcete býti rozumní Všeslávové, proto zůstanete zfrancouzštělí Paslávové. — Pán Zakrzevský odvolával se na množství nářečí slavjanských a obtížnost jim se učiti: načež já vyňav z váčku malou, v Paříži 1841 vyšlou a ve Mnichově koupenou knižečku, pod názvem: Slawianin od Ant. Starszyńskiego, četl jsem mu též následující místo na str. 13: „Francya, która pierwsza z narodów europejskich, przewagą podniesonych nauk w swojéj mowie, najwięcéj przez edukacyą potrafila zcentralizować się w tak potężne Państwo: niema tej naturalnéj co Sławianija jednorodości.

Digitized by Google

W każdéj Prowincyi a niemal w każdym departamencie, po kilku znaleść można patoa czyli osobnych rodzajów gminnéj mowy."

Ve Vídni obdržev listovnou zprávu o rozstonání (ač ne nebezpečném) mé dcerečky, pospíchal jsem čím dříve domův, tak že mimo p. Čaploviče nikoho jsem nenavštívil. P. Čaplovič byl první, z jehož ust zprávy o držaném v Pešti evanj. všeobecném církevním sněmě jsem slyšel; kterak on ne sněm, ale boj Maďarův proti Slovákům a jejich řeči byl; kterak chrám evanjelický křikem a surovostí zvláště mladých Maďarův a juratův poškvrněn byl, jenž se až k oltáři nestydatým čelem třeli atd. Krom toho já ve Vídni, kolikrátkoli jsem byl, nerad jsem se dlouho zdržoval, často ani sám nevěda, proč?

Ještě odpoledne najal jsem zvláštní příležitost, chtěje včasně ráno v Břetislavě býti. Čtvrt hodinky od Ebersdorfu, při ústí řečky Švechatu do Dunaje, stojí na levé straně cesty pyramída, na čtyrech koulích spočívající, asi 14 střevícův vysoká, vystavena ku památce rozbitého zde táboru Polského r. 1683. a oné schůzky, která se mezi králem Janem Sobieským a císařem Leopoldem po osvobození Vídně od Turkův zde stala. Pomník tento více ochlazuje než zehřívá srdce divačův, ani špleha nevděčnosti na něm lpí. Nápis na něm tento se nalézá: „Anno gloriosi imperii Leopoldi Primi XXVI, die 15. Sept. duo longe

Digitized by Google

maximi Europae Monarchae, idem Leopoldus Caesar Augustus et Joannes III. Poloniae R. liberata prospere obsidione Vienna, acto in fugam ingenti barbarorum exercitu, occupatis eorundem aeneis tormentis commeatuque, reportatis praeterea opimis spoliis, hoc loco inter suorum victricia arma invicem gratulabundi convenere, magna utrinque Electoris, Ducum, Principum ac Magnatum comitiva." Pozoru hodno, že v nápisu tomto při Leopoldovi stojí celé slovo C a e s a r, při Janovi ale jen počáteční litera R. Leopold, když z Vídně před Turkem do Lince s rodinou utekl a odtud Janu králi Polskému o pomoc psal, dlouho se rozpakoval, má-li mu dáti titul Majestas, čili nic. Po osvobození Vídně vrátil se Leopold na třetí den z Lince do Vídně. Císař s radami svými dlouho o tom rokoval, či a jako má Jana krále přivítati? Tu spanilomyslné kníže Lotarinské pozdvihši hlasu zvolalo: „bez ceremonií, s otevřeným náručím přivítati sluší toho, jenž nám říši ochránil." — Načež oba mocnářové sešli se s komonstvem na tomto, asi 1 míli od Vídně vzdáleném místě. Když Leopold cosi zticha o vděčnosti zpomenul, m ů j b r a t ř e, řekl mu Sobieský, r á d j s e m, ž e j s e m V á m t u t o m a l o u u č i n i l s l u ž b u: tu vzav královiče Jakuba za ruku představil jej císařovi řka: t o j e s t m ů j s y n, v y c h o v á v á m h o n a o b r a n u k ř e s ť a n s t v a. Leopold na to ani

Digitized by Google

slova neodpověděl. Jan tím tknutý, obrátiv koně odjezdil. Císař dovtípiv se později, že krále urazil a že mu ještě pomoc polská potřebná, psal s vymlouváním se list královičovi.

Tento nápis na pyramídě zdál se některému vděčnému ctiteli Sobieského (nepochybně Polákovi) příliš krátký a skoupý, proto napsal tam olůvkem jiný obšírnější a skvělejší, avšak všetečnou rukou opět již téměř zmazaný nápis tohoto znění:

Joanni Sobiesco
Dominatione Polonico, Litthuanico,
Liberatione Austriaco, Pannonico,
Profligatione Ottomannico, Thracico.
Religione Christianissimo,
Pietate Catholico,
Zelo et obsequio Apostolico,
Inter Reges sapientissimo,
Inter Duces praestantissimo,
Inter Imperatores, citra fabulas
Solo nomine hostes profliganti,
CUI
Gloria militaris Regnum peperit,
Clementia firmavit,
Meritum perennabit:
QUI
Raro probitatis et constantiae exemplo
Propria deserens, aliena defendens,
Docuit quo pacto sancta jura foederum
Ineantur, excolantur, perficiantur.
Ottomanicam Lunam
Fulgentissimo Crucis vexillo
Aeternam Eclypsin minitantem

Digitized by Google

Ita propere fortiterque a Christianorum finibus
Eliminavit,
Ut unum idemque fuerit
Venisse, Vidisse et Vicisse.
Inter innumeros igitur Christiani Orbis plausus,
Inter vindicatae Religionis et Imperii laetitiam,
Inter cruentae Lunae extrema deliquia,
Agnoscant praesentes, fateantur posteri,
Non tantum enascenti Evangelio, quo promulgaretur,
Sed etiam promulgato, ne profligaretur,
Utrobique fuisse hominem a Deo missum:
CUI NOMEN ERAT JOANNES.

V Břetislavě pobyl jsem jeden den plný národní potěchy a naděje, nebo otočen jsem byl mladistvými ratolestmi Slávie, zvláště tatranské. Pán professor Palkovič, kterého již ode 20 let jsem neviděl, a pán Ludovít Štur, povýšili mi ještě všemožně tuto radost a položili mé ku konci se chýlící cestě jako by korunu na hlavu. Oni mne uvedli do školy a kola Mladoslavův ku cvičení se v materštině právě v tom příbytku shromážděných, v němž přede čtvrtstoletím i já co žák a posluchač jsem sedával a týdenník od p. Palkoviče vydávaný čítával. Slovenští a serbští mladíci byli zde společně shromážděni: ti mne československým, tito serbským jazykem pozdravili. Po přeslyšaném řečňování některých, jak básnických, tak i prostomluvných prací v obou nářečích, obrátil jsem já několik slov a výstrah, které mi již dávno na srdci ležely, k těmto mladým bratrům: že se srdečně těším nejen

Digitized by Google

já, ale se mnou všickni Slováci z těch chvalitebných svědectví, které jim nad žáky jiných národův co do pilnosti, mravnosti a řádného se chování jak p. p. professorové, tak i jiní obyvatelé města tohoto dávají; že jich ale prosím a napomínám, aby již nyní ve mládenství svém obzvláště na vzdělání svého osobného charakteru pracovali; oněch slavjanské mládeži vytýkaných chyb, totiž chabosti a slabosti, vrtkavosti a otrokomyslnosti, slovem bezcharakternosti se varovali: naproti tomu aby sobě zvolili stálost a setrvalost v tom, co ve mladosti dobrým a krásným býti poznali, pamatujíce na to, že není chvála dobře začati, ale dokonati. Toto otcovské napomenutí, řekl jsem dále, není zbytečné, smutná zkušenost mi je na jazyk klade, nebo mnozí z našich Mladoslavův, o nichž jsme se, pokud ve školách byli, domnívali, že někdy Tatry z kořen vyrvouce je na nepřátely říceti budou, sotvy že prach školský s bot vyrazili a do života vstoupili, ochladli a ochábli, tak že se splnilo na nich to přísloví: „Hora rodí, a plod myš.“ — Národnost jejich bývá proměnlivá, jejich mládenecká nadšenost a horlivost slamoohnivá, blýskavé zlato jejich lásky k národu zřídka vydrží průbu v ohnivé peci skutečného života. A přece nic z nás nebude, pokud sobě nevychováme pevné charaktery a špartanskou činosilnou mlaď, která by uměla pro národ i hlad a žížeň trpěti a nepodlehla ani chlebu ani ženě, ani prosbám ani hroz-

Digitized by Google

bám, ani bezejmenným listům, kočičím muzikám, roztřískání oken a těmto podobným. Nyní nám potřebí ne tak hlav, knih a učenosti, jako raději srdcí, skutkův, charakterův: jen tím bude mravný samocit ve všech nás povýšen a stav našeho národu zlepšen. Varujte se zoufání nad národem; chraňte se i při tuposti a nevděčnosti národu říkati, že on není hoden, aby se jemu anebo zaň někdo obětoval. — Ostatně vaše heslo buď vzájemnost, cokoli činíte, čiňte tak, aby se vaše city a myšlenky, vaše spisy i skutky, slovem celá vaše československá národnost v moři veškerého Slavjanstva kotvily. Ve všech národních snažnostech, anobrž ve všech lidských věcech přivyknite za mladi sobě vždy nejvyšší cíl a vzor k dosažení předkládati: skoupá skutečnost z takového idealu krom toho to, co příliš a mnoho jest, odčesne a zmaří. — Po těchto a těmto podobných slovích loučil jsem se s nimi pohnutým srdcem, zanechávaje výbornému ústavu tomuto mé nejkrásnější želání a žehnání.

Nazejtří nesla nás paroloď na vlnách slavodružného Dunaje dále. „Tyto naše Uhry jsou přece jen požehnaná krajina!" — řekl jeden z mých soucestovníkův při opětném vítání a uzření míjejících před očima našima břehův a okolí dunajských —; ovšem, odpověděl já, ale ach nastojte! to požehnání bydlí zde jen na poli, ve vinicech, v horách a v pustinách,

Digitized by Google

nebo z měst, z vesnic, z domův a spolkův lidských již uteklo vyhnáno jsouc běsem maďarošálenství. — Čeho jsem se však bál, neubál jsem se: i zde jsme našli celou rotu z oněch Johnbullův, jenž nás co oupírové na celé cestě pronásledovali, ať se zvláště nyní co blechy v kožichu po celé zemi rozlézají, nedadouce se vypleniti, kde se jednou vehnízdili. Za pravidlo ustanovil jsem sobě dnes mimo můj obyčej hrdou mlčelivost, ačkoli i tito jako ostatní jejich krajané, nečisté huby o vše sobě otírali, co slavjanského bylo. Když však jedna mladá Angličanka s nejnovějším Bulwerovým romanem v ruce vedle mne stojící s jakýmsi národním chvastáním, řekla: „nejsouli, prej, náš Fulton a Watt díkův ode všech národův a nesmrtelnosti jména hodni za toto vynalezení parolodí? —" nemohl jsem se zdržeti, abych nebyl poznamenal: „odpusťte, Mylady! chyba lávky, ani amerikanskému Fultonovi, ani vašemu Wattovi a národu nepatří čest vynalezení, ale jen obnovení, upotřebení a zdokonálení parolodí. Již přede třemi sty léty, totiž 1543, učinil ve Španělích námorský kapitán Don Blasco (snad původem tak Slavjan, jako Jan Lobkovic; sr. Blažko) de Garray průbu a to zdařilou s parolodí na moři v přítomnosti císaře Karla V. a mnohých jiných vznešených osob, o čemž hodnověrné důkazy podnes se v archivu města Salamanca chovají. Nalézají se i básně

Digitized by Google

a zpěvy Španělské z toho věku, tento vynálezek oslavující." — Vyštěřila nemálo očí tato paní nad touto, jak se jí snad zdálo slavjanskou neotesaností. Angličané chtějí sami nejen všecka moře a všecky plavné řeky co sud porteru vylokati; ale i celou pevnou zemi co pudding aneb beufsteek polknouti a ztráviti, užívajíce k tomu jiných menších národův co omáčky a salátu. Stavení mostu mezi Peští a Budínem dává jim vítanou příležitost do Uher hromadně putovati, zde se osazovati a pod zástěrou kupectví a dělání mašin jinou hru provoditi. Jednomu anglickému lordovi tak se maďarské bundy (kožichy) zalíbily, že množství jich v Debrecíně nakoupiv až do Londýna ku prodávání vezl.

Pod Vyšehradem k mé největší radosti bavila se loď naše tak dlouho, že já dosti času získal jsem tyto vážné zrutiny navštíviti. Děvín, Nitra, Vyšehrad a Salabor čili Blaton jsou dějinně nejpamatnější místnosti slavjanské z předmaďarských časův. Zdejší opatství a klášter Benediktinův S. Štěpán nezaložil, ale jenom obnovil a potvrdil tak jako v Salaboru. Podobno, že i český S. Prokop zde slavjanštině a slavjanskému obřadu se vyučil. Roku 1335. byli zde tři slavjanští králové: Kazimír Polský, Jan Český a Nemaňa Serbsko-Bosenský shromážděni a od Karla I., Uherského krále, čestováni. — Nyní tu pusto, němo, smutno. Než má duše, ať pravdu vyznám,

Digitized by Google

cizokrajinskými dílem poklady, city a myšlenkami tak přeplněna, dílem bolestnými tepy a vrazy tak unavena byla, že domácího sobě živě všímati a nade vlastním blízkým plakati již nestačila; i sama tužba srdce mého, mé domácí miláčky čím dříve spatřiti, nepokojila duši a rozplašovala pozornost. Večer o hodině 8. přirazila loď ku přístavu pešťanskému, kde již na břehu přátelé na nás čekali a nás vítali. Po uplynutí asi dvou měsíců navrátil jsem se šťasten a zdráv co bloudící Odysseus v lůno mé drahé rodinky, přinesa domův množství pozdravův a odpozdravův přátelských. Mezi donesenými novostmi zvědavost domácích i přátelův nejvíce na sebe táhla jedna malá hezká, v benátských dílnách schválně k tomu cíli koupená, uprostřed plování na Jaderském moři mořskou vodou naplněná sklenička, kterou kolkolem do rukou bráno, očima obdivováno, nosem ovoňováno a jazykem okušováno.

Pro tak dlouhou cestu bude se to nejedněm snad krátký čas zdáti. To bych já sám v mé mladosti, anobrž ještě jen asi před 10—12 lety byl rekl: ale nynější parolodě, parovozy, železné dráhy, rychlíky, dostavníky, diližance a těmto podobné prostředky tak polehčují cestování, že kdo času, místa a příležitostí těchto opatrně užiti umí, a při tom jako my i pozdní večery, včasná jitra aneb i celé noci ku pomoci vezme: ten za týden nyní déle ujde,

Digitized by Google

než jindy za dva i tři, aniž při tom potřebuje býti cesta jeho pouhým prázným cváláním a povrchním na předměty kukáním. Jako všudy, tak i zde může se cvičením zvláštní zkušenost a mistrovství v krátkém času nabýti. Teď jsem připloval z Lince do Peště ve dvou dnech, k čemuž jsem před šesti lety na vodě i zemi celých šest dnův potřeboval. Jakový to rozdíl! — Mezitím nebudeme se pravotit s tím, kdo by snad tato naše putování, ne tak učenou cestou v přísném smyslu toho slova jako raději národní a krásoumnou procházkou nazval.

Ostatně cesta tato, na níž se přátelství s národnictvím, příroda s krásoumou ustavičně rukovaly, nesmírně dobročinné následky pro mne měla: ona mne tělesně i duševně omladila; přírodu v těch nejrozmanitějších, nejušlechtilejších i nejstrašlivějších tvárnostech mi spatřiti dala; svět staroklassický žasnoucím očím co přítomný předkouzlila; meze mé zkušenosti znamenitě rozšířila; srdce se životem, rozličnými nepříjemnými okolnostmi zhořčeným usvornila; národ náš s nových stran mi ukázala a novou láskou k němu roznítila; božskou sílu věd a nauk živěji než kde jinde cítiti mi dala; můj vkus a cit skrze nevídané výtvory krásoumy značně změnila a zjemnila; obraznost těmi nejvnadnějšími zárody otěhotnila, tak že i na cestě i po návratu děláno nesčíslné plány, návrhy a počátky, k jejichž

Digitized by Google

vyvedení sotvy ještě jeden nový život by postačil, a ačkoli uskutečnění jich, bohužel, nepochybně opět v moři obtížného ouřadu a mrzuté všednosti utone a dílem již i utonulo, přece pro mne nepřeplacenou cenu měly a mají proto, že duši mé onu nevymluvnou a řídkou slast způsobily, dle které aspoň na čas z vazby nutného osudu vytržena a do vlastního svobodného živlu přeložena byla. Jako vlašská réva, tak poesie potřebuje stromy a ratolesti, aby se na čem zakládati, okolo čeho vinouti a propletávati měla: mudrec i v těsné chýši a v temném žaláři mudrovati a soustavy z hlubin vnitřeku čerpati může, jako se Kant od rodiště svého Královce sotvy 5—6 mil vzdálil; ale básníř musí svět viděti a proto cestovati, nebo básnictví jen tam se začíná, kde pohodlnost, mlčelivost a zahálka přestává a naproti tomu kde podnikavost a odvaha, hýbání a tření, boj a zápas sil, chození a konání, slovem kde život panuje. Člověk vůbec tak jest náchylný k nehýbavosti a lhostejnosti, tak se rád zprostí všeho, co nějakou nátuhu a obět požaduje, tak snadno přivykne k malichernosti a chaternosti, že všemožné pružiny a podněty pro svou lepší přirozenost hledati a sám sebe bedlivě strážiti musí, aby neutonul v bahně jalové samospokojenosti a všední zobecnělosti. Duch a smysly tak se lehce zatupují naproti půvabům krásy a dokonalosti, že schopnost k cítění jich všelikým

Digitized by Google

způsobem bysme u sebe chovati a zostřovati měli; každého roku bylo by třeba aspoň jednu delší neb kratší cestu konati, každého měsíce vznešené předměty přírody, hvězdnaté nebe, krásné kraje, zahrady a květnice navštěvovati, každého týdne na mistrovské obrazy, sochy a jiná arcidíla krásoumy vlastním okem patřiti, a nějakou ladnou píseň aneb hudbu slyšeti, každého dne několik stran v některé moudré knize čítati aneb se vzdělanými lidmi obcovati a mluviti, každou hodinu několik rozumných myšlenek ve hlavě vzbuditi aneb do ní vnésti. Lidská duše jest co Josef v Egyptě, v čas hojnosti pamatuje na čas nouze, žne a shromažďuje, staví stodoly a potravny, schovává zásobu pro budoucnost a pak, když v čas potřeby její rodina k ní přichází, rozdává jí živnost a dary, totiž: mysli představy a myšlenky, paměti věci a slova, vtipu podobenstva, rozsudku míru a váhu, obrazotvornosti látky i barvy, citu teplotu, rozumu zkušenost a zásady. „Kdo neviděl kostela, i peci se klaní“ — říkali naši předkové velmi moudře. A proto netoliko básníům, ale každému, obzvláště nějaký těžký a omrzlý ouřad vedoucímu člověku ku přání by bylo, aby každoročně někam cestu dělal, to nejen se životem a světem opět smíří, ale i nových sil propůjčuje; a co Hufeland o koupání praví, že koupel jest druhá mladost, to naším zdáním a zkušením ještě více platí

Digitized by Google

o cestování, že cesta jest omlada obzvláště vzešlejšího věku a posila, anobrž novoroda ohrošilého těla. Nicméně však vyznati musím, že jsem rád byl, že jsem již opět doma byl: nebo jako cestování, tak i domácí štěstí vroucně miluji. Kterému národu občanský život chybuje, tam se mezi jeho syny a dcerami, rody a čeledmi srdečná láska k domácnosti a ku přírodě tím silněji vyvine, aby náhradu dala za nedostatek učastnosti na štěstí a slávě politického života.

———

Digitized by Google

PŘÍLOHY KU CESTOPISU.

Digitized by Google

Digitized by Google

PŘÍLOHA I.

A.

Memorabilia de Abbatia S. Adriani M. de Szalavár,

consripta per Dominicum Janke, Abbatem Szalavár.

A. 1774—1801.

1) Anno 798. jubente Carolo Magno omnis ille a Petovio ad Dravi, in Danubium se exonerantis, ostium terrarum tractus Salisburgensis Ecclesiae Jurisdictioni cessit.

2) Citima Murae, Arabonis et Szalae amnium Bribini a) Ducis fiduciae Ludovicus Pius, Caroli Magni filius et successor, commisit.

a)

Bribinus Moraviae dux, exorta seditione patria pulsus ad Ludovicum confugit, cujus virtuti et fidelitati ipse confisus omnem illum terrarum tractum ei gubernandum et custo-

Digitized by Google

diendum tradidit. Filium habuit Hezelonem, Ecclesiae Veszprimiensis Fundatorem, et ipse putatur Parens amplissimae gentis Ciliae Comitum.

3) Bribinus, excitis Salisburgo operariis et artificibus, struxit Castellum in Szalae fluminis palude, et Mosburgum vel Szalaburgum appellavit.

4) In eodem Castello Bribinus seu Privina, Basilicam in honorem Dei Genitricis Mariae aedificavit, quam Luipramus, Salisburgensium Episcopus, Anno 850 consecravit, exuviis S. Adriani Martyris illustravit, et in eadem Adelvinus, Salisburgensium Archi-Episcopus, Servatoris nostri natalem Anno 865 solemniter exegit. b)

b)

B. Adelvinus seu Adalbinus ex Comitum Thaur familia oriundus erat, 6-us Salisburgensium Archi Episcopus, et 14-us Abbas ad S. Petrum, cumque eo tempore iidem essent Monachi, qui Canonici, et ipse B. Luiprami Praedecessoris et Abbatis sui vestigia secutus, viros ad propagandam fidem idoneos Salisburgo eduxerit, ne dubitandum quidem, quin Mosburgi Benedictinos constituerit. Post 12 regiminis annos sancto fine quievit anno 873.

5) In eodem Castello extruxerat Bribinus etiam Ecclesiam alteram in honorem SS. Petri

Digitized by Google

et Ruperti, ac tertiam in honorem S. Joannis Baptistae, quam idem Luipramus cum Ecclesia B. V. Dei Genitricis consecraverat. c)

c)

Fallitur Timonius, cum lib. 2. de Hunno-Avaribus Cap. 12. Mosburgum a Szalaburgo discriminat, dum patet eundem locum duplici hoc nomine indigitatum fuisse, ac ex ipso situ optime erui. —

6) In saeculi 9. historia Conversionis Carantanorum et Pannoniae inferioris sequentia locorum nomina, Abbatiae Szaladiensi fundata, leguntur:

Saeculo 9.	Saeculo 11.	Saeculo 19.	
Salapinti	Szalapingi piscina	Szala-Apáti	Ex his nunc saltem Szala-Apáti et Esztergál pertinent ad Abbatiam.
Businca	Bessenien	Bessenyö	
Ghelsi	Ghelsen	Gelse	
Beatus Kirchen	Kerchen	Kerecsen	
Ztradachi	Jestrech	?	
Fiskera	Fyki	?	
Strelez	Stelcz	?	
Karrcha	Karus	Karos	
Weride	Wrigh	Vör	
Hrabahisreit	Reick	Rajk	
Stepelibert	Stiger	Esztergál	

7) Praeter haec monumenta nihil reperitur, unde status ac conditionis Ecclesiae S. Adriani uberior notitia hauriri posset. Florebant quidem et aliae Ecclesiae, sed nulla Ecclesia S.

Digitized by Google

Adriani in Mosburg et S. Michaelis Archangeli in Hezilsburg, vel Weisbrun, seu Weszprim conferri potuit, quo etiam factum, ut D. Proto-Rex Stephanus cum christianam rem in regno restitueret, voluerit et Szaladiensi S. Adriani, et Veszprimiensi S. Michaelis sartam tectamque servare Epigraphen.

8) Anno 889. juxta Reginonem Abbatem Prumiensem, Luitprandum Antistitem Veronensem, et Joannem Aventinum, licet hi de causa adventus inter se haud concordent, Hungari gens pagana e Scyticis regionibus Maeotide et Tanai has provincias invasit, sensim totam Pannoniam inundavit, sacratas Deo aedes destruxit, ac totam Religionem Christianam pessumdedit.

9) Equidem Geysa (qui Patri suo Toxun in Hungariae Ducatu anno 934 successerat) post plures regiminis sui annos omnium primus Baptismum suscepit anno 970. et Religionem Catholicam libere docendam indulsit, perfecta tamen Gentis Conversio Stephano ejus filio reservata est.

10) Hic igitur Stephanus natus est Strigonii anno 976, baptisatus a S. Adalberto adolescens, dum jam de matrimonio cum Gisela, Henrici S. Imperatoris sorore, ineundo tractaretur, a morte Patris Geysae ducatus gubernacula suscepit anno 997. Cupam biennali bello vicit, et Comitatum Schimgöiensem occupavit. A Sylvestro 2-do Pontifice coronam

Digitized by Google

accepit anno 1000. Monasterium S. Adriani de Szalavár postliminio restituit anno 1019. primumque ejusdem Abbatem Petrum, latinum, cum omni praerogativa instituit (ut videre licet in ipsis literis fundationalibus); neve pia Ejus intentio futuris temporibus frustraretur, sine regio consensu aliquid de bonis fundatis alienari severe vetuit. Imo anno 1024. novo rursus Privilegio, omnes Abbatiae Subditos a potestate et Jurisdictione omni omnino Judicum exemit, solo Rege, vel quem Abbas elegerit, potestatis exécutione exercitatum, neve pro comparandis necessariis longius proficisci Religiosos oporteat, qualibet hebdomada die Lunae in villa Báránd, et in die Veneris in Szalavár fora, seu nundinas publicas instituit.

11) A tempore S. Stephani Regis usque ad annum 1080. nullum reperire licet documentum, ex quo seu Abbatum series, seu Abbatiae Conditio illustrari possit. Anno nominato tredecimo Calendas Januarii S. Ladislaus Rex, anno regni sui secundo, Simigii inspectis literis fundationalibus de anno 1019, et confirmativis de anno 1024. omnia rata et tecta habere voluit ad supplicationem Stephani Abbatis.

———

Digitized by Google

B.

Zmínka o hradě a opatství Salavarském v usnešeních sněmův království Uherského.

XVI. Století.

Anno 1557. 22. Loco Conventus de Szalavár peragat interim executiones Capitulum Veszprimiense.

1563. 53. Abbas mittat duos Conventuales Szigethinum pro Testimonio fidedignos.

1575. 17. Ejus desolati loco in Comitatibus Simegiensi, Szaladiensi et Veszprimiensi procedat Capitulum Castriferrei.

1588. 46. Ex Protocollo Abbatiae et literis faciat Expeditiones Capitulum Castriferrei, aut Constituto Abbate, Conventus restituatur. (Toto obnovení opatství stalo se dle chronostichu na dveřích klášteru roku 1594.)

1596. 39. Szalavár Abbatia conferatur Ludovico Ujlaky, Praeposito Castriferrei.

Digitized by Google

1598. 38. Conventus Abbate provideatur, restauretur, sigillum sibi conficiat, et expeditiones faciat.

XVII. Století.

Anno 1601. 29. Castellum de Szalavár necessariis firmetur.

1618. 35. Praesidium de Szalavár, Canisae oppositum, natura loci paludibus circumseptum, Austria muniendum recipiat.

1625. 20. Ad ejus munitionem deputantur omnes Comitatus Cis-Danubiani.

1647. 45. 60. 71. Abbas Stephanus Rohonczy deputatur ad Commissionem Jauriniensem; deputatur ad reincorporanda Bona in pignore ad Austriam possessa. Capitaneus de Szalavár a Piscationibus abstineat et Abbati de damnis satisfaciat.

1649. 99. Abbas de Szalavár deputatur ad Censuram Rationum de Proventibus publicis.

1655. 3. In Szalavár equites 15, pedites 100 teneantur.

Digitized by Google

1662. 22. Ad munitionem Castelli et fortificationem convertatur subsidium contributionis militaris.

XVIII. Století.

Anno 1731. 8. Abbatia Szalavár restauretur, adminus quinque religiosas personas teneat et expeditiones faciat.

1802. 18. Abbatia Szalavár a Praelatura Gottviczensi independens reddatur.

———

Digitized by Google

PŘÍLOHA II.

Etymologicko-historické pojednání o slově HOLUB

s potahem na Slavo-Venety v Italii.

(Vyňaté z obšírnějšího začatého spisu pod názvem: Procházky v zahradě slavské řeči.)

I. Holub u Slavjanův.

Pols. Gołęb Gołębica = Golemb Golembica.

Dobrovský klade holub mezi dvousyllabné kořeny, tak i Linde a Bandtkie; podle našeho zdání však žádného slavjanského slova kořen ze dvou syllab nezáleží; všecky takové zdánlivé kořeny dají se pravidelně rozložiti a na jednu syllabu uvésti, avšak i dvousyllabní kořenové nějaký logický aneb fysický původ a význam mají, jehož Dobrovský neudává. Jarnik, Etymologicon str. 140. odvodí golob, golobica od gol, holý t. j. nahý, bez peří; Šiškov (Vergleichung der eur.

Digitized by Google

Sprachen) mluví: „že prej pták tento jméno dostal buď odtud, že z vejce cele holý a nahý vychází; buď od modré čili sivé barvy, která divým holubům vlastní jest a v ruštině golubyj sluje.“ Než známo jest, že již ve vejci mladé holoubě není holé, ale čmýřím čili papeřím oděné, pakli ale holý Jarnikovi a Šiškovi tolik značí, co neopeřený, tedy to platí netoliko o holubích, ale všech ptácích, aniž zřejmo, proč by a jak by se odtudto pro samé toliko holuby toto jméno bylo mohlo utvořiti. Ruské přídavné slovo holubyj není původní, ale od samostatného slova holub povstalé, tak jako nejmnožší názvy barev; k. p. vrána a vraný, myš myší, ruda rudý, sněh sněhový sněžný, popel popelová popelatá popelná, duha duhová, nebe nebeská atd. A dejme tomu, že by holub od holubyj pochodilo, otázka veždy zůstane, odkud opět holubyj znik a kořen vzalo? Jungmann ve Slovníku pod článkem holub toto píše: „slovaciae holub et halub, radix peregrina, conf. colu-m-ba, ubi rhinesmus. conf. maď. galamb, forte compositum ex ga. conf. scandin. lômr = Taube.“ I vizmeže, zdaliž by nebylo možná toto peregrina na domestica změniti; my aspoň jistou kojíme se v tom nadějí, která se na vlašské naší cestě až v jistotu a v nevyvratné přesvědčení změnila.

Kořen slova ho-lub, ho-lubice jest

Digitized by Google

ljub, ljubice, odkud ljubý, ljubezný, ljubost, ljubav (láska), ljubiti, poljubiti, lobizati, ulybka (rusky usmání); česky: libý, líbezný, líbost, líbiti, políbiti, líbati, líbačka (Flitterwochen); jenž znamená: cupere, desiderare, amare, basiare, osculari, amplecti, coire, fetare, fecundare; sr. sanscrit. lubh, lubha, lubhyati lábhitum; lat. libet, lubet, libido, libare, praelibo, illibatus; lupa, lupari, lupanar; angl. lov, love; anglosas. lufe, holand. lifdé, staroněm. leibe, leive, novoněm. Liebe. — Předložka h, ho, ha, go, g, k, ko, ke, ku jest známa, ona se udržela ve mnohých slovích: k. p. ha-vran, ho-mole, ga-razda, ko-rmoutiti, Ko-cel atd. jest s předložkou s, se, sou, serb. sa, rus. so, řec. *συν*. lat. co con původně totožná, ať h- k- s, sr. H-erz, C-or, S-rdce; holub jest tedy co s-ljub, souljub, spoluljub. Ve slově holub golęb jest sice l tvrdé, ve slově pak ljub, ljubice měkké, oboje však lí netoliko často se zaměňují, ale některá slavjanská nářečí k. p. české, rozdílu mezi l a ł ani neznají, anobrž l ve slově ljub jedině potahmo na následující i čili j, ju měkké jest, které ju též jen v některých nářečích se nalézá, v jiných pak co čisté se vyslovuje, k. p. briucho brucho břicho, čjudo čudo, čjuju, čujem čiji, pljuju plujem pliji: a pak v některých

Digitized by Google

nářečích slavjanských s rhinesmem se vyslovuje jako ą ę, k. p. dub dąb dębu; odtud lub, lubica ljub, ljubica a lub lęb lębica, holub galęb. Více podobných příkladův máme, kde jedna a táž hláska v témž slově v rozličných nářečích i měkce i tvrdě se vyslovuje, k. p. české vnuk u některých Slovákův vňuk, vnutri a vňutri vnitř, nuchati, ňuchati, dálo, ďjalo, dále ďálej, táhnut jahnu, maso mjaso, tak i lub, ljub, holub. Poloslavští Valachové a Bulhaři to začátečné l vynechávajíce říkají jub, jubit, jubavo, místo ljub.

Že holub, holjub smysl ljubení a milování, líbání a celování čili bozkávání má, to potvrzují ty nejstarší a nejoblíbenější národní písně a způsoby mluvení. Sr. Slovar Acad. Ruské pod článkem:

Lobzať, oblobyzať = cjelovať. Luk. 7. V. 38. „Oblobyzaše nogě jego (líbala nohy jeho).“

Lobzanije = cjelovanije, přivětstvovanije. Luk. 7. V. 45. „Lobzanija mi nedal jesi.“ 1 Petr 5. V. 15. „Cjelujte drug druga lobzanijem ljubve.“ Lomonosov lobzanije jmenovitě o holubích užívá, řka: „I čistych golubic lobzanije — Ljubvi javljajut tamo vlasť.“

Ljuby = silnaja ljubov.

Digitized by Google

Golub = inogda umalitelnyja služať vmĕsto nazvanij privĕtstvennych k tomu i drugomu polu. Golubčik moj, Golubuška moja.

Golubec = rod osoblivyja pljaski v kotoroj prygajut (skákají, místo proměňují) črez nogy nazvanyj po primĕru pĕsni, v kotoroj slovo golubec často povtorjajetsja.

Srov. Olesko, Piesni ludu, str. 405. „I vykrešu hołubcia — Či nezvablu molodcia.«

Prigolubivať = laskať koga, prigolubit ditja. Tento krásný výraz, přiholubit, místo objímati, obtuliti často se užívá obzvláště v maloruských zpěvankách, k. p. u Oleska:

str. 194. Oj ty movyš, mij luboňku, ščo ja tebe lublu,
A ja tebe, mij luboňku, slovamy holublu.

218. Oj znati, znati, kdo koho lubit,
Blizko-sidaje i priholubit.

355. Ta ktož mene požaluje, kto mja priholubit,
Nimaš toho milenkoho, ščo ho serce lubit.

381. Peršes mene holubila, samas mi movila.

444. Vezmi mene priholubi k sobi.

Výrazy Lub, Lubko, Lubka, Luboňko, Lubeňka, Lubica a holub často soujmenná a totožná jsou v týchž a jiných

Digitized by Google

slavských písních a znamenají milence; jako naproti tomu N e l u b, N e l j u b nemilovníka, nemilovance; srov.

O l e s k o, str. 362. Oj nejdy lubko ne jdy hołubko.

Str. 31. Mołodečko hołubečko ratuj mene z more.

217. Oj ty chłopčino sivyj hołubočku!

284. Šo ty mene moja maty za n e l u b a dala?
A n e l u b a hirka huba, hirša od pelunu.

358. Oj cy harasd cy neharasd, my s n e l u b o m bude?

Čelakovský, Slovanské písně:

I. str. 94. Ach čtož ty g o l u b č i k ne vesel sidiš?
Poterjal g o l u b k u bojarskoj sluga.

I. str. 116. Vdoli po uličě molodčik,
Vdoli po širokoj g o l u b č i k často pocházival.

II. str. 88. Ty moj sizeňkoj, moj běleňkoj g o l u b č i k,
Na kogo menja g o l u b k u pokidaješ (rus.).

II. str. 182. Kakvo sam l j u b' v zaljubit (Bulhars.).
(Jakou jsem milenku zamiloval).

I. str. 75. Já se urobím v bílou h o l u b i c u.

Digitized by Google

II. str. 9. Jen se na mne nehněvej můj
zlatý holoubku.
II. str. 13. Můj zlatej holoubku podej mi
svou ruku.

Moře bysme vyvážiti museli, kdybysme přitočiti chtěli všecka ta místa z našich národních písní, kde je řeč o holubu a hrdličkách téměř vždycky v potahu na lásku a věci ku milování přináležející, jako jest věrnost, nevinnost, tichost, krása, něžnost, čistota, stud, manželství, líbání, objímání, milování plodu a dítek, přátelův, příbuzných, vdovství, tanec atd. Pod obrazem holubův představují se něžně ňádra panenská, k. p. v oné serbské písni u Čelakovského I.

Tu biašě zaspala děvojka.
Pod glavom joj snopak děteline,
U niedrima dvě běla goluba.

Holubice slouží za příklad manželské věrnosti i po smrti manžela, sr. Oles. str. 444.

Aj za horoju za vysokoju
Tam sedit holub i s holubkoju,
Oj sidjet oni taj cilujut sia
Sivymi skrilciami obijmajut sia:
Nadletiv orel z čornyji chmary
Rozbiv, rozihnav holuby z pary;
Holubka sedit, želibno hude,
Ščo vže s holubom žiti nebude.
„Siva holobko v ščož ty dufaješ,
Cy ne na vrodu ščo krasnu maješ?"

Digitized by Google

Ščož my po vrodi, po molodosti,
Koly ne maju ni v kim milosti.
„Oj maješ bo ty sim par holubiv
Vyberaj sobi, kotryj ti lubyj".
Oj najže bude dvajciat i čtyry,
Nema takoho, jak mij buv milyj.

Této podobná, ne však manželku, ale matku věrnou vyobrazující píseň ruská jest u Čelak. II, str. 103, kterou zde v českém přeložení zkrácenou postavíme:

Jak to na dubku dvoje holoubků
Milovalo se, celovalo se,
Křídly sivými objímalo se.
I přiletěl tu sokolík jasný,
Holuba ranil, zabil sivého. —
Tu se roztouží, želem zavrká
Holubička sivá pro holoubka.
Promluví mladý sokolík jasný:
„Neplač i neplač, sivá holubičko,
Sivá holubičko, pro svého holoubka.
Já ti zaletím k moři sinému,
Přinesu tobě hejno holubů,
Vybereš sobě holuba sivého."
Promluví sivá tu holubička:
„Neleť, sokole, k moři sinému,
Aniž hoň ke mně hejno holubů:
Víti mi jiný sic bude věnec,
Však holubátkům nebude otec."

Z té příčiny, pro manželskou věrnost, Egyptčané vdovu pod podobou černé

Digitized by Google

holubice vyobrazovali, ať u nich vdovy více se vdávati nesměvše, službám náboženským se obětovaly. Ve slavjanských zpěvankách zajisté žádný pták se tak často nezpomíná, jako holub, a to vždy v zamilovaném smyslu co obraz, co podobenství, co zrcadlo lásky. My jen několik důkazův bez pracného hledání, jak se nám namanou, zde přivedeme z vydaných posud sbírek. V Oleskově sbírce:

str. 308. Prilitajut holuboňki:
Kažut šo nima divoňki.

313. Po nad horu vysokuju holuby litajut.

354. Oj dež taja kernyčoňka ščo holubka pila,
Oj dež taja divčinoňka ščo mene lubila?

379. Sedit hołub nad vodoju, holubka na kladci,
Skaži meni moja mila, ščo tobi na hadci.

384. Sivyj holub, sivyj holub, sivyjša holubka:
Milyj otec, mila mati, milyjšaja lubka.
Dva holubi vodu pili, dva kalamutili,
Bodaj toti neskonali, čo nas rozlučili.

Digitized by Google

384. Ja milemu iskazala: pomahaj Bih lubku!
A vin druhu obijmaje jak holub holubku.

402. Poletila siva holuboňka ta, vid holuboňka prič.
(V této písni se slovo holuboňka 21 kráte opětuje!)

414. Ne hudite holubi na chati,
Nebudite miloho v kimnati.

401. Za rikami, za vodami
Pje holubka s holubami,
Poletila od holuba
Kotoromu bola luba.

Tak i v polských písních tamž:

str. 115. Na wysokim dębie gołąbeček siedział:
Kochajmy sie stale, aby nikt nie wiedział.

156. Latają gołębie, jeden niema pary:
Jak że cie mam kochać kiedyś bardzo stary.

161. Z tam téj strony wody lata gołąbeček
Nie widać, nie słychać, gdzie moj kochaneček.

166. Siedzą sie gołębie na dębie, skubają mech,
Kto nie kocha Macieja, bodej zdech.

Digitized by Google

Ve sbírce Žegoty Pauliho, str. 111.

W Porembie, w Porembie
Pasła panna golębie.

Popov, Rosijska Erota:

II. str. 73. Letit sokol iz ulicy Golubuška iz drugija:
Sletalisja, cjelovalisja.

III. str. 14. Letal golub po dolině sam vorkujet,
On sizu svoju golubušku šukajet.

Srov. Moravské písně od Sušila:

str. 13. Vyletěla holuběnka z bílého stáda.

83. Milovali jsme se jak holubův pára:
Kdože nás rozvedel, nech ho Pan Bůh kárá.

97. Na horách, na dolách cosi se tam bělá,
Holuběnky bílé nebo sňahy ležá.

Zpěvanky Slovenské zaplaveny jsou cele jmény, obrazy a výrazy od holubův půjčenými. Již při tak zvaném Vajaném čili Svato-Janském ohni opěvají se holubi, srov.

I. 16. Jano Jano Vajano:
Přiletěla holubička včas ráno.

Digitized by Google

18. Na roztoce, na potoce dva holúbky
vodu pijú,
Tak se oni shovárajú, koho oni slúčit
majú.

30. Buď zdráva dušička, sivá holubička,
A odpusť, že som Ti bozkou tvoje
líčka.

94. Na mošovskéj věži dva holubi
sedja,
Ludja jim závidjá, že sa rádi vidjá.

108. Už jinde hrkutá moj milý holubec.

109. Sivá holubička po Dunaji plývá,
Z velikej lúbosti rada žalost bývá.
Milovali jsme se ako holubičky
Rozloučili jsme se ako lastovičky.
Tak sme se šuhajko my dva rozletěli,
Jako té holubi, keď mezi ně strelí.

121. Zostaň zdráva, zostaň, holubičko
moja.

198. Čo že sa ti, milá, má láska nelúbí,
Však sme sedávali ako dva holubi.

300. Mám já jednu holubičku, ona
večer kvílí:
Choď domov: přijde k tebe milý.

II. 6. Má on doma tři dcerky
Pěkné jako holúbky.

16. Vyletěla holubička z vysokého
okenečka.

113. Holubička sivá ljetala.

Digitized by Google

245. Vím já děvče krásné jako ta h r d l i č k a.

294. Z ust bych ti dával píť jako h o l u b i a t k u.

381. Otvorže mi milá, h o l u b e n k o sivá.

398. Viděla jsem mého h o l ú b k a sivého.

A může-li smutek nad ztracenou milenkou pronikavěji vyobrazen býti, jako v našich Zpěvankách v zrcadle holubův, k. p.

I. str. 347. Hora, hora, bielá hora,
Na tej hore bielá skála,
Na tej skále holub sedí,
Blíží sa mu strelec mladý.
Ach ty strelec nestrílaj ma,
Malý osoh vezmeš zo mňa,
Nožičky mi zmeravely,
Křídelka mi opršaly,
Krev mi v žilách zmeravela,
Zpráhly všecky kosti těla,
Smutek zemdlel všecku sílu,
Bo som ztratil moju milú.

II. str. 238. Sedím jak h r d l i č k a na suchém konári
Smutně si zpievajíc v svém velikém žjali.

287. Truchlím jako v hore sivá h o l u b i č k a.

295. Sedím jako samotná h r d l i č k a,
Volám i kdes má h o l u b i č k a.

Digitized by Google

Žalostivo vrká hoře všemu lesu.
Ach a zlobný Zbyhoň chvati holubicu
a t. d.

Všecky tyto a nesčíslné jiné zde nepřivedené slavské národní písně potvrzují pravost našeho zřídlosloví, že totiž ho-lub ho-lubice tolik jest jako ko neb sou-ljub, ko neb sou-ljubice; německy Ge-lieb, Geliebter, Ge-lieb-te; latinsky co-amor, co-amans; poněvadž pak l a n často se zaměňují (k. p. lebo alebo, nebo anebo; lice nice; znamenie zlamenie; slunce, sol, Sonne; libare, něm. nippen, Child Kind atd.) tedy sem patří i s-nub, s-nubiti, s-nubenice, které se u Slovákův krom toho podnes skrze s-lub, slubenice, slubenica, zaslubenica vyslovují; s nimiž stejné jest něm. Ge-loben, Ver-lobte, Ver-liebte, Ge-lübde; lat. nuptiae (sr. líbačka, Flitterwochen), nubere, connubium, jejichž všech kořen jest ljub.

Nemůžeme při této příležitosti mlčením pominouti, že i v dějepisu slavjanském holub několikráte co znamenitý oukaz se zjevuje. R. 946. ruská kněžna Olga obležené město Korosten skrze holuby zapálila, jimž na křídla a nohy sirku a jiné ohnivé věci přivázati dala; srov. Nestor, Lietopis. — R. 1683. dne 18. října, když Sobieský Turky při Vídni přemožené v Uhrách pronásledoval,

Digitized by Google

u Parkanu dnem před svedenou nešťastnou bitvou posadila se bílá holubice několikráte před jeho proti nepříteli mašírující vojsko; srov. Briefe des Königs von Polen Johan Sobieszky an die Königin Marie Kasimire während des Feldzugs von Wien, Heilbron 1827. str. 111. — R. 1709 když se o manželství ruského careviče Alexeja s Brunsvicko-Linebursko-Blankenburskou kněžnou na hradě ve Wolfenbytlu jednalo, bílá holubice vletši do museum posadila se na zeměkuli na to místo, kde ruská říše vyobrazena byla. Na tuto případnost složil slavný Líbenický (Leibnitz), tudy tuto přítomný, následující epigram; sr. Leib. opera, Genevae 1768. Tom. V. str. 309.

Augurium Columbae 1709.

Blankenburgiaci musaeo in Principis orbem
Signat olivifero laeta columba pede.
Hinc Scythia in campis, illinc Atlantis in undis.
Scilicet et natos utraque regna colent.

„Na dvoře starých Rusův, píše Karamzin I, 10, byly holubince, nebo Rusové (ovšem všickni Slávové) milovali tyto ptáky již od starodávných časův.“ Odtudto viděti, jak ze hlubin národu vážen jest ten výraz Komenského v Hist. o protiv. k 44, str. 126, kde mluví o sprostnosti našeho holubičího ná-

Digitized by Google

rodu. I Rusové ve starších časích maso holubí jísti se ostýchali, což někteří připisují tomu, že u křesťanův Duch S. v obrazu holubice se představoval; my příčinu toho výše klademe, znajíce, že ve starožitnosti i jiní národové holuby, za svaté je měvše, nikdy nejedli, aniž je kdy schválně zabíjeli, jakož o tom svědčí Xenophon, Diod. Siculus, Clemens Alexandrinus, Hyginus a jiní. Srov. i holubi v Benátkách, Cestopis str. 144.

II. Holub u Římanův

a s nimi spřízněných, jim podmaněných neb sousedních národův.

Od slavjanského lub, ljub, ljuba, holjub, go-ląb, po-ljub půjčili Římané své co-lumba, pa-lumba, columbus, palumbus, palumbes. Předložku ko Latiníci sice též mají, nikoli ale předložku pa, po, což samo již svědectvím jest slavjanskosti slova palumb, pa-lub, paljub. Ze slavsko-latinského golub, columba povstalo celtické a valiské kolommen, kolomen; bretanské koulm; islandské kolm; šottské kolom; skandinavské lôm-r (s vynecháním předložky go, ko); albanské kolum; cikánské golumbos; samojedské

Digitized by Google

guljų. Ze slavsko-latinského paljub, palumba povstalo španělské paloma a valašsko-rumunské porumb, které u obojího národu holuba značí netoliko lesního, ale vůbec každého, nebo latinské columba tlumočí se ve španělských slovnících skrze paloma, v rumunských skrze porumb.

Jako u Slávův holub chybně odvozován ode všelijakých neuhodných kořenův, tak i u Latiníkův slovo columba a palumba. Varro R. R. 3. 7. praví: „Columbae a columinibus adpellantur, quod propter timorem naturalem summa loca in tectis captent." — Mnozí ptáci ještě plašší a bázlivější jsou, aniž se tak zkrotiti dají jako holub, aniž hledá holub všudy nejvyšší místa. Ještě směšnější jest odvod Schellerův, Leip. 1804, I, p. 1971. „Columba vermutlich a *κολιμβᾶν* urinari, natare: und dass die Tauben sich gerne baden, ist bekannt!" Husy, kachny a jiní vodní ptáci se ještě častěji koupají. — Palumbes odvodí Io. Voss od *παλλεσθαι*, vibrare, moveri, palpitare; jiní od *πελεια, πελλος* tuscus, lividus, srov. naše plavý, plavák, sivák. I toto naším zdáním chybné jest. Říman sobě při svém columba a palumba nemůže pomoci, aniž pravé cesty najíti, neobrátí-li se ke Slávům; proč by pa-lumba jiný kořen mělo než columba, ať jedno znamenají? Pa-lumba jest naše Po-ljub, Po-ljubek, Po-ljubiti amare, osculari.

Digitized by Google

Jako jsme ve slavjanské poesii smysl lásky a ljubení ve slově holub všudy spatřili; tak to samo nacházíme i v latinských přírodozpytných, mythologických neb básnických spisech, ať holub v řecko-římské mythologii Venuši posvěcen byl a všudy, buď v jejím tovaryšství mezi nymfami a družicemi, buď ve spřeži vůz její vezoucí, jej spatřujeme. Nebude nezanímavo některé svědky o tom slyšeti. Sr. Fulgentii Mythologicon, Lug. Bat. 1742, p. 670. „In Veneris tutelam columbas ponunt." Joh. Seldeni de Diis Syr. II, 3. Sacras Veneri columbas fuisse pueri sciunt. Ejusdem deae quemadmodum ministrae habitae fuerunt: docet optime historia illa de columbis circa Erycem montem in Sicilia volitantibus." O těchto holubích erycejských viz Athenaeum Deipnosoph, L. 9, p. 393. edit. Casaub. „Ad Erycem Siciliae montem stati quidam sunt dies, anagogas vocant (profectionem, exitum), quibus ajunt Venerem ad Lybiam discedere. Nullae tunc circa eum tractum columbae apparent, tamquam abeuntem peregre deam comitatae. Nono post die quod tempus katagogia (reditus) nominant, columba ex mari una provolat et in deae templum se recipit, sequuntur mox aliae. (Eryx bylo městečko v Sicilii, slavné ctěním Venuše, odkud i její jméno Venus Erycina). Autocrates tradit Jovem, cum virginem, nomine Phthiam, in Aegeio deperiret,

Digitized by Google

in columbae figuram versum fuisse." — Týž L. 14, p. 655. „Cyprus (sr. Venus Cypria) habet eximias columbas, Samia formosos pavones." I na ostrově Salamině, jenž Venuši svatý byl, bylo nesčíslné množství holubův jí ke cti chováno, rovněž i v městě Paphos. Sr. Andreae Bajer, additamentum ad Seldenum: „Rupertus ostendit fabulam de columbis, Veneri sacris, currumque ejus gemmeum subeuntibus et suscepta domina avolantibus, vel una ovo insidente, post aliquot dies deam Syriam excludente, ortam a Semiramide, Venere illa sive Astarte Dercetae filia traxisse, utpote de qua historici tradunt ad locum fuisse expositam (unde origo Veneris e spuma maris) et columbarum alis fotam, coagulato lacte ex pastorum mapaliis surrepto ab iisdem nutritam et post mortem columbis consecratis honoratam." V řeči syrské a babylonské znamená Semiramis (sr. franc. ramier) holubici, zvláště lesní, columba montana, ať věřeno, že slavná Semiramis po smrti v holubici proměněna. Calepini Dictionar. p. 271. „Columbas esse in tutela Veneris, ideo factum putant, quia foetui semper indulgent." U Homera sluje Lada čili Venuše matka holubův, tak i u Statia Theb. IV, 255. „Quos Pharis volucrumque parens Cythereia Messe —", ku kterémuž verši Lactantius následující poznamenání připojil: „Quae causa sit, quod Venus colum-

Digitized by Google

ba delectata sit, talis est. Venus et Cupido, cum quodam tempore, voluptatis gratia in quosdam descendissent campos, lasciva contentione certare coeperunt, qui plus sibi gemmantes colligeret flores: quorum Cupido adjutus mobilitate pennarum, posteaquam naturam corporis volatu superavit, victus est numero. Peristera enim Nympha subito occurrit et adjuvando Venerem superiorem effecit cum poena sua. Cupido siquidem indignatus mutavit puellam in avem, quae a Graecis Peristera adpellatur. Sed poenam honor minuit. Venus namque consolatura puellae innocentis transfigurationem, columbam in tutela sua esse mandavit." U téhož Statia I. Syl. II. 102. mluví Cupido k Venuši: „Hic nostrae deflevit fata columbae." Srov. též

Catulus 27, 9. Ut albulus columbulus Dioneus.

Virgil. Aen. VI. Tum maximus heros (Aeneas) maternas (Veneris) agnoscit aves.

Virgil. Eccl. III. Parta meae Veneri sunt munera, namque notavi
Ipse locum, aëriae quo congèssere columbae.

Ovid. Met. XV, 598. Perque leves auras junctis invecta columbis (Venus).

— 386. Cytherejades t. j. Columbae.

Amor, II, 269. Quin etiam turdone licet missaque columba

Digitized by Google

Te memorem dominae testificere tuae.

II, 650. Oscula dat Cupido blanda columba mari.

Petron. C. 85, p. 542. Domina inquam Venus, si ego hunc puerum basiavero, cras illi par columbarum donabo. (Burmanni nota: „Apposite, nam columbae et palumbus Veneri sacrae erant.")

Propert. II, 15. Exemplo junctae tibi sint in amore columbae,

Masculus et totum faemina conjugium.

Tibul. 1. 7. Alba Palaestino sancta columba Syro.

Horat. I, Epist. 10. 5. Annuimus pariter vetuli notique columbi.

(Columbi zde = starci chlipní, zamilovaní.)

Martial. 12. 66. Basium tam longum, quam sunt nuptiae columbarum,

— 11. 104. Da columbatim mihi basia mille,

Basia me capiunt blandas imitata columbas.

— 13. 66. Ne violes teneras praeduro dente columbas,

Tradita si Onidiae sint tibi sacra deae.

Pozn. Z tohoto posledního nápisu viděti, že obětování holubův (columbae) kněžím Venušiným zapovězeno bylo proto, že jí svatí byli (tak i u Rusův jedení holubův), ačkoli obětování lesních holubův čili hřivnákův dovoleno bylo, jako viděti u Properce, 4. 5.

Digitized by Google

Sed cape torquatae Venus, o regina, palumbae,
Ob meritum ante tuos guttura secta focos.

Plin. 10. 34. Pudicitia columbis prima et neutri nota adulteria; conjugii fidem non violant communemque servant domum.

— 10. 35. Palumbes. Cantus omnibus similis atque idem, trino conficitur versu praetereaque in clausula gemitu. Iisdem castitas tanta est, ut adulteria morte puniant.

I rozličná příjmení a přísudky holubům u římských básnířův dávaná ukazují na lásku a Venuši, k. p. Ovid. Met. 15. 386. Cytherejades columbae. Statius Syl. 3. 5. 80. Dianae columbae. Horat. Carm. 1. 39. 18. Molles columbae. U Plauta Cas. 1. 50. Asin. 3. 3. 103. jest palumba co pochlebovací slovo, ano i tolik co milenec, chlipník; Plaut. Bach. I. 1. 17: „Duae unum expectatis palumbem.“ Plaut. in Poen. 3. 3. 63: „Nos tibi palumbem ad aream usque adduximus.“ Apul. Met. X. 249. „Teneo te meum palumbulum.“ Jako u Slavjanůw jest časoslovo holúbkovati, holubičkovati, přiholubiti, tak i u Latiníkův columbare neb columbari, srov. Senec. Epist. 115. „Quid si quis faeminae cirro crispatae, labris columbatur.“ Ve chrámích, na oltářích a penízech římských, Venuši posvěcených, všudy se spatřují obrazy holubic. Římané stavěli skvostné holubince,

Digitized by Google

jejichž stěny bílou barvou olíčeny byly, poněvadž prej holubi tuto barvu obzvláště rádi mají. Srov. Paladius ap. Calep. p. 271. „Columbarium laevigatis et dealbatis parietibus."

Ze všeho tohoto, jak viděti, tři pravdy vyplývají: předně, že pravost naší etymologie, holub od ljub, nejen duch slavské, ale i římské poesie a mythologie stvrzuje; po druhé, že Římané své columba, palumba ode Slavův a to rhinesmujících (ęb lumb), a aisujících, ne oisujících (pa, ne pozdější po, říkavších) půjčili, a pak že slovo palub, paljub někdy i u Slávův v užívání bylo s tím rozdílem, že holub byl domácí, svatý, obraz čistoty a věrnosti manželské, palub (nyní dupnák) lesní, divoký, obraz chlipné, smilné, neřádné lásky. Holub, columba jest tedy podle nynějšího způsobu mluvení to, co soulib, soumil, co se spolu ljubí a miluje; palumbes jest to, co polib, polibek, pocalek, pocalunek, pobozk, hubička, co se líbá a celuje. Srov. Lel a Po-lel. — Odtudto ale i to patrno, jak důležitou službu pravá a střízlivá etymologie historii našeho národu prokázati a jakové blesky světla na její tmavé stránky hoditi může. Nebo odtudto přirozeně zavírati lze: že Slavjané již před Plautem, asi 200 let před Kristem jistě v Italii bydleti a s Latiníky v sousedství a ve vzájemné styčnosti žíti museli, ať

Digitized by Google

cele nelatinské, ode Slávův půjčené slovo paljub palęb pa-lumba, již u Plauta užívané nalézáme. To samo potvrzovati se může i o slově holub golęb columba, že, ačkoli se jak spojka k o, ç o, tak i kořen l u b l i b (lubet libet) i v latině nalézá, přece spolu s p a l u m b e m, od našeho rolnictví a holuby od jakživa milujícího a pěstujícího národu k bojovným a z loupeže živším Starořímanům přešlo. Kde rolnictví a s ním spojené lesnictví: tam holubi a palumb. — V rolnictví a v kupectví více slov a známostí Latiníci ode Slávův, než tito od oněch vzali.

III. Holub u Germanův.

Zvučka l ve slovci l j u b (ho-lub) dvojí proměnu v Evropě podstoupila, netoliko onu, již dotčenou, že se ve slavskořímské řeči v potahu na manželství v n změnila u výrazu n u b e r e n u b t i a e čili n u p t i a e, s - n u b i t i, s n u b y, s n u b e n i c e, místo l u b e r e, l u p t i a e; ale mimo to v germanských nářečích změnila se zvučka l v potahu na ho-luba v d. t. D u b u, T a u b e. — U Ulphila gothického (r. 360) jmenuje se holub D u b o; u Otfrieda (r. 840) D u b u a D i u b a; u Notkera (r. 1022) T u b u; v anglické řeči D o v e. Milovati čili ljubiti ljubost jest u Ulphila l i u b s; u Otfrie-

Digitized by Google

da liob, liub; angl. Love; odkud patrno, že Dubo Djuba Tubu Dove povstalo z lub, ljub, love obyčejným zvuček l a d zaměňováním; jako Ulysses a *Οδυσσευς*, lacrima a *δακρυμα*, lacio lacere a *δακω*, *δακνω;* luboký čili s předložkou h-luboký h-lubina a serbs. dubok dubina, debr; sansk. dub dubki; sr. tief, taufe; topiti, tak i lub ho-lub a něm. Tub Taube, s nímž se i české dub-nák doup-nák lépe srovnává, nežli s dubem aneb s doupětem. Tato vzájemnost mezi l a d i v sanskritu se nachází, sr. Fr. Bopp Vergleich. Gramm. Berl. 1833. 1. S. 16.: „Bekannt ist der Wechsel zwischen d und l. Auch im Sanskrit steht oft ein wahrscheinlich ursprüngliches d dem l verwandter europäischer Sprachen gegenüber z. B. dip leuchten dipa Lampe, ist *λαμπω*, *λαμπας;* déha ist goth. leik (Leiche?) dasan *δεκα*, deset, lith. lika (vienolika = undecim) goth. lif. (in elf. zwölf, goth. tvalif)." Srov. i sans. dak urere, splendere, a slov. ligotati.

Tento německý výraz Dub Taube a skandinavské lòm-r důkazem jsou toho, že pták tento původně bez předložky ho, co, pa jmenován byl lub ljub.

Digitized by Google

IV. Holub u Řekův.

U Řekův sluje holub *περιζερὸς*, holubice *περιζερὰ*, kteréž slovo složeno jest z *περιζῶς* = praestans, eximius, a *ἔρος* = amor. Již Aristoteles toto zpozoroval, píše: „*περιζερὰ παρὰ το περισσῶς ερᾶν, κνουσι γαρ ἀλλήλας.*“ My však první slovo ne *περισσῶς* býti pravíme, ale *περιζῶς* od *περι* a *στοω* čili *στήκω, ἵζάω*, ač právě oboje *περισσῶς* i *περιζῶς* jedno znamenají, totiž praestans, eximius, exemplaris, excellens. Druhá částka slova *περιζερον* jest *Ἔρος*, Eros, Amor od *ἐραω* amo, se kterým se srovnává naše jaro, jarost, jarý, t. bujný, silný, mladý, milování hodný. Zdá se, že zastaralá předložka ka, ho, ko, lat. co, con někdy i zveličení a povýšení smyslu znamenala, srov. vran vrána černý a ha-vran černější, tak jako nyní předložka arci anebo pře, přemoudrý, přemoudrost, přeslavný, odkudž naše ho ve slově holub odpovídá řeckému *περι* ve slově *περιζερὰ*: řecké pak Eros jest naše ljub. Peristeros jest tedy Arciljub, arcimil.

Druhé jméno holuba u Řekův jest phabs. phassa, phattos, původně od *φυω φυτευω. φυσις;* lat. fio, feo, feto vel foeto, batuo (u Cicer.), futuo, faetus, fecundo fecundus femina; slav. býti, budu, bytnost, obývám, baviti se, zábava, bábě (= dítě), baba, babice,

Digitized by Google

babiti; ind. bhu, bhava, bhavana. K tomuto prakořeni patří i řecko-lat. baziare, bazium; slav. bozati, bozkati t. j. líbati. Artemidorus Oneicocr. L. 11. 20. praví, že „*φάσσαι* znamená meretrices, *περιζερὰι* pak čistotné čelední matky“, srov. holub a poljub, columba a palumba. Se slovy phabs, phassa, phattos, phattion, u Aristophana Pl. 1011. battion, zdá se i jméno města cyperského Paphos ve svazku státi, Venuši posvěceného a pafickými děvkami pověstného. Sám Zeus navštívil pannu Phthiu v městě Achajském Aegium v podobizně holuba, Anakreon Batylovi, miláčku svému, poslal holubici, koupenou od Aphrodity, bohyně lásky, sr. přel. Rožnay-ho str. 13.

O milá holubinko! odkud, odkud letíš?
Co za přelibou vůni Dmeš vůkol v povětří,
I jakový tvůj úřad? „Anakreon mne poslal
Teď k mládku Batylovi, Mne prodala mu
Kypriš“ atd.

Theokrit, Idyll 3. píše:
„Já ale dám spanilé mé hnedky panence holoubka (*φασσαι*).

Aristoteles stanovuje jen jedno plemeno holubův, ale patero druhův, totiž Peristera, Inas (sr. hebr. Ionas), Phabs, Phassa a Trygon čili hrdličky. Ale slyšme dále Aristotelesa o holubích píšícího, v jeho Hist. 9. 7. „Columbi in quibusdam intelligentiam et

Digitized by Google

rationem humanam repraesentant; neque enim cum pluribus coire patiuntur; neque conjugium, jam inde a primo ortu initum deserunt, nisi caelebs aut vidua. Quin etiam faeminae parturienti mas adest et cultu omnique officio fungitur. Saepe etiam faeminam pigrius euntem ad nidum propter partus laborem mas percutit cogitque intrare. Ita magna ex parte columbae mutuo degunt amore. Mare uno contenta et turtur et palumbes vivit, nec alterum recipit. L. 6. 2. Peculiare illud columbis etiam est, ut in coitu, nisi ante mutuo osculentur mas non ascendat. Sed junior sit an senior interest: senior enim primum coitum osculo exorditur, sequentem et sine osculo agit; et junior quoties libet coire, toties osculatur. L. 6. 2. Columbae incumbunt ovibus ambo, vicissim, interdiu mas, noctu faemina; perforant ovum pridie ejus diei, qua pullum excludunt; et fovent prolem ambo, ad certum tempus, eodem modo, quo ova. Coeunt intra annum columbae, quippe quae semestres nosse incipiant Venerem." Srov. Athenaeus Deipnosoph. L. 9, p. 394. „Nec vero ad interitum usque deserunt columbae aut masculos faeminae, aut faeminas mares, sed alterutro mortuo superstes viduam agit vitam. Daimachus narrat apud Indos columbarum esse melinum (žlutý) colorem." Mythologie řecká nás učí, že v komonstvě Aphrodity čili Venuše následující bůžkové a družice byly:

Digitized by Google

Eros (Amor), Anteros (Gegenliebe), Himeros (Sehnsuchtliebe), Peristeros (Grosse Liebe), Pothos (Verlangen, Cupido, sr. pýtám). Sr. Volmers Myth. pod článkem: „Peristera, griech. Mythol. Eine Nymphe in dem Gefolge der Venus, von Amor in eine Taube verwandelt."

V. Holub u Hebreův, Indův.

V sanskritu sluje holub kapóta, naším zdáním od kořene kam kama amor, cupido, obyčejnou změnou retních m a p (matřiti, patřiti, slúp columna, stopka, stepka, stemma, trepet tremula. Od indického kapóta pošlo lat. Cupido, jako od kama cupio. Naše ljub, lib, lob, ho-lub, pal-ljub, ljubica má se sanskritským lubh týž smysl i kořen; oboje však jest opět jen derivatum ze staršího a prostějšího kořene sanskrit. lela, odkud las, amare, amplecti; lela, cupidus, amans; slav. Lel, Polel, lá-ska lelkovati: tak jako naše rád, radost, radovati a sanskr. ramrata od ra pochodí. Viz Sláva Bohyně, str. 214. I indicko-arabsko-latinské Nelumbo, Nelumbium, jináče Lotos, jenž jest květ lásky a plodnosti, zdá se býti v souvisu s kořenem a se slovy ljub, poljub, holub, palumba. Viz Sláva Bohyně, str. 247.

Digitized by Google

V hebrejské řeči jmenuje se holub Jona, odkud i jméno Joná (Jonáš), Jonan, Jan, Joan, Johan, Anna, Hanna, Annaniaš atd. Srov. Buxtorfii Lexic. Hebr. p. 315. Kdo neumí hebrejsky, toho odsíláme na vysvětlení slov hebrejských a kaldejských k Biblím přidaných, k. p. ke Krmanovu a Palkovičovu vydání, str. 391, kde stojí: Jonáš holubice; Johanan, Jan milostníček, miláček, Anna milostná, Annaniáš milost Hospodinova; sem patří Jonata láska neb milost boží, Jonadab milostivost, laskavost. Holubice, obzvláště líhnoucí a plodící, byla v celém východu obrazem oživující teploty v přírodě. Před stvořením vznášel se Duch Boží nad vodami ve způsobu líhnoucí holubice (srov. Rabína Chagija u Wettsteina p. 268); když země po druhýkráte vodou byla přikryta, bylať opět holubice Noachem vyslána, která nad vodami se vznášela a skrze přinesenou ratolest a pak jejím venku zůstáním navrácenou možnost života na zemi zvěstovala. I v hebrejské poesii jest slovo holubice výraz zamilovaný a pěstěný, sr. Píseň Šalam, 2. 14. „Holubičko má, ukaž mi obličej svůj. K. 1. 15. Oči tvé jsou jako holubičí.“ Pozoru hodno i to, že se u Židův holubičí obětě vztahovaly na pohlaví, porod, očišťování, odtud šestinedělka dvě holubátek neb hrdličátek v obět přinášela, 3 Mojž. 12. 6. Luk. 2. 24. tak i v ji-

Digitized by Google

ných ženských nemocech. Odtudto dá se snadno vysvětliti i ta horlivost, se kterou Ježíš prodavače holubic ze chrámu Jerusalemského vyháněl, aby z něho peleš lotrovskou nečinili, Math. 21. 13. Ti zajisté, kdož holuby chovali a prodávali, přináleželi obecným domněním do počtu zlodějův, svodníkův, hráčův a těmto podobných zlopověstných lidí, tak že ani jen svědectví před soudem o něčem dávati nemohli, sr. Joh. Selden de diis Syr. II, 3. Samaritáni, od Židův nenávidění, dle žaloby těchto cítili prej na hoře Garizim holubici pod jménem Achima, Ahima co božství. Achima ale pochodí od ahab aheb amavit, které opět s indickým kam souvisí a líbost, lásku značí; tak že holub, golubica, ljubica, Lel, Po-Lel, columba, palumba, Duba, Taube, Cupido, Eros peristeros peristera, phabs, kapóta, jona, achima jeden a týž smysl mají.

Z toho viděti, jak příhodné a malebné názvy uměli naši předkové a tvořitelé řeči věcem přirozeným, zvláště živočichům a ptákům, dávati; jedním slovem vyrazili celou povahu neb aspoň nejhlavnější vlastnost živočichův. Tak žížaly, hmyzy a zeměplazy: k. p. mol (od mleti), hrobák, chropák (hrabati, hřebsti), červotoč, hovnivál, ucholak, ucholez, letka, brouk (berk), včela vučela (zvuk), chroust (chřest), pijavice, stěnice (stěna), ploštice (plo-

*

Digitized by Google

ský), housenka (vous, fous), stonoh, světluška atd. Tak jména ssavcův: s-lon od sklonění slonění se ku dřevu (der Anlehner), medvěd medjed, ostrovid, velryb, nosorožec, jež (sr. jehla), lenoch, mravečník, tchoř (od smrdutého tchu dechu), lis liška (od lísati se, lichý). Anebo jména ptákův, od barvy: pstros, straka, strakoš, labuť (sr. albus, jakoby albuť běluť), červenka, vrána, havran, riab (grau), jerabice, jeřáb, v-rabec; sinogarlica, hrdlička (od sivého obojku vůkol hrdla), žlutohlávek, žlutonožka; jména od zpěvu a pění: písklе, pěnice, pěnkava, pinka, přepělice, slavík; jména od zvuku, letem neb hlasem vydaného: vučela včela, vukač bukač, kvíčala, krkavec, kukačka, křehař, sýkorka (syčeti), kvočka, kločka; jména od postavy: křivonos, brkoslav, stehlík (štíhlý), kulich (od kulovitosti); od potravy: mršák (kršák), konopka; od obyčejův: strakopud, viohlav, třasořitka, potápka, pustovka, kozodoj, netopýr (nocoptáк); od hnízdění: vranohnizd, lednáček, skalník, strnád; od hněvu a dravosti: sup (supěti, sápati), luňák (srov. lat. laniare, raniti), káně (kaniti, geifern, zürnen), snad i so-kol, vend. zakol (srov. kláti); od bujnosti a chlipnosti: kokoš, kohout, od lásky a ljubosti: holub, paljub.

Digitized by Google

SLOVNÍK
SLAVJANSKÝCH UMĚLCŮV

VŠECH KMENŮV,

JMENOVITĚ MALÍŘŮV, ŘEZBÁŘŮV, LITCŮV A KRASOSTAVITELŮV,

OD NEJSTARŠÍCH ČASŮV AŽ K NYNĚJŠÍMU VĚKU, S KRÁTKÝM ŽIVOTOPISEM A UDÁNÍM ZNAMENITĚJŠÍCH, ZVLÁŠTĚ NÁRODNÍCH VÝTVORŮV

OD

JANA KOLLÁRA.

Digitized by Google

Vysvětlení některých uměleckých výrazův:

bysta = poprsí, z řecko-lat. bustum = z hlíny pálený obraz.
krajolik, krajolika (od kraj a líčiti: illyr. slika = obraz), krajevid = Landschaft; krajolikář = Landschaftmaler (sr. Majolika?).
kresliti = rejsovati, kreslič = rejsovník, sr. kres okres okršlek, čára čárka.
miniatura = malý drobný obrázek.
mozaika = malování barvitým kamením.
náhledina, názor Ansicht k. p. hradu, města.
odlika, poobraz = kopie.
podobizna = porträt, podobizník = Porträt-Maler.
podšary = Gruntirung.
polovypuklé = halberhaben, Basrelief.
příchuť, příchutenství = Manier, Laune.
smalt = Emailmalerei.
socha = statua; sochař, sošník = statuarius.
stěnomalba, navápní, námazivná malba = Fresco.
tichotina, ticholika, nehybina = Stilleben.
rez ryz rysina ryzovati rejsovati, obrys, obraz.
vzor, vzorek Modell, vzorkovati modelliren.
životolika, lidolika = genre, scena ze života.

Digitized by Google

Slovník slavjanských umělcův.

A. Umělci slavopohanští.

»Die beschränktesten, meistentheils wenig erfreulichen Kunstanfänge eines Volkes müssen dem Geschichtsschreiber eben so wichtig wie die vollendeten, grossen Kunstwerke sein.«
J. D. Florillo Gesch. d. zeichen. Künste in Deutschl. XI.

Bolehostští krasostavitelé, řezbáři a sošníci; sr. Vita Otton. L. III, 5. „Hologasti (Bolegasti) clericus fanum intravit, illic clypeus operoso artificio auri laminis tectus, Deo Herovito consecratus.“ Tak i v Havelberku.

Braniborští litci a kresliči; sr. Beckmanns Beschreib. d. Mark Brandenburg II, p. 398, 400, kde píše Beckmann, že z vendických hrobův vykopal „Urnen, eine metallene Giesskanne, ein gutgegossenes wildes

Digitized by Google

Schwein; dass auf einigen Urnen Umrisse von Löwen, Bären und Adlern mit einem Stifte gezeichnet worden sind." Tento vepř jest indická Varaha-avatara Boha Víšnu; i u Dithmara L. VI. se aper magnus co původ věrčivost slavjansko-modlarská zpomíná. Viz Sláva Bohyně str. 254. Sem patří i tak zvaný obrovský sloup a oltář na skále nedaleko Auerbachu, dílo slavjanských rukou.

Čeští, jmenovitě Královradečtí litci; Viz Dobrovského Slavin str. 416. „Wer erklärt uns die beiliegende Figur, die einen slawischen Götzen vorzustellen scheint? Die Tracht wenigstens ist ächt Slowakisch. Die Figur ist von Bronze gegossen und ward im Königgrätzer Kreise in Böhmen gefunden."

Karentští (lat. Carentia, na ostrově Raně) krasostavitelé; Saxo Gramm. I, 14. „Insignis hic vicus trium praepollentium fanorum aedificiis erat, ingenuae artis nitore visendis." — Řezbáři, týž: „Factum quercu simulacrum, quod Rugiaevithum vocabant, in ejus capite 7 facies, totidemque gladios cum vaginis ejus lateri artifex conciliaverat. In aede proxima Porevithi simulacrum colebatur; Porenutii statua quatuor facies repraesentans atd."

Kyjevští sošníci; Nestor při r. 980. opisuje sochu Perunovu od Vladimíra na chlumu postavenou, že byla dřevená, se stříbrnou hlavou a zlatými fousy; tam byly i modly

Digitized by Google

Chorsa, Dažboga, Striboga, Samargla a Mokoše.

Lutičtí malíři; Ditmar L. 7. „Lutici redeuntes irati dedecus Deae suimet illatum queruntur. Nam haec in vexilis formata a quodam Herimanni marchionis socio lapide trajecta est. Et cum juxta Wurcin Mildam transire voluissent, Deam cum egregio 50 militum comitatu alteram perdidere."

Novgorodští sošníci; Nestor při r. 980. píše, že Dobrina dal nad řekou Volchovem sochu Perunovu postaviti.

Orekundští (něm. Arkona, na ostrově Raně) krasostavitelé: sr. Saxo Gramm. L. 12. Medium urbis planities habebat in qua delubrum (chrám), materia ligneum, opere elegantissimum visebatur." Malíři, týž: „Exterior aedis ambitus celamine renitebat rudi atque impolito picturae artificio varias rerum formas complectens." — Řezbáři, týž: „Ingens in aede simulacrum (socha) Svantoviti ut artificis industriam Rugianorum ritum in cultu capitum aemulantem putares." Hlavu tohoto Svatovíta poslal r. 1160 biskup Absalon papeži Alexandrovi III. do Říma, kde se snad ještě nalézá; ostatní tělo spálili Dánové.

Polští. V dómě Gnězdenském jsou dvě prastaré sochy z pískového kamene do oltáře vezděné; v ležící postavě se hlavou pozdviženou, proti sobě postavené, s odpadlými již

Digitized by Google

nohami a rukami. Všeobecná jest pověst, že to Lel a Polel jsou, z pohanského chrámu sem na památku přinešeni. (I ve chrámě Krušvickém nalézají se malby, boření slavopohanských model skrze Mečislava představující).

Ratiborští sošníci; Konrad Potho v Kronice Sasův takto zdejší sochu bohyně Živy opisuje: „Ta modla slula Siva, měla ruce na chřebtě. V jedné ruce držela zlaté jablko, v druhé hrozen se zeleným listem, její vlasy visely až k lýtkám."

Reterští krasostavitelé, řezbáři; Dithmar, Chron. L. 4. „Est urbs in pago Riedirerum, Redigost nomine, in eadem est fanum de ligno artificiose compositum; hujus parietes variae deorum dearumque imagines mirifice insculptae, exterius ornant, interius Dii stant manufacti, singulis nominibus insculptis." Adamus Bremen. L. II, 12. „Civitas Rethre, sedes idololatriae; templum ibi constructum est daemonibus magnum, quorum princeps Redigast. Simulacrum ejus auro, lectus ostro paratus." Sem náleží i některé z tak řečených Bodrických, r. 1687—1697 v Prilvici na zříceninách Retry od pastora Bedřicha Sponholce v zemi nalezených a od Maše opsaných starotin, slitin a model; ať my je s Levezovem všechny za novokuté a podvržené vyhlásiti za dobrými příčinami nemůžeme. Sem patří i kamenná socha Černoboga, nyní

Digitized by Google

v Bamberku před hlavním chrámem; a oltář Krodův v Gosláru.

Rohličtí řezbáři a stavitelé; Rohlice město v Míšni nad Muldou mezi Lipskem a Kamenicí, u Dithmara Rogalice, nyní něm. Rochlitz. Zde stál slavopohanský chrám, v němž modla se zlatým mužským oudem, t. j. Siva s lingam; Srov. Sláva Bohyně str. 286; na svalinách tohoto chrámu vystavil císař Jindřich I. čili Ptáčník chrám křesťanský S. Petru zasvěcený. Srov. Knauth Prodrom. Misn. p. 256. Fiorillo Gesch. d. deutsch. Mahler, str. 453.

Slezští; obraz boha Tyra Tura (sr. Turice tryzna) nalezený v horním Slezsku, nyní ve Vratislavi v universitské sbírce starotin; jemu podobný nalézá se i v Bodrickém Velehradě čili Meklenburce (Wiener Jahrb. II, 67).

Sorabští litcové a řezbáři; Bertram, Nachricht vom Püstrich, Sondershaus. 1811. „Püstrich, ein sorbisch-wendischer Götze, dessen metallenes Bild in Rotenburg gefunden und in Sondershausen verwahrt wird." Viz dále Sláva Bohyně str. 313. Dithmar L. 7. „Domesticos colunt deos. Audivi de quodam baculo, in cujus summitate manus erat, unum in se ferreum tenens circulum, quod cum pastore illius villae, per omnes domos singulariter ductus, in primo introitu a portitore suo sic salutaretur vigila,

Digitized by Google

Henil, vigila!" Sem patří co řezbářská díla i kytary čili housle oněch tří k chanu avarskému od baltických Slavjanův vyslaných poslův.

Stargradští ve Vagrii sošníci; sr. Bangert ad Helmoldum: „Stabat Prove virili forma in columna, corona caput redimitus, oblongis atque erectis auribus, altero pede tintinabulo insistent, ocreas etiam indutus, dextra ferrum rubrum tenebat, altera vexilli contum quatiebat."

Štětinští krasostavitelé, řezbáři, malíři; Vita S. Otton. L. III, 31. „Iucundum erat spectaculum, cum simulacra mirae magnitudinis et sculptoria arte incredibili pulchritudine caelata etc. —" „Contina, mirabili cultu et artificio constructa; interius et exterius sculpturas habens, de parietibus prominentes, imagines hominum, volucrum et bestiarum tam proprie expressas, ut spirare putares ac vivere; quodque rarum dixerim, colores imaginum extrinsecarum nulla tempestate nivium vel imbrium fuscari vel dilui poterant, ita agente industrita pictorum. Cornua etiam grandia taurorum agrestia deaurata et gemmis intexta potibus apta et cornua cantibus apta, mucrones et cultros, multamque supellectilem preciosam, raram visu, pulchram in ornatu, ad honorem deorum suorum ibi conservabant." L. II, 13. „Cum effigies idolorum ab Ottone destruerentur, sacer-

Digitized by Google

dotes auream imaginem Trigelavi furati extra provinciam abduxerunt. Trigelaus, tricapitum habebat simulacrum, quod aurea cidari oculos et labia contegebat." Ant. S. Otto tyto zlaté třihlavy spoluspojené, ale od těla odtržené, do Říma papeži Honoriovi II. poslal na důkaz obrácení těchto slavjanských pohanův ku křesťanství: možno, že tam posud k nalezení jsou, snad ve Vatikanské bibliothece v tak řečeném „Museo profano", kde se právě pozůstatky pohanských model, zbrojí, nádob atd. zdržují.

Vinetští krasostavitelé, řezbáři, litcové. Město to mělo krásné chrámy, jeho brány potaženy byly pozlaceným broncem, na jižné bráně spočíval lev.

Volinští čili Julinští řezbáři; Vita Otton. L. II. 1. „In Julin idolorum statuas auro et argento decoratas atd."

K těmto se připočítati mohou ještě i rozličná umělecká díla a pozůstatky: urny, nádoby, meče, nože, spinky, peníze a jiné ozdoby, větším dílem ze slavjanských hrobův vykopané; srov. Schröter Friderico-Franciscianum, Ludwigslust 1824. Sbírku uroz. p. Františka Kubiniho v Novohradské Stolici; Professora Zipsera v Bystřici; ur. p. Mik. Jonkoviče a Museum v Pešti; Museum v Praze, v Petrohradě, ve Varšavě, v Berlíně; sbírky a archivy knížat Bodricko-Velehradských (Meklenburg), Putbuzských atd. Když se všecko toto

Digitized by Google

spolushromaždí a zveřejní, mimo Řeky a Římany sotvy který jiný křesťanský národ bude se moci i tak mnohými i tak znamenitými uměleckými pozůstatky z pohanských časův honositi jako Slávia. Ostatně srovnáváme-li nejstarší slavopohanské modly, sochy a chrámy s indickými, tedy z podobnosti obou zavírati nutno, že Slavjané nějaké známosti v malířství, řezbářství a stavitelství již z Indie do Evropy přinesli.

B. Umělci slavokřesťanští.

1. Vůbec; předběžná dějepisná poznamenání.

R. 531—538 dal císař Upravda (Justinianus), původem Slavjan, v Carihradě slavný chrám Žofie stavěti, který k nejstarším a mimo chrám S. Petra v Římě a S. Pavla v Londýně i k největším a nejkrásnějším chrámům křesťanským přináleží, jsa 270 střevícův dlouhý, 240 široký. Zaopatření a přivážení látky a staviva trvalo $7\frac{1}{2}$ leta, samo stavení $8\frac{1}{2}$ leta, při čemž denně 10,000 zedníkův pracovalo; 452 centnýřův zlata vynaloženo bylo, když zdi ještě jen 2 lokty nad zemí stály. Oltář záležel ze zlata, stříbra, z roztlučených perel a jiných drahokamenův; tak i svaté ná-

Digitized by Google

doby, kalichy, konve atd. byly z ryzého zlata a stříbra. Tito kalichové měli 12,000 šátkův čili prostěradel perlami a diamanty protkaných, pak 600 révovitých svícnův pro hlavní oltář a 7 zlatých křížův, z nichž každý 1 centnýř vážil. Sloupové chrámu boční byli z porfyru a egyptského mramoru; čtyři ohromné pilíře nesly kupli, která ve způsobu malých kostek zlatou mosaikou obložena byla. V kupli jest nápis: „Bůh chrám tento založil; proto nebude zkažen!" Ale již 20 let po vystavení kuple ta zemětřesením ztroskotána a celé stavení značně porušeno. Při obnovení, které ještě Upravda dožil a způsobil, stala se kuple o 15 loktův nižší. — Když Upravda r. 538. po prvníkráte do tohoto hotového chrámu vstoupil, padna na klekátko s rozprostřenýma rukama zvolal: „Sláva buď Bohu, jenž mne za hodného držel k vykonání takového díla! Šalamoune, já jsem tebe převítězil." Téhož dne bylo 1000 volův, 1000 ovec, 600 jelenův, 1000 sviní, 10.000 slepic zabito, 30.000 měřic obilí a 3 centnýře zlata mezi chudé rozdáno. Stavitel tohoto chrámu byl Anthemius z Tralles: on byl první, jenž se osmělil dutinu na obloucích stavěti. Avšak plán a obrys k němu sám Upravda zhotovil; on stavěl ještě i jiné budovy v Carihradě, k. p. brány, tak řečené Upravdovské pavlače, chrám Jerusalemský, anobrž celé jedno předměstí, dle něho Upravdovským zvané. Srov. Nic.

Digitized by Google

Alemanni, Notae in hist. Arcan. Procop. Venetiis 1729. ad Cap. 18. „Justinianus architecturam ita callebat, ut multorum aedificiorum ichnographias et sciagraphias ipse delinearit et modum artificibus praescripserit: de templo S. Sophiae, de regiis aedificiis Heraeanis et portu testatur Procop. L. 1 aedif. de civitate Dara L. 2. de templo Deiparae Hierosolymis L. 5. et aliis.“ Srov. Procop. de aedif. C. I, 2. „Justinianus Constantinopolitanam Ecclesiam, quae Magna dicitur, aedificavit, non modo suis sumptibus, sed labore etiam ingenii et praeclara animi contentione. Mandata confecerunt artifices.“ Nesčíslný jest počet chrámův, palácův a jiných budov od něho v Carihradě a jinde vystavených, tak že Prokop ne tak jejich opsáním, jako raději jen vypočítáním celou knihu naplnil (de aedificiis); i návrhy a nákresy od Upravdy k nim předkem umělcům dané vypisuje Prokop. Upravda byl původce a učitel tak řečeného byzantinského slohu ve stavitelství, který odtud povstal, že v něm řecké a slavské formy a živly spojeny byly. Jeho charakter jest pokoj, prostota a velikost (vlastnosti slavjanského národu). Odkud se vysvětliti dá i ona silná ustavičná náchylnost slavjanských knížat, k. p. slavobulharského Borisa, Rastislava, Svatopluka, Kocela, ruského Vladimíra, serbských županův a jiných, ku Carihradu, k řeckému obřadu a k tomuto chrá-

Digitized by Google

mu Žofie. Sám Privina dal v tomto Slavo-Upravdovském čili byzantinském slohu svůj hrad a chrám (Salavár) nad Blatonem stavěti. Tento chrám Žofie byl vzor tohoto slavořeckého slohu, odkudž se potom do Italie k Longobardům dostal a časem po celém křesťanstvu se rozšířiv, až do počátku středověku panujícím byl u křesťanův, anobrž přešel i k Arabům. Podle tohoto vzoru a chrámu Žofie staven byl chrám S. Marka v Benátkách, S. Vitale v Raveně, dóm v Pise atd. Karel Veliký uvedl tento stavitelský sloh do Germanie, Vladimír do Rus, kde chrám S. Žofie v Kyjevě tomuto nejen slohem, ale i jménem rovný. Z tohoto slavořeckého Upravdovského slohu a chrámu Žofie narodila a vzdělala se novější křesťanská římská architektura, surovost pak, nemotornost a končourovitost germansko-gothické jest ním značně zmírněna a zjemněna. Pozdější osudové zbavili chrám tento jeho pokladův. Mahomed II. učinil z něho tureckou mošei; Murat III. vynaložil 50.000 dukátův ku pozlacení obrovského půlměsíce, o němž Turci říkají, že 100 mil daleko v moři blesk svůj rozšiřuje. Známo jest, že mezi Turky všeobecná víra panuje, že chrám tento nevyhnutelným osudem (po 400 letech) opět ke Slávům přejde. — Srov. Prokop. de aedif. 1. Hammer Gesch. d. Osman. O Upravdovi sr. Cestop., str. 300, 301. (Upravda byl první, jenž r. 560. i hedvábočervy čili je-

Digitized by Google

jich vajíčka a moruše skrze dva mnichy z Indie do Carihradu přinésti dal k vyvozování hedvábu; a od této carihradské osady pocházejí všecky evropejské hedbávné červy, dílny a morušové stromy, ať z Carihradu do Italie, do Francouz, Španělska, Německa, Anglicka přešly. Co pak koli kdy kde krásného a znamenitého od Slavjana, ze slavjanské krve a duše pošlo, to jest naše, to jest zásluha a čest Slávie, jako zde Upravdovské čili byzantinské krasostavitelství a hedbávnictví. Upravda nejen dle těla s celou svou rodinou byl Slavjanem, ale, nakolik to jeho položení a ouřad dopouštěly, i dle ducha a srdce, ať podle mnohých míst a návěští u Prokopia (k. p. De bello Goth. L. 3, C. 14.) Slavjanům, svým krajanům, byl laskav, s nimi ve přátelství žil, jim nejen kraje a hrady k osazení, ale i peníze a dary dával a posílal. Upravda ještě i jako císař slavjanskou řeč nejraději mluvil, svou slavjanskou vlast miloval, slavjanským krojem se odíval a slavjanským obyčejem živ byl (Prok. hist. Arc. C. 14. „Ad Barbarorum (Slavorum) morem se comparavit sermone, habitu, ingenio." Agathias L. 3. „Justinianus Bederinam patriam mirifice ornavit; muro eam circumdans quadrangula figura singulis angulis turrim imposuit"; srov. Salavár). Jako jeho otec Iztok, matka a sestra jeho Vilenica, tak jeho přirozený syn slul Zirus, Zir, srov. Žir,

Digitized by Google

Žirko, Kroměžír atd. I vojvoda Upravdův, nesmrtelný Bělizar, nejen sám osobně slavjanské jméno měl (Bělý a záře), ale i jeho kůň Bělan Bialan, o němž Prokop L. 1, C. 18. píše: „Belisarius equo vehebatur bellicosissimo, qui toto fuscus corpore anteriorem capitis partem a summa fronte ad nares eximio candore (bělost, odkud bělan) insignem habebat; equum ejusmodi vocitant graeci Phalion, barbari (t. j. Slavi) Balan (chyba buď ve vyslovení, buď ve psání místo Bělan). I kůň Zrinského Pervan koncovkou an tomuto podobný byl.

R. 680. Slavjané jižní štítí se vzývání obrazův, ku sněmu Carihradskému, kde se o tom jednalo, ani přijíti nechtěvše, aby ku podpisu nuceni nebyli. Srov. Concil. Tom. II, fol. 18. „Expectavit totius Concilii servilis nostra suggressio omnes adjuvare: ne, si tantum pars, quod ageretur, agnosceret, partem lateret. Maximeque quia in medio gentium, tam Longobardorum quam Slavorum, plurimi confamulorum nostrorum esse noscuntur, qui de hoc curiose satagere non desinunt." Ondřej Vengerský, Slavonia Reformata, str. 6. přidává k tomuto místu toto poznamenání: „Apparet ex hoc loco, Slavos adhuc illo tempore aversatos fuisse imagines; nam ad illud Concilium, quod pro Imaginibus plurimum elaborabat, verebantur accedere."

R. 840. Privina, kníže prvé Nitranské, po-

Digitized by Google

tom Blatenské, co milovník malby a následovník slavořeckého stavitelství, r. 840., sr. Anonymus Salisburg. u Kopitara str. 75. „Privino misit Luiprammus archiepiscopus magistros de Salzburch muratores et pictores."

R. 860. Boris, kníže Bulharův, co oblibovatel malířství; sr. Symeon Logotheta ap. Stritter II, 571. „Bogor, Bulgarorum princeps, Methodii pictoris manu ac penicillo judicium futuramque retributionem in suis aedibus depingi curavit." Cedrenus ibidem: „Cum Bogoris princeps venatione supra modum delectaretur, iis cupiens non tantum cum venatum exiret frui, sed etiam in otio; novam domum aedificavit et monachum Methodium historiis eam totam exornare jussit. Hoc itaque amore captus monachum quendam ex nostris Romanum pictorem Methodium accessit. Ubi autem virum coram habuit, divino nutu ac providentia: Nolo, inquit, depingas hominum in bellis caedes aut bestiarum ferarumque jugulationes, sed quod videntibus solo aspectu terrorem injiciat, ac quod pictis coloribus in stuporem agat. Is vero, nihil perinde terribile esse ac secundum Dei adventum, hunc illi graphice omnique artis conatu pinxit, atque hinc justos praemia laborum percepturos statuit, illinc scelerum reos male gestorum fructus decerpentes judice nimirum ad intentata propellente supplicia du-

Digitized by Google

riusque a se repellente. Haec princeps absoluta tabella, ut oculis conspexit, divina edoctus mysteria, intempesta nocte baptismatis munus consequitur."

R. 877. dal Kocel, syn Privinův, v Kocelově (Hezilsburg, čili Vesprim) stavěti chrám S. Michala archangela. O Kocelovi srov. naše pojednání v Zoře r. 1840. str. 275. (Rod Cilsky Celsky Cilie drží se za jeho potomkův: snad původně Ko-celsky, Ko-cilský? tak že předložka k o odpadla).

R. 987. V l a d i m í r, velkokníže Ruské, když r. 987. jakýsi nejmenovaný, od Řekův přislaný mudrec, jemu obsah písem ss. vysvětlil a pak obraz ukázal poslední soud představující, kde spravedliví do ráje jdou, hříšníci pak do věčného zatracení, tím pohledem Vladimír tak proniknut byl, že zalkal hluboce řka: blaze spravedlivému, běda zlému. I nakloněn byl tím ku přijatí křesťanského náboženství. Srov. N e s t o r při témž roku.

R. 996. Vystaven chrám čili kaplа S. Vojtěcha v Ostřihomě v Uhrách. Pod obloukem brány byl obraz S. Marie sedící, z modrého mramoru roucho mající, a Krista na rukou držící. Na levici stál Štěpán král s anjelem meč držícím a se stromem; na pravici biskup Vojtěch s knězem kadidelnici držícím, vedle nich též strom. — Král Štěpán měl na ruce tento nápis: „Suscipe virgo pia, mea regna regenda, Maria." Panna Maria též na ruce:

Digitized by Google

„Suscipio servanda tuis si jura Sacrorum sumat Adalbertus sicut petis." — S. Vojtěch též na ruce: „Annuo Virgo tuis jussis ac exequar ut vis." — Rumy tohoto chrámku S. Vojtěcha zachovávají se co svátosti v nové veliké basilice v Ostřihomě. (Sr. J. N. Mathes, Veteris arcis Strigon. Monumenta. Strig. 1827.)

R. 1081. Čeští vývodové poslali darem pasovskému biskupu Altmannovi, klášter gothvický v Rakousích vysvěcujícímu, Obraz Panny Marie ku podivu krásně vedle řeckého způsobu (sr. Upravda) malovaný.

R. 1184—1202. Srov. Slovo o pluku Igorově, vyd. V. Hanky str. 42. „Igor jedet po Boričevu k sviatej Bogorodici Pirogovščej." Slavorus Pirogošť přinesl obraz matky boží z Konstantinopole (sr. Upravda a chrám Žofie) do Kyjeva, která později do Uspenského chrámu v Moskvě přenesena byla a Vladimírská Bohorodice slove.

R. 1129. Český kníže Soběslav dal stěny chrámu kláštera Vyšehradského omalovati (depingi fecit). Hájek jmenuje při tom malíře Tomíka, jehož jiní neznají, tak jako i pod Neklanem Miroboje.

R. 1348. v Čechách, v Praze malířský řád čili škola: Viz Fr. Palackého, v Časopise Mus. V, str. 169. „V historii malírství středního věku v Evropě činí se také chvalná zmínka o české škole malírské, kterážto jak od

Digitized by Google

německé, tak i od jiných tehdejších škol podstatně se dělila; mezi hlavní znaky její počítá se ušlechtilý ráz obličejův svatých a světic, čistě kreslený, ale téměř jednotvárný a bez plastické ukončenosti; nedbalost ve formách rukou a nohou; naproti tomu přirozená lehkost a gracie v zahybování oděvův. Z pozůstalých památek viděti jest, že již i před císařem Karlem IV. v Čechách malírství prospívalo; pod tímto panovníkem ale tak zkvetlo, že před husitskou válkou malíři v severních krajích Evropy obyčejně z Prahy naučení svého nabývali. Zde pak již r. 1348. zaraženo bylo zvláštní bratrství malírské, S. Lukáši ke cti, kteréžto až do minulého století ve svém řádu se udrželo. S malíři v jednom pořádku byli také řezbáři, sochaři, na skle malíři, krumplíři, illuminatoři, lištáři, štítaři, zlatotepci a sklenáři."

R. 1404. Stěnomalby v Praze. Sr. Hájek r. 1404. „Jakub a Kunrad z Kandelberku, Angličané, měli svůj byt u jednoho hospodáře, kterýž slul Lukáš Velenský, jehožto dům byl na Novém-Městě u Černých Kos na příkopě. I žádali jsou toho hospodáře, aby jim dopustil, že chtějí dáti sobě Mazhaus zmalovati a on pro ozdobu domu svého tak učinil. I rozkázali namalovati po jedné straně Pašiji Pána Krista a po druhé obcování papežovo. Nejprvé an papež jede slavně na koni ve zlatohlavě do Říma a kardinalové za ním, též na koních

Digitized by Google

drahými oděvy přistřených. Na druhé straně, an jede Pán Ježíš pokorně do Jerusalema a učeníci za ním pěšky bosýma nohama. Opět an papež má trénásobní zlatou korunu a pán Ježíš hlohovou a trnovou. Mistr J. Hus častokráte činíval zmínku o tom malování na kázání."

R. 1495. V Polsku v Krakově malírský řád. Srov. Powszechny Pamiętnik nauk i umiejętności. Krakow 1835. II, str. 311. „Ješče z r. 1497. dochowają się přepisy rady miejskiéj dla cechu šklarskiego, malarskiego i gotšlagierskiego (zlatotepeckého), jako razem polčonych w Krakowie, które w r. 1581. król Stefan Batory wlastnym podpisem zatwierdzil; oddane są w następujących wyrazach:

„Kto mistřem ostać chče, będzieli między malařami, šklařmi albo gotšlagerami, ten się najpierwéj w cechu opowiedzieć, ktemu též dwie lecie u jednogo mistřa robić ma, i każdy mistřstuk albo řemioslo swoje dokazać ma, jako jest obraz Panny Maryey z dziečiątkiem, wtóre krucyfix, trecie Jeřego świętego na koniu, które stuki mistřowie oglądać mają, ieśly on jest biegły w nauce swojey. — Którykolwiek skliař maluje na sklie, on w ogniu skła nie wypali, tak žebi třymało farbę, ten ma być karan šością groszy na zbroję."

V Krakově v kostele P. Marie nalézají se nad velkým oltářem tři různobarevná okna

Digitized by Google

z času Kazimíra V., jejich malby představují předměty z písem S., jmenovitě ze živobytu Krista P. Výborná to národní práce.

K nejstarším řezbám, asnad k časům obrácení Slavjanův na křesťanství, přináleží knoflík čili raději rukověť ze staré biskupské holi (Bischofstab), jenž u počátku tohoto století ve Slezské Vratislavi při vykopání fundamentu jednoho stavení u Matiašovského chrámu nalezena byla. Jsou na ní mnohé a krásné obrazy svatých, cherubův a života Kristova vyřezány, všecko s vysvětlenými cyrillsko-písemními. (Wiener Jahrbücher III, 67.)

2. Obzvláště.

I. Malíři a kreslíči.

Adámek Jan, miniaturní malíř, posud ve Vídni žijící.

Alexandrov, Slavorus, historický malíř našeho století. Roku 1805. obdržel velikou odměnu akademie Petrohradské.

Alexejev, Slavorus v Petrohradě, zdržoval se dlouho v Italii a byl v Benátkách učeníkem Canalettovým, v jehož manýru znamenité perspectivné názory Petrohradu maloval. † 1808.

Alexić Nikolaj, Serb, malíř, učeník Arsy Theodoroviče, ještě žijící; maloval po-

Digitized by Google

smrtní podobiznu Sabby Tekeliho, velikého Mecena serb.

Alimpy Svatý (jináče i Olympus), nejstarší ruský malíř, mnich pečerský, vyučil se malířství u Řekův, maloval obrazy pro mnohé chrámy a to beze všeho platu.

Ambrozy Václav Bernard, Slavočech, nar. r. 1723, † 1806 v Kutné Hoře, námazivný i olejný malíř; jeho práce jsou jasné a líbezné, barvení čisté cele dle vkusu benátské školy. V obnovení starých obrazův měl zvláštní způsobilost. Císařovna Maria Theresia učinila ho dvorním malířem.

Ambrozy Josef, syn předešlého, miniaturní malíř, žil v Praze.

Ambrozy Anton, mladší bratr předešlého, v Praze, † 1788., již v 10. roku maloval sceny z Ovida s velikou pochvalou, ale zemřel, když nejkrásnější naděje vzbudil.

Angjelovič, Illyr z Rjeky, vyučenec benátské malírské akademie, mladík žijící.

Anisimoy, Slavorus, kvetl 1814, maloval národní sceny s ušlechtilým volením a s utěšeným vyvedením.

Avraamović Dimitrij, Serb, Novosadčan, malíř mladý, naděje plný: maloval Petra Joanoviče, arcibiskupa Bělehradského.

Baić Lazar, Illyr, učitel kreslení v Zomboře v Uhrách.

Balbin Filip, Čech, v Králové Hradci od r. 1559—1563.

Digitized by Google

Balbin Jan, Čech, malíř v Králové Hradci, okolo 1582.

Banrič, Bonrič, malíř, pracoval v Solnohradě a Pasově; odkud byl, neznámo.

Baranov, Slavorus, slovutný malíř národních scen a dějův, v našem století.

Batlovský A., rozený Čech, v Dražďanech usedlý; r. 1692 ryl dle něho M. Bodeneker podobizny.

Bažík Ferdin., Čech, malíř a měšťan v Praze r. 1694.

Bělopotocký Kašpar, Slovák, knihář ve S. Mikuláši, učil se r. 1813, 14, 15 ve Vídenské akademii kresliti, kteréž práce posud má.

Bělopotocký Míroboh František, Slovák z Liptova z Ružomberku, byl 3 léta v Praze, nadějný umělec v malbě, v kamenopisu, v sošnictví; kreslil obrazy k pytevnímu atlasu od doktora Vác. Staňky r. 1840, pak ku přírodopisu.

Bendum Filip, Čech, kvetl 1713, zemřel 1750 ve Slezsku; maloval podobizny, dějiny, noční kusy s pochvalou. V kaple S. Barbary u Manetínu jsou od něho oltární obrazy: Jana Nepomuckého atd.

Beneš, Čech, kanovník Svato-Jirského chrámu v Praze; maloval r. 1312. padesáte historických miniatur vodními barvami v modlitebné knize kněžny Kunhuty, dcery krále

Digitized by Google

Otakara a opatkyně kláštera S. Jiří. Kniha ta prej posud v císar. knihovně.

Benkovich Bedřich z Dalmatska, il Federighetto di Dalmazia, malíř okolo 1703—1740, učil se nejprvé v Benátkách, potom v Boloni u Karla Cignaniho, kde slávu dobrého umělce získal. V Benátkách mnoho maloval, pak i v Meduláně a ve Vídni. Jeden z nejkrásnějších jeho obrazův jest oltární obraz ve chrámě Madonna del piombo v Boloni, který S. Ondřeje a jiné svaté představuje; pak S. Petr z Pisy atd. Skládání zdařilé a přirozené; barvy jasné, stíny silné. Jeho živoucí obrazotvornost zavedla ho někdy k rozpustilé manýrnosti.

Berka Frant., Čech, v Praze.

Berková, Češka, rejsuje tužkou podobizny s velkou umělostí, tak že je i umělci obdivují.

Bielský, tři bratrové: Ivan, Alexej a Jefim malíři, učeníci Bona, Valerianiho a Peresinottiho, okolo 1780 v Petrohradě, kde podlahy, dějiny a podobizny malovali.

Blažek Frant., malíř květův, r. 1838. ve Vídni.

Bluma Václav, Čech, žák V. R. Reinera. † 1794; vysoce vážený umělec.

Bogdan Jakub, Slovák, viz o něm Cestop. str. 23. Z jeho učeníkův proslavili se Fr. Vilh. Dietrich a Jan Fr. Grahl. I jiný Ondřej Bocdan (tak!) v druhé polovici

Digitized by Google

17. století, malíř, jenž se v Báslu vyučil a v Římě umřel, snad k této rodině patří.

Bohuše Litoměřický, Čech, roku 1259. v knihovně českého museum chová se od něho kniha, okrášlená mnohými k textu patřícími vyobrazeními, které ohnivou barvitostí překvapují.

Borojevič Mikuláš, Serb, v Gospići v ličanském regimentu plukovník, ochotník v malířství, maloval krajoliky 1842.

Borovikovský, Slavorus, slavný podobizník našeho věku. R. 1804 stal se oudem akademie krasoum; maloval obraz císařovny Kateřiny II.

Božetěch, Čech, čtvrtý a poslední opat slavjanského kláštera v Sázavě, r. 1038., výtečný malíř a řezbář; z kamene i slonové kosti obrazy hotovil. Svůj klášter, chrám a jiné budovy v novém znamenitějším slohu stavěl i mnohými ozdobami okrášlil. U krále Vratislava stál ve veliké přízni. Když při jisté slavnosti korunu, kterou biskup Cosmas královí na hlavu postaviti měl, on předchytiv postavil, chtěl jej Cosmas z opatství složiti; na přímluvu však mnohých vlastenců jen tu pokutu mu naložil, aby kříž, tak vysoký jak sám jest, zhotoviv, na vlastních plecech do Říma nesl a ve chrámě S. Petra složil. Božetěch vykonal s kajícností, co mu naloženo. Kronika Sázav. in Scrip. Rer. Boh. T. I, str. 100. píše o něm: „Hic pingere venustissime meminit, fingere

Digitized by Google

vel sculpere ligno lapideque, osse tornare pereptime novit."

Brailov, Rus, maluje krajovidy a jest v této třídě jeden z nejpřednějších malířův.

Brandelinský Hynek, Čech, 1721. kreslil hrob S. Jana Nepomuckého, rytý od Eliáše Müllera; maloval na vápně.

Brandl Petr, naroz. 1660 v Praze, † 1739 v Kutné Hoře, jeden z nejvýtečnějších malířův, ačkoli nikde necestoval. Maloval podobizny i děje tak mnohé, že téměř nemožným býti se zdá, aby to jeden člověk v celém živobytí zhotoviti mohl. Při této lehkosti jsou přece díla jeho překrásná, jako k. p. S. Václav, S. Hieronym, Jan Nepomucký a mnohé jiné. Roku 1693. d. 21. listopadu se oženil; v matrice u S. Martina stojí o něm toto v českém jazyku: „1693. 21. nov. potvrzen ženich poctivý mládenec pan Petr Jan Brandl, vzáctného malérského kunstu: nevěsta poctivá panna Alena Františka, pozůstalá dcera po nebožtíkovi pánu Janovi Bartolomějovi Gloszovi, měštěnínu a tolikéž maléři král. Nového města Pražského."

Bředecký maloval r. 1818 velmi zdařile zvířata.

Brodský Alexander, v Pešti ještě žijící malíř, narozen ve Slovenském Almáši, kamž otec jeho z Trenčanské stolice přišel. Maluje ovoce, zvláště hrozny, právě Zeuxisovskou kystkou; r. 1840. mořský kus.

Digitized by Google

Brokov Ant., Čechoslovák, vnuk Jana Ferd., řezbáře; byl malíř i básníř na dvoře Karla VI. † 1721.

Brylov Bedřich, Rus, historický malíř ještě žijící, vzdělal se v akademii Petrohradské.

Brylov Karel, Rus, bratr předešlého, nar. 1800 v Petrohradě. V Římě maloval r. 1828. kopii školy Athenské v duchu Rafaelově. Nejslavnější dílo jest: Poslední den v Pompeji, veliký obraz dle Mladšího Plinia, jenž se nyní v Petrohradě v Eremitagi chová.

Byčkovský Titus, nyní ve Mnichově, snad Polák. R. 1841. maloval S. Viktorii, kterak v 16. století v městě almužnu pro chudé sbírala.

Clemens Božetěch Jos., Slovák, z lipt. Sv. Mikuláše, nyní v Praze, maluje podobizny, má mnoho krásných zámyslův a dějin v nástinech. Maluje pro český Budeč obrazy názední, jenž methodu vyučování Amosa Komenského představují; jest i daguerotypec.

Clo, malíř v Praze, chválený v protokole malířův od r. 1348.

Cobař Karel, Čech, nar. v Praze; maloval na vápně a uměl vápnu trvalost obzvláštní dáti. † 1750 v Praze.

Colombo, z Rjeky, vyučenec Benátské akademie, nyní v Římě.

Digitized by Google

Cvíček Matěj, dvorní malíř knížete Braniborského, okolo 1628, maloval podobizny, dějiny a jiné předměty.

Cymbal Jakub, akademický malíř ve Vídni, r. 1821, podobno Čech. Více o něm neznámo.

Čapský, hrabě, Polák, generalmajor, maloval překrásné podobizny, zvláště v miniatuře.

Čejč, Čech, rodilý ze Žátce okolo 1770, slávu získal výbornými poobrazy čili kopiemi.

Čechowica Šimon, Polák, zdržoval se 19 let v Italii, maloval děje i podobizny, jmenovitě Sapiehy, Lipského, Dębowského, které i v medi ryty byly, † 1775 ve Varšavě.

Čechovič, Polák, rodem z Wieličky, malíř za panování Augusta III. On vyučiv se ve Vlachách, první byl, jenž lepší vkus v malířství do vlasti přinesl a šťastně rozšířil.

Čeněk František, Čech, malíř našeho věku, jda přes most, padl do vody a utopil se; maloval podobizny Antonína Doležálka a jeho manželky Johanny, rodičův p. direktora ústavu slepých.

Čermák, Čech, dekorační malíř, jenž pro divadla v rakouských krajinách maloval; v Praze okolo 1808.

Černínova Maria, hraběnka, milovnice krásoum, okolo 1818 kreslila a ryla dle maleb Tenierových a S. Bourdonových.

Digitized by Google

Černý, Crný Jan, Čech, Pražan, souvěkovník Crlíkův, s nímž v témž protokole se zpomíná.

Čížek Martin Luk., Čech, okolo 1736. maloval v Praze.

Crlík Tomáš, jináče Tomaško, Čech, jmenuje se v protokole malířů pražských roku 1348. Pracoval na Karlově Tejně: někteří se domnívají, že tento Tomáš Crlík a Tomáš z Mutiny jedna a táž osoba jsou. To jisto, že v jednom čase žili.

Čutka, Slovák z Liptova, byv se spisovatelem tohoto v bystrických školách r. 1811. a 12., vynikal mezi žáky v malířství; potom se stal učitelem v Mýtné, v novohrad. stolici.

Dačický Daniel, v druhé polovici 17. století; maloval krajovidy a podobizny.

Danil Konstantin, Serb, malíř ještě žijící.

Danilov, Slavorus, perspektivní malíř našeho času, r. 1802. stal se oudem Petrohradské akademie krásoum. Jeden z nejvýtečnějších umělcův.

Daršić aneb Darša Blažej, Slavodalmat z Dubrovníka, malíř i rytec okolo 1548, v malírství byl více samoukem a ochotníkem než učněm a mistrem; nic méně však mnohé zdařilé podobizny z jeho ruky se nalézají. Zhotovil i zvláštní mappu čili kouli světa (Appendini).

Digitized by Google

Daršić Mikuláš, syn předešlého, ačkoli od narození němý, stal se vyučováním otce výborným malířem a řezbářem v Dubrovníku. Prostředkem kreslení, obrazování a zraku udělil mu otec známosti všestranného vychovávání, jakových jiní prostředkem sluchu dosahují, tak že s veřejnými ouředníky kontrakty dělal, kupoval, prodával a celou domácnost svou spravoval. Největší umělci vzdávají s podivem chvály jeho uměleckým dílům, nimiž Dubrovník ozdoben byl, jen škoda, že častými zemětřeseními, ohněmi a válkami již téměř cele na mizinu přišli. (Appendini).

Dembowska C., Polka, kreslila obraz »Smierć Glinskieko« v Kistor. Zpěvích od Němceviče vydaných, ve Varšavě 1819. pod číslem 16.

Dětřich, Čech, žil v Praze okolo 1348 až 1375., lat. Magister Theodoricus, byl dvorním malířem císaře Karla IV., jenž mu i ves Mořinu v Čechách daroval. Karlův Týn chová asi 40 obrazův od něho, obrazárna na Hradčanech jeden, dobře zachovaný, představující Karla IV., jeho syna Václava a arcibiskupa Pražského, Očka ze Vlašíma.

Dobyašovský Frant., nyní ve Vídni, malíř; v Pešti r. 1842. byl od něho Saul a David; pak Abraham, Ctění P. Marie.

Domek Frant., Moravan, kreslil obrazy ke vpádu Mongolův do Moravy od A. Šembery 1841.

Digitized by Google

Dravecký Gabriel, Slovák, císarský ritmistr, malíř; maloval květy, zrostliny, žížaly atd. Roku 1771. byl za ouda cís. umělecké akademie ve Vídni přijat.

Dub Hynek, nyní ve Vídni, malíř; v Pešti 1841. byla od něho Švábkyně, oháňky na mouchy prodávající; Modlící se žena.

Duchek, Čech, malíř okolo 1348.

Dusík Adam, Čech, maloval okolo roku 1581.

Dusnov, historický malíř v Moskvě, roku 1835. ještě žil. On má i syna malíře, jenž se v Petrohradské akademii vzdělal též v historickém malírství; a dceru, která hezké podobizny maluje.

Ďurkovič čili Gyurkovits Ant., v Pešti malíř ještě žijící.

Ďurkovič Pavel, Serb, rodem z Báje, malíř; maloval katedrální chrám ve Verši i podobizny, k. p. arcibiskupa Stratimiroviče, Miloše Obrenoviče.

Erazir, Čech, v Praze okolo r. 1348.

Feodor Ivanovič, Slavorus, historický malíř i medirytec, pochodí z kalmycké hordy na čínské hranici, kde ve vojně r. 1770. asi v 5—6. roku věku svého jat a pak v Petrohradě křestěn a vychován byl. V Římě byl 7 let, pak se dvorním malířem stal v Karlsruhe. Hlavní jeho díla jsou: Paris od Hektora mezi ženami nalezený, Daedalus a Ikarus, Baccha-

*

Digitized by Google

nale, Životopis Spasitele v protestantickém chrámě v Karlsruhe a jiné; † 1821.

Fersov Peter, krajolikový malíř v Petrohradě; r. 1780. maloval tam pro divadla.

Fontana Baltasár, Moravan, u konce 17. stol.; maloval chrám ve Velehradě a v Holomuci.

Gavrilovič Štěpán, Serb, malíř; maloval několik obrazův podle rytin; dobré uspořádání i vyvedení; posud se v arcibiskupském dvoře viděti mohou.

Gladysz, Polák z Poznání, s počátku tohoto století. R. 1800 byla od něho v Drážďanech při výstavě podobizna dohledače galerie Pechvella a jeho manželky, které veliké chvály došly. R. 1803 byl v Paříži, kde maloval pro francouzské museum, k. p. Hieronyma od Correggia, morskou bouři od Verneta.

Glowacki Jan Nep., Polák z Krakova, r. 1839 ve Vídni; maloval vodopád na Tatrách; krajolik tatranský z doliny Zakopané; Maguru v Pešti r. 1840. Vodopád v dolině Koscieliska; kraj u Krakova ve 24 obrazech a mnohé podobizny.

Glovačevská (Golovačevska) Cyrilla, učenice Petrohradské akademie, okolo 1770, malovala podobizny zdařilé.

Glovačevskoj (Golovačevskoj) Cyrill, Slavorus, nar. r. 1735 v Koropě, zemř. 1825 v Petrohradě, byl professorem akademie.

Digitized by Google

Jeho obrazy šlechtí šťastné volení forem, čistý vkus. On byl vzdělaným a učeným mužem.

Gozze (Gočič?) Pavel, Slavodalmat, v Dubrovníku kněz a malíř, kvetl v prostředku minulého století. Zaopatřiv sobě veliký počet rytin a obrazův nejpřednějších mistrův, větším dílem sám soukromě ku dosti značné dokonalosti v malírství se vycvičil. Maloval i podobizny, mezi nimiž ta Blahoslava Stayho představující nejvíce vyniká. (Append.).

Gregorovský M. C. (Gregorovius), ve Kdansku žijící; r. 1835 maloval ruské loďstvo ve Kdanském přístavu.

Hájek Benedikt, Čech, cisterciák ve Vysokém Brodě, maloval colibo (quodlibet) r. 1766.

Hajníček (něm. Hejnischek) z Bareutu, krumplíř zlatem; ozdobil svým dílem audienční síň královského hradu v Postupímě. Kreslení jest pravidelné a plné krasochuti. Zemřel okolo 1750; byl snad potomkem vyhnanců českých.

Haník Frant., kreslitelský mistr, v Praze okolo r. 1740.

Haniš Jan Jiří, Čech v Praze, † 1708.

Hanus Jan, Slovák z Kremnice, malíř, nyní v Segedíně professorem pobožných škol a učitelem kreslení. Maloval podobizny a květy; byl učitelem spisovatele tohoto v malířství.

Digitized by Google

Harovník Fabian, Čech, v Praze roku 1760 kreslil sedm scen pro veselohru: Nádhera.

Havel Samuel, Čech, v Praze 1720, jeho malby vyšly i v rytinách.

Havránek Eustach, Čech, r. 1774 v Praze, kreslič a kněz, zemř. 1775. Zanechal svaté a evanjelické dějepisy tušem rejsované.

Havránek, Čech, ještě žijící, maluje krajoliky.

Heb Michal, Čech v Praze 1664.

Heinsch (snad Hájniš) Jan Jiří, ze Slezska, malíř v Praze r. 1678. Hledal Skretu nápodobiti, ovšem převýšiti. Oltární obraz u Jezuitův v Novém-Městě od něho pochází a mnoho jiných obrazův v Praze. Jeho obrazy jsou mnohými figurami tak přeplněny, že hlavní osoby mezi nimi se hledati musejí. Zemřel r. 1713.

Helich Vincenc, český výborný malíř ve kvaši a oleji, maloval tichotiny a květiny; umřel ve mladém věku.

Hellich Jos. Vojtěch, Čech z Choltic, nar. 1807. Již co dítě veden byl od otce, milovníka hudby a malby, ke krásoumě; 1824 byl žákem Pražské akademie, 1830 odebral se do Vídně, 1832 navrátil se do Prahy. Maloval Madonu obstoupenou S. Lukášem a S. Cecilií, obraz na oltář S. Jiří, obrácení krále Orisa. R. 1836 cestoval přes Mnichov a Benátky do Říma, kde $2\frac{1}{2}$ (roku) byl. Odmalo-

Digitized by Google

val Madonu di fuligno a Galatheu podle Rafaele, skončil své Vzkříšení Krista a Alžbětu s Marií. Odtud 1839 přes Florenci, Pisu, Janov, Medulán, Švejcarsko šel do Paříže, do Londýna, aby i ze zdejších umělin kořistiti mohl. R. 1839 vrátil se do Prahy. Maloval patrony české, S. Ludmilu s mladým S. Václavem; Galileiho v žaláři; Šimona Lomnického básníře; Amosa Komenského; Věčného žida. Jest ustanoven za archeologa umělin českého museum.

Hladký Václav, Čech, zemřel v Praze r. 1807.

Hlaváč, Čech, v Praze, u konce 17. století živší, dobrý umělec.

Hodík, Čech, malíř a písař, r. 1376 psal a maloval knihu pontificale pro biskupa Litomyšlského. V počátečních literách nalézá se tam 42 utěšených obrazův, k. p. Svěcení vody, Křest, Průvod, Svěcení zvonův, hrobitova, kněze, korunování atd.

Hollar Václav, Čech, z Prachna, nar. 1607 v Praze, kde jeho otec, z Labského Kostelce rodilý, právníkem byl, malíř a rytec převýtečný. Že ku protestantické stránce náležel, musel po bělohorské válce 1620 vlast opustiti, ve Frankobrodě nad Mohanem byl Matěj Merian jeho učitelem v medirytectví. Potom pracoval v Londýně u Tomáše Howarda hraběte z Arundelův. R. 1669 cestoval na královský rozkaz do Afriky k odrejsování města

Digitized by Google

Tanger, jeho pevnosti a okolí. Na zpáteční cestě přepadli algirští korsaři loď, která však zmužilostí marinářův, vojákův a komonstva, mezi které i Hollar patřil, šťastně se z jejich loupežných rukou vysvobodila: Hollar zvěčnil tuto strašlivou scenu v překrásné rytině. Tento neunavělý umělec byl přece tak skoupě odměňován, že v nouzi žil, do dluhův upadl a za štěstí sobě pokládati musel, že na žádost věřitelův v Londýně v příbytku a ne v žaláři co 70letý stařec umřel r. 1677. Až k oužasu jest, jak mnoho pracoval, nebo počet jeho rytin převyšuje 2400. Jeho manželka a syn, jenž v 17. roku umřel, též v tomto umění pracovali. Jeho díla dýchají svobodu a lehkost: jeho vyobrazení chrámův, klášterův, zbořenin, jeho zvířata, žížaly, hlemýžďové, kožešiny a jiná roucha jsou mistrovská, dosud nedostihlá díla; v představení lidských figur nalézají se tytýž chybu a nepravidelnosti. Pod jeho podobiznou stojí nápis tento: „Aeternum vives proprio tumulatus in aere — Hollare: nec norunt haec monumenta mori.“ Obšírněji viz o něm Monatschrift des vat. Museum in Böhmen 1829, Jan., S. 52.

Honzátko Frant., Čech, měšťan a majitel domu v Praze, maloval 1782.

Hora T. L., v Pešti podobizník, ještě žijící.

Horčička Frant., Čech, v Praze, malíř, r. 1818 maloval podobiznu Ignáce Cornovy,

Digitized by Google

Purkyně a historické kusy, r. 1820 byl direktorem galerie a dvorním malířem u hraběte Kolloredo, kde dosud žije. Mistr physiognomické charakteristiky, ať se študováním českonárodních obličejův obíral. Od něho jest: S. Jiří na koni, Poslední soud na sv. poli malostranském. Vynalezl řeckou enkaustiku, ale neoznámil.

Hrdlička Matěj, v první polovici minulého století, pracoval v Čechách; r. 1716 se oženil.

Hutský Šimon, Čech z Křivoklatu, starší cechu malírského r. 1600; maloval koně a sedláka, an z něho padá, s následujícím českým nápisem: „Pán Bůh smutná srdce těší: Mne má ze všech nejmilejší."

Houska Jiří Rudolph Jan, Čech v Praze r. 1697.

Chodowiecký Bohumír, rod. ve Kdansku, 1718, bratr následujícího, maloval krajoliky, lovy, bitvy a jiné.

Chodowiecký Daniel, Polák, nar. ve Kdansku 1726, malíř v miniatuře a medirytec nevyrovnaný, pracoval v Berlíně, kde i 1801 zemřel. Jeho rytiny v Basedově elementarní knize způsobily mu slávu výborného umělce a jeho Rodina de Calas jest pravé arcidílo. Ryl i slavské předměty, k. p. Ruští zajatí 1758, tři listy k dějům Petra V., šest scen z vendických, 12 listův z braniborských, šest z polských dějin.

Digitized by Google

Chota, Čech, maloval kusy z českých dějin, zvláště o Vlastě.

Chotkova Isabela, hraběnka z Rothenhausu, naroz. 1775, kreslila krajovidy u Karlových Varů a jiné dle vlastního nálezu.

Chvátal Mart. Ferd., Moravan, nar. v Němčicech r. 1736, zemř. ve Vídni 1808. Ve Pražské obrazárně jsou od něho dva obrazy, jeden představuje domácí zvířata, ana z jedné mísy žerou, děvče s prutem drží je v pokoji; druhý chlapce, sedícího uprostřed domácích zvířat.

Iljan Ondřej; Ivanov Nikita; Vasiljev Sergej, slavoruští malíři; od nich jsou tak řečené Tabulae Caponianae s obrazy ruskořeckých svatých, o nichž viz Assemanni Calend. I, 1.

Ilič, Češljar nazván, Serb, malíř z nejpřednějších, umřel s počátku tohoto století: maloval větším dílem chrámy. V klášteře Kovil jsou jeho díla, tam i v oltáři od něho celá liturgie Jana Zlatoústého. On maloval i původní podobiznu dějepisce Raiče; v Perově Selu jest od něho Ikonostasion; jeho arcidílo jest S. Barbara u Pakracu.

Indrikovič Jan, z Budína, malíř krajolikův, ještě žijící; zhotovil i krásné ovocné a květné kusy.

Isailovič, Serb, malíř, maloval obrazy ve klášteře S. Jiřího.

Digitized by Google

Ivan, Čech, z kapucinského řádu, dle jeho kreslení ryt obraz Marie na Hradčanech.

Ivanelli Řehoř, Slavodalmat v Dubrovníku, mnich a malíř na počátku minulého století, vynikal obzvláště v miniaturách. Ve Stayovském domě viděti od něho Bičování Krista u sloupu, obraz asi na píď veliký, co odlika obrazu od Karla Maratty, pak Magdalenu bodkováním péra, která mu nesmrtelnost ubezpečila. (Appendini.)

Ivanov N., Slavorus, miniaturní malíř v Petrohradě, u počátku našeho století. Byl oudem akademie a kollejním radou.

Ivanov Ondřej, historický malíř v Petrohradě ještě žijící, spolu i professor u akademie.

Ivanovičova Kateřina, Serbkyně, rodilá z uherského Bělehradu, r. 1819. malířka znamenitá, ještě žijící. Otec její Lazar Ivanovič byl měšťan a kupec v Bělehradě. Již v dětinství táhla ji náklonost k malírství. Do Peště poslána od rodičův, zde učitelem jejím byl Pěšky (snad Čech); odtud šla do Vídně, kde v třetím roce do cís. akademie se dostala. Podobizny od ní písatel tohoto s rozkoší obdivoval, jmenovitě: hlavy dvou starcův; podobiznu císaře Ferdinanda; Její vlastní obraz, ticholiky.

Jablonský Martin, Polák z Glogowa v Haliči rodilý, ale ve Lvově osazený, historický malíř; navštívil Varšavu, Krakov a Ví-

Digitized by Google

deň. R. 1820 maloval podobiznu halických pánův; pak Krista na hoře kážícího; do Samboru maloval Narození Páně; v Dominikanském chrámě ve Lvově jest od něho Kristus na kříži: všecko velikanské obrazy, svědčící o původnosti a umělosti jeho.

Jakiš, malíř, v Opoli ve Slezsku ještě žijící: jehož životopis neznámý.

Jan Bedřich Aug., Čech, r. 1708, maloval miniatury a podobizny.

Jan Jakub, syn předešlého, maloval nejprvé v Oseku, potom v Praze, kde r. 1767. zemřel; maloval děje, květy i podobizny.

Jan, Jan Quirin, syn předešlého, slavný architektonický a historický malíř, narozen 1739, † 1802 v Praze. Byl v Holandsku, v Nízozemsku, ve Francouzsku. Maloval Jana Nepom., S. Štěpána; podobiznu Kašp. Rojka a mnohé chrámy na vápně. Byl i spisovatelem, k. p. O nejstarších českých malířech atd.

Jan (Jahn) Ondřej, Čech z Oseku roku 1700, kreslil S. Konrada, Ottu: klášter Osek atd.

Jan z Jílové, Čech v Praze, žák Mikuláše Rohlíka, okolo 1348.

Jan z Prahy, jináče Aliaps, r. 1435, ozdoboval biblie malbami.

Janča Vavřinec, Krajinec, nar. v Prosnici, malíř ač neučený, však tak znamenitý, že pozornost císařovny Marie Theresie na se obrátil; r. 1771 cennou odměnu získal; roku

Digitized by Google

1801. professorem akademie a radou se stal, až r. 1812. zemřel. Hlavní jeho díla: Panorama Vídně; krajovidy; zahrady.

Jan ča Valentin, bratr předešlého, roku 1742 nar. též v Prosnici. R. 1801. byl pomocným učitelem historického kreslení na akademii Vídenské, † 1811.

Jandáček Matěj, Čech, v Praze 1706.

Janek Frant. Krištof, Krajinec, narozen ve Hradci Štyrském r. 1703, učil se u Mat. Vanguse. Maloval dějiny, obzvláště radostné slavnosti, které krásnými krajovidy a budovami ozdobiti uměl. V malých obrazech představoval umělce a dílny řezbářův s poznatelnými podobiznami. Pracoval ve Vídni, kde přísedníkem cís. uměl. akademie byl. V Pražské obrazárně jsou od něho: Kristus s Bohem Otcem ve slávě; krajovidy s horami a hrady, † 1761.

Janek Jan, Čech, nachází se v protokole r. 1348.

Janek, illuminovatel v Praze; nadchází v protokole malírského bratrstva 1348.

Janenko, malíř v Petrohradě, kde s počátku tohoto století oudem akademie byl.

Janenko Jakub, podobno syn předešlého; r. 1827 navštívil Řím, r. 1831 vrátil se do Petrohradu. Než opět po druhé putoval do Benátek ku kopirování Titianova slavného Nanebevzetí Marie, kterýž obraz 1834. zdařile dohotovil.

Digitized by Google

Janković, nyní v Paříži, r. 1840. byly v Pešti od něho kraje a zbořeniny u Neapolu.

Jarkoj, Slavorus, v Petrohradě, r. 1775. oud akademie; maloval pro císarský dvůr; byl tavný čili smaltový malíř (tav = Email, Schmelz, od táti taviti).

Jašek Frant., malíř krajovidův a krojův národních za našich časův, ve Vídni bydlící, jest malířem arcivníže Ludvíka, vydavatel znamenité malebné cesty skrze Uhry a okolní krajiny. S velikou pilností představil nosiva Uhrův, Sedmihradčanův, Hraničarův a jiných v 70 listech. R. 1835. náhledy z horní Italie.

Jegorjev Alexi, Rus, r. 1803 v Římě; zhotovil Herkula na rozcestí; Cizoložnici před Kristem; Krista na cestě k utrpení; Dceru ana otce svého v žaláři svýma prsoma živí; Kajna utíkajícího; Mordování dítek betlehemských.

Jenč Jan Bohumír, potomek Sorbův Míšenských, původně snad Jenič Janiš, naroz. v Zadním Jeseně 1759, † 1826 v Dražďanech, byl rytcem i malířem. Ryl krajovidy saských Švejcar, které mu slávu získaly. R. 1800. stal se v Dražďanech dvorním malířem. Maloval ozdoby pro divadla.

Jeník Ondř., nyní ve Vídni, malíř; roku 1842 v Pešti při výstavě: koně s chrty; krajolik Gastein; obrazy z cestování.

Digitized by Google

Jenzek (?) Jan, Čech, v Praze, v protokole od r. 1348 jeho jméno napsáno.

Jičínský Ant., český zběhlý, než bohužel brzo zemřelý malíř našeho věku.

Jinovský Jozef, z Prešova, nyní ve Vídni, malíř; při pešťanské výstavě r. 1841 byli od něho: Sedlácký chlapec z Dolního Štyrska; Cymbalista; Ptáčník; Vybírání včel; roku 1842 krajolik (aquarell); Lovci atd. Ve Vídni: Děvče před kanárkem; Čtyry letory; Cikan s cymbaly; Pražská mlékarka; Ruská ovocnice; Okolí u Prahy.

Jiřík, Čech, v Žebráku, malíř, z jeho díl neznámý; Dlabač píše, že 1560 od sluhů zavražděn byl.

Joanović A., Serb, kreslil 1841 podobiznu Vuka Štěp. Karadžiće; manželky Jiřího Černého, matky nynějšího knížete Alex. Jiřího.

Josifa Nicolaj, ruští malíři, 1340—1351 malovali v Moskvě chrám archanjelský.

Jun (něm. Juhn) Vojtěch, Čech, probošt v Jindřichově Hradci, arcikněz kraje Táborského; rejsoval kraje a města česká, k. p. Budějovice, Písek, Plzeň, Prachatice, Rakonice atd. Podobiznu p. Juna na kamenotisku barvenou zhotovil A. Machek.

Johann, r. 1491. zemřel ve Znojmu na Moravě, kde ve chrámě S. Mikuláše i pochován leží.

Jurk, Čech, r. 1348. v Praze.

Kadlík viz Tkadlík.

Digitized by Google

Kalaus Max., Čech, maloval okolo 1770. J. Berka ryl dle něho pro Schallerovu Topogr. názor města Plzně, a Balcer r. 1775. podobiznu biskupa Jana Dobrovského z Holomuce pro Kožíškovy: Abbildungen böhm. u mähr. Gelehrten.

Kalbičev, ruský malíř, od Fiorilla chválený. R. 1803 obdržel zlatou medalii za malování bitev.

Kanešenkov Jermolaj, Slavorus v Petrohradě. R. 1794. byl oudem malířské akademie a ještě 1804. žil a maloval. U Füsslyho sluje Kamešenkov.

Karafiatova Emelina, Moravanka, nyní v Pešti; při výstavě r. 1841. byl od ní krajolik z Tyrolska.

Karas Věkoslav, Horvat, rodem z Karlovce, malíř, nyní v Italii, nejprvé ve Florenci, nyní v Římě k dokonalejšímu vzdělání se cestující; naděje plný umělec. Hotoví historické obrazy a podobizny. Chválí se jeho Madona, jeho dobrodinci, hraběti Revickému, c. vyslanci ve Florenci obětovaná.

Karčewski, Polák, krajolikář, zdržoval se r. 1831 v Římě. Jeho obrazy našly velikou chválu, ať charakter přírody věrně chápati uměl; i jeho barvitost krásná a celost dokonalá.

Kaselovský August Bohudar, nar. v Podstupimě (Potsdam), učil se v Berlíně, kde i r. 1836. první odměnu získal, obra-

Digitized by Google

zem závod dvou pastýřův na píšťale hrajících představujícím. Jeho sloh jest velikostný. Maloval i historické předměty.

Kastušič Petr, Slavodalmat v Dubrovníku; malíř ve mladším věku přivlastnil sobě jakýsi nedbalý, často nízký a malicherný sloh, který se však časem a zdržováním v Italii změnil na květoucí a skvělý. Potomstvo obdivuje posavad jeho podobizny, představující Staye, Kuniče, Zemaňu atd. (Append.)

Klas Karel Krišt., naroz. v Sasku, nepochybně Sorb; učil se u Jana Casanovy, rejsoval rovně zdařile dle starotin i dle přírody. Jeho mladší bratr vyučil se krajolikování.

Klauda Karel, Moravan, kvetl r. 1751.

Klečinski Frant., krajolikář, před některým časem r. 1838. ve Vídni žijící. Výborný umělec.

Klimš Ferd., malíř český, výborný v navrhování dějinovid, méně maloval, od něho jest Horymírův skok. Žije při kamentisku v Němcích ve Wiesbadenu. Škoda hlavy v cizí službě!

Kněžek Ondř., Čech, v Chebu r. 1791. malovavší.

Kněžek Pavel, Čech, v Chebu r. 1698 maloval pro tamější městský chrám 4 evanjelisty, 4 církevní otce a jiné svaté.

Kolonič Karel, žil r. 1779 ve Vídni, maloval podobizny, k. p. hraběte Maurice Lasky. Obrazoval i ve vosku.

Digitized by Google

Kolovrat Frant. Ant., hrabě Novohradský, Čech, milovník a ochotník v malířství; založil sbírku obrazův a rytin nejznamenitějších, kde se mladí umělci každého čtvrtku cvičili. Po jeho smrti odkoupil tuto vzácnou sbírku kníže Esterházy a přeložil do Uher.

Koruna, český v Praze ještě žijící malíř, rodilý z Holomuce; chýlí se k živolikům (genrům): Rozhoštěné cikány; Baba na zříceninách.

Košina Ondř., Slovák z Mošovec, nyní barvíř plátna v Kremnici, učil se se spisovatelem tohoto v Kremnici malovati s nemalým prospěchem.

Kosárek M., z Budína, malíř; r. 1841 při pešťanské výstavě byl od něho olejový obraz: Hráč v šachy.

Kotula, český malíř v oleji, žák Berglerův.

Kovář J. K., Čech, r. 1746 maloval život Ignace Lojoly v kaple v Kutné Hoře.

Kozlov Gabriel Ignatjevič, Slaverus, historický malíř, od r. 1762 professor na akademii Petrohradské. Maloval mnoho a rychle; nejlépe se mu zdařily jinotajitelné předměty a ozdoby. † 1791.

Kračun, Serb, malíř, maloval chrám v Privinově, Hlavě a kaplici Karloveckou.

Kramolín Jozef, Čech r. 1730, v Limburku nar., † 1805 v Karlových Vařích. Co

Digitized by Google

malíř vstoupil do jesuitského řádu, pro který mnohé chrámy a kollegia maloval.

Kramolín Václav, mladší bratr předešlého, historický, zvláště biblický malíř, zemřel 1799 v Limburku.

Kramsta (Chramosta?), Slezák z Příboru, nyní v Berlíně, historický malíř.

Kratochvíle Jan Vojtěch, Čech, c. k. dvorní malíř v Praze r. 1713.

Křivánkova Josefina, Češka, malířka podobizen r. 1838 ve Vídni.

Krkvatský Jan, Čech, měšťan a malíř v Praze, r. 1713.

Krocín Jan Frant., Čech, narozen v Praze, kde i maloval r. 1690.

Krumpeř Hieronym, Čech, v Praze v 14. století.

Krus Antonín, mladší, historický a podobizní malíř v oleji a vodních barvách.

Krus Jan, starší, český historický malíř, žije v Litoměřicích, restauruje obrazy v klášteřích.

Kubata, Čech, žil v Chrudimi r. 1686.

Kubata David, Čech, též v Chrudimi naroz. 1686, zemřel v Kroměříži. Nanebevzetí P. M. v oltáři chrud. jest od něho.

Kučera Frant., Čech, nar. v Lobkovicích 1807, učil se v Praze, r. 1833 navštívil Mnichov, maluje krajoliky zdařile.

*

Digitized by Google

Kulich Jan, Čech, jeho manželka Kateřina byla 1677. ve chrámě S. Martina pochována.

Kulich Jan, syn předešlého, v Praze. Usadil se zde 1678 a byl 1700 malírského cechu čili řádu představeným. Zemřel 1719. na mor. Z jeho historických malbin jsou některé v Praze ve třech chrámích. Jeho štětec je svobodný a tlustý.

Kůn, Kuon Martin, malíř v Praze r. 1348.

Kunčo Prokop, byl r. 1348 starším čili správcem malířského řádu v Praze, dvorním malířem Karla IV., maloval podobiznu tohoto císaře a jeho manželky pro kaplu S. Kateřiny na hradě Karlotýnském.

Kuniatko Frant., Čech, nar. v Libochovicích, maloval v Praze r. 1750. zvláštní oltární obrazy.

Kuniewski J. X., Polák, malíř našeho věku, kreslil slavnou hudebnickou polskou rodinu Kontských, otce, dceru a čtyři syny.

Kunická Maria, naroz. ve Svidnici ve Slezsku, znamenitá malírka, zemř. 1664. (Schles. Curiositäten).

Kunka, Čech, v obrazárně Scottské jest obraz od něho.

Kupecký Jan, Slovák, nar. 1667, † 1740. Viz o něm Výklad ku Slávy Dceře str. 307. Poněvadž se všech stran prosbami o podobizny obklíčen byl, tak rychle se naučil ma-

Digitized by Google

lovati, že v jednom dni i 9 hlav dohotovil. Rukám zvláštní péči obětoval v obrazích. Množství jeho obrazův vydali Vogel a Preisler v knize: Joannis Kupecký, incomparabilis artificis imagines et picturae. Norim. 1740. fol. Kupeckého podobiznu mnozí malovali k. p. Vogel, J. Hard, Balzer, Rossbach, Elias Haid, S. Leitner atd.

Kupecký Kristian Jan Bedřich, syn předešlého, ukázal v outlém věku tak neobyčejnou schopnost v malířství, že mnoho od něho k očekávání bylo, ale již bohužel 17. roku věku svého, 1733 zemřel.

Kutský Matěj, Čech z Křivoklátu, ve službě arciknížete Ferdinanda v Praze, † 1594.

Kvasek (něm. Kuwasseg!), malíř ve Hradci (Grätz), okolo 1824, maloval krajovidy s věrným zkoumáním a nápodoběním přírody.

Května Daniel Alexander Z., Čech z Plzně, r. 1614 obdržel v Praze právo měšťanství. V katedrálním chrámě v kapli Sv. Václava zpomíná jej jeden nápis co obnovitele jednoho rodoznaku.

Kyniž Petr, Čech, v Pražském protokole r. 1340. mezi malíři jmenován.

Kyprenský Obrest (?), Slavorus, chovanec Petrohradské akademie krásoum, navštívil Francouzsko, Italii, Němce. Professor C. Vogel v Drážďanech maloval r. 1823 podobiznu tohoto umělce, který vysoký stupeň dokonalosti a slávy dosáhl, ale 1837. zemřel.

Digitized by Google

Jeho podobizny a hlavy stkvějí se krásnou barvitostí a něžností. Meusel zpomíná i malíře Kyprinskova, jenž r. 1804. obraz, scenu z pohanství ruského představující, k výstavě poslal: snad jedna osoba s Kyprenským.

Labenský F. X., malíř a strážce cís. galerie v Petrohradě, nar. v 1765. Vydal 1806. in 4. nákresy obrazův, v oné galerii se nalézajících.

Ladislav, malíř v Praze, v protokole od r. 1348. poznamenaný.

Lasinský Jan Adolf, malíř krajovidův, podobno z polského rodu, narozen v Koblenci 1801. Maloval staré hrady, věže, zbořeniny, hory, skály, bouře s nevyrovnanou umělostí. Hrabě Račyński (Hist. nové krásoumy I, 255.) chválí tohoto umělce velice.

Lasinský Aug. Gust. mladší, naroz. v Koblenci 1812, maluje historie a krajovidy; Osvobození Petra; Vilíma Tella smrt a jiné.

Lasinský Vilím, maluje krajovidy a stavitelské náhledy.

Lazebka, Čech, r. 1348 mezi malíři v Praze zapsán.

Lebedov Michal, slavný ruský krajolikář; učil se v akad. Petrohradské, cestoval do Italie, kde v Neapoli r. 1837. v choleře zemřel, starý 25 rokův. Národ ztratil na něm, jako téhož času i na Kyprenském a

Digitized by Google

Orlovském, tři z nejznamenitějších umělcův.

Legašev Ant., Slavorus, byv manem dostal svobodu a učil se v Petrohradě malírství s velikým prospěchem. Později šel s vyslanstvím do Číny na 12 let, kde se ještě, snad v Pekinku, zdržuje.

Lekowic Šimon, Polák, malíř, od něho se nalézají obrazy v Římě, ve chrámích SS. Jana a Pavla, a S. Stanislava Polského (de Polacchi), na nichž obzvláště hlavy krásné pozornost vzbuzují.

Leksa Lexa Jos., Čech, v Praze, vydal r. 1820 s Antonínem Wildem obrazy pod názvem „Optische Zimmerreise", které chvalně přijaty byly.

Leška C. Edv., malíř a kamenotiskař v Berlíně, snad potomek českých tam usazených bratrův; r. 1834. byl mezi žáky akademie. Maluje podobizny, lithografoval milenku Titianovu a jiné.

Leski N., Polák, v Němcevičových Hist. zpěvích jest od něho obraz pod číslem 30: Štěpán Čarniecki přes řeku s koněm plovoucí.

Lešťan Jan, malíř, r. 1841. při pešťanské výstavě byla od něho Venus koupající se, obraz olejobarvý; pak dvě panenky s holubicí.

Lewicki J., Polák, kreslil obrazy v knize Les Costumes du peuple Polonais par Leon Zienkowicz a Paris 1841 in 4.

Digitized by Google

Levickoj Dimitri Gregorjevič, Slavorus, maloval podobizny knížete Alex. Galicina, Alex. Lanského, kněžny Daškovy atd., které i v rytinách vyšly. R. 1760. stal se oudem akad., † 1804.

Lhota Ant., Čech z Kutné Hory, naroz. 1813., maloval: v Martinické kapli u S. Víta Poslední soud fresko; S. Františka; domácí děje.

Lhota J., Čech, malíř v Praze nyní žijící, zhotovil Vidění na Vyšehradě; kníže Oldřicha v rakvi.

Libay Lud., Slovák z Bystrice, r. 1838. ve Vídni, maloval slovenského chlapce; Vápenici ve Zvolenské stolici a jiné.

Libich Frant., Čech, ze Zákop, kreslič, učil se v Praze; r. 1803 dostal za výkres Amora a Psyche zlatý peníz odměnu.

Lichočepský Jiří, Čech, v Praze, okolo 1715.

Lisiewský Jiří, Polák, narozen v Olesku r. 1674, malíř, maloval v Berlíně zvláště portrety, na nichž znamenitá barvitost. Jsou od něho i rodinné sceny a kusy vidění hodné. Zemřel ve vysokém věku.

Lisiewský Jiří Bedřich Reinhold, syn předešlého, narozen v Berlíně 1725. V 21. roku stal se dvorním malířem Anhalt-Desavského dvoru, zde maloval obraz prince Eugena Desavského na koni. Kůň ten se prej pro 40kráte opětované stání konečně zběsněl. R.

Digitized by Google

1768. maloval v Dražďanech, r. 1779. byl dvorním malířem vojvody Velehradsko-Zvěřinského a † 1794. v Ludwigslustě.

Lisiewská Anna Dorothea, mladší dcera Jiřího, nar. v Berlíně 1722, malířka portrétův a historických obrazův, z nichž veliké komposice zhotovila. R. 1760 šla do Paříže, kde za ouda králov. akademie zvolena byla. Známať jest i pod jménem jejího manžela Terbuš aneb Derbuš. Zemřela 1782.

Lisiewská Julia, dcera Jiřího Bedř. R., malovala podobizny a životokusy (genry).

Lisiewská Anna Rosina, starší dcera Jiřího, naroz. v Berlíně 1716; již v 10. roku malovala kněžnu z Anhaltského Serbiště ve Štětíně; vdala se v prvním manželství za D. Mathieua, malíře. Po smrti tohoto 1755. bydlela v Serbišti, kde pro Salon des beautés asi 40 ženských obrazův krásně malovala. R. 1760. vdala se za assessora p. z Gaščův; r. 1769. stala se oudem akademie Dražďanské; † 1783. J. Haid a J. E. Jerike ryli dle ní. R. 1765. pozvána byla ode Brunsvického dvoru. I její dva synové a jedna dcera obětovali se malírství: starší syn ve Zvěříně, mladší v Berlíně. Registřík jejich obrazův uvodí Meusel pod jménem Gaść.

Lišewská Bedřiška, naroz. v Berlíně 1772, plodná na podobizny a životokusy, od ní byly ještě r. 1838 podobizny v Berlíně při výstavě.

Digitized by Google

Liška Jan Krištof, rodilý ze Slezska, malíř, kvetl r. 1680., učil se u svého testa Mich. Wilmana. Maloval utěšený obraz Povýšení kříže Kristova, v oltáři chrámu červenokřížových rytířův ve Praze 1660—1692. V obrazárně Pražské jsou od něho: S. František od anjelův držaný a muž na cizí ženu padající, an od jiného, bobkovím ověnčeného, proklán bývá. V kostele kláštera Sedleckého byly od něho, obraz patronův českých, L. Lugarda, Štěpána, Benedicta a Bernarda. I v obrazárně Dražďanské jest od něho veliký dějepisný obraz, jak jeden voják Juliovi Caesarovi hlavu Pompejovu přináší.

Losenko Ivan, Slavorus, učil se 1759. v akademii Petrohradské, cestoval do Paříže a Římu, po návratu byl professorem a direktorem akademie, † 1773. Jeho díla jsou: Petrovo lovení ryb; obraz kněžny Rognedy; Hektorovo loučení od Andromachy. Stál ve veliké slávě, zvláště co do kreslení.

Lubienecký Bohudar, bratr následujícího, narozen v Krakově 1653, učil se u Jiřího Štura. Volenec braniborský vyjmenoval ho za ředitele malírské akademie v Berlíně. Jeho dějepisné a krajovidné obrazy veliké chvály došly, zvláště onen, kde tři mudrcové pod stromem sedí. Umřel 1706. v Krakově a přiznával se k sektě Socinianův.

Lubienecký Krištof, naroz. ve Štětíně 1659, pochodil ze storopolské rodiny,

Digitized by Google

† 1726 v Amsterdamě. Maloval podobizny i děje silným slohem, ale s bedlivostí a líbou barvitostí.

Lubinský Ant., Moravan, ve druhé polovici 17. století, výborný malíř.

Lublinský Mart. Vint., nar. 1643. v Lešnici ve Slezsku, žák Skretův; tento umělec kreslil rozličné návrhy, které od Amblinga, Kiliana, Hainzelmanna a Küssela v medi ryty byly. On byl knězem v Holomuci, kde r. 1690. zemřel. V Holomuci maloval i fresky a mnohé oltární obrazy. Zasloužil čestnou památku co umělec.

Ludík J. V Pražské obrazárně jest od něho krajolik se skalami, stromy a mostem.

Lunda, Čech, v Praze, okolo 1348.

Luza K., Čech, v Praze, kreslil chrám na Bílé Hoře u Prahy.

Macháček Josef, Čech, historický malíř, žije v Kolíně, byl ve vojenském stavě a chodil při tom do akademie.

Machek Ant., Čech, nar. 1778 v Podlažici, Chrud. kraji; obrazy od něho jsou v Dějinách českých v kamenopisně vyvedených obrazech r. 1824. v Praze, jmenovitě: Příchod Čechův do Bojohemu; Volení Přemysla za vývodu; Učiliště v Budči atd.; podobizny Jungmannova, Preslova, Gajova a j. Jeden z výtečnějších umělcův, pracuje pořád, ačkoli již stár. Představil v obrazích posloupnost kní-

Digitized by Google

žat a králův českých od Sáma až do Ferdinanda I., kterou posud u sebe chová.

Majoš Gabr., Čech, v Praze, okolo 1637.

Malovec Emanuel, svob. pán, Čech, rejsoval české hrady, ryté od V. Berglera.

Malovcova Josefina, manželka předešlého, rejsovala hrad Slatinov 1802, jejž A. Herziger v medi ryl.

Malý, český malíř krajolikův, byl prvé kloboučníkem, než vlastní přirozený pud obrátil jej k malírství, v němž brzo se vyznačil.

Manes Ant., Pražan, nar. 1784., maloval krajoliky: rejsuje výborně stromy: císař Ferdinand koupil od něho obraz Karlův Týn.

Manes Jos., syn starší, malíř podobizen našeho věku, v Praze.

Manes Václav, bratr Antonínův, Čech; byl v Římě 3 léta; v kamenopisných Dějinách českých r. 1824, jest od něho obraz: Volení Libuše za kněžnu; maloval: Útěk do Egypta; Soptící Vesuv.

Maneveč (Manovec?), malíř, učitel J. R. Huberta, německého malíře.

Marček Mareček (chybně Martschke Maetschke) Kristian; žil ve druhé polovici 17. stol. v Lipsku. Maloval obrazy, z nichž některé i v rytinách vyšly. Byl buď Čech, buď Sorb.

Markov, Slavorus, nar. 1810, učil se v Petrohradě a v Římě 1836. Maluje dějiny.

Digitized by Google

Markovský Václav, Čech, nar. 1784 v Praze v kamenopisných od Machka vydaných Dějinách Českých r. 1824 jest od něho deset obrazův, k. p. Smrt Libušina; Založení Prahy; Vítězství Vlasty nad Samoslavem; Křest Bořivojův; Mlada v Římě; Korunování Vratislava atd., potom Jan Nepomucký; Husitické kázaní atd. Mnoho maloval z válek husitických, kde zvláště v brněních svou mistrovnost okázal.

Martínek Jan Bern., Čech, v Praze 1724.

Martinov Ivan, malíř a kamenopisec v Petrohradě, naroz. 1762. Maloval krásné krajovidy a divadelní ozdoby. Vydal r. 1821 sbírku 30 lithografických obrazův, malebnou cestu z Moskvy do Číny představující, in 4., která 230 rublův stojí. Též 36 nových prospektův Petrohradu.

Masovský, v Haliči 1800 naroz., učil se ve Vídni, pak byl v Římě, a konečně professorem kreslení ve Lvově; maloval podobizny.

Massanec G. Filip, v Praze, r. 1664, maloval Jana Nepom., r. 1666 oltář.

Massey Alexius, Slavorus, v Petrohradě, žil za času B. Zacchariho, s nímž dva obrazy cís. sbírky v Petrohradě shotovil.

Mašav (?) Ulrich, žil 1630 v Praze, kde Zigmundovu kaplu v dómě obnovil.

Digitized by Google

Maškov, malíř bitev, v Petrohradě žijící. R. 1814 maloval bitvu proti Napoleonovi u Lipska. Síla a souměrnost oživují jeho díla.

Matheovic, malíř drůbeže v první polovici minulého století. Jeho jméno stojí v katalogu obrazárny svob. p. z Häklův.

Mattei Petr, Slavodalmat z Dubrovníka, básníř a malíř, učeník slavného Blahoslava Staye; chudoba mu nedopustila cestami, antikami a přírodou znamenité vlohy tak vzdělati, jak by bylo náleželo: proto všecko vážil větším dílem z vlastního důvtipu, odkudž často chyby v kreslení. Nicméně jeho obrazy plné rozmaru a života oblíbeny byly a mnozí chrámové se nimi honosí, k. p. katedrální chrám (S. Bernard), chrám benediktinův (hlavní oltář); chrám de Meleda (SS. Blažej a Benedikt) a jiné menší malby v tak řečené Krásné kaple. Při tom i básnil v obou řečech, ve vlašské a slavoillyrské. Umřel v bídě a v nouzi ve špitáli r. 1726. (Appendini).

Matvejev Ivan, r. 1704 v Novgorodě narozen; r. 1719 poslal jej cár Petr do Hollandska k učení se malířství; pak navštívil Řím, r. 1732 vrátil se do vlasti. Maloval podobiznu cára Petra, která se za nejpodobnější Petrovi a za nejhlavnější dílo tohoto umělce drží. Pak maloval císařovnu Annu s mouřenínem a jiné osoby. I chrámové v Moskvě a v Petrohradě mají obrazy od něho. Dožil jen 32. rok,† 1736.

Digitized by Google

Matvejev Theod., syn předešlého, malíř krajovidův, jeden z nejdůstojnějších umělcův, sloh jeho původní, silný, rázný; shotovil Mont Cenis; Neapol; Tivoli atd. † 1826.

Mechov (něm. Mechau), nar. 1748 v Lipsku, potomek Míšenských Sorbův; malíř, učil se v Berlíně u Bernarda Rode a r. 1770 v akademii Dražďanské. Ryl Bachanalku dle J. Carpioniho, zhotovil krajoliky a historické obrazy dle vlastního nálezu. V Pražské obrazárně jest od něho kraj Monte Oreste s dějem ze života Cincinatova.

Mengs Ant. Raphael, nar. v Čechách, v Oustí nad Labem v Litoměř. kraji r. 1728 z otce Ismaele, jenž se v Kodani v Dansku narodil. R. 1740. následoval otce do Římu, kde již důkazy mistrovství viděti dal. Král Polský, August III., učinil jej po navrácení z Římu dvorním malířem. Po čase opět šel do Římu, pak do Madridu. Byl šťastným učeníkem Raphaele a Correggia. V Dražďanech jest od něho Na nebe vstoupení Páně. Psal i knihu o malířství. I rodištěm českým i službou polskou patří aspoň z částky Slavjanům. Matka jeho byla ze Žitavy z Lužic, manželka jménem Quazzi (snad Kwaš?). Jeho kresliny odkoupila císařovna Katerina za náramné sumy. On obohatil obrazárnu Petrohradskou kupováním obrazův, radil při ústavech uměleckých. Maloval císařovnu Katerinu v alegorickém obrazu.

Digitized by Google

Merkurijev Ivan, Slavorus, poslán od Petra Vel. do Italie. V petrohradském chrámě S. Simeona jest od něho Simeon, dítě Krista na loktech držící, obraz plný výrazu a blahoměrné složitosti. † v Moskvě pod panováním císarovny Anny.

Meršiko Petr, Čech, v Praze, v malírském protokole od r. 1348. chválený.

Městecký (Miestezek?) Jan, Čech, z Vizova (Bydžova?), r. 1679 v Brně maloval.

Method, narozen v 9. století v Seluně v Macedonii, jak domýšleti lze z rodičův slavjanských, ať již zde ve mladosti jazyku slavjanskému se vyučil, a Slavjané již v 6. století po Macedonii se rozložili, města Selunu dobyli tak, že nejen v jeho okolí, ale i v samém městě znamenitá částka obyvatelův slavobulharským jazykem mluvila. Že Methoda Cedren a jiní spisovatelé hned Řekem, hned Římanem nazývají, to se tak slyšeti má, jako když se Pavel apoštol, ačkoli rozený Žid, přece Římanem aneb římským měšťanem, anebo Upravda (Justiniam), Basil, Belizar a jiní, ačkoli rození Slavjané, přece Řeky neb Římany nazývají. Method tento byl nejen slavjanským apoštolem, ale i malířem, on vyobrazením posledního soudu Borisa, panovníka Bulharův i s jeho národem ku křesťanství obrátil.

Micka Jiří Frant., Pražan, ve službě

Digitized by Google

knížete-biskupa Würzburského; roku 1717 maloval v Bamberku obrazy pro chrámy.

Miekš, Mietsch, Mietzsch Krist. Bohumil, naroz. v Dražďanech 1742, snad z českých bratrův, † 1800., byl kresličem, malířem i rytcem.

Miekš, Mietsch, Mietzsch Krist. líř v Petrohradě za našeho věku. Jeho podobizny dosáhly slávy vysoké dokonalosti.

Michailowský, Polák, ještě žijící v Paříži, oddal se malírství teprv v dospělém věku okolo 1833, avšak v krátce k dokonalosti přivedl, zvláště v malování zvířat. Hrabě Račyński dává mu v této třídě první místo.

Mikuláš Jak., Čech, v Praze r. 1348.

Mila Pavel, vlastně z Milé aneb Milský (něm. Mühlau), starosorbská rodina v Míšni, jejíž dědictví jest tamější osada Milá. Nar. 1798, maloval v Římě dle Titiana svatou a světskou Lásku, Krista a Samaritanku; a pak podobizny vznešených osob.

Milec, Slovák, nar. v Břetislavě, maloval obraz Pavla Bilnice, nadzíratele církví ev. a professora našeho věku.

Miletovický čili Bartoloměj z Miletovic (něm. Miltwitz), malíř ze Kdánska, zvláštní schopnost měl ve skládání dějepisných obrazův. Vnitřek chrámův a jiných staveb uměl výborně představovati, anobrž mnohými figurami oživovati. Jeho sloh je plynný a přírodu zdařile následující. Zemřel r. 1655.

Digitized by Google

Milic Jan Mich., podobizník ve Vídni, 1770 učil se u Martina Meitena. Haid, Nilson a jiní vydali jeho obrazy v rytinách.

Milinkovič Sophron, Illyr, učitel kreslení v Karlovci v Horvatsku.

Minič Dominik, v Praze; roku 1797 se ještě chlapec a děvče s ovocím od něho malovaní nalézali.

Miropolský. Leonti, Slavorus, oud akademie r. 1794, jeho malby nám nejsou známé.

Miroslav, Čech, mnich, podobno Sázavský, r. 1102; on maloval obrazy a litery ve knihách, jmenovitě v rukopisu Mater Verborum, kde sám pod literou P a obrazem P. Marie vyrejsován stojí s nápisem v rukou: „Ora pro illuminatore Miroslao A. MCII." Všecky tahy a ozdoby barevné jsou s pevnou jistotou vyvedeny.

Miškovič Mojžíš, Serb z Banátu, nyní v Pešti, výborný malíř na hedbávě; maloval Zrinského bitvu u Sigetě; Krista v Getsemaně, ant ho anjel posilňuje atd.

Moračiňski Jan, Polák ze Žytomíře, navštívil r. 1839 akademii Mnichovskou pro cvičení se v malírství.

Morawa Matěj, malíř i rytec z Polska, okolo 1650; ve sbírce hraběte Šternberk-Manderšeida jsou čtyry kusy od něho.

Moravský Matěj, lat. Moravius; psal r. 1476 biblii, v nížto se pěkné nákresy jeho

Digitized by Google

rukou rejsované nalézají. Tento exemplář jest nyní v Neapoli ve knihovně kláštera Monte Olivero.

Mrkos Václav, Čech, kreslil r. 1797 až 1802 pro rytce krajoliky.

Mrňák Hynek, Čech v Polsku, při školách normalních rejsovník.

Mrňák Jos., Čech žijící; v kamenopisných Dějinách Českých r. 1824 jest od něho obraz: Proroctví Libuše; mimo to maloval Mojžíše, Smrt Abelovu; Prosby Otčenáše atd.

Mutina Tomáš, Čech, z Mutiny rozený, nejstarší olejní výtečný malíř český. Na konci minulého století nalezeno v Karlově Tejně v Čechách olejové obrazy; na jednom z nich jest nápis:

„Quis opus hoc finxit? Thomas de Mutina pinxit",
Quale vides, lector, Rabisini filius autor."

někteří drží jej za Vlacha, pošlého z Modeny, jenž latině Mutina sluje. Vlach Federici udává město Treviso za jeho rodiště. Avšak známá staročeská rodina Mutina, ves Mutina, jméno otce Rabiš Rabišin, a sami obrazové v Čechách nalezení jsou dostatečnými důvody toho, že patří našemu slavočeskému národu a že rozdílný může býti ode vlašského podobné jméno nosivšího, ale později (1353) živšího. Pozůstává po něm oltární obraz P. Marie mezi českými patrony Václavem a Palmatiem představující.

*

Digitized by Google

S. Václav jest cele v národním českém duchu a slohu představen, v pancíři, v prošívanici, v černém plášti, drže korouhev a štít v rukách. Tento krásný a památný obraz byl až do r. 1780 v Praze, odkudž na rozkaz Marie Theresie do Vídně přenesen, kde se v Belvederu nalézá. Dále Ecce Homo, Madona a jiné. Viz Vlastimil 1842, I. r., str. 61. Žil asi 1250—1297.

Myslibek, Čech, malíř, restauruje obrazy.

Náko Jan, Serb, malíř; r. 1842. v Pešti: Stroskotání lodi u tvrze St. Malo.

Navrátil Jos., akademický malíř v Praze, naroz. 1768, obětoval se krajovidům s prospěchem. Nejen ve kvaši (Quache), než i ve stěnomalbě takové nálezy učinil, že se i vodou mýti mohou a pompejským obrazům velice se podobají.

Nečer Kašpar, Čech, narozen v Praze 1636. Oženil se ve Francouzsku s dcerou jednoho kupce, osadil se pak v Haagu v Hollandsku. Jeden z nejlepších malířův; uměl lesk atlasu a vlašení tureckých koberců výborně nápodobiti.

Nejebse Jan, Čech, r. 1839 ve Vídni; podobizny.

Nevta (či Nevet?), Rus v Petrohradě, malíř ještě žijící. Květy 1838. Příl. 44.

Digitized by Google

Nicolaus, Čech z Chotěboře, maloval v Praze ve 14. století. Zpomíná se v protokolu 1348.

Niger Ambr., Čech, starší malírského bratrstva v Praze 1445.

Nikitin Ivan, Slavorus, syn podtajemníkův Petra V., od tohoto v 14. roku do Amsterdámu k učení se malířství poslán. Jeho arcidílo jest křižování Krista v kaple Aničkovského palácu.

Nikitin Mikuláš, bratr stavitele téhož jména, v Petrově malující.

Nikonov Michael, učil se 1792 v akademii Petrohradské, kde r. 1792 při výstavě odměnu obdržel. Maloval podobizny.

Nosecký Václav, příjmím Václavíček, zdržoval se nejprvé v Jihlavě na Moravě, potom v Praze: maloval dějinné představy střední ceny.

Nosecký Siard Frant., syn předešlého, narozen v Praze 1693. I když do řádu praemonstratského vstoupil, pilnoval malírství; zanechal četná díla námazivná i olejná.

Nosek, Noska Václav Jindřich, Čech, v Praze okolo 1697.

Novák, Čech, vzdělaný na Vídenské akademii, maloval podobizny i na mazivě a zdržoval se r. 1793 v Chotovíně.

Oleščynski Ant., Polák, professor na akademii ve Florencii, malíř a rytec ještě žijící. Vydal Rozmaitošci polskie, kde sceny

Digitized by Google

a podobizny z polských dějin, překrásné ryté a s barvami tištěné. Dále podobiznu Košciuškovu.

Opic Jiří Emanuel, Čech, naroz. v Praze 1775; malíř i kreslič. Maloval podobizny, zvláště ale prostonárodní sceny, jmenovitě z pařížského života; dále Tábor Kozáků na elisejských polích u Paříže 1814; Zpomínky na Karlovy Vary; Sceny z Lipského ročního trhu: všecko výborné práce.

Opic Jiří, r. 1809 maloval v Praze podobizny v oleji.

Opic J., snad týž s předešlými; kreslil následující, ze životopisu Lutherova vážené, v knize Leben und Werke Dr. M. Luthers, von F. W. Genthe, Leipzig 1841. na rytinách se nalézající, slavjanské předměty a osoby: 1. Město Jutroboh (něm. Jüterbock), čtyři míle od Vítoboru (Wittenberku), an v něm 1517. Tecel odpustky prodává. 2. Karel Miletický čili z Miletic (něm. Miltitz), slavosorbský šlechtic, papežský vyslanec, an 1519. ve Starohradě (Altenburg) s Lutherem rozmlouvání drží, tohoto k pokoji napomíná, a volenci Saskému Bedřichovi Zlatou Růži darem od papeže přináší. 3. Jan Bernewičko (něm. Berlepsch), vudce oněch zakuklených rytířův, jenž návodem volence a knížete Saského Bedřicha, Luthera od papeže i císaře do kletby daného, v les Turinském u vesnice Waltershausen 1521. dne 4. května z kočáru uchvativše na hrad Wart-

Digitized by Google

burk pro bezpečnost doprovodili. Rod Bernevičkův pochodil od moravskoslovenské hranice. 4. Oddávky Kateřiny Borské čili z Boru s Lutherem r. 1525. dne 12. července, vykonané skrze Jana Bugenhagena.

Orel Ondřej, malíř, jenž v Londýně ve službě krále Jindřicha VIII. stál.

Orlov, podobizník, v Petrohradě ještě žijící, jehož díla k nejznamenitějším přináleží.

Orlovski Alexander, Polák, přešel ale včasně do Petrohradu, kde tamější akademii navštěvoval, r. 1812 stal se tamže dvorním malířem. Proslavil se nejvíce malováním bitev a koňův. † 1837. Jeho podobizna nalézá se v Drážďanech u dvorního malíře Vogla.

Orfelin, Serb, malíř i medirytec, maloval hlavní chrám v Karlovci, ale zemřel před dokončením díla. Zhotovil v rytinách podobiznu Lazara, metropolity Nenadoviče a j. (Serb. nar. list.).

Osolsobě Jan, Moravan z Holomuce, zemř. v Pešti 1831, malíř dějepisný znamenitý. Viz o něm Výklad ku Slávy Dceře str. 309.

Pačič Ivan, Serb, naroz. 1771 v Bajši, básníř a malíř nyní v Budíně žijící; má množství obrazův vlastní rukou malovaných, slavjanské, zvláště ruské, polské, serbské kraje a kroje představujících.

Digitized by Google

Paliská, svobodná paní, milovnice krásoum a malířka. Mark ryl podle ní Cimona a Pera.

Palko čili Balko Ant., Slezák, malíř ve Vratislavě, otec následujícího Frant. Ant. a Frant. Karla; bydlel ve Vídni a v Břetislavě; maloval svaté historie, společenské obrazy čili sceny z tovaryšství lidského v maličkých figurách, z nichž někdy 50 i více na jeden dosti malý list umístiti a sličně vypracovati uměl. † 1754.

Palko František Antonín, starší syn předešlého, jeden z nejslavnějších malířův podobizen a dějin; jeho ohnivá barvitost, správné kreslení, znamenité rozpoložení světla a stínu vzbudily podivení; byl ve Vídni dvorním malířem knížete Esterházyho. Ve chrámě S. Salvatora jest od něho oltární obraz S. Frant. Xavera a Ignáce; v katedrálním chrámě S. Štěpán, oboje vysoké ceny. V Pražské obrazárně jest od něho Jan Křestitel.

Palko Frant. Karel, malíř i rytec, naroz. 1724 ve Vratislavě, učil se malírství v Břetislavě u staršího bratra; ve Vídenské akademii získal obrazem Judita a Holofernes velkou odměnu; v Italii oddal se zvláště Benátské škole; po návratu bydlel v Břetislavě, kde mnohé oltární obrazy maloval, z nichž se v Břetislavě a Trinitarův, v Přešově, v Tátě, v Brně, v Drážďanech a jinde nalézají. R.

Digitized by Google

1752 stal se král. sasopolským dvorním malířem. Pro polskou národní kaplu v Římě maloval S. Kazimíra; v Praze v jezuitském chrámě jest od něho stěnomalba; † 1767 v Praze. Z jeho umy i ducha plných rytin jsou: Kristus a Samaritanka u studny; Madonna s dítětem; Adam od Boha život dostávající.

Palkov, Slavorus, malíř prostonárodních scen, okolo r. 1814.

Panic Jan, Petr a Václav, tři čeští malíři v Praze, okolo r. 1348.

Panič Mikul., Serb, malíř v Pešti, našeho věku, kreslil Marka Kraleviče 1872.

Paperic Gustav Bedřich, narozen v Dražďanech, nepochybně z předků slavosorbských (sr. péro, páper, pápeří). Maloval krajoliky.

Paudic, Baudis, Krištof, naroz. v Nizosasku okolo 1618, žák Rembrandův. Zhotovil některé krásné obrazy pro Řezenského biskupa a vojvodu Alberta Žigmunda z Bavor. Paudic čili Paudič maloval s Norimberberským umělcem, jménem Roster, o závod a ztratil odměnu. Z omrzlosti nad tím i umřel oplakáván od mnohých. Ostré kritiky v krásoumě více škodné než prospěšné bývají. Není jisto, zdali Paudic a Baudic jedna osoba jsou: to jisto, že druhové malby u nich rozliční jsou; onen maloval obrazy a děje, tento zvířata a mrtvé ptáky. Jméno a koncovka -ic svědčí, že byli potomci Slavjanův.

Digitized by Google

Pazaurek Matěj, Čech, malíř v Dobřanech, kde 1729 †.

Pecka Jakub, Čech, zpomínaný v Pražském protokole 1445.

Pecka Matěj, Čech z Klatov, okolo r. 1560, v Praze u slavného Jana Táborského, u něhož české knihy zpěvův psal a krásnými malbami ozdobil.

Pekel, český malíř podobizen vodními barvami v Praze. Kreslil křídou podobiznu p. Lad. Čelakovského na kámen.

Perlín Ondřej, maloval v Praze okolo r. 1692.

Peroutka Frant., Čech, ve Vídni, malíř; maloval 4 částky roka na porceláně, ku spatření v Pešti při umělecké výstavě r. 1841.

Pěšina Frant. Ondřej, naroz. 1723 v Čechách v Nepomukách; maloval s pochvalou olejem i na vápně, obzvláště květy.

Pěšina Jan Hynek, z Čechorodu, malíř a měšťan v Praze, kde r. 1700 do manželstva vstoupil.

Pešký Jos., malíř v Pešti našeho věku, kreslil serbské kníže Lazara, cára Dušana, Kastriotiče atd.

Petr Václav, Čech, narozen v Karlových Vařích 1742, zemř. v Římě 1829. Jeden z nejslavnějších malířův zvířat; uměl netoliko tělo, barvu, kůži, svaly, ale i povahu a náruživosti zvířat, k. p. zuřivost tygra, velkomyslnost lva atd. výborně a živě představiti.

Digitized by Google

Obrazy jeho zvířat nalézají se netoliko ve všech hlavních městech Evropy, ale i v Americe. Množství vlkův zhotovil pro Angličany proto, že tohoto zvířete více tam nestává. Jeho arcidílo jest Ráj, kde vůkol Adama všelijaká zvířata. Byl professorem akademie S. Lukáše v Římě.

Petrák Alois, malíř podobizen, roku 1838 ve Vídni.

Petřík, Čech, štítař čili malíř štítův v Praze 1348.

Petrus, dva umělcové téhož jména, jeden malíř, druhý řezbář, asi v prostředku 14. století v Praze. Zpomínají se v malírském protokole r. 1348. Malíř měl příjmení Ventrosus (Břichatý?).

Petrovič Živko, rodem ze Zemlína, malíř akademický, daroval na Maticu serbskou 10 zl. stř.

Philippus, Čech, v Praze okolo 1348.

Pietrovský Ant. Max., naroz. v Bydgošci ve Prusích, učil se v Berlíně r. 1836, kde i mnoho k výstavě maloval.

Pigulský Josef, Polák, malíř okolo 1755 v Berlíně, maloval podobizny.

Placho Michal, ve Vídni, roku 1841, květiny ve sklenici.

Ples Jan Bedřich, Čech, v Praze okolo 1665.

Digitized by Google

Pleš Jan Arnošt Constantin, narozen 1752 v Míšni, potomek Slavoserbův. Učitel kreslení v Drážďanech, † 1815.

Plešek (něm. Plaeschke) Maur., naroz. ve Vratislavě. R. 1838 maloval děvče s kvítím, ano v lese zaspalo.

Plonský Maur., Polák, kreslič, malíř i rytec. Ryl zvířata a pitvořice (karikatury) r. 1802.

Pluh, Čech, rejsoval a ryl obraz ku knize Zrcadlo šlechetnosti, v Praze 1817.

Podeke (snad Poděka) Jan Blahoslav, v Praze okolo r. 1723.

Pokorný, Čech, z Poděbrad; v druhé polovici 18. stol. v Římě díla hlavních mistrův odlikoval, kde snad i umřel.

Polák Leopold, Pražan, rodem Žid, v Římě žijící malíř v živolikárství téměř světoznámý. Maloval: nejvyššího purkrabího, ztracenou kazajku, nalezené psaní od holek za mřížaty, spící děvče s beránkem, dítě u kolébky. Císař ruský má od něho obrazy.

Polák Mart. Bohumil, od vlasti své polské tak zvaný, neznámo, ve kterém městě narozený, v 17. stol. asi 30 let v Tyrolsku se zdržovavší, jeden z nejdokonalejších malířův. Srov. Tyroler Künstler-Lexikon a Tyroler Almanach 1803. Obšírněji o něm čti: Cestopis str. 415.

Pollirář Fab., naroz. v Ouští nad Labem, miniaturník v Praze, ozdobil podobiz-

Digitized by Google

nami a jinými okrasami skvostnou knihu zpěvův ve farním chrámě teplickém r. 1560.

Popel Anton, miniaturní malíř v Praze okolo r. 1755.

Popov, Slavorus v Petrohradě nyní žijící, vynašel jakýsi nový způsob rychlého malování, dle něhož i nemalíř v několika hodinách veliké obrazy zhotoviti může, kteréž ani vlhkostí, ani prachem neb dýmem lesku a půvabu netratí. (Květy 1843, č. I.)

Postel Karel, krajolikář, rytec, naroz. 1768, roku 1808 učitelem malírství na Pražské akademii, stal se zde zakladatelem první krajoličné školy a byl jeden z nejznamenitějších umělcův; maloval náhledy hradův Vorlíka a Baby, okolí pražské a jiné kraje české.

Potocká Laura, Polka, v Němcewičových Histor. zpěvích jsou od ní čtyři obrazy rejsované, číslo 7. Kazimír V., čísl. 18. Konstantin Ostrogski, čísl. 29. Žal nad zgonem Štěp. Potockiego, čísl. 31. Król Michal.

Prasic Mikul., Čech, měšťan v Praze okolo 1391.

Prek Xaver, Polák, malíř našeho věku, kreslil 1825 podobiznu X. Fr. Siarčyňského, kanovníka Varšavského a bibliothekáře národní knihovny jmění Osollinských ve Lvově.

Pribyl Frant., r. 1838 ve Vídni, maloval Venuši nad smrtí Adonisovou truchlící; Krista ve hrobě.

Digitized by Google

Procinský Jakub, Polák, r. 1838 ve Vídni, podobizník.

Procházka Frant. Xav. Ant., naroz. v Praze 1740, zemř. tamž 1815; malíř, v Pražské obrazárně jest od něho: Bouřlivé moře se skalnatými břehy, morské nábřeží s budovami, krajoliky s horami a zbořeninami. Maloval i na vápně.

Procházka Jan, r. 1839 ve vídenské výstavě: podobizna knížete z Colloredo-Mansfeldu ve vosku.

Procházka Jiří, Moravan, naroz. 1749, lékař a professor pytvy ve Vídni, spolu i ochotník v malírství, maloval krajoliky, květy a ovoce.

Prokov čili Brokov Jan, rodilý ze Sedmihradska (?), řezbář, udělal vzor k soše S. Jana Nepom. a několik jiných soch v Praze se nalézajících, k. p. Marii s dítětem a dvěma anjely.

Prokov Ferdinand, syn předešlého, učil se u českého řezbáře Quiteinera a převyšoval uměním otce; od něho jest 7 soch na mostě Pražském, které ze skromnosti jménem otce poznamenal, jako i jiné sochy. On byl i do Vídně a Slezska pozván. Zemřel v Praze r. 1731, věku 43. Z jeho bratrův pomáhal mu Antonín spolupracovati, druhý pak Josef byl u císaře Karla VI. dvorním básnířem a ochotníkem malírským.

Digitized by Google

Prosil Vít, Čech, řádu benediktinského, žil a maloval okolo r. 1774, naroz. v Litomyšli.

Proš Václav, Čech, naroz. v Praze; malíř, maloval lovy, bitvy, koně atd. Zdržoval se za čas i ve Frankobrodě nad M. Jeho obrazy jsou rozšířeny a oblíbeny pro dokonalou známost zvířat, zvláště koní. Zemřel 1762 ve Švabachu. V Pražské obrazárně jsou od něho cválavé koně s krajolikem.

Proš Magnus, syn předešlého, malíř zvířat; pracoval 1776 v Norimberku, kde celou knihu lovitebných zvířat v malém folio vydal.

Pučinin Matvejev, Slavorus v Petrohradě, učenník tamější akademie, cestoval v Italii, v Římě, maloval Vzkříšení Páně, Alexandra u Diogenesa. Byl professorem na Petrohradské akademii, † 1797.

Pustota Petr, Čech, v Praze okolo roku 1348 oud malírského spolku.

Quadal Mart. Ferd., Moravan, výborný malíř zvířat, zdržoval se od r. 1797 až do 1804 v Petrohradě, zemřel v Londýně.

Quast, hodný český malíř na porceláně a tavě (smaltu) v Praze; má též i syna malíře.

Ráb Hynek, Čech, nar. v Nechanicích u Bydžova, řádu jesuitského, zemřel r. 1787 ve Velehradě. Již ve mladosti kreslil na stěny obrazy. Maloval mnoho, obzvláště pro chrámy.

Digitized by Google

Rabuský Jak., Čech, rodilý z Mostu, žil v Praze r. 1800.

Radauš Math., Čech, znamenitý malíř, jenž r. 1594 v Králové Hradci žil, ozdobil překrásnou knihu zpěvu městského chrámu Královéhradeckého rozličnými podobiznami písařův a biblickými dějinami.

Radda Vojtěch, historický malíř ve Znojmě na Moravě, maloval oltáře i obrazy. r. 1809.

Ragusa (Ragusinus) Felix, Slavodalmat z Dubrovníku, miniaturní malíř, kvetl v první polovici 17. století, pracoval i v Budíně u dvoru krále Matiáše, kde byl představeným odpisovačův a malířův knih (Belii Not. Hung. III, 225).

Ragusa Francesco da, Dubrovničan. maloval roku 1618 v Římě, pak v Brescii oltární obrazy.

Rajski Ferd., umělec posavad žijící, maluje prostonárodní sceny.

Rakovič, krajolikář, nyní v Petrohradě žijící a s velikou chválou malující.

Rambaužek Matouš, malíř a měšťan ve Chrudimi, r. 1593 maloval Krista, ať dítky přijímá a žehná.

Raniš August, Polák, naroz. ve Kdánsku, dějepisný malíř, zhotovil oltární obraz pro tamější Dominikanský kostel, jenž křest Kristův krásně představuje. Jeho vkus a sloh

Digitized by Google

rovná se největším mistrům a blíží se obzvláště k Vandykovi. Zemřel 1670.

Raška (Raschke) J. F., Slezák, z V. Hlohova, okolo 1812, maloval výborné podobizny a děje.

Rawski Kazimír, Polák, z Ravy v Haliči, narozen 1795, maloval podobizny.

Rektořík Frant. Vavř. Jos., Moravan, naroz. v Brně 1793, ku státní službě vzdělán, nyní ředitel expedice u gubernium v Brně; malíř i rytec výborný; od něho jsou: 5 listův s ovcemi a kravami, 5 listův krajolikův se stádem a chalupami, kraj s ovcemi, francouzští vozatajové na cestě.

Rit, Rus, chovanec Petrohradské akademie, zemřel u konce minulého století.

Rohlík Mik., Čech, v Praze okolo 1348.

Rojovský Jan Jak., naroz. v Augšpurku, usadil se v Praze r. 1700.

Romanov, Slavorus, malíř za času Petra V., (srov. Museo Fiorent. IV, 179.).

Rota Martin, Slavodalmat ze Šibeníku, malíř a medirytec, pracoval v Římě, v Benátkách i ve své vlasti. Jeho arcidílo jest poslední soud dle Michalangela od r. 1569. On pracoval podle Titiana, Rafaele, Zucchera, Pennisa a jiných. Vydal v Benátkách in folio podobizny římských císařův, též i mapy Dalmatska a dvě podobizny čili rytiny slavného Ant. Vraniče (lat. Veranzius).

Rubin, Čech, v Praze okolo 1348.

Digitized by Google

Rus Hynek, Čech z Trutnova, nar. roku 1736, učil se u otce zvláště malování podobizen a zvířat.

Rybiš (Reibisch) Bedřich Martin, naroz. 1782 ve Stassfurtě u Děvína, učil se ve Drážďanech, kde i učitelem kreslení se stal. Vydal r. 1831 Deutscher Rittersaal, potom pamatnosti k. saské zbrojnice a sbírky starotin. (Rybiš Reibisch jest staroslavská šlechtická rodina v Míšni, v Lužicech, ve Slezsku. Jeden z nich, Sebastian Rybiš, život vojvody sas. Maurice u Peště r. 1542 retoval.

Ryška Frant., kreslič, r. 1840 kreslil plány ku staveninám ve Vídni.

Sacharov N., ruský malíř za času Petra Velikého.

Salmova, hraběnka česká, žáčka Manesova, malovala květiny, krajinky, dobře. Neví se, zdali ještě pokračuje.

Sedlčanský Jan Jakub, Čech, měšťan pražský, znamenitý kreslič a krásopísař. Ozdobil žalmy Streycovy zlatými barvami, květinami a okrasami r. 1590, kteráž kniha ve Strahovské knihovně se chová.

Segedinac, Serb, malíř, maloval v Novém Sadě chrám S. Jana. Obrazy jsou krásné, ale v poměru na velikost chrámu přímalé.

Semianowski Frant. Xav., Polák, r. 1838 maloval ve Vídni krajoliky, k. p. Solnohrad.

Digitized by Google

Schiavone čili vlastně Medola Ondř. příjmím Schiavone, naroz. v Šibeníku v Dalmacii r. 1522, † 1582 v Benátkách. Jeden z nejznamenitějších malířův, viz o něm str. 166. V Pražské obrazárně jest od něho Modloslužba Izraelitův na poušti; ve Florencii v obrazárně Pitti jest od něho pět obrazův pod číslem 69, 70, 74, 152 (Kain a Abel), 380, v Benátkách v palácu Galvagnův jest 20 nejlepších jeho obrazův.

Schiavone Hieronym aneb Jiří, kvetl v Benátkách okolo 1512, učil se malírství u Jakuba Squarciona. Ve Sv. Markovské škole v Benátkách jest jeho obraz: Kristus v Getsemane.

Schiavone Luk., malíř v Meduláně, známý co učitel Hieronyma Delfinona, výtečného krumpíře v hedbávě.

Schiavone Natale; Viz o něm str. 171. R. 1841 byly při pešťanské výstavě od něho: Podobizna panny Šodlovy, zpěvkyně; Přátelství; Čtverácké dívče; Panna ve snu od muže očíhaná; Hlava Pomonina; Myslící panna. Dále ve Vídni: Venus a Cupido; Sybilla; Odaliska; Obět Abelova; Judit; Sv. Magdalena; Vínoberka; Svod; Pokušení; Spokojenost; Titian a Violanta; Podobizna velkoknížete a nástupce trůnu ruského.

Schiavone Felice, Viz o něm Cestop. str. 169.

Digitized by Google

Schránil, Čech, v našem věku; maluje podobizny.

Simič Pavel, Serb, Novosadčan, malíř ještě žijící.

Skreta Karel, Čech, Pražan, zemř. 1674 v 70. roku, od souvěkých českým Appelesem jmenován. V čas 30leté války odebral se do Vlach, kde se nejprvé v Benátkách několik let, pak v Boloni, ve Florencii a r. 1634 v Římě zdržoval. V Boloni podáván mu ouřad učitelský na tamější akademii, který ale nepřijav do vlasti se vrátil a stal se nejslavnějším českým malířem. Císař Ferdinand III. povýšil ho do stavu šlechtického pod jménem Sotnovský ze Zavořic. Jeho díla nemají nic divokého a nuceného, ani pochlebného a leskavého, plná jsouce prostoty, přirozené krásy a antiky. On se uměl proměniti hned v Carraccia, hned v Michal Angela, hned v Raphaele, hned v Titiana, hned v Pavla Veronského, hned v Dominichiniho. Guido Rheni však byl jeho největším miláčkem. Toto nápodobení vlašských mistrův tak šťastné bylo, že často i nejumělejší znatelé nebyli ve stavu, mezi jeho a těchto obrazy rozdílu činiti. Jistý český šlechtic a znatel malířství dal Skretovi jakýsi obraz zhotoviti, tento maloval jej slohem Carracciovým. Šlechtic nejsa tím spokojen, s opovržením obraz Skretovi vrátil. Tento nedbaje na to napsav na skrytém místě obrazu své jméno poslal jej do Vlach, kde vůbec za dílo

Digitized by Google

Carraccia držán byl. Po několika letech cestovav šlechtic český do Vlach, ve Florencii, nevěda, tento obraz za drahé peníze koupil tím cílem, aby ve vlasti své Skretu zahanbiti a o tom přesvědčiti mohl, že on jen vlašské původníky odlikuje a následuje nic vlastního vynalézti neuměje. Jak velice ale zapýřiti se musel tento cizotobažník, když mu Skreta jeho jméno na tomto obraze ukázal! — Chrámy pražské plné jsou obrazův tohoto pilného umělce. Ve farním kostele Sv. Martina jest od něho Jan Evanjelista, v jehož osobě Skreta sám sebe ve 40. roku představil. Maloval i národní předměty, k. p. Sv. Vojtěcha, Zavraždění S. Václava; Bohusl. Balbina olejnými barvami atd.

Skreta N., syn předešlého, malíř; nedostihnul však otce svého v dokonalosti a slávě krásoumy.

Skreta Matěj, Čech, maloval r. 1685 pro kníže z Lobkovic v Roudnici.

Slovák Mikuláš, malíř v Praze, který se mezi 1438—1445 rokem vyznamenal.

Smicheus Anton, Čech, naroz. v Praze 1704, zemř. v Lounech 1770. Cestoval v Italii, od něho jest stěnomalba chrámu Augustinského v Pročově.

Smiř (něm. Smirsch) Jan, Čech ve Vídni, malíř ovoce a mrtvé drůbeže; ještě žijící umělec.

Digitized by Google

Smíšek Jan, otec, a Jan Krišt. syn, oba v Praze, od 1630—1762 od nich jest podobizna Karla IV., potom rozličné erby a zvířata.

Smuglewič Frant., Polák, rodem z Varšavy, malíř za panování Augusta, proslavil se historicko-náboženskými obrazy okolo 1765.

Sobico Jan, Čech, Pražan, okolo roku 1840; illuminator.

Sobolevský, ruský podobizník z první polovice 19. století.

Sokolov, chovanec Petrohradské malírské akademie, † 1791.

Solanský, Čech v Praze, okolo r. 1348.

Soukop Matěj, měšťan staropražský, okolo r. 1411.

Spork Jan Rudolf, hrabě, Čech, biskup Adratský, suffragan arcibiskupa Pražského, výborný kreslič; po něm pozůstaly tušované kresliny v 7 svazcích ve Strahovské knihovně.

Stachowič Michal, Polák, nar. v Krakově 1768, zemř. 1825, professor malířství v Krakově, od Polákův národním malířem aneb malířem národnosti zvaný, a to právem, nebo maloval větším dílem předměty ze slavonárodních a polských dějin vzaté, k. p. Sobotky čili Oheň Svatojanský; Solnice Wieličské; Sněmy Varšavské; Bitvu Boleslava III. s Jindřichem V.; Bitvu pod Byčinou; Hrob Oyčyzny; Povstání čili přísaha Košciuškova;

Digitized by Google

Vítězství na polích Racslavských; Tábory polské atd. V bitvě pod Byčinou jeden polský voják sňav čepici s polehlého Němce psa štěkajícího ní straší. O ostatních obrazích píše Pavel Čajkowski, „že na nich od podkowek iskry sipiacych do čupryny junactvem najeżonéy, wšystko jest polskie.“ Obrazy tohoto mistra nalézají se obzvláště v Krakově v kostele dominikanův: Mučenníci Sandomierští (národní předmět); v kostele Františkánském, u Reformátův; a nejvíce v síni Jagiellonské. Obšírnější jeho životopis viz v Ročníku Tov. Nauk XII, v Krakově 1827.

Staič Jan, Serb, rodem z Mitrovic, umřel ve Vídni okolo 1824 na učení se. Ačkoli ještě mladý byl, však zvláštní schopností v malířství se vyznačil.

Stanislavljevič Jan, Serb z Nova Sadu, nar. 1816, učil se malířství v Pešti u Peškého; zdržoval se v Římě od r. 1839, kde 1841 dne 24. ledna zemřel. Maloval Osvobození apoštola Petra ze žaláře, za který obraz od velkoknížete ruského v Římě bývšího 25 dukátův dostal. Počal též odlikovati pro tože ruské V. kníže 13 obrazův Raphaelových za 5000 rublův v Římě. Do Pešti poslal krásný obraz Pantheonu římského. Škoda naděje plného mladíka!

Stařina Frant., Čech, Malo-Pražan roku 1728.

Digitized by Google

Stay Blahoslav, Slavodalmat z Dubrovníka, malíř, navštívil Paříž za času Ludvíka XIV., Řím, Neapoli, Boloni; vrátiv se do vlasti v domečku ven z města bydlel kochaje se v samotě a ve krásách malby. Obraznost jeho jest květoucí, veselá, ušlechtilá: formy řeckého vkusu. U jeho vnukův nalézá se mezi jinými obraz představující hrdého starce, an chlapečkovi (Milkovi) v klíně jeho sedícímu končetiny křídel obstřihuje. Obraz tento plný vděkův a síly všickni umělci na první pohled za dílo Carracciovo vyhlašují. Tam se nalézají i podobizny jeho rodiny: Benedeta Primi, Pierfranceska Staye a jiných. Ve chrámě S. Maria di Castello jest od něho znamenitý obraz ve velkém oltáři. (Appendini).

Stroiński Jan, historický malíř 18. století v Haliči.

Strychýř Jos., Čech z Kozolupů r. 1802.

Stryla Jan, Čech, malíř v Praze r. 1348.

Suchý Vojtěch, r. 1840. ve Vídni, podobizník.

Sulkovská Eu., kněžna, Polka, v Němcevičových Hist. zpěvích jest od ní 8 obrazův. a sice číslo 1, 4, 8, 9, 13, 14, 20, 26 z polských dějin.

Sum, Čech, v Praze nyní žijící, maluje sv. děje.

Supera Thadeus, Čech, v klášteře Sedleckém byli od něho S. Benedict, Robert, Alberik, 14 pomocníkův a jiní SS.

Digitized by Google

Světecký Martin, Čech z Litoměřic, maloval rozličné věci pro chrám kapucínský v Roudnici.

Svítil Josef, dekorační malíř, v druhé polovici 18. století.

Svoboda Edvard, v Pešti r. 1840: Srdcebol; vezení sena; ženská s larvou; dříjmající prodavač sádrových figur.

Svoboda Jan, Čech, naroz. v Turnově 1737. Od něho jsou stěnomalby chrámovní v Přistoupímě a v Tismicích.

Svoboda Rudolf, ve Vídni. R. 1841. byly od něho v Pešti při výstavě: Zvířata ve hromadě: kráva a koza u studny; opatství Tihan u Blatenského jezera; Zbořeniny hradu Česnek.

Sycha, Čech, mistr a malíř v Praze roku 1445.

Sýkora Hugo, český malíř staveb, krajův; mnich praemonstratský, u Litoměřic farárem. Ochotník.

Ščepánko, Čech, okolo r. 1445. v Praze.

Ščedrin Ivanič, Rus, professor a direktor Petrohradské akademie, krajolikář ještě žijící.

Ščedrin Sylvester, syn předešlého, též krajolikář.

Ševujev Vasilij, Rus, historický malíř a professor na Petrohradské akademii, nyní žijící.

Digitized by Google

Šimuneti, Illyr ze Rjeky, vyučenec Benátské akademie našeho věku.

Šír Frant., český posud nejschopnější kreslitel na kameni v Praze, rodilý z Nového Města v jihlavském kraji, krídou kreslil: pp. Purkyně, Presla, Šafaříka, Jana Husa. Neustává posud zvláště podle Francouzův se vzdělávati.

Šlechta Vojtěch, Čech, naroz. ve Chrudimi, podobizník r. 1789.

Štěpánek, Čech, Pražan, okolo r. 1348.

Štur Jurian, malíř v Krakově okolo 1665, učitel Theod. Lubieneckého.

Táborský Jan, Čech z Klokočské hory, r. 1552 v Praze, slavný mechanik, hvězdář a malíř. Psal a obrazmi vyozdobil mnohé knihy zpěvův, k. p. v Lounech, v Teplicech, v Českém Brodě a jinde.

Tejček Martin, Čech, malíř našeho věku, dostal dvakráte odměnu, kreslil mezi jinými obraz Saturna přírodu co pannu odhalujícího ku Vznešenosti Přírody od Zdir. Poláka.

Tejn aneb Ján z Tejna, Čech, v Praze okolo r. 1348.

Theodorovič Arsa, Serb, žil i zemřel co malíř v Novém Sadě 1825. Nejslavnější serbský živopisec; maloval mnohé chrámy, jako: v Bájí, v Novosadě, v Almáši, v Budíně, v Zemlíně, v Mitrovicech, v Aradu, v Bečkereku, ve Veršci a jinde. Od tohoto umělce

Digitized by Google

nejvíce obrazův se v národu nalézá; on maloval i podobiznu Dosithea Obradoviče, Raiče atd.

Tiasný (snad Šťastný?) Matouš, z Prahy, malíř životokusův, nyní v Brně.

Tkadlík Frant., nar. v Praze 1787, malíř; v Pražské obrazárně jest od něho Návrat S. Vojtěcha do Čech.

Tkadlík čili Kadlík Frant., Čech, klassický malíř našeho času a učitel v témž umění; rodilý z Budňan u Karlova Týna, zemř. 183 (?) na suchotiny v 57. roce. Její Majestatnost císařovna matka Karolina poslala jej na vyšší vzdělání do Říma, kde asi 6 let byl. R. 1836 byl ode stavův za ředitele Pražské malírské akademie zvolen. Rejsoval přísně, maloval čistotně; mezi jinými jest od něho podobizna Dobrovského; S. Ludmila, kněžna česká s jejím vnukem Sv. Václavem při službách božích; Kristus v lůně Sv. Marie. Viz Výklad ku Slávy Dceře str. 308—309. Mnozí mu vytýkají přílišnou nábožnost a vázanost ku mnichům: nicméně v katolicko-náboženských předmětech zůstane on veždy jeden z nejpřednějších mistrův.

Tomáš, z jehož štětce obraz S. Jana Evanj. a S. Víta císař Mathias pro pražský hlavní chrám velmi draho koupil a na oltáři postaviti dal.

Tomáš, Čech v Třeboni, maloval roku 1612 pohřeb knížete Petra Voka z Rožmberku

Digitized by Google

tak, že všecky tam přítomné osoby z podobizen k poznání jsou.

Tomáš, český historický malíř, učil se pode Tkadlíkem, nyní ve Vídni podobiznuje.

Tomejšl Antonín, český malíř podobizen; rodilý z Konopiště, v prvních letech došel obliby, nyní žije znuzený. Genialní člověk.

Topera Martin, Čech v Praze, okolo r. 1695.

Tovora Ant., Čech v Praze, maloval příbytky a některé oltářní obrazy r. 1787.

Třebecký Ignác, Čech, naroz. 1727, maloval v Praze přezdařilé podobizny v miniatuře, † 1780.

Trešňák, Čech v Praze, od něhož slavný hrabě Ant. Špork r. 1721 malován byl.

Tverskoj Mikul., ruský malíř dějin, nyní žijící.

Ugrumov, Rus, malíř a professor na akad. Petrohradské, ještě žijící.

Valvasor Jan Veigart, svobodný pán v Krajinsku, kreslil některé kraje vojevodství Korutanského, jejichž rytiny se nalézají v jeho knize: Topographia Carinthiae 1688 v Norimb.

Vacek Gustav, Čech z Kostelce nad Orlicí, našeho věku v Praze, maloval poustevníka 1842; oltární obraz Panny Marie korunován.

Digitized by Google

Václav, Čech, v Teplicích jest od něho pěkný nešporní obraz.

Václavík, Čech v Praze okolo r. 1348.

Varnek Alexander, ruský malíř, nar. 1780 v Petrohradě.

Varnek Edvard, syn předešlého, též malíř tam.

Vasilevský N., ruský malíř pod Petrem Velikým.

Vatienuš Ján, rodilý ze Štyrského Hradce, zdržoval a oženil se v Praze r. 1698.

Večeřík Václav, Čech, žil v Žatci roku 1719, maloval oltární obraz Jana Nepom.

Veleba Václav, Čech, kreslič v Praze, kde se r. 1777 narodil. Vyznačil se v překrásných krajolikách.

Velislav, Čech, malíř v 13. století.

Venecianov, ruský malíř a oud akademie Petrohradské, ještě žijící.

Vesel Jakob, malíř ve Kdánsku okolo 1765, pracoval i v Berlíně i ve své vlasti.

Vítek, Čech, zdržoval se ve Vídni r. 1795. V Čechách v Poříčanech jsou od něho: S. Pavel, S. Timotheus, S. Ján atd., které mezi 1764 a 1765 maloval.

Vodňanský J. E., Čech, v Praze, kreslil Jana z Boha a čtyry vítězoslavné brány vystavené Janovi Nepom.

Voják Jan, Čech v Malopraze, kde roku 1615 se oženil.

Digitized by Google

Volavka Pavel, Čech v Praze, kde v domě Jana Alše, rady Nového města Pražského, do knihy album amicorum svou vlastní podobiznu s následujícím nápisem maloval: „Koho štěstí vyvyšuje, — Nenadále zbohacuje. — Ten ho hleď sobě vážiti, Kdos, odkuds, cos byl? pomněti. — Na budoucí památku, podobu obličeje svého, zahodiv se do příbytku pana Jána Alše, sedě za stolem, maje zrcadlo před sebou, jsem teď vymaloval, jsa tak umění malířského milovníkem a maje jméno Pavel Volavka, rodem z Draskovic, a to léta 1598."

Volkov Theodor, ruský malíř a divadelník maloval divadlo v Moskvě, ním založené r. 1746—1763.

Vrabec Frant., Čech, roz. z Českého Brodu, ve mladosti byv strážcem zahrad a rolí otcovských procítila náklonnost ke krásoumě, nebo zde již co samouk vyobrazil okolí svého rodiště ku překvapení svého otce, kterýž jej proto na malířství dal do Prahy. Maloval oltární obrazy. I v Břetislavě maloval na vápně i v oleji. Oženil se s malířskou dcerou, která sama dobrou malířkou byla. Zemřel r. 1779.

Vratislav Frant., hrabě z Mitrovic, nejvyšší dědičný kuchmistr království českého, pán v Dirně a Zalši, znamenitý dějinný, krajolikářský i podobiznický malíř. Cestoval téměř po celé Evropě a navštěvoval umělecké akademie ku zdokonalení se v malířství.

Digitized by Google

Potom se usadil v Čechách ve Stálci v Táborském kraji, kde se posud po něm drahně obrazův nalézá. † 1815.

Vrbek (Verbeck) Jodok, Moravan ve službě hraběte Popela z Lobkovic r. 1682, maloval podobizny.

Vuňanský, malíř v Praze, podle jeho kreslin ryl Ant. Birkhart.

Zahradníček Jos., nyní ve Vídni malíř; v Pešti r. 1840 bylo od něho Pálení uhlí; Mlýn; r. 1841 krajolik ze Štyrska a Královského jezera u Berchtesgaden.

Zbislav čili Zbyšek z Trotiny, Čech, malíř okolo 1350—1360, maloval pro arcibiskupa Arnošta z Pardubic a pro Jana, bisk. Litomyšlského nábožné knihy na bělpuchu, předměty biblické, jenž svou oupravností, zevrubným kreslením a harmonií barev nic sobě podobného v tom čase nemají.

Zorillo J., Polák; v Němcevičových Hist. zpěvích jest od něho obraz pod číslem 17. Žygmunt I.

Zumzanda, Čech z Jindřichova Hradce, podobiznitel vodními barvami.

Zukova Jan, podobiznitel ve Vídni roku 1838.

Žitavský Šebastian, Čech, rodilý z Jičína, řádu praemonstratského, jako farář v Ouhonicích dal tamější chrám okrášliti a maloval sám dva obrazy pro korouhve téhož chrámu. Zemřel 1710.

Digitized by Google

Žižka, Čech v Malopraze r. 1745.
Žlutický Mikuláš, Čech v Praze roku 1445.

II. Rytcové.

Afanasiev, Slavorus, ryl v medi podobiznu dějepisce Karamzina.

Bartholomaeides Ladislav, Slovák, nar. 1754 v Klenovci, zemř. 1825 v Ochtiné, kazatel ev. církve; rejsoval a ryl v medi zvířata, podobizny a mapy ke knihám československým od něho vydaným, jmenovitě ku Historii přírody r. 1798, kde 10 rytin; pak ku Geographii 1798, kde 6 map, a ku Jos. Flavii O válce židovské 1805, kde rytina města Jerusalema a mapa Palestiny od něho. Vyryl i svou vlastní podobiznu vydanou v knížce Memoria Lad. Bartholomaeides, od jeho syna J. Lad. v Pešti 1828.

Berka Ant., bratr Janův, r. 1790 ryl ve Vídni pomník Josefa II.

Berka Jan Nep., Čech v Praze, medirytec, nar. r. 1758, ryl děje a podobizny, asi 83 kusy, k. p. Fr. Faust. Procházky; hr. Hvězdohorského (Sternberka), Přemysla Otakara II. v Milíně; litinu čili modlu staroslavskou v Královradském kraji nalezenou, v Dobrovského Slavíně; mistrovská práce jeho jest rozmluva Peleova s bohyní Athéne v Nejedlého přeložení Iliady 1802.

Digitized by Google

Berkovec, Čech, žák Pražské akademie krásoum, usadil se pak a pracoval ve Vídni.

Bersenev Ivan, Slavorus, nar. 1762 v Siberii, zemřel 1790. Ryl Jana Evanjelistu dle Dominichina, Pokušitele dle Titiana.

Běs Rudolf, Čech; ve chrámě uršulinek v Praze jest od něho narození Páně.

Blažko aneb Blažek (Blaschke), s počátku přítomného století ve Vídni; ryl rány S. Františka dle Rubensa; Uzdravení pacholete skrze Ježíše; S. rodinu dle Rafaele a mnohé viněty pro almanachy. Z národních předmětův podobiznu Karla knížete z Dětřichotýnských, kardinala a biskupa Holomuckého 1570, zemřel 1637; im öster. Plutarch, Wien 1807. B. 3. (Rod z Dětřichova tejnu (Dietrichsteinův) drží se dle starolistin za potomka slavného Moravsko-Slovenského krále Svatopluka, jmenovitě jeho syna Svatopluka (něm. Zventobolch Zvetoboch), jejž r. 898 bavorští Němci v Moravě javše se sebou do Korutan převedli, kdež mu r. 898 dne 31. srpna v městě Rantesdorfe král Arnulf rozličné statky a panstva k. p. Kerk (Gurk), Brezu (Friesach), Žilicu čili Selču (Zeltschach), kolébku Dětřichotejnských daroval tím cílem, aby jej k mlčení a k odřeknutí se práva na Moravu přivedl. Srov. pojednání: Der Grossmährische König Svatopluk, Ahnherr der Dietrichsteine, in Wiener Jahrbücher d. Liter. 1818. B. 2, S. 14).

Digitized by Google

Boháč Tomáš, Čech, universitský rytec ve Vídni, r. 1764—1842; ryl pro svobodného pána z Vunšvic rodinu Kristovu. Pod Ježíšem, Mariou a Annou čte se následující český nápis: „Svatá Anno, přijď k mé smrti s dcerkou i se vnučátkem, ať nejsem zatracen.“ Ryl i Jana Nepomuckého na pražském mostě.

Bonifacio Natalis (snad původně Dobroděj), medirytec ze Šibeníku z Dalmatska, nar. 1550, pracoval v Římě, kde r. 1586 obrazy na medi zhotovil, které mašiny, od Domin. Fontanyho při postavení velikého obelisku potřebované, představují. Na jedné rytině: Pastýři při narození Páně dle Th. Zuccara čte se: Noel Bonifacio Sebenicus fecit. Ryl i koně a zvířata krásně.

Borovský G., okolo 1799 ve Vídni. Jeho rytiny však v Moravě se nalézají.

Budinský Joz., Moravan našeho věku, krajolikář.

Budzilovic; ryl v dřevě rozličné obrazy pro knihu Schweitzerischer Robinson v. Wyss r. 1842.

Collár, v Pešti, ryl Miloše Obrenoviče.

Ctibor Jan Jaroslav, Čech v Praze ryl 1661 mapu království českého.

Čadecký Ferd., praemonstrat v Praze, ryl v medi, okolo 1715.

Digitized by Google

Čáslavský M. Jiří, Čech, mezi 1670—1700. V knize Předrahý poklad — jest od něho obraz Kutné Hory; i jinde ryl.

Černín Dan. David, v Holomouci a ve Vratislavě, ryl thesim philosophicam pro Otta Oliviera Podstatského, na níž 7 krajův moravských co bohyně vyobrazeny jsou a jiné věci.

Černín Jan (něm. Tscherning), syn předešlého, medirytec ve Vratislavě. Díla otcova jsou mezi 1634 až do 1678; synova okolo 1715. Ryl erb království polského a mnohé chrámy i podobizny.

Čepelka Frant., kreslič a medirytec v Praze, kde 1814 se narodil. Vyznačil se obzvláště ve zrostlinách, stromích a zvířatech.

Drda Ant., Čech, Pražské akademie žák r. 1822, ryl Poprsí Marie; S. Jiří; S. Josefa; podobizny Ant. Jarosl. Puchmajera atd.

Drda Josef, Čech, r. 1804 ryl v medi antické torso (Illioneus) ve mnichovské Glyptothece.

Dvořák Adolf, Čech, rytec v oceli, roku 1838 ve Vídni.

Dvořák Daniel, Čech v Praze okolo 1701, ryl Mater dolorosa; Jana Křestitele a svaté.

Dvořák Samuel otec, Čech, jenž r. 1629 v Praze pracoval a tam i 1689 zemřel, výborný umělec. Ryl podobizny, S. Jana Nepom., Život S. Václava na 44 listech atd.

Digitized by Google

Dvořák Samuel, syn a učenník předešlého; ryl Jana Nepom.; Jesus amabilis; Familia S. Venceslai.

Emukov, Slavorus, ryl podobizny i krajovidy.

Geràzimov Dem., zemřel 1770, ryl podobizny ruských velmožův a jiné.

Glogovský Jiří, Čech, v rytině jednoho jemně rytého lesu ve Strahovské knihovně stojí: Georg Glogovsky inv. del. sc. in 12.

Goloktinov, Slavorus, jeden z nejdůvtipnějších nyní žijících rytcův co do krajovidův; klassická jest jeho rytina Kristus s učenníky na cestě do Emaus.

Grekov Alexander, kreslič a rytec v Petrohradě, nar. 1750. Ryl císařovnu Kateřinu II., veliké kníže Pavla Petroviče, názory Petrohradu.

Havle Jos., Čech, v Praze r. 1802, kreslil a ryl krajoliky.

Horník Erasmus, pracoval 1550 v Norimberce, snad Čech, ryl vásy a sochy.

Hřebec Hieron., Čech ve službě hrabat ze Sporku r. 1744.

Hus Peter, Čech aneb Moravan, r. 1571, zhotovil rytiny pro Humanae salutis monumenta od Aria Montana.

Chotková Isabella, hraběnka, r. 1775, ryla kraje karlovarské a jiné předměty.

Digitized by Google

Ivanov G., žil u konce minulého století a u počátku přítomného. Ryl Narození Páně, vodospád a krajovidy.

Ivanov M., v Petrohradě ještě žijící. Rytiny od něho jsou v Pamětinách akademie r. 1822.

Ivanov Timoth., medalíř, r. 1770 v Petrohradě, způsobný umělec.

Jachimovicz Theodor, snad Polák, r. 1842 ve Vídni, ryl chrámy, kláštery, ideále.

Janota Jan Jiří, způsobný medirytec, naroz. 1747 v Čechách, pracoval ve Vídni okolo 1770. Nákladem knížete z Lišťan (Lichtenstein) cestoval a učil se v Italii, po návratu pak pracoval podle obrazův jeho nádherné galerie. Umělec výborný.

Jareš, ryl ve Vídni r. 1824 S. Pannu.

Jašek Prokop, Čech, benediktin v Břevnově, a pak superior v Polici r. 1706, ryl zde velikánskou sochu S. Panny.

Jelínek Josef, Čech v Kutné Hoře, kde minulého století žil. Na jedné rytině čistotu Josefovu představující stojí: Jos. Jelínek fec. Kutbergae.

Jirš, rytec i řezbář forem v Praze r. 1720.

Kačolov, Geigl (?), v Petrohradě za času Kateřiny. Ryl podobizny, hrady, krajovidy.

Karkovský Michal, žil a ryl mnoho obrazův svatých pod Petrem V. v Rusi.

Kauko J. F., zpomíná se od Frencla v katalogu sbírky hraběte Sternberg-Manderšeida,

Digitized by Google

I, 741. Ryl: Malý bubeník, v Drážďanech roku 1755.

Kobylič, Kobilitz, ryl obraz 4 ženštiny s dítětem podle Guercina. Více o něm neznámo.

Kojinský (Coinsky) Eustach, ve Vídni, ryl podobizny.

Kolo (Kohlo) H., Čech v Praze, kde u počátku minulého století žil. Ve knize Syntagma hist. gen. domus Voracziczkianae 1716 jsou tři podobizny z této rodiny od něho.

Kolpakov, Slavorus, žil minulého stol. Ryl cárovnu Natalii, matku Petra Vel.; podobizny hraběte Vatvajeva a jiné.

Kolpašnikov A., Slavorus; zachována od něho podobizna knížete Alexandra Kurakina.

Koterba Karel, nar. v Těšíně r. 1800. Má účastnost na Galerii dil Belvederu ve Vídni, vydané od C. Haasa; dále ryl Hermana a Tusneldu dle Angeliky Kaufmannovy; Madonnu; v Almanachu: Gedenke mein, Wien 1841, jest od něho krásná rytina Rozvíty.

Kysel E., medirytec okolo r. 1650, v anglické zemi sice bydlivší, avšak původem nepochybně Slavjan. Od něho jest krásný obraz Oliviera Cromwella na koni.

Kysel Melchior, Čech v Praze, ryl dle Skretových nákresův S. Františka z Pauly, S. Secundinu.

Digitized by Google

Levický (Lovický) Jiří, žil r. 1732 ve Vratislavi. Ryl švárně obraz Krista, Marii a Josefa představující.

Libenický (Leibnitz) H., kamenopisec; kreslil, a vydal skupinu: Nechte dítek jíti ke mně.

Malek Fr., ryl ve Vídni psa sedícího, an papír v pysku nese.

Marci Jan Jindřich, Moravan, nar. v Jihlavě 1722.

Mark, Marek Quirin, nar. 1753 v Lítavě na Moravě; učil se ve Vídni; r. 1793 byl oudem akademie, r. 1811 zemřel. Nepočítaje mnohé jednotlivé viněty a obrázky asi 20 výborných rytin zanechal, mezi nimi: Maria se spícím dítětem; Zuzana v koupeli; Diogenes a Alexander; Herodias; Cleopatra; Venus a Amor; sceny z Iliady Homerovy; Římští císařové; Napoleon; hrabě Josef Thun atd.

Maslovský, umělec našeho věku v Petrohradě. Rytiny od něho jsou v Pamětinách cís. akademie 1820.

Merzalov G. J., dle Fiorilla v Petrohradě minulého století pracovavší. Ryl podobiznu neznámé měšťanky.

Mikovini, Slovák, r. 1777 ryl náhledy města Norimberku v 37 listech, in fol.

Mocký Vincenc, Čech, v Praze r. 1716.

Motyčka Frant., Čech, v Praze r. 1807, ryl hrady: Kopidlno, Lipnice, Rábí, Michalovice.

Digitized by Google

Novotný, Čech, kreslič a rytec minulého stol. Ryl: Velikou lípu ve Vysoké Vsi u Marianské lázně: znamenitá rytina! Pak hrady Litice atd.

Oleščinský, Slavorus, rytec v oceli, ryl podobiznu A. F. Kokorinova.

Ouchtovský, Slavorus, učenník a potom i oud akademie Petrohradské. Roku 1814 byl v Paříži, kde sobě slávu umělce získal.

Outkyn Mikuláš, ředitel rytecké školy v akademii Petrohradské a sice první slavjanského národu, ať před ním cizozemci ředitelé bývali. Ode vlády poslán byl ku zdokonalení se do Paříže a do Anglicka. Ryl podobizny metropolita Michala v Petrohradě, Karamzina, Suvarova, knížete Kurakyna, Kateřiny II. atd.

Palcov C., kamenotiskař v Berlíně ještě žijící; kreslil podobizny a děje.

Panin G. S., Slavorus, o němž viz Fiorilla v malých spisech.

Perlaska Dominik, v Pešti ještě žijící, ryl Arkonu v noci ve Výkladě ku Slávy Dceře; Poláka Chlopického; Milutinoviče. serb. básníře.

Petrák Alois, ryl podobizny ve Vídni r. 1842.

Pěšek Karel, rodilý v Žitavě 1795, žije a pracuje posud v Drážďanech, potomek vyhnanců českých. Ryl krajoliky; světozory;

Digitized by Google

okolí teplické v 21 náhledech; okolí žitavské; berlínské.

Pěšek (něm. Peschke) Karel, rytec v Berlíně, nepochybně český potomek na konci 18. a v počátku 19. století.

Pieteš Kristian, žil a ryl r. 1650 v Královci, střední umělec, snad Polák.

Pobuda V., ocelirytec žijící a pro knihkupce pracující; ryl 24 obrazův k Wielandovým spisům r. 1840, rodinu Černohorcův a mapy.

Podolinský, s počátku tohoto století v Petrohradě, asi 1805.

Poletník, Poletnich, Polienik J. F., ryl od 1750—1780 v Paříži mezi jinými: císařovnu Kateřinu II., 1776; Milek, mstitel všehomíra; Milek odezbrojený atd.

Popel Jan, Čech nyní žijící, výborný rytec v oceli; od něho jsou obrazy v knize: Prag u. seine Umgebungen 1841.

Poradský, Poratzký, v galerii Vídenského belvederu jest od něho rytá venkovská zábava. Umělec našeho věku.

Pucherna A., kreslič a medirytec v Praze roku 1803 až 1810, ryl hrady: Hlavačov, Karlůvtejn, Kunice, Koloděj, Libochovice, Lobkovice, Vyšehrad atd.

Puvarský; životopis jeho neznámý jest; ryl dvě hlavy východčanův a bystu východčanky.

Digitized by Google

Radziwill Anton, kníže z Olyky a Něswieže. R. 1815 byl k. pruským místodržícím ve velkovojevodství Poznaňském; jináče bydlel v Berlíně. Učil se v Norimberku rytectví od hraběte Hallera. Z jeho rytin jsou: Kníže pruský Jindřich, Ferdinad hrabě Haller, kapelmistr Hummel, baron Sydov, kníže Metternich, Bedř. Ancillon; 8 rytin ku Goetheho Faustu atd.

Ragusio Paolo de, zlatník a penězorytec z Dubrovníku; konal své umění ve Florencii v první polovici 15. stol. Na jeho medailích se čte: opus Pauli de Ragusio.

Razwieska Konstancie, rozená kněžna Lubomirská, milovnice krásoumy, zanášela se i rytím ve druhé polovici 18. stol. Ve sbírce hr. Sternberg-Manderšeida byla od ní rytina utěšená, bradatého starce představující.

Regulski F. J., Polák, ve Varšavě, medalíř čili penězořezbář, okolo 1795.

Rivola Mich., Čech, v Praze, tuze dobrý medirytec r. 1716.

Rybička Josef, Čech, rytec našeho věku, ryl hrady Žebrák a Točník k Vesně roku 1836; Annu z Krakova ve Lvovském Slavjanině 1837 a Svatopluka v almanachu Vesna 1838.

Rybička Karel, otec předešlého, rytec do ocele a medi.

Sedlecký Baltazar Žigmund, nepochybně Čech, medirytec a učenník Ondř. Pfeffela

Digitized by Google

v Augšpurku. Jeho lehký způsob rytby chválu zaslouží. Ještě žil r. 1767 v 71. roku jeho věku.

Skála, Čech, medirytec našeho věku, ryl obrazy ve křížových kapličkách na Petříně u Prahy.

Skorodumov Gabriel, Rus, vyučenec Petrohradské akad. † 1792.

Sokolov N., Rus, medirytec, pracoval v Petrohradě r. 1750.

Sovic C. A., Čech, v Praze, r. 1758, ryl anjela Strážce pro paulanské bratrstvo.

Stojský Eustach., Čech v Malé Praze r. 1740.

Strahovský Bartoloměj, medirytec ve Vratislavě, ryl rozličné podobizny 1721—1757.

Sulima Pavel, Rus (?), medirytec okolo 1804, ryl obrazy ku slavjanské mythologii od Ondř. Kaysarova.

Sycha Jiří, Čech, v Praze ryl titulový list ke knize Balbinově Historia Sv. Hory 1665.

Štětka Slavitěch, Čech, v Praze, rytec žijící.

Teplár Ant., Čech ještě žijící, kreslil podobiznu P. J. Šafaříka, V. Hanky, hraběte Rošcišewskiego a j.

Tolstoj, ruský hrabě, rytec medalií.

Trmal Zdenko Rudolf, Čech v Praze, ryl Jana Křestitelc.

Digitized by Google

Vacka Josef, Čech v Praze, nar. 1676, zemř. 1795; poctěn byl pomníkem v Novopražském hrobitově.

Veselý Vojtěch, zdržoval se, jak se zdá, v Horvatsku a Dalmatsku, poněvadž v jedné horvatské knize in fol. titulní list, s rozličnými osobami a figurami, nyní ve Strahovské knihovně v Praze od něho zhotoven jest.

Vladimirov S., Rus, v Petrohradě, medirytec ještě žijící. Ryl r. 1825 podobiznu knížete Miloše Obrenoviče.

Vusín Dan., v Praze, 1601—1682, ryl dle Skrety.

Vusín Jan Fr., v Praze, téhož času; ryl podobiznu císaře Josefa I.

Vusín Kašp., medirytec v Praze r. 1695.

Zarnko Jakub, Polák, medirytec; zhotovil mezi jiným životopis S. apoštola Jakuba na 16 listech.

Zástera Frant., ve Vídni žijící, ryl boj se lvem, 1842.

Žega Frant. Aug., (něm. Schega), Krajinec, nar. 1711 v Novém Městě. Byl nejprvé zbrojíř, pak rytec, pracoval ve Mnichově, kde podobiznu volence z vosku udělal tak výborně, že za dvorního rytce 1738 pozván byl. Žega zhotovil 18 medalií vojevody Bavorské představujících. I do Vircburku, Drážďan a Vídně pozván byl; zde udělal z vosku podo-

Digitized by Google

biznu císařovny Marie Theresie. Jeden z jeho bratrův následoval jeho příklad.

Želízko V., Čech, rytec našeho věku v Praze žijící.

Žembera J., kreslič krajolikův a medirytec našeho věku.

III. Řezbáři, sochaři a litci.

Arca (Nicolaus dell Arca) Mikuláš z Rakve, zhotovil z pálené země ploskořezbu narození Kristovo představující a oltář ve chrámě sv. Ducha v Benátkách. Zdá se, že on byl, jenž rakev S. Dominika, od Mikuláše Pisana v Boloně započatou, dohotovil a odtud jméno dell' Arca dostal. Umřel r. 1494. Slavný Sansovino a jiní jej výslovně Slavjanem jmenují.

Aulíček Dominicus, Čech, v Poličce r. 1734 naroz., řezbář, učil se v Litomyšli u Fr. Batčaka (?) a pracoval ve Vídni. Cestoval ve Francouzsku, Anglicku, v Římě, kde v akademii S. Lukáše první odměnu a na to od papeže Clementa XIII. rytířský řád zlaté ostrohy obdržel. Skrze jistého za biskupa z Uher se vydávavšího klamce ztratil celé své jmění ze 1200 zl. záležející. Naposledy byl mistrem modelův v porcelanové dílně v Nymphenburku v Bavorsku. On udělal nejen mnoho krásných modelův ze hlíny a z vosku, ale i sochy pro tamější volencoknížecí zahradu.

Digitized by Google

Bělopotocký Alexander, Slovák z Oravy z Bílého Potoku, řezbář a kamenář našeho věku.

Brokov Jan, Slovák, 1652 ve Spišské Sobotě narozen. Usadil se v Praze, kde ještě socha Jana Nepom. v kaplici domu Vunšvického od Sysanga i do medi rytá od něho se spatřuje. Přijav katolické vyznání víry, roku 1718 umřel.

Brokov Jan Ferd., syn předešlého, roku 1688 v Praze nar. Zhotovil S. Trojici na vlašském náměstí v Praze, mnohé sochy pro most Pražský a jiné.

Brož N., Čech, řezbář našeho věku v Praze.

Čerovský Václav, řezbář drahých kamenův v Praze, okolo 1774.

Denich Jan Jos., řezboval v Praze okolo 1717. Zemřel ve Hlohově ve Slezsku roku 1737.

Dlouhý Frant., kamenořezec, v Praze 1751.

Dománek Ant. Mat. Jos., nar. 1713 ve Vídni nepochybně z českých rodičův, učil se u Donnera, proputoval mnoho krajin, proto se díla od něho ve Francouzích, v Anglicku, ve Španělsku a v Němcích nalézají. Pro francouzskou královnu Antoinettu zhotovil hrací stolík ze zkamenělého dřeva se slupci a broncovinami. Patří k nejznamenitějším umělcům.

Digitized by Google

Dunajský Vavřinec, Slovák z Libětové, narozen 1782, † 1836. Socha S. Magdaleny ve chrámě Libětovském jest jeho arcidílo. Ostatně viz o něm Výklad ku Slávy Dceře, str. 309.

Gordejev Gordevic Feodor, sochař v Petrohradě v první polovici minulého století, byl professorem v tamější akademii řezbářské.

Hanuš mistr, Čech, slavný hvězdář a professor v Praze; r. 1490 zhotovil pomocí svého žáka Jakuba nádherné hvězdářské hodiny, které posavad na radnici staroměstské ku spatření jsou a sotvy kde sobě rovné mají.

Chládek Jan, Čech, nar. ve Slaném, hotovil sochy pro hrabě Valdšteina a více oltářův pro chrámy. Vyznačil se obzvláště v malých figurách. Umřel 1788 v Turnově.

Ivanov Archip Matvejevič, oud a rada akademie Petrohradské, pod císařovnou Kateřinou II. až do r. 1805. Zhotovil sochy ploskořezby a bysty ruských panovníkův.

Jablonski, Polák, řezbář a stavitel, rodem z Krakova; ozdobil v novějších časích dóm ve Gnězdně.

Jakub, Čech, děd slavného Veleslavína dle ženy; v Kutné Hoře, potom r. 1540—1546 v Praze, kde od jednoho obyvatele jeho domu, jehož nevinnou ženu zastával, kopím probodnut byl. Jeho řezby nalézají se v Kutné Hoře.

Digitized by Google

Janek, Čech, nadchází jeho jméno v protokole umělcův ve Praze okolo 1348.

Janko, přijmím Malý, v Praze r. 1342 zpomíná se v protokole téhož roku.

Jaroš Tomáš, slavný litec, obzvláště zvonův v Brně, v druhé polovici 16. stol. bydlel v Praze. Jeho dílo jest veliký Zigmundovský zvon na katedralní věži v Praze, krásnými litými obrazy ozdobený r. 1548. Lil i více zvonův a litin.

Jelenius Zigmund, řezbář forem v Báslu v 16. stol., řezal ve dřevě mnohé předměty.

Jindra Martin, slavný umělecký litec v Klatově v Čechách okolo 1579.

Kaborek Jan Josef, otec i syn, oba u počátku přítomného století v Praze pracovali.

Kejnovský Leopold, Čech, kamenořezec, r. 1758.

Klinkoš Adam a Martin, Čechové, způsobní litcové v Praze, onen r. 1734, tento 1794.

Klot, svobodný pán, Slavorus, zhotovil skupinu koní s vodičem pro admiralitní plac v Petrohradě.

Kozlovský, Slavorus, řezbář, vyučenec Petrohradské akademie, umř. r. 1802.

Křišťan (Cristian) v Praze r. 1348.

Krumpéř Hieronym, Čech, v Praze, v 14. stol. Jméno jeho nachází se ve knihách malířského bratrstva.

Digitized by Google

Krylov, slavný řezbář našeho času v Petrohradě. Vzdělal se nákladem vlády v Římě, kde neobyčejné dary ducha vyvinul. Zde zhotovil na žádost velkoknížete Michala velikanskou sochu Hektora a již před tím bystu alabastrovou samého velkoknížete. Pak hrobní pomníky Kutusovi, hraběti Kutaisovi atd. Jeho největší dílo jest nádherné mausoleum Dmitrovi Donskému, osvoboditeli vlasti ze jha Tatarův. R. 1825 vrátil se do Petrova, kde mnohá mistrovská díla zhotovil.

Kudera Mat. Ant., Čech, kamenořezec v Praze 1668.

Kunč, Kunčo, řezbář; jeho jméno jest v protokole Pražském r. 1348.

Künicova Maria, Slezanka.

Laška Hadrian Zigmund, Čech, měšťan staropražský, okolo r. 1726.

Lazar Václav, Čech, nar. v Plzni, zhotovil minulého století krásná díla z alabastru pro Vrtbovskou rodinu; i v Lukavci se výborné sochy od něho nalézají.

Lokaj Frant., Čech, v Praze okolo roku 1808.

Malinský Jos., Čech, výborný řezbář, nar. v Brňanech 1756, † 1816. Od něho jest model hrobu S. Norberta na Strahově a anjelé na něm; pomník biskupa Dionysa ve Staré Boleslavi.

Malý, Čech, jmenovaný v protokole pražských umělcův r. 1348.

Digitized by Google

Maria Fedorovna, císařovna Ruská, matka panujícího nyní císaře Mikuláše, v řezání drahých kamenův, kolkův a pečetí velmi zběhlá. Ona zhotovila podobizny císařské rodiny, co kameje (Cameen) s velikou snadností. Roku 1820 podala jí k. akademie krásoum v Berlíně diplom co svému oudu, řeč přitom držel sám král co protektor akademie. Vznešená umělkyně odevzdala akademii zlatou medalii s podobiznou císaře ruského, pod níž stojí jméno původkyně: Maria F. Na druhé straně jest oltář se znaky císarství a nápisem: „Osvoboditeli národův Alexandrovi požehnanému". U spodku stojí 10. březen 1814. Druhý pamětný peníz představuje Pavla I. Zemřela r. 1828.

Martos Ivan Petrovič, učil se v Petrohradě, cestoval v Italii a Francouzsku; roku 1794 byl professorem akademie Petrohradské. Jeho sláva doma i v cizině tak rostla, že jej Alexander císař titulem generále poctil, jiní pak za soka Canovy a Thorvaldsona jej vyhlásili. Jeho díla jsou mnohá, zvláště v Petrohradě, v Petrodvoře a v Pavlovsku. V Pavlovsku jest pomník velkokněžny Alexandry, kterak k nebi chvěje, an Hymen ji nadarmo zpátkem drží a pochodni zaháší. Pravé arcidílo plné krásy a blahoměru. R. 1804 zhotovil z medi v Moskvě pomník slavným přátelům Mininovi a Požarskému, kteří s počátku 17. století Rusko ode zkázy ochránili a dům Romanovský

Digitized by Google

na trůn pozdvihli. (Tento opsán jest v Příloze zur Jenaer Literaturzeitung 1804, č. 67). Tento utěšený pomník bohužel na zmar přišel r. 1812 při ohni v Moskvě. R. 1829 pomník broncový knížete Potemkina; r. 1831 básníře Lomonosova, † 1835.

Max Eman., Čech, mladší bratr, nyní v Římě: Archanjela Michala pro dům slepých; Sv. Kateřinu, polovypuklina; Mozart.

Max Josef, Čech, starší bratr, učitel vzorkování u průmyslové jednoty v Čechách. Pracoval vzory k podstavci Přemyslova pomníku na Stadickém poli 1841. Pracuje nyní ze hlíny česká knížata a krále.

Mikeš, jináče Mikuláš, Čech, žil v Praze okolo r. 1348.

Mikš Jan, Čech, nar. 1765, hudebník a voskový obrazník, pracoval v Drážďanech.

Mirovský Václav, Čech, v Bavořích pracovavší; zhotovil kazatelnici ve chrámě S. Tiburcia ve Štrauinku.

Nečer Jan, řezbář, zemřel jako vojenský stavitel v Polsku. Otec Kašpara Nečera.

Nejedlý Jan, Čech, litec r. 1524.

Obrocki Jan, Polák z Haliče, na konci minulého století. Znamenitý umělec, jeho díla ve chrámích jsou plná milostnosti.

Obrý Ant., Čech, v Praze, okolo 1740.

Orlovský Boris Ivanovič, slovutný řezbář slavoruský, narozen v manství, učil se v akademii Petrohradské; r. 1822 cestoval do

*

Digitized by Google

Římu, kde pod slavným Thorwaldsonem se vycvičil. Navrátiv se do Petrohradu 1829 toto město mistrovnými díly ozdobil, jmenovitě sochou Kutusova Smolenského; poprsím císaře Alexandra. Byl professorem v akademii, † 1837.

Pacák, Čech, v městě Chrudimi, uprostřed náměstí jest od něho socha Proměnění Páně, mistrně vyhotovená.

Petřich Frant., naroz. 1770 v Třebnici v Čechách; 1795 stal se dvorním řezbářem v Drážďanech, později i professorem na tamější akademii. V jízdárně drážďanské jsou od něho sliční koňové v přirozené velikosti.

Petřich Ferd., syn předešlého, nar. 1798. V Římě byl v dílnici Thorwaldsonově. Pamatnější z jeho dil jsou 1823 Den a noc; Belizár, Kristus; Anjel smrti atd.

Petřík (Petrus), v Praze r. 1348.

Petrovič Dimitrij, Serb z Báje, znamenitý, ještě žijící řezbář čili sošník. V pešťanské výstavě r. 1841 byla od něho hlava Spasitelova z medi.

Pimenov Mik., syn též řezbáře v Petrohradě, nar. 1813, učil se tam a cestoval v Německu a v Italii.

Pokorný Vojtěch, Čech, dělal obrazy z vosku, † v Praze r. 1794.

Poltavcev, Slavorus v Moskvě, r. 1839 zhotovil krásnou řezbinu, rakev ze stříbra 280

Digitized by Google

liber ztíži, k chování v ní zůstatkův svatého pro katedráli Kazanskou.

Prchal Jan Václav, Moravan z Kroměříže, nar. 1744, učil se od otce, jenž byl řezbářem biskupa Olomouckého; později navštívil akademii Vídenskou. Roku 1774 usadil se v Jihlavě, zemřel 1809.

Prokop Filip, Čech z Kralohradeckého kraje, nar. 1749; již ve mladosti jevil neobyčejnou lásku k řezbářství. U otce se vyučil ševcovství, potom stolarství a teprv ve Vídni řezbářství. Z jeho mnohých prací jen některé udáme: skupina Aneáše s Anchisem v Schönbruně při Vídni; odlika medičejské Venuše pro svob. p. Palugyayho v Prešově, bysta císaře Františka v pešťanském museum. † 1814.

Radalja Frant., Slavodalmat v Dubrovníku, mnich řádu františkanského, žil za času papeže Sixta V., od něhož tak milován byl, že ho chtěl kardinálem učiniti, kdyby právě v klášteře Slanském nebyl umřel. Benedetto Orsini, vlašský spisovatel, nazývá jej „egregio scultore". (Appendini).

Rapoz (Rapoš?) Ferd. J., Čech z Umlovic, okolo 1525, zhotovil oltáře v Schenkenfeldeně v Rakousích.

Rejsek Matouš, Čech, rector Tejnské školy, řezbář a krásostavitel znamenitý. Zdržoval se a pracoval v Praze mezi rokem 1475 a 1493, kde věži stavěl Na příkopích za krále Vladislava, dále chrám Barbory v Kutné Ho-

Digitized by Google

ře s velikou pochvalou, ač právě stavitelství nikdy se neučil; hotovil i pomníky.

Ropáč Augustin, Čech, rodilý z Krumlova, chovanec Vídenské akademie; r. 1794 a 95 pracoval ve škole Zaunerově na pomníku císaře Leopolda II.

Stranský Jan, řezbář a stavitel, okolo 1730.

Strážryba Vinc., Čech, stavěl kašnu čili studnu v Lounech na náměstí ozdobenou rozmanitými řezbami a sochami.

Šerák Edv., r. 1842. ve Vídni: Polští kupci; Bachus a Satyr; Madona ze slonoviny.

Šlanhofský T. J., Čech, dle jeho nálezu vypracována jest krásná socha v ulici Štěpánské v Novém Městě Pražském.

Štefanuti, Illyr z Rjeky, vyučenec Benátské akademie našeho věku.

Tejn Jiří, Čech, měšťan v Praze, okolo r. 1732.

Treskorný, Slavorus, v Petrohradě nyní žijící.

Vaněk, Čech, v Praze, okolo roku 1348 mistr v řezbářství.

Veneš Frant., Čech z Vykletic, žil a oženil se v Praze r. 1692.

Veselý Václav, Čech v Praze, zhotovil roku 1843 sochu Luthera představující, znamenitou.

Vorovec Štěpán, Čech ze Starého Sedla, nar. 1699, vyučil se řezbářství u slavného Jana Brokova v Praze r. 1699.

Digitized by Google

IV. Krásostavitelé.

Batista Vojtěch, Čech, v Jičíně stavitelem; zemř. r. 1751.

Baženov Basiljevič, v Petrohradě oud akademie tamější, zemřel 1798 jako místopředsedník cís. akademie krásoum. Budoval mnohé veřejné staviny; zhotovil vzor k opravě Kremlu, však neuskutečněný.

Beneš, Čech, naroz. 1431 v Lounech, † 1537, vystavil na hradě Pražském palác krále Vladislava; dostavil tak řečený španělský sál tamž, pak stavěl chrámy. Viz o něm Balbin. Misc. Dec. I. L. 3.

Bezkoj, Bezky, Rus, stavitelský mistr, žil 1763, zhotovil mnohé veřejné budovy, nové nástroje a machiny, jako i ostrovtipná divadla při příležitosti uzavřeného pokoje s Turky roku 1775.

Brylov Alexander, Rus, professor architektury v Petrohradě; stavěl r. 1833 krásné Michailovské divadlo; i podobizny maluje.

Conval Frant., krásostavitel v Českých Budějovicích okolo r. 1647.

z Doupova Jiří, Čech, okolo 1114 vodostavitel. Vladoslav, české kníže, povýšil ho do šlechty.

Drahý Josef, Slezák, měšťan a stavitel v Těšíně. Jeho dcera vdala se za stavitele Champreza okolo roku 1790.

Digitized by Google

Fiala, Čech ještě žijící, stavěl v Praze konvikt u piaristův atd.

Glinka, Slavorus, krásostavitel ve službě ruského císaře, učil se nejprvé v Petrohradské akademii, pak v Italii, kde plány ze starožitných stavení kreslil a vzal, jmenovitě z mausoleum Hadrianova a Augustova. Roku 1825 opět domův se vrátil.

Halířek Jakub, Čech, cís. král. dvorní stavitel a měšťan pražský; † 1751.

Holoubek Mik., Čech, stavitelský správce při stavení chrámu sv. Víta v Praze; † 1355.

Ira, Čech, r. 1509. stavěl hrobitov v Zeměchu, dle nápisu tam na starém kameni.

Ivanov Alexievič, professor stavitelství v Petrohradě; r. 1760 byl v Římě. Že slabého zdraví byl, nemohl při staveních učinkovati, jeho díla záleží v nákresích a plánech, † 1802.

Jaropkin, Slavorus, setník, žil v první polovici minulého století. On založil r. 1730 v Petrohradě předměstí Vasili-ostrov; řídil stavení chrámu Sv. Panny Kazanské; zemřel r. 1748.

Jedlička, Čech, učinil plán k bohdaneckému kanálu pod císařem Josefem II.

Kanka Frant. Max., Čech v Praze, ve druhé polovici minulého století. Dovzdělal se v Italii. Po návratu budoval chrám Salvatora ve Staroměstské jezuitské kolleji; klášter S. Kateřiny s chrámem v Novém mě-

Digitized by Google

stě Pražském; hrad hraběte Černína ve Vinařích u Prahy.

Klinský Jan Bohumír, naroz. v Novém Městě v Drážďanech; zdržoval se několik let v Praze co mistr kreslení, putoval do Římu r. 1793—1795. R. 1827 byl stavitelským radou v Ulmě. Zhotovil pomník Schillerovi. Psal pokus o harmonii budov a krajovidův. Mezi jeho žáčkami v kreslení byla i česká hraběnka Pachtová.

Kokorin, Kakarinov Alexander, Slavorus v Siberii nar., učil se v akademii Petrohradské; po cestování stal se radou, professorem a direktorem akademie. Stavitel pilný a mnohostranně vzdělaný. On zhotovil plán k budově akademie na pravém břehu Něvy, jehož souměrnost a krása ku podivu jest. † 1771.

Kotlík Ondřej, Čech, pod jeho správou pokračováno ve stavení metropol. chrámu v Praze r. 1380 pod cís. Karlem IV. Ze vděčnosti a ku zvěčnění jeho jména postaven mu sloup na galerii toho chrámu s nápisem: „Andreas Kotlik, quartus magister fabricae 1380."

Krabice Beneš, z Weitmile, Čech, stavitelský správce při stavení chrámu S. Víta v Praze 1355—1375, psal i kroniku.

Kříž, Čech, v Krumlově, bratr Jana Stanka.

Digitized by Google

Květon, Čech, r. 1474 stavěl hradní věži v Tuchoraze, jakž to tam nápis na kameni svědčí.

Lobkovic Jan, Čech, naroz. v Madridě r. 1606; potom, jakž v řád cisterciensky vstoupil, stal se opatem a naposledy biskupem ve Vigevano. Stavitel a znatel mathematiky výborný, jehož radu při stavení pevností potřebováno. On upevnil Prahu a jiná města. Psal mnohé knihy, k. p. Cursus mathematicus 4 sv., první díl obsahuje: Mathesis Architectonica.

Lobkovic Jiří, Čech, svob. pán a zakladatel kláštera jezuitského v Chomoutově, zhotovil nákresy ku stavění tohoto kláštera.

Lomnic Martin, pražský kanovník a správce stavení chrámu S. Víta r. 1455.

Michaelis Pasquale, Slavodalmat v Dubrovníku, krásostavitel r. 1484, ozdobil své rodné město mnohými budovami, on stavěl pevnost u přístavu morského; klášter dominikanský, jako nápis svědčí: Pasqualis Michaelis Ragusinus plura ingenio clara inveniens anno 1485 (Append.).

Michailov Matouš, starší bratr následného, cvičenec Petrohradský. R. 1794 obdržel zlatou medalii co odměnu; konečně byl professorem akademie.

Michailov Ondřej, Slavorus, vycvičil se v Petrohradské akademii. Již mladého po-

Digitized by Google

jmenovala akademie oudem a nedlouho i professorem.

Miloněg Petr, Rus ve 12. století, stavěl tak řečenou Kamennou stěnu v Kyjevě u břehu Dněpra k udivení současovcův; pak chrám Vstoupení Páně v Novgorodě.

Netola Petr, měšťan pražský, r. 1709.

Nevole Jan, Čech našeho věku, v Praze krásostavitel.

Nikitin Alexander, slavoruský šlechtic, r. 1816 v Petrohradě nar., 1834 byl v Římě, kde staré Forum Romanum dle zrutin tak představiti hleděl, jak původně bylo. K vykonání toho poslal mu císař Alexander 200 dukátův.

Pán Josef, Čech, nyní v Pešti, kreslil nástin k Salavarské kaple.

Pánek (Panecius) Jan, Čech v Praze 1694, r. 1702 stavěl ve Starém městě chrám S. Jakuba, nímž sobě slávu získal.

Petr z Brachavic (snad z Prachatic?), jeden z oněch mistrův, jenž chrám Štěpanský ve Vídni stavěli. On stavěl věži až do r. 1429.

Popelka (něm. Poppelken) Kurt, zpomíná se v dějepisu města Brema s velikou ctí. On zde stavěl gothickou radnici, dokončil dóm, r. 1440, dle jiných 1502.

Prošek, měšťan pražský, † 1779.

Radecký (z Radce) Václav, kanovník hlavního chrámu pražského, pod jehož správou druhý díl tohoto chrámu r. 1392 stavěn byl.

Digitized by Google

Růžička Jakub, Čech, opat Sedlický, r. 1731 stavěl klášter tamž, jemuž podobný sotva se v Čechách nalézá.

Ščedrin Apollon, ruský ještě žijící architekt.

Stanko Jan, Čech, r. 1407 stavěl chrám v Českém Krumlově.

Starov, Rus, vyučenec Petrohradské akademie.

Upravda, příjmím Veliký (lat. Justinianus), Jihoslavjan, rodilý z Vedriny r. 483 až 565, nejstarší a posud ještě nepřevýšený slavokřesťanský stavitel. O jeho dílech a stavinách již jinde jednáno; zde toliko ještě důkazy toho přivedeme, že on nejen milovníkem a ochotníkem, ale skutečným a vycvičeným umělcem v architektuře byl, a to tak výborným, že největší krásostavitele svého času, slavného Anthemia a Isidora, převýšil a dávanou jim v ouzkosti radou zahanbil. Prokopius všudy píše, že on osobní podíl bral na všech budovách ním nařízených. Srov. Prokop. de aedif. L. I. C. 1.: „Při stavení chrámu Žofie počali se pilířové oblouků pod náramným břemenem pukati hrozíce zřícením: Anthemius a Isidor, stavitelé, pospíchali v největším strachu se zprávou k císaři, neskládajíce žádné naděje ve svém umění. Císař rychle okrouhlost oblouku dokončiti káže, řka, že potom oblouk sám sobě podporou jsa, ani pi-

Digitized by Google

lířův potřebovati nebude. Umělci rozkaz ten ihned vykonali; oblouk do nebeské výsosti vyveden, stal se celistvým a zkušenost potvrdila pravdu dané rady." — L. I. 4. „Upravda vystavil chrám všech apoštolův veliký a nádherný. Návrh a obrys tento udělal: dvě přímé čárky vyznačeny, které se v prostředku vespolek sekaly podobu kříže představujíce. Ve středišti stála svatyně. Střecha stojíc na obloučném klenutí zdála se v povětří viseti bez podpory, ačkoli největší pevnost měla." — L. V. 6. „V Jerusalemě dal Upravda chrám Bohorodice na nejvyšším chlumu budovati a mimo jiné jeho širokost a dlouhost předepsal. Toto Upravda lidskými silami a uměním vykonal: pobožná důvěrnost napomáhala jeho rady a skutky. Obtížnost díla plodila mu péče." L. I. C. 3. „Upravda tolik a tak krásných i skvostných chrámův nastavěl, že kdyby kdo jeden každý z nich obzvláště považoval, s podivením domnívati se bude, že on nic jiného dělati nemusel, celý čas svého panování na nic jiného nevynaložil, mysl svou ničím jiným nezaneprázňoval než tímto dílem." Rovnou praktickou způsobnost v architektuře ukázal náš Upravda i při stavení hradův a pevností; při pevnosti Dara Prokop II. 1. opisuje nejen vůbec jeho rozkazy a nástiny na celost díla, ale obzvláště i na jednotlivé zdi a stěny, věže a bašty, jejich míru a formu a jiné podrobnosti se vztahující. Sluš-

Digitized by Google

ně tedy byzantický čili Upravdovský tento sloh slavjanským nazývati můžeme, nechť by jej Upravda od svých indoslavjanských předků byl zdědil, aneb i sám vymyslel. — Tento nesmrtelný dobrodinec Evropy byl ale nejen krásostavitelem, zákonodárcem, hedbávozdělávatelem, nýbrž i mudrcem, bohoslovcem a hudebníkem. On složil do muzických not řecký nábožný zpěv Troparium, o božství Páně, který řecká církev při službách božích podnes zpívá. Ostatně nemusíme zapomenouti, že péro některých řeckých a římských dějepiscův, anobrž v pozdějších spisech i samého Prokopa, při opisování charakteru Upravdova nezřídka národní závist a nenávist vedla, kterou to mrzelo, že tento cizonárodní barbar na trůn se vyšvihnul a na něm tak znamenité věci konal, tak jako to posavad někteří cizinci vystáti nemohou, aby Slavjané něco velikého v historii měli a svým jmenovali.

Virch (snad Vrch?) Jan, nar. 1732, stavitel, budoval 1764 arcibiskupskou residencí v Praze.

Vlast Petr, stavěl chrámy ve Slezské Vratislavi v krásném a nádherném slohu, jmenovitě tak řečenou Sandstiftskirche. (Wien. Jahrb. II, 68.)

Volkov, Rus, vyučenec Petrohradské akademie. Zemřel r. 1803.

Digitized by Google

Zelenka Frant., Čech, měšťan v Praze r. 1787.

Zemcov, Rus, učil se v Italii pod Petrem Velikým.

Dodatky.

Při nejnovějších výstavách v Petrohradě byly díla násled. slavoruských umělcův:

Basin.

Bruni, malíř biblických dějin.

Budlin, malíř podobizen.

Demidov, histor. malíř; maloval: Ruské kníže Volchonský r. 1610 v boji s Poláky.

Demuta-Malinovský.

Dubovická, slečna, krajovidy Italie a Švejcar.

Dusi, malíř podobizen.

Gajvazovský, malíř; náhledy Neapole; jeskyně; morská bouře.

Chrucký, krajoliky.

Kapkov, maloval: Alcibiadesa z hořícího domu utíkajícího.

Karický, malíř: Diogen v sudě.

Kudinov, architektonický kreslič znamenitý: chrámy a hrobitov v Pompeji; paláce.

Masojedov, malíř: římský masopust (výborně).

Svinin Paul Perovič, kreslil obrazy Ruska.

Digitized by Google

Suchodolský, malíř bitev.

Vorobjev, malíř: náhledy z Palestiny, Jerusalemu, Mrtvého moře.

Součet zde obsažených umělcův slavjanských:

Malířův	507
Rytcův	115
Řezbářův	78
Krásostavitelův	49
Ouhrnkem	749

V. Slavjanské předměty od cizonárodních umělcův zhotovené.

Alexy Karel, ve Vídni, řezbář, bystu jeho Exc. c. k. státního a konferenčního ministra hraběte Kolovrata.

Ammerling Bedřich, maloval arcibiskupa Stratimiroviče.

z Arrasu Matěj, francouzský krásostavitel, stavěl pod králem českým Janem r. 1344 chrám sv. Víta v Praze, v jehož stavení pak pokračoval Petr Arleri, syn Jindřicha z Gemundu.

Barabáš Mikul., Sedmihradčan, v Pešti malíř: maloval 1831 generale Kyseleva, někdy adjutanta ruského císaře; generale Starova a mnoho jiných Rusův; r. 1839 kněžnu a kníže z Lišťan (něm. Lichtenstein); svobod-

Digitized by Google

ného pána Alexandra Pronayho; i podobiznu naši nákladem sboru slovenského.

Bause Jan Bedřich, medirytec, naroz. v Dobrosoli 1738, † ve Vinařech 1817, ryl: Malý Rus, dle Reynolda hrabě Černičev; Líbenický (Leibnitz); Stanislav Polský; Petr III. cár; Kateřina II.; Pavel Petrovič; Petr Veliký.

Bendemann Edvard, Němec v Berlíně. R. 1834 maloval dle serbských národních písní od Herdera přeložených o Milošovi Obiličovi a Vukovi Brankovičovi: „Prokvítají utěšené růže — V Lazarově prostranném paláci." Tyto růže jsou dcery knížete serbského, ony vdavše se otcovský dům opouštějí. Po čase opět přicházejí navštíviti matku: a toto vyobrazoval umělec.

Böhme J. C., v Lipsku rytec: Tadeus Košciuško, v životopisu Košciuškově od Julliena 1819.

Boutibon Ludevít, Francouz, v Uhrách se zdržovavší okolo 1824, kreslil krajoliky Gemerské stolice: Muráň, Krásná Horka, Štítník, Bartkova, Rožnava, které kamenotiskem Schmidtovým v Pešti vyšly.

Caroselli Angel, Vlach, malíř, maloval sv. Václava, obraz tento jest nyní v Římě ve Quirinali; podle něho zhotovena jest mosaika pro oltář Svato-Václavský ve chrámě sv. Petra v Římě.

Digitized by Google

Cranach Lukáš, Němec; 1472—1553, maloval Kateřinu z Boru, manželku Lutherovu, který obraz jest nyní v Bavorsku, ve Šleissheimě v k. galerii.

Delaroche Pavel, Francouz v Paříži, 1842 maloval obrovský obraz z 8 skupin záležející, které francouskou, vlašskou, florentinskou, španělskou, německou, hollandskou, flammanskou a polskou malírskou školu představují. —

Döbler, Čech, rytec v medi výborný, ryl novoroční omluvenky a podobizny.

Ehrenreich: Method a Cyrill, v Zoře 1835.

Einsle, maloval mnohé podobizny Stratomiroviče, arcibiskupa serbského.

Engelmann Jan Václav, rytec ve Vídni: Jan Hus, Hieronym Pražský, Jan Žižka v Lenfantově Geschichte des Hussitenkrieges, Wien 1683.

Eybel, ve Vídni, maloval podobiznu p. Ant. Doležálka, ředitele ústavu slepých v Pešti, kamenotištěnou u A. Leykum.

Faix, maloval (podle) podobiznu Matouše Blaha, kazatele církve ev. v Liptovském Sv. Mikuláši.

Falconet Štěp. Maur., Francouz, řezbář a litec, zhotovil r. 1767 slavnou ozrutnou sochu Petra Velikého v Petrohradě, an na koni přes hada jezdí. Pomocnice jeho v tom

Digitized by Google

byla mladá řezbářka Maria Collotova. Socha ta jest na ohromné skále co žulové hoře.

Filaret Ant., Vlach v polovici 15. století, vypodobnil v Římě na dveřích chrámu Sv. Petra ve bronzu vjezd císaře Zigmunda s komonstvem do Říma 1433 a korunování jeho skrze papeže Eugenia IV., kde i páni čeští jsou ve zvláštním staročeském, polskému podobném kroji.

Fischer Josef, Vídeňan, 1769—1822, malíř, rytec a kreslič; od něho jsou podobizny: hrabě Černičev, Wrbna. Krajoliky: podzemní jeskyně u Ostrovu na Moravě; malebná cesta v horních Uhrách, kde mnohé Tatranské kraje a kroje; Malebná cesta na Váhu, kde 12 krajolikův, totiž: Podhradí, Hrádek, Ružomberk, Krpelany, Margareta, Staré Hrady, Ilava, Strečno, Beckov, Lúka, Pišťany, Streda, ryté od V. F. Schlotterbecka, vydané od sv. p. Mednianského 1825. Názory ze Mniškovského panství v Moravě, a z Krešovic v Haliči.

Fortner Ondř., Pražan, nyní ve Mnichově: maloval Bořivojův křest.

Friedrich Frant. ve Vídni, obraz z vosku knížete Lobkovice, praesidenta c. k. dvorní komory.

Fürich, Čech, nyní professor malírského skladatelství ve Vídni; radiroval v obrazích: Otče náš, rejsoval na kameni do Dějin českých. Když mu husitské kázaní ku prá-

*

Digitized by Google

ci se podávalo, nepřijal je, ať prej tuze náboženský si počíná.

Fuchsthaler, medirytec v Pešti žijící; ryl Jana Hadžiče, zakladatele Matice Serbské 1826; slavonárodní kraje a nosiva.

Giorgione Barbarelli, Vlach, malíř; Kateřinu z Boru. Cestop. str. 193.

Glatz Theodor, Spišák, malíř ještě žijící, maloval v oleji: názory Tater; městečko Revouca s okolím.

Götzel-Sepolína Josefina, malovala podobiznu serbského arcibiskupa Rajačiče; podobiznu hraběnky Kolovratovy, rozené Kynské.

Goitan, malíř cizozemský, maloval v Moskvě chrám Proměnění K. P.

Holbein Hans, malíř: Kateřina z Boru co panna; v rytině od M. Steinla (v knize Eichenlaub auf Luthers Grab, Erfurt 1818.); a opět co manželka ve starším věku.

Horn Vilím, v Brně 1837, obrazy moravských národních krojův, 30 listův.

Kniehuber kreslil a Jan Höfelich lithografoval podobiznu Sabby Tekeliho, velikého mecena slavoserbského.

Kraft Barbara, 1764—1825, malířka, od ní jsou: Procházka, advokat Černin, professor Steinský a jiné podobizny v Praze. Stará smějící se Češka s kotlíkem kořalky v ruce. České děvče s kočkou v Solnohradě u kanovníka, hraběte ze Staremberku.

Digitized by Google

Kraft Petr, ve Vídni žijící malíř, od něho jsou: Belizár co slepý žebrák, nalézá se u generále Knežoboha (Knesebek), poručíka krále Pruského: Mikulaš Zrinský v Sigeti, ant v nádherném rouchu na koni sedě a otcovskou šavli v ruce drže, branou hradu na Turky se valí, výborný obraz v národním museum v Pešti. Smrt Mikuláše Zrinského, u hraběte L. Festetiče. Tento obraz ryl a vydal Stöber 1836.

Krech, Němec v Pešti a v Horvatsku, od něho jest podobizna Mart. Suchániho a mnohých Horvatův.

Langer Seb., ryl podobiznu Jos. Max. Osolinského, hraběte z Tęčina, velikého mecena polského, r. 1820 ve Vídni.

Lessing (Lesník?) Karel Bedřich, vnuk bratra známého německého básníře, rodilý ze Sycova ve Slezsku r. 1808. Maloval Jana Husa před sněmem v Kostnici stojícího. Veliký obraz, nyní ve Frankobrodě nad Mohanem v obrazárně Städelské. Hrabě Račyňský, v dějepisu novější něm. krásoumy str. 158 vydává tento obraz za nejvýtečnější dílo Lessingovo. Tento obraz dlouho ležel co rysina, ant umělec dlouho proti překážkám bojovati musel namítavším jemu, jakoby to čelilo proti duchovenstvu a církvi katolické. On sobě veřejně stěžoval: že křesťané jemu překážejí na Husovi Svatého malovati. — Druhý obraz od něho jest v Berlíně ve krá-

Digitized by Google

lovské obrazárně: ztřeštěný Husita v lese kážící, ať mezitím v podálí žhářství a pustošení peleší. Obrys k tomu byl 1832, malba 1836 při výstavě berlínské; jest tam výše 20 figur v nejzanímavějších postavách, i krajovid jest podivu hodný.

Lieder Fr., maloval i lithografoval 1839 podobiznu Alexandra Rudnayho, primasa král. uherského, kardinále a spisovatele slovenského; 1841 podobiznu Jana Hollého, v III. sv. jeho básní.

Lips Jan Jindř., ryl 1720 podobiznu ruského maršálka Suvarova.

Longo Martin, starší, Vlach, stavitel; od něho jest chrám Slavo-Dalmatů v Římě.

Mansfeld I. G., rytec našeho času, ryl: Mikuláše a Petra Zrinského; Pavla Valaského, kazatele ev. v Jelšavě a spisovatele.

Martini Rafael, Vlach, malíř, Appendiniho Not. Hist. Ragusa 1802, kreslil: Bembegl; voják Dubrovnický; Donna di Canali; Turizza; Cioroje; Vila, které všecky v medi ryl Ant. Sandi.

Massard, Francouz, ryl pro knihu „Korona męki paňskiej", Berlin 1842 násl. svaté a světice polské: S. Jacka, † 1257; blaženou Bronislavu, † 1259: S. Šimona z Lipnice, † 1483 a S. Stanislava Kostku, † 1568.

Micheli Ondř., Vlach, malíř: Obležení Zadru. Cest. str. 155.

Digitized by Google

Milovuk Josef, Serb, kupec v Pešti, vydal obrazy znamenitých Serbův, jmenovitě: Kralevič Marko, kreslil Mik. Panič, ryl S. Lehnhardt, Štěpán Dušan, cár ruský kreslil Josef Pešky, ryl Lehnhardt, kníže Relja Omutevič; Miloš Obilič, kreslil Vándza M., ryl Lehnhardt; kníže Lazar, kreslil Josef Pešky, ryl Lehnhardt; Plémě Jugovo, kde 11 osob, kreslil Orbán, ryl Lehnhardt; Kastriot Skenderbek, kreslil Josef Pešky, ryl Lehnhardt; Pavel Knez (Kineži) Brankovič, kreslil Vandza Mich., ryl Lehnhardt; Jan Raič, dějepisec, kreslil Štěp. Orbán, ryl Lehnhardt a mnohé jiné.

Molnár, v Pešti, malíř: podobiznu p. Žofie Hvizdákovy, roz. Slavkovské, nákladem sboru ev. slov. v Pešti.

Mösner Josef, malíř ve Vídni: Hrad Boskovice v Moravě náležející hraběcímu rodu z Dětřichotejnu, potomkův slavného moravskoslovenského Svatopluka.

Müller Karel, medirytec v Praze, v 18. stol., od něho jest: 1. Dítě Ježíš ve květném košíku sedící, s českým nápisem: „Vem dar roku nového — Od přítele dobrého; 2. Žalář Sv. Jana Nepom.

Müller Krist. Benjamin, Němec, žák J. Kupeckého, saskopolský dvorní malíř v Drážďanech r. 1704: kreslil solní doly

Digitized by Google

ve Wieličce; ryté pak od J. E. Nilsona; pomník Petra Velikého, rytý od Geysera.

Müller Eliáš, medirytec 1707—1751 v Praze; S. Václav v oslavení s Pražským mostem; Kostel S. Víta v Praze; Hrob Jana Nepom.

Müller F., ryl podobiznu mistra J. Husa v knize Eichenlaub auf Luthers Grab, Erfurt 1818.

Müller Jan Krist. Arnošt, medirytec ve Vinařech r. 1824, ryl Rozvitu z Gandersheimu; Alexandra, císaře ruského.

Müller Josef, Bavor, malíř: S. Jan Nepomucký ve chrámě S. Ducha ve Mnichově.

Müller Marek, medirytec v Praze, † 1738, od něho jest: S. Jan Nepom. s mostem Pražským; Týž svatý s hradem Pražským; Týž svatý uprostřed jiných patronův české země; Blažená Zdislava, hraběnka z Berky řádu Sv. Benedikta.

Müller, Levočan, maloval Tatry, k. p. Lomnici atd.

Neunlist C., ryl podobizny archimandrita J. Raiče a Ath. Stojkoviče, Serbův učených, v Pamjatniku od Laz. Boiče 1815.

Pahl Krist., maloval: Náhled města Rjeky (Fiume).

Passe Crispin de, Holandčan, naroz. 1566, kreslil podobiznu Amosa Komenského, od D. Loga v medi rytou v knize: Opera Didactica Comenii, Amster. 1657.

Digitized by Google

Prixner, rytec, ryl Serba a Serbkyni předoucí, v Pjesnarici od Vuka 1814.

Rembrandt von Ryn Pavel, malíř: Jan Sobieski v Eremitáži v Petrohradě.

Ricci, Vlach, řezbář, zhotovil pomník polského hraběte Skotnického ve Florencii, srv. Cestop. str. 368.

Ruben Christ., rodem z Prus, žák Corneliusův, malíř, nyní v Praze, ředitel umělecké akademie. Dělá ku Královdvorskému Rukopisu illustrace; Ticho de Brahe; honební zámek krále Václava Lenivého a jiné předměty z českých dějin fresko.

Sansovino Jakub, Vlach, stavitel: Chrám Slavjanův v Benátkách. Cestop. str. 179.

Savart P., Francouz, medirytec, od něho jest: Bohumír Vilím Líbenický (Leibnitz), v knize Leibnitii Opera, Genua 1768; i rytec Bernigeroth zhotovil v kamenotisku podobiznu Líbenického v knize: Leibnitzens Leben von Guhrauer, Bresl. 1842.

Serz a Korn v Norimberce: 15 krásně v oceli rytých obrazův ze života Petra Vel., císaře ruského, v knize Peter d. Grosse v. Dr. Reiche, Leipz. 1842.

Staub, kreslil r. 1838 podobiznu Ljudevíta Gaje: tisk J. Höfelich.

Sternberg, v Rusku žijící, rejsoval a maloval malorusky krajoliky a živoliky: svatby, vnitřek chalupy, okolí Kyjeva atd.

Digitized by Google

Sürch Jos., v Budíně, rytec, ryl Mikuláše Zrinského, v Zoře 1835.

Schadow, řezbář: zhotovil sochu Hanuše Joachima Sitenského čili ze Sitna (něm Ziethen), slavného vítěze, generále jízdy krále pruského, nar. 1696 na otcovském statku Vustrov, † 1766.

Schön Josef, podobiznu knížete Františka z Dětřichotejnských.

Schrotsberg Frant., ve Vídni, maloval podobizny hraběnky Theresie z Lobkovic a Černínovy.

Schmutzer Ondřeja Josef, onen malíř, tento rytec, od nich jest Matěj Bel, in Notit. Hung.

Schubert, kreslil, Liebe ryl obraz staroslavjanského chrámu ku L. A. Gebhardiho Geschichte der Wenden, Halle 1789.

Schules, ryl podobiznu Mat. Kaz. Sarbiewského, polského lat. básníře.

Stökler Eman. Rych. ve Vídni; maloval zbořeniny Boskovic v Moravě.

Tevrevk, vydal v kámenotisku podobiznu důst. p. Jana Seberiniho, nadzíratele ev. církví.

Thorwaldsen Vojtěch, dánský řezbář, zhotovil model pro sochu Kopernikovu, nákladem Tovaryšstva přátelův věd ve Varšavě vystavenou a tamž od Jana Gregoire litou r. 1829. I hrabě Sierakowski dal v Krakově ve chrámě Sv. Anny krásný pomník

Digitized by Google

Koperníkovi vystaviti s následným biblickým nápisem: „Sta, sol, nec moveare!“ —

Timlich Karel, ve Vídni, vydal: Sammlung der merkw. National-Costume des Königreiches Ungarn und Croatien, Wien 1816, kde mnohé slavjanské kroje.

Tintoretto Dominik, Vlach, malíř: Podmanění Zadru. Cestop. str. 155.

Tintoretto Jak., Vlach, malíř: Vybojování Zadru. Cestop. str. 158.

Torsch, malíř v Pešti, kreslil podobiznu Ljubice Obrenovičovy, kněžny Serbské.

Vanloo Jan Bapt., Nizozemec ve Francouzsku osazený 1684—1742. Maloval podobiznu Marie Leščynské, manželky Ludvíka XV., krále Francouzského; tuto podobiznu ryl v medi Mikuláš Armessin atd.

Vernet Horac, Francouz, maloval polského šlechtice Mazepu o koně uvázaného. Sr. Cestop. str. 343.

Vicentino Ondřej, Vlach, malíř: Obležení Zadru; Vzetí Kotaru. Cestop. str. 155.

Weinmann I., rytec, od něho jest: Svatopluk, ve G. Fándlyho Hist. Gentis Slavae, Tym. 1793.

Weinrauch, ryl podobiznu Kazimíra Vel. a Zigmunda Augusta, králův pols. ku Słotwińského knize: O Polšče, ve Lvovu 1819.

Wocher T., kreslil obrazy k Fortisově: Reise in Dalmat. Bern. 1776: Morljak, dvě Morljakyně.

Digitized by Google

Zimmermann Albert, maloval českou Vlastu; sr. Cestop 438.

Zuccero Bedřich, Vlach, malíř, maloval Jindřicha Starosídelského. Viz Cestop. str. 151.

Pozn. Bergler, Kern, Koch, Meyer Reiner, Renz, Wolf a mnozí jiní umělci, ačkoli v Čechách žili, poněvadž však ani osobně k našemu národu se nehlásili, ani předmětův ze slavonárodních dějin nemalovali, zde vynecháni jsou: ačkoli vyznati musíme, že tažení čárky a hranice mezi českými a německými umělci v Čechách práce přetěžká, téměř nemožná jest, ať mnohý německé jméno nosící Čech horlivým vlastencem, naproti tomu mnohý české jméno nosící odrodilcem jest.

VI. Slavjanské předměty od nejmenovaných aneb neznámých umělcův:

Ambrozi a Hrdlička Jan, kazatelé a spisovatelé československí; jejich obrazy jsou v sakristii ev. chrámu ve Středě, Nitr. stol.

Berzevický Emerich, Slovák, první ev. kněz ve Vrbici u Sv. Mikuláše, podobizna jeho v tamější sakristii.

Bokač Jan, Lužičan, rektor školy Prešovské v Uhrách r. 1594, slavný svého času

Digitized by Google

latinský básníř; Matěj Bel v Břetislavě měl jeho obraz co starce u stolíku v knihovně sedícího. (Srov. J. S. Klein Nachrichten von den Lebensumst. ev. Pr. I. 85.) Od koho byl malován a kam se poděl, není známo.

Českých knížat a králův podobizny v miniatuře v Balbini Miscell. Hist. Pragae 1687.

Dobrovského Jos., hrobní pomník v Brně.

Hruškovič Samuel, kazatel a nábožný básníř slovenský, obraz jeho v Bystřici, v sakristii chrámu evang..

Hus Jan, jeho pálení na hranici v Rojkově Historie Sněmu Kostnického, v Praze 1785.

Jan IV., papež římský, jeho podobizna nalézá se v Římě na tribuně chrámu Lateranského a v medi rytá v knize Gesta Pontificium Roman. a Joh. Palatio († 1600), L. I. p. 300. s následujícím podpisem: „Calices vendidit ut captivos redimeret: Solii iste Longobardi Solon fuit: Longobardos quos non correxit vivens, emendavit Beatus. Exspoliato a Graecis Laterano, Joannes ut spem tolleret barbaris iterum sacros diripiendi thesauros, reliquum misit, teste Anastasio, per omnem Dalmatiam seu Istriam per sanctissimum et fidelissimum Martinum Abbatem in redemptionem captivorum, qui depraedati erant."

Digitized by Google

Katančič Matěj Petr; jeho co 75letého podobizna kamenotisková jest v knize: Istri accolar. Geogr. Vetus, Budae 1626.

Krasického Hynka podobizna v I. díle jeho spisův skrze J. N. Bobroviče v Lipsku 1834. vydaných.

Košciuško Thad., pomník v Krakově.

Kroje Polského lidu ve Wojcického Pieśni ludu, ve Varšavě T. I. 11. 1.) Dudař Wielkopolski, 2) Kurp, 3) Kujawjak, 4) Slovák, 5) Postolník z Podlesí, 6) Goral Kobziar, 7) Mazur, 8) Krakowiaci, 9) Huculy, 10) Sandomieřak. I. v J. J. Lipinského Piosńki ludu Wielkopols. v Poznani 1842. jsou tři osoby od Kórníka. Srov. Golębiowského kroje Polské.

Lech J., rytina v knize: Lechus, carmen heroicum a Joanne Skorski, Leopoli 1745.

Mickievič, podobizna jeho jest v jeho v Paříži tištěných spisech.

Mušický Lucian, biskup serbský a básníř, kamenotisk.

Obličeje a nosiva slavjanská rozličných, zvláště illyrských Slávův u B. Hacqueta Abbildung und Beschreib. d. Wenden, Illyren und Slaven, Leipzig 1801.

Petrovič Petr, metropolita a arcibiskup černohorský, kamenotisk.

Pomořanův obrazy a obracování jich na křesť. víru skrze Otta Bamberského, v Bamberku v Ottově chrámě, tam rozličná staro-

Digitized by Google

vendická nosiva, nářadí, zbroje; tam obraz oné paní v Kamíně, která v den nedělní žne uprostřed čeládky.

Poniatovského, knížete polsk., pomník v Lipsku nad Elsterou.

Sartorius Dan., kazatel a spisovatel českoslov., jeho obraz v sakristii ev. chrámu v Bystřici.

Serb Herzegovac, pjeva uz gusle, ve Vukových národ. pjesmech, v Lipsku 1824.

Sitenského H. J. (něm. Ziethen) pomník v Rainberku.

Skarga Petr, slavný polský kazatel, medirytina v jeho kázaních vydaných od J. N. Bobroviče, v Lipsku 1822.

Sobieski Jan, král Polský; podobizna v knize něm., psaní k jeho manželce v čas turecké vojny posílané obsahující.

Stupický čili ze Stupic Jan (něm. Staupitz), dohledač klášterův augustinských v Němcích, přítel a ochránce Lutherův; jeho obraz nalézá se ve knížce: Leben und Wirken Dr. M. Luthers, Chemnitz 1840, ve 4. svazku.

Swiątynia Sybilly v Pulavach, v Sybille Voroničově, ve Lvově 1818.

Zvěrinský čili ze Zvěřína Kurt Krištof hrabě (něm. Schwerin), potomek starobodrické rodiny, nejprv generálmajor vývody Velehradského (Meklenburského), pak maršálek krále pruského Bedřicha Vilíma I., padl v boji 1757 nedaleko Prahy; jeho pomník

Digitized by Google

hrobní jest u Prahy asi 1½ hodiny vzdáli u vesnice Šterbohol, socha pak mramorová v Berlíně. (Když se, s vojskem svým ve velikém nebezpečenství postaven, krále Bedřicha ptal: kam by ustoupiti měl, jestliby se předsevzetí nezdařilo? „Do Špandavy" (žalář v Prusích) byla odpověd králova. Načež hrdinský stařec, uchopiv praporec: „Za mnou, druhové!" zvolav do bitvy se vřítil, kde po několika kročejích kartáčemi prostřelen byl).

Hojné příspěvky ku dějepisu slavjanské krasoumy, zvláště malířství, poskytují:

Znamenitá galerie čili sbírka obrazův od výtečného básníře Hynka Krasického, nyní v Berlíně ve král. knihovně se nalézající. Ona záleží ze 48 svazkův, obsahuje výše 35.000 podobizen, mezi nimiž přemnohé slavjanské, ku př.

z Čechův: Beckovský, Broda, Budovec, Doubravský Jan, Hájek, Harant, Hus, Choterin, Kinští Fr. a Vil., Kolovrat Fr., Kupecký, Lobkovic Boh., a Václ., Lomnický, Pěšina z Čechorodu, Prokop Holý, Rokycana, Slavata Vil., Stranský Pavel, Středovský, Veleslavín, Žerotín Karel, Žižka atd.

z Polákův: Branicki, Brudzewski Vojtěch, učitel Koperníkův, Cantius Jan, doktor

Digitized by Google

bohosl. v Krakově (sr. Kant), Chmieleński, Chodkiewič, Kazimír král, Koperník, Dantiscus, Dlugoš, Jablonovští 3, Knapski, Kochanowski Jan, Krasicki Hynek, Leščinští 5, Narušewič, Ořechowski, Poniatowští 5, Potočtí 4, Radziwillové 12, Sanguško, Sapieha, Sarbiewski, Skarga, Sobieští 4, Strykowski, Vladisl. Lokietek, Wielhorska, Zaluští 3, Zaręba atd.

z Rusův: Alexis Michail cár, Alexis Petrovič, syn Petra V., Alžběta císařovna, Anna císařovna, Basil III. cár, Bestužev, Boris Feodorovič, Buchvostov, Černičev, Jan Alexievič cár, Jan Vasiljevič IV. cár, Kantemir, Kateřina II. císařovna, Kurakin kníže, Michal Feod. cár, Mužikov, Pavel Petrovič cár, Potemkin, Romanov atd.

z Horvatův: Zrinský Petr.

z cizinců v: August III., Bátori, králové polští; Bedřich, král český, a Alžběta, jeho manželka. —

V českém museum jsou dle Časopisu mus. následující obrazy: Boleslava Chrobrého a Mečislava, králův polských, Čarneckého Štěp. Sierwačyńského hudebníka, Dunina arcibiskupa; Ves Zařeča 47 obrazův stavitelských 1836 ve Vídni; Halič ve mnoha obrazích atd. Podobizna Marie Theresie císařovny na číši s českým nápisem; podobizna Františka I. v krepovém hedvábí, uměle od hraběnky Rosy Kunické čili z Kunic (něm. Kaunitz) zhotovená.

Digitized by Google

V knize Nový Plutarch, v Pešti u Hartlebena 1842, ve vyšlých posud dvou svazcích nalézají se následující u Karla Mayera v Norimberce v mědi ryté slavjanské podobizenky: Alexander I., císař ruský; Cosmas Pražský; Čartoryský Adam, kníže; Josef Dobrovský; Jan Hus; Kateřina I. a II., císařovny ruské; Košciuško; Jan Fedorovič Paskevič; Mikuláš Zrinský.

Digitized by Google

REJSTŘIK,

POZNÁMKY A SLOVNÍČEK.*)

l'Abé, Acta concilii constantiensis, 326.
Abélard (1097—1143), filosof scholastický, 305.
Abrégé de l'histoire des eglises esclavonnes et vaudoises, 307.

---

*) Do tohoto abecedního slovníčku pojata jsou jména vlastní, k nimž přidán — aspoň u významnějších — co nejstručnější výklad a označení, čeho se na které stránce týkají Kollárova slova. Jména, uvedená v záhlaví „Cestopisu", zejména místní, nejsou opakována v tomto seznamu. Rovněž nepojata sem jména, obsažená v „Slovníku slavjanských umělcův", kde jsou beztoho v jednotlivých odstavcích seřazena abecedně. Jen příslušná literatura je podána také v rejstříku. Jména, která Kollár nakupil na některých stránkách a kterými by tento rejstřík byl příliš vzrostl, najdou se zpravidla pod heslem „slovanský" (na př. slovanské knihy, tištěné v Benátkách, slovanská šlechta v Benátkách, slovanští věrozvěstové u Maďarů atd.). Do slovníčku zařazena též nezvyklá jména slovenská a cizí; srozumitelnější jsou vyložena v rozboru v úvodě.

Digitized by Google

Absyrtos (myth.), bratr Medein, 88.
Adalvin, arcibiskup solnohradský v 9. stol., vrstevník Kocelův, 32.
Adamité, náboženská sekta v Čechách, 311.
Adamus Bremensis († po r. 1076), kronikář, 538.
Adelung Jan Krištof (1734—1806), germanista a slovníkář; bojoval proti antislavským předsudkům v Němcích, 408.
Adrian, mnich fuldenský, 44.
Adrian VI. (1459—1523), papež, učil na Gardském jezeru, 284.
Adrian nikomedský r. 290 sťatý, 44.
sv. Adrian pannonský či uherský, mučedník, pochován v chrámě salavarském, 32, 39, 42 n.
Adriatické moře, 92, srovnání jeho s Baltickým, 115, snoubení Benátek s ním, 130, panství Benátčanů nad ním, 132.
Aeneas Silvius (Enea Silvio de' Piccolomini) či Pius II. († 1464), papež; o příchodu Valdenských do Čech, 311.
Aeschylos (525—456), hlavní zakladatel attické tragoedie, 445.
Agathias, příjmím Scholastikos (536—582), řecký básník a dějepisec, o císaři Justinianovi, 546.
Agilulf († 616), král longobardský, 293.
Agrate Marco (kolem r. 1500 po Kr.), italský sochař, 328.
Alarich, král západních Gothů (376—410), 322.
Alba, město v Languedocu ve Francii, odtud Bogomilové sluli Albigenští, 303, 306, 309, 312, 421.
Albirizzi, spis. ital., spis Venezia, 135.
Alboin, král longobardský v VI. stol., 322, 326.
Alemani, sloučenina různých germanských národů, 302.
Alemannus Nic., vydal r. 1729 v Benátkách Notae in hist. Arcan. Procop., 544.
Alexander III., papež (1159—1181); obraz, představující, jak Bedřichu Barbarossovi klade nohu

Digitized by Google

na šíji, 148, 151, 152, popis obrazu, 153, 154, listy císaře tureckého Bajazeta k němu, 344, biskup Absalon poslal mu hlavu modly Svantovíta, 537.
Alexander Vel., král macedonský, 147.
Alexander, císař římský, syn Basilia Macedonského, 334.
Alfieri Vittorio, hrabě, (1749—1803), básník ital., 352.
Aliense (vlastně Vasilachi) Antonino, ital. malíř, žák Pavla Veronese, 179, 180.
Allg. Künstler-Lexikon, 23 (Füssli Hans Heinrich).
Altenhöfer, spoluredaktor Allg. Zeitung v Augsburgu, 454.
Sv. Ambrož, biskup milánský († 397), 319, 328, 329, 330, 331 (životopis), 344, ambrosianský brevíř, 355, zvony a zvonění ambrosianské, 357.
Amerighi Michal Angelo (1569—1609), ital. malíř, zakladatel kolorování, 315.
Ammon, bůh staroegyptský, 224.
Amphitheater v Pole, 98, veronský, 272, milánský, 346.
Amphion, řecký hrdina a pěvec, 74.
Anakreon (nar. 550 př. Kr.), řecký básník lyrický, opěvá lásku a víno, 445.
Andrejevskij Stepan Semenovič (1760—1818), prof. chirurgie v Petrohradě, popsal lázně v Abano: de thermis Apon., 256.
Anonymus Solnohradský (Salisburgiensis), kronikář latinský, o chrámu a hradu salavarském, 31, 34, 35, 39, 45, spis jeho: De conversione Bojoariorum et Carantanorum, 45, 46, 466, o chrámu v Pětikostelích, 46, kritické vydání Anonyma Kopitarem, 47, o Privinovi, 548.
Antenor, u Homera jeden ze starších města Troje, 237, apokryfická rakev jeho, 252, pod ním Veneti paphlagoničtí do severní Italie, 389.
Anthemius z Tralles (žil v 6. stol. po Kr.), první stavitel kopulí, 543, 652.

Digitized by Google

Sv. Antonín Paduanský (1195—1231), 246, 247.
Antové, slovanské kmeny severovýchodně od Karpat a kolem Černého moře, 333.
Apelles, nejslavnější řecký malíř za časův Alexandra Velikého, 437, 612.
Apologia, spisek proti maďarismu, 23, 109.
Apon Petr, astrolog, 246, 303.
Appendini Frant. Maria (1768—1837), ředitel lycea v Dubrovníku; napsal historii města Dubrovníku; o vynikajících umělcích dubrovnických, 616, 645, 650, 662.
Appianos (v druhém stol. po Kr.), římský dějepisec z Alexandrie, psal po řecku, 102.
Archipel, souostroví, zejména mezi Řeckem, Malou Asií, Kretou a Macedonií, 132.
Ariosto (1474—1533), veliký básník ital., obraz jeho od Tiziana, 195.
Aristophanes, nar. 452 př. Kr., nejslavnější veselohorní básník řecký, 445, o holubu, 527.
Aristoteles, nar. 384 př. Kr., veliký řecký filosof, 526, 527.
Arkarag-Antové, Sarmati, usazení od cís. Konstantina Velikého v Thracii, 127.
Arkona, město na ostrovu Rujaně, etymol., 212, 537.
Arnold Brescijský († 1155), proslulý reformator a vlastenec ital., 303, žák Abélardův, 305, soud Arnoldův (Gottfried) o něm a Arnoldistech, 312.
Arnold Gottfried (1666—1714), luteranský theolog; dílo jeho: Unparteiische Kirchen- u. Ketzerhistorie etc., o Bogomilech a Arnoldistech, 312.
Arnulf († 899), král východofrancký, diplom, 42.
Arrius, zakladatel náboženské sekty Arrianů, 308.
Artemidoros z Efesu, v 2. stol. po Kr., filosof a přírodozpytec v Římě, napsal: Oneirocritica (výklad o snech), kde též o holubech, 527.
Assemanni (1687—1768), rodem ze Syrie, psal histor. knihu: Calendaria ecclesiae slavicae, 570.
assignacie, poúkazný list, 55.

Digitized by Google

Atanagi Dionigi da Cagli, nar. v I. polovici XVI. stol., ital. spisovatel a básník, 186.
Athenaeum Deipnosoph., o holubech erycejských, 518, 528.
Atila, král Hunů, zvaný „bič boží", r. 433. po Kr. vtrhl do Italie, 127, 270, 302.
Auerbach, město v Sasku, u něho obrovský sloup a oltář, 536.
Sv. Augustin (353—430), jeho rukopisy v knihovně benátské, 159, armenský překlad spisu o Městě božím, 224.
avataras, avatar = sestoupení, sluje v indické mythologii vtělení nějaké božské bytosti na zemi v podobě člověka nebo jiného tvora, 92.
Babukič Věkoslav (1812—1875), spisovatel charvatský, dozorce v čítárně Gayově v Záhřebu, 68, 69.
Badile Antonio (1480—1560), ital. malíř, 274.
Bajazet, císař turecký (1447—1512), listy jeho k papežům Innocentiovi VIII. a Alexandrovi VI., 344.
Bajer Ondřej, Additamentum ad Seldenum (dodatky k Seldenovi), o holubech, 519.
Balbín Bohuslav (1621—1688), český dějepisec, po latinsku píšící; o příchodu Valdenských do Čech, 311, spisy jeho: Historia sv. Hory, 635, Miscellanea, 647, Misc. Hist., 669.
la bande noire byla společnost ve Francii; řádila, bourajíc zámky a kláštery, 33.
Bandtkie Jiří Samuel (1768—1835), polský dějepisec a jazykozpytec, etymologie slova holub, 499.
Bandulovič Ivan, františkán bosenský, překládal epištoly a evangelia, 141.
Bangert ad Helmoldum, o soše Prove, 540.
Baňská slovenská společnost, založ. Tablicem, 238.
Barbarelli Giorgio (1475—1511), ital. malíř, 193, 195, 219.

Digitized by Google

Barbarigův palác v Benátkách, 172, zde bydlil Tizian, 196.
Barbarossa Bedřich (1152—1190), cís. němec., 134, jeho pokoření papežem Alexandrem III., 148, 151, 152, 153, 154, tažení proti Milánu, 294, 317, 321, 336, 337.
Barbieri, stavitel, vypracoval plán k hřbitovu veronskému, 281.
Baronius Caesar (1538—1607), římský církevní dějepisec, o Bogomilech, 314.
Basedov Jan Bernard (1723—1790), zakladatel filanthroponismu v Německu, 569.
Basilikon, kodex práva východního či řeckého cís. Basilia, 300.
Basilius, nejprv lékař, pak mnich, hlava nábož. sekty Bogomilův, 304, 305, 307, 309, 311, 312, 313, 314.
Basilius (macedonský), cís. cařihradský, panoval 867—886, původce řeckého práva, 53, 300, synové jeho, 334.
Basilius, cís. řím., syn cís. Romana, panoval 976 až 1025, 334.
Bassano da Ponte František, ital. malíř v 15. stol., 155, 269.
Batoreus Stephanus (Štěpán Bátory), král polský (1537—1586), 244.
Batuchan, tatarský chán, 81.
Baudrand, Geogr. Lex., 112.
Baumers Réné, literát z Lyonu, setkání Kollárovo s ním, 420 a sl.
Bayer Kristian Dr. prohlásil r. 1530 augsburské vyznání, 453.
Beatrix, manželka císaře Barbarossy, pohanění její v Miláně, 336.
Beckmann Jan Krištof (1641—1717), reform. prof. theologie, theol., histor. a přírodovědecký spisovatel němec., 535.
Becrarové; z rodu toho prý pocházela matka Františky, dcery Petrarkovy. 259.

Digitized by Google

Bedekovič, spis.: Natale solum s. Hieronymi, 52.
Belius (Bél) Matěj (1684—1749), jazykozpytec, historik a statistik, Notitia Hungariae, 608.
Belizar († 565 po Kr.), dvořenín cís. Justiniana, 300, vojevůdce, osvoboditel Milána, 333, 334, kůň jeho Bělan, Bialan, 547.
Bellini Giovanni (1428—1516), ital. malíř, 187, 189.
Bellini Jakub (1400—1464), ital. malíř, jeho portrét Petrarky a Laury, 195.
Bellini Vincenzo (1802—1835), ital. skladatel, od něho též opera Norma, 149.
Bělopotocký (mad. Fejérpataky) Kašpar, nar. 1794, knihař ve sv. Mikuláši, spisovatel, obsah listu ke Kollárovi, 468 a sl.
Beloso Karel, ital. malíř, obraz Potopa, 342.
bělpuch = pergamen, 623.
Bembo Petr (1470—1547), kardinál, 247, 248.
Benkovič (Benkovich) Bedřich, malíř dalmatský v první polovici XVIII. stol., 17, 137, 177, 178, 195.
Benoit Jean, franc. spisovatel; Histoire des Albigeois et de Vaudois, 306, 307.
Beregszazi, mad'ar. spisovatel, ukázka nelibozvučnosti, 373 pozn.
Bernardin viz slovanské knihy.
Bernolak Antonín (1762—1813), spisovatel, jenž povýšil obecnou slovenštinu na jazyk spisovný, vznik bernolakismu, 374.
Bertram, napsal r. 1811: Nachricht vom Püstrich, 539.
Bessarion (1395—1472), kardinál, slavný učenec, 159.
Bezejmenec Solnohradský viz Anonymus.
Bhagavata, správně Bhagavad = gitâ, jméno indické poučné náboženskо-filosofické básně, která pojata do šesté knihy velkého eposu Mahâbhârata, 95.

Digitized by Google

Bianca, Maria Sforza (1472—1511), velkovévodkyně florentinská, byla zaslíbena Janu Korvínovi, ale provdána za cís. Maxmiliána I,. 198.
Biankovič viz slovanské knihy.
Biblie, překlad sv. Hieronyma, 53.
Blasco don de Garray, Španěl, vynálezce parolodi, 482.
Boccaccio Giovanni (1313—1375), nejslavnější ital. novellista, známé dílo jeho: „Decamerone"; 125, 208, 260.
Bodrici, Slované Baltičtí, správněji Obodrici, vyhubeni kolem r. 1000. Ottou III., 277.
Boëthius Ancius Manlius, († 525), filosof, státník a rádce gotského krále Theodoricha, 326.
Bogdan Jakub či Bogdani, malíř, vrstevník Kupeckého, 17, 23.
Bogomilové, náboženská sekta v Bulharích, 100, 303, 304, 305, 306, 309, 311, 312, 314, 324, 365.
Boguchval, starý letopisec polský, o sídlech starých Slovanů, 390.
Bohorič Adam, asi v XVI. stol., křísitel literatury slovinské, sepsal mluvnici slovinského jazyka, 460.
Sv. Bonifác († 755), apoštol něm., původně Winfried, jeho list, tupící Slovany, 443.
Bonifacio, ital. rodina malíř., jejíž příslušníci byli zejména v 1. pol. 16. stol. činni; 187.
Boňkovský Hieronym Napoleon, († 1884), spisovatel polský, přeložil Šafaříkovy Starožitnosti do polštiny, o shodě maďarsko-polské, 474.
Bonsignori Francesco (1455—1519), ital. malíř, 274.
Bonvicino Alessandro (1498—1555), malíř ital., 296.
Bopp František (1791—1867), zakladatel srovnávacího jazykozpytu, 273, 274, 525.
Boričevský J., ruský lidozpytec, 73.
Boris, kníže bulharský, ctitel malířství, 548.
Bosa Ant., ital. sochař, 105.
Bragadin Baduar, vůdce benát., 130.
břechání = štěkání, 266.

Digitized by Google

Bret le Joh. Fried. o pomstě Slovanů ve spise Gesch. von Ital., 217.
Breughel Jan (1568—1625), nizozemský malíř, 343, 344.
Briefe des Königs von Polen Johann Sobieski an die Königin Marie Kasimire während des Feldzugs von Wien, o zjevení se bílé holubice, 515.
Brosano František, zeť Petrarkův, 259.
Brozič Mikuláš, farář na ostrově Krku, žil ku konci XVI. stol.; jeho péčí vydán glagol. breviář a missál, 141.
Bruccioli, překladatel bible do vlaštiny, 192.
Brusaferro, ital. malíř, 187.
Brusasorci, ital. malíř, 274.
Bruys Petr, franc. kněz, zakladatel sekty Brusianů, 303.
Bucentauro, též Bucentaurus, název lodi benátské dle mythologické nestvůry, 130, 131, 210.
Bucer Martin (1491—1551), církevní reformator, 194.
Bulharin Fadej Venediktovič (1789—18599), žurnalista a romanopisec ruský, 73.
Bulwer sir Edvard George, (1803—1873), anglický romanopisec, 482.
Buonarotti viz Michelangelo.
Bürger Gottfried August (1748—1794), německý básník; známá ballada jeho „Lenore"; 445.
Burmeister Hermann (nar. 1807), přírodozpytec, 92.
Buttafogo, ital. malíř, 253.
Buxtorf Jan (1564—1629), znamenitý znatel východních řečí, Lexicon hebraicum etc., o holubu, 530.
Byron lord (1788—1824), největší angl. básník nové doby, 160, 161, 198, 361.
Caecilius Statius (222—168), veseloherní básník řím., 356.
Caesar Julius Gaius (100—44), slavný římský vojevůdce, státník a dějepisec, 83, 178, 248, 324.

Digitized by Google

Caldara Polydor, ital. malíř, životopis, 315.
Calendario Filipo, stavitel a sochař ital., oběšen, 150.
Calepinus Ambrož (1435—1511), ital. humanista, hlavní dílo jest veliký slovník sedmijazyčný (Dictionarium septem linguarum), 519.
Caliari viz Veronese.
Calvín Jan (1509—1564), zakladatel reformované církve, obraz jeho, 193, 194, bible jeho, 310.
Campagnola Domenico (v 1. polovici 16. stol.), historický malíř, 253.
Canaletto Bernardo (1720—1780), ital. malíř, 553.
Canova Antonio (1757—1822), ital. sochař, 176, 182, 243, 346.
Cár a tesař, opera od němec. skladatele Lortzinga Alberta (1803—1851), 445.
Carotto Giovan Francesco (1470—1546), ital. malíř, 274.
Carpaccio Vittore (kol 1450—1522), ital. historický malíř, 179, 187.
Casanova Giovani Jacopo, de Seingalt (1725 až 1798), ital. dobrodruh; známější jsou jeho: „Mémoires", 162.
Cassiodorius Fl. Magnus Aurelius (kol 470—565), řím. státník, 288.
Cato Marcus Porcius (234—149), mravokárce, 329, 389.
Catullus Gaius Valerius (87—54), řím. básník, 274, 284, 285, 286, 288, 291, 520.
Cavazzola Pavel (1486—1522), ital. malíř, 274.
Cedrenus (Kedren) Jiří, řecký mnich, žil v 11. stol., psal Compend. historiarum, 548, 592.
centaur, mythologický půlkoň, 131.
Centuriae magdeburgicae, první veliký pokus protestanských bohoslovců o sepsání obecné církevní historie, 97.
Cicero Marcus Tullius (106—43), římský řečník, státník a filosof, 95, 248, 279, 344.
Cimbrové, severoněmecký národ, porážka jich, 270.

Digitized by Google

Cimerská řeč, zachovaná v severní Italii, 371.
Claudius II. Marcus Aurelius (214—270), řím. cís. 268—270 po Kr., porazil Allemanny, 283.
Clemens T. Flavius z Alexandrie († mezi 211—218 po Kr.), řecký otec církevní, spisovatel, 516.
Codex latinský v Mnichově, 434, cyrillský v Benátkách, 344.
Colleoni Bartolomeo (1400—1475), vůdce Benátčanů, 183.
Comnena Anna, dcera cís. Aleše Komnena, spisovatelka, 304, 314.
Comnenus Aleš, cís. cařihradský, r. 1081 zmocnil se trůnu, 304, 314.
Conegliano (1460—1517), ital. historický malíř, 180.
Constantin Porphyrogenetos viz Porphyrogenetos.
Contarini Kašpar (1483—1542), kardinál, rozmluva s Lutherovými vyslanci, 192.
Corradini Bartoloměj, polomythic. jméno Fra Carnevale, ital. sochař, 195.
Cornelius Flaminius, psal r. 1759 latin. spis: Catharus, 142.
Cornelius Petr, rytíř (1783—1867), reformátor něm. umění malířského, 444.
Cornelius Nepos viz Nepos.
Correr Theodor (1750—1830), daroval Benátkám bohatou sbírku obrazův atd., 197.
Cosmas (Kosmas), († 1125), první dějepisec český, 310, o sektě Bulharů, 333.
Cranach Lukáš, jeho životopis, 658, obrazy, 16, 342, 417.
Crie Thomas M., angl. spisovatel, r. 1817 napsal: History of the progress and suppression of the reformation in Italy, 314.
Croce František, ital. stavitel, 323.
Cybulski Vojtěch (1808—1867), polský učenec, 432.
Sv. Cyrill apoštol, 181, u Bulharů, 305, 443.
Czvittinger, o Frankoviči Vlachovi, 97.
Čaplovič Jan, (1780—1847), advokát, spisovatel, obránce Slováků, 290, 476.

Digitized by Google

Časopis Musea 1832, Palacký o „Vojík", 43, z r. 1837, týž o pramenech slovanského práva v Anglii, 302, z r. 1830, kde článek Poláka Luk. Gornického o špatné češtině, 374; v roč. IX. Hankův článek o chvále genitivu, 377; z r. 1837 o S. Kantovi, prof. theol. v Krakově, 463.
Čech, praotec, pověst, 58, 59.
čechlík = čechel, stč. dlouhá mužská sukně, hazuka, 239.
Čelakovský František Ladislav (1799—1852), básník a učenec, 432, slovanské písně, citáty o holubech, 504, 505, 506, 513.
černoši afričtí, vychovávaní na dvoře bavorském, 448 a sl.
Čeští Bratří, štítili se později Valdenských, 311, jich řád a zřízení přejato Valdenskými, 421.
Červenák Benjamin Pravoslav (1816—1841), spisovatel českosloven., hodlal býti evang. kazatelem, 63.
Čičové, obyvatelé jižní části Krasu, mluví zvláštní smíšeninou jazyka slovinského a chorvatského, 83, 99, 100, 101.
Čiribirci, větev prý cikánů, 101.
Čop Matija, (1797—1835), učenec slovinský, profesor v Lublani, důvěrný přítel Fr. L. Čelakovského, 62.
Dalimilova kronika t. zv., první česky psaná, rýmovaná, 58, slovo turně, 383, o sídlech starých Slovanů, 390, 391.
Damianovič viz slovanské knihy.
Dandolo Andrea (1309—1354), benátský dějepisec, napsal benátskou kroniku, 124, 134, 139, obliba jména Sláv, 141.
Danice, charvatský časopis, 54, 106, 108, 334.
Daniel, patnáctý biskup český (1148—1167), 294, 335.
Daniel, biskup (1180) sekty Patarenů, 305.
Dankovský Řehoř (1784—1857), uher. dějepisec a jazykozpytec, slavismy v maďarštině, 399, 429.

Digitized by Google

Dante Aligheri (1265—1321), největší ital. básník, ve vyhnanství 274, Divina Comedia, kde skládána, 275, kritika jeho básní, 276, akademická jeho disputace o živlích, 279, opěvá ostrov Lecchi, 284, desitisyllabné terciny jako v RK a v srbských národních zpěvích, 387, 472.

Dapper Olfert († 1690), lékař a zeměpisec holandský, 93.

davorija, národní srbsko-chorvatská píseň bojovného rázu, 77.

Deak František (1803—1876), maďarský politik a státník, 40.

Dějiny české, r. 1824 v Praze; zde obrazy od Machka Ant., 587, Manesa Václ., 588, Markovského Václ., 589, Mrňáka Josefa, 595.

Delabella vlastně della Bella Ardelio (kol 1654 až 1737), spisovatel chorvatský, slovník, 142.

Delfinone Hieronym, ital. malíř, kol r. 1495, 342.

Demeter Dimitrij, MUDr., (1811—1872), dramatický spisovatel chorvatský, 69, 76.

Demeter Stanisavljevič, správce a učitel srbských škol v Záhřebu, 106.

Denon Dominik (1747—1825), baron, franc. umělec, spisovatel a diplomat, popis a vyobrazení egyptských starožitností, 8.

Deržavin Gavriil Romanovič (1743—1816), rus. básník; proslulá óda na Boha; poslední jeho okamžiky, 196.

Desagier (vlastně Désaugiers) Marc-Antoine (1772 až 1827), franc. spisovatel dramatický, 72.

Desdemona, zavražděna Othellem v Benátkách, 198.

Desiderius (756—774), poslední král longobardský, 326.

Dětřich, markrabě míšenský, v průvodu cís. Bedřicha Rudobradého, 153.

dežmovati, slc. = desátek bráti, 133.

Digitized by Google

Dibič (Děvič, též Diebič) — Zabalkanskij Ivan Ivanovič (1785—1831), hrabě a generál ruský, 460.
Diblatius, jeden z 12 apoštolů Basiliových, zakladatele sekty Bogomilův, 304.
Diderot Denis (1713—1784), hlava franc. encyklopaedistů, 366.
Diogenes (412—324), řecký mudrc, 279.
Dithmar (Dětmar) (975—1018), biskup, němec. kronikář, 536, 537, 538, 539.
Dobroslav, časopis, zde Polákova Cesta do Italie, 256.
Dobrovský Josef (1753—1829), zakladatel slavistiky, o „Vojk", 43, žaloba na nesvornost slovanskou, 81, 95, 187, 219, 404, spis Cyrill a Method. 224, v lázních v Abanu, 256, „Slovanka", 287. přípitek na něho, 289, 429, o genitivu, 375, genitiv v záporných větách, 376, gramatická pravidla stavěl ponejvíc na šestidílné bibli, 376. list k Rybaymu, 418, vysvětloval „Civitates Slavorum", 434, o holubu, 499, Slavín, 536, 624.
Dogana (Dohana), jakási celnice v Benátkách, 133.
dohan slc. = tabák, 19.
Dolce Ludvík (1508—1566), ital. básník tragický a učenec, 186.
Dolci Karel (1616—1686), ital. malíř historický, 437.
Dolci Sebastiano (1699—1777), spisovatel dalmatský, 141.
Doležálek Antonín, ředitel ústavu slepých v Pešti. 1, 47, 222, jako zpěvák a hudebník, 287, 361, 446, 560, jeho bratr Vincenc, 1, 49, 59.
Donatello (okolo 1386—1466), ital. řezbář a litec, 192.
Dondola Jindřich, zpupný vyslanec benátský, 156.
Drevané, slovanský národ v severním Německu, 401.

Digitized by Google

Drevnija ruskija (m. rossijskija), stichotvorenija, sbírka písní ruských, vydaná Kiršou Danilovým r. 1818, 513.
Dubravius, vlastně Jan Skála z Doubravky a Hradiště (1486—1553), biskup olomoucký a dějepisec, 311.
duplonka = dvojhlavňová puška, dvojka (Plkč.), 19.
Dürer Albrecht (1471—1528), němec. malíř, 188, 294, 343, všeumělec, 417.
Durová Nadežda Alexandrovna Andrejovna (1790 až 1866), ruská rekyně a spisovatelka, 73.
Dušan, car srbský, panoval 1334—1355, v básni Počičově, 232.
Džingischán, vůdce mongolský, 146.
Eberhard, Christian August Gottlob (1769—1845), spisovatel a básník němec., mimo jiné též „Italien, wie es mir erschienen ist", 9.
Eike von Repkov (mezi 1209—1233), rytíř, původce němec. práva, 300, 301.
Elenič viz slovanské knihy.
Ermanarik, král východogótský, ve 4. st. po Kr., 322.
Ethibald, král v Mercia (716—757), korrespondoval se sv. Bonifácem, 443.
Evangelia, tištěná v Benátkách, 141, 142.
Falconetto Giovanni Maria (1458—1534), ital. malíř a architekt, 274.
Fallmerayer Jakub Filipp (1790—1861), němec. historik a cestovatel, 342, 432.
Fándli Juro (1754—1810), farář a spisovatel slo- - venský, přivrženec Bernolákův; Historia gentis Slavae, 667.
Fejér Jiří (1766—1851), uherský dějezpytec, Codex diplomaticus etc., 43.
Ferramola, ital. malíř, 296.
Feuerlein Emil, spolucestovatel Kollárův, soud jeho o Goethovi, 408.
Fialetti, ital. malíř, 180.

Digitized by Google

Fidias (Feidias), (kolem r. 500 př. Kr.), nejslavnější sochař řecký, 160.
Fiorillo Jan Dominik (1748—1821), němec. malíř a spisovatel o výtvarných uměních, „Geschichte der Mahlerei", 23, Geschichte der zeichen. Künste in Deutschl., motto odtud, 535, o chrámu v Rohlici (Röchlitz), 539, o ruském malíři Kalbičevu, 576.
Flaciani, stoupenci Flacia Frankoviče, 97.
Flacius Illyricus viz Frankovič.
Flaminius Cornelius viz Cornelius.
Flavius Josephus viz Josephus.
Flüggen Gisbert (1811—1859), němec. malíř, 438.
fokoš, tlustá hůl, v níž je někdy zastrčen kord, 19.
Foppa Ambrož, zv. Caradosso (1457—1527), ital. malíř, řezbář a medailleur, 296.
Fornerina, milenka malíře Rafaele, 294.
Förster Arnošt Joachim (1800—1885), němec. malíř historický, spisovatel o umění a básník, „Handbuch für Reisende in Italien", 9.
Fortis Giovan-Battista (1741—1803), ital. cestovatel, dílo: Viaggio in Dalmazia, 667.
Frangipani, hraběcí rodina v Přímoří, F. Kateřina, první manželka Mikuláše Zrinského, 50, 87.
Frangipani František Krištof, účastník spiknutí proti císaři Leopoldovi I., r. 1671 ve Vídeňském Novém Městě popraven, 87, 91.
Frankovič Matěj Vlach, zvaný Illyricus (1526 až 1575), protestantský bohoslovec, 96, 97, 98.
Františka, dcera Petrarkova, 259, 260.
Fratricelli, náboženská sekta, 303 309.
Fredegarus Scholasticus, francký kronikář v 7. st., 262.
Frešot Kazimír, spis o benátské šlechtě, 139.
Friaulsko, kraj v severovýchodní Italii, 275.
Fridrich II. Veliký, král pruský (1740—1786), germanisator, 395

Digitized by Google

Frisinský rukopis v knihovně mnichovské, 432, 433, 434.
Fulgentius Fabius Plauciades (kol r. 500 po Kr). řím. grammatik v Africe, o holubu, 518.
Fulton Norbert (1765—1815), americký vynálezce parolodi, 482.
Füssli A. v Allg. Künstler-Lexicon o malíři Jak. Bogdanovi, 23, 178, 576.
Gaj Antonín, litec 17. stol., 163, 181.
Gaj Ljudevít (1809—1872), přední křísitel národa chorvatského; rodiště, 56, 57, duchovní vůdce Záhřebu, 67, tiskárna jeho, 68, sbírky jeho, 70, 71, 72, 76, 290.
Gál, dramatický spisovatel maďar., 78.
Galilei Galileo (1564—1642), slavný ital. fysik a astronom, zakladatel dnešní fysiky, první hlásal veřejně zásady Koperníkovy, 237, 277, 244.
Gall František Josef (1758—1828), zakladatel lebosloví, (frenologie), 339.
Gallie = nynější Francie, 126, 324.
Gallové senonští, bydliště jich, 270, 318.
Gambara, ital. malíř, 296.
Gamodius (též Zamodius) Jindřich z Gmundu, stavitel, 322.
Garbič Matěj, professor řečtiny v Tübingách roku 1537, 96.
Garizim, hora v Palestině, kde Samaritáni uctívali holubici, 531.
Gärtner Bedřich (1793—1847), architekt němec., 444.
Gaskonáda tolik co vychloubání se; Gascogne, provincie v jihozápadní Francii, 146.
Gebhardi Ludvík Albrecht (1735—1802), historik němec.; obíral se slovanskou minulostí; Allg. Geschichte der Wenden, 666.
Gejsa, Goysa, Geysa, kníže uherský, pravnuk Arpadův (972—995), 28, 44, 133, 181.
Gemma, manželka Danteho, uražen od ní, 275.

Digitized by Google

Genthe F. W., jeho spis r. 1841: Leben und Werke Dr. M. Luthers, 598.
Georgione, histor. malíř ital., 152.
Georgič Bernard († 1687), jesuita a kanovník, latin. spisovatel a básník, 70, 180.
Georgič Filip, manžel básnířky Modesty dal Pozzo, 182.
Sv. Gerard Zagreda, apoštol uherský, 133, 134, 180, 181.
Gerhardův vrch (Gerhardsberg, dříve Blocksberg u Budína), 134, 180.
Gero (900—965), od r. 937 vévoda východní marky za císaře Otty I., vyhlazovatel Slovanů, 391.
Ginammi, viz slovanské knihy.
Giolfino Niccolo (kol 1450—1520), ital. malíř, 274.
Giorgion viz Barbarelli.
Giotto di Bondone (1276—1336), ital. malíř, stavitel a sochař, 253.
Giustiniani P., benátský dějepisec, o cís. Barbarossovi, 155, rod—ský, 169.
Giusto Padovano viz Padovano.
Glogovský Jan, učil lebosloví; r. 1501 vydal spis Craniologia, 339.
Glyphotheka, budova starožitností v Mnichově, 437. 465.
Goethe Jan Wolfgang (1749—1832), největší německý básník, 9, 188, 269, 277, 370, 408, 445.
Gogolj Nikolai (1809—1852), ruský spisovatel, (román „Mrtvé duše"), 72.
Górnický Lukáš (1527—1603), historik a politický spisovatel polský; stížnosti jeho do špatné češtiny, 374.
Gothové, národ germánský, v 1. stol. po Kr. bydlili mezi Odrou a Vislou, 214, 270, 302, 321, 333, 334.
Goujon Antonín, prof. v Lyoně, spolucestovatel Kollárův, 420 a sl.
Govinda, identický s Kršnou, 93.
Greguš, maď. professor, 272.

Digitized by Google

Grimmové, totiž Jakub Ludvík (1785—1863), zakladatel němec. jazykozpytu, a bratr Vilém Karel, (1786—1859), znají všecka německá nářečí, 456, Jakub G. proti antislavským předsudkům pracoval v Německu, 408.
Grobničko Polje, ves asi 1 hod. od Rjeky, proslulá porážkou Tatarů r. 1242, (grobiště tatarské), 64, 80, 81.
Grodno, grodenské údolí při benátských hranicích; zde prý slovanské nářečí, 420.
Gualtieri (žil kol 1550), ital. malíř, 253.
Guariento (kol 1310—1377), ital. malíř, 253.
Guelfové, strana papežská, 275.
Guhrauer Gottschalk Eduard (1809—1854), literární dějepisec, 461, 462, 463.
Gundulič Ivan (1588—1638), srbský básník, obraz jeho, 70, (etymol.), 212
Gustav Adolf, král švédský od 1611—1632, syn Karla IX., 243.
Gustav III., král švédský od r. 1771—1792, 243.
Gvozdanovič Jan, úředník, bratr Tomášův, 106.
Gvozdanovič Tomáš, 106.
Hackert Jakup Filipp (1737—1807), němec. malíř, 460.
Hacquet Belsazer (1739—1815), ethnograf a přírodozpytec, spis Abbildung und Beschreibung der südwestl. und östl. Wenden etc., 101, 670.
Hájek Václav z Libočan († 1553), český kronikář, o Petru Valdovi v Čechách, 310, o malíři Tomíkovi, 550, 551.
Hammer, Gesch. d. Osman., 545.
Hamza el Isfahaní, dějepisec perský v 1. pol. 10. st, 300.
Hanka Václav (1791—1861), jazykozpytec, bibliotékář Česk. Musea, 112, obránce genitivu, 377, vydal Slovo o pluku Igorově, 550, spisy, 472.
Hannibal (249 př. Kr., otrávil se r. 183.), největší vojevůdce starověku, zapřísáhlý nepřítel Římanů, 324.

Digitized by Google

Hansizius Marek (1683—1766), jezuita a dějepisec, hlavní dílo: Germaniae Sacrae tom. I.; 42.
Hanus Jan, Slovák, malíř a učitel Kollárův v malířství v Kremnici, 24, 565. (O něm Kollár ve svých „Pamětech", str. 127 n.)
Harmenopulus Constantinos (1320—1380), řecký právník, o Bogomilech, 314.
Hase Dr. Karel August (1800—1890), professor bohosloví v Jeně, odpůrce Straussův, 198, 199, 202, 203, 205.
Haugwitz (Hukovic), rodiče Kateřiny z Boru, manželky Lutherovy, 193.
Haydn Jan Michal (1737—1806), bratr slavného komponisty Josefa, skladatel církevní hudby, 466.
hedžira (= hedšra, hidšra n. hegira, arab.), útěk nebo vystěhování (Mohamedovo z Mekky do Mediny) r. 622; béře se za počátek věry mohamedánské, 4.
Hegel Jiří Vilém (1770—1831), němec. filosof, 203.
Heloise, dcera kanovníka Fulberta, žákyně a milenka Abélardova, 305.
Helvetie = Švýcary, 303, 363, 364.
Henetové viz Vendové.
Herder Jan Gottfried (1744—1803), němec. básník, filosof a theolog, jeho humanita, 393, přivlastňoval slovanské výtečníky Němcům, 394, první pracoval proti antislavským předsudkům v Německu, 408, zneuznáván od Němců, 441.
Herodot (484—430), nejstarší řecký dějepisec, 95, o Henetech, 126.
Herold Louis Josef Ferd. (1791—1833), hudební skladatel, opera jeho Zampa, 103.
Herulové, národ germanský, divoký a surový, původně u ústí řeky Visly bydlící; vpád jich do Verony, 270, 302.
Sv. Hieronym, rodiště, 52, Slovan, 53, zasvěcování chrámů, 86, jeho (prý) evangelium v Benátkách, 149, obrazy, 187, 188, oblíbené théma o něm,

Digitized by Google

227, spisy o něm, 239, palimpsesty listů jeho, 279.
Hieronym viz Jeronym.
Hiltensperger Jan Jiří (1806—1890), historický malíř němec., 439.
Hofer Ondřej, životopis jeho, 418.
Hoič, obránce Slovákův, 290.
Holbein Hans starší (1460—1524), malíř němec., 16, 343, 660.
Holevaté (Helveti) = Švýcaři, 293.
Hollý Jan (1785—1849), básník slovenský, žaloby jeho na špatnou češtinu, 374.
Homer, jméno básníka řeckého, jemuž se připisují básně Ilias a Odyssea, 52, 95, charakteristika Henetů, 389, překlad Iliady Vlčkovským, 373, 519.
Honorius II., papež (1124—1130), jemu poslal Sv. Otto zlatou hlavu sochy Triglavovy, 541.
Horatius Quintus Flaccus (65 př. Kr. až 8 po Kr.), znamenitý básník řím., citát o holubech, 521.
Hormayr Josef (1781—1848), svobodný pán, rakouský historiograf, v Archivu vydal civitates Slavorum, 434.
Hovado = Govinda = bůh Kršna, 93.
Howard John (1726—1790), slavný anglic. lidumil a oprávce vězeňství, soud jeho o žalářích benátských, 161.
Hrubý z Jelení Řehoř (1460—1514), čelný humanista, překládal též z Frant. Petrarky, 257.
Hubert, němec. malíř, 343.
Hufeland Christof Vilém (1762—1836), lékař něm., o koupání, 487.
Humbold Bedřich Vilém, baron (1769—1859), přírodozpytec a cestovatel němec., 429.
Hus, mistr Jan (1369—1415), český reformátor, 96, přivlastňování si ho Němci, 171, 199, 268, 303, 310, 314, 325, 326, 333, 395, 552.
Hyginus Gaius Julius (okolo 20. př. Kr.), řím. grammatik, o holubech, 516.

Digitized by Google

Chalupka Samo (1812—1883), vynikající básník slovenský, obránce Slováků, 112, 290.
chám = klika (u volů), chomout, 216.
Chius Scymnus viz pod Skymnus.
Chomjakov Alekšej Štěpanovič (1804—1860), básník a publicista ruský, básně jeho, 72.
chotár slc. = kraj, 28, 54.
chrasty slc. = strup, slitá vyrážka, 117.
chronicon Venetum etc., nejstarší kronika benátská, 129.
Illyrové, erb jejich, 279, charakteristika jich, 389; illyrské noviny 54, 108, 458 pozn.
India Bernardin (kol 1568), ital. malíř, 274.
Innocenc II., papež (1130—1143), kletba nad Arnoldisty, 305; Innocenc III., papež (1178), 312; Innocenc VIII., papež (1484—1492), listy cís. tureckého Bajazeta k němu, 344.
Institutiones Gaii, učebnice práva, jež sepsal ve II. stol. po Kr. Gaius, 279.
Insubrové, mocný národ keltický, asi r. 590 př. Kr. bydlili v Milánsku, 318.
Isidor, přední stavitel za doby cís. Justiniana, 652.
Ivanovič, kanovník a učenec, 180.
Iztok, (518—527), cís. východořímský, otec cís. Justiniana, 299, 326, 546.
Jakub, biskup z Lodi, kázal v Kostnici proti Husovi, 325, řeč ta v knihovně milánské, 326.
Jakub z Kamenné Řeky viz slovanské knihy.
Jamníci, náboženská sekta v Čechách, 311.
Jan III. (Sobieski), král polský (1674—1696), obraz jeho, 197, korrespondoval s Piskopovou, 249. 277.
Jan IV., papež, řečený Scholasticus, (640—642), 53. původem Slovan, 229, 392.
Jan XIII., papež (965—972), 310.
Jandy Václav, jesuita, napsal: Grammatica linguae bohemicae r. 1704, 429.
Janenko Jakub, ruský malíř (r. 1833), 176.
Jarnik, spis jeho Etymologicon, 499.

Digitized by Google

Jeronym Pražský, druh Husův, upálen v Kostnici 1416, 303, 314, 333.
Jindřišský Jan ze Žatce, správce tisku a korrektor České bible, r. 1506 v Benátkách tištěné, 141.
Josefi Pavel (1775—1848), evang. superintendent v Uhrách, ochránce práv Slovákův i Kollárův, 3, 290.
Josephus Flavius (37—95 po Kr.), židovský dějepisec („O válce židovské"), 344.
Julinac viz slovanské knihy.
Junges Deutschland, směr literární v Němec. v létech 30tých a 40tých XIX. stol., 441.
Jungmann Josef (1773—1847), český buditel a jazykozpytec, 112, 289, 466, 472, 500.
Justinian (Upravda), cís. východořím.(527—565), veliký právník, 53, 277, 299, 300 334, 392, 542 až 545.
Justinus viz Iztok.
Justin II., cís. východořím. (565—578), 334.
Justinus Marcus Junianus, řím. dějepisec, dělal v 2. neb 3. či 4. stol. po Kr. výtah ze ztraceného díla Troga Pompeja; domněnka o vzniku Venetův adriatických, 389.
Juvenal Decimus Iunius (47—130), řím. básník satirický, 17.
Kačič Andrija-Miošič (1690—1760), chorvatský básník, 87, 142.
Kalemberg, němec. malíř, 220.
Kalker, malíř z Nizozemska, 220.
kameje = kámen vypoukle řezaný, 642.
z Kandelburku Jakub a Kunrad, Angličané, dali za studií svých v Praze malovati Krista trpícího s protějškem papeže ve vší nádheře, 268.
Kant Emanuel (1724—1804), největší němec. filosof, není uctíván v Italii, 277, slovanského původu zdá se, 462, pobyl nejdále 5—6 mil od svého rodiště, 486.
Kant S., Polák, kněz a professor theologie v Krakově (r. 1473), 463.

Digitized by Google

Kapor Jan, ital. spisovatel, spis r. 1824 o sv. Hieronymovi, 52.
Karadžič Vuk Stefanovič (1787—1861), zakladatel nového písemnictví srbského, 95, 513, 665.
Karamzin Mikuláš (1766—1826), otec ruského dějepisectví, o holubnicích u Rusů, 515.
Sv. Karel Borromejský, patron milánský, 327, 328, 344.
Karel IV., král Český (1347—1378), korrespondoval s Petrarkou, 256.
Karel Veliký, francký král a řím. cís. (768—814), vystavěl chrám v Budíně, 46, zlomil vládu Longobardů v Italii, 270, táhl přes Mont-Cenis, 324, učinil konec království Longobardův, 326, prý pracoval na silnici u jezera Komo, 359.
Kašubové, slovanský kmen ve vých. Pomořanech, tradice, 393, germanisování, 395.
Katareni, náboženská sekta dle města Cataro (Kotar), 303, 306, 309, 312.
Kateřina z Boru či Borská, milenka a manželka Lutherova, 193, 194, 199, 277.
Kaufmannová Angelika (1741—1807), němec. malířka historických obrazů, 422, 460.
Kaulbach Vilém (1805—1874), němec. malíř historický, 439.
Kaysarov Ondř. r. 1804 vydal slovanskou mythologii, 635.
Kaznačič Antonín z Dubrovníku, právník a spisovatel, 227.
Kisfaludi Sandor (1772—1844), maďar. spisovatel a básník, 347.
Klácel František (1808—1882), básník a spisovatel, 112.
Klein J. S., Nachrichten von den Lebensumst. ev. Pr., 669.
Klopstock Bedřich Bohumil (1724—1803), němec. básník, není uctíván v Italii, 277, báseň jeho „der Messias", 412, 445.

Digitized by Google

Knaut, němec. kronikář, o pokání císaře Barbarossy, 155, Prodromus Misn. o chrámu v Rohlici, 539.
Knezevič Petar, († 1768), moralisticko-náboženský básník dalmatský, byl františkánem; 142.
Kocel, kníže blatenský, po otci Pribinovi nastoupil r. 861; horlivý podporovatel křesťanství; 21, 28, 32, 181, 549.
Kohl, vydal spis: Ueber Galizien, 473.
kohoutí či korunné stromy (oloupané), 353.
Kochanovski Jan (1532—1584), polský básník a šlechtic, studoval v Padově, 253.
kokaň, kukaň, hladce oloupaný strom s dárky, 353.
Kolb Gustav, redaktor Allg. Zeitung v Augsburku; o maďaromanii, 453, 454, průvodce Kollárův v Augsburku, 459.
kolčovati slc. = kluču ji, t. j. zemi od krčů, pařezů, kořenů vyčistiti, 34.
Kolchis ve starověku jméno krajiny na východ. pobřeží Černého moře; tam dle řecké mythologie zlaté rouno, hlídané drakem, 456.
Kollár Jan, básník Slávy Dcery, (1793—1852), učil se malbě, 25 pozn., učil se básním Catullovým, 285, styky s Goethem v Jeně, 408, označován za nepřítele Němců, 431, spolužáci jeho Čutka, 561 a Košina, 578. Spisy K.: Kázně, 75, Čítanka, 67, Slávy Dcera, 108, málo stejnorýmných znělek v ní, 430, 429. Výklad ku Slávy Dceři; 17, 580, 72, 144, báseň o Mistivoji, 277, 300, 372, 401, 599, 619, 639; sláva Bohyně, 95, o slově Wand, 126, 353, 363, 529, 536, 539, 445; Zpěvanky: o korunných stromech, 353, o holubu, 509—512; začatý spis: Procházky v zahradě slavské řeči, 499; O vzájemnosti slavjanské, 108, 419, překlad z ní v ruském časopisu Syn otečestva, 454; pojednání o Kocelovi v Zoře, 549.
Koller, dějepisec; dílo: Hist. Epis. Quinqueecdl., 46.

Digitized by Google

Kolovrat-Liebsteinský, hrabě František (1778 až 1861), rakouský státník, založil české museum; přípitek na něho, 290.
Komari Štěpán, rektor školy kremnické, učitel Kollárův; ctitel musy Bembovy, 247.
Komenský Jan Amos (Comenius) (1592—1670), poslední biskup Jednoty bratrské, největší spisovatel její, „učitel národů", Herder ho přičítá Němcům, 394, Herder ho srovnává se St. Pierrem, 395, Historie o protivenstvích církve, 515, Opera didactica, 664.
Konstantin Veliký I. (kol 280—337), z nejznamenitějších panovníků všech dob, vynikající státník, válečník i organisator; usadil Anty v Thracii, 127, 147, 296, 319.
Koperník Mikuláš (1473—1543), zakladatel moderní astronomie; přivlastňování si ho od Němců, 171, jeho zásady poprvé Galileim veřejně hlásány, 237, 244, nikde obraz jeho v Italii, 277, umístěn ve Valhalle, 460.
Kopitar Bartoloměj. (1780—1844), přední slavista, kriticky vydal Anonyma Solnohradského, 47, výrok jeho o citu Slovanů pro domácí krb, 78, rozbor Kralické písně, 95, 112, popis památek římských, 354, o Privinovi, 548.
Koruna železná Longobardů, 351.
korunné či kohoutí stromy (oloupané), 353.
Kotzebue August Bedřich Ferdinand von (1761 až 1819); dramatický básník němec., 72, o podobnosti ruského a italského zpěvu, 217.
Kožíšek viz Pelcl.
Královédvorský rukopis, 10sylabné terciny, 387, 472, báseň Zbyhoň o holubu, 513.
Krasicki Hynek, hrabě (1734—1801), básník polský; sbírka obrazů, 672.
Krčani, obyvatelé ostrovu Krku či Velje, 91, 93.
Krk viz Velja.
Krman Daniel (1663—1740), lutherský kazatel a spisovatel, 512, 530.

Digitized by Google

Krok, časopis, I., 372.
Kršna, indický bůh, 92, 93.
Krug Vilém Traugott (1770—1842), filosof němec., o Kantovi, že byl asi slovanského původu, 462.
Kubini Ondr., dobrodinec školy Bystřické na Slovensku, 25 pozn.
Kúkolnik Nestor (1809—1868), ruský romanopisec, 73.
Kukuljevič Ivan (1816—1889), chorvatský spisovatel, o nevlastenectví velikých mužů z rodu slovanského, 69, 334.
Kulmer, baron, charvat. mecenáš, 69.
Kupecký Jan (1667—1740), malíř český, poprsí, 16, osudy jeho, 17, 18, 23, 580, 581.
Kuřák, prof. pathologie a physiologie v Innsbrucku, 415.
Kušland, baron Drahotín, horlivý Slovan, 55.
Květy, časopis, 68, 319, 605.
Lactantius Lucius Caelius († kol 330), latin. spisovatel církevní, 519.
Lanzius v díle Orat. contra Italos proti kard. Bembovi, 248.
Laokoon, Trojan, dle pověsti se dvěma syny dvěma hady umačkán, že varoval Trojské před dřevěným koněm, 344.
Lasicki Jan (1534—1605), polský historik po latinsku píšící, 98.
laskavičky = lidé z lásky k vrchnosti robotující, (Jg. Slov.), 73.
Laura, milenka Petrarkova, jím opěvaná, portret její společně s Petrarkou, 195, fresky její, 257, 350.
Lauritas, kníže aneb vojvoda Slavů na levém břehu Dunaje, v nynější Valachii a Besarabii, okolo r. 565—578, 111, 440.
Leander, miláček Herin, (mythol.), 471.
Lehel, vůdce Maďaru v bitvě r. 955, 452.
Lech, dle pověsti praotec Poláků, 58.

Digitized by Google

Leibnitz Gottfried Vilém (1616—1716), mudrc německý, prý slovanského původu, 460—463, epigramm (věštectví holubovo), 515.
Lel a Polel, v polské pověsti dva bratří jako asi v řecké Kastor a Pollux, 538.
Lelewel Joachim (1786—1861), polský dějezpytec, vysvětlení k Civitates Slavorum v Codexu lat., 434.
Lenfent Jacques (1661—1728), dějepisec, Geschichte des Husitenkrieges, 658.
Leo asi Diaconus (nar. okolo 950), dějepisec byzantský, 371.
Leonardo da Vinci, (1452—1519), ital. malíř, sochař a architekt, jeho obraz Večeře Páně v klášteře v Miláně, 337 n.; spisy jeho: Anatomie lidského těla a Physiognomika, 340, první výkres hlavy Kristovy, 342, rukopisy jeho, 344.
Lessing Gotthold Efraim (1729—1781), německ. básník a znamenitý kritik, soud jeho o Rafaelovi, 340, domněnka, že Slovan, 461.
Leška Štěpán, Slovák (1757—1818), evangelický duchovní, spisovatel vzdělavatelných a populárních knih; sebral slavismy v maďarštině, 399.
Levezov, prohlásil přilvické nálezy za podvržené, 538.
Liberale Antonio (1451—1536), ital. malíř, 274.
Libri Stefano dai (nar. kol 1420), ital. malíř, zakladatel malířské rodiny Libriův, 274.
Libušin soud, doklady odtud, kde v záporných větách hned genitivu hned akkusativu užito, 376, desetislabičné terciny, 387.
Ligozzi, ital. malíř, 274.
Limig-Antové, vypudili Arkarag-Anty, 127.
Linde Samuel Bohumil (1771—1847), polský filolog, zejména Slovník jazyka polského; etymologie slova holub, 499.
Lipinski Karel (1790—1861), znamenitý polský houslista, vydal písně polské, 670.

Digitized by Google

Liszt František (1811—1886), největší pianista a hudební skladatel, zejména symfonií, 361.
Livius Titus (59 př. Kr. — 17 po Kr.), latin. dějepisec, 244, 245, 254, jeho domněnka o vzniku venetův adriatických, 389.
Löffler Řehoř, zhotovitel broncových soch ve františkánském chrámu v Innsbrucku, 417.
Lollardi, přívrženci Wiklifovi v Anglii, 303, 309.
Lomonosov Michael Vasiljevič (1711—1765), tvůrce básnické řeči ruské, 502.
Longhena Baltazar (1604—1682), ital. stavitel a sochař, nástupce Palladiův, 189.
Longobardové, národ původu svévského, který žil za časů Kristových na levém břehu dolního Labe, 127, vpád jich do Italie, 270, přemoženi Karlem Velikým, 302, železná koruna jich v Monze, 351.
Lorenzi, básnický improvisator ital., 279.
Losenko Antonín Pavlovič (1737—1773), malíř ruský, 17.
Lothar, císař německý (795—855), ztenčil neodvislost Milánských, 336.
Loyola Jgnác, (1491—1556), zakladatel řádu jesuitského, 192.
Lucius, spis jeho: De regno dalm. et croat., 92, 135, 389.
Ludvík Karel August (1786—1868), král bavorský, 129, 428, 459 pozn.
Ludvík XVIII., Stanislav Xaver (1755—1824), král francouzský, skála u jezera Gmundenského, podobná tváři a hlavě jeho, 471.
Luipramus, arcibiskup solnohradský (kol r. 850), 32, 36, 492, 548.
sv. Lukáš, evangelista, dle legendy maloval obraz P. Marie, 149, odpočívá v Padově, 251, 186.
Lupatinus Baldus, učitel Frankovičův kol 1537, 96.
Luther Martin (1483—1546), němec. reformator, 96, 191, 192, 193, 194, 199, 253, reformátor,

Digitized by Google

303, 309, 310, 314, od jeho časů v Němcích vzájemnost v nářečích a jednota v literatuře, 456.
Lutici, Slované polabští, 199, Otto III., jich hubitel, 277, 401.
Luxor, vesnice v horním Egyptě, stojí na zříceninách slavného pohanského chrámu; odtud obelisk do Paříže, 322.
Lužičané, tradice, 393, germanisování jich, 395, 401, 403.
Lysippos, sochař za časů Alexandra Velikého; jemu se připisují koně nad portálem sv. Marka v Benátkách, 147.
Macer Aemilius († r. 15. př. Kr.), přítel Vergiliův, 274.
Maffei František Scipione (1675—1755), ital. učenec, 274, 278.
Maganzo, ital. malíř, 269.
Magda, znamenitý paedagog, jenž má podle Kollára (Pam. 172), nejpodstatnější zásluhy o duchovní život Koll., 25 pozn.
Magdeburgicae centuriae viz centuriae.
Man, zakladatel nábož. sekty Manicheův, 308.
Mantegna Ondřej (1431—1506), ital. malíř, 253.
Manuel I. Komnenos (1122—1180), řecký císař, 156.
Manzoni Alexander (1785—1873), hrabě, ital. básník, oda jeho na Napoleona, 227, román jeho Promessi Sposi, 345.
Marathon, osada v Řecku, kde Athéňané zvítězili nad Peršany r. 490 př. Kr., 209.
Marcianus, domněnka o vzniku Venetův adriatických, 389.
Marengo, město v Italii, kde Napoleon porazil Rakušany, 87, na oslavu vítězství brána Arco della pace, 346.
Marescalco vlastně Buonconsiglio Giovanni zvaný, il — (kol 1497—1530), ital. malíř, 269.
Maria-Luiská silnice z Karlovce do Rjeky, 79.

Digitized by Google

Maria Theresia, císařovna rakouská, nadační list, 40, Čiče do Banátu usadila, 101.
Marius Caius (157—86 př. Kr.), vůdce Římanů, zvítězil nad Cimbry, 270.
Martialis Marcus Valerius (42—102), epigrammatik řím., 15 knih epigrammův; 254, 521.
Masch Ondřej Boh., popsal nález prilvických starožitností, 538.
Mater Verborum jest název obšírného středověkého slovníka encyklopaedického, v němž vysvětlují se pořádkem abecedním slova latinská, 594.
Mathes J. N., spis: Veteris arcis Strigon, monumenta r. 1827, 550.
Matouš Pařížský (Matheus Parisiensis) (1195—1259), angl. historik „Chronica maior", o vpádu mongolském, 394.
Maur Fra, od něho zeměkoule z r. 1460, 159.
Mauritius (539—603), východořím. císař, chválil kaši, 371.
Maximian Marcus Aurelius Valerius (250—310), císař řím., 336.
Mazepa Ivan Štefanovič (1644—1709), proslulý hetman kozácký. Pro nedovolený poměr s ženou jakéhos magnata od tohoto r. 1663 nahý na hřbet koně přivázán a zanesen do Ukrajiny; obrazy o tom, 276, 343.
Mazoleni, ital. sochař, 189.
Mažuranič Ivan (1814—1890), spisovatel chorvatský, 75.
Medanič V. J., advokát a patricius v Rjece, 83, 84, 85, 87, 238.
Medici Minat, Armen, 224.
Medola Ondřej, příjmím Schiavone (1522—1582), ital. malíř, rodiště jeho, 137, obrazy jeho, 165, 166, 167, 177, 185, 195, 343. Syn jeho Michal 137, 171, vnuk Natale, rovněž malíř, 171, obrazy, 172. 294; synové Natalovi byli: Jan, rovněž malíř, 137, 171, a Felice, malíř, 137, 169, 170, 171, 173, 229, 294, 295, 341, 342.

Digitized by Google

Mech (pověst o —), 58.
Mela Pomponius, řím. zeměpisec I. st. po Kr.; o Venetech, 126.
Melanchton Filip (1497—1560), Lutherův společník v reformaci, 96, 97, 192.
Melchior, ital. malíř, 187.
Mengs Antonín Rafael (1728—1779), němec. malíř, 343.
Menkenius III., soud jeho o Repkovi, 301.
Merigi da Caravaggio viz Amerighi.
Mesudi ben Nikbi, perský dějepisec v 13. stol., 271.
Sv. Method, apoštol, 32, 37, 42, 43, 111, 181, 305, 443, životopis, 592.
Mickiewicz Adam (1798—1855), nejslavnější básník polský, 112, 290, 421, 432.
Micraelius, dílo: Hist. Eccl., 312.
Michalovič asi Samuel, učitel evang. školy v Gelšanské stolici, 63.
Michelangelo Buonarotti (1475—1564), slavný malíř, řezbář a stavitel ital., 158, 177, 178, stavitel 179, řezbář 192, 252, 315, bojoval proti gothicismu, 321, sok Leonarda da Vinci, 339.
Micheli Ondřej, příjmím Vicentino (1539—1614) ital. malíř, obrazy jeho 155, 158, 159.
Mikuláš dell 'Arca viz Schiavone.
Mikuláš V., papež (1447—1455), 86.
milánský dóm; pohled s věže jeho na Alpy, 323, 324.
Milfay, loupežník v bakoňském lese, 19, 27, 2[illegible]
Milič Jan (zemř. 1374), předchůdce Husův, horlivý kazatel, 333.
Milton John (1608—1674), básník anglic.; 27[illegible]
Minin, vlastně Kuzma Minič, Zacharjev Suchoruk († 1616), státník ruský, spolu s Požárským v[illegible] proti polským zachvatitelům Moskevské říše, 4[illegible]
Miretto, ital. malíř, 253.
Miroboj, dle Hájka malíř český, 550.
Missal cyrillský, glagolský, Brožičův, 141.

Digitized by Google

Mistivoj, kníže lužické, r. 996 provázel cís. Ottu III., do Říma ke korunovaci, 277, 278.
Mladon = Jungmann, 289.
Mladon Josefovič = syn Jungmannův, předčasná smrt, 63.
Mojžeš, spis. charvatský, 69.
Molek Tomáš z Hradce n./L., správce tisku a korrektor České bible, r. 1506 v Benátkách tištěné, 141.
Molière Jan Baptista Poquelin (1622—1673), největší franc. spisovatel veseloher, 277.
Molinari Antonio (1665— kol 1750), malíř ital., 165.
Monothelité, přívrženci učení o jediné vůli v Kristovi, 229.
Montagna Benedikt (1500—1553), ital. malíř, 269.
Monte Capuleti či Nuovo, a Monte Vecchio, hrady u Vicenci, v Shakespearově tragoedii Romeo a Julie, 269.
Moravec Martin, nejhlavnější kněz Valdenských v Čechách, 311, 333.
Moreau Jean Viktor (1761—1813), franc. generál, 317.
Moretto la Brescia Alessandro (1498—1555), ital. malíř, 296.
morljacký záliv, mořská úžina mezi Chorvatskem, adriat. mořem a ostrovy quarnerskými, 95, 99.
il Moro, ital. malíř v 1. pol. 16. stol., 274.
Morone Dominik (1430 až kol 1500), ital. malíř, 274.
Morosini František (1618—1694), dože benátský i válečník, 209.
Mosburg viz Salavar.
Moskvan (Moskvitanin), časopis slavjanofilů moskevských, 398.
Mozart Jan Chrysostomus Wolfgang Amadaeus (1756—1791), veliký hudební skladatel, rodný dům jeho, rozmluva Kollárova s pozůstalou po něm vdovou, 465.

Digitized by Google

Muziano Girolamo (1530—1592), ital. malíř, 296.
Mys dobré naděje, 159.
Napoleon, císař franc. (1769—1821), 87, 109, 138, 145, 148, 162, 207, 210, 227, 249, 324, 346, 409.
Nardi Jakub (1476— po 1563), ital. státník a dějepisec, 191.
Narečané, Slované, 128, 129, 130.
Národní List, srbský časopis, 68.
Nejedlý Jan (1776—1834), spisovatel český, prof. řeči a literatury české, 624.
Němcevič Julian Ursin (1758—1841), polský státník a básník, „Historické zpěvy", 562, 583, 605, 616, 623.
Nemukam, syn kněze chrámu Ammonova v Egyptě, mumie jeho, 224.
Nepos Cornelius (90—29 př. Kr.), řím. dějepisec, 274.
Nero Claudius Caesar Drusus Germanicus (54 až 68 po Kr.), cís. řím., 147.
Nestor (1066—1130), nejstarší ruský dějepisec, o sídlech Slovanů, 390, 514, 536, 537, 549.
Nestor, zakladatel sekty Nestorianů, 308.
Niccolo dell 'Arca viz Schiavone.
Niebelungy, němec. epos hrdinský, 445.
Niebuhr Barthold Jiří (1777—1831), němec. dějepisec, 279.
Norma viz Bellini Vincenzo.
Notker Labeo nebo Teutonicus († 1022), mnich ve sv. Gallu, 524.
Novine, srbský časopis, 68.
Noviny, 319, 349.
Nužan asi Nugent de Westmeath (1777—1862), polní maršálek rakouský, 87.
obáslo = len okolo kužele obvázaný, 78.
Obradovič Dositheus (1739—1811), zakladatel nové srbské literatury, tiskl v Benátkách, 142.
Odoaker, pocházel z kmene Rugiů, na konci 5. stol. po Kr. samovládce v Italii, 322.

Digitized by Google

Odolan, Odolen, český rytíř, s Českým králem Vladislavem účastnil se tažení Barbarossova proti Miláně, 315, 316, 318.
Odysseus, král ithacký, bloudil 10 let po moři po dobytí Trojy, 484.
okaličiti slc. = ochromiti, osekati oudy, 241.
Ole Bull (1810—1880), veliký houslista a skladatel norský, 361.
Olesko, sbírka jeho: Piesni ludu, 503, 504, 505, 507, 513.
oldomáš (mad.) = zpropitné, 469.
Olivetanus Petr Robert (kol 1500—1538), reformovaný theolog, 310.
Ondřislav, obránce Slovákův, 290.
Oratorium, tovaryšstvo katol. šlechetných mužů, reformy si přejících, 191.
Origenes (185—254), alexandrinský církevní učitel, 97.
Orphelin Zacharias (1726 až koncem 18. stol.), jihoslovanský spisovatel, malíř a ryjec, chorvatskou mluvnici, 142.
Orsini Benedetto, vlaš. spisovatel, 645.
osoh slc. = užitek (Plkč.), 511.
Ossian, dle pověsti slavný bard skotský 3. stol., slepý, jenž zpěvem hleděl zmírniti žal svůj nad ztrátou syna, 277.
Ostrožinský, básník, 120.
Ost und West, časopis, 68.
Otakar II., král Český (1253—1278), vzpomínka naň u Danteho, 276.
Otfried, staroněmecký básník, mnich (840), o holubu, 524.
Othello, mouřenín benátský, vojevůdce, 198.
Otto I., cís. němec. (936—973), porážka Maďarů, 452.
Sv. Otto (kol 1069—1139), apoštol Pomořanů, 541.
Ovidius Naso Publius (43 př. Kr. až 17 po Kr.), řím. básník, 389, spis Metamorphosy (Proměny), 520.

Digitized by Google

Padovano Giusto vlastně Allessandro Varotari (1580 až 1643), ital. malíř, 253.
Paganini Mikuláš (1784—1840), virtuos na housle a skladatel, 111.
Paget, angl. spis., maďarofil a odpůrce Slovanů, 457.
Palacký František (1798—1876), český dějepisec, o „Vojík", 43, 112, Dobrovský's Leben, 149, o pramenech práva slovan. v Anglii, 302, Literarische Reise nach Italien, 333, popis starožitností florenckých a římských, 354, o malířské škole v Praze, 550.
Paladius ap. Calep. o holubnicích, 523.
Palestrina Giovanni Pietro Aloisio (1514—1594), ital. hudební skladatel, zejména mší, 192.
palimpsest je pergamen, s něhož původní písmo odstraněno a pak na něm znovu psáno, 279, 344.
Palkovič Jiří (1769—1850), Slovák, spisovatel čes., professor řeči a literatury české v Prešpurku na evang. lyceu, 240, 479, 530.
Palladio Ondřej (1508—1580), ital. stavitel, 179, 189, 191, 250, 263, bojoval proti germansko-gothické architektuře v Italii, 264, výčet staveb jeho ve Vicenci, kniha o stavitelství, 265, 321.
Palma Jakub starší (1480—1528), ital. malíř, 155, 157, 185.
Palma Jakub mladší (1544—1628), ital. malíř, 180.
Paracelsus Filip Theophrad Bombast (1493—1541), němec. slavný lékař, 464.
Pardoe Miss Julie (1812—1862), anglic. spisovatelka, nepřítelkyně Slovanů, 457.
parta slc. = ozdoba dívek selských na hlavě, podobající se koruně, od níž stužky dolů hřbetem visí, Kollár, 190.
Patareni, náboženská sekta v Bosně, 305, 309.
patavismus Liviův, proto že Livius pocházel z Patavie (Padovy), tedy jaksi dialekt padovanský v jeho spisech, 244.

Digitized by Google

Patmos, ostrov v aegejském moři, kam byl sv. Jan Evangelista vypovězen, 22, 221.
Pauli Žegota (1814—1895), dějepisec a národopisec polský, 509.
Paulitiani, náboženská sekta, 303.
Pavlič Petr, reformator, po něm sekta Paulitianů, 303.
Pavskij Gerasim Petrovič (1787—1863), filolog a bohoslovec ruský, 73.
Peckenstein, němec. kronikář, o pokání Barbarossově, 155.
Pelcl (Kožíšek) Fr. Martin (1734—1801), historik český, první professor české řeči a literatury na univ. pražské, 576.
Peronese Alexander, ital. sochař, 251.
Petr I. Alexějevič Veliký, car ruský (1672—1725), 17.
Petrarka František, ital. básník (1304—1374), 125, 143, 159, 195, 208, 209, 244, 252, 256, 257, 258, 259, 260 275, 279, 344, 350; vnuk jeho, 209, 260, dcera Františka, 209, bratr Gerard, 260.
Petronius, skladatel satirického románu z doby Neronovy, 521.
St. Pierre (1658—1743), slavný franc. spisovatel, 395.
Pignorio, složil verše na židli Petrarkovu, 257.
Pigorošť, Rus, přinesl obraz Marie z Cařihradu do Kyjeva, 550.
Pikardští, náboženská sekta, sídla jejich, 303, 311.
Pilgram, kronikář (Calend. chronol.), 134.
Pilgrinius Laureacensis, (list jeho k papeži Benediktovi VII.), 42.
pinakotheka v Mnichově, 435—437.
Pindar (522—442), největší lyrický básník řecký, 445.
Pipin, král horní Italie, syn Karla Velikého, (776 až 810) 270, 324, 329.
pipka = fajfka, dýmka, 38.

Digitized by Google

Pisano Vittore, zvaný také Pisanello (1380—1455), ital. malíř a medailleur, 274.
Pisbolica Jakub (okolo r. 1555), malíř slovanského původu v Benátkách, 137, 140, 177, 178.
Piskopová Helena Lucretia Cornelia, učená Padovanka, 248, 249.
Pistoja Jakub (prý dle Füssliho identický s Pisbolicou), 178.
Pizzoto (snad Pizzolo Niccolo), ital. malíř, 253.
Plato (429—347 př. Kr.), vedle Aristotela největší mudrc řecký, 22, 331, úsudek jeho o hudbě, 446.
Plautus Titus Marcus (254—184), nejstarší básník římských komoedií, 390, 522, 524.
Plinius Gaius starší (23—79), přírodozpytec, 274, 287, o vzniku Venetův adriatických, 389, 522.
Plinius Gaius Caecilius (62—114), 356, 360.
Plonové, Slované polabští, 199.
počačkati = pohráti si, 108.
Počič Orsat, hrabě, básník chorvatský, 229, 230.
Podhradský Jos., spisovatel slovenský, vydal r. 1838: Chronicon Budense, 134.
Pogodin, Michal Petrovič (1800—1875), ruský dějepisec a jazykozpytec, 73, 290.
Polák Martin Bohumil, malíř polský, životopis jeho, 415, výpočet obrazů, 416, 417.
Polák Zdirad Milota (1788—1856), český básník a spisovatel, Cesta do Italie, 256, ctitel vlaštiny, 372, 374, 618.
Polel viz Lel.
polenta = kaše, 83, 84, 358, etymol., 371.
Polevoj Nikolaj Alexejevič (1796—1846), ruský dějepisec a jazykozpytec, 73.
Pölitz Karel Jindřich (1772—1838), němec. spisovatel, přivlastňuje Husa Němcům, 395.
Polybios (212—122), řecký státník a dějepisec, o Venetech, 390.
Pompeius Gneius (106—48), slavný vojevůdce řím., 318, přes Alpy, 324.

Digitized by Google

Pomponius Lucius Pompeius II., řím. tragický básník, za cís. Tiberia žijící, 274.
Popelválka (Popelka) viz Rossini.
Popov Aleksander Andrejevič († kol 1790), spisovatel ruský; Rossijskaja Erota, 509, 513.
Porphyrogenetos (Šarlatorozenec), příjmení více byzantských císařů, 129, 342.
Potho Konrad, dílo jeho: Kronika Sasův, 538.
Pozzo Modesta dal, básnířka, manželka Filipa Georgiče, 182.
Požarskij Dmitrij Michajlovič (1578— ok. 1641), kníže a rus. státník, spolu s Mininem osvoboditel Moskvy z jařma polského, 418
pračata, vojenský trest, totožný s běháním ulicí, 422.
Prais (Preis) Petr Ivanovič (1810—1846), slavista ruský, 68.
Praxitelles (kol 392 př. Kr.), řecký sochař, 328.
Pražské Noviny, 68.
Presl Jan Svatopluk (1791—1849), vlastenec buditel a přírodozpytec, 112, 472.
Prilvice, vesnice v Meklenbursku-Střelicku, naleziště slovanských starožitnin, 392, 538.
Privina (Pribina), údělný kníže Nitranský, žil kol r. 836, otec Kocelův, 28, 30—36, 41, 44, 45, 545, 548.
sv. Prokop, zakladatel kláštera Sázavského (1032), patron český, 483.
Prokopius, (zemř. po r. 562 po Kr.), byzantský dějepisec; o Upravdovi, 544, 545, 546, 652, o Belizarovi, 334, 547.
Propertius Sextus (kol 45 př. Kr. až 16 po Kr.), řím. básník elegický, 521.
Přemysl Otakar I., král Český (1197—1230), 333.
Pulský František Aurel z (1814—1895), uherský státník, panmaďar, osobní odpůrce Kollárův, 458.
Puranam („starožitnost"), jest označení jistých spisů sanskrtské literatury, 95.

Digitized by Google

Puritani, reform. náboženská sekta v Anglii a sev. Americe, 312.
Puškin Alexander Sergejevič (1799—1837), básník ruský, 72.
Quarenghi Giacomo (1744—1817), vlašský malíř a architekt, 177.
Quärengo Ant., báseň na kočku Petrarkovu, 258.
Quensted Jan Ondřej (1617—1688), lutersko-ortnodoxní theolog, 97.
Quicciardini Frant., znamenitý dějepisec, 244.
Racine Jan Kř. de —, (1639—1699), slavný franc. spisovatel tragoedií, 277.
Racolta di stampe dei principali pittori, kniha mědirytin, 151.
Raczyński Athanasius, hrabě (1788—1874), sběratel uměleckých děl a spisovatel o výtvarných uměních, 582, 661.
Raczyński Eduard, hrabě, (1786—1845), mecenáš slovanský, 290.
Raffael Sanzio (1483—1520), největší ital. malíř nové doby, 175, 178, 192, 195, povšechný soud o jeho obrazích, 196, 197, 294, 295, soud o obrazech jeho, 296, 315, 340, úsudek o něm, 341, 344.
Rakič Vičentij († 1824), básník srbský, 142.
Rákóczy František (1676—1735), r. 1703 postavil se v čelo povstání a r. 1707 uznán vévodou sedmihradským; přední hrdina maďarský za svobodu; pochod byl v revoluci 1848 a 1849 národní bitevní hudbou, 421, 140.
Rakovac Dragutin (1813—1854), básník chorvatský, 69.
Rakovský Jiří Stojko (1818—1868), novobulharský spisovatel, 140.
Reggio Karel da —, hodinář ital. kol r. 1500, 164.
Reni Quido (1575—1642), ital. historický malíř, 175, 612.
Repkov Ebko či Ekart viz Eike von Repkov.

Digitized by Google

Revue Slave (1840), 474.
Rhodius Jan, Dán, báseň jeho na stole Petrarkově, 257.
Ricci, ital. řezbář, 368.
Riccio Ondřej, vlastně Briosco (ok. 1480—1532), ital. sochař a stavitel, 251.
Richard, franc. řezbář, 251.
Rinaldi Rinaldo (1793—1873), ital. sochař, 252.
Robusti Jakub viz Tintoretto.
Rode Kristian Bernard (1725—1797), němec. malíř, 591.
Rohmer, spis jeho: Deutschlands Beruf in der Gegenwart und Zukunft, 396.
sv. Rochus (1295—1327), 166.
Rojko (vlastně Royko) Kašpar (1744—1819), theolog osvícenské doby, 669.
Romanino Girolamo da Brescia (1485—1566), ital. malíř, 251, 296.
Rosa asi Salvatore (1615—1673), znamenitý malíř, ryjec, básník a hudebník ital., 165, 296.
Rosamunda, žena Alboinova, viz Alboin.
Rossini Gioachimo Antonio (1792—1868), slavný skladatel ital., od něho též opera „Cenerentola", kterou asi míní Kollár a překládá na „Popelválku", 215.
Rota Martin (mezi 1530—1592), slavný ryjec jihoslov., též malíř a řezbář, 177, 178.
Rousseau Jean Jacques (1712—1778), franc. spisovatel a filosof, 277.
Rožnay Samuel (1787—1815), Slovák, překladatel „Písní Anakreontových" záhy zemřelý přítel a vlastenecký buditel Kollárův, 63, 527.
Rubens Petr Pavel (1577—1640), nizozemský malíř, 437.
Rudobradý Bedřich viz Barbarossa.
Rufinus Turanius Voglejský (345—410), překladatel dogmatic. díla Origenova a církevního dějepisu Eusebiova, 53, 344.
Rufus Virg., řím. básník, 318.

Digitized by Google

Rufus Caninius, historik řím., 356.
Rugiové, germanský národ na sever. pobřeží Německa a na Rujaně, 270.
Ruhelust, někdejší letní sídlo v Innsbrucku, 416.
runy (wendische Beete) viz slovanská.
Rušnov, Slovan v Terstu, 106, 112.
Rušnovová Žofie, manželka předešlého, charvat. básnířka a spisovatelka, 106, 107, 108.
Rybay (Ribay) Jiří (1754—1813), Slovák, spisovatel český, pilný sběratel dialektologického materialu a přísloví, přítel Dobrovského, 418.
Řehoř I. sv., Veliký, papež, (590—604), 351.
Řehoř VII., sv., papež (1073—1085), 310.
Řehoř XIII., papež (1572—1585), 251.
Sabatti, ital. malíř, 296.
Safo (Sappho) (628—568 př. Kr.), řecká básnířka, 106.
Saga, bohyně islandské mythologie, věštkyně, 445.
Sagorninus Joannes, nejstarší kronikář benátský, 129.
Sacharov Ivan Petrovič (1807—1863), ethnograf, archaeolog a bibliograf ruský, 73.
Sachsenspiegel, saské zrcadlo, nejstarší a nejdůležitější zákonník němec. práva, 300, 301.
Sakuntala jest báseň slavného indického básníka Kálidáse, žijícího v VI. stol. po Kr., 95.
Salavar, Salabor, nad Blatenským jezerem, němec. Mosburg, ves a opatství, 15, 28, 29, 30 a sl., 35—47, 483, 491 a sl., 545.
Salviati, vlastně de Rossi Francesco (1510—1563), ital. malíř, 165.
Samo (kolem r. 623 nebo 624), zakladatel první slovanské říše na západě, 262, 440.
Sancho Pansa, zbrojnoš rytíře Don Quichota; často mívá víc rozumu než jeho pán, 335.
Sannazaro Jakub (1458—1530), ital. a řím. básník, 122.
Sansovino Jakub Tatti (1486—1570), ital. sochař a stavitel, 150, 179, 189, 207, 321.

Digitized by Google

Sanssouci (= prost starostí, franc.), královský letohrádek u Postupimi, 73.
Sanuto (Sanudo) asi Marino (1466—1535), historiograf ital., 129, 134, 139, 141.
Sanzio Jan († 1494), malíř a básník ital., otec slavného malíře Raffaela, 341.
Saramita Ondřej, zbožňovatel Vilemíny, dcery Přemysla Ot. I., 333.
Sarmati, starověký národ arijský, za část Skythů považovaný, 127, 234.
Savanarola Girolamo (1452—1498), ital. reformátor a spisovatel, 303.
Saxo Grammaticus (zemř. 1204), latinský dějepisec o dánských králích a hrdinách, 536, 537.
sbir = dráb, 246.
Scaliger Julius Caesar (1484—1558), spisovatel, lékař a přírodozpytec, 274, 275.
Scriptores rerum Boh., vydání Dobrovským a Pelzlem 1783—1784, 557.
Seberini Jan (1780—1857), superintendent lutherský a církevní spisovatel českosloven., 3.
Sedulius Caelius, latin. básník křesťanský z polovice V. stol., 344.
Sektasur, indic. bůh, 93.
Selagius, spis jeho: De statu eccl. pannon., 46.
Seldenus, Selden Jan (1584—1654), slavný právník a politik anglic., 518, 531.
Seneca Lucius Annaeus (ok. 2—65 po Kr.), mudrc latin., 522.
Severnaja Pčela, ruský časopis, 68.
Shakespeare William (1564—1616), nejproslulejší anglic. básník dramatický, 184, „Othello", 198, „Romeo a Julie" 269, 277, 408.
Schaller Josef František Jarosl. (1738—1809), vychovatel; spis: Topographie des Königreiches Böhmen, 576.
Scheller Emanuel Jan (1735—1803), filolog němec. a slovníkář, 517.

Digitized by Google

Schelling Bedřich Vilém (1775—1854), mudrc němec., 444.
Schiavette Julius (Slavata), hudební skladatel kol. r. 1565 v Benátkách, 137.
Schiavonové tři: Ondřej, Natale, Felice 17, 294, 437, (viz pod Medola).
Schiavone Girolamo, kol r. 1460, malíř, 136.
Schiavone (Slavon) Hieronym aneb Jiří, slov. malíř v Benátkách, 177, 178.
Schiavone Lukáš, ital. malíř, 342.
Schiavone dell 'Arca Mikuláš, vlaš. malíř, kol r. 1450, 136, 178.
Schiller Jan Krištof Bedřich (1759—1805), znamenitý básník němec., ballada Potápěč, 225, 277, 347, 408, 445.
Schmeller Jan Ondřej (1785—1852), jazykozpytec. dialektolog, 428, 429, slavismy v bavorštině, 430, 431.
Schnorr Julius (1794—1872), němec. malíř, 445.
Schober Bartoloměj MUDr., vrstevník Matěje Frankoviče Vlacha, 96, 97.
Schönleben, spis jeho: Ann. Carniol., 52, 101, 102.
Schwanthaler Ludvík (1802—1848), němec. sochař, 440.
Schwarz Emanuel, němec. malíř v Benátkách, 220.
Siculus Diod., latin. spisovatel, 516.
Siebenbürger Bote, noviny, 242.
Sigonius Karel (1524—1584), ital. humanista, 300.
Silius Italicus Gaius (25—101 po Kr.), řím. básník, 389.
Simeon (Symeon), car bulharský (kol 893—927) syn knížete Michaila Borisa, 305, 548.
Simon Richard (1638—1712), katolický theolog franc., 98.
Simon Sam. ve spise: Jmag. Hung. o Privinovi 33.
Siva (Živa), bohyně slovanská, 538, 539.

Digitized by Google

Skorski Joannes, lat. básník, napsal báseň Lechus, 670.
Skymnus Chius (asi 90 let př. Kr.), řecký zeměpisec, 92, 389.
Slavata Julius viz Schiavette.
Slaven, Russen, Germanen, spis, 401.
Slavík Josef (1806—1833), Čech, virtuos na housle, 111.
slavismy v němčině, 399—401.
Słotwiński, spis. polský; dílo jeho: o Polšče, 667.
Slovanská jména osad atd. v Bavořích, 431, 432, v okolí Benátek, 124, v Horní Italii, 388, v Horním Rakousku, 473, v okolí Komského jezera, 363, ve Švýcarech, 363, 364, 365, v Tyrolsku, 419, 420, mezi náboženskými básníky němec., 464, slovanští apoštolové, odpočívající v Solnohradě, 465, slovanské knihy, tištěné v Benátkách, 141, 142, slovanští učenci a šlechta odjímání Němci, 460, vlašská jména vlastní slovan. původu, 386, slovan. jména vlastní u Straba, 390, potřeba stolice slovanských řečí v Evropě, 432, 433, slovanští věrozvěstové, 181, slovanské záhony (wendische Beete), 53, (výklad) 65, 262, 419, 464, 473, slovanská šlechta v Benátkách, 139, 140.
Slovar akademie ruské, 502.
Slovo o pluku Igorově, drahocenná památka staroruské poesie umělé i národní, napsaná kolem r. 1188, 550.
Sobieski Alexander, Polák, zasloužilý o malíře Kupeckého, 17.
Sobieski Jan (1624—1696), král polský pod jménem Jan III., 244, 232, 476.
Sofronius, církevní spisovatel ke konci IV. stol.; 53.
Sokrates (470—399 př. Kr.), slavný řecký mudrc, 22.

Digitized by Google

Solarič Pavao (1781—1821), spisovatel chorvat., 142.
Solovjev Sergei Michailovič (1820—1879), ruský dějepisec, 398.
Sophokles (okolo 496—406 př. Kr.), řecký básník tragoedií, 445.
Sophonisbe, dcera Hasdrubalova, sama se otrávila, pohaněna byvši Scipionem, 264.
Sorbové, polabští Slované, 199, 277.
Speranza Giovanni, ital. malíř, 269.
Spondanus, církv. spisovatel (Ann. eccl.), 246.
Sponhoic Bedřich, pastor, nálezce prilvických starožitnin, 538.
Squarcione Jakub (spíše však František) (1394 až 1474), ital. malíř, 136, 253.
Sreznievský Izmail Ivanovič (1812—1880), ruský slavista, 68, 69, 72.
Staëlová-Hofsteinová Anna Louisa, baronka, (1766 až 1817), znamenitá franc. spisovatelka, 249.
Staněk Václav MUDr., od něho pitevní atlas roku 1840, 555.
Stankovič Petr, spisovatel, dílo jeho, (ital. psané o rodišti sv. Hieronyma 1824), 52, 239.
Starosídelský Jindřich, rytíř z Míšně, v komonstvu Barbarossově, 134, 151, 153, 155, 277.
starožitnosti, výpočet sbírek a muzeí, 541.
Starzyński Antonín, spis. polský, spisek jeho: Slavjanin r. 1841, 475.
Statius Publius Papinius (kol. 40 až kol 96 po Kr.), řím. básník; epos Thebais a básně Silvae, 518, 519, 520.
Staupitz (Stupický) Jan († 1524), příznivec a přítel Lutherův, 199.
Stentor byl řek před Trojou, který překřičel padesát mužů, 112, 238.
Stigelmayer Jan Křtitel (1791—1844), litec a sochař, 441.
Stichotvorenija viz Drevnija atd.
Stoos Pavel (1806—1862), básník chorvat., 69.

Digitized by Google

Strabon (54 nebo 56 př. Kr. až 24 po Kr.), řecký zeměpisec; o Venetech, 389, 390.
Stránský Pavel (1583—1657), spisovatel a emigrant český, 311.
Straus (Strausz) David Bedřich (1808—1874), theologický spisovatel a filosof němec., 198, 202, 203.
Stritter, vydal Symeona Logothetu, 548.
Stroifi, ital. malíř, 253.
Strozzi Bernard (1581—1641), ital. malíř, 165.
stryga (slc.) = čarodějnice, 195.
Stümer, němec. malíř, 439.
Stupický viz Staupitz.
Sustermann, němec. malíř, 220.
Sušil František (1804—1868), spisovatel a sběratel národních písní moravských, 509.
Suvorov Alexander Vasiljevič (1729—1800), ruský generál, vítěz nad Francouzi, 317, 413.
Symeon Logotheta, vyd. Stritter; o Borišovi, 548.
Syn otečestva, ruský časopis, 454.
Šafařík Pavel Josef (1795—1861), český jazykozpytec a archaeolog, 112, 390.
Šachová Alžběta Nikitišna (1821), spisovatelka ruská, 73.
Šastra, 95.
šašina mor. = třtina, rákos, 31.
Šedius Lud., prof. na universitě v Pešti, 473.
Šedon asi Schidone (Schedone) Bartolommeo (1583 až 1615), ital. malíř, 437.
Šembera Alois Vojtěch (1807—1882), historik a filolog český: Historie o vpádu Mongolů do Moravy, 562.
Šimay Krištof, učitel Kollárův v rýsování, 24.
Šimunič, generál, chorvat. mecenáš, 69.
Šiškov Alexander Semenovič (1754—1841), ruský admirál, 500.
Šlechta, o příchodu Valdenských do Čech, 311.
Šobera viz Schober.
Štékna Konrad, nábož. horlivec, 333.

Digitized by Google

Štúr Ludevít (1815—1856), slovenský spisovatel, slovenštinu za spisovný jazyk pozdvihl, 479.
Šulek Bohuslav (1816—1895), spisovatel a učenec charvatský, 68.
Tablic Bohuslav (1769—1832), Slovák, evangelický kazatel a spisovatel, vydal hlavně čtyři svazky „Poezií" (1806—1812), 238, 240.
tabulae Caponianae, 570.
Tacitus Cornelius (kol 54—117 po Kr.), řím. dějepisec, 17, o Venetech, 126.
Tasso Torquato (1544—1595), ital. básník, 244.
Tataři, národ mongolský, porážka jich u Grobnička Polje, 80, 81.
Teucri (u Virgila, Aeneis, I.), 237.
Thám Karel Ignác (1763—1816), český linguista a lexikograf, 429.
Theobald Zachariáš (1584—1627), český polyhistor, 311.
Theodolinda, královna longobardská, manželka krále Agilulfa, 351, 356.
Theodorich, král ostro-gotský (455—526), 326.
Theodosius (346—395 po Kr.), řím. císař, 329, 330.
Theokritos (nar. kol 270 př. Kr.), řecký básník, tvůrce bukolské poesie, 445.
Thorwaldsen Albert (1770—1844), Dán, z nejznamenitějších sochařů všech časů, 438.
Thuanus Jacques Auguste de — (1553—1617), franc. státník a dějepisec; o Frankoviči, 97, o Valdovi, 310, 311.
Thurocz Jan, uherský dějepisec z XV. stol., 157.
Tibullus Albius (okolo 55 př. Kr. až 19 po Kr.), řím. básník elegický, 521.
Tieck Jan Ludvík (1773—1853), němec. básník romantik, 445.
Timur (1333—1405), vůdce mongolský, 146.
Tintoretto Dominik (1562—1637), ital. malíř, syn Jakuba, 155, 165, 167, 185, 296.

Digitized by Google

Tintoretto Jakub, příjmím Robusti, (1512—1594), ital. malíř, 155, obrazy 157, 158, 159.
Tischbein Ludvík Filip (1743—1808), němec. malíř a architekt, 460.
Titian (Tizian), příjmím Vecellio (1477—1576), vynikající ital. malíř, 137, 152, 155, 158, 165, přítel a pomocník jeho Ondř. Medola, 166, jeho obraz Assunta, 174, 175, 176, rytiny jeho obrazů, 178, 182, rozbor Assunty, 183, 184, 185, 186, 187, 190, 192, 193, 195, 196, 219, 221, 266, rozbor děl jeho, 295, 296, obrazy v Mnichově, 437, 573.
Tiťové viz Čičové.
tokář (slc.) = soustružník, 67.
Tököli, mecenáš slovan., 290.
Tomasini J., Ph., ve spise in Petrarcha redivivo, o manželce Petrarkově, 259.
Tomášek, předčasná smrt jeho, 63, 290.
Tomašič Mikuláš (vlašsky Tomasco) (1802), ital. spisovatel a státník, 138.
Tomík, dle Hájka český malíř, 550.
Topografia Veneta, ovvero descrizione dello Stato Veneto, 133.
Torbido Francesco, zv. il Moro († 1581), ital. malíř, 274.
Trajanus Marcus Ulpius (58—117 po Kr.), císař řím., 147, 318.
Tranovský Jiří (1591—1637), evang. kazatel a spisovatel slovenský, 331, 442.
Trebon, vrstevník Lutherův, 199.
Trevisani Angelo (1669—1753), ital. malíř, 187.
Trippel Alexander (1744—1793), němec. řezbář, 460.
Trnka Frant. (1798—1837), český spisovatel a grammatik, 429.
Trogus Pompeius, řím. dějepisec za časů cís. Augusta; o Venetech, 389.
trojanský kůň, 245.

Digitized by Google

Tuček Karel, dvorský vychovatel černochů v Mnichově, 429, 447, 448, 449, 461.
Turone (pracoval kol. 1360), ital. malíř, 274.
Tygodnik literacki, polský časopis, 68.
Tyrell, Angličan, znatel starožitností, 368.
Tyroler Almanach a Künstler-Lexikon, o malíři Polákovi Martinu, 604.
ublahán = ukojen (dle polsk.), 32.
Učené Noviny (Gelehrte Anzeigen?), 202.
Ulfilas (311—381), apoštol Gothův, 214, 344, 524.
Ulloa Alfonso di († 1580), životopisec Karla V. a Ferd. I., překladatel španěl. a portugal. spisů do vlaštiny, 186.
Ulysses, viz Odysseus.
Upravda, viz Justinian.
Užarevič, charvat. spisovatel, 69.
Vakanoviči, bratří v Karlovci, 76.
Valdenští (Vallenses), náboženská sekta, 303, 308, 309, 310, 313 324, 333, 365, 421.
Valdo Petr (ke konci 12. stol.), kupec a zakladatel nábožen. sekty Valdenských, 306, 307, 310, 311, 333.
Valerius Maximus (kol 30 po Kr.), řím. dějepisec, 318.
Valmiki (IV. stol. př. Kr.), básník indického eposu Râmâjana, 95.
Valvasor Jan Veigart (1641—1693), svob. pán v Krajinsku, dějezpytec a malíř, o Čičech, 101, 620.
Valyi Ondr., mad. spisovatel, 46.
Vandalové, german. národ, původně u východ. moře usedlý; zejména pod králem Gunderichem ve Španělích krutě řádili, 302.
varaha avatara = vepř, indický bůh Višnu, 536.
Varotari Dario (1539—1596), ital. malíř, 165, 253.
Varro Marcus Terentius (116—25 př. Kr.), znamenitý učenec a spisovatel řím., spis Rerum rusticarum libri III., 517.
Včela, časopis, 68.

Digitized by Google

Vecelli viz Titian.
Vedy, posvátné náboženské knihy indické, 95.
Vel = Govinda, bůh Kršna, 93.
Veles = bůh Kršna, 93, ves bulharská, 119.
Veleti, Vilti, Slované v Anglii, 302.
Velja (Krk), ostrov, 83, 87, 88, 89, 90, 92, 93, 132, 139, 217.
Veltlín, údolí, jímž protéká Adda, 315, 355, 365.
Vendové, Venedi, Veneti, Heneti, sídla jich, 54, 84, 88, bodričtí, 92, adriatičtí, armoričtí, 126, 127, 129, 199, 210, 233, 234, 242, 244, 254, 262, 269, 287, 289, 293, 302, 318, sídla v Italii, 354, 370, o původu adriatických, 389.
Vengerský Ondřej, jeho spis Slavonia reformata, 547.
Verantius viz Vranič.
Vernet Horác (1789—1863), francouz. historický malíř a malíř bitev, 122, 343.
Vernet Karel (1758—1836), franc. malíř bitev a zvířat, 343.
Veronese (Veronský) Pavel, pravým jménem Caliari (1528—1588), ital. malíř, 155, 157, 165, 175, 186, 251, 267, 268, 269, 274, 295, 296, 342.
Vespasian Titus Flavius (9—79 po Kr.), císař řím., 297.
Vias, indic. spisovatel, 95.
Vicentino viz Micheli Ondř.
victoria alata = socha okřídleného vítězství, 298.
Vierteljahresschrift, časopis, 455.
Viklef (Wiklef) Jan (1330—1384), církevní anglic. reformátor, 309, 310.
Viklefští, nábož. sekta v Anglii, 303, 309.
Vilemina, dcera Přemysla Otakara I., 333, 350.
Vimpina Konrad,, vrstevník a odpůrce Lutherův, 309, 310.
Vincent letopisec, pokračovatel Kosmův, účastník výpravy proti Milánu, 316.
da Vinci Leonardo viz Leonardo.
Vindiš (spis. něm. Zeměpisu), 50.

Digitized by Google

Vini, ital. malíř, 274.
Vinithar, král ostrogotský († 376), podrobil Anty, 322.
Vinodol, kraj v horvat. Přímoří, vinodolský zákon, 71.
Virer, malíř, Němec, učitel Kollárův (o něm „Paměti" 127), 24.
Virgil Publius Maro (70—19 př. Kr.), latin. básník, 236, 237, 248, 274, 284, 287, 318, 344, 520.
Visconti Hektor, kostra jeho v dómu v Monze, 352.
Višnu, indický bůh = Kršna, 92, 536.
Vita S. Ottonis (život sv. Ottona), 535, 540, 541.
Vittig, Vittiges, král východogothský (536), 321, 334.
Vitruvius Pollio Marcus (kol 16—13 př Kr.), řím. architekt, 264, 274.
Vittoria della Volpe Alexander (1525—1608), ital. sochař a stavitel, 182.
Vivarini Alois neb Luigi, ital. malíř v XV. stol., 187.
Vladimír, velkokníže ruský (vládl 980—1015), 549.
Vladislav, král Český (1109—1173), 294, 316, 333, 335.
Vlach Matěj Frankovič viz Frankovič.
Vlastimil, časopis, 596.
Vlčkovský (Vlček) Jan (1805—1880), spisovatel český, od něho pověstný překlad Iliady, 373, 389.
Vocel Jan Erazim (1803—1871), český básník, 315, 316.
Vogel a Preisler, vydali obrazy Jana Kupeckého, 581.
Vojík či Štěpán, král uherský (997—1038), 42, o jménu Vojík 43.
sv. Vojtěch, druhý biskup pražský (958—997), 44, 45, 181.
Vol, Volos, Vůl = Govinda, Kršna, indický bůh, 93.

Digitized by Google

Volmer, spis jeho: Mythol., 529.
Voltaire Marie František (1694—1778), slavný franc. spisovatel a encyklopaedista, 277.
Voss Johann Heinrich (1751—1826), básník a filolog němec., zakladatel gottinského Hainbundu, 517.
Vranič (Verantius) Frant. viz slovanské knihy.
Vraz Stanko (1810—1851), básník a spisovatel chorvatský, 69.
Vuk Štefanovič Karadžič viz Karadžič.
Vukaševič, svob. pán, polní maršál na poč. 19. stol., 79.
Walhalla, chrám, vystavěný Ludvíkem I., králem bavorským, německému geniu u Augsburka, 440, 459, 460.
Watt (uott) James (1736—1819), geniální mechanik anglický, 482.
Wiedemann Edvard, redaktor časopisu Ausland v Augsburku, 454, 455, 457.
Wieland Krištof Martin (1733—1813), němec. básník, 445.
Wiener Jahrbücher d. Lit., 95, 553.
Winkelmann Jan Joachim (1717—1768), badatel starožitností a umění, 105, 182, 409, 460.
Woicicki Kazimir Vladislav (1807—1879), polský spisovatel a folklorista, 512, Pieśni ludu, 670.
Wolff Christian (1679—1754), znamenitý filosof a matematik, 314.
Wyss Jan Rudolf (1781—1830), švýcar. spisovatel, 626.
Xenophon (445—354), řecký strateg a historik, 516.
zababušovati = zachuchliti, 118.
Zagornin Jan viz Sagorninus.
Zagoskin Michal Nikolajevič (1789—1852), ruský spisovatel a romanopisec, 73.
Zagreda Gerard, sv., apoštol uherský, 133, 180, 181.
Zagurovič Hieron viz slovanské knihy.
záhony slovanské viz runy.

Digitized by Google

zákon vinodolský viz Vinodol.
Zakrzevský Valentin (1821—1862), polský překladatel, 474.
Zakulatové sedmihradští, 101.
Zamaň viz slovanské knihy.
Zamodius viz Gamodius.
Zampa viz Herold.
Zanetti František, hrabě (1713—1782), zpytatel starožitnický, prof. práv, 129.
Zarlino Giušeppe (1517—1590), ital. hudební skladatel a hudební spisovatel, 192.
Zaveršnik Josef, auditor a tajemník vojenský, horlivý Slovan, 238, 239, 240, 242, 250, 374.
Zay Karel, hrabě, 3 násl., 109.
Zboravič viz slovanské knihy.
Zdenčay Mikuláš, mecenáš charvat., 69.
Zeuxis (465—397), řecký malíř, 558.
Zienkovicz Leon, spisovatel polský (pseud. Lach z Lachów), 583.
Zigabenus Euthymios (1081—1118), mnich basilianský, psal proti Bogomilům, 314.
Zimmermann Albert (1809—1888), němec. malíř, 438.
Zirus, Zir, syn Justinianův, 546.
Ziza (Cisa), prý bohyně, 452.
zlomek zeměpisný, obsahující popis slovanských národů z 9., stol., 433.
Zonaras Jan (zemř. po r. 1118), byzantský spisovatel, 305, 314.
Zora, časopis, 51, 549.
Zrcadlo šlechetnosti, kniha r. 1817 v Praze vyšlá, 604.
Zrinský (Zrini, Zrinovič) Mikuláš, hrabě (1508 až 1566), hrdina szigetský proti Solimanu II., 50, 51, zrinský hrad (Zrinyvar) 51, 52, 547.
Zrinský Mikuláš, mladší, maďarský básník, bratr Petra Zrinského, 51.

Digitized by Google

Zrinský Petr (1621—1671), hrabě, zastavatel charvatské státní nezávislosti, charvat. spisovatel, 51, 70.
Zuccarelli, ital. malíř, 16.
Zuccaro Bedřich (1543—1609), ital. malíř, obraz jeho, 151, 152.
Zucchero Taddeo (1529—1566) a bratr Federigo (1543—1609), oba ital. malíři, 178.
Zwingli Ulrich (1484—1531), švýc. reformátor, 303, 306.
železná koruna longobardská viz Longobardové.
živáň slc. (magy.) = pytlák, 27.
Žižka Jan z Trocnova (1360—1424), 232.
Žubranovič viz slovanské knihy.
Žukovskij Vasilij Andrejevič (1783—1852), romantický básník ruský, 73.

Digitized by Google

OPRAVY TISKOVÝCH CHYB.

Na str.		VII.	řádek	8. shora	místo **opis** čti: **spis**
»	»	VIII.	»	9. »	místo **důvěřují** čti: **svěřují**
»	»	XVI.	»	4. zdola	místo **I** čti: **ani**
»	»	XXXVIII.	»	7. shora	místo krátká čti: krátká,
»	»	XXXIX.	»	8. zdola	místo odstavenitel čti: odslavenitel
»	»	XLVIII.	»	3. zdola	místo 6 23 čti: 6, 23
»	»	L.	»	1. »	místo Jána čti: Jana
»	»	LI.	»	13. »	místo vlastní jm. 636 čti: Zástera (vlastní jm. 636)
»	»	LIII.	»	14. zdola	místo běžný tehdy tvar čti: tvar běžný
»	»	LIX.	»	11. zdola	místo závislý čti: závislý,
»	»	4.	řádek	10. shora	místo maďarčiny čti: maďarštiny
»	»	10.	»	5. shora	místo přivlastníme čti: přivlastnlme
»	»	33.	»	10. shora	místo zsutiny čti: zrutiny
»	»	42.	»	12. zdola	místo a Lureacensis čti: Laureacensis
»	»	44.	»	3. shora	místo Valizej čti: Vazilej
»	»	48.	»	6. zdola	místo z vozu čti: s vozu

Digitized by Google

Na str. 61. řádek 1. shora místo majhnem čti: majhnam
» » 61. » 7. shora místo lušno čti: luštno
» » 62. » 5. zdola » vystupovali čti: vystupovaly
» » 65. » 10. zdola místo Drdovec čti: Brdovec
» » 75. » 2. zdola místo navštiviti čti: navštíviti
» » 90. » 3. zdola místo vlas. čti: vlaš.
» » 102. » 9. » » čestvost čti: čerstvost
» » 103. » 6. shora místo u moře čti: u moře,
» » 105. » 14. shora místo MCCLXVIII. čti: MDCCLXVIII.
» » 117. » 16. zdola místo bohatsva čti: bohatstva
» » 119. » 14. shora místo vdělanost čti: vzdělanost
» » 121. » 4. zdola místo z dvojího čti: s dvojího
» » 124. » 3. zdola místo ústa čti: usta
» » 125. » 6. » místo účinkuje čti: učinkuje
» » 126. » 10. zdola místo pronikli čti: pronikly
» » 128. » 12. zdola místo účastnost čti: účastnost
» » 142. » 1. shora místo 1758 čti: 1728
» » 142. » 12. » » psal čti: psali
» » 142. » 1. zdola » účastností čti: účastností
» » 148. » 8. shora místo serpentivý čti: serpentinový
» » 151. » 5. zdola místo účastnost čti: účastnost
» » 158. » 13. zdola místo úžasnou čti: oužasnou

Digitized by Google

Na str. 162. řádek 2. shora místo olověné čti: olovené
» » 163. » 15. shora » slyšeti, již čti: slyšeti již
» » 167. » 7. shora místo duší čti: dušl
» » 168. » 6. zdola » ústa čti: usta
» » 176. » 8. » » prozrazovaly vysoce čti: prozrazovaly **osobu** vysoce
» » 181. » 6. zdola místo za tureckým čti: za tureckým,
» » 181. » 5. zdola místo řeckým, čti: řeckým
» » 183. » 6. zdola místo z nebe čti: **s** nebe
» » 196. » 4. shora » účinkují čti: **učinkují**
» » 196. » 8. shora místo jak čti: **jako**
» » 220. » 13. » » v ústech čti: **v** ustech
» » 222. » 4. zdola místo plávali čti: **plovali**
» » 227. » 5. zdola místo z úst čti: z **ust**
» » 260. » 12. shora » otce » děda (i v původ. textu též chybně otce)
» » 274. » 2. zdola místo útočiště čti: **utočiště**
» » 281 » 6. shora místo z polovice čti: **s** polovice
» » 287. » 8. zdola místo účastnosti čti: **účastnosti**
» » 310. » 15. shora místo založen čti: **založení,**
» » 320. » 7. shora » učinil čti: **neučinil**
» » 323. » 1. » místo strahaté čti: **strakaté**
» » 358. » 5. shora » bleskove čti: **bleskové**

Digitized by Google

Na str. 358. řádek 14. zdola místo vlašiská čti: vlašská
» » 377. » 10. zdola » vzdalovali čti: vzdalovati
» » 390. » 2. shora místo Geopraph. čti: Geograph.
» » 407. » 2. shora místo Malz čti: Mals
» » 425. » 7. zdola » vcházeti čti: vcházeli
» » 431. » 2. shora » všašské čti: vlašské
» » 438. » 4. zdola » Flügger čti: Flüggen
» » 449. » 4. zdola » jsem čti: jsi
» » 455. » 13. » » kráči » kráčejí
» » 470. » 15. shora » nádení i čti: nádeníci
» » 474. » 15. shora » vzdělanýchh čti: vzdělaných
» » 484. » 7. zdola místo rekl čti: řekl
» » 535. » 9. shora » Florillo čti: Florillo
» » 562. » 15. shora » Glinskiekö v Kistor. čti: Glinstiegö v Histor.
» » 568. » 12. zdola místo chybu čti: chyby
» » 586. » 1. » » storopolské čti: staropolské
» » 592. » 8. zdola místo Justiniam čti: Justinian
» » 595. » 12. zdola místo někteří čti: Někteří
» » 643. » 11. zdola » Strauinku čti: Straubinku
» » 647. » 5. zdola místo Vladoslav čti: Vladislav

Některá nápadnější nedopatření, jako myšlénka m. myšlenka, nalezá m. nalézá, vždyž, vždyť, klasssická m. klassická a j. jsou patrna sama sebou.

Digitized by Google

OBSAH.

Str.
Úvod . . . . . III—LXII
Předsloví 1

Díl I.

Zadunajské Uhersko a Illyrsko.

Hlava I. Cesta Zadunajským Uherskem: Márton, Vášár-Bělehrad-Vesprým-Kestel-Salavár-Kaniže-Mura 15
Hlava II. Mezimuří a Štyrsko: Čakatorně-Stryhova (Stridon)-Varaždín-Lepoglava-Krapina Brešče 50
Hlava III. Horvatsko: Záhřeb-Karlovec-Grobničko pole 64
Hlava IV. Pomoří: Rjeka-Velja-Čičové-Terst 83

Díl II.

Italie: Benátsko a Lombardsko.

Část I. Benátky:

Hlava I. Moře Jaderské 115
Hlava II. Slavsko-dějepisné známosti o Benátkách 126
Hlava III. Benátky: Svato-Markovské náměstí a jeho okolí 142

Digitized by Google

Hlava IV. Benátky: Schiavoni-Akademie krásoum-Chrámy 169
Hlava V. Benátky: Paláce-Hostinec Europa-Nábřeží Slávův-Zbrojnice-Okolní ostrovy . . 194

Část II. Padova, Vincenca, Verona.

Hlava I. Padova-Arqua 233
Hlava II. Vincenca-Verona 263

Část III. Lombardsko.

Hlava I. Jezero Garda a ostrov Sermione: Slávoslavnost 283
Hlava II. Brescia-Caravaggio-Cassano-Adva řeka 292
Hlava III. Medulán-Monza 318
Hlava IV. Brianza-Como-Leccho-Veltlin . . . 355
Úvahy nad hornimi Vlachy 366

Díl III.

Německo: Tyrolsko a Bavorsko.

Hlava I. Tyrolsko: Stelvio-Mals-Inomostí-Šarnice 407
Hlava II. Bavorsko: Mittenwald-Wilheim-Mnichov-Lechovské pole-Augšpurk 422
Hlava III. Solnohrad-Išel-Trauna-Gmund-Linec-Vídeň-Ebersdorf-Břetislava-Vyšehrad . 464

Přílohy k Cestopisu.

Příloha I:
A. Memorabilia de Abbatia S. Adriani M. de Szalavar 491
B. Zmínky o Szalaváře při sněmích Uherských 496
Příloha II: Etymologickohistor. pojednání o holubovi 499
Holub u Slavjanův 499
Holub u Římanův 516

Digitized by Google

Holub u Germanův 524
Holub u Řekův 526
Holub u Hebreův, Indův 529

Slovník Slavjanských umělcův.

A. Umělci Slavopohanští 535
B. Umělci Slavokřesťanští 542
1. Vůbec, předběžná dějepisná poznamenání 542
2. Obzvláště 553
I. Malíři a kresliči 553
II. Rytcové 624
III. Řezbáři, sochaři, litci 637
IV. Krásostavitelé 647
Dodatky 655
V. Slavjanské předměty od cizonárodních umělcův 656
VI. Slavjanské předměty od nejmenovaných aneb neznámých umělcův 668
Hojné příspěvky ku dějepisu slavjanské krásoumy, zvláště malířství 672

Rejstřík, poznámky a slovníček 675
Opravy tiskových chyb 730

Digitized by Google

SVĚTOVÁ KNIHOVNA DLE OBSAHU.

(Počátek seznamu na 2. str. obálky.)

Bret Harte, Puritánka *476-478.*
Bródy, Salčenka *46.*
— Herecká krev *256-257.*
Carmen Sylva, Utrpení na pozemské pouti *204-205.*
Cervantes, Don Quijote I. *101-109.*
— II. *128-131.*
— Poučné povídky *317-319.*
— Novelly *324-326.*
— Dvě novelly *330-332.*
Constant, Adolf *305-306.*
Coppée, Henrietta *132.*
Čech, Jestřáb contra Hrdlička *1.*
— Humoresky *292.*
Čechov, Mužíci *40.*
— Na šestce *377.*
— Nudná historie *434.*
— Povídky *341.*
— Step *515-516.*
Čirikov, Tuláček *489—490.*
Daudet, Rosa a Ninnetta *51-52.*
Dickens, Klub Pickwickův I. *62-64*; II. *70-74*; III. *82-85*; IV. *87-89.*
— Koleda *66.*
— Tři vánoční povídky *244.*
Ebner-Eschenbachová, Na zámku a ve vsi *320-321.*
Erben, Vybrané báje I. *491—492*, II. *517-519.*
Franko, Boa constrictor *28-29.*
de Gobineau, Asijské novelly I. *445-446.*, II. *452-453.*, III. *456-457.*
Goethe, Utrpení mladého Werthera *192-193.*
Gomulicki, Novelly a skizzy *276.*
Goncourtové, Renáta Mauperinova *186-187.*
Gorkij, Čtyři povídky *246-248.*
— Kresby a povídky *242-243.*
— Povídky *206-208.*
Hálek, Muzikantská Liduška *438.*
— Tři povídky *439-441.*
Hansson, Tři novelly *97-98.*
Hauff, Pohádky I. *366-369*; II. *469.* až *471.*
Herites, Tajemství strýce Josefa *94-96.*
Hoffmann, Malý Zaches *236-237.*
— Zlatý hrnec *551-552.*
Chateaubriand, Atala. René *77-78.*
Irwing Náčrty *399-400.*
Jirásek, Filosofská historie *22-23.*
Keller, Sedm legend *386-387.*
Kielland, Novellety I. *221-222.*; II *225-226.*
— Elsa *301.*
Kipling, Několik povídek *150-151.*
Kobylanska, Maloruské novely *527-528.*
Kosarac, Dvě povídky *121-122.*
Lagerlöfova, Poklad pana Arne. *487-488.*
Leontěv, Pambe *343.*
Ljeskov, Nesmrtelný Golovan *313.*
Lier, Píseň míru *176-180.*
Loti, Azijadé *380-382.*
Ludwig, Mezi nebem a zemí *...*
Mácha, Cikáni *88-89.*
Mackay, Poslední povinnost *...*
— Alberta Schnella zaniknutí *422-423.*
Maupassant, Dědicové *162-163.*
— Sám a sám *262-264.*
Mendoza, Lazarillo z Tormes *37.*
Merimée, Dvě novelly *10.*
Meyer, Pokušení Pescarovo *462-463.*
Murger, Kapucínův synovec *216-217.*
Musset, Novelly a povídky I. *24*; II. *349-351.*
— Zpověď dítěte svého věku *146-148.*
Neera, Adélie *13.*
Neruda, Výbor povídek *222-223.*
— Různá prósa *338-340.*
Němcová, Babička *238-241.*
Němirovič-Dančenko, Tři vánoční povídky *158-159.*
Orzeszkowa, Jiskry *223-224.*
Pálsson, Dvě islandské povídky *58.*
Peréz-Galdós, Marianela *413-416.*
abbé Prévost, Manon Lescaut *90-91.*
Puškin, Dubrovsky *110.*
Rajberti, Kočka *473-474.*
Richepin, Historie se zlatých *195.*
Rodenbach, Mrtvé město *566-567.*
Rubeš, Tři humoresky *14.*
Salus, Pražské i jiné novely *568-569.*
Schnitzler, Lieutenant Gustl *383.*
Schreinerová, Sny *463-464.*
Sienkiewicz, Dvě cesty *232.*
— Na slunném pobřeží *5.*
— Selim Mirza *231.*
Skramová, Paní Inés *603-604.*
Stevenson, Podivný případ dra. Jekylla a pana Hyda *133-134.*
Sudermann, Starost *272-276.*
Světlá, Hubička *144.*
Šandor-Gjalski, Povídky *510.*
Tolstoj, Statkářovo jitro *2.*
Twain, Vybrané humoresky *113-114.*
Valera, Pepita Ximenes *6-7.*
Vasov, Strýcové *347-348.*
Vereščagin, Na vojně v Asii a v Evropě *416-419.*
Vikélas, Tři novořecké povídky *120.*
Villiers de l'Isle Adam, Vybrané povídky *227.*
de Vogüé, Lid a páni na R...
Voltaire, Některé povídky ...
— Candide *477-478.*

Digitized by Google

SVĚTOVÁ KNIHOVNA DLE OBSAHU.

(Počátek [illegible] na 2. str. obálky.)

Zehrowdzki, Bájky a [illegible]
Zangwill, [illegible] ghetta [illegible]
Župančič, [illegible] 276-280.

Spisy poučné a jiné.

Baškircevová, Deník I. [illegible]
Bauer, Lavoisier [illegible]
Bělinskij, Puškin 426-428.
— Kritické články 249-250.
Conn, O mechanismu života **[illegible]**
Flammarion, Koperník a soustava světová *139-140*.
— Pout nebeská *[illegible]*.
Foster, Fysiologie *183-184*.
Geikie, Fysikální zeměpis *[illegible]*
— Geologie *26-27*.
Gibernecová, Hlubiny moře *[illegible]*
Goadby, Anglie za Shakespeara *261-262*.
Hosiškevinský a Lobkowic, Putování k svatému hrobu *554,-555*.
Havlíček, Politické zásady *65*.
— Obrazy z Rus *370-372*.
Historie o životu dra. J. Fausta *[illegible]*
Hufeland, Makrobiotika *[illegible]*.
Humboldt, Obrazy z přírody I. *[illegible]*; II. *[illegible]*.
Hutten, Dialogy *199-200*.
Huxley, Uvedení ve vědy přírodní *277*
Kodym, Zdravověda *48-50*.
Komenský, Šťastí národa *335*.
Komenský, Labyrint světa [illegible]
Kowalevská, Upomínky z dětství *[illegible]*.
Kurilov, Populární úvod do studia přírodních věd *[illegible]*.
Lockyer, Astronomie *90-91*.
Máchal, Bájesloví slovanské [illegible]
Martin Kabátník, Cesta z Čech do Jerusalema a Kaira *[illegible]*
Mauthner, Počátky řeči *[illegible]*
Michel, K dějinám umění *[illegible]*
Michelet, Pták *447-448*.
Palacký, Politické myšlenky *[illegible]*
— Idea státu Rakouského *[illegible]*.
Peters, Mineralogie *[illegible]*.
Pola, Milion *[illegible]*.
Rieger, Politické výroky a snahy *[illegible]*.
— Rakouští Slované a Maďaři *[illegible]*
Rochefoucauld, Maximy a úvahy morální *[illegible]*.
Roscoe, Chemie *[illegible]*.
Ruskin, Koruna z plané olivy *[illegible]*
— Sezam a lilie *[illegible]*.
Seignobos, Politické dějiny Francie *[illegible]*.
Sieta, O sopkách *[illegible]*.
Stewart-Balfour, Fysika *[illegible]*
Stremouchov, Za čínskou zdí *[illegible]*.
Váňa, Doba a její lidé *[illegible]*.
Verne, Kryštof Columbus *[illegible]*.
Vlček, K novému pokolení *[illegible]*.

Jednotlivá díla vydáváme jakožto samostatné a vždy skončené svazky. Každé jednoduché číslo jest za 20 hal. (10 kr.) — Předplatné na 10 čísel kterýchkoli 2 K, pošt. K 2·20. Větší díla vycházejí určem ve svaz. dvoj., trojnásob. atd. (tedy za 40, 60 atd. hal.). Svazky jsou číslovány, svazky dvojné mají dvě čísla, trojité tři čísla atd.

Ve zvláštních elegantních vazbách, provedených dle návrhů V. Olivy, vyšlo:

	K
Andersen, Pohádky a povídky I.	2·—
» » » II.	2·20
» » » III.	2·20
de Balzac, Eugenie Grandetova	2·10
Björnson, Nad naši sílu	2·50
Carmen Sylva, Utrpení na pozemské pouti	1·90
Cervantes, Důmyslný rytíř don Quijote de la Mancha	6·—
— Poučné povídky	3·30
Čelakovský, Ohlasy písní českých a ruských	1·80
Dickens, Klub Pickwickův	6·—
Erben, Kytice	1·90
Gorkij, Povídky	2·—
Hálek, V přírodě, Več. písně a j.	2·60
Hálek, Musik. Lidunka a j. pov.	2·[illegible]
Hauff, Pohádky	2·30
Heine, Kniha písní	2·10
Kielland, Novellety	2·30
Kodym, Zdravověda	2·10
Kollár, Slávy dcera	3·10
Loti, Azlyadé	2·10
Musset, Novelly a povídky	2·30
— Zpověď dítěte svého věku	2·30
Němcová, Babička	2·40
Neruda, Vybrané básně a krásná prosa	2·20
Sienkiewicz, Povídky a novelly	2·—
Sudermann, Starost	2·10
Mark Twain, Vybrané humoresky	2·10

Světová knihovna je na skladě v kterémkoli knihkupectví, jakož i v nakladatelství J. OTTY v Praze, Karlovo nám. 34.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

This book should be returned to the Library on or before the last date stamped below.

A fine is incurred by retaining it beyond the specified time.

Please return promptly.

Digitized by Google

Digitized by Google